

MİMAR SİNAN GÜZEL SANATLAR ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLERİ ENSTİTÜSÜ

‘ACĀYİBÜ’L-MAHLŪKĀT VE’L-ĠARĀYİBÜ’L-MEVCŪDĀT

(1a-50b varakları: Dil İncelemesi, Metin, Türkiye Türkçesine Aktarım, Dizin)

Yüksek Lisans Tezi

Emrah KALAYCI

Anabilim Dalı: Türk Dili ve Edebiyatı

Programı: Eski Türk Dili

Tez Danışmanı: Prof. Dr. Tanju SEYHAN

AĞUSTOS 2019

MİMAR SİNAN GÜZEL SANATLAR ÜNİVERSİTESİ

SOSYAL BİLİMLERİ ENSTİTÜSÜ

‘ACĀYİBÜ’L-MAHLŪKĀT VE’L-ĠARĀYİBÜ’L-MEVCŪDĀT

(1a-50b varakları: Dil İncelemesi, Metin, Türkiye Türkçesine Aktarım, Dizin)

Yüksek Lisans Tezi

Emrah KALAYCI

Anabilim Dalı: Türk Dili ve Edebiyatı

Programı: Eski Türk Dili

Tez Danışmanı: Prof. Dr. Tanju SEYHAN

AĞUSTOS 2019

Emrah KILAYCI tarafından hazırlanan "Acâyübü'l-Mahlûkât ve'l-Garâyübü'l-Mevâidât (No.505 varaklıdır.)" adlı bu tezin yüksek lisans tezi olarak uygun olduğunu (Metin, Türkiye Türkçesine Aktarım, Dizin) onaylarım.

Prof. Dr. Tanju SEYHAN

Tez Danışmanı

T. Seyhan

Bu çalışma, jürimiz tarafından "Eski Türk Dili" Anabilim Dalında yüksek lisans tezi olarak kabul edilmiştir.

Başkan: Prof. Dr. Tanju SEYHAN

T. Seyhan

Üye : Prof. Dr. Hatice TÖREN

H. Tören

Üye : Doç. Dr. Fatih BAKIRCI

F. Bakırcı

Üye : _____

Üye : _____

Bu tez, Mimar Sinan Güzel Sanatlar Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü tez yazım kurallarına uygundur.

Bu tez, Mimar Sinan Güzel Sanatlar Üniversitesi Lisansüstü Tez Yazım Kılavuzuna uygun olarak yazılmıştır.

Mimar Sinan Güzel Sanatlar Üniversitesi Lisansüstü Tez Yazım Kılavuzuna uygun olarak hazırladığım bu tez çalışmada;

- Tez içindeki bütün bilgi ve belgeleri akademik kurallar çerçevesinde elde ettiğimi,
- Görsel, işitsel ve yazılı tüm bilgi ve sonuçları bilimsel etik kurallarına uygun olarak sunduğumu,
- Başkalarının eserlerinden yararlanması durumunda ilgili eserlere bilimsel normlara uygun olarak atıfta bulunduğumu,
- Atıfta bulunduğum eserlerin tümünü kaynak olarak gösterdiğimi,
- Kullanılan verilerde herhangi bir değişiklik yapmadığımı,
- Ücret karşılığı başka kişilere yazdırmadığımı (dikte etme dışında), uygulamalarımı yaptırmadığımı,
- Bu tezin herhangi bir bölümünü bu üniversite veya başka bir üniversitede başka bir tez çalışması olarak sunmadığımı beyan ederim.

EMRAH KALAYCI

İÇİNDEKİLER..... I

ÖN SÖZ.....XI

KISALTMALAR VE İŞARETLER LİSTESİ.....XV

I.	GİRİŞ.....	1
1.	Acāyibü'l-Mahlūkāt ve'l-Ġarāyibü'l-Mevcūdāt.....	1
2.	Türk Edebiyatında Acāyibü'l-Mahlūkāt.....	2
2.1.	Batı Türklük Sahasındaki Acāyibü'l-Mahlūkāt Tercümeleri.....	2
2.2.	Doğu Türklük Sahasındaki Acāyibü'l-Mahlūkāt Tercümeleri.....	4
3.	Doğu Türklük Sahasına Ait Bir Acāyibü'l-Mahlūkāt.....	5
3.1.	Eser Adı.....	7
3.2.	Eserin Yazılış Yeri ve Tarihi.....	7
3.3.	Eserin Kimin Eserinin Tercümesi Olduğu ve Mütercimi.....	7
3.3.1.	Doğu Türkçesiyle Yazılmış 'Acāyibü'l-Mahlūkāt.....	7
3.4.	Eserin Yazılma ve Tercüme Amacı.....	10
3.5.	Eser Üzerinde Yapılan Çalışmalar.....	13
3.6.	Eserin Muhtevası.....	14
3.7.	Eserin Bölümleri.....	16
3.8.	Acāyibü'l-Mahlūkāt 'ın Uppsala Yazması ile Batı Sahasındaki Bir Çevirisinin Bölümlerinin Karşılaştırılması.....	20
3.8.1.	Doğu Türkçesi.....	20
3.8.2.	Eserin XVII. ve XVIII. Yüzyılda Doğu Türkçesinde Yazıldığını Tanımlayan Dil Özellikleri.....	25
3.9.	Acāyibü'l-Mahlūkāt'ın Uppsala Yazması ile Batı Sahasındaki Bir Çevirisinin Bölümlerinin Karşılaştırılması.....	28
II.	DİLBİLGİSİ	
A.	Yazım Özellikleri	30

1. Ünlülerin Yazımı.....	30
1.1. /a/Ünlüsünün Yazımı.....	30
1.2./e/Ünlüsünün Yazımı.....	30
1.3. Kapalı e (è)'nin Yazımı.....	30
1.4. /ı/, /i/ Ünlülerinin Yazımı.....	32
1.5. /o/, /ö/ ; /u/, /ü/ Ünlülerinin Yazımı.....	33
1.6. Uzun ünlüler.....	33
1.7. Alıntı kelimelerde kısa ve uzun ünlülerin gösterimi.....	33
2. Ünsüzlerin Yazımı.....	33
2.1. /ç/ Ünsüzünün Yazımı.....	33
2.2. /h/ , /ħ/ Ünsüzlerinin Yazımı.....	33
2.3 Damak n'si: /ng/.....	33
2.4. /p/ Ünsüzünün Yazımı.....	33
2.5. /s/ Ünsüzünün Yazımı.....	34
2.6. /t/ Ünsüzünün Yazımı.....	34
2.7. /d/, /z/ Ünsüzleri.....	34
2.8. vâv-ı ma'dûle: vâ (و).....	35
2.9. Elif-i maksûre â (ا).....	35
3. Hareke ve Yazı İşaretlerinin Kullanılışı.....	35
4. Eklerin Yazımı.....	37
5. Alıntı Sözcüklerin Yazımı.....	37
B. Dilbilgisi Özellikleri.....	38
1. Ses Bilgisi.....	38
1.1. Ünlüler ve Ünlülerle İlgili Ses Değişmeleri, Ses Hadiseleri.....	38
1.1.1. Ünlü Değişmeleri.....	38
1.1.2.Düzleşme.....	38
1.1.3. Yuvarlaklaşma.....	38

1.1.4. Ünlü Birleşmesi.....	39
1.1.5. Ünlü Düşmesi.....	39
1.1.5.1. Vurgusuz Orta Hecede Ünlü Yitimi.....	39
1.1.6. Ünlü Uyumu.....	39
1.1.6.1. Dil Uyumu (Kalınlık-İncelik Uyumu).....	39
1.1.6.2. Dudak Uyumu (Düzlük-Yuvarlaklık Uyumu).....	40
1.1.6.3. Sadece Yuvarlak Ünlülü Kullanılan Ekler.....	41
1.1.6.4. Sadece Düz Ünlülü Kullanılan Ekler.....	41
1.1.7. 1.7. Genişleme.....	42
1.2. Ünsüzler ve Ünsüzlerle İlgili Ses Değişmeleri, Ses Hadiseleri.....	43
1.2.1. /b/ ünsüzü.....	43
1.2.1.1. b- > m-.....	43
1.2.1.2. -b- > p- > f-.....	43
1.2.1.3. -b- > -w- > -v- ; b- > w- > v- / Ø.....	43
1.2.2. -f- > -p-.....	44
1.2.3. /d/ > /d̪/ > /y/.....	44
1.2.4. /ğ/ , /g/ Ünsüzleri.....	44
1.2.4.1. -ğ- > -w- > -v- değişimi.....	45
1.2.4.2. -ğ > -k̄ , ikili yazım.....	45
1.2.5. k̄ , k Ünsüzleri.....	45
1.2.5.1. k̄ > h̄ değişimi (Sızıcılaşma).....	45
1.2.6. t- , -t- , -t > d- , -d- , -d.....	45
1.2.7. ‘>ğ’ değişmesi.....	46
1.2.8. /n̄g/ Ünsüzü.....	46
1.2.9. p Ünsüzü.....	47
1.3. Ünsüz Uyumu.....	47
1.4. Sedalılışma.....	47

1.5. Ünsüz Düşmesi.....	48
1.6. Ünsüz Türemesi.....	48
1.7. Yer Değiştirme.....	48
1.8. Ünsüz İkizleşmesi.....	48
1.9. Hece Düşmesi.....	48
1.10. Hece Kaynaşması.....	48
2. Biçim Bilgisi.....	49
2.1. Yapım Ekleri.....	49
2.1.1. İsimden İsimden Yapım Ekleri.....	49
2.1.2. Fiilden İsim Yapım Ekleri.....	51
2.1.3. Fiilden Fiil Yapım Ekleri.....	51
2.1.4. İsimden Fiil Yapım Ekleri.....	51
2.2. İsim Çekim Ekleri.....	51
2.2.1. Çokluk Eki.....	51
2.2.2. İyelik Ekleri.....	52
2.2.3. Hâl (Durum) Ekleri.....	52
2.2.3.1. İlgi (Genitif) Eki: +nınğ/+ninğ/+nunğ.....	53
2.2.3.2. Yükleme Durum Eki: +nı/+ni, +n.....	53
2.2.3.3. Yönelme Durum Eki: +ğa/+ge, +ka/ke.....	53
2.2.3.4. Bulunma Durum Eki: +da/+de.....	54
2.2.3.5. Ayrılma Durum Eki: +dın/+dın.....	54
2.2.3.6. Eşitlik Durum Eki: +ça/+çe.....	54
2.2.3.7. Yön Gösterme Eki: +karı, +ra/+re.....	55
2.2.3.8. Vasıta Durum Eki: +n.....	55
2.2.4. Aitlik Eki.....	55
2.2.5. Sayılar.....	56
2.2.6. Zamirler.....	57

2.3. Sıfatlar.....	62
2.4. Zarflar.....	64
2.5. Edatlar.....	66
2.6. Fiiller ve Fiil Çekimi.....	70
2.6.1. Bildirme Kipi.....	70
2.6.2. Tasarlama Kipleri.....	75
2.7. İsim Fiili.....	79
2.7.4. Yardımcı Fiil Olmadan Kurulan Bildirme Biçimleri.....	79
2.8. Fiilerin Birleşim Çekimleri.....	80
2.8.5. Sıfat-Fiiller.....	81
2.8.6. Zarf-Fiil.....	81
2.9. Yardımcı Fiiller.....	82
3. Cümle Bilgisi.....	83
3.1. Söz Dizimi.....	83
3.1.1. Yapısına Göre Cümleler.....	83
3.1.1.1. Basit Cümle.....	84
3.1.1.2. Sıralı Cümle.....	84
3.1.1.3. Bağlı Cümle.....	84
3.1.1.2. Birleşik Cümle.....	84
3.1.1.2.1. Şartlı Birleşik Cümle.....	84
3.1.1.2.2. İç İçe Birleşik Cümle.....	85
3.1.1.2.3. Ki(m)'li Birleşik Cümle.....	85
3.1.2. Yüklemin Türüne Göre Cümleler.....	85
3.1.2.1. İsim Cümlesi.....	85
3.1.2.2. Fiil Cümlesi.....	86
3.1.3. Yüklemin Yerine Göre Cümleler.....	86
3.1.3.1. Kurallı Cümle Yapısı.....	86

3.1.3.2. Devrik Cümle Yapısı.....	86
3.1.4. Anlamına Göre Cümleler.....	86
3.1.4.1. Olumlu Cümleler.....	86
3.1.4.2. Olumsuz Cümleler.....	87
3.1.4.3. Soru Cümleleri.....	86
3.2.Söz Varlığı.....	86
3.3. Ayet, Hadis Arapça ve Farsça İbareler.....	90
3.4. Okunamayan Sözcükler.....	95
3.5. Metnin Kuruluşunda Dikkat Edilen Hususlar.....	96
III. METİN.....	97
1. METİN.....	97
2. METNİN TÜRKİYE TÜRKÇESİNE AKTARIMI.....	136
IV. DİZİN.....	
1. Dizin oluşturulurken kullanılan metot.....	176
2. DİZİN.....	177
3. Oğuz Türkçesiyle karşılaştırmalı Arap harfli özel isimler ve terimler dizini.....	336
4. Arap Harfli Özel Adlar Dizini İstatistiği.....	358
V. SONUÇ.....	359
VI. KAYNAKLAR.....	361
VII. ÖZGEÇMİŞ.....	369
VIII. TIPKIBASIM.....	370

ÖN SÖZ

'Acāyibü'l-Mahlûkât, İslam bilginleri tarafından evrenin yaratılışına, insanın, cinlerin ve muhtelif mahlûkatın kaynağına, kozmogonik olaylara, çeşitli yeryüzü şekillerine ve metafiziğe duydukları merakı gidermek istemeleriyle ortaya çıkan bir metindir. Bu eserlerin yazılmasındaki esas gaye her biri birbirinden farklı sınırsız sayıdaki mahlûkun ve muhtelif varlıkların merak uyandıran vasıflarını bildirmek olabilir. Bu türün örneklerine bilhassa Batı Türklük sahasında rastlanılmaktadır. 15. yy.'da, Çelebi Mehmet döneminde Rükneddin Ahmed'e ait bir nüsha ve bu nüsha üzerinde yapılan çalışmalar vardır. Bunun dışında yine 15. yy.'da Ahmed Bîcan'ın yazdığı ve Kanuni devrinde Sururî'nin yarım kalan tercümeleri bulunmaktadır.

Doğu Türkçesiyle yazılmış *'Acāyibü'l-Mahlûkât* eserlerine dair kayıtlar sınırlıdır. Bu hususta Günay Kut'un İslâm Ansiklopesi'nde¹ ayrıntılı biçimde yazmış olduğu *'Acāyibü'l-Mahlûkât* maddesinde Doğu Türkçesiyle yazılmış Uppsala nüshası ile ilgili kısa bir ifade vardır. Mehmet F. Köprülü de *Edebiyat Araştırmaları*²'nin ikinci cildinde Doğu Türkçesiyle yazılmış bir *'Acāyibü'l-Mahlûkât* nüshası olduğunu bildirmektedir.

Üzerinde çalışmış olduğumuz nüshanın mütercimi meçhuldür. Bununla birlikte eserin nerede tercüme edildiği ve hangi yıl yazıldığı konusunda da metinde açık bir ibareye rastlanılmamıştır.

Yüksek Lisans tezi olarak hazırladığımız bu çalışma ana hatlarıyla Giriş (saha, eser, metnin dilbilgisi özellikleri), Çeviri Yazılı Metin, Metnin Türkiye Türkçesine Aktarımı ve Dizin (Metnin sözlük-Dizini; terimlerin ve özel isimlerin Karşılaştırmalı Arap harfli Dizini) olmak üzere 4 bölümden oluşmaktadır. Çalışmamız süresince Bekir Sarıkaya tarafından

¹ Kut, Günay (1988). *Acâibü'l-Mahlûkât*, *TDV İslam Ansiklopedisi*. s. 315-317.

² Köprülü, M.Fuat. (1989). *Edebiyat Araştırmaları II*, İstanbul. s. 163.

doktora tezi olarak hazırlanmış Oğuzca *Acâyibü'l-Mahlûkât* adlı eser tarafımıza Batı Türklük sahası ile Doğu Türklük sahasını karşılaştırarak değerlendirme açısından kaynak ve örnek teşkil etmiştir. Bu çerçevede tez metni içinde yer yer her iki saha mukayeseli olarak değerlendirilmiş, tezin sonuna kaynağına ulaşamadığımız yer, şehir, kale; değerli taş, bitki adı gibi bir kısmını kaynaklarla delillendiremediğimiz için ilave ettiğimiz Arap harfli dizinde de bu Oğuzca *Acâyibü'l-Mahlûkât* ile karşılaştırma yapılmıştır.

Uppsala nüshası bizim yüksek lisans tez çalışmamızla birlikte Doğu Türkçesi ile yazılmış olan '*Acâyibü'l-Mahlûkât* tercümeleleri bağlamındaki ilk akademik çalışma olma özelliğini taşımaktadır. Tezimize konu olarak seçtiğimiz bu nüshanın tarafımızdan çalışılması ile Batı Türklük sahasına ait muhtelif çalışmalara Doğu Türklük sahasını da eklemiş olduk. Böylelikle bu çalışmanın dil tarihini aydınlatma ve bilinenlere katkıda bulunmasının yanı sıra Türk kültürünün ve tarihinin bütüncül yaklaşımına faydalı olmasını temenni etmekteyiz.

Ağustos 2019

ÖZET

Batı sahasında yazılı '*Acāyibü'l-Mahlūkāt*' metinleri bilinmektedir. Doğu Türkçesiyle yazıldığı bilinen Uppsala nüshasının daha önce sadece adı ve yeri bilinmekteydi.

Biz çalışmamızda Doğu Türkçesi ile yazılmış olan bu eseri Batı sahasındaki Rükneddin Ahmet nüshası ile karşılaştırmalı olarak değerlendirdik. Böylelikle eserin Türk dili ve kültürünü aydınlatmasını ve ilgili konuda çalışan ilim insanlarına kaynak teşkil etmesini amaçladık.

Üzerinde çalıştığımız metin İsveç Uppsala Üniversitesi Kütüphanesindeki Doğu Türkçesi Yazma Eserler Kataloğu'nun 456. sayfasında 637 numarada kayıtlıdır.

Metinde eserin mütercimi, nerede ve hangi yıl yazıldığı ile ilgili açık bir ifade yoktur. Bu hususta katalogda da herhangi bir bilgi verilmemiştir. Eser toplamda sekiz bölümden oluşmuştur. Her bir bölüm kendi içinde çeşitli konulara ayrılmıştır. Eser nestalik yazı stiliyle yazılmıştır. Tezimize konu olan kısım 1a-50b varaklarıdır. Satır numaraları standart değildir. 12 ile 17 satır arasında değişmektedir.

Çalışmamız; Dil İncelemesi, Transkripsiyonlu Metin, Türkiye Türkçesine Aktarım, Dizin bölümlerini ihtiva etmektedir.

Metin genellikle Türkçe kelimelerden oluşmuştur. Eserde Türkçe kelime oranı %59.42, Arapça oranı %25'dir. Farsça sözcüklerin dağılımı yüzde %10.80'dir. Madde başı sözcük sayısı 2323'tür.

ABSTRACT

It has been known that there are a lot of written works in the same genre with ‘Acāyib al-Maḥlūkāt in the west in the field of Western Turkish studies. As for the Uppsala copy which was known to be written in Eastern Turkish and the only copy that is left; we used to know only about its location and name.

We have evaluated this work that is written in Eastern Turkish in comparison with its western counterparts. Thus we endeavoured to shed some further light upon Turkish language and culture, and we also aim at constituting a reliable source for the researchers in this area.

The text on which we were working is registered in Uppsala University (Sweden), Eastern Turkish Manuscripts Catalogue, page 456, number 637.

On the text, there is not any clear expression of who its author is, where and when it was written. The catalogue does not contain any information about it, either. Each chapter is divided into various subjects in itself. The work was written in “nestalik” style. Though the number of rows is not of any standard; it varies between 12 and 17 rows.

Our study contains the chapters of Language Examination”, “The Transcribed Text”, “Translation into Modern Turkish”.

The text is for the large part composed of Turkish words in terms of the vocabulary. It contains 59% Turkish and 25% Arabic words. As for the Persian words in it, their proportion in the text is 11%. The average number of words under each title is 2323.

KISALTMALAR VE İŞARETLER LİSTESİ

Ar.	Arapça
Ar.+Far.	Arapça-Farsça
Ar.+Far.+Tr.	Arapça-Farsça-Türkçe
Ar.Tr.	Arapça-Türkçe
Bk.	Bakınız
BK./DY.	Bilge Kağan Abidesi Doğu Yüzü
BK./KY.	Bilge Kağan Abidesi Kuzey Yüzü
C.	Cilt numarasını gösterir.
Çev.	Çeviren
DİA	Diyanet Vakfı İslam Ansiklopedisi
Far.	Farsça
Far.+Ar.	Farsça-Arapça
Far.+Tr.	Farsça-Türkçe
Haz	Hazırlayan
KT/DY	Kül Tigin Abidesi Doğu Yüzü
KT/GY	Kül Tigin Abidesi Güney Yüzü
KT/KY	Kül Tigin Abidesi Kuzey Yüzü
Mo.	Moğolca
s.	Sayfa
sn.	Satır numarası
Tr.	Türkçe
Tr.+Ar.	Türkçe-Arapça
Tr.+Far.	Türkçe-Farsça

TDA	Türk Dili Araştırmaları Yıllığı
TDK	Türk Dil Kurumu
TDV	Türkiye Diyanet Vakfı
TY/BY	Tonyukuk Abidesi Batı Yüzü
v.	Varak numarası
Yun.	Yunanca
yy.	Yüzyıl
+	İsim kök ve gövlerini işaret eder.
-	Fill kök ve gövdelerini işaret eder.
()	Metindeki varak numarasını gösterir.
[]	Dizinde sözcük tekrarını gösterir.
<	Buradan gelir.
>	Buraya gider.
<>	Yazmadaki metin tamirini ifade eder.
*	Tanılatılmayan sözcükleri belirtir.
→	Bakınız.
Ø	Düşmüş olan sesi belirtir.

ÇEVİRİ YAZI ALFABESİ

ا	a, ā, e	ص	Ş
آ	Ā	ض	ž, đ
ء	'	ط	Ṭ
ب	B	ظ	Ẓ
پ	P	ع	'
ت	T	غ	Ġ
ث	Ṣ	ف	F
ج	c, ç	ق	Q
چ	Ç	ك	k, g
ح	Ḥ	ل	L
ج	Ḥ	م	M
د	D	ن	N
ذ	z, đ	و	o, ö, u, ü
ر	R	ه	a, e, h
ز	Z	ی	ı, i, ĩ, y
ژ	J	نک	ng
س	S	خوا-	h ^v ā
ش	S		

1. 'Acāyibü'l-Mahlūkāt ve'l-Ġarāyibü'l-Mevcūdāt

'Acāyib kelimesi taşıdığı mâna itibarıyla "garip, tuhaf, şaşılacak" anlamlarına gelmektedir. Mahlūkāt sözcüğü ise Arapça *halağa* fiilinden ism-i meful ile *mahluk* şeklini almış ve bu sözcüğe yine Arapça ât çokluk ekinin eklenmesiyle sözcük mahlūkāt şeklini almıştır.³ İhtiva ettiği anlam itibarıyla "yaratılmışlar" anlamına gelir.

Ġarāyib kelimesi *ġarip*'in müennes şekli olan ġaribe sözcüğünün mefâil veznindeki biçimidir ve "tuhafıklar, şaşılacak şeyler" anlamlarına gelir. Mevcūdāt sözcüğü ise "var olan, yaratılmış" anlamlarındaki *mevcūd* kelimesinden türemiş ve ât çokluk ekiyle Mevcūdāt şeklini almıştır. Anlam itibarıyla "mevcutlar, varlıklar, yaratıklar" anlamlarına gelmektedir.

Bu durumda eserin adı "Yaratılmış olanların ve muhtelif varlıkların şaşılacak, hayret uyandırıcı yanları" olmalıdır. Terim anlamı olarak ise; yazılmış olduğu çağın ihtiva ettiği coğrafya ve kozmogoni anlayışını yansıtan ansiklopedik bilgiler içeren eserlerin müşterek adıdır.⁴ Yani bir türün adı olmuştur.

"Harika, şaşırtıcı şeyler" anlamına gelen *Acayibü'l-Mahlūkât*; göklerin ve yerlerin sırlarını ifşa eden, bilhassa İslamiyet sonrası Müslüman toplulukların metafizik ve kozmogonik olaylara duyduğu merakı giderir ve bu sebeple de toplumlar tarafından kabul görmüştür. Arap ve İran edebiyatında bu türde yazan pek çok isimle karşılaşırız⁵.

Kazvinî'nin(öl. 682/1283) kendinden önce Câhiz, Aristo, Ebu Hâmid el-Gırnafî ve Muhammed b. Mahmûd et-Tûsî tarafından bu alanda yazılmış eserlerden de faydalanarak kaleme aldığı '*Acāyibü'l-Mahlūkāt ve'l-Ġarāyibü'l-Mevcūdāt* adlı bu kozmografya ve coğrafya kitabı kendi sahasında çok beğenilmiş, çeşitli tercüme yöntemleriyle Farsçaya, Türkçeye çevirileri yapılmıştır.

³ Sarıkaya, Bekir. (2010). Age., s.1.

⁴ ---. (2010). Age., s.1.

⁵ Ayrıntılı bilgi için Prof. Dr. Günay KUT'un "Acâibü'l-Mahlūkāt" adlı ansiklopedisine bakılabilir: KUT, Günay. (1988). 'Acâibü'l-Mahlūkāt, *TDV İslam Ansiklopedisi*: s. 315-317.

2. Türk Edebiyatında Acāyibü'l-Mahlūkāt

'Acāyibü'l-Mahlūkāt adlı eserler Türk edebiyatında ilgi çekmiş ve Türk lehçelerine tarihi dönemde çevirileri yapılmıştır.

2.1. Batı Türklük Sahasındaki Acāyibü'l-Mahlūkāt Tercümeleri

'Acāyibü'l-Mahlūkāt adlı eserler bilhassa Batı Türklük sahasında yankı uyandırmış ve çok defa muhtelif müstensihler tarafından istinsah edilmiştir. Bunun en büyük delili Anadolu'nun çeşitli yerlerindeki halk kütüphanelerinde bu eserlerin çeşitli nüshalarının kayıtlı olmasıdır. Bu nüshaların özellikle Konya, Manisa, Kütahya, Amasya gibi Osmanlı Devleti dönemindeki şehzade kentlerinde bulunmaları, eserin Osmanlı coğrafyasında özellikle kültür ve sanat merkezlerinde bilindiğini ve muhafaza edildiğini göstermektedir. Bu tür, Osmanlı coğrafyasında ilgiyle takip edildiği için Batı sahasında çok sayıda nüshası vardır. Bunlardan bazıları şunlardır:

Batı Türklük sahasındaki 'Acāyibü'l-Mahlūkāt tercümeleri Kazvinî'den ve İran edebiyatındaki diğer örneklerinden alınarak yapılmıştır.⁶ Batı Türklük sahasında başlıca 'Acāyibü'l-Mahlūkāt tercümleri şunlardır:

- **Ali b. Abdurrahman 'Acāyibü'l-Mahlūkāt** (İstanbul Üniversitesi, nr.574): Kazvinî'den tercüme edilmiş olup, mütercimnin kendisi de metne eklemeler yapmıştır.

- **Rükneddin Ahmed tercümesi:** Bu tercümenin mütercimi İsmail Hakkı Uzunçarşılı, Blochet ve Adnan Adıvar tarafından Rükneddin Ahmed olarak belirtilmiştir. Ancak tercümenin İstanbul'da bulunan iki nüshasında eserin mütercimi ile ilgili bir kayıt tespit edilememiştir.⁷

Süleymaniye Ktp. Nuri Arlasez, nr. 128

Süleymaniye Ktp. Dügümlü Baba, nr. 556

⁶ ---. (1988). Age., s.316.

⁷ Kut, G. (1988). Age., s. 316.

Ali Emiri Ktp. Türki Tarih nr.897

Bibliothèque Nationale TY, nr. 1338

Beyazıt Umumi Ktp. Nr. 14124⁸

• **Yazıcıoğlu Ahmed Bîcan tercümesi:** Yazıcıoğlu Ahmed Bîcan, eserini şeyhi Hacı Bayrâm-ı Velî'nin işaretini üzerine 1453'te kaleme almıştır.⁹

İstanbul Üniversitesi Kütüphanesi, TY nr. 6797

Süleymaniye Kütüphanesi, Ayasofya 3452¹⁰

• **Sururî Tercümesi:** Sururî, Kanunî Sultan Süleyman'ın oğlu şehzade Mustafa'nın hocasıdır ve eserin tercümesine öğrencisinin isteği üzerine başlamıştır. Ancak şehzade Mustafa'nın idam edilmesinin ardından tercüme yarıda bırakmıştır. Bu tercüme daha sonra Rodosizade tarafından tamamlanmıştır.¹¹

• **Bosna kadısı Mevlânâ Gınâî tarafından 1562'de yapılan tercüme:** Eserin iki nüshası tespit edilmiştir:

Türkiye Büyük Millet Meclisi Kütüphanesi, nr.492

Berlin Devlet Kütüphanesi, MS Or. Oct., nr.3663.¹²

• **Eyyüb b. Halil tarafından yapılan tercüme:** 1569 yılında yapılan bu tercümenin bir nüshası Viyana'da bulunmaktadır.

• **Hüseyin Efendi b. Mehmed'in 1697'de tamamladığı tercüme:** Kazvinî'den tam tercüme bir eserdir. Bilinen nüshaları şunlardır:

Süleymaniye Kütüphanesi Esad Efendi, nr.1892.

Topkapı Sarayı Müzesi Kütüphanesi, Hazine, nr.400.

Staatbibliothek, Marburg MS Or: fol. 2562.¹³

⁸ Sarıkaya, B. (2010). Age., s. 5.

⁹ ---. (1988). Age., s. 317.

¹⁰ ---. (2010). Age., s. 5.

¹¹ ---. (1988). Age., s. 317.

¹² ---. (1988). Age., s. 317.

- **1701 yılında yapılan Rodosîzade tercümesi:** Sururî'nin yarım bırakmış olduğu tercüme-yi tamamlamıştır.

İstanbul Arkeoloji Müzesi Kütüphanesi, nr.528-529.

Süleymaniye Kütüphanesi, Fatih, nr.4158.

- **British Library'de mütercimi bilinmeyen bir tercüme:** Bu tercüme esasen İbnü'l-Verdî'nin *Haridetü'l-'acâ'ib*'inin tercümesidir.¹⁴ Mütercimi bilinmeyen diğer bir '*Acāyibü'l-Mahlūkāt*' tercümesi ise üzerinde çalıştığımız tercümedir. Bu tercüme Uppsala Üniversitesi Zetersteen Kataloğu'nda 637. numarada kayıtlıdır.

2.2. Doğu Türklük Sahasındaki Acāyibü'l-Mahlūkāt Tercümeleri

Eserin Doğu Türkçesiyle yazılan nüshaları Batı Türklük sahasındaki nispeten bildiğimiz kadarıyla azdır. Doğu Türkçesiyle yazılan ve elimizde mevcut olan yazma bizim üzerinde çalışmış olduğumuz yazmadır. Bu nüshadan ilk olarak Günay Kut bahsetmiştir. Kut, İslâm Ansiklopedisi'ndeki *Acāyibü'l-Mahlūkāt* maddesinde nüshadan şu ifadeyle bahsetmiştir: "Çağatay Türkçesi'yle yapılan bir tercüme Uppsala Üniversitesi Kütüphanesinde (nr. 630) kayıtlıdır."¹⁵

Bunun dışında Köprülü, bir '*Acāyibü'l-Mahlūkāt*' olduğunu *Edebiyat Araştırmaları*'nda ifade etmiş ve Doğu Türkçesiyle yazılmış bir nüshanın olduğunu çok daha önceden zikretmiş, hatta bu nüshayı istinsah eden müstensihinin adını da zikretmiştir. Köprülü, Çağatay Edebiyatında Şîbânî adına Bennâî b. Muhammed Herevî'nin Çağatayca'ya çevirdiği bir *Acāyibü'l-mahlūkāt* tercümesi olduğunu bildirmiştir.¹⁶

¹³ Kut, G. (1988). *Age.*, s. 317.

¹⁴ ---. (1988). *Age.*, s. 317.

¹⁵ Kut, Günay. (1998). *Acāyibü'l-Mahlūkāt*, *TDV İslam Ansiklopedisi*. Ankara., s. 317.

¹⁶ Köprülü, M.Fuat. (1989). *Edebiyat Araştırmaları II*, İstanbul. s. 163.

H. F. Hofman, *Turkish Literature A Bio-Bibliographical Survey Section III* adlı katalogda Bennâi bin Muhammed Herevî hakkında bilgi vermiştir.¹⁷ Şîbânî Han adına yazıldığı bilinen bu eser dönem itibarıyla klasik devrin etkisinde yazılmış olmalıdır. Şîbânî Hanlığı 1451-1510 arasında hüküm sürmüştür. Bu nüsha bizim üzerinde çalıştığımız nüshadan önce tercüme edilmiş olabilir. Bu durum Uppsala nüshasının, Bennâi nüshasından kaynaklı tercüme edilmiş olabileceği sonucunu da bir ihtimal olarak değerlendirmemize vesile olmuştur.

Bu bahsettiklerimiz dışında henüz Doğu Türkçesiyle tercüme edildiği bilinen bir *Acayibü'l-Mahlukât* nüshası yoktur.

3. Doğu Türklük Sahasına Ait Bir Acāyibü'l-Mahlūkāt

Uppsala Üniversitesi Kütüphanesi Doğu Türkçesi El Yazmaları'nda 637 numarada kayıtlıdır. Eseri bizzat göremedik, hakkındaki bilgilere Karl V. Zetterstéen tarafından hazırlanan *Die Arabischen Persischen und Türkischen Handschriften der Universitätsbibliothek zu Uppsala* "Doğu Türkçesi El Yazmaları kataloğu", adlı çalışmasından ulaştık (Zetterstéen 1930: 159). Eser Nestalik hatla yazılmıştır. Katalogda Müellif, mütercim, müstensih bilgileri kaydedilmemiştir. Eserin hangi yılda yazıldığına dair bir ibareye katalogda da rastlanılmamıştır. Eksik bir nüsha olup mevcut eser 249 yapraktır, satır numaraları standart değildir. 12 ile 17 satır arasında değişmektedir.

Günay Kut, İslâm Ansiklopesi'ndeki *Acayibü'l-Mahlūkāt* maddesi altında eserin 630 numarada kayıtlı olduğu bilgisini vermiştir.¹⁸ Ancak eserin Kut'un belirttiği gibi 630 numarada değil, 637 numarada kaydedildiği tarafımızdan tespit edilmiştir.

Eserin fihristinde verilen başlıklarla ana metin arasında da uyumsuzluklar, eksiklikler bulunmaktadır. Örnek: Fihristte Rük-n-i avval'da, "Üçünçi bāb: āftāb-ı cihān-tābnıñg ve uluğluğunıñg ve küngürlükiniñg sırrınıñg ve te'siriniñg, şüretiniñg, renginiñg beyānıda

¹⁷ Hofman, H.F. (1969). *Turkish Literature A Bio-Bibliographical Survey Section III*, The Library Of The University Of Utrecht. s. 221.

¹⁸ Kut, Günay. (1988). 'Acāibü 'l-Mahlūkāt, *TDV İslam Ansiklopedisi*. s. 316.

turur”(10b/14-11a/2) başlığı yer alır; bu bab ana metinde “törtünçü bāb A:y, Kün’ning beyānı”nda da anlatılıyor (36a/13-41a/8). Yine aynı rüknde “Törtünçü bāb: A:y’nıñ şifātınıñ, te’sīriniñ, şu‘ā’mınıñ ve şüretiniñ, kimerseī tüşinde a:y, künni körmekniñ beyānında turur”(11a/3-5). Kitapta beşinci bölüm olarak adlandırılmış: “Beşinçü bāb: A:yning beyānında ve ‘acāyibātlarında turur” (41a/8-); “Beşinçü bāb: Zuhal ve ‘Uḡārid, Merriḥ, Müşteri, Zührening beyānı turur”(11a/5-7). Kitapta altıncı bölüm olarak adlandırılmış: “Altınçü bāb: Yulduzlarnıñ beyānı irdi” (44a/7-47a/4), “yettinçü bāb burclarnıñ beyānı” (47a/4-50b/3) dır.

Eserin tamamının elimizde bulunmadığının veya eksik tercüme edildiğinin bir diğere delili de mütercimnin 19a/10-11’de yer alan cümleleridir: “Bilinğler ve āgāh bolunğlar ve ēy bu kitāb (10) nı oquğucılar, bu kitābnıñ cümle-i bāb faşlları sēkkiz yüz yetmiş turur.” Elimizdeki eserde burada belirtildiği gibi 870 bab yer almamaktadır. Yine eserde 10b/5-7’de “on rükn birle cem’ kılduğ. Her bir rükni neççe bāb birle taqsīm kılduğ. Her bābnı neççe faşl birle cüdā kılduğ. Sözni serencām kılduğ” ibareleri yer alır; ama elimizdeki eserde 8 rükn bulunmaktadır.

Üzerinde çalıştığımız eser eksik bir nüshadır. Nüshanın tam olmadığına veya sonradan dağılık haldeki yaprakların bir araya getirildiğinin delili sayfa sonundaki reddadelerin bir sonraki yaprağın başında yer almamasıdır. Örnek: 249. varağın b yüzündeki redade “kılip ağızda” sayfada yer almamaktadır. Yapraktan yaprağa geçişlerde cümlelerin takip etmediği de tespit edilmiştir. Bunun dışında bizim sorumlu olduğumuz 1a-50b varakları arasında da konu bütünlüğünü ve akışı bozan bölümler vardır. 3b varağındaki “ey hemmedan” redadesi 4a varağında devam etmemektedir. Bu ifadenin devamı hikāye bütünlüğü çerçevesinde 6a varağandan itibaren görülmektedir. Yani 3b ile konu bütünlüğünü ve akışını sağlayan varak 6a varağıdır. Araya giren 4a-4b-5a-5b varakları muhtemelen kitabın ciltlenmesi sırasındaki yanlış bir işlemde kaynaklanmıştır. 5a ve 5b varakları da yıpranmış ve yırtıktır. Bu varaklarda metnin yarısı yoktur. 5a varağında ilk 4 satır tam okunurken 5-6-7-8 ve 9. satırlar

eksiktir. Sonraki satırlar ise hiç yoktur. 5b varağında da ilk 5 satır tam okunmaktadır. Sonraki satırlar ya eksik ya da hiç yoktur. 3b-6a varakları arasındaki bölüm metin içinde konu bütünlüğü dâhilinde bir yere yerleştirememektedir. Bu sebeple ilgili bölüm metnin sonuna ilave edilecektir.

Yukarıdaki tespitler bizde metnin eksik olduğu düşüncesini ortaya çıkarmıştır.

3.1. Eser Adı

Eserde eserin adı açıkça belirtilir: “Ammā bilinğler ve āgāh bolunğlar kim: Biz bu kitābğa ‘Acāyibü’l-Maḥlūḳāt ve Ġarāyibü’l-Mevcūdāt a:ḥ koyduk” (10b/3-5: “Biliniz ve haberdâr olunuz ki; biz bu kitaba ‘Acāyibü’l-Maḥlūḳāt ve Ġarāyibü’l-Mevcūdāt).

3.2. Eserin Yazılış Yeri ve Tarihi

Eserin sonu eksik olduğu için gelenek gereği yazılması muhtemel olan *temmet* bölümü ortada yoktur. Dolayısıyla çalıştığımız yazmanın yazıldığı yer ve tarih hakkında kaydedilmiş bir bilgi sahibi değiliz. Ancak yazma Doğu Türkçesine yapılan bir tercümenin de istinsahı değilse eser üzerinde yaptığımız dilbilgisi incelemelerimiz sonucunda klasik sonrası Doğu Türkçesi döneminde, XVII-XVIII. asırda kaleme alındığını ileri sürebiliriz.

3.3. Eserin Kimin Eserinin Tercümesi Olduğu ve Mütercimi

Eserin kim tarafından tercüme edildiği belli değildir. Metnin ilk yaprağında şu ifade geçmektedir:

“Bu kitāb (Ya‘ḳūb Aḥund)’ın kitābı turur.” Ancak bu ifadeden de kitabın müterciminin bu kişi olduğu anlamını çıkaramayız, muhtemelen bu kişi elimizdeki nüshayı satın almış bir kişinin adıdır. Çünkü bu ifadelerin devamında tenge “para” ile ilgili ifadeler geçmektedir. Eserin kayıtlı olduğu katalogda da eserin son sahibinin Yakub Ahund olduğuna dair bir ibare vardır¹⁹.

¹⁹ K.V. Zetersteen. (1930). *Die arabischen, Persischen Und Turkischen Handschriften der Universitätsbibliothek Zu Uppsala*, s. 456.

Netice itibarıyla Uppsala nüshasında var olan bölümler çerçevesinde mütercim veya müstensih kendisiyle ilgili, kitabın nerede ve hangi yıl yazıldığıyla ilgili herhangi bir bilgi vermemiştir. Bu durumda eserin mütercimi meçhuldür. Ayrıca eserin girişinde de kimden tercüme edildiği hususunda da açık bir kayıt bulunmamaktadır; ancak bazı bilgilerden yola çıkarak bu hususta bir fikir ileri sürebiliyoruz.

3.3.1. Doğu Türkçesiyle Yazılmış ‘Acāyibü’l-Mahlūkāt’ın Orijini

Üzerinde çalıştığımız eserin Kazvinî’den bir asır önce Muhammed b. Mahmûd et-Tûsî es-Selmânî’nin yazdığı ‘Acāyibü’l-Mahlūkāt ve’l-Ġarāyibü’l-Mevcūdāt adlı eserinin tercümesi olduğunu düşünmekteyiz. Kanıtları:

a.“Çünânçe ve sözleri ki biz bu kitâb yüzige keltürdük. **Ķal’a-yı Hermân’da, dervāze-yi Ķīrvān’da** bitipdürler.(9a/6-8) “Nitekim biz bu sözleri kitap hâline getirdik. (Bu kitap) Hermân Kalesinde ve Ķirvan şehrinde yazılmıştır.”

Hermân ve Ķīrvān şehirleri Eski Mısır medeniyetindeki iki şehridir. Bizim nüshamızda geçen aşağıdaki ifadeler Sarıkaya’nın doktora tezi olarak çalıştığı Rükneddin b. Ahmed’in tercümesinde de geçmektedir. Rükneddin nüshasında Uppsala nüshasındaki bu bölüme karşılık gelen ifadeleri olduğu gibi gösteriyoruz:

(12a/6) “*Ya’nî “Muşāhiblerüñ eyüsi cemi’ zamānda kitābdur.” Zīrā müṭāla’a itmeg-ile ḥayr ve şer ma’lûm olur maḫşûd dünyāda daḥı oldur. “Ve senüñ Muşāhiblerüñ şarāb ve rebābdur ve daḥı bunlaruñ emsāli.” Zīrā şarāb cemī’ günāhlaruñ anasıdur ve bâķī şeyṭān taşnīfidür ve daḥı Tañrınuñ ḳullıĝından ve zikrinden ḳor. Ve daḥı ‘âķıllar bu ḥikmet sözlerini ḳal’alar ḳapusında yazdılar ve daḥı taşlarda yazdılar şöyle ki; ḳīrvān ḳapularında vardur, Heremān ḳal’asında vardur, daḥı Semerḳand’uñ nişānlarında var, Venedik suları çıkduĝı yirde vardur. Bu nesneden bunlaruñ maḫşadları oldur ki adları dünyā ‘imāret olduĝınca bâķī ḳala. Pes biz daḥı bu kitābda; her ne kim görüp bulmuş-ıduk kitāblar içinde, işitmiş-idük seyyāhlardan zikr itdük. Ammā cemi’ olan bu kitābda ba’zısı oldur kim aña delil gerekmez*

(12b) *āhir olduğu-çün, şöyle ki gökler gibi, ay ve güneş gibi. Zīrā ki ‘acāyıblardan olur, bunuñ gibi sözlere delīl gerekmez.*²⁰

b. Rükneddin’in Telif-tercümesi 326 varak, 17 satır, Uppsala nüshası 249 yapaktır. Tezimizin “Eserin bölümleri” kısmında bu hususta bilgi verdik. Batı sahasında Sarıkaya’nın doktora tezine konu olan Rükneddin Ahmed tercümesinde, eserin Muhammed b. Mahmūd et-Tûsî es-Selmânî’nin telif eserinden tercüme edildiğine dair bir beyan vardır:

*“Rükneddin Ahmed’in eseri “El-ḥamdü lillâhi’lle’zî enşe’e acâyibe’l-mahlûkâti bi- ḳudretihi ve ebde’a garâyibe’l-mevcûdâti bi-ḳikmetihi. Fefavvaztü emrî ileyhi fî def’i’lbeliyyâti ve ref’i’d-derecâti ve tevekkeltü li’t-tamâmi ‘aleyhi bi-fethi’l-ḥasenâti ve ḥatfi’sseyyi’âti. Ve’ş-şalâtü ‘alâ enfesi enfüsi’l-enbiyâ’i bi-viṣâleti Muḥammedin şāhibi’ş-şefâ’ati’l- ‘uzmā yevme’l- arasât “ ile başlar. Mütercimim metinde geçen *zalemenüñ zulmından tārümār olup Arslan zamânına degin ve bu zamānda kimini Arslan alup anı ‘imârat eyledi”* (134b) cümlelerinden Arslan'a ithaf edilen Ahmed et-Tûsî’nin eserinden faydalandığımızı çıkarabiliriz.²¹*

c. *‘Acâibü’l-mahlûkat* kitapları genelde iki türlü şekillendirilir. Biri Ahmed et-Tûsî’nin de kullandığı ve 10 rükün üzerine kurulan sistemdir²². Eser on rükne bölünür, rükünler de fasıllara ayrılır. Diğeri ise Kazvinî’nin kullandığı sistemdir: Eser dört mukaddime, iki makale, bir hatimeden oluşur. Mukaddimelerde acâibin izahı, mahlûkatın taksimi, garib kelimesinin manaları, mevcudatın taksimi bulunur.²³

Üzerinde çalıştığımız Uppsala nüshası da bu yapı hususiyetleri gereği Ahmed et-Tûsî’nin telif eserinden tercüme edilmiş olmalıdır. Nitekim bunun kanıtı sebab-i telif bölümü tercümesindeki “on rükn birle cem’ ḳılduḳ. Her bir rüknni neççe bâb birle taḳṣīm ḳılduḳ. Her bâbnı neççe faṣl birle cüdâ ḳılduḳ. Sözni serencām ḳılduḳ” (10b/5-7) ifadeler bunun kanıtıdır.

²⁰Sarıkaya, Bekir. (2010). Age., s. 52-53.

²¹ Sarıkaya, Bekir. (2010). Age., s. 7.

²²---. (2010). Age., s. 1.

²³---. (2010). Age., s. 1.

Bunun yanı sıra Rükneddin nüshasıyla müşterek bir yapıda olması bu yaklaşımı kuvvetlendirir.

3.4. Eserin Yazılma ve Tercüme Amacı

‘Acāyibü’l-Mahlûkāt tercümeleri İslam bilginlerinin; evrenin yaratılışına, insanın, cinlerin ve muhtelif mahlûkatın doğuşuna, kozmogonik olaylara, çeşitli yeryüzü şekillerine ve metafiziğe duydukları merakı gidermek istemeleriyle ortaya çıkan bir türdür. Bu eserlerin yazılmış amacı, Allah’ın yaratmış olduğu birbirinden farklı sınırsız sayıdaki canlının, varlıkların merak uyandıran vasıflarını bildirmek olmalıdır. Sarıkaya, Batı sahasına ait olan *Acayibü’l-Mahlûkat* üzerine yapmış olduğu tez çalışmasında şu ifadeleri kullanmıştır:

“Allah’ın yarattığı her şeyde acâyiplik vardır. Konu ile ilgili önce varsa ayet-i kerime, sonra hadis-i şerif ve diğer kişilerin sözleri aktarılır. Anlatılan garip şeyler inkâr edilmemelidir. Dünyada her türlü garipliğin ve acâyipliğin normal olduğunu ve hemen inkâra kalkışmanın yanlış olduğunu belirtir. Bütün her şeyin Hz. Allah’ın elinde olduğunu ve hiçbir şeyin zor olmayacağını söyler. Tabiat olayları Allah’ın kanunudur, kâinatta vukû bulan her olay, insanı manyetik alanı içine çeker, insanın fizyolojisini etkiler. Tabii ki son söz Allah’ındır²⁴, der.

“Sonuç olarak, yazarın yaşadığı devri ve Osmanlı’nın fetret dönemindeki tarihî olayları da göz önünde tutarsak ehl-i sünnet inancını pekiştirmeyi amaçladığını düşünebiliriz. Bilinçli ve şuurlu bir kitle oluşumuna katkıda bulunmak ister. Soru ve cevap tarzındaki bölümler de, bu eserin didaktik bir eser olma özelliğini taşıdığını göstermektedir.²⁵”

Sarıkaya, Rükneddin Ahmed’in tercümeyi ehl-i sünnet inancını pekiştirmek gayesiyle yazmış olabileceğini düşünmektedir²⁶. Bizim üzerinde çalıştığımız nüsha çok kere ifade ettiğimiz gibi batı sahasında Rükneddin nüshasıyla örtüşmektedir. Ancak saha ve yüzyıl

²⁴ Sarıkaya, Bekir. (2010). Age., s.6.

²⁵---. (2010). Age., s.6.

²⁶---. (2010). Age., s.6.

farklılığını göz önünde bulundurursak Uppsala nüshasını tercüme eden mütercimın amacı ehl-i sünnet inancını pekiştirmek olmayabilir. Bizce mütercim bu gayeden evvel daha sıradan bir maksatla türün genel manada merak uyandırıcı olması ve muhtelif konularda bilgi vermesi münasebetiyle bu ilgi çekici konuyu tercüme etmek istemiş olabilir. Nitekim mütercimın eseri hangi gayeyle yazdığını aşağıda zikrettik. Eserin çok sayıda nüshasının bulunması ise bu eserlerin yazıldıkları ve tercüme edildikleri çağların umumi edebî çerçevesi dışında cereyan eden farklı bir muhteva yapısıyla kaleme alınmasındandır.

Mütercim eseri kimden, hangi dilden, neden tercüme ettiğini belirten bir mukaddime yazmamış doğrudan tercümeğe girişmiştir. Biz sebab-i telif olarak kuvvetle muhtemel Mahmud et-Tûsî'nin çevirisiyle karşılaşıyoruz. Bu Tûsî'nin eserini yazma sebeplerine katıldığını ve aynı amaçları güttüğünü de gösterebilir ya da basit bir mütercimdir ve eseri Türkçeye kazandırmak amacını güdüyordur; çünkü 16. yüzyıldan başlayarak Türkçeye tercüme faaliyeti yabancı dildeki özellikle de Arapça, Farsça eserlerin Türkler tarafından okunup anlaşılması için yaygınlaşmıştır. Bu çağdaş Türk lehçelerinin oluşmaya başladığı dönemlerde de görülür.

Tercümede Sebeb-i telif kısmı (9a/14-10b/7) varakları arasındadır:

*Çünânçe ve sözleri ki biz bu kitâb yüzige keltürdük. **Kal'a-yı Hermân'da, dervâze-yi Kîrvân'da** bitipdürler. İnşâ'allah ki bir mevâ'izeî bolğusıdır. Ebû 'Ömer andağ aytıpdur kim: "Bizge hayr kıldılar kim; fülân bir a:yda cemâ'a-i fişk fesâdğa meşğöldürler. Çün barduk kördük. Cemâ'a-i fişk fesâdğa meşğül. Ammâ olarnıñ arasında bir kimerseî defterî oqup oturup iken şol kişiniñ hürmetidin hemmesiniñ günâhını öttük. Ğaraż ân-ki; kitâbetke hürmet yahşı turur. Men ki; faķır haķır, bu kitâbnı cem' kıldım. A:nça bu 'âlemniñ 'acâyibât Ğarâyibâtlarını körtip men ve işitip men. Ya'nî bu irâdede Ğaraż ol-kim: Bu 'acâyibâtlar kim; âsmânda ra'd-ı berķ ve âf-tâbdur. Anı körmek bilmek hâcet; 'ömr-i dirâz bile ferâset birle bilip bolmas ve ol 'acâyip münkir bolmaķ şüm turur. Çerâ ki; kimerse ki, Haķ sübhânehu ve*

te ‘ālā’ning şun ‘ığa ve şıfâtığa münkir bolsa şüm turur. Belki kâfir turur. Emsâl: Eger kimerseî Rûm’ning ya Endülis’ning ya Kandaḥar’ning ya Mûltân’ning ‘acâyibleridin hikâye kılsa, delîl tilese ‘ömr kerek kim barıp ve körüp kelgey. Ol kimerseniñ digen sözi rastğa kelgey. Her kimersege öz şehr memleketiniñ ‘acâyibâtları ma’lûm bolmas. **Çünânçe köp ğarâyibâtlar Hemmedân memleketide bolur. Ammâ Hemedânlıkda anıñdın ğaber yok. Men, Kûm digen şehrniñ kâdısidın sordum kim:** “Kadîmde şehr-i Kûmda kademni zehr dir ikenler sebeb ne turur?” didim. Ol bilmedi. Hañg baķıp ğaldı ve didi kim: “Men herğiz mundağ işitgenim yoğdur.” didi. Ammâ tâ’riḥ kitâblarıda meşhûr ve ma’rûfdur. Yene sordum-ki: “Ħazret-i ‘Īsâ ‘aleyhi’s-selâm ölügni tırgüzüpdürler. Ol yêrde ölgen kullarnı bilür müsın?” dip. Anı hem bilmedi. Yene hem sordum kim: “Ħıttalar bar êrmiş kim; Ħıttâ-yı Ħüdâyân dir êrmişler, anı bilür müsın?” dip. Anı hem bilmedi. Kimerseî ki altmış yıl yêtmiş yıl bir şehrde ‘ömrini ötkezgey, ol şehrniñ ‘acâyibâtlarını bilmes bolsa bî ğaber bolsa ol şehrler ki eṭrâf-ı ‘âlemeddür. Anı bilmese Ħiç ‘aceb ve ğarîb imesdür. Ħağ sübhânehu ve te’ālâ’ning ğudrât u kâmleridin hem bî ğaber bolsa bolur. Ammâ tağdîr bêrse bilür.

“Nitekim Hermân kalesinde ve Kîrvân kapısında yazılı (olan) bu sözleri biz bu kitabın yüzüne yazdık. İnşa’allah (bu) bir nasihat olacak (yazıdır.) Ebu Ömer (şöyle) nakletmiştir: “Biz de faydalandırdık.¹⁰ Falanca bir ayda bir topluluk fitne ve hainlikle meşguldü. Gittik ve gördük. Ancak; fitne ve hainliğe meşgul olan o topluluğun arasında bir kimse defteri oturup okuduğu zaman o kişinin saygısına karşılık hepsinin günahını affettik. Maksat şudur: “Kitaba saygı göstermek (9b/1) güzeldir. Yoksul ve hiçbir değeri olmayan ben bu kitabı derledim. Öylece bu âlemin acayıplıklarını ve garipliklerini gördüm ve işittim.” Benim bu dileğimdeki maksadım şudur: Bu acayıplıklar gökteki yıldırım, şimşek ve güneş (gibi)⁵ dir. Onları görmek, bilmek gerekir. (Sadece) uzun ömür ile idrak etmek ile bilmek olmaz. O acayıplığı inkâr eden uğursuzdur. Her kim ne sebeple Tanrı’nın eserlerini ve niteliklerini inkâr etse uğursuzdur. Hatta kâfirdir. Misal: Eğer bir kimse Rum’un,¹⁰ ya da Endülüs’ün, Kandaḥar’ın

ya da Mülta'nın acayıplıklarından bahsetse ve (bunlara) delil istese; (bunun için) ömür gerektiği (gibi) (oralara) gitmek ve görüp gelmek gerekir. Bu sözü söyleyen kişinin dedikleri doğru olsa da o kişi (tarafından) kendi şehrinin, ülkesinin acayıplıkları yine de bilinmez. Nitekim; ¹⁵ bütün gariplikler Hemedan bölgesinde olur. Ancak Hemedanlıların (10a/1) onlardan haberi yok. . Ben, Kum denilen şehrin kadısına sordum: “Çok eskiden Kum şehrinde sebebi nedir?” dedim. O bilemedi. Şaşırıp kaldı ve (şöyle) dedi: “Ben hiçbir zaman ⁵ bunu işitmedim.” Ama tarih kitaplarında meşhurdur ve herkesçe bilinir. Yine sordum: “Hazreti İsa *aleyhisselâm* ölüyü diriltir. O yerde ölen insanları bilir misin?” dedim. Onu da bilemedi. Yine sordum: “Ülkeler(den bir ülke) varmış ¹⁰ ki Hüdāyan dermişler, onu bilir misin?” Onu da bilemedi. Nasıl bir kişi bir şehirde altmış, yetmiş yıl geçirip o şehrin acayıplıklarından habersiz olabilir? O şehirlerin dünya üzerinde olduğunu bilmese (bile) hiç acayip ve garip (10b/1) değildir. Tanrı'nın kudretinden ve sonsuz ilimlerinden habersiz olsa olur. Ancak değer verdiği bilir.”

3.5. Eser Üzerinde Yapılan Çalışmalar

Batı Türklük sahasında yapılan Eski Anadolu Türkçesi, Osmanlı Türkçesi Dönemlerinde yapılan *Acâibül'l-Mahlûkât* çevirilerinin bazılarının tıpkıbasımları, neşirleri yapılmış; farklı açılardan gerek yüksek lisans gerekse doktora tezlerine konu olmuştur. Bildiğimiz kadarıyla ne üzerinde çalıştığımız eser üzerinde ne de Doğu Türkçesiyle yazılmış bir *Acâibül'l-Mahlûkât* nüshası üzerine ise yapılan çalışma yoktur.

3.6. Eserin Muhtevası

Acayibü'l-Mahlûkât; göklerin ve yerlerin sırlarını ifşa eden, bilhassa İslamiyet sonrası Müslüman toplulukların metafizik ve kozmogonik olaylara duyduğu merakı gideren ve bu sebeple de toplumlar tarafından kabul görmüş, Kazvini ve Ahmed et-Tusi'den sonra da birçok mütercim tarafından Türkçeye de tercüme edilen bir metindir. Muhtevası itibarıyla yazılmış olduğu devirlerin genel yapısının dışında kalmıştır. Coğrafyadan, gök cisimlerinden,

evrenden, metafizik konularından bahseden bir muhtevası bulunur. Eserin adının acayip olmasını destekleyecek yönde çok sayıda ilgi çekici canlılar ve hikâyeler bu metinde yer almaktadır.

Uppsala tercümesinde mukaddime bölümünden sonra sırasıyla İskender ve Belkis rivayeti gelmektedir. Bu sıra Rükneddin Ahmed'in nüshasında da takip edilmiştir. Her iki nüshada da bu rivayetleri sebab-i telif kısmı takip etmektedir. Sebeb-i telif kısmından sonra kitabın içindekiler bölümü gelmektedir. İçindekiler bölümünde kitabın tamamını oluşturan sekiz ayrı rüknün mutevası belirtilmiştir. Sırasıyla deryalar, çeşmeler, kuyular, dağlar, şehirler, madenler, muhtelif eşcâr ve şecerâta beraber periler, cinler, devler ve hayvanlar ifade edilmiştir. Metnin giriş kısmını şu şekilde başlıklandırdık:

1. Tevhid>(1b/2-12)
2. Benî <âdem>ni dört kısım kıldı(1b/13-15)
3. İskender (rivāyeti) (2a/1-7a/14) mesajı: Bu dünyada ilimden daha güzel bir şey olmadığı mesajı veriliyor.
4. Bilğıs (rivāyeti) (7a/14-8b/6) mesajı: İnsanoğlunun ömrünü mal yığarak boşa geçirdiğini ve dünyaya tapıp hırslı olduğunu belirterek ancak en nihayetinde ölümlü olduğu ve ahirete göçeceği mesajı veriliyor.

Uppsala tercümesinde birinci rükn altı alt başlıktan oluşmaktadır. Birinci rükn tezimizin içeriğini teşkil etmektedir. İlk bölüm 1a-50 yaprakları arasında işlenmiştir. Altı alt başlıktan müteşekkil olan birinci rükn “Ahrām-ı ulvīyyeniᅇg ‘acāyibāt ᅇarāyibātlarınınᅇ beyānıda turur.” Yani; gizli, sırlı manaların ve muhtelif acayıplıkların, garipliklerin hakkındadır. Bu bölümdeki ilk bab : ‘arş, kürsī, levᅇ u ᅇalem, dört ferī:şte-i muᅇarrebniᅇg, rūᅇānīlerniᅇg şıfāt ve mekānlarınınᅇ beyānı’ndan; yani semanın ve yerin acayıplıklarından, dört büyük meleᅇin sıfatlarından ve muhtelif ruhāni varlıkların özelliklerinden bahsetmektedir.

Özellikle şehir adları, deniz, nehir ve çeşme adları, maden adları, bitki adları ve hayvanlarında bu hususiyet daha sık görülmektedir:

İçindekiler kısmında olmayıp ana metinde olanlardan birkaç örnek:

Nehrü'l Hind (75a/4), Cemest (91a/6) , kızıl taş (93a/9), kızıl altun (93a/10) gibi. Bu örnekler çoğaltılabilir.

Biz eserin muhtevasını içindekiler kısmını göz önüne alarak ve ana metinle de karşılaştırmak suretiyle şu şekilde tasnif ettik:

1	<Mukaddime: Tevhid>	1b/2-12
	Benî <âdem>ni dört kısım kıldı	1b/13-15
	İskender (rivâyeti)	2a/1-7a/14
	Bilķıs (rivâyeti)	7a/14-9a/5
	Sebeb-i telif	9a/6-10b/7
2	<Kitabın tertibi ve içindekiler>	
3	RÛKN-İ AVVAL: Ahrām-ı ulvīyyeniñg ‘acāyibāt ğarāyibātlanıñg beyānıda turur:	10b/9
	1. Avvalķı bāb: ‘arş, kürsī, levh u ķalem, tōrt ferī:šte-i muķarrebniñg, rūhānīlerniñg şıfāt ve mekānlanıñg beyānı turur.	10b/9-12
	2. Ėkkinķi bāb: yētti ŗabaķa-i āsmānnıñg uluĝluķınıñg, ‘ōmriniñg, delīl-i bürhāniniñg beyānıda turur.	10b/12-14
	3. Űçünķi bāb: āf-tāb-ı cihān-tābnıñg ve uluĝluķınıñg ve keñrülükiniñg seyriniñg ve te’sīriniñg, şūratinıñg, renginiñg beyānıda turur.	10b/14-11a/2
	4. Tōrtünķi bāb: A:y’niñg şıfātınıñg, te’sīriniñg, şu‘ā’ınıñg ve şūretiniñg, kimerseī tüşinde a:y, künni kōrmekniñg beyānıda turur.	11a/3-5
	5. Bēşinķi bāb: Yulduzlanıñg beyānı ėrdi (44a/7-47a/4) [İçindekilerde bu bölüm Zuħal ve ‘Uĝārid, Merrīh, Müşterī,	

	Zührening beyanı turur. 6. Altıncı bāb : Burclarning beyanı [İçindekilerde altıncı bab başlığı atılmamış; ana metinde başlık: <i>Yettinçi bāb burclarning beyanı</i>]	11a/5-7 47a/4-50b/3)
4	ÉKKİNÇİ RÜKN : Bēş bāb birle tertīp bēildi: 1. Avvalkı bāb : Otning rengining şifatlari turur. 2. Ékkinçi bāb : Āteş-i ‘ulvī-ki ra‘d u berķ, kevākib-i münfaziyyening beyanıda ve ķavs-ı ķuzahning beyanıda turur. 3. Üçünçi bāb : Hevāning ya‘nī beynü‘l-semā’ ve‘l-arzning ve ecsām ve ecrāmning arasında müştarekligining beyanıda turur. 4. Törtünçi bāb : Şimāllarning cinsining ve ğavğasınıning ve şerefe ķılışınıning ve muħāliflikinining beyanıda turur. 5. Bēşinçi bāb : Bulutlarning ve kürķüreşinining, rengining beyanı.	11a/7 11a/8-9 11a/9-11 11a/11-13 11a/13-11b/1 11b/2-3
5	ÜÇÜNÇİ RÜKN : Altı bāb bile tertīp bēildi. Bu rükn deryālarınıning çeşmelerning, ķuduğlarning, nehrlerining, tağlarning, taşlarning beyanı turur: 1. Avvalkı bāb : Deryālarınıning beyanı turur. 2. Ékkinçi bāb : Ķuduğlarınıning ve çeşmelerning beyanı turur. 3. Üçünçi bāb : ‘Ālemning taķsīmide yērning; dairelerinining ferīdun, tehmüreş, ķişmet ķılğan şehrlerning, ‘alemninging şeklining beyanı turur. 4. Törtünçi bāb : Tağlarınıning beyanı. Ol tağlar bular tururlar. Bu hem müfredāt bile tertīp bēildi. 5. Bēşinçi bāb : Ma‘den ve cevāhirler beyanı. 6. Altıncı bāb : Şāhralar beyanı.	11b/3-6 11b/6-7 12b/6-6 12b/6-9 12b/9-10 12b/10-13b/5 13b/5-7
6	TÖRTÜNÇİ RÜKN : Şehristānlar beyanı turur. Bu rükn taħı bēş bāb turur. 1. Avvalkı bāb : Mescidler beyanı turur.	13b/7-8 13b/9

	<p>2. İkkinçi bāb: Kenīseler ya'ni ibādetgāhlar beyānı turur.</p> <p>3. Üçünçi bāb: Şehrler ve iklīmler beyānı. Bu şehrlerni hem hūruf-u mu'cem bile tertīb bērildi.</p> <p>4. Törtünçi bāb: Kaşrlar beyānı turur.</p> <p>5. Bēşinçi bāb: Eşcārlar beyānı turur.</p>	<p>14a/1</p> <p>14a/4-5</p> <p>15a /10-11</p> <p>15b/7</p>
7	<p>BĒŞİNÇİ RÜKN:</p> <p>1. Avvalkı bāb: Cemī-i şüretler beyānı turur.</p> <p>2. İkkinçi bāb: Gūrlar ve kabrler beyānı turur.</p> <p>3. Üçünçi bāb: Gencler beyānı.</p>	<p>16a/4</p> <p>16a/4-5</p> <p>16a/12-13</p> <p>16b/10</p>
8	<p>ALTINÇI RÜKN:</p> <p>1. Avvalkı bāb: Ferzend-i ādemning 'acāyibleride ve hilkatınınğ havāşida ādem ve çārpāylarınınğ arasındakı şerafetlerninğ ve tefāvütlerninğ, muhtelif kuvvetlerninğ, ervahnınğ taksimlerininğ, havāslarınınğ, tüglerninğ, üstüh^vānlarnınğ otınınğ kindikininğ bevl ve-gāyetninğ beyānı turur.</p> <p>2. İkkinçi bāb: Hātunlarnınğ 'ayb kuşur ve hayz nifās ceng cedellerininğ beyānı.</p> <p>3. Üçünçi bāb: Bu adlar nēççe kısım bolupdurlar. Bu āfāk-ı 'ālemde ne yerlerde peydā bolupdurlar? Ol hem hūruf-ı mu'cem birle peydā boldı.</p> <p>4. Törtünçi bāb: (Dipnot: Metinde <i>Bēşinçi bāb</i> yazılı); ādemīleridin birbiridin şerāfet ve derecelerninğ, şeref-i nübüvvetleri, Hāzret-i Ādem <i>şalavatü'r-rāḥman</i> nınğ faziletleride Hāzret-i Muḥammed Muştafā <i>şallallahu aleyh ve 'alā ālihi ve aştābihi ecma'in</i> ninğ faziletlerininğ beyānıda turur.</p> <p>5. Bēşinçi bāb: Kāhinler ya'nī bakımçılarınğ ve müdde'īlerninğ, mecūsi zındıklarınınğ, yalğan da'vā nübüvvet kılğanlarınğ, yalğan da'vā velāyet kılğanlarınğ beyānı turur.</p>	<p>16b/14</p> <p>16b/14-17a/5</p> <p>17a/6-7</p> <p>17a/7-9</p> <p>17b/7-11</p> <p>17a/11-18a/1</p>

	<p>6. Altınçı bāb: ‘Acāyib ‘ilm-lerniᅅ ya‘nī; ‘ilm-i kimyā ‘ilm-i ᅅikmet ‘ilm-i tıᅅ ve ‘ilm-i ᅅabāyi‘nī ne kısım ᅅolᅅa keltürüpdürler.</p> <p>7. Yéttiñçi bāb: Uyᅅununᅅ ‘acāyibleride, ta‘birlere beyānıda turur.</p> <p>8. Sékkizinçi bāb: Dünyānıᅅ ‘aybları ve ᅅuşurlarınıᅅ, yamānlıᅅınıᅅ, fitneliᅅiniᅅ, ᅅaddarlıᅅınıᅅ beyānı turur.</p>	<p>18a/1-3</p> <p>18a/3-4</p> <p>18a/5-7</p>
9	<p>YÉTTİNÇİ RÜKN:</p> <p>1. Avvalᅅı bāb: Dīvlerniᅅ, ‘ifritlerniᅅ, cinlerniᅅ, ᅅabiselelerniᅅ, dīv iblisniᅅ, ᅅārut-mārutnıᅅ iblisniᅅ, bularnıᅅ recm bolmaᅅınıᅅ sebebinıᅅ, dīv ᅅafaşnıᅅ, nesnāsnıᅅ, ᅅül beyābānlarnıᅅ, dīvlerniᅅ ādem ferzendlerini yoᅅ ᅅılıp özlerni meᅅān ᅅılᅅan yerlerniᅅ beyā<nı> turur.</p> <p>2. İkinçi bāb: Yahşı ᅅoş-ᅅuy ve ᅅoş şüret, zibā ᅅadlıᅅ, nihāl-ᅅāmetliᅅ, a:y menᅅizlik, zühre közlüᅅ, ᅅilāl ᅅaşlıᅅ perīlerniᅅ beyānı turur. Bu hem ᅅuruf-u mu‘cem birle tertīp bērildi.</p>	<p>18a/7</p> <p>18a/7-13</p> <p>18a/13-18b/3</p>
10	<p>SEKİZİNÇİ RÜKN:</p> <p>1. Avvalᅅı bāb: Fīl, tēve, a:t, ᅅaçır, ᅅar, ᅅoy ve içᅅüniᅅ beyānıda turur.</p> <p>2. İkinçi bāb: Sibā‘ ya‘nī şīr ve felenᅅ, büz ᅅaruşᅅu, tonᅅuz, ayıᅅ, bebir, büz yene iᅅ bularnıᅅ beyānıda turur.</p> <p>3. Üçünçi bāb: Maşrıᅅ balıᅅlarınıᅅ, şimāl balıᅅlarınıᅅ, Mışrı, Başrı, Zengbār, Aşur, cinī, cins diᅅer aᅅım ᅅırātım, māl-ı Zülᅅarneyn, Nilī, Muᅅiᅅī, Tīnā beyānı turur.</p> <p>4. Törtünçi bāb: Mūr, melah, örmeᅅük, peşe, niheng ve ejdehā, ot cānverleriniᅅ, su cānverleriniᅅ beyānı turur.</p>	<p>18b/12-13</p> <p>18b/13-14</p> <p>18b/14-19a/2</p> <p>19a/3-6</p> <p>19a/6-9</p>

11	Temsil	19b/1-20a/13
12	Temsil-i hikāyet	20b/1-23a/12
13	<ANA METİN>	

3.8. Acāyibü'l-Mahlūkāt ve'l-Ġarāyibü'l-Mevcūdāt'ın Türk Dili Tarihindeki Yeri

Yüksek lisans tezimize konu olan kısaca '*Acāyibü'l-Mahlūkāt*' adlı eserin dil hususiyetleri bakımından yapılan inceleme sonucunda Doğu Türklük sahasında ve Doğu Türkçesiyle yazıldığını tespit ettik. Bu hususiyetlere ayrıntılı olarak Dilbilgisi bölümünde yer verilmiştir. Doğu Türkçesinin ise kendi içindeki dönemleri itibarıyla klasik sonrası Doğu Türkçesi çağında yazıldığını tahmin etmekteyiz. Nitekim metinde klasik sonrası devir ile Yeni Uygur Türkçesinin izleri tespit edilmiştir. Özellikle 17. yy.dan itibaren ağız özelliklerinin de yazıya intikal etmesi eserin Yeni Uygurcanın bir yazı dili olma hüviyeti kazanmaya başladığı geç dönem Doğu Türkçesi metni olduğunu göstermektedir. Fonetik ve morfolojik yönden eserin klasik sonrası Doğu Türkçesine ve Yeni Uygur Türkçesine geçiş dönemine ait olduğu aşağıda tanıklatılıcağıdır.

3.8.1. Doğu Türkçesi

Doğu Türkçesi 15. ve 20. yy.lar arasında Orta Asya sahasındaki Türk milletinin konuştuğu müşterek lehçenin adıdır. Bu devir Türkoloji çevresinde Çağatayca devri olarak da zikredilmektedir. Ancak Çağatay lafzı 19. yy.ın ikinci yarısı itibarıyla Avrupalı Türkologlar tarafından bu devrin adı olarak zikredilmeye başlanmıştır. Bu noktada bilhassa Vambéry 13. ve 18. yy.larda Orta Asya sahasında yazılmış olan eserleri “Çağatayca” tabiri içinde değerlendirmiştir.²⁷

13. yy.da başlayan Moğol fütühatı Orta Asya coğrafyasının demografik yapısını oldukça hareketlendirmiştir. Türk boylarının 11. yy. itibarıyla Ön Asya'ya başlattıkları seyir

²⁷ Caferoğlu, Ahmet. (1984). *Türk Dili Tarihi II*, İstanbul, s. 203.

Çinggis Kağan devrinde oldukça hızlanmış, Orta Asya ve Harezmi bölgesindeki Türk boylarının bilhassa Oğuzların Anadolu'ya ve daha pek çok bölgeye olan göç temayülünü etkilemiştir. Çinggis devrindeki kuvvetli tek merkezli siyasi yapı, onun ölümüyle beraber yerini çok merkezli siyasi bir teşekküle bırakmıştır. Çinggis Kağan, devletini dört oğlunun arasında üleştirmiştir. Böylece Orta Asya siyasi coğrafyasında tek merkezli siyasi erk yerine dört farklı siyasi merkez meydana gelmiştir. Bu siyasi merkezlerden birisi de Çağatay Hanlığıdır. Çağatay Hanlığının siyasi sınırları bünyesine Harezmi hariç Maverâünehir, Semireç, Doğu Türkistan, Uygur sahası, Çungarya ve Gazne dâhil edilmektedir.²⁸ Çağatayca tabiri de Çinggis Kağan'ın ikinci oğlu olan Çağatay'ın adından mülhemdir.²⁹

Biz metnimizde Çağatay lafzı yerine Doğu Türkçesi tabirini kullanmayı tercih ettik. Nitekim; “Çağatayca teriminin Doğu Türkçesini karşılamak noktasındaki yetersizliğini ve tutarsızlığını gösteren birtakım sarîh gerekçeler bulunmaktadır.”³⁰ Coğrafya ve zaman bakımından Çağatayca tabirinin bazı sakıncaları bulunmaktadır. Çağatay Hanlığı oluşumunu 13. yy.da şekillendirmiştir ve siyasi hâkimiyetini kısa bir süre devam ettirerek 14. yy.da bu sahada hâkimiyetini kaybetmiştir ve Timürlü devletinin bünyesine girmiştir. Oysaki Doğu Türkçesinin başlangıcını teşkil eden devre 15. yy.dır. Üstelik 20. yy.a kadar mevcudiyetini muhafaza etmiştir. Bu durumda Çağatay Hanlığının dağılmasından Doğu Türkçesinin son devrine kadar olan zaman altı asırla ifade edilmektedir. Çağatayca tabirini tartışmaya açan diğer bir husus coğrafya meselesidir. Bu hanlığın coğrafyasını yukarıda zikretmiştik. Hâkim olduğu alan itibarıyla bu hanlık Doğu Türklük sahasının tamamı düşünüldüğünde dar bir coğrafyayı içermektedir. Ancak Doğu Türkçesinin hâkimiyet alanı çok daha geniş bir coğrafyaya yayılmıştır. Karadeniz'in kuzeyinden Hindistan içlerine kadar uzanan bir

²⁸ Eckman, Janos. (2017). *Çağatayca El Kitabı*. Çev. Günay Karaağaç. s. 15.

²⁹---. (2017). Age., s. 15.

³⁰ Alışık, C. Eralp. (2014). “Orta Asya Türk-Moğol Tarihçiliğinde Türk Soylu Toplulukların Ortak Tarihi ve Edebî Anlayışı Üzerine Katkılar”, *XI. Milli Türkoloji Kongresi Bildirileri*, C. I, 11-13 Kasım 2014, İstanbul Büyükşehir Belediyesi Kültür Daire Başkanlığı Kültürel Etkinlikler Müdürlüğü, İstanbul, s. 173.

coğrafyada konuşulan ve yazılan Doğu Türkçesini Çağatay Hanlığının siyasi sınırlarıyla daraltmak bu dil devrini de daraltmak manasına gelir.

Çinggis'in ölümü ve Türk-Moğol devletinin dört farklı siyasi erke ayrılmasının ardından tüm sahayı birleştiren ve yeniden tek merkezli bir siyasi yapı hâline getiren Emir Timür'dür. Timürlü Devleti döneminde Semerkand merkezli güçlü bir siyasi yapı kurulmuştur. Güçlü bir merkez teşkilatının varlığı o sahanın kültür ve medeniyet hayatına da doğrudan etki etmektedir. Bu çerçevede, ilgili devirlerde Semerkand ve Herat merkezli güçlü bir kültür ve medeniyet sahası teşekkül etmiştir. Timürlü devrini takiben Hüseyin Baykara devri ve hâliyle Nevayî çağı Doğu Türkçesinin gelişiminde ayrı bir öneme haizdir. Nevayî devri Doğu Türkçesinin klasik devrini teşkil etmektedir. Eckmann ve Köprülü yapmış oldukları tasniflerde klasik dönem tabirini zikretmiştir. Eckmann bu devreyi kendi içinde klasik öncesi, klasik dönem ve klasik sonrası olmak üzere üç başlıkta incelemiştir.³¹ Köprülü ise bu devreyi beş başlıkta ele almıştır:

- Erken Devir Çağataycası (13-14.yy.)
- Klasik Öncesi Çağatayca (15.yy.ın ilk yarısı)
- Klasik Çağatayca (15. yy.ın ikinci yarısı)
- Klasik Çağataycanın devamı (16. yy.)
- Çöküş Devri (17-19. yy.)³²

Timürlü Devleti döneminde Doğu Türklüğünün dili devlet dili hükmü yanında, devlet bünyesinde himaye gören çok sayıdaki şair tarafından edebî dil kimliği de kazanmıştır. Bu edebi dil bilhassa Nevayî'nin kalemiyle sağlam bir temele dayanmış ve böylelikle hükmünü 20.yy.ın başlarına kadar sürdürmüştür.

³¹ Eckmann, Janos. (1988). Age., s. 21.

³²---, (1988). Age., s. 19.

15. yy.da ürünlerini vermeye başlayan Doğu Türkçesinin Nevayî ile zirveye çıktığını ve özellikle 17. yy.dan sonra bir gerileme devrine girdiğini söylemek mümkündür. Zira siyasi boşluğun olduğu bir coğrafyada medeniyet ve kültür alanlarının gelişmesi beklenilmez.

Çinggis Kağan devriyle başlayan Timür'le devam eden Orta Asya tek merkezli siyasi yapısı son Şeybani hükümdarı Abdullah Han'ın ve oğlu Abdülmünin'in ölümüyle sona ermiştir. Bundan sonra Buhara, Hive ve Hokand hanlıkları olmak üzere üç müstakil devlet ortaya çıkmıştır.³³ Bu devletlerin ortaya çıkışı 17.yy.a tarihlendirilmektedir. Yani 17. yy.ın siyasi coğrafyasında tek merkezli bir siyasi yapıdan söz edilememektedir. Bu durum 19.yy.a gelindiğinde de aynı şekilde devam etmektedir. Orta Asya Türklüğü bu yüzyılda da birleştirelememiştir.³⁴ Güçlü bir siyasi teşkilatın olmamasından ve bu yüzyılda Çarlık Rusyasının Orta Asya Türklüğü üzerindeki politikalarından dolayı kültür ve medeniyet hayatı da olumsuz yönde etkilenmiştir. Hanlıklar arasındaki çatışmalar neticesinde Orta Asya Türklüğü Rusların istilasına maruz kalmıştır.³⁵

Buhara Hanlığında 19. yy. boyunca Doğu Türkçesiyle yazılmış dikkate değer hiçbir eser yazılmamıştır. Buna karşın Hive ve Hokand Hanlıklarında ise bilhassa şiir alanında bir canlılık görülmektedir. Özellikle Nevayî ve Fuzuli tarzında şiirler yazılmıştır.³⁶ Bu yüzyılın sonlarına doğru ve 20.yy.ın başlarında Rus hakimiyetinin giderek artması kültür ve medeniyet alanına doğrudan tesir etmiştir. Dönem şairleri Klasik Doğu Türkçesi terminolojisinden ve geleneksel edebiyat konularından uzaklaşmış, klasik Doğu Türkçesi gramerine de dokunmamışlardır. Özellikle Rus işgalinden sonra edebî eserlerinde Rusça kelimeler kullanmaktan da kaçınmamışlardır.

³³ Eckmann, Janos. (2017). *Harezmi, Kıpçak ve Çağatay Türkçesi Üzerine Araştırmalar*, Haz. Osman Fikri Sertkaya, TDK Yayınları, Ankara, s. 208.

³⁴ ---. (2017). Age., s. 209.

³⁵ ---. (2017). Age., s. 209.

³⁶ ---. (2017). Age., s. 209.

Biz metnimiz gereği klasik dönem sonrası Doğu Türkçesinin hususiyetlerini ve metinde geçen Yeni Uygur Türkçesine dair izleri göstermeye çalışacağız.

Klasik sonrası Doğu Türkçesi dönemi 17. ve 19. yy.lar arasını ifade etmektedir. Bazı araştırmacılara göre klasik sonrası Doğu Türkçesi; klasikten sonraki Doğu Türkçesi (17. yy.ın sonuna kadar) ve Son Doğu Türkçesi devri (18.-19. yy.) olmak üzere incelenmiştir.³⁷ Bunların ötesinde genelgeçer tasnif ise Eckmann'ın tasnifidir. Eckmann Doğu Türkçesi devresini klasik öncesi dönem (15. yy.ın başlarından Nevayi'nin 1465'teki ilk divanını düzenlemesine kadar), klasik dönem (1465-1600) ve klasik sonrası dönem (1600-1921) olarak kendi içinde 3'e ayırmaktadır.³⁸

Klasik sonrası Doğu Türkçesi edebiyatının başlıca temsilcileri olarak Ebulgazi Bahadır Han, Mevlana Yahya, Seyyid Muhammed Ahmed, Molla Niyaz Muhammed, Nemeganlı Fazıl, Hâzık, Fazlî, Muhammed Emîn Endicânî, Hâzînî, Muhyî, Mukimî ve Firkât gibi isimler zikredilebilir.³⁹

Yukarıda da ifade edildiği gibi son Şeybani hükümdarı Abdullah Han ve oğlu Abdülmümin'in ölümünden sonra, yani 17. yy. itibarıyla Türkistan coğrafyası Harezmi, Buhara, ve Hokand merkezli üç sahaya yayılmıştır. Bu sahadaki edebiyat genellikle hanlık saraylarında ve din adamlarının etkili olduğu yerlerde gelişmiştir.⁴⁰

3.8.2. Eserin XVII. ve XVIII. Yüzyılda Doğu Türkçesinde Yazıldığını Tanımlayan Dil Özellikleri

Tez metni yazıldığı dönem itibarıyla klasik sonrası Doğu Türkçesine (17.-18. yy.lar) yerleştirilmektedir. Bilhassa 17. yy.dan sonra, klasik sonrası dönemle başlayarak bugünkü çağdaş lehçelerin oluşumuna kadar geçen sürede ağız özelliklerinin etkisiyle ortaya çıkan bazı

³⁷ Ölmez, Zuhâl. (2007). Çağatay Edebiyatı ve Çağatay Edebiyatı Üzerine Araştırmalar, *Türkiye Araştırmaları Literatür Dergisi*, C.5, S. 9, s. 173-219.

³⁸ Eckmann, Janos. (2017). *Age*, s. 21.

³⁹ Eraslan, Kemal. (1993). Çağatay Edebiyatı, *TDV İslam Ansiklopedisi*, s. 168-176.

⁴⁰ Tekin, Feridun. (2011) Hanlıklar Dönemi Çağatay Edebiyatı, *Turkish Studies*, Vol. 6/1 Winter, s. 1843-1850.

unsurlara rastlanılmaktadır. Bundan mülhem metin, klasik Doğu Türkçesinden çağdaş Türk yazı diline giden süreci aydınlatmakta önem arz etmektedir.

Tez metni dil hususiyetleri bakımından klasik dönem Doğu Türkçesinin temel özelliklerinin çoğunu taşımaktadır:

1. İlk hecede e>è değişimi: teg>dék (2b/8)

2. -p- > -f- değişimi: toprağ > tofrağ (6a/4)

3. d > y ses değişimi: Eski Türkçe döneminde d, Karahanlı ve Harezmi Türkçesi dönemlerinde diş arası d sesi olarak karşımıza çıkan bu ses Doğu Türkçesinde y halini almıştır: adağ > ayağ

4. İlgili durumu eki olan +nıńg/+ning ekleri genellikle düz ünlü olarak kullanılır: ađrıđnıńg (3a/1), belinińg (31a/3) Yuvarlak ünlü şekilleri bir örnekle tespit edilmiřtir. Mu işaret zamirinde kullanıldıđı görüldü: mununđ (37b/15)

5. Yeterlilik fiili al- fiili ile oluşturulur: kutulalmas (19b/4)

6. İki ya da daha çok heceli sözcüklerin sonunda đ ve ğ biçimlerinde ikili yazım görülebilir: đuduđ (11b/5) = đuduđ (26b/13), đuruđ (41a/3), = đuruđ (44b/6).

7. Doğu Türkçesinde zamirler ve 3. teklik kişi iyelik eklerinden sonra gelen durum eklerinin arasına zamir n'si gelmemektedir. Klasik sonrası Doğu Türkçesi dönemine ait olan metnimizde de zamir n'si genellikle kullanılmamıştır: đolıda (45b/3), yeryüzidin (46a/1)

8. -madın zarf fiili eki -may şeklini almıştır:

Her yerge barsalar tã cãn a:lmay yanmaslar.

Metâinde kullanılan ve klasik sonrası devreye ait ve Yeni Uygur Türkçesi sözlüğünde tanımlanan sözcükler ise şunlardır:

1. 18a/2 *ayna* “işte o” (YUyg. *ayna* NECİP, 25), 21a/2 *tıkı*- “kapatmak” (YUyg. *tikimək*, “kapatmak” NECİP, 411), 23a/7 *ötkez*-⁴¹ “geçirmek” (YUyg. *ötküzmek* NECİP, 309), 40a/7 *körküz*- “göstermek”, 30a/2 *körset*-⁴² “göstermek” (YUyg. *körsetmek* NECİP, 207), Bunun dışında, 27b/14 *buyru*- “emretmek” (YUyg. *buyrumak* NECİP, 54), 28a/14 *körget*- “göstermek”, 31a/1 *bölek*⁴³, “ayrı” (YUyg. *bölek* “başka, ayrı” NECİP, 50) 38a/13 *boğaz* gebe, hamile (YUyg. *boğaz* “gebe, yüklü, hamile” NECİP, 46) *çañğkat*- “susatmak”, 37b/14, *çuva*-⁴⁴ “dağılmak, çözülmek” 9a/5 gibi sözcükler tespit edilmiştir.

2. Klasik dönem metinlerinde *bul*, *şol* işaret zamirleri görülmez.⁴⁵ Tez metninde *şol* kelimesi 12 defa geçmektedir. 9a/13 *şol* “şu”.

3. Uygur Türkçesine Arapça ve Farsçadan girmiş kelimelerdeki f ünsüzü p’ye dönüşmüştür.⁴⁶ 7a/10 *tepāhür* “övünme” (<Ar. *tefāhür*). Bu minvaldeki tek örnek budur.

4. Metindeki bazı Arapça ve Farsça sözcükler de bugün Yeni Uygur Türkçesinde kullanıldığı gibi tespit edilmiştir: 42a/3 *obdan* (<Far. *ābādān*) (YUyg. *obdan* “iyi” NECİP, 293). Arapça ve Farsça sözcüklerin aslı anlamlarının dışında, Yeni Uygur Türkçesinde taşıdığı anlamla kullanıldığı bir örnek de vardır. 45a/13 *mertebe* <Ar. “kez, defa”⁴⁷

5. Klasik dönem Doğu Türkçesi metinlerinde *dağı* olarak tespit edilen bağlama edatı bizim metnimizde *dağı*, ve *tağı* olmak suretiyle 2 şekilde karşımıza çıkmaktadır. *Dağı* bağlama edatı metnimizde 2 kez geçmektedir. Metinde (تخى) ve (تاخى) şekilleriyle tespit edilmiştir.

⁴¹ Bugün Özbek Türkçesinde ve Yeni Uygur Türkçesinde bu ek ettirgenlik işlevinde fiilden fiil yapım eki olarak kullanılır. Bk. Bakırcı, Fatih. (2013). *Şalāhī Gül ü Bülbül (GİRİŞ-METİN-TÜRKİYE TÜRKÇESİNE ÇEVİRİ-DİZİN-TIPKIBASIM)* Cilt 1, Mimar Sinan Güzel Sanatlar Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Yayınlanmamış Doktora Tezi.

⁴² “Sadece kör -set- ‘göstermek’ fiilinde karşımıza çıkar.” Öztürk, Rıdvan. (2015). Age., s.46.

⁴³ Edat ve yardımcı fiiller dışında Klâsik Doğu Türkçesi metinlerinde kullanılmayadan ya da farklı anlamda kullanılan bazı sözcükler vardır: *bölek* “+den başka”. Bk. Bakırcı, F. (2013). Age., s. 119.

⁴⁴ Bk. Maimaitiailı, N. (2019). *Çuvul*:- “çözülmek, dağılmak; *çuvulup ket*- [Jarring], s. 128.

⁴⁵ ---. (2013). Age., s. 117.

⁴⁶ Öztürk, Rıdvan. (2015). Age., s. 18.

⁴⁷ Mohammed, R. (2015). Yeni Uygur Türkçesindeki Arapça Kelimelerde Görülen Anlam Değişmeleri Üzerine. *Uluslar arası Uygur Araştırmaları Dergisi*, s. 53.

Metinde (تخى) şekli 4 kez geçerken (تاخى) şekline de 4 kez rastlanılmaktadır. Metinde bağlama edatının *dağı* kullanımından ziyade *tağı* biçiminde kullanılması eseri klasik dönem Doğu Türkçesi metinlerinden ayıran bir özelliktir.

6. Metinde ünlülerin yazımı noktasında bir özellik vardır. Ünlüler yazımda gösterilmektedir. Bu durum Yeni Uygur Türkçesinin de bir özelliğidir. Ödünçleme sözcükler dâhil ünlülerin yazımda gösterildiği bilinmektedir. Bu çerçevede metinde bahşi:ş, mağri:b, maşri:k vb. gibi örnekler mevcuttur. *mağri:b* مغرب (15a/5), *maşri:k* مشرق (19a/3, 27a/6), *şūra:t* صورات (11a/2, 50a/2) *Şūret* sözcüğünün çokluk biçimi olarak değil, bugün Türkiye Türkçesinde kullandığımız surat “yüz, çehre” biçiminde zikredilmiştir. *şūdra:t* (4b/7, 37b/17, 10b/1) Kudret sözcüğünün çokluk şekli değildir. /a/ ünlüsünün /ʷ/ ile gösterilmek suretiyle Türkçeleştirme eğiliminin olduğu görülmektedir. *Bahşi:ş* بخشيش (27b/3) vb. gibi.

Metni klasik Doğu Türkçesinden ayıran ve klasik sonrası devreye yerleştiren çeşitli sözcükler ve metin özellikleri yukarıda ifade edilmiştir. Eser bu özellikleri ile klasik dönem Doğu Türkçesi metinlerinden bu ölçüde ayrılık gösterebilir. Klasik dönem yazı dilinden çağdaş yazı diline geçişin başladığı bir dönemde yazılan metin, bu özellikleri itibarıyla klasik sonrası Doğu Türkçesi metinleri içinde değerlendirilmelidir.

3.9. Acāyibü'l-Mahlūkāt 'ın Uppsala Yazması ile Batı Sahasındaki Bir Çevirisinin

Bölümlerinin Karşılaştırılması

Bu bölümde her iki nüshadaki ortak bölümlerin yerleri belirtilmiştir.

Doğu Türklük Sahasındaki Tercümedeki Yeri	Batı Türklük Sahasındaki Tercümedeki Adı ve Yeri
Mukaddime → 1b-2a	Mukaddime → 1a-3a
İskender rivayeti → 2a-7a	İskender rivayeti → 5a-7a
Belkıs rivayeti → 7a-9a	Belkıs rivayeti → 9b-10a

Sebeb-i Telif → 9a-10b	Sebeb-i Telif → 12a-13a
Kitabın Tertibi/İçindekiler → 10b	Kitabın Tertibi/İçindekiler → 13b
Rükn-i Avval → 10b	Rüknü evvel → 13b
Ékkinçi rükn → 11a	Rüknü's-şānī → 13b
Üçünçi rükn → 11b	Rüknü's-şāliş → 13b
Törtünçi rükn → 13b	Rüknü'r-rābi' → 14a
Beşinçi rükn → 16a	Rüknü'l-hāmis → 14a
Altınçi rükn → 16b	Rüknü's-sābi' → 14a
Yettinçi rükn → 18a	Rüknü's-şāmin → 14b
Sekizinçi rükn → 18b	Rüknü't-tāsi' → 14b
Arş u Kürsī, Levh, Kalem → 23b	Arş u Kürsī, Levh, Kalem → 14b
Dört Melek → 27b	Dört melek → 16b-18a
Süleyman rivayeti → 27b-28a	Süleyman rivayeti → 18a-19a
Kutublar → 30a	Kutublar → 20a
Fil kıssası → 34a-34b	Fil kıssası → 25b
Hız. Peygamber-Cebrail rivayeti → 29a-29b	Hız. Peygamber-Cebrail rivayeti → 19b
Hız. İdris rivayeti → 39b	Hız. İdris rivayeti → 29a-29b
Serāndib'deki kervanlar kısmı → 38b	Serendib'deki kervanlar kısmı → 28b
Ay beyanı → 41a	Kamer beyanı → 30a
Yıldızlar beyanı → 44a	Kevākibler beyanı → 32b
Zuhal → 45a	Zuhal → 33b
Müşteri → 45b	Müşteri → 34a
'Uṭārid → 46b	'Uṭārid → 35a
Merrīh → 46a	Merrīh → 34a-34b

Burclar beyanı → 47a	Burclar beyanı → 35a-35b
Ḥamel → 47a	Ḥamel → 35b
Ṣevr → 47b	Ṣevr → 35b-36a
Cevzā → 47b	Cevzā → 36a
Sereṭān → 48b	Sereṭān → 36a
Esed → 48b	Esed → 36a
Sünbüle → 49a	Sünbüle → 36b
Mīzān → 49a	Mizan → 36b
‘Aḳreb → 49b	‘Aḳreb → 36b
Ḳavs → 49b	Ḳavs → 36b-37a
Cedy → 49b	Cedī → 37a

Rükneddin Ahmed nüshasındaki burçlar kısmında Delv ve Ḥüt burçları da vardır. Uppsala nüshasında ise bahsedilen bu iki burç eksiktir. Buna ilaveten Rükneddin nüshasında Lokman Hekim, Cemşid, Hasan Basri gibi rivayetler de bulunmaktadır. Bu rivayetler Uppsala nüshasında tespit edilememiştir.

DİLBİLGİSİ

A. YAZIM ÖZELLİKLERİ

1. Ünlülerin Yazımı

1.1 a Ünlüsünün Yazımı

Metnimizde a ünlüsü söz başında ve söz içinde umumiyetle ^ا ile gösterilmektedir. Bazı sözcüklerde ise medli elif şeklinde ^آ imlâ söz konusudur. ^ا ile gösterilmektedir.

a:ğa آغا (26b/13), ağırık آغریق (3b/1) anğa انکا (3b/6), kalmağ قالماق (39b/4)

a ünlüsü sözcüklerin sonunda ^ا ile, ^ى ile, ^ي ile gösterilmektedir. Bunların dışında /a/ ünlüsünün kelime sonunda ^ا ile gösterildiği örnekler de vardır: a:ğa آغا (26b/13), munça مونچه (23a/4)

a ünlüsü bazı sözcüklerin ilk hecesinde gösterilmemektedir: yahşı يخشى (2a/9), yaman يمان (27b/12)

1.2. e Ünlüsünün Yazımı

Metnimizde e ünlüsü ilk hecede ^ا (e) ile gösterilmektedir.

emr امر (26b/2), erkek ارکک (48b/11)

İlk hecede e ünlüsünün gösterilmediği sözcükler de mevcuttur.

kel- کل (6b/9), ber- بر (1b/11)

Söz ortasında e ünlüsü ^ا ile gösterilmektedir.

kerek کراک (29a/3), körgettim کورکائيم (28a/14)

Sözcüklerin sonunda e ünlüsü ^ا, ^ا ile gösterilmektedir.

hemîşe هميشه (7a/9), köre کوره (41a/14), özge اوزکا (2a/5)

1.3. Kapalı e (è)'nin Yazımı

Kapalı e /è/ meselesi tarihî metinlerdeki muhtelif örnekler ışığında tarihselden moderne Türkologlar tarafından tartışılan bir konu olmuştur. Bu tartışma Köktürk harfli metinler bağlamında Radloff ve Thomsen'in ileri sürmüş oldukları görüşlerle şekillenmiştir. Thomsen, Orhun Yazıtları'ndaki *beş*, *yer*, *yeti* gibi sözcüklerin ilk hecelerinde görülen [†] (=i,ı) ünlü işaretinin bazen yazılıp bazen yazılmayışının e/i arasında dokuzuncu bir ünlüyü (è)

gösteriyor olabileceğini belirtmiştir. Radloff bunu tamamıyla reddetmiş ve e-è-i kuramını öne sürmüştür. Ardından Gronbech, Foy, Gombocz, Nemeth, Poppe gibi daha pek çok araştırmacı bu noktada görüşlerini beyan etmişlerdir.

/e/ ve /è/ ünlülerinin aslılığı noktasında temkinli görüşler bildirilmiş olup tarihsel süreçteki izler takip edilmiş ve çağdaş lehçelerdeki è varlığı da göz önüne alınarak değerlendirmeler yapılmıştır.

Tarihsel süreç göz önüne alındığında; Karahanlı Türkçesinde, ilk hecede bulunan e sesi, 14. yy.ın yarısına kadar Harezmi Türkçesinde de korunmuştur. Sonraki süreçte /e/ ile veya Nehcü'l-Ferâdis gibi harekeli metinlerde hususi bir imlâ ile gösterilmiştir.

Çağdaş Türk lehçelerinde ise kök hecede e/è ayrımını gözeten lehçeler söz konusudur. Azerbaycan Türkçesi, Halaçça gibi. Azerbaycan Türkçesinde e/è ayrımı fonemiktir, anlam farkı yaratır. Türkiye Türkçesinde ise bu ayrım gözetilmemiştir.

Yeni Uygur Türkçesinde aslı sözcüklerin ilk hecesinde ve ödünçleme sözcüklerin ise bütün hecelerinde kapalı e görülebilir.⁴⁸ Nitekim Yeni Uygur Türkçesinde kapalı e'nin gösterimi için müstakil bir işaret vardır. Bu durumda kapalı e'nin Yeni Uygur Türkçesindeki varlığı şüphesizdir.

Özetle; Eski Türkçe devrinden çağdaş lehçelere kadar kullanılmış olan bu ses imlâda genellikle (ا) ve (ا) ile gösterilmiştir. Metinde ise elif ve ya ile yazılan sözcüklerde kapalı e'li okuyuşları tercih ettik:

sèn سین (2a/10), êkki ایگی (24a/1), èligi ایلیگی (20b/13) êkin ایکین (35b/4), èrdi ایردی (33a/12), èritip ایریتیب (37b/13), èrtesi ایرتاسی (38a/13), èşek ایشک (36a/3)

Metinde ekseriyetle kapalı e (è) ile yazılan teklik II. kişi zamirinin; sen /سن/ (8a/4) şeklindeki yazımı da bu husustaki ikiliğin görülmesi açısından dikkate değerdir. Bu yazım metinde 2 yerde tespit edilmiştir.

⁴⁸ Öztürk, Rıdvan. (2015). Age., s. 5.

1.4. ı ve i Ünlülerinin Yazımı

ı ve i ünlüleri söz başında /اي/ ve /ي/ harfleri ile yazılmıştır:

ısıtıp ايسْتَيْب (37b/14), ıt اَيْط (19a/2), içkü اِچْکُو (18b/14), ısığ اسْتَيْغ (39b/6), igne اَيْکْنَه (2b/2), iştiha اِشْتَهَا (3a/6)

Söz içinde /ı/ ve /i/ ünlüleri /ي/ harfi ile yazılmıştır:

kelteğina کَالْتَهْغِينَه (47b/1), ‘aziz عزیز (22b/13), balık بَالِيْق (7b/9), mağrib مَغْرِيْب (15a/5), kız فَيْز (29b/12), asığ اسْتَيْغ (22b/6)

Söz sonunda /ı/ ve /i/ ünlüleri /ي/ ile gösterilmiştir.

dağı دَاغِي (37a/14), ebedi اَبْدِي (7a/3), avvalkı اَوَّلْکِي (4b/14), biri بَرِي (2a/13)

1.5. u, ü, o ve ö Ünlülerinin Yazımı

u, ü, o ve ö ünlüleri söz başında /او/ harfleri ile yazılmıştır:

uluğ اُولُوغ (26b/10), üçün اُوچُون (3b/5), olar اُولَار (27a/3),

u, ü, o ve ö ünlüleri söz içi ve sonunda ise /و/ harfi ile yazılmıştır:

üçün اُوچُون (3b/5), uluğ اُولُوغ (26b/10), bu بُو (2b/6), uşbu اُوْشْبُو (7b/11)

1.6. Uzun ünlüler

Özellikle Türkçe kelimelerdeki medli yazımlar bu hususta dikkate değerdir. Çok sayıda medli yazım söz konusudur. Medli yazımlar metinde üst üste iki nokta (:) ile gösterilmiştir.

a:ğrık اَغْرِيْق (3a/1), a:nça اَنْجَه (3a/6), a:ţ اَط (31a/14), a:na اَنَا (27b/3)

1.7. Alıntı kelimelerde kısa ve uzun ünlülerin gösterimi:

Alıntı kelimelerin imlasında zaman zaman Türkçe imlanın uygulandığını, bu Türkçeleşmenin henüz tamamlanmadığını dolayısıyla çok şekilli yazımları görmekteyiz mağri:b مَغْرِيْب (15a/5) / mağrib (38b/12); maşri:k مَشْرِيْق (19a/3, 27a/6) / maşriğ (48b/11, 49b/9); kudrat(4b/7, 37b/17, 10b/1) / kudra:t قُدْرَات (24b/13, 4b/13, 34b/2) Kudret sözcüğünün çokluk şekli değildir. /a/ ünlüsünün, /ı/ ile gösterilmek suretiyle Türkçeleştirme yapıldığı

görülmektedir; şūra:t صورت (11a/2, 50a/2) Şūret صورت sözcüğünün çokluk biçimi olarak değil, bugün Türkiye Türkçesinde kullandığımız surat “yüz, çehre” biçiminde zikredilmiştir; şıfat صفت (11a/8, 27a/6) / şu:fat صوفت (4a/11, 28b/15); baḥṣi:ş بخشیش (27b/3); ‘āqil:ل عاقيل (41a/4)

Yer adlarının yazımında da ikilikler söz konusudur.

Filistīn فلسطين (15a/1) / Filistīn فلسطين (47b/6); Kōsnaṭṭiniyye قسنططنيه (15a/4) / Kōsnaṭṭiniyye قسنططنيه (16a/6); Hārezm خارزم (12a/2) / H^vārezm خوارزم (14b/3, 16b/13)

2. Ünsüzlerin Yazımı

2.1. ç Ünsüzünün Yazımı

/ç/ ünsüzü söz başında cim /ج/ ve çim /چ/ ile söz içinde ve sonunda cim /ج/ harfi ile yazılmıştır:

çāre جاره (19b/1), çıkıp چقيب (3b/10), üçün اوجون (3b/5), küç کوچ (24a/10)

2.2. ħ, ḥ Ünsüzünün Yazımı

Metin genelinde ħ altı hemze işareti /ح/ ile gösterilmiştir. Sözcüklerin sonunda ise /ح/ ve hemzeli /ح/ ile gösterilmektedir: Ḥaḥ حق (4b/13), Aḥmer احممر (11b/9) müsterāḥğa مستراحه (3a/12), Merḥ مرح (15a/7), ebu'l- münāḥiḥ ابوالمنافح (26a/13)

/ḥ/ ünsüzü düzenli olarak /خ/ şeklinde gösterilmiştir: Hārezm خارزم (12a/2) / H^vārezm خوارزم (14b/3, 16b/13), baḥṣi:ş بخشیش (27b/3)

2.3. Damak n'si: nḡ

Damak n'si /nḡ/ metinde kurallı olarak /نك/ ile gösterilmiştir:
aninḡ انينك (5a/1), kenḡrū کنکرو (34b/4)

2.4. p Ünsüzünün Yazımı

Türkçe sözcüklerde söz başında ekseriyetle /پ/ ile, söz içinde ve sonunda ise kurallı olarak Arap alfabesindeki be /ب/ harfi ile yazılmıştır.

pād-şāh پادشاه (2b/13), put پوت (32b/2), pişqay پشقای (36b/3), kılp قلیب (18a/12), köçürüp کوچوروب (36a/11), pitipdürler پیتیب‌دورلار (9a/8)

2.5. s Ünsüzünün Yazımı

/s/ ünsüzü sin /س/ ve altta üç noktalı sin /سین/ ile gösterilmiştir.

2.6. t Ünsüzünün Yazımı

Kalın sıradaki Türkçe sözcüklerin sözcük başında /ط/ ünsüzü ile değil, ince sıradaki sözcükler gibi /ت/ harfiyle yazıldığı görülmektedir. Söz sonunda /ط/ ile yazıldığı örnek de vardır.

tağ تاغ (4b/6), taḥı تحى (3b/8), tamğa تامغا (19b/6), temür تمور (2b/8), tofrağğa توفراققه (6a/74), ot اوت (19a/7), iṭ ايٹ (19a/2)

Aynı sözcüğün hem /ط/ ile hem de /ت/ ile yazıldığı sözcükler de tespit edilmiştir:

aṭ آط (10b/5, 21b/1) = at آت (28b/9, 47a/14)

Alıntı sözcüklerde de bu farklılığın olduğu bir örnek dikkati çekmektedir:

müştakīmü't-ṭulū مسطقيم‌الطوع (47b/10, 48b/4, 49b/4) = müştakīmü't-ṭulū (49a/1, 49a/11)

2.7. d/z Ünsüzleri

Metinde z ünsüzünün kullanım alanı oldukça dardır. Sadece bazı yer adlarında ve kavim adlarında kullanılmıştır: Zānglık دانکلیق (17b/1, Zātü'l-ıtlāk ذات‌الاطلاق (14b/6), zātî ذاتی (26b/8), Zü'lqarneyn نالقرنین (19a/5).

Dal ünsüzünün kullanımı Türkçe kelimelere nazaran alıntı sözcüklerde daha fazladır. Ancak birkaç Türkçe sözcükte de bu ünsüzün yazımı görülmektedir: Dānyāl دانیال (16b/5), dāniş دانش (7a/10), dārū (3b/6), diriler دیریلار (7b/13) <tiril- [Bu örnekte ön seste t- > d- değişiminin olduğu görülmektedir.]

2.8. vâv-ı ma'dûle: vâ (وا)

Bazı kelimelerin yazımında /a/ ünlüsü vâv-ı ma‘dûle: ile gösterilmiştir. Bu husus alıntı kelimelerin yazımında ve bazı yer adlarında görülmektedir:

h^vāh+lasa خواه لاسه (35b/3), H^vārezm خوارزم (16b/13), H^vāristān خواربستان (14b/3)

2.9. Elif-i maksûre ā (اى)

Metinde sınırlı sayıda tespit edilmiştir. /ى/ şeklinde görülmektedir:

Mūsā موسى (7a/12), ‘Īsā عيسى (10a/7), Musā موسى (7a/12) Yaḥyā يحيى (13b/13), ma‘nā معنى (25a/1)

3. Hareke ve Yazı İşaretlerinin Kullanılışı

Metnimizde ekseriyetle sözcüklerin imlâsında harekelendirme söz konusu değildir. Bazı kelimelerin yazımında müstensih muhtelif harekeler yazarak sözcükleri belirli yönlerde okutmuştur.

3.1. Üstün

Şedde ve ötreyle nispeten çok daha az kullanılmıştır. Üstünle harekelendirilmiş örnekler şunlardır:

‘Īsā عيسى (10a/7), rev رَو (50a/1), ğam غَم (28a/14)

3.2. Esre

Metinde çok az örneği mevcuttur.

kim كم (2b/11), dāniş دانش (7a/10)

kim yazımında ayrıca bir ikilik söz konusudur. Bazı sözcüklerde esre ile yazılmışken bazı sözcüklerde /ي/ ile yazılmıştır.

kim كيم (31a/15)

Kim yazımında bazı örneklerde /i/ ünlüsünün gösterilmediği de tespit edilmiştir.

kim كم (8a/11, 10/10, 21a/7)

3.3. Ötre

şufat صفت (4a/11), şuḥra صخره (13b/5) rükn ركن (10b/6), ‘ömr عمر (10a/12)

Yer adlarının yazımında da ötreyle harekelendirmenin söz konusu olduğu örnekler mevcuttur: Burḫ بُرق (13a/1), Aḫud احد (12b/11), Furat فُرت (12a/11), onḡa اُنكا (47b/12)

Metinde umumiyetle “ol” biçiminde kullanılan teklik üçüncü kişi zamiri bir örnekte ötre ile onğa şeklinde yazılmıştır.

3.4. Med

Özellikle Türkçe kelimelerdeki medli yazımlar bu hususta dikkate değerdir. Çok sayıda medli yazım söz konusudur:

a:ğrık آغریق (3a/1), a:nça آنچه (3a/6), a:ṭ اط (31a/14), a:na أنا (27b/3)

3.5. Şedde

Metinde ekseriyetle yan yana gelen iki aynı ünsüzün tek bir harfle gösterildiği durumlarda şedde kullanılmıştır. Yer adlarında da bu husus bazı örneklerle görülmektedir.

avval اول (10b/8) nübüvvet نبوت (17b/8), ‘izzet عزت (7b/3), mażarratlık مضرّاتلیک (3a/6), Maşîşiniyye مصیصنیّه (15a/7), Mekke مکه (15a/5), Mu‘azzam معظم (13a/8), Muḫaddes مقدّس (12b/2), minnet منت (35b/6), mu‘allaḫ معلق (24b/1), muḫabbet محبّت (27b/8), Muḫammed محمد (35a/1), muḫarreb مقرب (27a/7)

Sayıların yazımında ve nadir olsa da bazı Türkçe sözcüklerde de şeddeyle harekelendirme söz konusudur: êkki ایگی (2a/13), êkkinçi ایکنجی (14a/1), yetti یتّی (10b/12), sèkkiz سگیز (46a/16), ayttı ایтті (3a/8)

Şedde ile yazılan bazı sözcüklerin şedde kullanılmadan yazıldığı örnekler de mevcuttur. Bu noktada ikilik görülmektedir. İmla konusunda özellikle sayıların yazımında bir düzenlilik söz konusu değildir. Kimi yerde tek ünsüzle kimi yerde şeddeyle harekelendirmek suretiyle çift ünsüz şeklinde bir imlâ görülmektedir: yèti یتّی (35a/11) = yètti یتّی (35a/10), èki ایگی (8b/4) = êkki ایگی (2a/13), sèkizinci سکیزنجی (18b/12) = sèkkizinci سکیزنجی (18a/5)

3.6. Hemze /ء/

Hemze işareti /ء/ ḫ ünsüzünün yazımında umumiyetle kullanılmıştır:

ḫaḫ حق (7a/2), ḫāl حال (22a/5), ḫayret حیرت (20b/12)

4. Eklerin Yazımı

Eklerin ayrı yazılması bir imlâ geleneğidir. Eski Türkçe döneminden itibaren başlayarak tarihselden moderne bu imlâ geleneği devam etmiş olup, metnimizde de bu imlâ geleneği büyük ölçüde sağlanmıştır. Eklerin umumiyetle ayrı yazılmasına karşın bitişik yazıldığı örnekler de vardır.

- Yönelme durumu eki: ‘acāyıblıķıǵa عجايبلىقىغە (37b/10), anasıǵa اناسىغە (7a/1)
işǵa ايشغە (25b/2), işqa ايشقه (25b/8)
- Yükleme durumu eki: Hindi:stān’nı هندستاىنى (2a/7), du‘ānǵnı دعانكىنى (40b/4)
- İlgi durumu eki: dūnyānıǵ دنیا نىنك (18a/5) meniǵ مەنىنك (40a/12)
munıǵ مونىنك (2b/10) mununǵ مونونك (37b/15)
- Bulunma durumu eki: beyānıda بيانىده (23b/1) fārsda فارسدا (28a/11)
- Ayrılma durumu eki: āsmāndın آسماندىن (45a/8), feleklerdin فلكلاردين (45a/8-9),
girībāndın كرىباندىن (22b/12)
- Çokluk eki: ta’amlarǵa طعام لارغە (3a/6), ğarāyibātlar غرايباتلار (9b/15)
- Çokluk III. şahıs eki: kıldılar قىلدىلار (6b/7), qoyarlar قویارلار (43a/4)

5. Alıntı Sözcüklerin Yazımı

Metinde alıntı sözcükler büyük ölçüde aslî şekilleriyle yazılmıştır. Ancak bazı sözcüklerin yazımında ünlülerin yazılması suretiyle Türkçeleştirme temayülünün olduğunun görülmektedir. Yeni Uygur Türkçesinde de ünlüler ödünçleme sözcükler de dâhil olmak üzere imlada gösterilmektedir. Tez metninde de ödünçleme sözcüklerde ve Türkçe sözcüklerde ünlülerin yazıldığı görülmektedir:

maǵri:b مغريب (15a/5)

maşri:ķ مشرىق (19a/3, 27a/6)

şūra:t صورتات (11a/2, 50a/2) Şüret sözcüğünün çokluk biçimi olarak değil, bugün Türkiye

Türkçesinde kullandığımız surat “yüz, çehre” biçiminde zikredilmiştir.

ğudra:t قدرات (4b/7, 37b/17, 10b/1) Kudret sözcüğünün çokluk şekli değildir. /a/ ünlüsünün /I/ ile gösterilmek suretiyle Türkçeleştirme eğiliminin olduğu görülmektedir.

baḥṣi:ş بخشیش (27b/3)

‘āḳi:l عاقيل (41a/4)

İlgi çekici nokta, *taḥı* bağlama edatının imlâsı noktasındadır. Metinde (تخی) ve (تاخی) şekilleriyle tespit edilmiştir. Metinde (تخی) şekli 4 kez geçerken (تاخی) şekline de 4 kez rastlanılmaktadır.

Alıntı kelimelerde med’li yazım da görülmektedir: ā:dem آدم (3a/3), ā:sman آسمان (28b/4)

B. DİLBİLGİSİ ÖZELLİKLERİ

1. SES BİLGİSİ

1.1. Ünlüler ve Ünlülerle İlgili Ses Değişmeleri, Ses Hadiseleri

1.1.1. Ünlü Değişmeleri

1.1.2. Ünlülerde Düzleşme

-ü->-e-: kötür- > köter- (22a/9)

-o->-a-: soğık > savuğ (44b/13)

-u->-a-: utru > utra (27a/1), tolu > tola (21b/13)

1.1.3. Yuvarlaklaşma

Bazı sözcüklerde muhtelif seslerin etkisiyle düz ünlülü seslerin yuvarlaklaşması olayıdır.

Kök Ünlüsünün Yuvarlaklaşması (Gerileyici Benzeşme):

töşük (21b/5) < teşük “delik”; ötüğ (48a/1a) < etük “çizme”

Diş-Dudak Ünsüzlerinin Etkisiyle

öy (21a/12) < ew < eb “ev”

Dudak Ünsüzünün Etkisiyle

mununġ (37b/15) <muninġ; biti- > piti- > pütü- (25b/3)

Görülen geçmiş zaman eki umumiyetle düz ünlülü tercih edilmişken metinde yuvarlak ünlülü bir örnek görülmektedir: turdu (24a/3)

Alıntılarda: şıfat (11a/8, 27a/6) / şufat (4a/11, 28b/15)

1.1.4. Ünlü Birleşmesi

andaġ <*a+n+da oġ (2a/7), neçük <ne+çe ök (20a/8)

1.1.5. Ünlü Düşmesi

1.1.5.1. Vurgusuz Orta Hecede Ünlü Yitimi

boynıġa (31b/2) <boyun+i+ġa; köñlige (3a/11) < köñül+i+ge; yaġşı < yak-ı-ş-ı “iyi, güzel”; ayttı (3a/8) < ayıt-tı ; aġzıdın (26a/3) < aġız+i+dın; ornıdın (29b/1) < orun+i+dın; oġlumı (21a/7) < oġul+(u)m+nı

1.1.6. Ünlü Uyumu

1.1.6.1. Dil Uyumu (Kalınlık-İncelik Uyumu)

Türkçede ünlüler teşekkül noktalarına göre art (kalın) ya da ön (ince) ünlüler olmak üzere 2'ye ayrılmaktadır. Bunlardan /a/, /e/, /ı/, /u/ kalın ünlüler; /e/, /i/, /ö/, /ü/ ince ünlüler sınıfındadır.⁴⁹

Türkçe aslı ses özellikleri itibarıyla kalınlık-incecik uyumundan yanadır. Kalın sıralı bir sestem sonra kalın, ince sıralı bir sestem sonra ince ses gelmesi aslı ses özellikleri bakımından önem arz etmektedir. Köktürkçe ve Eski Uygur Türkçesi bu bağlamda ekseriyetle kalınlık-incecik uyumunun yanındadır. Ancak sonraki dönemlerde bu geleneğin dışına çıkmıştır. Karahanlı ve Harezmi Türkçeleri döneminde uyumun dışında pek çok örnek görülmekte olup Doġu Türkçesinde bu husus ziyadesiyle görülmektedir.

⁴⁹ Ergin, Muharrem. (2013). Age., s. 41.

J. Eckmann, Doğu Türkçesinin aslı sözcüklerinde kalınlık-incelik uyumunun mahfuz olduğunu ifade etmiştir. Bu kuralın dışında olan sözcüklerin birer istisna olduğunu ekleyip, bunların ekseriyetle müstensihler tarafından yapılmış yanlışlar olduğunu belirtmiştir.⁵⁰

Metnimizde de uyumu bozan bazı ekler görülmektedir.

Yönelme durumu eki +ğa/қа

perestişğa (36a/1), dürga (23b/12), hikmetğa (2a/11), İskenderiyyeğa (50a/6), İsrāfilğa (25b/11), rahmetğa (29a/8), işğa (25b/8), işğa (23a/5)

Teklik III. kişi iyelik ekinden sonra da ek uyumsuzluğu görülmektedir: fişānesiğa (<pişāne) (19b/5)

Addan ad yapım eki +lıg, +lik, +lık

nihālķāmetliĝ (18a/14); zararlık (3a/11); muhāliflik (11b/1)

Karşılaştırma eki +rak

bihrak (7a/7); hārişrak (8b/10); laṭifrak (31b/4); lüṭfrak (31b/4); pestrak (39b/11); kiçikrak (33b/2)

1.1.6.2. Dudak Uyumu (Düzlük-Yuvarlaklık Uyumu)

Düzlük-yuvarlaklık uyumuna göre bir sözcüğün ilk hecesindeki düz ünlüden sonra yine düz bir ünlü, herhangi bir hecedeki yuvarlak ünlüden sonra ise düz-geniş veya yuvarlak-dar bir ünlü gelmek zorundadır.

Düzlük-yuvarlaklık uyumu Türkçenin hiçbir devrinde kalınlık-incelik uyumu kadar yaygın bir hususiyet göstermemiştir. Bu uyumun bugün çağdaş Türk lehçeleri arasında en kuvvetli olduğu saha Türkiye Türkçesidir. Buna rağmen bu sahada bile bu uyuma aykırılık teşkil eden pek çok örnek mevcuttur⁵¹.

⁵⁰ Eckmann, Janos. (2017). Age., s. 32.

⁵¹ Ergin, Muharrem. (2013). Age., s. 73.

Metnimizde düzlük-yuvarlaklık uyumuna uyan muhtelif sözcükler vardır. Bunlar: yetmiş (10a/12) , sekkiz (46a/16), yığaç (45b/16), yılan (20b/5), yırak (37b/12), yildem (49b/14), yokkarı (36b/4), kiçiggine (32b/1), aççığ (37a/1), ağık (3b/1), tolun (44a/3)

Düzlük-yuvarlaklık uyumuna aykırılık teşkil eden kök ve gövde halinde sözcükler de bulunmaktadır: açuk (38a/4), altun (6b/6), beşük (43a/14), burunğı (50a/7), teşük (21a/4) buyruğıl (27b/13), körküzseng (4b/1), közi (33b/12)

İkili şekiller: Munıng (2b/10, 21b/1) = mununğ (37b/15, 41b/3)

Kök ve gövde durumunda düzlük-yuvarlaklık uyumuna tabi olmayan sözcükler bulunduğu gibi ekler vasıtasıyla da bu uyumun dışında kalan sözcükler görülmektedir. Bu ekler yuvarlak ünlülü ve düz ünlülü olmak suretiyle karşımıza çıkmaktadır.

1.1.6.3. Sadece Yuvarlak Ünlülü Kullanılan Ekler:

+mUr fiilden isim yapma eki: yamğur < yağmur (25b/13)

-kür- fiilden fiil yapma eki: yetkürür (32b/4)

-küz- fiilden fiil yapma eki: körküzgil (40a/7)

-tUr- fiilden fiilden yapım eki: keltürdi (3b/8)

1.1.6.4. Sadece Düz Ünlülü Kullanılan Ekler:

-dı/-di görülen geçmiş zaman eki: boldı (7b/4), köründiler (27b/9)

+dın/+din ayrılma durumu eki: mundın (38a/5), köpdin (6a/7)

+i teklik III. kişi iyelik eki: könglige <köngül+i+ge

+ğuçı isimden isim yapım eki: kılğuçı (19b/1)

+(I)nçI/+(U)nçI isimden isim yapma eki (Sıfat yapma fonksiyonu): üçünçi (10b/14) törtünçi (1b/14)

+nıng yükleme durumu eki: uynıng (42b/2)

+kı aitlik eki: burunğı (50a/7)

+ğıl/+gil teklik II kişi emir eki: tutğıl (26b/14), körküzgil (40a/7)

1.1.7. Genişleme

-i->-e-: yegirmi > yegirme (36a/6)

1.2.Ünsüzler Ve Ünsüzlerle İlgili Ses Değişmeleri, Ses Hadiseleri

1.2.1. /b/ ünsüzü

Metnimizde /b/ ünsüzü umumiyetle korunmuştur. Umumiyetle dememizin sebebi; birkaç sözcükte /m/ ünsüzüne değişmesidir. Bunun nedeni; sözcük içindeki /n/ ve /nğ/ gibi geniz sesleridir. Uzak nazal benzeşmesi yoluyla bu ses hadisesi ortaya çıkmaktadır. /b/ ünsüzünün kelime başında korunduğu örnekler:

bardı (3b/9), bar (22a/12), berdi (1b/11)

1.2.1.1. b->m-

Uzak nazal benzeşme yoluyla: men (2a/11) < ben, miz (24a/13) < biz, mu (2b/10) < bu, maŋa (2a/3) < ben+ğa, min- (20a/8) < bin- , miŋ (76b/6) < bin, mundağ (6a/9) < bu+n+da+ oğ, munça (23a/4) < bu+n+ça, munar (37a/10) < bunar, muz (37b/13) < buz.

1.2.1.2. -b- > p-; b- > f- ; p-/f- ; -p-/f-

Kelime başında/b/ ünsüzünün /p/'ye değiştiği örnekler: pişqay پشقای (36b/3), biti- > piti- (25b/12), bitigen > pütügen (25b/2);

p ünsüzünün f'ye değiştiği örnekler: bıçak > fiçak (48b/7), köpük > köfük (33a/9), “Bulmak”, pışane > fişane (26a/7) “Alın”, toprak > tofrak (6a/4), pişir- > füşür- (31b/10), pür > fūr (2b/1), biti-⁵² > fiti- (7b/1) Biti- fiil gövdesinin metin içinde üç farklı şeklini görüyoruz. (biti-, piti-, fiti-, pütü-), pul > ful (21b/13) , put (23b/2) > fut (32b/2)

1.2.1.3. -b- > -w- > -v-; -b > -w > -v > Ø

täbä > tëve > tëve (18b/13), ewrül- > evrül- (43b/14)

Eski Türkçede b'li şekliyle karşımıza çıkan sub sözcüğü Karahanlı ve Harezmi Türkçesi devirlerinde suw ve suv şeklinde yazılmıştır. Metnimizde de son sesteki b ünsüzünün

⁵² Ergin, Muharrem. (2018). Age., s. 121.

yitimiyle “su” biçiminde karşımıza çıkmıştır. Vav üstünde herhangi bir hareke yoktur. Elbette bu vav /v/ ünsüzü olarak değerlendirilip suv olarak da okunabilir. –b > Ø değişimi:

sub > suw > suv > su (19a/8)

1.2.2. -f- > -p-

Bir örnekte bu ses değişimi görülmektedir: tefāhür > tepāhür (7a/10)

1.2.3. /d/ > /d̡/ > /y

Türkçenin tarihi gelişiminde ve lehçelerin ayrılmasında önemli bir yeri olan ses denklidir. Eski Türkçe devrinin sonlarında d’ler önce pelték z (zel)’ye sonra y ve z’ye çevrilmiştir.⁵³

Eski Türkçede söz içinde ve sonundaki bazı /d/ ünsüzleri Karahanlı Türkçesi ve Harezmi Türkçesi dönemleri metinlerinde /d̡/ olarak görülür. Metnimizde ise genellikle /y/ olarak tespit edilmiştir. /d/ > / d̡ / > /y/ ses değişimi örnekleri: kōd- > kōd̡- > kōy- (38a/12), ked- > ked̡- > këy- (46b/13) , tod- > tod̡- > toy- (38b/3), adaḡ > ad̡aḡ > ayaḡ, ud > uy (24a/6)

1.2.4. /ḡ/ ve /g/ Ünsüzleri

Eski Türkçede söz içinde ve sonunda yer alan ilgili sesler metnimizde de büyük ölçüde bu şekilde mahfuzdur. Ancak bazı örneklerde bu seslerin yitime uğradığı görülmektedir.

-ḡ-, -g- > Ø: kerek 29a/3) < kergek, kulaḡ (34a/3) < kulaḡaḡ (İç seste damak ünsüzünün yitimi)

-ḡ-, -g-’nin korunduğu örnekler: yalḡan (17b/13), yaralḡ (30b/5), aççıḡ (37a/1), kaşlıḡ (18b/1), şundaḡ (20a/4), tirig (40b/10), ısıḡka (44b/12)

Bilhassa eklerin başındaki /g/ ve /ḡ/ sesleri korunmuştur: kaṭāriḡa (1b/9), pād-ṣāhiḡa (2a/2), dünyāḡa (2a/9), köḡülige (3a/12), söziḡe (3b/12), eḡesige (6b/11), tiriḡüzüpdürler (10a/9), bolḡay (3a/6), pütüḡen (25b/2)

1.2.4.1. -ḡ- > -w- > -v- değişimi: soḡık > sowuḡ > savuḡ

⁵³ Ergin, Muharrem. (2013). Age., s.93-94.

1.2.4.2. **-ğ > -k , ikili yazım:** kuduğ (11b/5) / kuduğ (12b/5, 26b/13, 27a/1), kuruğ (41a/3, 47a/1) / kuruğ (44b/6), mundağ (4a/7, 10a/5) / mundağ (6a/9), şundağ (20a/4) / şundağ (34b/4), işğa (25b/2) / işka (25b/8), çerāylık (42a/1) > çerāylıg

1.2.5. /k/ ve /k/ Ünsüzleri

Metinde kelime başında /k/ ve /k/ ünsüzleri korunmuştur:

kenğ (31b/7), kerek (29a/3), keçe (8b/12), könglide (33b/13), kök (16a/11), köre (41a/14)

Eklerin başında ve söz içinde /k/, /k/'nin mahfuz olduğu örnekler:

a:tka (28b/12), teşükke (36b/8) teşne+lik+ke (44b/13), bāğ+ka (20b/3), ısığ+ka (44b/12)

1.2.5.1. k > ħ değişimi (Sızıcılışma):

oğşa- > oğşa- > oğşa- (34b/1)

yağşı > yağşı (2a/9)

Söz başında tek bir örnekte tespit edilmiştir:

katır > ħadır (18b/13) “katır”

1.2.6. t- , -t- , -t > d-, -d-, -d

Ekseriyetle kelime başında /t/ ünsüzü korunmuştur.

têg- (26b/4), temür (2b/8), teşük (21a/4), tik- (42a/2), tiken (37a/9), tiriglig (30b/13), tile- (43b/12), tişi (1b/15), tonğuz (19a/1), tiz (38b/4), toğsan (46a/3), tola (21b/13), ton (46a/9), toy- (38b/3)

Söz içinde /t/ ünsüzünün mahfuz olduğu sözcükler: yetti (10b/12), kitedür (9a/4)

t- > d- değişimi: tağı > dağı (37a/14), têg > dæg (2b/8), ti- > dè- (2a/6), tiril- > diril- (7b/13),

töpü > tepe > dübe (47b/3)

1.2.7. ‘>ğ değişmesi

Simākü'l- Ağzel <a'zel (49b/2)

1.2.8. /ng/ Ünsüzü

Köktürkçedeki çift sesli ünsüzlerden birisidir. Geniz n'si ya da nazal n olarak adlandırılmaktadır. Köktürkçe döneminde tek harfle gösterilen bu ses, Eski Uygur Türkçesi devrinden itibaren /𐰽/ ile gösterilmiştir. Eski Uygur Türkçesi dönemindeki bu hususiyet bir gelenek haline gelerek Karahanlı Türkçesi, Harezmi Türkçesi ve Doğu Türkçesi dönemlerinde de devam etmiştir.

Üze kök teŋri asra yağız yir kılunduğda ikin ara kişi oğlu kılınmış.⁵⁴

Metnimizde de Eski Uygur Türkçesinden itibaren başlayan gelenek devam ettirilmiştir. Nazal n /𐰽/ ile gösterilmiştir:

aniŋg انينگ (5a/1), keŋgrü كنگرو (34b/4)

1.2.9. p Ünsüzü

Metinde geneli itibarıyla /p/ ünsüzünün korunduğu görülmektedir. Ancak kelime başında ve içinde bazı örneklerde p>f değişimine maruz kalmış sözcükler karşımıza çıkmaktadır. Bu noktada Türkçe sözcüklerin yanı sıra alıntı kelimelerde de bu hususiyetin görülmesi dikkate değerdir: köpük > köfük (33a/9), “Bulmak”, pīşane > fişane (26a/7) “Alın”, toprak > tofrak (6a/4), pişir- > füşür- (31b/10), pür > fūr (2b/1), biti- > fiti- (7b/1) Biti- fiil gövdesinin metin içinde üç farklı şeklini görüyoruz. (biti-, piti-, fiti-, pütü-), pul > ful (21b/13), put (23b/2) > fut (32b/2)

Bu ses değişikliğinin dışında f>p değişiminin de görüldüğü sözcüklerde bulunmaktadır: tefāhūr⁵⁵ > tepāhūr (7a/10) “Övünme”

1.3. Ünsüz Uyumu

Ünsüz uyumu Türkçe sözcüklerde yan yana gelen ünsüzlerin seda bakımından birbirlerine uyması hadisesidir.⁵⁶ Türkçe sözcüklerde tonlu yahut tonsuz ünsüzlerin yan yana gelmesi bakımından uyum olması gerekmektedir. Yani bir sözcük içinde tonlular tonlu

⁵⁴ KT/D1 Kültigin Abidesi, Doğu Yüzü, 1. Satır. Bk. ---. (2018). Age., s. 40.

⁵⁵ Tefāhūr için bk. Sarıkaya, Bekir. (2010). Age., s. 885.

⁵⁶ Ergin, Muharrem. (2013). Age., s. 75.

ünsüzlerle, tonsuzlar tonsuz ünsüzlerle ve tonsuz karşılığı olmayan tonlu ünsüzlerle yan yana gelebilirler.⁵⁷

Metinde ünsüz uyumunun sağlandığı örnekler: tofrağka (6a/4), töşükke (21a/2), keçti (21b/1), kitti (7a/2), körgettim (28a/14)

Metinde ünsüz uyumunu bozan örnekler: tofrağka (42a/7), bāğka (20b/3), ısığka (44b/12), rastlıkda (8b/9), tutğıl (26b/14), işka (25b/8)

1.4. Sedalılışma

t- > d-: tağı > dağı (37a/14), tēg > dēk (2b/8), ti- > dē- (2a/6), tiril- > diril- (7b/13)

1.5. Ünsüz Düşmesi

kerek (30a/2) < kergek, kulağ < kulğak; ér- > è- (9a/13)

1.6. Ünsüz Türemesi

Metinde ön sesteki ünsüz türemesi /y/ protezi türemesi olarak tespit edilmiştir.

Söz başında y protezinin türemesi: Türkçede /ı/ ünlüsü en kısa ünlü olması münasebetiyle hecenin yükünü taşıyamaz ve bu durumda ya önüne bir /y/ protezi almak durumunda kalır ya da düşer. Bu bağlamda metinde tespit edilen örnekler şunlardır: irak > yırak (37b/12), ığla- > yığla- (20b/12), ığı > yığı (43b/3), ıgaç > yıgaç (45b/16)

1.7. Yer Değiştirme

Yan yana gelen iki sesin yer değiştirmesi hadisesidir.⁵⁸: yağmur > yamğur (25b/13): buyur- > buyru- (27b/13)

1.8. Ünsüz İkizleşmesi

Metinde ekseriyetle yan yana gelen iki ünsüz şedde ile gösterilmiştir: êkki (45b/2), sekkiz (46a/16), yetti (10b/12)

1.9. Hece Düşmesi

⁵⁷Ergin, Muharrem. (2013). Age., s. 76.

⁵⁸ ..., (2013). Age., s. 52.

Hece yitimi, sözcükte arka arkaya gelen ve birbirine benzeyen iki heceden birinin düşmesidir. Geniş zaman teklik III. şahıs bildirme eki olan *-tUr/-dUr* ekinde bu ses olayı görülmektedir. *-dur/ -tUr < tur-ur: oğşaraq+dur (46b/10), ta'alluq+dur (48b/3)*

1.10. Hece Kaynaşması

kutulal قوتولا لماس (19b/4) < kurt-ul-a al

2. BİÇİM BİLGİSİ

2.1. Yapım Ekleri

2.1.1. İsimden isim Yapım Ekleri

2.1.1.1. *+ğına/+gine*: Ad ve sıfatlara eklenmek suretiyle küçültme fonksiyonu taşımaktadır. Bu ekler metinde 10 kez kullanılmıştır. 4 kez *+ğına* şeklinde, 6 kez *+gine* şeklinde geçmektedir. Bu örneklerin hepsinde küçültme fonksiyonunda kullanılmıştır. Bu yönüyle *+ğına/+gine* eklerinin metinde tek bir fonksiyonu vardır.

az+ğına (23b/5, 37a/7) “Azıcık”, *fasl+gine (23a/10)* “Bir anlık”, *pat+ğına (42a/4)* “Çabucak, hızlıca”, *nefes+gine (25b/6)* “Bir nefes alıp vermelik zaman” *bihüde+gine (22b/13)* “Boşuna, boş yere”, *ketle+ğına (47b/1)* “Kısacık”, *kiçig+gine (32b/1)* “Küçücük”, *nemegine (8b/5)* “Diğeri”

2.1.1.2. *+rak/+rek*: Metinde 26 kez kullanıldığı tespit edilmiştir. 25 kez *+rak* şekliyle kalın sırada ve uyum dışındadır. İnce sırada şekli *+rek* bir örnekte tespit edilmiştir.

3 farklı vazifesi ve kullanımı bulunmaktadır.

a. Ayrılma durumu eki ile bağlandığında karşılaştırma vazifesindedir. Metinde kendisinden önceki sözcüğe 11 kez ayrılma durumu eki ile bağlandığı görülmektedir: *'ilmdin bih+rak (7a/7)* “Daha hırslı”, *yıpardın hem hoş-büy+rak (38b/16)* “Daha hoş kokulu), *ba'zıydın lañif+rak (31b/4)* “Daha güzel”, *yulduzlardın ... yakın+rak (41b/3)* “Daha yakın”, *mundın yırak+rak (45b/1)* “Daha uzak”, *pestraq (39b/11)* “Daha düşük”, *feleklerdin uluğ+rak (45a/10)* “Daha büyük.”

Bu ‘âlemde hîç cevâhir ve lâli, ⁷ hazîne, defîne ‘ilmdin *hûbraḳ* ve *bihraḳ* emesdür. “Bu dünyada hiçbir cevher ve lâl, hazine, define ilimden daha iyi, daha üstün değildir. (7a/6-7)

b. Yalın durumda ise en üstünlük fonksiyonunda kullanılır, 6 örnekte yalın haldeki sözcükten sonra gelmiştir: ‘acāyib+raḳ (38b/12) “En şaşılacak şey, en garip”, fat+raḳ (<pat+raḳ) “En çabuk, en hızlı”, hûb+raḳ (7a/7-8a/8) “En güzel”, küçük+raḳ (33b/2) “En küçük”, kör+raḳ (36b/16) “Öncekine nazaran körlük derecesinin artması, daha kör”, yaḥşıraḳ (33a/15) “En iyi. Neme nè ‘acāyibraḳ kördüñg? “(Dünyada) en şaşırtıcı ne gördün? Ādemî kaçça uzun ‘ömr tapıpdur. A:nça *hārişraḳ* bolupdur. “Her insan ne kadar uzun ömür yaşarsa bir o kadar da hırslı olur.” Ammā cemî‘ āsmānlarınḡ *kiçikraḳı* felek-i Kamer turur. “Tüm gezegenlerin en küçüğü Ay’dır.” Hāḳ *sübḫānehu ve te‘ālā* özi yaḥşıraḳ bilür ki nedin yaratıpdur nedin emes. (33a/15) “Hak sübhanehu ve teâlâ’(nın) semayı neden yaratıp yaratmadıḡını en iyi kendisi bilir.”

İkisinin peş peşe kullanıldığı 2 örnekte bu iki fonksiyonunu daha iyi ayırt edebilmekteyiz.

Ammā melā’ike birbiridin *şerîfraḳ*dur. Ba‘zısı ba‘zısın *laḫîfraḳ*dur. *Şerîfraḳı* eger *luḫfraḳı* bile tapışsa... “Melekler(in her biri) birbirinden daha şerefli dir. Bazısı bazısından daha güzeldir. Eğer en şerefli si, en güzel olanı ile bir araya gelse... (Onların şerîfraḳı), (Onların luḫfraḳı) (31b/3)

c. Bu örnekte *+rek* eki kendinden önceki sözcüğe ayrılma durumu ekiyle bağlanmasına rağmen karşılaştırma görevinde değildir, cümlede eşitlik durumu eki fonksiyonunda görülmektedir...temür dek ḳattıḡdur kim köp hûn-rîzlık ḳılḡan sebebdin bî-veznrek ḳatıpdur. “...çok fazla (ölçüsüzce) kan dökmek sebebiyle demir gibi katıdır. (2b/8)

2.1.1.3. +hḡ/+liḡ/+luḡ/+lüḡ/+hḳ/+lik/+luḳ/+lük: kenḡrü+lük (11a/1-38a/5) “Genişlik, büyüklük”, köz+lüg (18b/1-32b/10) “(Zühre) gözlü”, kühre+lik (17b/5), kün+lük (45a/7)

“Günlük, bir günlük süre”, kaç+lıg (18b/1) “(Hilal) kaşı, mağrūr+luk (22b/11)
 “Böbürlenme”, muhālif+lık (11b/1) “Muhaliflik, karşıtlık”, yara+lıg (30b/5) “Yaralı”

2.1.1.4. **+çı/+çi/+çu/+çü:** keme+çi (38b/1) “Gemici”, bak-(1)m+çı (17b/12) “Gelecekte
 haber veren, kahin”, yalğan+çı (43b/11) “Yalancı”

2.1.1.5. **+s(X)z:** Bu ekin esas hususiyeti olumsuzluk ifade etmesidir. Yokluk ve eksiklik
 bildirir: saşal+sız (42a/15), ayağ+sız (36b/13), pāyān+sız (9a/4)

2.1.2. Fiilden İsim Yapım Ekleri

2.1.2.1. **-gū/gü:** oku-gū+çı+lar (19a/10), kıl-gū+çı+nınğ (19b/1), yet-gür-gū+çi (26b/3),

2.1.2.2. **-(U)m/-(I)m:** öl-ü-m (30b/14)), yar-ı-m (45a/11)

2.1.2.3. **-I:** yahşı < yak-ı-ş-ı (18a/13)

2.1.2.4. **-mUr:** yamğur < yağ-mur (25b/13)

2.1.2.5. **-mak/-mek:** kıl-mak+ları+nınğ, kör-mek+nınğ (11a/5)

2.1.2.6. **-(U)k:** aç-u-k (38a/4)

2.1.3. Fiilden Fiil Yapım Ekleri

2.1.3.1. **-(I)l** (edilgenlik fonksiyonu): ber-i-l-di (11a/7), ay-ı-l-ur (30b/6)

2.1.3.2. **-(I)n, -(U)n** (dönüşlülük fonksiyonu): kıl-ı-n-dı (25a/1), kör-ü-n-ür (45a/1)

2.1.3.3. **-ar:** çık-ar-dı (21a/4)

2.1.3.4. **-gür** (ettirgenlik fonksiyonu): yet-gür-gū+çi (26b/3), yit-gür-ür (32b/4)

2.1.3.5. **-tur/-tür:** ol-tur-u-p (3a/13), öl-tür-ür (48a/4), kel-tür-t-üp (3a/1)

2.1.3.6. **-güz:** tir-güz-üp-dür-ler (10a/7), kör-güz-se-nğ (40a/2)

2.1.3.7. **-se:** kör-se-t-ti (40a/10)

2.1.3.8. **-kez:** ötköz-gey (10a/12), bütkez-ip (19b/13)

2.1.4. İsimden Fiil Yapım Ekleri

2.1.4.1. **+la:** fermān+la-duk (41a/12), h^vāh+la-sa (43a/4), onğ+la-n-ğay (31b/14) “onğ”

(sağ)

2.1.4.2. **+e:** menġz+e-t-ür-ler < menġiz+e -t-ür-ler (45b/4)

2.1.4.3. **+sa:** su+ssa-sa-nġ (35b/5)

2.2. İsim Çekim Ekleri

2.2.1. Çokluk Eki :+lar/+ler

Türk dilinde çokluk eki tarihselden moderne -lar/-ler şeklinde süregelmiştir. Metnimizde de bu bağlamda pek çok kez karşımıza çıkmaktadır. Eserimizde çokluk eklerinin, bazı sözcüklerde eklendikleri sözcüklerden ayrı yazılması dikkate değer bir husustur. Eklerin yazımı kısmında çokluk ekinin bu hususiyetiyle ilgili gerekli örnekler verilmiştir. Bu durum, Eski Türkçede eklerin ayrı yazılması hususundaki imlâ geleneğinin metnimizde de devam ettirildiğinin bir örneğidir: hayvān+lar (1b/7-8), pād-şāh+lar (2a/5, 7a/9), ‘illet+ler (6a/2)

Ödünçleme sözcükler büyük ölçüde geldikleri dildeki çokluk biçimleriyle yazılmıştır: hayvānāt (36b/14, 36b/10, 45b/4), hükemā (4a/3, 6a/6, 6b/8), fuzalā (4a/3), ‘ulemā (4a/3, 4a/6, 7a/4), kevākib (11a/9)

Bazı örneklerde, ödünçleme sözcüklerdeki aslî çokluk biçimlerinin üzerine +lar/+ler çokluk eklerinin kullanımı da vardır: hükemā+lar (2a/12, 6a/13, 50a/8, 50a/13), fuzalā+lar (4a/6), ‘ulemā+lar (2a/11, 6a/13, 6b/8)

2.2.2. İyelik Ekleri

İyelik ekleri görevleri itibarıyla eklendikleri sözcüklerin bir başkasına (kime, neye) ait olduğunu belirtmesi yönüyle, sahiplik, aitlik bildiren eklerdir. Eklendikleri ad ile başka adlar arasında ilişki kurarlar. Ayrıca iyelik ekleri; üçü teklik, üçü çokluk şeklindeki şahısları (ben, sen, o, biz, siz, onlar) ifade etmektedirler.

Teklik I. Kişi: +(X)m: bürāder+(i)m (29a/13, 29a/15), kızā+m+ğa (25a/10) baş+(i)m+dın (43b/9), könglümni< köngül+(ü)m+ni

Teklik II. Kişi: +(X)nġ: beden+(i)nġ+din (6a/3), iç(i)nġ+din (3b/10) kol(u)nġ+da (21b/12)

Teklik III. kişi: +(I), s(I): kulağ+ı+nı (34a/4), ten+i+din (3b/10), ana+sı (6b/9), ma'nāsı+dın (25a/1)

Teklik III. kişi iyelik ekleri, eklendikleri sözcüklerin son hecesinde yuvarlak ünlü mevcut ise dudak uyumuna tabi olmazlar: könglige< köngül+i+ge

Çokluk I. Kişi: +(I)m(I)z: hayal+(ı)mız+nı (7b/13)

Çokluk II. Kişi: +(I)nğ(I)z: Metinde tespit edilemedi.

Çokluk III. kişi: +ları/+leri: kayıme+leri (24b/7), şıfat+ları (11a/8)

2.2.3. Hâl (Durum) Ekleri

2.2.3.1. İlgî Eki: +nınğ/+ninğ/+nunğ

İlgî eki, bir adın diğer bir adla münasebeti olduğunu belirten ektir. Bir adın kendisinden sonra gelen başka bir ada bağlı olduğunu ifade etmektedir: meninğ (25a/10), Hüdāninğ (25b/3), 'arşninğ (26a/8), kimerseninğ (28a/9)

Metnimizdeki ilgî ekleri, eklendikleri yuvarlak ünlülü sözcüklerin kök ve gövdelerinden sonra genellikle dudak uyumuna tabi olmamıştır: kün'ninğ (41a/13) "Güneş'in"

Dudak uyumuna tabi olan bazı örnekler de mevcuttur. Ancak ikili yazım söz konusudur: muninğ (2b/10, 21b/2) > mununğ (37b/15, 41b/3)

2.2.3.2. Yükleme Durum Eki: +nı/+ni

Eski Türkçede yükleme durum ekleri üç şekilde karşımıza çıkmaktadır;

Yalın haldeki isimlerden sonra ;+(I)ğ / budunug gibi.

İyelik ekli isimlerden sonra; +(I)n / sabımın

Zamirlerden sonra; +nı, ni / bizni, sizni gibi.

Metnimizde umumiyetle +nı/+ni biçimlerini görmekteyiz: Hindi:stān+nı (2a/7) "Hindistan'ı", kütü+nı (2b/2) "kutuyu", igne+ler+nı (2b/3) "iğneleri" vaqtini (6a/11) "zamanını", emānet+nı (6b/11) "emaneti"

2.2.3.3. Yönelme Durum Eki: +ğa/+ge, +ka/ke

Yönelme durumu ekleri; yön ve yaklaşılan istikameti göstermesi bakımından isimlere eklenerek eylemlerle bağ kurarlar.

Metnimizde yönelme durumu eki, ünlülerden ve iyelik eklerinden sonra +ğa/+ge biçiminde kullanılmıştır: kaçâr+i+ğa (1b/9), pād-şāh+i+ğa (2a/2), dünyā+ğa (2a/9), köngül+i+ge (3a/12), söz+i+ge (3b/12), ege+si+ge (6b/11)

Sedasız ünsüzlerden sonra genellikle ka/ke biçimleri görülmektedir: a:tka (28b/12), teşükke (36b/8) teşne+lik+ke (44b/13), tofrağ+ka (6a/4)

Sedalı ğ ünsüzünden sonra ise +ka biçiminin geldiğini görmekteyiz: bāğ+ka (20b/3), ısığ+ka (44b/12),

Ekin damak uyumu: Metinde aynı sözcüğün yönelme durum ekleriyle beraber iki farklı imlâsı da söz konusudur: iş+ğa (25b/2), iş+ka (25b/8)

2.2.3.4. Bulunma Durum Eki: +da/+de

Bulunma durumu ekinin tarihsel süreçte hem bulunma hem uzaklaşma fonksiyonlarını karşıladığı bilinmektedir. Bilhassa bu durum Eski Türkçe döneminde karşımıza çıkmaktadır.

Bulunma durum ekinin +ta/+te biçiminde kullanıldığı örnekleri de metnimizde mevcut değildir. Sedalı ve sedasız ünsüzlerden ve ünlülerden sonra umumileşerek +da/+de biçiminde karşımıza çıkmaktadır: *a+n+da (6b/3), dünyā+da (7a/1), inşāf+da (8b/9) rastlık+da (8b/9), irāde+de (9b/3), memleket+i+de (9b/15)

2.2.3.5. Ayrılma Durum Eki: +dın/+dın

Ayrılma durum eki temel fonksiyonu itibarıyla bir yerden uzaklaşma, ayrılma, çıkma anlamlarını ifade etmektedir. Eski Türkçede ünsüz uyumuna tabi olmayarak kullanıldığı dar ünlülü +dın/+dın, +tın/+tın şekilleriyle görülmektedir. Doğu Türkçesinde de bu hususiyet devam etmektedir ve metnimizde ayrılma durumu eki umumiyetle +dın/+dın şekilleriyle karşımıza çıkmaktadır.

Sedasız ve sedalı seslerden, ünlülerden sonra +dın/+din;

Ḳāḏī+sı+dın (10a/2), kāmīle+leri+din (10b/2), birbiri+din (17b/7), ḥatun+dın (21b/13)

2.2.3.6. Eşitlik Durum Eki: +ça/+çe

“Eşitlik ekleri fiilin nasıl ve ne şekilde olduğunu veya yapıldığını, fiilin oluş veya yapılış tarzını ifade etmek için kullanılır.”⁵⁹ İsim, eşitlik eklerini alarak eylemin de kendisine benzer bir şekilde gerçekleştiğini ifade etmektedir. Bu sebeple bir benzerlik fonksiyonu ihtiva etmektedir. *a+n+ça (3a/3), *ka+n+ça (8b/10), mu+n+ça (23a/4), dünyā+ça (26b/10)

Eşitlik durum eki +ça'nın kalıplaştığı bir örnek de mevcuttur: barça (41a/14) “bütün, tüm”

Eşitlik durum ekinin yönelme durum eki olan +ğa/+ge'den sonra gelerek bir sözcüğü zaman veya mekan bakımından sınırladığını ifade edebiliriz. Metnimizde bu çerçevede örnekler mevcuttur: dünyā+ğa+ça (25b/13), ‘ālem+ğa+ça (25b/15), vaqt+ı+ğa+ça (27b/6)

2.2.3.7. Yön Gösterme Eki: +karı, +ra/+re

Yön gösterme fonksiyonu tarihselden moderne +garu, +gerü, +geri, +karı, +keri, +ra gibi muhtelif eklerle ifade edilmiştir. Metnimizde de yokkari örneğinde kalıplaşmış şekliyle karşımıza çıkmaktadır: yokkari (36b/4, 37a/9, 37b/6, 48b/7, 49b/12), iç+re (20b/5)

2.2.3.8. Vasıta Durum Eki: +n

Yer ve yön kelimelerinden vasıta hâli eki ile kaynaşmış şekillerin bir kısmı, fiil tarzını ve oluş şeklini gösteren gerçek birer tarz zarfı hâline gelmişlerdir.”⁶⁰ tüben<tübe+n (33a/11, 37b/7, 48b/7, 29b/10, 31a/3, 32a/2, 32b/12) “Baş aşağı, tersine”

Korkmaz; üçün, için, için, uçun, için vb. şekillerde de +n vasıta durum ekinin varlığına işaret etmektedir. Bu bağlamda <uç sebep kelimesi ile +i iyelik ve +n vasıta durum

⁵⁹ Ergin, Muharrem. (2013). Age., s. 239.

⁶⁰ Korkmaz, Zeynep. (2018). *Türkçede Eklerin Kullanılış Şekilleri Ve Ek Kalıplaşması Olayları*. TDK Yayınları, Ankara. s. 21.

ekinin kaynaşmasından bu şekillerin meydana geldiğini ifade etmiştir. Bu yaklaşım doğrultusunda: üçün (3b/5, 5b/5, 6a/1...)

“Vasıta hâli ekinin kaynaşmasından meydana gelmiş sıfatlara da rastlanıyor.”⁶¹ Bu açıklama bağlamında metni incelediğimizde bir örnek karşımıza çıkmaktadır: uzun<*uz+(u)n (5a/7, 8b/10...)

2.2.4. Aitlik eki: +kı

Aitlik eki fonksiyonu itibarıyla iyelik bildirmektedir. Yapı bakımından da yapım eki karakteri taşıyan bir ektir. Eklendiği isme bir yerde veya zamanda bulunma anlamı da katar ve isimlerle isimler arasında ilişki kurar.

Metnimizde örneği mevcuttur: avval+kı (4b/14), burunkı (50a/7) “Önceki” , bayakı (3b/9) “Önceki”, sonğkı (30b/3) “Sonraki”

2.2.5. Sayılar

2.2.5.1. Asıl Sayı Adları

Sayı adları, organ adları, akrabalık adları ve zamirler ile beraber Türkçenin aslî söz varlığı içindedir. Kullanım sıklığı her tarihi devirde ve her coğrafyada yaygın olduğu için açıklanabilir fonetik tercihler ile aynı sayı adlarının farklı devir ve coğrafyalarda kullanıldığı görülmektedir. Metinde tespit edilen asıl sayı adları şunlardır:

bir (2b/1), êkki (8b/4), üç (16a/4), dört (1b/13), beş (1b/5), altı (11b/3), yetti (10b/12), sêkkiz (46a/16), tokuz (46a/3), on (10b/5), on êkki (41b/5), yegirme (36a/6), altmış (10a/11), tokşan (46a/3), yüz yêgirme tokuz (46b/11), üç yüz otuz tokuz (37b/9), üç yüz sêksen (46a/16), altı yüz (36a/7), yetti yüz (35a/10), sêkkiz yüz yetmiş (19a/11), miñg (7b/6), miñg yêgirme ikki (38a/2), miñg miñg (37b/8), miñg miñg üç yüz yêgirme (46a/7), altı miñg dört yüz on yetti (46b/13), tokuz miñg tokşan tokuz (46a/1), on êkki miñg (25a/3), yegirme dört miñg (25b/5), on yetti miñg (45a/16), on sêkkiz miñg (25a/9), yüz miñg (39a/5), yüz on tokuz miñg kırk

⁶¹ ---,(2018). Age., s. 25.

(46a/2), yüz seksen üç miň (46b/1), üç yüz yegirme üç miň üç yüz (46a/7), tođuz yüz on dört miň ekki yüz kırk (45a/16)

Metinde asıl sayılar yalın halde veya isim iletim eklerini alarak sıfat, zamir olarak kullanılabilirler: birleri (42b/10), biri (2a/13), birbiri (4a/1)

2.2.5.2. Sıra Sayı Adları

ekkinçi (1b/13), üçünçi (1b/14), törtünçi (1b/14), beşinçi (11a/5), altınçi (13b/5), yettinçi (18a/3), sekkizinçi (18a/5), on törtünçi (42a/11)

2.2.5.3. Kesir Sayı Adları

çäryekî (46a/3) (<Far.çehâr+yek) “Çeyrek, dörtte bir”, yarım (29b/9)

2.2.6. Zamirler

Zamirler nesnelere temsil ve işaret suretiyle karşılayan kelimelerdir.⁶²

2.2.6.1. Kişi Zamirleri

Zamirler de sayı adları, organ adları, renk adları, akrabalık adları gibi kategorilerle birlikte Türkçenin aslı söz varlığını oluşturan yapılar arasında yer alır. Bilhassa kişi zamirleri bu bağlamda mühim bir yer tutar. Abidelerden günümüze kadar zamirler birtakım fonetik değişikliklerle birbirinden ayrılmış, yine de büyük ölçüde aslı şekillerini korumuşlardır.

Eski Türkçe devrindeki kişi zamirleri:

Teklik I. kişi zamiri: b(ä)n, m(ä)n (Teklik I. kişi zamirinin b’li şeklinin daha eskicil olma ihtimali vardır. Abidelerde Bilge Tonyukuk’un ağzından bizzat çıkan şu cümle bu ihtimali ciddi biçimde değerlendirmemize vesile olmaktadır: “Bilge Tonyuđuk ben özüm Tabğaç ilinđe kıldım.”⁶³ (T/BY, 1)

Teklik II. kişi zamiri: s(ä)n ve sin

Teklik III. kişi zamiri: ol

⁶² Ergin, Muharrem. (2013). Age., s. 262.

⁶³ T/BY, 1. Tonyukuk Abidesi, Batı Yüzü, Birinci Satır, bk. Ergin, Muharrem. (2018). Age., s. 96.

Çokluk I. kişi zamiri: biz, nadiren “miz” (İkincil şekil olarak ortaya çıkmıştır.)

Çokluk II. kişi zamiri: siz

Çokluk III. kişi zamiri: olar

Doğu Türkçesinde üçüncü kişiyi bildiren kişi zamiri yoktur; yerine işaret zamiri “ol” kullanılmaktadır.⁶⁴ Çokluk üçüncü şahıs zamiri Ali Şir Nevayi’den önce daha ziyade “olar” biçiminde kullanılmaktayken Ali Şir Nevayi sonrası *alar* şeklinde umumileşmiştir. Tez metninde *alar* şekli tespit edilememiştir.

Metnimizde ise kullanılan kişi zamirleri şunlardır:

	Yalın Durumu	İlgi Durumu	Yükleme Durumu	Yönelme Durumu	Bulunma Durumu	Ayrılma Durumu
I. Teklik Kişi	Men (2a/11)	Meniñg (4b/7)	meni (2a/8)	Mañga (2a/3)	-	mendin (3b/5)
II. Teklik Kişi	Sèn (2a/10)	Sèniñg (20a/9)	sèni (21a/5)	Sañga (2a/4)	-	-
III. Teklik Kişi	Ol (40b/10)	Anıñg (5a/1)	anı (3a/14)	Anğa (1b/5)	Anda (6b/3)	andın (2a/2)
I. Çokluk Kişi	Biz (9a/6)	-	bizni (8b/3)	Bizge (9a/9)	-	-
II. Çokluk Kişi	Siz (28a/15)	-	-	-	-	Sizdin (43b/5)
III. Çokluk Kişi	Olar (27a/3)	olarınığ (9a/12)	olarını 30b/11	Olarga (30b/14)	-	-

2.2.6.2. İşaret Zamirleri

⁶⁴ Eckmann, Janos. (2017). Age., s. 87.

“İşaret zamirleri; işaret etmek, göstermek suretiyle nesnelere karşılayan kelimelerdir. İşaret zamirleri nesnelere bir yer içinde gösterir, onları yerlerine göre işaret ederler.⁶⁵”

Metnimizde işaret zamiri olarak; ol, olar, bu, şu, bular, şular, şol uşbu (7b/11) gibi zamirler kullanılmıştır.

Yalın Durumu	bu (2b/6)	ol (2a/4)	şu (30a/14)	bular (2a/14)	şular (29b/12)	şol (9a/13)
İlgi Durumu	muniñg (2b/10)		şuniñg (8a/10)	bularniñg (18a/10)	-	-
Yükleme Durumu	-		şuni (30a/2)	bularni (24a/6)	-	-
Yönelme Durumu	muñga (49a/5)		şuñga (29b/1)	-	şularğa (29b/12)	-
Bulunma Durumu	munda (27b/10)		şunda (42b/12)	-	-	-
Ayrılma Durumu	mundın (38a/5)		şundın (50a/15)	bulardın (24b/1)	-	-
Eşitlik Durumu	muñça (23a/4)	anıça (3a/3)	şumuñça (20a/4)	-	-	-

2.2.6.3. Soru Zamirleri

⁶⁵ Ergin, Muharrem. (2013). Age., s. 273.

Soru zamirleri, nesnelere soru şeklinde temsil eden, onların soru şeklindeki karşılıkları olan ve onları soru hâlinde ifade eden, onları sormak için kullanılan zamirlerdir.⁶⁶ Metnimizde soru zamiri olarak ne ve *ka- fiil kökünden türeyen muhtelif soru zamirleri kullanılmıştır.

Kim:

Kim sözcüğü bir örnekte soru zamiri olarak kullanılmıştır:

İskender anı körüp sordı-kim: “Sèn kim?”

Ne:

Dārūnıñ başı ne turur? (3a/3)

Nème üçün meni öltüre sèn? (21a/6)

Ne üçün mendin yaşura sèn? (3b/5)

*ka+:

Çaŋça zīcān tirilür? (26a/1)

Çaydağ kılasın? (40a/7)

Her çaysı hemmesi seniñ dek tiriglik kıladur? (36b/9)

2.2.6.4. Dönüşlülük Zamiri

Bu zamirler asıl kişi zamirlerinden daha kuvvetli bir ifadeye sahiptir.⁶⁷ Metnimizde dönüşlülük zamirini “öz” sözcüğü teşkil etmektedir. Bu zamir tarihselden moderne takip edilebilir. Abidelerde de dönüşlülük zamiri olarak kullanılmıştır.

“Ben Tonyuquq ben özüm Tabgaç ilinçe kııldım⁶⁸.” (T/BY, 1)

“İnim Kül Tigin kergek boldı, özüm sağındım.⁶⁹” (KT/KY, 10)

⁶⁶ Ergin, Muharrem. (2013). Age., s. 276.

⁶⁷ Ergin, Muharrem. (2013). Age., s. 272.

⁶⁸ TY/BY, 1: Tonyukuk Yazıtı/1. Batı Yüzü, 1. satır, bk.Ergin, Muharrem. (2018). Age., s. 96.

⁶⁹ KT/KY, 10: Kül Tigin Yazıtı/Kuzey Yüzü, 10. satır, bk. ---. (2018). Age., s. 58.

Metinde geçen dönüşlülük ifadeleri:

Mên anğa özümni körgettim. (28a/14)

Ëmdi haq ve batılnı özünğ fark kılğay sên. (31a/13)

Dünyāğa özini yubatıp ofratıp ‘ömrni bī-hūde ötkezipdür. (9a/1)

Cemī‘-i hıızayın ü defāyinler özlerini manğa ‘arza kılurlar. (8b/2)

2.2.6.5. Bağlama Zamiri

Türkçedeki tek bağlama zamiri kim'dir. Bu zamir bir kelimeyi, bir kelime grubunu, bir cümleyi bir kelimeye, bir cümleye bir temsil ifadesi içinde bağlayan kelimedir.⁷⁰ Kim bağlama zamiri olarak tarihselden moderne kullanılmış ancak son devirlerde yerini Farsça *ki* edatına bırakmıştır. Türkçe kim bağlama zamiri de zaten edat fonksiyonundadır.⁷¹

Ergin, Farsça *ki*'yi bağlama zamiri olarak değil, bağlama edatı olarak değerlendirmektedir.⁷² Eckmann, her ikisini de bağlama zamiri olarak değerlendirmiştir.⁷³

Merrîh dēgen andağ yulduzdur kim beşinçi āsmāndın toğar. (46a/4)

Yene bir yulduz bardur kim: Anı ‘Re’sü’l-Ġül’ dērler. (48a/2)

...her meylī ki¹¹ zararlık hordānīğa... (3a/10)

2.2.6.6. Belirsizlik Zamirleri

Nesneleri belirsizlik yönünden temsil eden zamirlerdir. Metinde tespit edilen belirsizlik zamirleri şunlardır:

her ile oluşturulan belirsizlik zamirleri: Her kimerse bu şüretni balçık bile kılıp a:lsa... (32b/2) Her қаысы peşse bir a‘zāsını kördi. (34a/10)

hīç ile oluşturulan belirsizlik zamirleri: Hīç kim közi bile körgen emes. (33b/12) Hīç ādem anı köz bile körgen emes (39a/9)

⁷⁰---. (2013). Age., s. 280.

⁷¹---. (2013). Age., s. 280.

⁷²---. (2013). Age., s. 280.

⁷³ Eckmann, Janos. (2017). Age., s. 92.

kim ile oluşturulan belirsizlik zamirleri: A:ynı her kim tüşide körse pād-şāhlarga menğzer. (42b/4) Her kim bu şūratnı naşş kılsa, perī, dīv eşer kılgan kişige... (31a/5)

Hemme: Hemmesi birbirge kavuştı. (34a/11)

Biri: Biri: Otnı, “Cemī‘-i nēmerselerni... (34b/7)

Kimerse: Ammā ěkki kimerse kirip kelse... (8b/4)

Nēmegine: ...biriniñ bir nēmegine hediyesi bolsa... (8b/5)

Nemerse: ...hīç nēmersesi bolmasa... (8b/6)

Ba‘zı: Ba‘zısı ba‘zısıdın laṭīfraḡdur. (31b/3)

Özge: ... özge padşahlar ve cihāndārlarğa kıldım. (2a/5)

2.2.6.7. Birliktelik Zamiri

Birliktelik zamirleri olarak şunlar kullanılır: biri bir veya bir biri.⁷⁴ Metnimizde karşımıza çıkan birliktelik zamiri örnekleri şunlardır:

Hemmesi birbirge kavuştı. (34a/11)

Beşinçi bāb; ādemīlerniñ birbiridin... (17b/7)

2.3. Sıfatlar

Sıfatlar kendilerinden sonra gelen nesnelere durum ve belirtme yönünden ifade eden kelimelerdir. Yani sıfatlar bir nesneyi durum yönünden niteler yahut muhtelif yollarla bu nesnelere belirtir. Ayrıca sıfatlar tek başlarına kullanıldıklarında adlaşabilen yapılardır.

Misal: Mağazadan aldığımız kırmızı (sıfat) çantayı kaybettim. / Az önce aldığım çantanın rengi kırmızıdır. (isim)

Metinde tespit edilen sıfatları beş başlık altında değerlendirdik:

2.3.1. Niteleme Sıfatları

⁷⁴---. (2017). Age., s. 90.

Niteleme sıfatları canlı ve cansız nesnelere muhtelif yönlerden (renk, biçim, boy, yapı, ağırlık v.s.) niteleyen sıfatlardır. Metinde Türkçe niteleme sıfatları kullanıldığı gibi sıfat işlevinde kullanılan alıntı kelimeler de görülmektedir:

‘acāyib ‘ilmler/niᅇ (18a/1), kızıl gül/din (29b/10) a:k gül/din (29b/10), bayakı Őuret (3b/9), altun sofralar/ını (6b/6), uşbu ölüg balık (uşbu balık “işaret sıfatı”dır.), avvalkı bāb (11a/8), menzilsiz yolda (20a/1), pāyānsız çöl/de (20a/1), karı hatun (22a/1) yaş hatun (22a/2), yaşıl taşlar/ğa (47a/4)

2.3.2. Sayı Sıfatları

Nesnelerin sayısını gösteren sıfatlardır. Kendi içinde üç alt başlık altında inceledik. Metinde tespit ettiğimiz sayı sıfatları şunlardır:

2.3.2.1. Asıl Sayı Sıfatları

Asıl sayı adlarının oluşturduğu sıfatlardır. Yalın hâldeki sayı adlarından bazıları kendilerinden sonra gelen isimleri sayı yönünden belirtebilir. Metinde tespit ettiğimiz örnekler:

ékki kimerse (8b/4), miᅇ hatunniᅇ (7b/6), altmış yıl (10a/11), beş bāb (10b/9), yetti tabaka (10b/12), yetti miᅇ yıl (23b/12)

2.3.2.2. Sıra Sayı Sıfatları

Asıl sayı adlarından yapılan ve nesnelerin derecelerini gösteren sıfatlardır. Asıl sayı adlarına eklenen +(I)nçI, +(U)nçU ekleriyle oluşturulur. Eski Türkçe dönemindeki +nç eki kendisinden sonra gelen +I üçüncü teklik kişi iyelik eki ile birlikte kullanılıp kalıplaşmış ve +(I)nçI/+(U)nçU biçimini almıştır.

ékkinçi bāb (10b/12), üçüncü bāb (10b/14), törtüncü bāb (11a/3), beşinçi bāb (11a/6), sékizinçi rükn (18b/12)

2.3.2.3. Kesir Sayı Sıfatı

Nesnelerin parçalarını belirten sayı sıfatlarıdır.⁷⁵ Metinde az sayıda bulunmaktadır. Tespit edilen tek Türkçe örnek “yarım” sözcüğüdür. Bundan başka alıntı sözcükler bağlamında Farsça bir sözcük olan çāryekī sözcüğü de kesir sayı adı olarak değerlendirilebilir.

çāryekī (<Far.çehār+yek) Çeyrek, dörtte bir

ékki yarım derece (45b/9) (ékki yarım da kendi içinde bir sıfat tamlamasıdır.)

bir yarım hişşe (46a/8) (bir yarım da kendi içinde bir sıfat tamlamasıdır.)

2.3.3. İşaret Sıfatları

Nesneleri yerlerine işaret etmek suretiyle belirten sıfatlardır.⁷⁶

ol ‘illetler (6a/2) bu habarnı (6a/14), bu ma‘nini (6a/13), ol kimerseniñg (9b/12), şol hīnde (21a/3)

2.3.4. Belirsizlik Sıfatları

Nesneleri belirsiz olarak bildiren sıfatlardır. Nesnelerin niteliklerini, özellikle sayılarını, miktarlarını belirsiz olarak ifade eder.⁷⁷ Metinde tespit ettiğimiz örneklerden birkaçı şunlardır:

bir küni (7b/7), bir kimerseī (9a/12), fülān bir a:yda (9a/10), her kūyda (19b/10), her bābnı (10b/6), hīç nēmerse (19b/4-5), hīç zāt (29a/1)

2.3.5. Soru Sıfatları

Nesneleri soru hâlinde belirten sıfatlardır. Metindeki soru sıfatları:

...ne işğa munça dürr-i dırāz pütüdi? (25b/2)

Kańça tügi bardur? (26a/2)

Kańça nefes ağızdın çıkar? (26a/3)

⁷⁵ Ergin, Muharrem. (2013). Age., s. 252.

⁷⁶---. (2013). Age., s. 247.

⁷⁷Ergin, Muharrem. (2013). Age., s. 254.

2.4. Zarflar

Zarflar, Türkçede ana eylemin hazırlayıcısı konumundadır ve eylemin nasıl, nerede ve ne zaman gerçekleştiğini bildirmek suretiyle eylemleri durum, yer-yön, miktar ve soru bakımından belirten sözcüklerdir.

2.4.1. Zaman Zarfları

Bunlar zarf olarak kullanılan muhtelif zaman isimleridir.⁷⁸ Eylemin gerçekleştiği zamana işaret ederler. Türkçe zaman isimlerinin yanı sıra alıntı zaman ifadeleri de zaman zarfı olarak cümlede bulunabilirler. Metinde zaman zarflarının yer aldığı cümlelerden bazı örnekler şunlardır:

Āhīr oğulnıᅇ a:tası bāᅇiᅇa kirip... (20b/9)

hīᅇ ᅇaysı **āhīr demde** pāyide hem ᅇılmadı. (22b/6)

ᅇabīb İskender'ge baᅇıp ᅇadeᅇ iᅇideki dārūnı **derᅇāl** tökti. (3b/14)

Bu yekᅇenbedin ᅇu yekᅇenbeᅇaᅇa sālimü'l-a'zā bolᅇay. (30a/13-14)

...**bu āzinedin sonᅇᅇı Cum'a ᅇaᅇa** bu yereᅇan za'fi edā bolᅇay. (30b/3)

Ēmdi pāydesi yoᅇ. (21a/12)

Taᅇᅇlası ᅇāzret-i Süleymān 'aleyhi's-selām sordılar. (28a/1)

Ēy dostum 'Azrāīl, **tūnekūn** sēn meniᅇᅇ ᅇiᅇimni ᅇorᅇutup ēken sēn. (28a/3)

Mīzān burcıᅇa kelse **kūn ü tūn** beraber bolᅇay. (49a/15)

Pes ᅇāzret-i İskender feylesofnı ᅇāzır ᅇılıp sordı-ki. (10/a4)

Tā a:ᅇ vaᅇtıᅇaᅇa turar ērdiler. (27b/6)

A:ndın keyin ᅇükemā ve 'ulemāları köpdin köp 'izzet ve ᅇürmetler ᅇılıp...(6a/7)

⁷⁸---. (2013). Age., s. 260.

2.4.2. Yer ve Yön Zarfları

Yer ve yön zarfları eylemin gerçekleştiği yeri ve yönü belirtir. Bununla beraber sadece yalın hâlleriyle kullanılmaktadır. İsim işletme eklerinden birini aldıklarında isimleşirler ve cümlede yer tamlayıcısı görevini yüklenirler.

Çazārā bu bāğ **içre** bir yılan cāygāh kılıp érdi. (20b/5)

Āsmānlar eger sudın bolsa érdi **tüben** kıyulur érdi. (33a/1)

Üç āsmān āf-tābdın **yokkārı**, üç āsmān āf-tābdın **tüben** turar. (33b/7)

Mihter-i İsrāfil ornıdın **beri** tüşti. (29b/1)

Uzak ve yakın gibi isimlerde de bir yer ifadesi vardır.⁷⁹

...yılanlar hergiz ol dırahtğa **yakın** barmaslar. (38b/7)

2.4.3. Durum (Hâl) Zarfları

Hâl ve tavır ifade eden zarflardır. Hâl ve tavır ifade eden isimlerin yanında birçok isimler de eşitlik ve instrumental eki alarak durum (hâl) zarfı durumuna geçerler.⁸⁰

Andağ hayāl kııl-kim Hindi:stān'nı hem alıp sēn...(2a/7)

Dünyāğa **özini yubatıp ofratıp** 'ömrni bī-hūde ötkezipdür. (9a/1)

Üzümni köçürseler **patğına** hālğa kelgey...(42a/4)

Ëy Süleymān, maŋga bir kimerseī qaraladı ki; **yaman** kırkıtum. (27b/12)

...ki rāst kelgü söz nēmerse turur, **azğına** ma'lūm bolsun...(23b/5)

2.4.4. Miktar Zarfları

Eylemleri miktarına ve azlık-çokluk derecesine göre bildiren zarflardır. Tez metninde tespit edilen miktar zarfları şöyledir:

...**köp** hūn-rizlik kılgān sebebdin...(2b/8)

A:ndın keyin hükemā ve 'ulemālarını **köpdin köp** 'izzet ve hürmetler kılıp...(6a/7)

⁷⁹ Ergin, Muharrem. (2013). Age., s. 260.

⁸⁰ ---, (2013). Age., s. 261.

...hevā **be-gāyet** ıssıġ boldı...(39b/6)

...men anda **key** ārām a:lsam...(39b/11)

Ol, hesāb kılıp bitigendin bir kaçre **kem ü ziyād** yağmas. (25b/14)

2.4.5. Soru Zarfları

Eylemi soru yönünden bildiren zarflardır.

Anıñgdın **nécük** emīn bola sēn?

Nēme üçün meni öltüre sēn. (21a/6)

2.5. Edatlar

Edatlar tek başlarına anlamları olmayan, herhangi bir nesne veya hareketi karşılamayan sözcüklerdir. Tek başlarına bir anlam ifade etmemeleri münasebetiyle ancak herhangi bir anlama haiz bir kelimeyle birlikte kullanıldıklarında belli ölçüde anlam kazanırlar.

2.5.1. Çekim Edatları

Çekim edatları işlevleri itibarıyla isim işletme ekleriyle benzerlik taşır. Ancak isim işletme ekleri ismin isim hâllerini; son çekim edatları ise ismin zarf hâllerini meydana getirirler.⁸¹ Bir yandan isim işletme ekleri eklendikleri sözcükler bağlamında ünlü uyumuna tabi iken, son çekim edatları bu uyumun dışında kalır. Tez metninde tespit ettiğimiz edatları muhtelif kategoriler hâlinde inceledik:

2.2.5.2. Vasıta ve Beraberlik Edatları

...hikmet ve mevā‘ize **birle** rüşīn kılır men.(2b/12)

Anı körmek bilmek hācet-i ‘ömr-i dirāz **bile** ferāset **birle** bilip bolmas.(9b/5-6)

2.5.3. Sebep Edatları

Cemī‘-i mevcudātın hācet **üçün** yaratmadı. (24b/12)

Ve bu **sebebdin** İslamğa müşerref hem boldı. (7b/4)

⁸¹ Ergin, Muharrem. (2013). Age., s. 366.

2.5.4. Benzerlik Edatları

seniñ köñglüñg temür **dék** kattıǵdur...(2b/8)

Barça mañlúkātǵa **köre** A:ynıñg u‘cūbelıķı...(41a/14)

2.5.5. Başkalık Edatları

...**özge** padşahlar ve cihāndārlarǵa kıldım. (2a/5)

2.5.6. Yer ve Yön Edatları

Mihter-i İsrāfil ‘arş-ı mecidniñ **a:stı**da turupdurlar. (29b/3)

Çazārā bu bāğ **içre** bir yılan cāygāh kılıp érdi. (20b/5)

Maķām-ı İsrāfil, ‘arş **üstide** turur. (29a/10)

Yetti āsmānnı **üzen**gizlerde muħkem... (33a/6)

Hażret-i Süleymān peygāmbere ‘*aleyhi’s-selām* **kaşları**ǵa kelür érdiler. (27b/6)

...hemmesi anıñ **a:ldı**da... (28b/6)

Çanatları ketfleri **tarafı**ǵa yatıp turar. (42b/1)

2.5.7. Zaman Edatları

...**avval**-ı dünyādın **āhir**-i dünyāǵaça... (25b/12)

Andın **keyin** Hindistan pād-şāhıǵa nāme iberdi. (2a/2)

Andın **kin** Haķ *sübḥānehu ve te‘ālā*...(25a/2)

2.5.8. Bağlama Edatları

Sözcükleri ve sözcük guruplarını, cümleleri şekil ve anlam bakımından birbirine bağlayan bağlama edatları esasen Türkçede sonradan yabancı dillerin tesiriyle ortaya çıkmıştır.⁸² Metnimizde tespit ettiğimiz bağlama edatları şunlardır:

2.5.8.1. Sıralama Edatları

Birbirinin peşi sıra gelen sözcük ve sözcük gruplarını, cümleleri “ve” anlamı bağlamında virgül işlevinde birbirine bağlayan edatlardır.⁸³

⁸² Ergin, Muharrem. (2013). Age., s. 352.

...‘ālemni yarattı **ve** benī-ādemni cemī‘-i maḥlūkāt içinde muştafā **ve** ber-güzīde kıldı **ve** anğa beş havās-ı zāhirī...(1b/4-5)

Cemī‘-i hızayin ü defāyinler özlerini maḥğa ‘arza kıılurlar...(8b/2)

İ‘zāz u ikrāmlar bisyār kıldı...(7b/3)

Ëy Süleymān, sēn ki Süleymān sēn, pād-şāh-ı ‘ālem sēn **hem** peygāmbere-i ber-ḥaḳ...(8a/7)

... **dağı** bir āyet bu turur kim...(37a/14)

2.5.8.2. Denkleştirme Edatları

şīr ve büz ve bebir ve fīl ve maymun yaralığ bolsa **yā** her kısmı a:ğırığı bolsa...(30b/5)

2.5.8.3. Karşılaştırma Edatları

Rūm’ning **yā** Endālis’ning **yā** Qandaḥar’ning **yā** Mūltān’ning...(9b/10)

Men **hem** pād-şāh-ı ‘ālemdür men **hem** peygāmbere-i ber-ḥaḳ...(8a/12)

2.5.9. Cümle Başı Edatları

Anlam bakımından cümleleri birbirine bağlayan edatlardır. Daima cümle başında bulunurlar.⁸⁴ Buldukları cümleyi bir önceki yahut bir sonraki cümleye bağlarlar. Tez metninde tespit ettiğimiz cümle başı edatları şunlardır:

...iṭā‘at kıldurup sēn **ammā** dünyāğa faḥr kıılmaḳ...(2a/8)

Çün bu ingnelerni āyīne kııldım, muning cevābı nedür? (2b/9)

Yaman; **çünki** eşekke menğzer. (48b/5)

...hīç mālī ve cevāhirī menfa‘at yetkürmes. **Meger** ‘ilm-i enbiyā ve pād-şāhlar...(7a/9)

Çünānçe ve sözleri-ki biz bu kitāb yüzige keltürdük. Qal’a-yı Hermān’da...(9a/6)

...iṭā‘at kıılğıl. **Eger** kıılmasanğ sanğa ol mu‘āmeleni kıılur men...(2a/4)

Egerçi mening dünyāda pād-şāhlığım kitti...(7a/1)

...**hergiz** meyli kelmey, könğlige yētmes érđi. (3a/11)

⁸³---. (2013). Age., s.352.

⁸⁴ Ergin, Muharrem. (2013). Age., s. 354.

Aydı **kim**: “Ëy rāy-ı ‘ālem-ārāy, maŋga iṭā’at kılğıl. (2a/3)

Pes Hāzret-i İskender feylesofnı hāzır kılıp...(2b/4)

Tā-ān-ki şıfāt-ı sabī’i ve sehīmīdin **ya’ni** cerrede ve derrende...(1b/6-7)

Tā a:ş vaqtığaça turar irdiler. (27b/4)

Oğlumğu tirilmes **velī** mening öçüm çıkar. (21a/10)

2.5.10. Seslenme Edatları

Bunlar hitap edatları olup hiçbir ifadeleri yoktur. Hitabı kuvvetlendiren edatlardır.⁸⁵

Ëy rāy-ı ‘ālem-ārāy, maŋga iṭā’at kılğıl. (2a/3)

Yā dostum Cebra’ıl, saŋga ne hāl boldı? (29a/14)

2.5.11. Kuvvetlendirme Edatları

Eklendikleri unsuru vurgulu kılmak ve anlamını kuvvetlendirmek için kullanılan edatlardır. Tez metninde tespit edilen kuvvetlendirme edatı örnekleri şunlardır:

Ol **hem dağı** kıttāl turur. (48a/8)

2.5.12. Tekrar Edatları

İskender **yene** nāme bitidi kim...(2a/10)

A:y kelip beşükni neççe **katla** aylandı. (43b/2)

2.5.13. Soru Edatları

Sorma anlamı taşıyan, soru ifade eden edatlardır. Sayıca çok azdır. Soru edatı sayılabilecek olan niçin (<ne + için) kelimesini de bu çerçevede ele alabiliriz.⁸⁶

Ne için mendin yaşura sən?

...maŋga **ne** keltürdüŋg? (23a/6)

2.2.5.14. Şüphe Edatı: +kin

⁸⁵---. (2013). Age., s. 350.

⁸⁶Ergin, Muharrem (2013). Age. s. 350.

“Yeni Uygur Türkçesinde soru cümlelerinin sonuna gelerek soru anlamına şüphe, tereddüt ifadesi katar.⁸⁷” Cümle sonu edatı olan *kin*, metinde bir örnekte görülmektedir.

‘Maŋga hācet ve hizmet ⁷ bar mikin? (43b/7) “Bana iş, ihtiyaç var mı acaba?”

2.6. Fiiler ve Fiil Çekimi

2.6.1. Bildirme Kipi

Bildirme kipleri eylemlerin gerçekleşme zamanını bildiren, dolayısıyla zaman anlamı taşıyan kiplerdir.

2.6.1.1. Görülen Geçmiş Zaman

Görülen geçmiş zamanda eylem, o eylemi gerçekleştiren tarafların gözünün önünde ve bilgisi dâhilinde yapılmaktadır. Eski Türkçede görülen geçmiş zaman ekleri tonlu ve tonsuz şekilleriyle -dı, -di, -tı, -ti şeklindedir.⁸⁸

Türk begler Türk atın itı⁸⁹. “Türk beyler Türk adını bıraktı.” (KT/DY, 7)

Ol sabıg eşidip tün udusıkım kelmedi, күntüz olursıkım kelmedi⁹⁰. “O sözü işitip gece uyuyacağım gelmedi, gündüz oturacağım gelmedi.” (T/BY, 5)

Tenŋri yarlıkadı⁹¹. “Tanrı lutfetti.”

Oğuz kelti⁹². “Oğuz geldi.”

Görülen geçmiş zaman ekleri çekime girdikleri tonlu bir ünsüzden sonra ünsüz uyumuna tabi olarak tonlu şekilleriyle, tonsuz bir ünsüzden sonra ise yine ünsüz uyumu dâhilinde tonsuz şekilleriyle karşımıza çıkmaktadır. Ünlü ile biten fiil kök ve gövdelerinden sonra da tonlu şekilleriyle kullanılmaktadır. Geçmiş zamanın olumsuzu ise görülen geçmiş zaman ekinden önce –ma olumsuzluk fonksiyonundaki fiilden fiil yapım eki getirilerek

⁸⁷ Öztürk, Rıdvan. (2015). Age., s. 123.

⁸⁸ ---. (2013). Age., s. 293.

⁸⁹ KT/DY. Kültigin Abidesi, Doğu Yüzü, 7. Satır. Bk. Ergin, Muharrem. (2018). Age., s. 42.

⁹⁰ T/BY Tonyukuk Abidesi, Güney Yüzü, 1. Taş, 5. Satır. Bk. Ergin, Muharrem. (2018). Age., s. 100.

⁹¹ T/BY Tonyukuk Abidesi, Güney Yüzü, 1. Taş, 9. Satır. Bk. ---. (2018). Age., s. 100.

⁹² T/BY Tonyukuk Abidesi, Güney Yüzü, 1. Taş, 8. Satır. Bk. ---. (2018). Age., s. 100.

yapılmaktadır. Bu ekler şahıs ekleriyle çekime girerek kurulur. Tez metninde görülen geçmiş zaman ekleriyle oluşturulan cümlelerden bazıları şöyledir:

Ol kimersening bedenige lerzei peydā boldı...(27b/10)

Hüday te ‘ālā ayttı. (28a/12)

...çehresi müteğāyir bolup kitti. (29a/14)

Mağrib ve maşrıknı seyr kıldım. (38b/12)

...harāretdin cān hücre-i ‘alaqığa keldi. (39b/7)

...yaman qorqtum. (27b/12)

Sordum...(29a/14)

...‘ömrini beraber denk yaratmadı. (35a/13)

...ve bu sa‘adet sürmedi. (7a/4)

2.6.1.2. Öğrenilen Geçmiş Zaman Eki

Bu zamanda eylem gerçekleşir, eylemin gerçekleştiği sonradan duyulur, öğrenilir. Yani eylem anlatıcının gözü önünde cereyan etmemiştir. Tez metninde öğrenilen geçmiş zaman şekli olarak –p zarf fiil ekinin üstüne şahıs ekleri ve -tur/-dur yardımcı fiilleri getirilerek oluşturulur. Yardımcı fiilin düştüğü örnekler de görülmektedir. Eski Türkçede ek yalnızca düz şekilleriyle –miş- / -miş biçimindedir.

Yuyka erkli tupulğalı uçuz ermiş.⁹³ “Yufka olanın delinmesi kolay imiş.”

Metnimizde -miş ve- miş’li şekillere yalnızca iki yerde rastlanır:

...bar ermiş. (10a/9)

...dér ermişler. (10a/10)

Metinde öğrenilen geçmiş zaman yapısıyla kurulan cümlelerden bazıları şöyledir:

...acāyibāt ğarāyibātlarını körüp men ve eşitip men. (9b/2-3)

Hindi:stān’ nı hem alıp sēn. (2a/7)

⁹³ T/GY Tonyukuk Abidesi, Güney Yüzü, 1. Taş, 6. Satır. Bk. Ergin, Muharrem. (2018). Age., s. 100.

-p zarf fiil ekinden sonra daha ziyade tonlu şekliyle -dur yardımcı fiili kullanılmıştır.

Bu sebeple ünsüz uyumu gözetilmemiştir.

Ḥükemā bularnıᅇ ḥāşiyetlerini andaᅇ ta‘yīn kılu**pdur** kim...(30a/5)

Cemī‘-i maᅇluᅇatnıᅇ¹³ uluᅇraᅇını biz köter**üpdür miz**...(24a/13)

Ḥabarda⁷ andaᅇ keltür**üpdürler**...(7b/7)

‘Abdullah ibn¹⁰ ‘Abbās *radıya’llāhu ‘anhu* andaᅇ rivāyet kılu**pdurlar**...(23b/10)

2.6.1.3. Geniş Zaman

Geniş zaman, fiilin her zaman ortaya çıktığını ve çıkacağını ifade eden zamandır. Asıl fonksiyonları bu “her zaman”ı bildirmektir. Bunun dışında gelecek zamana ve şimdiki zamana yönelik işlevleri de bulunmaktadır.

Metnimizde geniş zaman kipi, -r/-Ar/-Ur eklerinden sonra şahıs zamirleri getirilerek oluşturulmuştur.(III. şahısta şahıs zamiri gelmez.

...saᅇᅇa ol mu‘āmeleni kı-l-ur men...(2a/4)

A:nda ne cevāb ayt-ur sēn? (23a/7)

...pāyānsız çölde ᅇayrān inᅇizār bol-ur. (20a/1)

...biz anı şerᅇ kı-l-ur miz. (37b/1)

Ol ferı:ştenıᅇᅇ uluᅇluᅇını ᅇaᅇ *sübᅇānehu te‘ālā* özi bil-ür. (29b/6-7)

‘Arşᅇa baᅇ-arlar, cemī‘-i mevcüdātını a:nda kör-erler. (24b/4-5)

Āf-tāb çıᅇsa kül-er, āf-tāb oltursa yıᅇla-rlar. (37a/4)

Geniş zaman; henüz tamamlanmamış, o anda yaşanan eylemleri de bildirmektedir.

Bedenıᅇᅇᅇa kirer men. (3b/1) “Bedenine, giriyorum.”

Geniş zamanın olumsuzu fiil kök ve gövdelerine getirilen -mas, -mes eki ile yapılmaktadır:

Peşimān nedāmetler fāyide ber-mes. (20a/2)

Bu dünyā-yı ᅇaddār, nā-pāydār maᅇᅇa asıᅇᅇ kı-t-ur, pend ur-mas. (20a/3-4)

Hîç kimerseî ki raħm kıl-maslar. (27b/2)

2.6.1.3.1. Geniş Zamanın Hikayesi

Her kün Hâzret-i Süleymân peygâmbere ‘aleyhi’s-selâm kaşlarığa kelür êrdiler. Tâ a:ş vaqtığaça turar êrdiler.

...bir kişileri bar êrdi, ‘acâyib muhabbetleri hem bar êrdi.

2.6.1.3.2. Geniş Zamanın Rivayeti

Sadece iki örnekte karşımıza çıkmaktadır.

“Hıttalar bar êrmiş kim Hıttâ-yı Hüdâyân dêr êrmişler. (10a/10)

2.6.1.4. Şimdiki Zaman

Eylemin şimdiki zamanda yani yaşanan anda gerçekleştiğini ifade etmektedir. Tez metninde diğer bildirme kiplerine nazaran daha az kullanılmıştır. Bu yapı fiil kök ve gövdelerine -a zarf fiil eki ve -tUr/-dUr yardımcı fiilleri getirilerek oluşturulmuştur. Olumsuz şekli ise -mAy /-mAydur şeklinde yapılmaktadır. Ayrıca şimdiki zamanın tez metninde geniş zamanla karşılaştığı bir örnek de mevcuttur. Bu bahsi geniş zaman başlığı altında zikrettik ve örneğini belirttik. Metinde şimdiki zaman ekinin kullanıldığı bazı eylemler şunlardır:

Sêni kışâş kıl-adur men. (21a/8)

... anı müselleme tut-adur.(31a/8)

Ayt-adur ki...(34a/2)

...dêp anğa perestiş kıl-adur. (34b/5)

Sêni öltür-edür men. (21a/5)

Bazı örneklerde -tUr/-dUr yardımcı fiillerinin düştüğü görülmektedir:

Ëy ferzend-i âdem, nême kıl-a sên? (21a/5)

“Nême üçün meni öltür-e sên? (21a/6)

Olumsuz şekli:

Munda tur-maydur men. (27b/13)

...ki bir pulğa kişi al-maydur. (21b/14)

Ḥasretā ve nedāmetā dēgen pāyide ber-meydür. (22b/14)

2.6.1.5. Gelecek Zaman

Eylemin gelecek zamanda gerçekleşeceğini bildiren zamandır.⁹⁴ Tez metninde tespit edildiği üzere iki ayrı gelecek zaman mevcuttur:

2.6.1.5.1. Mutlak (Kesin) Gelecek Zaman

Eylemin gelecekte kesinlikte gerçekleşeceğini bildiren zamandır. Fiil tabanlarına –ğu/-gü sıfat fiil (partisipe) ekleri ve ardından iyelik ekleriyle beraber –tUr/-dUr yardımcı eylem kökü getirilerek oluşturulur. Tez metninde sadece bir örnekte görülmektedir:

İnşā’ allāh ki bir mevā‘izeī bol-ğusıdur. (9a/8)

2.6.1.5.2. Gelecek-İstek

Eylem tabanına +ğay/+gey ve tonsuz şekilleriyle +kay/+key getirilerek oluşturulur. Eski Türkçe devrinde de gelecek zaman eki +ğay/+gey biçimindedir. Bu ek Batı Türklük sahasına geçerken ön sesteki damak ünsüzü -ğ’nin yitimiyle +a/+e şeklinde geçmiş ve işlevini değiştirerek istek anlamı taşıyan bir tasarlama kipi hâline dönüşmüştür ve bugün canlı bir biçimde istek kipi kullanılmaktadır. Zaten gelecek zaman şeklinde bir istek ifadesi, tasarlama kipi olarak istek şeklinde de kapalı bir gelecek zaman anlamı vardır.⁹⁵ Tez metninde gelecek-istek şekli şu şekildedir:

...ol dārūnı yè-gey sèn...(3a/5)

“Sèn andağ yèrde öl-gey sèn. (6a/14)

Ol yèrniᅓ ᅓsmānı a:ltundın, yèri tèmürdin bol-ğay. (6b/1)

Tā-ān-ki bu kitābnı oᅓu-ğaylar. (19a/12)

Firdevs’ni ᅓ^valap ᅓunı tile-gey sizler.

⁹⁴ Ergin, Muharrem. (2013). Age., s. 302.

⁹⁵ Ergin, Muharrem. (2013). Age., s. 303.

Tüşdin kin yerge çöküp kit-key. (38b/15)

Āf-tāb çıķanda yene tofraķnıńǵ arasıdın tirilip çıķ-ķaylar. (38b/16)

Anıńǵ üstide bir saķalsız ķiři yat-ķay. (49b/5)

...ketmen birle tıķı-ķay, yılanı tapıp öltür-gey. (21a/2-3)

...ķuťb-1 cenübinińǵ beraberide tut-ķay, derhāl kim ońǵlan-ğay, revān bol-ğay. (31b/14-15)

Olumsuz şekli:

Fiil kök ve gövdelerinden sonra ve gelecek zaman ekinden önce -ma fiilden fiil yapım eki (olumsuzluk fonksiyonunda) getirilerek gelecek zamanın olumsuz yapıdır.

...rüşenligi tüş-megey ve sāye ķıl-mağay. (26b/12)

Hergiz bir zamān ārām al-mağay. (31b/9)

2.6.2. Dilek-Tasarlama Kipleri

Dilek-tasarlama kiplerinde söz konusu eylem zaman anlamına haiz değildir ve tasarlama aşamasındadır.

2.6.2.1. Emir Kipi

Emir ekleri, Doğu Türkçesinde yalnız ikinci ve üçüncü kişilerde bulunur.⁹⁶

Teklik I. Şahıs	-	Çokluk I. Şahıs	-
Teklik II. Şahıs	Ø veya -ğıl/-gil	Çokluk II. Şahıs	-ńǵ(lar) -ıńǵız(lar)
Teklik III. Şahıs	-sUn	Çokluk III. Şahıs	-sUnlar

Ēy Cebrā'il, tutǵıl. (26b/14)

...pend urmas demegil. (20a/4)

...çıķsun menińǵ ālemimdin. (25a/12)

Yūsuf cāhğa tüşmesün. (26b/15)

⁹⁶ Eckmann, Janos. (2017). Age., s. 115.

Hak *sübḥānehu* ve *te‘ālā* dın behişt ümmīd kılsanğızlar, tilesenğizler (30a/1)

A:nça ki muvāfiḳ ehl-i sünnet cemā‘at bolmasa ḥazer kılsunlar. (33a/4)

...anı temessükler kılsunlar. (33a/3)

2.6.2.2. Şart Kipi

Eylemin bir şarta bağlı olarak gerçekleşeceği anlamını bildirir. Bu kipte eylem bir şarta bağlandığı için hiçbir hüküm ifade etmez; hiçbir dilek, istek, temenni, zorlama anlatmaz.⁹⁷

Ercilasun, “Köktürkçede şart kipinin henüz oluşmadığını ve. -sAr ekinin şahıslara bağlanmadan kullanılan bir zarf-fiil eki olduğunu” beyan etmiştir.(Ercilasun 2004: 184) Ergin bu hususta –sAr ekini şart kipi olarak değerlendirmiştir. (Ergin 2013: 309) Nihayetinde Köktürkçe döneminde –sAr şeklinde karşımıza çıkarken Eski Uygur Türkçesinin sonunda son ses konumundaki "-r" ünsüzünün yitimiyle bugünkü şeklini almıştır.

Tögültün yazı ḳonayın tiser Türk bodun ölsikig. “Tögültün ovasına konayım dersen, Türk milleti, öleceksin!⁹⁸” (Köktürkçe Devri)

Ḳaçan burḳan ḳutun bulsa mēn. “Burkan saadetini bulsam...”⁹⁹ (Eski Uygur Türkçesi)
Eski Uygur Türkçesi devrinde de genellikle -sAr biçiminde görülür. -sA şekli azdır.

Teklik I. şahıs **-sam** Men Süleymān bolsam...(8a/4)

Teklik II. şahıs **-rḡ** ...sen Āşaf bolsanḡ.(8a/5) Sēn dārūnı yēsenḡ ērdi, men köyüp kiter ērdim.(5b/11)

Teklik III. şahıs **-sa** ...kimerse kirip kelse...(8b/4)

Çokluk I. şahıs **-sak** ...rāst ḥayālīmıznı aytsaḳ...(7b/13)

Çokluk II. şahıs **-sanğızlar** ...ümmīd kılsanğızlar, tilesenğizler...(30a/1)

⁹⁷ Ergin, M. (2013). Age., s. 309.

⁹⁸ KT/G6-7, Kül Tigin Abidesi/ Güney Yüzü, 7. satır, bk. Ergin, M. (2018). Age., s. 36.

⁹⁹ Eraslan, K. (2012). *Eski Uygur Türkçesi Grameri*. s. 348-350.

Çokluk III. şahıs **-salar** Her iş ki a:yınıñ sā'atide kılsalar zarar kem bolğay.
(41b/14)

Şart kipinin olumsuz fiil kök ve gövdelerinin üzerine ve şart kipi **-sa/-se'**den önce getirilen fiilden fiil yapma eki **-ma** (olumsuzluk fonksiyonunda) ile oluşturulur.

Ҳ'āhlasa қоярлар, бол**masa** жоқ қақан kim a:nda қоymasalar.(43a/4)

Энди yer бер**mesem** 'āšī bolur men. (43a/9)

Eger қил**masarñg** sarñga ol mu'āmeleni қилur men...(2a/4)

Şart kipinin tez metnimizde birden fazla işlevi vardır. Sadece şart işleviyle karşımıza çıkmamaktadır.

1. Та'ам көп yese. (3a/2) “Çok yemek yemek.” Bu örnekte **-sA** eki isim fiili görevindedir.

2. ...şunıñ birle 'işret kılsam köñlümni avutsam. (8a/10) “Şununla eğlensem, gönlümü avutsam.” Bu iki örnekte **-sA** şart eki, istek kipi görevindedir.

3. Қолуңда fuluң bolsa; ҳатундın tola neme жоқ. (21b/13) “Elinde para pul olsa hanımdan bol başka şey yok.” Bu örnekte aslı görevinde yani şart görevinde kullanılmıştır.

4. Her iş ki A:yınıñ sā'atide kılsalar zarar kem bolğay. (41b/14) “Ay saatinde yapılan her işin zararı az olur.” Bu cümlede şart eki **-sA**, sıfat-fiil görevinde kullanılmıştır.

5. ...şīr ve bōri, yobās bu kısım nēmerseler ziyān yitgūrūr bolsa, bu şūretni ēgiz yerge çıkarıp қоysalar hem bu canvarlar қаққайлар. (32b/3-6) “Arslan, kurt, kaplan ve bu çeşit (yırtıcı) şeyler zarar verecek olduğunda, bu sureti yüksek bir yere çıkarıp bırakılırsa, bu hayvanların hepsi kaçır. Bu cümlede **-sA** eki bir yerde şart diğer yerde zarf-fiil görevinde kullanılmaktadır.

Sonuç olarak metinde **-sA** ekinin fonksiyonları itibarıyla şart, istek, zarf-fiil ve isim fiili şeklinde 5 ayrı fonksiyonda kullanıldığı görülmektedir.

2.6.2.3. Gereklilik Kipi

Gereklilik eki Türkçenin ilerleyen devirlerinde ortaya çıkmış bir ektir. Bu ekin ortaya çıkmasından önceki devirlerde gereklilik yapısını ifade etmek için kerek (gerek) kelimesi kullanılırdı.¹⁰⁰

Doğu Türkçesinde gereklilik yapısı için müstakil bir kip yoktur. Gereklilik anlamı muhtelif şekillerle karşılanır. Bunlardan biri –mAk kerek yapısıdır.¹⁰¹ Tez metninde de gereklilik yapısı –mAk kerek yapısıyla karşılanmıştır. Bunun haricinde metinde gereklilik anlamının ifade edildiği bir diğer yapı, kerek ve -ğay/-gey/-qay/-key gelecek zaman çekiminin bir arada kullanılmasıyla sağlanır. Metinde tespit edilen gereklilik ifadeleri şunlardır:

... ‘ömr **kerek** kim barıp ve körüp kelgey. (9b/12)

Ammā bilmek **kerek** kim cemi’i melā’ike bir cinsdürler. (29a/3)

Ammā bilmek **kerek** kim êkki qutb turur.(30a/3)

2.7. İsim Fiili

er- > e- yardımcı eylem kökü Eski Türkçenin ilk döneminden beri kullanılmaktadır. Metinde de çok kez kullanılmıştır.

...ol-ki bār-gāh ve serā-perdeleri keyin qalğan êrdi. (6b/3-4)

Bir oğlu ve bir ha:tunı hem bar êrdi. (20b/2)

2.7.1. Geniş Zaman

-turur yardımcı fiili ve onun hece yitimine maruz kalarak ekleşmiş -dUr/-tUr biçimiyle kurulan yapılarıdır: Uluğluğu üç yüz altmış yeryüziçe turur. (37b/3), Ol şüretler bu turur. (16a/5), Bu cihān pād-şāhlarnıᅡ anası turur, fenā atası turur. (6b/12-13), Ol tağlar bular tururlar. (10b/10)

/è/ yardımcı fiilinin olumsuzu olan “èmes” sözcüğü geniş zaman için bildirme ekinin olumsuzu olarak kullanılır: ... nedin èmes. (33b/1), Her zīcān ki bar elbette bu ‘ālem a:nğa bākī èmesdür. (35a/15), anı bilmese hīç ‘aceb ve ġarīb èmesdür. (10a/14)

¹⁰⁰---. (2013). Age., s. 313.

¹⁰¹ Bulak, Şehabettin. (2017). Türkçede Gereklilik İfadesinin Kip Hüviyeti Kazanmadan Önceki Gelişim Süreci. *Ekev Akademi Dergisi* 21 sayı: 72, s. 346.

2.7.2. Görülen Geçmiş Zaman

Teklik I. şahıs: ...dép hayrānlıkda érdim. (40b/3)

2.7.3. Öğrenilen Geçmiş Zaman

Görülen geçmiş zaman bildirme biçimi dışında öğrenilen geçmiş zaman bildirme biçimiyle ilgili de 2 örnek tespit edilmiştir: Teklik III. şahıs: Hıttalar bar érmiş. (10a/9), Çokluk III. şahıs: Hıttā-yı Hüdāyān dēr érmişler (10b/10)

2.7.4. Yardımcı Fiil Olmadan Kurulan Bildirme Biçimleri

Metinde yardımcı fiil olmadan kurulan bildirme biçimleri “bar” ve “kerek” sözcükleri vasıtasıyla kurulur: Miñg küngüresi bar. (29b/4), Her küngüreside bir mināreī. (bar sözcüğü düşmüş.) (29b/5), Her mināreside bir ferī:šteī. (bar sözcüğü düşmüş.) (29b/5), Ammā bilmek kerek (30a/3)

2.8. Fiillerin Birleşik Çekimleri

2.8.1. Hikâye

2.8.1.1. Geniş Zamanın Hikâye Birleşik Çekimi

Teklik III. şahıs: ...çıkıp kelür érdi. (20b/7)

bu hālğa kalmas érdirg.

2.8.1.2. Öğrenilen Geçmiş Zamanın Hikâye Birleşik Çekimi

Teklik II. şahıs: Ėy ‘Āyişe, ol uç a:y ki sèn körüp érdirg. (42b/9),

Çokluk III. şahıs: ... ta‘ām yèp olturup érdiler. (7b/9)

2.8.1.3. Şart Kipinin Hikâye Birleşik Çekimi

Āsmānlar eger sudın bolsa érdi...(33a/12)

Tofrağdın bolsa érdi...(33a/13)

Kişi ecel vaktini bilse érdi...(6a/11)

2.8.2. Rivayet

Metinde sadece iki cümlede rivayet birleşik çekimi örneği vardır:

“Hıttalar **bar ərmiş** kim Hıttā-yı Hüdāyān **dər ərmişler**. (10a/10)

2.8.3.Şart

Metinde sadece geçmiş zamanın şart birleşik çekimi mevcuttur:

...‘ālem-i fānīdin rıhlet **kıldılar ərse**...(42b/8)

...sezāvār ta‘āmlarğa meyl kelgey.” **dédi ərse**...(3a/7)

2.8.4. Soru Biçimi

Eski Türkçede yuvarlak vokalli -mu biçimini gördüğümüz soru eki metnimizde -mI/-mu biçiminde çıkmaktadır:

‘Maŋa hācet ve hı̄zmet **bar mı** kin?’ **dédi**. (43b/7)

...bu künni saldıŋ, devāsı **bar mudur?** (22a/12)

...uşbu ölüg balıķ **tirilür mü?** (7b/11)

2.8.5. Sıfat-Fiiller (Partisipler): Partisip ekleri bir yandan zaman ve hareket, diğer yandan isim yapma fonksiyonlarıyla çekim eki ile yapım eki arasında bir yer tutan, fiilden isim yapma eklerine çok yaklaşan fiil işletme ekleridir.¹⁰²

Tez metninde karşımıza çıkan isim-fiil ekleri (partisipler) şunlardır:

2.8.5.1. +ğan/+gen, +қан

Қum dēgen şehr...(10a/1)

Ol yērde öngen güllerni....(10a/8)

Ömrünğ içide tapқан нукреler...(20a/12)

...köp hūn-rızlıķ kılğan sebebdin (2b/8)

...pütügen bile... (25b/1) (İsim yapma fonksiyonu) “Yazmakla”

2.8.5.2. +gü

...rast kelgü söz...(23b/5)

2.8.5.3. +ar/+ur

¹⁰² Ergin, Muharrem. (2013). Age., s. 333.

Kün çıkar tarafıdaki...(39a/3)

kün oturur tarafıdaki...(39a/4)

...baş çıkarur vakti...(36b/9)

2.8.6. Zarf-Fiil: Gerundiyumlar hareket bildirdikleri için anlam bakımından partisiplerden çok farklı olarak isim değil, fiil olan kelimelerdir. İsim gibi kullanılmaz, isim çekim ve işletme eklerini almazlar.¹⁰³

2.8.6.1. +ğunça/kunça

başdın ol şüretni almağ**unça** uykusı açılmağay. (32b/15)

Köz yumup a:ç**unça** gâfil bolmas. (26a/10)

2.8.6.2. +İp/+Up

Köz yum**up**...(26a/10)

...bî-bünyād kı**İp** güristanlarını ābād kı**İp**ler. (27b/1)

Şimālğa buyruğıl kim Hindi:stān'ğa el**İp** koysun. (27b/14)

Tofrağdın bolsa ěr**İp**, tōköl**İp** kiter ěr**İp**. (33a/13)

2.8.6.3. +may

-a/-e/-y ve -p zarf-fiillerinin olumsuz şekillerini yapar ve -mayın, -meyin (-madın/-medin'den) yerine değil, -ban/-ben zarf-fiilinin olumsuz biçimi yerine geçer. -mayın/-meyim zarf-fiili yalnız şiirde vezin sağlamak için kullanılır.¹⁰⁴

Her yerge barsalar tā cān a:l**may** yanmaslar.

2.9. Yardımcı Fiiler

Metinde yardımcı fiille yapılan birleşik fiiller şunlardır:

2.9.1. ět: memnūn ět- (6a/8) sarf ět- (50a/12) zikr ět- (25b/7) yoğ ět- (6a/1)

¹⁰³ Ergin, Muharrem. (2013). Age., s. 338.

¹⁰⁴ Eckmann, Janos. (2017). Age., s. 113.

2.9.2. kıl-: kışāş kıl- (21a/8) beyān kıl- (28b/15, 33a/2) yalğançı kıl- (43b/11) yād kıl- (23a/10, 23b/4, 33a/2, 50a/9) devā kıl- (3b/6, 22a/13, 22b/3) ārzūnı kıl- (6a/11) āsān kıl- (39b/9, 39b/12, 39b/15, 40a/1,) bergüzīde kıl- (1b/5) bisyār kıl- (7b/3) derḥ^vāst kıl- (28a/4, 30a/13)

2.9.3. bol-: behem bol- (23a/3), cüdā bol- (46b/11), ġāfil bol- (26a/10), ma'lūm bol- (9b/14, 23a/2, 23b/5, 41a/15, 47a/8), rızā bol- olmak (25a/11), bīḥabar bol- (10b/2)

2.9.4. èyle-: āşkārā èyle- (6a/13), ābād èyle- (4a/9), ṭayyār èyle- (3b/8), tefekkür èyle- (5b/7)

2.9.5. ber-: cān ber- (28b/7), ni'met ber- (25a/11), āmürzīş ber- (4b/5), ḥesāb ber- (37b/10), tertīb ber- (11a/7, 11b/4, 11b/7, 12b/11, 14a/5), ḫarār ber- (8b/12), ḫikmetler ber- (32a/9), fāyide ber- (20a/2), köngül ber- (35b/1, 35b/2)

3. CÜMLE BİLGİSİ

3.1. Söz Dizimi

Türkçe cümle yapılarında olmazsa olmaz unsur yüklemidir. Cümlenin aslı unsuru olarak değerlendirilir ve Türkçenin kurallı bir dil olması münasebetiyle, Türkçe cümle yapısına göre yüklem daima sonda bulunması gerekir. Tez metni başka bir dilden tercüme edilmiş bir istinsah metni olması dolayısıyla kurallı cümle yapısı barındırmasının yanı sıra karışık ve devrik cümle yapılarına mâliktir.

Tez metnini cümle bilgisi bağlamında; cümle yapılarına, anlamlarına, yüklerin yerine ve türüne olmak üzere dört ana başlıkta inceledik:

3.1.1. Yapısına Göre Cümleler

Yapısına göre cümleleri "basit ve birleşik" olmak üzere iki ana başlıkta birleşik cümleleri de kendi içerisinde "şartlı birleşik, iç içe birleşik, bağlı ve sıralı" olmak üzere dört başlık altında değerlendirdik:

3.1.1.1. Basit Cümle

Türkçede umumiyetle basit cümle yapısı, yani tek bir yargının olduğu cümleler kullanılır. Türkçenin zengin partisip ve gerundiyum sistemi, en karışık ve uzun ifadeleri bile sade ve müstakil birer cümle hâline getirmede yardımcı olur.¹⁰⁵ Tez metnindeki basit cümle yapılarından gösteceğimiz bazı örnekler şunlardır:

Bir şüret peydā boldı. (3a/13-14)

Neçe yıl ötti. (6b/2)

A:ltun sofralarını başlarığa⁷ sāyebān kıldılar. (6b/6)

Kimerseī bir balıķ kebābı keltürdi. (7b/9-10)

3.1.1.2. Sıralı Cümle

İki veya daha fazla yargıdan oluşan ve noktalama işaretleri ile birbiri ardına sıralanmış cümlelerdir. Bu cümlelerin öğeleri müşterek olabilir.

Bu kimerse altunniġ a:ıını eşitti, yılanniġ günāhıdın keçti. (21b/1)

Bu cihān pād-şāhlarınġ anası turur, fenā atası turur. (6b/13)

3.1.1.3. Bağlı Cümle

"ve", "amma", "hem" gibi bağlaçlarla bağlı cümle yapıları kurulmaktadır:

Ĥamd-ı bī-ĥad ve ŗenā-yı bī-‘aded perverdigārga....kim ‘ālemni yarattı **ve** benī-ādemni cemī‘-i maĥlūķāt içinde muştafā ve ber-güzīde kıldı **ve** anġa beş ĥavās-ı zāhirī beş ĥavās-ı bāıınıni kerāmet kıldı. /1b/3-5)

Men **hem** pād-şāh-ı ‘ālemdür men **hem** peygāmbere-i ber-ĥaķ. (8a/12)

Rāy yene cevāb-nāme bitidi kim: “Men ĥikmetġa ve ‘ulemālar ŗoĥbetiġa ve ĥükemālar ŗlfetiġa faĥr kıılır men **ammā** sanġa ėkki ĥakīmni iberür men. (2a/11-13)

3.1.1.4. Birleşik Cümle

¹⁰⁵ Ergin, Muharrem. (2013). Age., s. 404.

Metinde ekseriyetle birleşik cümle yapısı hâkimdir. Özellikle ki'li ve kim'li yapılar bu cümle yapısını kurmada mühim bir yer tutar. Birleşik cümle yapılarını da kendi içinde iç içe birleşik ve şartlı birleşik olarak üç alt başlık hâlinde ele aldık.

3.1.1.4.1. Şartlı Birleşik Cümle

Türkçede şart mânası ekseriyetle -sa/-se şart ekiyle sağlanır. Tez metninde de şartlı birleşik cümle yapısı zikredilen bu eklerle ve “eger” kelimesi ile beraber ya da müstakil hâllerde kurulmuştur:

Ammā taqdīr berse bilür. (10b/2)

Âhîret işini bu ‘âlemde kılp bütkezip a:lımasa; yolğa çıkıp menzilsiz yolda pâyânsız çölde hayrân intizâr bolur. (19b/13-20a/1)

Çolunğda fulunğ bolsa; hatundın tola neme yoq. (21b/13)

Her kimerse mēniñ qazāmğa rızā bolmasa, belā ibergenimge şabr kılmasa, ni‘met bergenimge şükr kılmasa, çıqsun meniñ ‘âlemimdin. (25a/10-12)

3.1.1.4.2. İç İçe Birleşik Cümle

Metinde az örneği mevcuttur:

“Şimāldin Hindi:stāngā iberdim.” dēdiler. (28a/4-5)

Men nēçük kılay?” dēdim. (28a/12)

Ëy ‘Azrāil, sēn ğam yimegil, men şurfetü’l-‘aynda sañga eltip berey dēdi. (28a/13)

‘Şunğa qorqtum.’ dēdiler. (29b/1)

3.1.1.4.3. Ki(m)’li Birleşik Cümle

Farsça cümle yapısında sık sık kullanılan ki yapısı ve yine bu ki yapısının yerine kullanılan kim yapısı ile kurulur. Her iki yapı da Türçe cümle yapısına aykırılık teşkil etmektedir.

Eger kılmasanğ sañga ol mu‘âmeleni kılar men ki özge pād-şahlar ve cihān-dārlarğa kıldım. (2a/4-5)

Rāy yine cevāb-nāme bitidi **kim**: “Men hikmetğa ve ‘ulemālar şoĥbetiğa ve ĥükemālar ũlfetiğa faĥr kıılır men ammā sanğa ěkki ĥakīmni iberür men. (2a/11-13)

3.1.2. Yüklemin Türüne Göre Cümleler

Cümlede yüklemi teşkil eden kelimenin müstakil bir fiil, hareket bildirdiği cümlelere fiil cümlesi, isim bildirdiği cümlelere de isim cümlesi denmektedir.

3.1.2.1. İsim Cümlesi

Metinde isim cümleleri -er ve -tur/-dUr yardımcı fiileriyle kurulmuş olup bazı cümlelerde bu yardımcı fiillerin düştüğü isim cümleleri de görülmektedir.

Men a:grıķ. (3b/1) (yardımcı eylemi düşmüş isim cümlesi)

Yeryüzidin anıñg mekānı yüz seksen üç miñg ve altı yüz ěllig yetti ferseng turur. (46b/1)

Ol hem Zühre’ğa oĥşaraķdur. (46b/10)

3.1.2.2. Fiil Cümlesi

Mēn anğa özümni körgettim. (28a/14)

Ėmdi ĥaķ ve baılnı özünğ farķ kılgay sēn. (31a/13)

Dünyāğa özini yubatıp ofratıp ‘ömrni bī-hūde ötkezipdür. (9a/1)

3.1.3. Yüklemin Yerine Göre Cümleler

Türkçede kurallı bir dildir. Yüklemin sonda bulunur. Ancak yabancı dillerin etkisiyle bazı devrik cümle yapıları Türkçeye nüfuz etmiştir. Tez metnindeki kurallı ve devrik cümle yapılarına ilişkin göstereceğimiz örnekler şunlardır:

3.1.3.1. Kurallı Cümle Yapısı

A:nça ki muvāfiķ ehl-i sünnet cemā‘at bolmasa ĥazer kılsunlar. (33a/4)

3.1.3.2. Devrik Cümle Yapısı

Her kimerse mēniñg ĥazāmğa rızā bolmasa, belā ibergenimge şabr kılmasa, ni‘met bergenimge şükr kılmasa, çıķsun meniñg ‘ālemimdin. (25a/10-12)

3.1.4. Anlamına Göre Cümleler

Cümlede anlamın olumlu, olumsuz ve soru anlamı olmasına göre üç açıdan ele aldık.

3.1.4.1. Olumlu Cümleler

Yüklem bildirdiği eylemin gerçekleştiğini, gerçekleşiyor olduğunu ya da gerçekleşeceğini bildiren cümlelerdir. Bazı cümleler biçimce olumsuz görülmesine rağmen anlamca olumlu olabilir. Fiilden fiil yapma eki ve olumsuzluk fonksiyonundaki -ma/-me eki ile “değil” sözcüğünün bir arada kullanımı anlamı olumlu yapar. Tez metninde bu yapıda bir örnek tespit edilememiştir.

Hindi:stān’ nı hem alıp sēn. (2a/7)

Ḥaḡ *sūbhānehu ve te‘ālā* ‘ālemni ⁶ yarattı, on ekki burc peydā kıldı. (47a/5-6)

Bu şehrlerni hem ḥuruf-u mu’cem bile tertīb bēildi. (14a/1)

3.1.4.2. Olumsuz Cümleler

Cümlede eylemin, hareketin gerçekleşmediği ve gerçekleşmeyeceğini bildiren cümlelerdir. Özellikle fiil kök ve gövdelerine getirilen olumsuzluk fonksiyonundaki -ma/-me fiilden fiil yapım eki bu cümle yapılarının kuruluşunda mühim bir yer tutmaktadır.

Şundağ şeytānğa dünyā pend urdı, asıg katmadı. (20b/7)

Ve bu devlet, ebedī ⁴ ve bu sa‘ādet sürmedi. (7a/4)

a. Olumsuz İsim Cümleleri

Bunun haricinde cümlede olumsuzluk mânası “yok” sözcüğü ile de sağlanmıştır:

Ammā Hemedānlıḡda anıḡdın ḡabar yok. (10a/1)

Ḥaḡ *sūbhānehu ve te‘ālāniḡ* ‘arş u kürsīğa ḡāceti yok. (24b/10)

b. Olumsuz Fiil Cümleleri

Yukarıda bahsettiğimiz olumsuzluk biçimlerinin dışında geniş zaman ekinin olumsuz olarak kullanılan -mas/-mes de cümleye menfî bir anlam katmaktadır.

Ol, ḡesāb kılıp bitigendin bir ḡatre kem ü ziyād yaḡmas. (25b/14)

Anıñ çoñgluķını Haķ *te ‘ālā* dın özge hıç zātī bilmes. (26b/8)

3.1.4.3. Soru Cümleleri

Cümlede anlamın soru yoluyla sağlandığı cümlelerdir. Soru anlamı -mı, -mu, -mü soru ekleriyle ve muhtelif soru edatlarıyla sağlanmıştır.

Ne üçün mendin yaşura sën?

...mañga **ne** keltürdüñ? (23a/6)

‘Mañga hācet ve hıżmet bar **mı** kin?’ dedi. (43b/7)

...bu küñni saldıñ, devāsı bar **mudur**? (22a/12)

...uşbu ölüg balıķ tirilür **mü**? (7b/11)

3.2. SÖZ VARLIğI

Metinde tespit edilen madde başı sözcük sayısı 2361’dir. Metinde Türkçe sözcüklerin oranı diğer dillere nispeten daha fazladır. Toplam madde başı sözcük sayısının %59,42’sini Türkçe sözcükler teşkil etmektedir. Bu da 1403 sözcüğe tekabül eder. Arapça sözcüklerin metin içindeki oranı ise %25,50’dir. 605 tane Arapça sözcük tespit edilmiştir. Farsça sözcüklerin oranı %10,80 olup metinde 255 tane Farsça sözcük mevcuttur. Bunların dışında 2tane Moğolca kökenli sözcük tespit edilmiştir. Arapça+Farsça birleşik sözcüklerin oranı %0,89 olup, 21 tanedir. Arapça+Türkçe sözcüklerin oranı ise %1,27’dir ve metinde toplam 30 tane Arapça+Türkçe sözcük vardır. Metindeki söz varlığının istatistiği şu şekildedir:

Ar. dil oranı : % 25,50 Adet : 605

Ar.+Far. dil oranı : % 0,89 Adet : 21

Ar.+Far.+Tr. dil oranı : % 0,04 Adet : 1

Ar.+Tr. dil oranı : % 1,27 Adet : 30

Far. dil oranı : % 10,80 Adet : 255

Far.+Ar. dil oranı : % 0,89 Adet : 21

Far.+Ar.+Tr. dil oranı : % 0,04 Adet : 1

Far.+Tr. dil oranı : % 0,72	Adet : 17
Mo. dil oranı : % 0,08	Adet : 2
Mo.+Tr. dil oranı : % 0,04	Adet : 1
Tr. dil oranı : % 59,42	Adet : 1403

Toplam Kelime Sayısı : 10015

Toplam Madde Başı Sayısı : 2361

Benzersiz Toplam Madde Başı Sayısı : 2323

Metinde kullanılan ve klasik sonrası devreye ait ve Yeni Uygur Türkçesi sözlüğünde tanımlanan sözcükler ve hususiyetler daha önce ifade edilmiştir. Bu bölümde tekrar değerlendirmek yararlı görülmüştür.

1. 18a/2 *ayna* “işte o” (YUyg. *ayna* NECİP, 25), 21a/2 *tıkı*- “kapatmak” (YUyg. *tikimaq*, “kapatmak” NECİP, 411), 23a/7 *ötkez*-¹⁰⁶ “geçirmek” (YUyg. *ötküzmek* NECİP, 309), 40a/7 *körküz*- “göstermek”, 30a/2 *körset*-¹⁰⁷ “göstermek” (YUyg. *körsetmek* NECİP, 207), Bunun dışında, 27b/14 *buyru*- “emretmek” (YUyg. *buyrumak* NECİP, 54), 28a/14 *körget*- “göstermek”, 31a/1 *bölek*¹⁰⁸, “ayrı” (YUyg. *bölek* “başka, ayrı” NECİP, 50) 38a/13 *boğaz* *gebe*, *hamile* (YUyg. *boğaz* “gebe, yüklü, hamile” NECİP, 46) *çanğkat*- “susatmak”, 37b/14, *çuva*-¹⁰⁹ “dağılmak, çözülmek” 9a/5, *karuşku* “kurt” (YUyg. *karuşku* NECİP, 224) gibi sözcükler tespit edilmiştir.

¹⁰⁶ Bugün Özbek Türkçesinde ve Yeni Uygur Türkçesinde bu ek ettirgenlik işlevinde fiilden fiil yapım eki olarak kullanılır. Bk. Bakırcı, Fatih. (2013). *Şalâhî Gül ü Bülbül (GİRİŞ-METİN-TÜRKİYE TÜRKÇESİNE ÇEVİRİ-DİZİN-TIPKIBASIM)* Cilt 1, Mimar Sinan Güzel Sanatlar Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Yayınlanmamış Doktora Tezi.

¹⁰⁷ “Sadece kör -set- ‘göstermek’ fiilinde karşımıza çıkar.” Öztürk, Rıdvan. (2015). Age., s.46.

¹⁰⁸ Edat ve yardımcı fiiller dışında Klâsik Doğu Türkçesi metinlerinde kullanılmayadan ya da farklı anlamda kullanılan bazı sözcükler vardır: *bölek* “+den başka”. Bk. Bakırcı, F. (2013). Age., s. 119.

¹⁰⁹ Bk. Maimaitalı, N. (2019). Çuvul-: “çözülmek, dağılmak; *çuvulup ket*- [Jarring], s. 128.

2. Klasik dönem metinlerinde *bul*, *şol* işaret zamirleri görülmez.¹¹⁰ Tez metninde *şol* kelimesi 12 defa geçmektedir. 9a/13 *şol*“şu”.

3. Uygur Türkçesine Arapça ve Farsçadan girmiş kelimelerdeki f ünsüzü p'ye dönüşmüştür.¹¹¹ 7a/10 *tepāhūr* “övünme” (<Ar. tefāhūr). Bu minvaldeki tek örnek budur.

4. Metindeki bazı Arapça ve Farsça sözcükler de bugün Yeni Uygur Türkçesinde kullanıldığı gibi tespit edilmiştir: 42a/3 *obdan* (<Far. ābādān) (YUyg. *obdan* “iyi” NECİP, 293). Arapça ve Farsça sözcüklerin aslı anlamlarının dışında, Yeni Uygur Türkçesinde taşıdığı anlamla kullanıldığı bir örnek de vardır. 45a/13 *mertebe* <Ar. “kez, defa”¹¹²

5. Klasik dönem Doğu Türkçesi metinlerinde *dağı* olarak tespit edilen bağlama edatı bizim metnimizde *dağı*, ve *tağı* olmak suretiyle 2 şekilde karşımıza çıkmaktadır. *Dağı* bağlama edatı metnimizde 2 kez geçmektedir. İlgili çekici nokta, *tağı* bağlama edatının imlâsı noktasındadır. Metinde (تخى) ve (تاخى) şekilleriyle tespit edilmiştir. Metinde (تخى) şekli 4 kez geçerken (تاخى) şekline de 4 kez rastlanılmaktadır. Metinde bağlama edatının *dağı* kullanımından ziyade *tağı* biçiminde kullanılması eseri klasik dönem Doğu Türkçesi metinlerinden ayıran bir özelliktir.

6. Metinde ünlülerin yazımı noktasında bir özellik vardır. Ünlüler yazımda gösterilmektedir. Bu durum Yeni Uygur Türkçesinin de bir özelliğidir. Ödünçleme sözcükler dâhil ünlülerin yazımda gösterildiği bilinmektedir. Bu çerçevede metinde bahşi:ş, mağri:b, maşri:k vb. gibi örnekler mevcuttur. mağri:b مغريب (15a/5), maşri:k مشريق (19a/3, 27a/6), şūra:t صورات (11a/2, 50a/2) Şüret sözcüğünün çokluk biçimi olarak değil, bugün Türkiye Türkçesinde kullandığımız surat “yüz, çehre” biçiminde zikredilmiştir. 4b/7, 37b/17,

¹¹⁰ ---. (2013). Age., s. 117.

¹¹¹ Öztürk, Rıdvan. (2015). Age., s. 18.

¹¹² Mohammed, R. (2015). Yeni Uygur Türkçesindeki Arapça Kelimelerde Görülen Anlam Değişmeleri Üzerine. *Uluslar arası Uygur Araştırmaları Dergisi*, s. 53.

10b/1) Kudret sözcüğünün çokluk şekli değildir. /a/ ünlüsünün /ʌ/ ile gösterilmek suretiyle Türkçeleştirme eğiliminin olduğu görülmektedir. Bahşi:ş بخشیش (27b/3) vb. gibi.

3.3 AYET, HADİS ARAPÇA VE FARŞÇA İBARELER

‘aleyhime’s-selām (Ar. dua ibaresi) “*(Allah’ın)selamı o ikisinin üzerine olsun.*”

‘a.+ nıng 16a/13

[=1]

‘aleyhi’s-selām (Ar. dua ibaresi) “*Selam onun üzerine olsun.*”

‘a. 7b/11, 13b/10, 13b/11, 13b/13, 15b/5, 16b/11, 26b/15, 27a/6, 27a/11, 27b/5, 28a/2, 40a/3, 40a/4, 50a/7

[=14]

Bi’smi’llāhi’r-raḥmāni’r-raḥīm (Ar. ibare) “*Rahman ve rahim olan Allah’ın adıyla...*”

b. 1b/1

[=1]

Ceale’s-ş-semşi ziyā’envel kâmer nur’an Yunus Suresi 5. Ayet: “*Güneşi ışıklı, ayı da parlak yapan O’dur.*”

c. 37a/13

[=1]

Celle ve‘alā (Ar. dua ibaresi) “*Allah’ın şanı yüce olsun.*”

c. 24a/4

[=1]

Celle celālühü (Ar. dua ibaresi) “*Allah’ın celâli yüce olsun.*”

c. turur 32a/7

[=1]

Felâ eksem bî mevākıu’n-nücüm (Ar.) Vakıa Suresi 75. Ayet. “*Yıldızların yerlerine yemin ederim...*”

f. 37a/15

[=1]

Fe tebāreka'llahu aḥsenü'l-ḥalīķin (Ar.) Müminün Suresi 14. Ayet. *“Yaratanların en güzeli olan Allah pek yücedir.*

f. 38a/6

[=1]

İnne rabbikümu'llahü'llezi ḥalākās-semavāti vel arḍ fī sitteti eyyām (Ar.) Araf Suresi 54. Ayet. *Şüphesiz sizin Rabbiniz, gökleri ve yerleri altı gün içinde (altı evrede) yarattı.*

i. 35b/7

[=1]

İnnā zeyyennā's-semāi'd-dünya be-ziyneti'l-kevākib ve ḥıfzā min külli şeytān mārid (Ar.) Saffat Suresi 6. ve 7. Ayet. *Biz, en yakın göğü ziynetlerle, yıldızlarla donattık. Onu ittatten çıkan her şeytandan koruduk.*

i. 44a/10

[=1]

İnnehü min süleymān ve innehü bi'smi'llāhi'rrahmāni'rrahīm (Ar. ibare)

“Şüphesiz ben Süleyman ve şüphesiz rahman ve rahim olan Allah'ın adıyla...”

i. 7b/2

[=1]

inşā'allāh (Ar. ibare) *“Allah nasip ederse...”*

i. 9a/8

[=1]

İzâ sâletimu'llahi şeyen fe's-seluhu'l-firdevs (Ar.) *Hadis-i şerīf*

i. 29b/14

[=1]

Ḳul yetufe yekkera'llāhe (Ar.)

ķ. 28b/2

[=1]

Lâ ilâhe illâ ene men lem yürüd be-kazâ'î ve lem yeşküri 'alâ ni'mâi ve lem yasbir 'alâ belâi fel yahrec min arđı fel yettalaben (Ar.) *Hadis-i şerîf*

l. 25a/7

[=1]

Li kavlehu te'âlâ (Ar. ibare) *"Allah'a mahsus söz, Ayet"*

l. 26b/5

[=1]

rağıya'llâhu 'anh (Ar. dua ibaresi) *"Allah ondan razı olsun."*

r. 23b/10, 42b/5, 42b/8, 42b/13, 42b/14, 43a/2

r.+ nınğ 43a/6

[=7]

va'llâhi a'lem bi's-şavâb (Ar. ibare) *"Doğrusunu Allah bilir."*

v. 50b/3

[=1]

Ve bil-necmihum yehtedüne (Ar.) Nahl suresi 16. Ayet. *Onlar yıldızlarla da yollarını doğrulttular.*

v. 44a/15

[=1]

Ve külli fi felekin yesbehun (Ar.) Yasin suresi 40. Ayet. *Her biri bir yörüngede yüzüp gider.*

v. 41a/2

[=1]

ve lekad kerremnâ benî âdeme ve ħamelnâhum fi'l-berri ve'l-baħri (Ar.) İsra suresi 70. Ayet

v. 1b/10 *Andolsun, biz insanoğlunu Őereflı kıldık. Onları karada ve denizde taşıdık. Kendilerini en güzel ve temiz Şeylerden rızklandırdık ve onları yarattıklarımızın birçoğundan üstün kıldık.*

[=1]

veleķad rāhu nezleten uĥrā ‘inde sidreti’l-müntehā (Ar.) Necm suresi 13.-14. Ayet. *Andolsun ki onu (meleği) iniş esnasında en sondaki Sidre ağacının yanında bir daha gördü*

v. 26b/6

[=1]

ve mā ya‘lemu cnud rabbike illā hüve ve mā (Ar.) Müddesir suresi 31. Ayet. *Rabbinin ordularını kendisinden başkası bilmez.*

v. 29a/2

[=1]

ve rafea‘nāhu mekānen ‘aliyyen (Ar.) Meryem suresi 57. Ayet. *Onu stn bir makāma yücelttik.*

v. 39a/11

[=1]

ve’s-semāi zāt’l-buruc (Ar.) Buruc suresi 1. Ayet. *Burclara sahip gökyüzüne...*

v. 37a/14

[=1]

Ve’ř-şemsu tecrī li-musteķarrin lehā zālike taķdīru’l-‘azīzi’l-‘alīmi (Ar.) Yāsin Suresi 38. Ayet. *Güneş de kendi yörüngesinde akıp gitmektedir. Bu, mutlak güç sahibi, hakkıyla bilen Allah’ın takdiridir.*

v. 36a/15

[=1]

ve tera'l-melâikete ḥaffine minḥavli'l-'arş (Ar.) Zümer Suresi 75. Ayet. *Melekleri de Rablerini hamd ile tesbih edip yücelterek Arş'ın etrafını kuşatmış hâlde görürsün*

v. 24b/3

[=1]

ve'l-kāmera ḳaddernāhu ve menāzilehattā 'ādeke'l-urcuni'l-ḳadīm (Ar.) Yasin Suresi 39. Ayet. *Ay için de menziller belirledik; sonunda o, hurma salkımının (ağaçta kalan) yıllanmış sapı gibi olur."*

v. 41a/9

[=1]

zī-ḳuvvetin 'indezī'l-'arşi mekīnin (Ar.) Tekvir suresi 19.-20. Ayet. *O Kur'an gerçekten değerli, güçlü ve arşın sahibi katında itibarlı, bir elçinin sözüdür.*

z. 27a/5

[=1]

3.4. OKUNAMAYAN SÖZCÜKLER

	15b/11		18b/7
	15b/12		18b/10
	16a/1		18b/11
	16a/8		18b/11
	18b/4		18b/11
	18b/4		18b/11
	18b/4		
	18b/6		
	18b/6		
	18b/7		

3.5. Metnin Kuruluşunda Dikkat Edilen Hususlar

- a. Metninde Reşit Rahmati Arat'ın çeviriyazı sistemi kullanılmıştır.
- b. Metnin noktalaması yapılmış, metinde geçen şehir, dağ, deniz vb. gibi özel adların ilk harfleri büyük harfle gösterilmiştir.
- c. Orijinal metnin yazım hususiyetleri çeviri yazı sisteminde gösterilmeye çalışılmıştır.
- d. Tarihselden moderne varlığını sürdüren kapalı e (è) sesi metinde de karşımıza çıkmaktadır. Bugün çağdaş Özbek ve Uygur Türkçelerinde de kapalı e (è) sesinin varlığı bilinmektedir. Metinde yer alan Türkçe sözcüklerin ilk hecesinde yazım (اي) ya da (ي) şeklindeyse sözcükler kapalı e (è) ile gösterilmiştir. Mesela; (ايگى) êkki sözcüğünde ilk hecede kapalı e (è) okunuşu ve yazımı tercih edilmiştir.
- e. Türkçe kelimelerde medli yazılan kelimelerde bu uzunluk imla geleneğini belirtmek amacıyla ünlüden sonra (:) kullanılarak belirtilmiştir: a.ndın (36a/11), a.rqasıda (49b/10) v.b.
- f. Metinde başka dillerden alıntılanan bazı sözcüklerin yazımında ikilik söz konusudur. Ünlülerin yazımı noktasında bazı sözcüklerde ünlüler gösterilirken bazı sözcüklerde orijinal şekilleriyle yazılmıştır. Mesela; metinde hem şüret (صورت) hem de şūra:t (صورات) yazımı görülmektedir. Metinde sözcük (صورات) şeklinde yazıldıysa şūra:t şeklinde gösterilmiştir. Ünlü harf yazılmadıysa şüret şeklinde kaydedilmiştir.
- g. Metinde geçen ayet, hadis ve başka Arapça, Farsça ibareler yazmadan kopya etmek suretiyle gösterilmiş, mealleri ise Türkiye Türkçesine Aktarım kısmında verilmiştir.
- h. Metnin yapısı bozulmadan bazı yanlış ya da eksik yazımlar düzeltilmiş, metin tamiri yapılmıştır. Eksik olduğunu düşündüğümüz harfler ya da sözcükler üçgen parantez (< >) içinde gösterilmiştir.

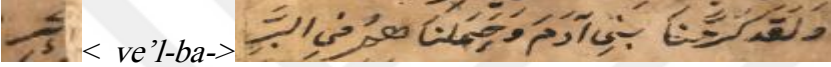
III. METİN

[‘Acāyibü’l-Mahlūkāt ve’l-Ġarāyibü’l-Mevcūdāt]

1b/1Bi’smi’llāhi’r-raḥmāni’r-raḥīm

<Mukaddime>

(1b²) İn kitāb, ‘Acāyibü’l-Mahlūkāt ve’l-Ġarāyibü’l-Mevcūdāt³ nām şehāde şud. Ḥamd-ı bī-ḥad ve şenā-yı bī-‘aded perverdigārga⁴ kim ‘ālemni yarattı ve benī-ādemni cemī‘ mahlūkāt içinde⁵ muştafā ve ber-güzide kıldı ve anğa beş ḥavās-ı zāhirī⁶ beş ḥavās-ı bāṭınını kerāmet kıldı. Tā-ān-ki şifāt-ı⁷ sabī‘ī ve behīmīdin ya’nī cerrende ve derrende⁸ ḥayvānlar ḳatārıdın çıķıp insāniyyet ve milketke yētgey⁹ <...>iler ve feriştelere ḳatārıǵa kirgey. Ḳavlehu *te’ālā* :

10 113 < ve’l-ba- >¹¹ ve her bir ḥavāsında isti’dād-ı dīger-gūn berdi.¹² Ḥikmet-i kāmile ve ‘ilm-i şāmilesıǵa delālet kılgay.

¹³ Ve **benī <ādem>**ni tōrt ḳısm kıldı ve birisi ḥıred-mend ēkkinçi¹⁴ ...<bī-ḥı>red üçünçi ‘ālim tōrtünçi cāhil ve her ḳaysıǵa¹⁵ ... tişi ta’yīn kıldı. Hemmeni biribirige muḥtāc kıldı.

(2a/1) **İskender**’ǵa musaḥḥar boldı, āfāk içinde yōrüp ‘ilm ü ḥikmet² ḥāşıl kıldı. Andın keyin Hindi:stan pād-şāhıǵa³ nāme iberdi. Aydı kim: “Ēy rāy-ı ‘ālem-ārāy, maḅǵa iṭā’at⁴ kılgıl. Eger kılmasaḅǵ saḅǵa ol mu‘āmeleni kılır men ki⁵ özge pād-şāhlar ve cihān-dārlerǵa kıldım.”

Ve melik-i Hind-⁶ i:stān dēdi kim: “Ēy pād-şāh-ı cihān-penāh, hemme-i ‘ālemni⁷ aldınǵ. Andaǵ ḥayāl kııl-kim Hindi:stān’ı hem alıp sēn⁸ ve meni özünǵge iṭā’at kıldurup sēn ammā⁹ dūnyāǵa faḥr kıılmaǵ yaḥşı ērmeş.” dēp.

İskender¹⁰ yine nāme bitidi kim: “Ēy rāy, sēn nēge faḥr kılır sēn?”

¹¹ Rāy yine cevāb-nāme bitidi kim: “Men ḥikmetǵa ve ‘ulemālar¹² şoḥbetiǵa ve ḥükemālar ülfetiǵa faḥr kılır men ammā¹³ saḅǵa ēkki ḥakīmni iberür men: Biri feylesof

¹¹³ İsra Sûresi 70. Ayet

ḥakīm¹⁴ ve yine biri Hemmedān<ī> ṭabīb. Çün bular İskender <aldığa kitti> (2b/1) ve mülk-i Hindi:stān'dın bir ıutı revġan-gū ve iige fūr² ingne sanıpdurlar. İskender ıutını alıp igne-³ lerni āyīne kıldurup feylesof-ı ḥakīmġa berdi. Feylesof⁴ āyīneni körüp ve yine İskender a:ldıġa iberdi. Pes⁵ Ḥazret-i İskender feylesofnı ḥazır kılıp sordı-ki:⁶ “Ēy feylesof, bu revġan ibermekde ġaraż: ‘Men ‘ilm,⁷ danış ü ḥikmetde pürdür men ve seniġ köġlüġ⁸ temür dek ıattıġdur kim köp ḥün-rizlık kılgan⁹ sebebdin bī-veznrek ıatıpdur. Çün bu ingne¹⁰ lerni āyīne kıldım, muniġ cevābı nedür?” Feylesof¹¹ aydı-kim: “Ēy İskender, aytıp sèn kim köġlüm egerçi¹² ıattıġdur ammā ḥikmet ve mevā‘ize birle rūşi:n kılır¹³ men.” Pād-şāh İskender bu cevābġa köp taḥsīn ve āferīn-¹⁴ ler kılıp zer ve cevāhirler birle nevāzīşler kılıp Hemmedān (3a/1) ṭabībni keltürtüp sordı-kim: “Ēy ḥakīm, aġrıknıġ başı² nedür?” Ṭabīb dedı-kim: “Ṭa‘am köp yese.” Ve yine sordı-kim:³ “Dārūnıġ başı ne turur?” Ḥakīm dedı-kim: “Ādem ana ṭa‘am⁴ yeġey kim sezā-vār kelġey. Ēy İskender, men sanġa bir⁵ ma‘cūnī berey kim ol dārūnı yeġey sèn a:ndın⁶ a:na mażarratlık ṭa‘āmlarġa iştihā bolmaġay ve sezā-⁷ vār ṭa‘āmlarġa meyl kelġey.” dedı erse İskender⁸ ayttı kim: “Ēy Hemmedān, bu da‘vā-yı ‘aẓīmdür ve mübālaġa-i⁹ bisyār öz ḥüneriġġa kıldıġ.” Ve bu ma‘cūnini¹⁰ rāst kılıp bir ṭabīb berip İskender yeḫ ve her meylī ki¹¹ zararlık ḥordānıġa herġiz meylī kelmey, köġli-¹² ge yētmes erdi.

Ammā İskender bir kün müsterāḫġa¹³ barıp ıazā-yı ḥācetke oturup erdi. Bir şüret¹⁴ peydā boldı. İskender anı körüp sordı-kim: “Sèn kim?” (3b/1) Ol şüret ayttı kim: “Men a:ġrıķ. Bedeniġġa kirer men.” dep² kirdi. İskender ıazā-yı ḥācetdin ıopup ıktı.³ Hemmedān ṭabīb körüp dedı kim: “Sèn bīmār bolup sèn.”⁴ dedı. İskender a:ġrıġanını fūşīde kılıp söz⁵ demey. Ḥakīm Hemmedān ayttı kim: “Ne üçün mendin⁶ yaşıra sèn? Men anġa devā kılay.” İskender “Bir dārū⁷ ṭayyār kılgıl.” dep dārūnı öz fehm ferāseti birle⁸ ṭayyār eylep keltürdi. İskender taḫı dārūnı yemey⁹ yine ıazā-yı ḥācetke bardı. Kördi ki bayakı şüret¹⁰ tenidin çıkıp dedı kim: “Men iiġdin ıktım.¹¹ Sèn dārūnı yeseġ erdi, men köyüp kiter¹² erdim.” deġen

söziğe bisyār hoş-vaqt ü hurrem ¹³ kazā-yı hācetdin çıktı. Tabīb İskender'ge bakıp ¹⁴ kadeh içindeki dārūnı derhāl tökti. İskender dedi kim:¹¹⁴ (6a/1) < Ey Hemmedān >“Dārūnı maŋga içürmey ne üçün yok ettiŋ? Hākīm ² Hemmedān külüp dedi kim: “Ey İskender, ol ‘illetler ³ bedeniŋdin çıkıp kitipdür. Dārū içmek saŋga lāzım ⁴ bolmağan sebebdin tofraŋka çoşdum.” dedi ⁵ erse Hāzret-i İskender Hemmedān tabībniŋ dānişğa ⁶ ta‘accübğa qalıp, a:ndın keyin hūkemā ve ‘ulemāları ⁷ köpdin köp ‘izzet ve hürmetler kılıp zer ve cevāhir, ⁸ hil‘at-ı fāhır birle memnūn etip aytur erdi-kim: “Temām-ı ⁹ genc-i ‘ālemdin mundaŋ halklarıniŋ şöhetleri ¹⁰ hūb eken.” dep. Yene bir küni Pād-şāh İskender bu ¹¹ arzūnı kıldı-kim: “Kişi ecel vaqtini bilse erdi.” ¹² dep ve temām-ı hūkemā ve ‘ulemāları hāzır kıldurup ¹³ bu ma‘nini āşkārā eyledi. Ve hūkemālar ve ‘ulemālar, ¹⁴ bu habarnı berdiler kim “Sēn andağ yerde ölgey sēn kim: (6b/1) Ol yēriŋ āsmānı a:ltundın, yēri tēmürdin bolğay.” ² dep. Neçe yıl ötti. Hāzret-i İskender bir küni ve bir şaħrağa ³ leşker birle yēttiler. Anda rencūr boldı; ol-ki bār-gāh ⁴ ve serā-perdeleri keyin qalğan erdi. Fī‘l-hāl ⁵ zırhlarını salıp berdiler. A:nda tüşüp āf-tāb ⁶ te‘şir kıldı. A:ltun sofralarını başlarığa ⁷ sāyebān kıldılar. Hāzret-i İskender körüp dedi kim: ⁸ “Hūkemā ve ‘ulemālar sözleri hātırlarığa yētip vu- ⁹ kūrularığa keldi.” Anası Nāhiye’ğa nāme buyurup ¹⁰ tayyār kılıp keltürdiler kim: “Ey cānım anam, cān ¹¹ emānetdür. Āhır emānetni egesige bermey bolmas. ¹² Ölüm yamğurıdır kim yağmayın qalmas. Bu cihān ¹³ pād-şāh lariniŋ anası turur, fenā atası turur. Hīç (7a/1) ferzend anasığa pāyende emesdür. Egerçi meniŋ dünyāda ² pād-şāh lıķım kitti ammā āhıret pād-şāh lıķını Hāk ³ sūbhānehu ve te‘ālā ‘atā kıldı. Ve bu devlet-i ebedī ⁴ ve bu sa‘adet sürmedi. Maŋga ‘ulemā hūkemā ve fuzalālar ⁵ niŋ şöhetleridin peydā boldı.”

¹¹⁴ Metinde 3b yaprağından sonra bir atlama olmuştur. 4a-4b-5a-5b yapraklarında yer alan metin bu kısımda yer alamaz. Nitekim içerik itibarıyla örtüşmemektedir. Muhtemelen başka yapraklarda yer alması gereken ilgili sayfalar kitabın ciltlenmesi sırasında 3b yaprağı ile 6a yaprağı arasına eklenmiştir. Biz ilgili kısmı metnin son yaprağının arkasına ilave ettik.

Murādān bu ⁶ hikāyedin oldur kim: Bu ‘ālemdē hīç cevāhir ve lālī, ⁷ hāzīne, defīne ‘ilmdin hūbraç ve bihraç emesdür ⁸ ve āhiretde hem hīç mālī ve cevāhirī menfa‘at yetkür- ⁹ mes. Meger ‘ilm-i enbiyā ve pād-şāhlar hemīşe mübāhāt ¹⁰ ve tepāhūr ‘ilm ve dānişga kılıpdurlar. Çünānçe; ¹¹ Hāzret-i Ādem *şafī şalatu’llāhi ‘aleyhime’s-salātü ve’s-selām* ğa ¹² Şahīfe, Hāzret-i Mūsā *aleyhi’s-selām*ğa Tevrīt, Hāzret-i ¹³ ‘İsā *aleyhi’s-selām*’ğa İncİL, Hāzret-i Dāvud *aleyhi’s-selām*’ğa ¹⁴ Zebūr keldi.

Bêlkıs ki harem-i Süleymān *şal<la’llāhu ‘aleyhi ve sellem>* erdi, (7b/1) nāme-i Süleymān’ın kılığa alıp. Nāme içide fitipdürler: “*İnnehu* ² *min Süleymān ve innehu bi’smi’llāhi’r-raḥmāni’r-raḥīm*. El-kışşa; bu ³ nāmege Kitāb-ı Kerīm a:ç koydı. İ‘zāz u ikrāmlar bisyār kıldı. ⁴ Ve bu sebebdin İslamğa müşerref hem boldı. Harem-i hāş-ı ⁵ Hāzret-i mihter-i Süleymān ‘aleyhi’s-selāmlık rüzī kıldı. ⁶ Ve miñğ hatunniñğ uluğı boldı.

Habarda ⁷ andağ keltürüpdürler kim: Bir küni Hāzret-i Süleymān ⁸ ve Bêlkıs, Āşaf ibn Berḥayā bir destür-hānda ve bir havanda ⁹ ta‘ām yep olturup erdiler. Kimerseī bir balık ¹⁰ kebābı keltürdi. Bêlkıs hatun sordı ki: “Ēy Süleymān, ¹¹ uşbu ölüğ balık tirilür mü?” Hāzret-i Süleymān *‘aleyhi’s-selām* ¹² ayttilar kim: “Tirilür be-şarḫī-ki sēn ve men ve Āşaf ¹³ rāst ḥayālımıznı aytsağ diriler.” Āşaf ayttı ki: “Ēy (8a/1) Süleymān-ı mülketu’llāh, men ki Āşaf dur men, temām-ı rüy-ı ² ‘ālemge sēn pād-şāh sēn ve men vezir men. Hemme-i ³ ‘ālem meniñğ taḫt ve fermānımdadır. Ammā köñglüm ⁴ andağ ḥvālaydur kim: Men Süleymān bolsam sen ⁵ Āşaf bolsanğ.” dēdi. Balık tepredi. Bêlkıs ⁶ a:yttı ki: “Ēy Süleymān, sēn ki Süleymān sēn, pād-şāh-ı ⁷ ‘ālem sēn hem peygāMBER-i ber-ḫağ, cemī‘-i merdān-ı ‘ālem- ⁸ niñğ tāc-ı seri, yaḫşırakı ve hūbrağı sēn. ⁹ Ammā köñglümde bu ki nev-civānī nev-ḫaḫī bolsa, ¹⁰ şuniñğ birle ‘işret kılsam köñglümni avutsam.” ¹¹ dēdi. Balık tirildi. Hāzret-i Süleymān a:yttilar kim: ¹² “Men hem pād-şāh-ı ‘ālemdür men hem peygāMBER-i ber-ḫağ. Cemī‘-i ¹³ dīv, perī, ins, cīn, cerrende ve ferende, mūr, melaḫ ança ki (8b/1) cān-dār ki bardur, hemme meniñğ taḫt-ı fermānımdadır.” ² Cemī‘-i ḫazāyin ü defāyinler özlerini mañğa ‘arza ³ kılırlar

kim: “Ëy Süleymān, bizni a:çıp a:lsaŋg.” dep. ⁴ Anğa iltifāt kılmas-men. Ammā “Ëkki kimerse kirip kelse ⁵ biriniŋ bir nemeğine hediyesi bolsa ve yene biriniŋ ⁶ hıç nemesesi bolmasa ol tuhfeliŋni tuhfesizdin ⁷ dostraŋ tutŋum kelür.” dediler. Balıŋ bu söz- ⁸ din segirip suğa kirip kitti. Bu sözde ğaraž: ⁹ İnşāfda ve rāstlıŋda ölüğ tirilipdür. ¹⁰ Ādemī kaçça uzun ‘ömr tapıpdur, a:nça hāriş- ¹¹ raŋ bolupdur. ‘Ömrni yemek üçün, ‘işret kılmak ¹² üçün, karar berip keçe kündüz dünyālıŋ tapmakğa, ¹³ meşğül bolup aħmakāne asıŋ katmas. Dünyāğa (9a/1) özini yubatıp ofratıp ‘ömrni bī-hüde ötker- ² zipdür. Dünyālıŋni yıŋıp yıŋıp yemey içmey. ³ Bir neççe düşmenlarğa koyup özi menzilsiz ⁴ yolğa pāyānsız çölğa kirip kitedür. Kılgan ⁵ etgeni emgelgen çuvageni bī-hüde bī-pāyide ⁶ boldı. Çünānçe ve sözleri-ki biz bu kitāb yüzige ⁷ keltürdük. Qal’a-yı Hermān’da ve dervāze-yi Qırvān’da ⁸ bitipdürler. İnşā’allāh ki bir mevā’izeī bolğusıdır. ⁹ Ebū ‘Ömer andağ aytıpdur kim: “Bizge habar kıldılar kim ¹⁰ fülān bir a:yda cemā’aī fişk fesādğa meşğöldürler. ¹¹ Çün barduŋ kördük. Cemā’aī fişk fesādğa meşğül. ¹² Ammā olarınıŋ arasında bir kimerseī defterī oŋup ¹³ oturup eken şol kişiniŋ hürmetidin hemme- ¹⁴ siniŋ günāhını öttük. Ğaraž ān-ki; kitābetke hürmet (9b/1) yaŋşı turur. Men ki; faŋır haŋır, bu kitābnı cem’ kıldım. ² A:nça bu ‘ālemniŋ ‘acāyibāt ğarāyibātlarını körüp men ³ ve eşitip men. Ya’nī bu irādede ğaraž ol-kim: Bu ⁴ ‘acāyibātlar kim āsmānda ra’d, berŋ ve āf-tāb- ⁵ dur. Anı körmek bilmek hācet-i ‘ömr-i dirāz bile ferā- ⁶ set birle bilip bolmas ve ol ‘acāyib münkir bolmak ⁷ şüm turur. Çerā ki; kimerse ki, Haŋ *sübḥānehu ve te’ālā* - ⁸ niŋ şun’ığa ve şifātığa münkir bolsa şüm turur. ⁹ Belki kāfir turur. Emşāl: Eger kimerseī Rūm’niŋ ¹⁰ yā Endālis’niŋ yā Qandaħar’niŋ yā Mūltān’niŋ ¹¹ ‘acāyibleridin hikāye kılsa, delīl tilese ‘ömr kerek ¹² kim barıp ve körüp kelgey. Ol kimerseniŋ degen ¹³ sözi rāstğa kelgey, her kimersege öz şehr ¹⁴ memleketiniŋ ‘acāyibātları ma’lūm bolmas. Çünānçe ¹⁵ köp ğarāyibātlar Hemmedān memleketide bolur. Ammā Hemedān- (10a/1) lıŋda anıŋdın habar yok. Men, Qum degen şehrniŋ ² kağısıdın sordum

kim: “Kadīmde şehr-i Kumda ³ kademni¹¹⁵ zehr dir êkenler sebab ne turur?” dedim. ⁴ Ol bilmedi. Hanğ bakıp kaldı ve dedi-kim: “Men hergiz ⁵ mundağ eşitkenim yoğdur.” dedi. Ammā tā’rih ⁶ kitāblarıda meşhūr ve ma’rūfdur. Yene sordum-ki: ⁷ “Hāzret-i ‘İsā ‘aleyhi’s-selām ölügni tirküzüpdürler. ⁸ Ol yerde öngen güllerni bilür mü sèn?” dep. ⁹ Anı hem bilmedi. Yene hem sordum kim: “Hıttalar bar ¹⁰ ermiş kim Hıttā-yı Hudāyān dēr ermişler, anı bilür ¹¹ mü sèn?” dep. Anı hem bilmedi. Kimerseī ki altmış yıl ¹² yétmiş yıl bir şehrde ‘ömrni ötkezgey, ol şehrniğ ¹³ ‘acāyibātlarını bilmes bolsa bī-habar bolsa ol şehr- ¹⁴ lerī ki etraf-ı ‘ālemeddür, anı bilmese hīç ‘aceb ve ğarīb (10b/1) emesdür. Hağ *subhāne* ve *te‘ālā*’nıñ kudra:t u kāmile- ² leridin hem bī-habar bolsa bolur. Ammā taqdīr berse ³ bilür.

Ammā bilinğler ve āğāh bolunğlar kim: Biz bu ⁴ kitābğa ‘Acāyibü’l-Mahlūkāt ve Ğarāyibü’l-Mevcūdāt⁵ a:t koyduğ, on rükn birle cem’ kılduğ. Her bir ⁶ rükni neççe bāb birle taqsīm kılduğ. Her bābnı neççe ⁷ faşl birle cüdā kılduğ. Söznı ser-encām kılduğ.

⁸ Rükni avval, ahrām-ı ulvīyyeniñ ‘acāyibāt ğarāyibāt- ⁹ larınıñ beyānıda turur. Beş bāb turur. Avvalkı ¹⁰ bāb; ‘arş, kürsī, levh u kalem, dört ferişte-i muğarreb- ¹¹ niñ, rūhānīlerniñ şıfāt ve mekānlarınıñ ¹² beyānı turur. Êkinçi bāb; yétti tabāka-i āsmānniñ ¹³ uluğluğunıñ, ‘ömriniñ, delīl-i bürhāniniñ ¹⁴ beyānıda turur. Üçünçi bāb; āf-tāb-ı cihān-tābnıñ (11a/1) ve uluğluğunıñ ve kenğrülükiniñ seyriniñ ve te‘- ² şiriniñ, şūratınıñ, renginiñ beyānıda turur. ³ Törtünçi bāb; A:y’niñ şıfātınıñ, te‘şiriniñ, ⁴ şu‘ā’ınıñ ve şūratınıñ, kimerseī tüşinde ⁵ a:y, künni körmekniñ beyānıda turur. Beşünçi ⁶ bāb; Zuhal ve ‘Uğārid, Merrīh, Müşterī, Zühre’niñ beyānı ⁷ turur.

Êkinçi rükni tağı beş bāb birle tertīb berildi. ⁸ Avvalkı bāb; otınıñ renginiñ şıfatları ⁹ turur. Êkinçi bāb; āteş-i ‘ulvī-ki ra’d u berğ, kevākib-i ¹⁰ münfaziyyeniñ¹¹⁶ beyānıda ve

¹¹⁵ Kum şeklinde de okunabilir. Kadem sözcüğü zehr sözcüğü ile ilişkilendirilmeye çalışıldı, ancak böyle bir karşılık bulunamadı.

¹¹⁶ Müngazi/münkazi şeklinde de değerlendirilebilir. Münkazi, sönmüş, bitmiş, sona ermiş anlamlarındadır. Böylece sönmüş, bitmiş yıldızlar gibi bir anlam düşünülebilir.

ğavs-ı kuzahñiñg beyā-¹¹ nida turur. Üçünçi bāb; hevāniñg ya‘nī beynü’l-semā’¹² ve’l-arzñiñg ve ecsām ve ecrāmniñg arasında¹³ müştarekligiñiñg beyānıda turur. Törtünçi bāb;¹⁴ şimāllarñiñg cinsiniñg ve ğavġāsiniñg ve şurfe (11b/1) kılışiniñg ve muhāliflikiñiñg beyānıda turur.² Beşinçi bāb; bulutlarñiñg ve kürküreşiniñg,³ renginiñg beyānı.

Üçünçi rükn, altı bāb bile⁴ tertīb berildi. Bu rükn deryālarñiñg çeşmeler-⁵ niñg, kuduġlarñiñg, nehrleriñg, taġlarñiñg,⁶ taşlarñiñg beyānı turur. Avvalkı bāb; deryālar-⁷ niñg beyānı turur. Müfredāt birle tertīb berildi.

⁸ Elf (ا): deryā-yı Aħzer, deryā-yı Endālis, deryā-yı⁹ A:ımas, deryā-yı İtil, deryā-yı Urus, deryā-yı Aħmer,¹⁰ deryā-yı Abyaz, deryā-yı Esved. Be (ب): deryā-yı¹¹ Bākī, deryā-yı Bıkr, deryā-yı Belencer, deryā-yı Belħkān,¹² deryā-yı Baħha deryā-yı Bābeg. Te (ت): deryā-yı Terem,¹³ Şe (ث): deryā-yı Şevābe, deryā-yı Şersar. Cim (ج): deryā-yı¹⁴ Ceyhün, deryā-yı Ceherhür, deryā-yı Cügel, deryā-yı (12a1) Cürcān, deryā-yı Cācerm. Ħa (ح): mā’ü’l-Ħayāt,² mā’ü’l-Ħār, deryā-yı Ħırz. Ħı (خ): deryā-yı Ħārezm,³ deryā-yı Ħalāt, deryā-yı Ħābūr. د: Dicle,⁴ ‘aynu’d-Dem. Deryā-yı Rüm, deryā-yı Rümīyye. Ze (ز):⁵ deryā-yı Zenc, deryā-yı Zerīrüm Sin (س): deryā-yı⁶ Serābī, deryā-yı Seyħān, deryā-yı Sūrī,⁷ deryā-yı Sümer. (ش): deryā-yı Şīr, deryā-yı Şās,⁸ ‘aynu’ş-Şedīd. (ص): deryā-yı Şabħel. (ض): deryā-yı⁹ Zābānī. (ط): deryā-yı Ṭaberiyye, deryā-yı Ṭaberistān,¹⁰ ‘aynu’ṭ- Ṭayye, deryā-yı ‘Ummān, deryā-yı ‘Aden,¹¹ ‘aynu’l-Ġumām. ف: deryā-yı Fārs, deryā-yı Furāt,¹² deryā-yı Femmü’l-Bevāb, deryā-yı Femmü’l-Esed, deryā-yı¹³ Feryābī, ‘aynu’l-Fürs. ق: deryā-yı Qulzüm, deryā-yı Qas, (12b1) deryā-yı Qayyüm, deryā-yı Qırkatal. م: deryā-yı Muħiṭ,² deryā-yı Minte, deryā-yı Muğaddes, deryā-yı Marīz.³ ن: deryā-yı Nīl, deryā-yı Nehrvān. ه: deryā-yı⁴ Hirkend, deryā-yı Hirmend. ی: ‘aynu’l-Yemīn.

⁵ Ėkkinçi bāb kuduġlarñiñg ve çeşmeler-⁶ niñg beyānı turur.

Üçüncü bāb ‘alemniᅡg taksīmde ⁷ yérniᅡg; dāyireleleriniᅡg ferīdun, tehmūreᅡ, ⁸ kıᅡmet kılgān Őehrlerniᅡg, ‘ālemniᅡg Őekli- ⁹ niᅡg beyānı turur. Törtüncü bāb; taᅡlarniᅡg ¹⁰ beyānı. Ol taᅡlar bular tururlar. Bu hem müfredāt ¹¹ bile tertīb berildi:

Kūh-ı Aᅡzar, kūh-ı Aᅡmer, kūh-ı Aᅡud, ¹² kūh-ı Āseg, kūh-ı Ervend, kūh-ı Aᅡkeran, kūh-ı A:ımas, ¹³ kūh-ı Aᅡvārān, kūh-ı Baᅡār, kūh-ı Pārcāᅡ, kūh-ı Bīsütün, (13a1) kūh-ı Bertāyil, kūh-ı Burᅡ, kūh-ı Tevmid, kūh-ı Tübet/Tevbet, kūh-ı ² Cüdi, kūh-ı Celīl, kūh-ı Cārī, kūh-ı ᅡarᅡ, kūh-ı ᅡuvireᅡ, kūh-ı Beᅡā ³ kūh-ı ᅡabel, kūh-ı ᅡadīd, kūh-ı Devāmend, kūh-ı Deᅡün, kūh-ı ⁴ Semīn, kūh-ı Sübhār, kūh-ı Seylān, kūh-ı Senc, kūh-ı Selmī, ⁵ kūh-ı ᅡuvān, kūh-ı ᅡurh kūh-ı ᅡini, kūh-ı ᅡūr-ı Sīnā, kūh-ı ⁶ ᅡamā, kūh-ı ᅡanbūrī, kūh-ı ᅡaberuyānī, kūh-ı ‘Aᅡıᅡ, kūh-ı Necm, ⁷ kūh-ı ᅡaᅡūr, kūh-ı ᅡıᅡ, kūh-ı ᅡalāf, kūh-ı ᅡāf, kūh-ı ᅡārun, ⁸ kūh-ı Kebūdān, kūh-ı Kender, kūh-ı Legām, kūh-ı Mu‘azzam, kūh-ı Mā- ⁹ rün, kūh-ı Nārī, kūh-ı Nūᅡādır, kūh-ı Hirkend, kūh-ı Vāᅡ- ¹⁰ vāᅡ, kūh-ı Vārī kūh-ı Berā‘āt.

Beᅡinci bāb; ma‘ādin ¹¹ ve cevāhirler beyānı. Elf (!): elmās-ı Ermenī, ishāl ¹² ب: besed, pulur, badher, bedaᅡᅡ, bicāde, tofraᅡa taᅡı, ¹³ ᅡamt ᅡarᅡ, yereᅡān taᅡı, rehec, zeheb-i Türkistān: a:ltun, ¹⁴ kān-ı ᅡurᅡaᅡum, kān-ı zümürüd-i Hindi:stān: a:ltun, kān-ı (13b1) Zengbār: a:ltun, kān-ı zernīᅡ, zücāc, zanbaᅡ, zāc, Süna- ² veᅡ, Kümüᅡ, kān-ı ᅡebe, ᅡāvene, ᅡadef, ‘Aᅡıᅡ, ‘Üzvī, ³ Fülād, ᅡlıᅡand, Kehribā, Mervārīd, Lacüverd, Lü’lü, ⁴ Mıᅡnāᅡıs, Merᅡaᅡa, Mūmiyalı, Melᅡ, Mercān, Nuᅡās, ⁵ Yāᅡūt, Firūze.

Altıncı bāb; ᅡaᅡreler beyānı: ᅡaᅡre-i ⁶ Beytü’l-muᅡaddes, ᅡaᅡre-i Zü’lᅡarneyn, ᅡaᅡre-i Mūsā, ⁷ ᅡaᅡre-i Sāir, ᅡaᅡre-i Farsiyye.

Törtüncü rükn, ⁸ Őehristānlar beyānı turur. Bu rükn taᅡı beᅡ bāb ⁹ turur. Avvalᅡı bāb; mescīdler beyānı turur: Mescīd-i Beytü’l- ¹⁰ muᅡaddes, Ka‘be’i mu‘azzama, ᅡacerü’l-esved, Maᅡām-ı İbrāhim ¹¹ ‘aleyhi’s-selām, mescīdü’l-ᅡarām, mescīd-i Medine, mescīd-i Nūh ¹² ‘aleyhi’s-selām, mescīd-i ‘İsā ‘aleyhi’s-selām, mescīd-i Kūfe mescīd-i Nuᅡra, ¹³ mescīd-i

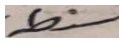
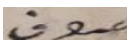
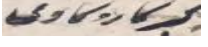
Yaḥyā bin Zekeriyā ‘aleyhi’s-selām, mescīd-i Üstüḥrah, ¹⁴ mescīd-i Davud ‘aleyhim, mescīd-i Musā ‘aleyhim, mescīd-i Dımışk.

(14a/1) Êkkinçi bāb; kenîseler ya‘nî ‘ibādetgāhlar beyānı turur: ² Kenîse-i rümîyye, kenîse-i Şahnuniyye, kenîse el-Mülk, kenîse-i ³ Şurh, kenîse el-Ḳıyāme, kenîse-i Minā, kenîse el-Ḳarneyn, kenîse-i ⁴ Fārs.

Üçünçi bāb; şehirler ve iklimler beyānı. ⁵ Bu şehirleri hem ḥurūf-ı mu‘cem bile tertīb berildi. ⁶ Babü’l-Avval: Şehr-i İlyā, şehr-i Anḫakiyye, şehr-i Erivan, şehr-i ⁷ İşfahān, şehr-i Ermenîyye, şehr-i İskenderiyye, şehr-i Endālis, ⁸ şehr-i Ahvāz. Babü’l-Bāb (ب): Şehr-i Bestām, şehr-i Beybider ⁹ şehr-i Burtās, şehr-i Berda‘a, şehr-i Bābül, şehr-i Bağdād, şehr-i ¹⁰ Başra, şehr-i Belḥ, şehr-i Bedbūs, şehr-i Ba‘albek, şehr-i Buruc, ¹¹ şehr-i Best, şehr-i Būsaḥ, şehr-i Balasaḫun, şehr-i Bulḡar, ¹² Bedaḥşān. Babü’l-Şāni (ت): Tibet, Türkistān, Talas, Tüster, ¹³ Tirmiz, Tikrīt, şehr-i Tirmid, şehr-i Tabul, şehr-i Tus. ج: Cünd-i ¹⁴ Nişābūr, şehr-i Cürcān, şehr-i Cācilī, şehr-i Çaḡāniyān, şehr-i (14b1) Cerīre/Cezīre, şehr-i Cābülḳa, şehr-i Cābūlsa. ح: Ḥaḍramut, şehr-i ² Ḥumuş, şehr-i Ḥulvān, şehr-i Ḥacer. خ: Şehr-i Ḥorāsān, şehr-i Ḥanel, şehr-i ³ Ḥa^vrezm, şehr-i Ḥa^vristan, şehr-i Ḥazar, şehr-i Ḥayz, ⁴ şehr-i Ḥucend, şehr-i Ḥvāz. د: Şehr-i Damḡān, Dımışk, ⁵ şehr-i Damıḡla, şehr-i Darvān, şehr-i darü’l-becird, şehr-i Dimyāḫ. ذ: ⁶ Zātü’l-itlaḫ. ج: Şehr-i Rümîyye, şehr-i Rüm, şehr-i Rey, şehr-i ⁷ Rüyān, şehr-i Re’su’l-‘ayn, şehr-i Remle. ز: (Zürā), şehr-i ⁸ Zerenc, Zebcār. س: Serāndīb, şehr-i Semenrāy, ⁹ Sīstān, Semerḳand, şehr-i Sürüşiyye, şehr-i Süvār. ¹⁰ ش: Şehr-i Şām, şehr-i Şirvān, şehr-i Şüş, şehr-i Şer. ¹¹ ص: Şehr-i Şīn, şehr-i Şaḡāniyān, Şafā, şehr-i Şūr, şehr-i Şu. ¹² ض: Darvāc. ط: Şehr-i Tāyif, şehr-i Taliḫ, şehr-i Ṭarsūs, ¹³ şehr-i Ṭırāz, şehr-i Ṭālkān, Ṭaberistān, şehr-i Ṭaberiyye. ع: ‘Irāḫ, ¹⁴ şehr-i ‘Asḳalān, şehr-i ‘Asker, şehr-i ‘Ummān. غ: Şehr-i Ğūr, şehr-i Ğaznī, (15a1) şehr-i Ğaznīn. Şehr-i Fārs, şehr-i Filistīn, şehr-i Fergāna. ق: ² Ḳarīne, şehr-i

Ḳarn, şehir-i Ḳāvsiye, şehir-i Ḳazvīn, Ḳum, şehir-i Ḳaṣīr, ³ şehir-i Ḳasāviye, şehir-i Ḳamīr, şehir-i ḳırnaṯās, şehir-i Ḳālīka, şehir-i ⁴ Ḳosnaṯṯiniyye. ك: Şehir-i Kūfe, şehir-i Kābil, şehir-i Kūkūm, şehir-i Kirmān, ⁵ şehir-i Kāşkar. ل: Lehāver, Leys م: Mekke, Mağrib, şehir-i Mısr, ⁶ şehir-i Merv, şehir-i Mūşul, Māve-rāü'n-nehr, Medāyin, Mühremme, Mehdiyye, ⁷ Maşīşiniyye, Miyākārīḳ, Mūgan, Merḥ, Māhān, Mūltān, ⁸ Manşūra, Mihrbān, Mūşul. ن: Nihāvend, Nişābur, ⁹ Nesrīn, Naşṯunīn, Nevbe(Nūbe)-manz. ه: Hemedān, Hind, ¹⁰ Herāt. و: Vāsīt. ی: Yemāme, Yezd, Yemen.

Törtü- ¹¹ nci bāb; ḳaşrlar beyānı turur: Ḳaşr-ı İhrām, ḳaşr-ı İrem, ¹² ḳaşr-ı Ablak, ḳaşr-ı Ferid, ḳaşr-ı İskenderiyye. ب: Ḳaşr-ı Beyzā, ¹³ ḳaşr-ı Bābiliyye, ḳaşr-ı Bèlḳıs, Bilādü'l-Hülviyye. ت: Taht. ج: ¹⁴ Ḳal'a-yı Cāriye. ح: El-Ḥadiḳā, Ḥurnaḳ. خ: Ḥaḍrā, ḥınz ¹¹⁷(15b/1) Ḳubbetü'z-Zeheb, Dendān. س: Serīre, Sence, Semrān, Sedd-i Zül- ² ḳarneyn. ش: Şirmāğ, Şu'b- nuvān, Ḥaznū's-Şaḳar. ³ ع: 'Umdan. ف: Fercān, Fir'avnī. ق: Ḳilis, ḳaşrū'l-'Ayyār, ⁴ ḳaşrū'l-Ḳavāris ḳaşrū'l-Ḳaşūr, ḳaşr-ı Kisrā, ḳaşrū'l-Şabūş, ⁵ ḳaşrū'l-Meşidiyü'l- Mu'in, Meydān-ı Süleymān 'aleyhi's-selām, ⁶ ḳaşr-ı Nüşīrevān, ḳaşr-ı Nevbahār, ḳaşr-ı Hirmān ve Rimān.

⁷ Beşinci bāb; eşcārlar beyānı turur: ا: Utruc, Āb- ⁸ nūs, Encidān, Ebr-i dut, Aş-ı Amlākī. ب: Beḳum beş ⁹ Belesān ت: Tīn Tıḡāc ج: Ceviz, Cevlān, Ḥūr, Ḥamāme, ¹⁰ Ḥaliç, Ḥadeng, Davlab, Dar-ı-şa'bān, Dīvdār, Demḳūs, ¹¹ Des, Rumān, Rīsās ج: Zeytūn, Zakkum, ¹² س: Sāvec, Sefrecīl, Sumak, , Şimşād, Şecerü'ş- ¹³ şarāb, Sandal, Sanavber, , 'Ūd, 'Anber, 'Ar'ar, 'İneb ¹⁴ 'Unāb, 'Asāfir, 'Akārbi, 'Anberā, Fülful, Fısk, Fersubār, (16a/1) Ferh, Futr, Ḳaṯran, Kümeşrā, Kāfūr, ² Kāvvyān, Levz, Lübiyā, Naḥl, Nārcil, Helīlec, Hindiye, ³ şecerü'l-Hanuṯ, şecerü'l-Vākvāk, Verdī, Yebrūḥ.

¹¹⁷ Derkenar: <<İskender şah-miranga kirdi èy ... yene kiçe mu'tedil kıldı>>

⁴ Beşinçi rükn, üç bāb turur. Avvalkı bāb cemī‘-i ⁵ şüretler beyānı turur. Ol şüretler bu turur: Şüret-i ⁶ Endālis, şüret-i Koşantiniyye, Şüret-i Yafes, Şüret-i ⁷ Mağrib, Şüret-i Türkistān, Şüret-i Māmiyān, Şüret-i Uhrā, Şüret-i ⁸ , Şüret-i İskenderiyye, Şüret-i Hind, Şüret-i ⁹ cāriye bir kızniñg cāriyege ıglab turğa- ¹⁰ niniñg, Şüret-i bir ‘amudğa kılğan, Şüret-i bir zerre ¹¹ şirniñg şüratı, bir tür kökdeki batıniñg şüre- ¹² ti, koyniñg şüratı

Ekkinçi bāb; gürler ve qabr- ¹³ ler beyānı turur. Cemī‘-i enbiyā ‘aleyhime’s-selāminiñg qabrleri, (16b1) Hāzret-i Ādem ‘aleyhi’s-selāminiñg qabrleri, ‘Hāzret-i Dāvud ‘aleyhi’s-selāminiñg qabrleri, Hāzret-i İbrāhim ‘aleyhi’s-selāminiñg qabrleri, Hāzret-i ³ Musā ‘aleyhi’s-selāminiñg qabrleri, Hāzret-i Ya‘qub ‘aleyhi’s-selāminiñg ⁴ qabrleri, Hāzret-i Yūsuf ‘aleyhi’s-selāminiñg qabrleri, Hāzret-i ⁵ Danyāl ‘aleyhi’s-selāminiñg qabrleri, Aşhāb-ı Raķīminiñg qabrleri, ⁶ Maķ‘ün’niñg qabrleri, İskenderniñg qabrleri, Benūriyye - ⁷ niñg qabri, Bi’z-Ziyā’niñg qabri, Serīrniñg qabri, Behmen- ⁸ niñg qabri, Medmirniñg qabri, Kistrā’niñg qabri, Rūm’daķı ⁹ qabri, Hādrāmūt’daķı qabri, Şeddar ibn ‘Ādniñg ¹⁰ qabri, Şafā’daķı qabri.

Üçünçi bāb gencler beyānı: ¹¹ māyide-i Süleymān ‘aleyhi’s-selām, genc-i mülk-i Rūm, genc-i Dāvud ‘aleyhi’s-selām, ¹² genc-i Berüber, gencnāme-i İskender, genc-i Nihāvend, genc-i ‘Ād, ¹³ genc-i Ahvār, genc-i Ha‘rezm, Bahār, Kistrā, genc-i Cemşīd.

¹⁴ Altınçı rükn, tokkuz bāb turur. Avvalkı bāb; ferzend-i ādemniñg (17a/1) ‘acāyibleride ve hilqatiniñg havāşıda ādem ve çārpāy- ² larniñg arasındakı şerāfetlerniñg ve tefāvütler- ³ niñg, muhtelif kuvvetlerniñg, ervaḥniñg taķsimleri- ⁴ niñg, havāslarniñg, tüglerniñg, üstühvānlarniñg ⁵ otiniñg kindikiniñg bevl ve gāyetniñg beyānı turur.

⁶ Ekkinçi bāb ḥatunlarniñg ‘ayb kuşūr ve ḥayz nifās ⁷ ceng cedelleriniñg beyānı.

Üçünçi bāb bu ad- ⁸ lar neççe kısım bolupdurlar. Bu āfāk-ı ‘ālemde ne yerlerde ⁹ peydā bolupdurlar? Ol hem hurūf-ı mu‘cem birle peydā boldı: ¹⁰ Encānlıķ, İdillıķ, Āyılıķ, Buğrāclıķ, Beḥāklıķ, ¹¹ Bulğarlıķ, Burtāslıķ, Burtāillıķ, Tādallıķ, ¹² Tibetlik, Türkistānlıķ, Cürçāniyelıķ, Cīnālıķ, Çeşur- ¹³ luķ, Ḥarīmlik, Ḥargāhlıķ, Ḥurzīlik, Derhemlik, Rūsluķ,

(17b/1) Rumāviyelik, Zemeçilik, Zāhirelik, Zānglık, ² Surluk, Serāndīblık, Şıgnānlık, Şahlılık, ³ Şīnālık, Tārūnlık, Tarsunılık, ‘Ādlık, ⁴ ‘Avcluk, Ğūrluk, Ferbānusluk, Kāmusluk, ⁵ Kührelik, Lüncluk, Melcānlık, Neterlik, Nāsik- ⁶ lık, Tenglık, Nesnās, Hindī, Herkendī, Ye’cüc ⁷ Me’cüc.

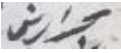
Beşinçı bāb; ādemīlerniᅡ birbiridin ⁸ şerāfet ve dereceleriniᅡ, şeref-i nübūvvetleri, ⁹ Hāzret-i Ādem *şalavatū’r-rāᅡmanniᅡ* faziletleride ¹⁰ Hāzret-i Muᅡammed Muştafā *şalla’llāhu aleyh ve ‘alā ālihi ve aşᅡābihi* ¹¹ *ecma’īn* niᅡ fazīletleriniᅡ beyānıda turur.

Beşinçı bāb; kāhinler ya’nī bakımçılarıniᅡ ve müdde’īlerniᅡ, ¹² mecūsi zindīklarınıᅡ, yalᅡan da’vā-yı ¹³ nübūvvet kılᅡanlarıniᅡ, yalᅡan da’vā velāyet kılᅡan (18a/1) larınıᅡ beyānı turur.

Altınçı bāb; ‘acāyib ‘ilmlerniᅡ ² ya’nī; ‘ilm-i kīmyā ‘ilm-i ᅡikmet ‘ilm-i ᅡıb ve ‘ilm-i ᅡabāyi’nī ³ ne kısım ᅡolᅡa keltürüpdürler.

Yēttingi bāb ⁴ uyᅡunıᅡ ‘acāyibleride ve ta’birler beyānıda turur.

⁵ Sēkkizinçı bāb; dūnyāniᅡ ‘aybları ve ᅡuşūrları- ⁶ niᅡ ve yamanlıᅡınıᅡ, fitneliᅡiniᅡ, ᅡaddarlıᅡı- ⁷ niᅡ beyānı turur. Yēttingi rükn ēkki bāb turur. Avvalᅡı ⁸ bāb; dīvlerniᅡ, ‘ifritlerniᅡ, cinlerniᅡ, ᅡabīse- ⁹ lerniᅡ, dīv iblīsniᅡ, ᅡārūt-mārūtınıᅡ ¹⁰ iblīsniᅡ, bularınıᅡ recm bolmaᅡınıᅡ sebebiniᅡ, ¹¹ dīv ᅡafāşınıᅡ, nesnāsniᅡ, ᅡül-i beyābānlarıniᅡ, ¹² dīvlerniᅡ ādem ferzendlerini yoᅡ kılıp özlerni ¹³ mekān kılᅡan yerlerniᅡ beyā<nı> turur.

Ēkkinçı bāb; yaᅡşı ¹⁴ ᅡoş-ᅡuy ve ᅡoş şūret, zibā-ᅡadlıᅡ, nihāl-ᅡāmetliᅡ, (18b/1) a:y menᅡizlik, zühre közlüᅡ, ᅡilāl ᅡaşlıᅡ perīler- ² niᅡ beyānı turur. Bu hem ᅡurūf-ı mu’cem birle tertīb ³ berildi. Ağınūs, Ebūᅡārun, Ebūᅡālemūn, el-şam Be (ب) ⁴ Bences, Baᅡ, Bebir

⁵ Cehāri, ᅡumām, ᅡuᅡāf, ᅡufāş, ᅡuzedī, Dik ⁶ Dūcāc, Demāvendī,

Zengbarī. ⁷ Semender, Semābī, Selvā, Saᅡā ⁸ Şāhin,

Sıᅡır, ᅡindī, ᅡūᅡī, ⁹ ‘Anᅡā, ‘İᅡāb, ‘Aşūr, ‘Āyede’n-nār, ‘Arāyık, Ğurāb ¹⁰ Fāverān, ᅡāvend,

Kaḫnūs, Kebirü'l-‘Azām, , ¹¹ Kāfūr,

¹² Hind, Hindī, Yāfes.

Sékizinçi rükn, tört bāb ¹³ turur. Avvalkı bāb; fıl, tève, a:t, ḫaçır, ḫar, ḫoy ¹⁴ ve içküniñg beyānıda turur.

Ëkkinçi bāb; sibā‘ (19a/1) ya‘nī şīr ve feleng, boz ḫaruşku ¹¹⁸, tonğuz, ayıg, ² bebir, büz yine ıḫ bularnıñg beyānıda turur.

³ Üçünçi bāb; maşrıḫ balıḫlarınıñg, şimāl ⁴ balıḫlarınıñg, Mışrı, Başrı, Zengbār, Aşur, ⁵ cinī, cins-i diger aḫım ḫırātım, māl-ı Zülḫarneyn, ⁶ Nilī, Muḫiḫī, Tīnā beyānı turur.

Törtünçi bāb; ⁷ mūr, melah, örmeçük, peşe, niheng ve ejdehā, ot ⁸ cānverleriniñg, su cānverleriniñg beyānı ⁹ turur.

“Bilinğler ve āgāh bolunğlar ve ey bu kitāb- ¹⁰ nı oḫuğuçılar, bu kitābnıñg cümle-i bāb ¹¹ faşlları sékkiz yüz yetmiş turur. Tāānki bu ¹² kitābnı oḫuğaylar, anğlağaylar, ‘ibret alğay- ¹³ lar ve yaḫşı yamanlarını endīşe ḫılğaylar.

(19b/1) Temsil: Binā[n]ī ki binā ḫılğuçınıñg a:ldıda çāresi ² yoḫ turur. Şüretniñg, şüretgerniñg a:ldıda çā- ³ resi yoḫdur. Hem ne ḫvālasa ḫılır. Anıñg ḫayā- ⁴ lidin ḫaçıp ḫutulalmas. Bu ‘ālemde ḫiç ⁵ nēmerse pāy-dār ēmesdür. Hemmeniñg fişānesiğā ⁶ fenālıḫ tamğasın urğandurlar. Meger; Ḥazret-i ⁷ Ḥaḫ *sübḫānehu ve te‘ālā* melekü'l-hayyü’z-zī lāyemüt- ⁸ dur. Cemī‘-i ḫalāyıḫnıñg ḫālıḫı oldur. Āḫir ⁹ ḫemmesi her ḫayan kitken bolsa ‘ömrni her yerde, ¹⁰ her kūyda, her mezhebde, her işde ötken bolsa; ¹¹ bāzkeşti Ḥudā’nıñg dergāḫığadur. A:nda barmay ¹² ‘ilācısı yoḫdur. Āḫiret işini bu ‘ālemde ¹³ ḫılıp bütkezip a:lımasa; yolğā ḫıḫıp menzilsiz (20a/1) yolda pāyānsız çölde ḫayrān inḫizār bolur. ² Peşimān nedāmetler fāyide

¹¹⁸ Karuşku için bak. Doerfer, Gerard. (1967). Türkische und Mongolische Elemente Im Neupersischen. *Franz Steiner Verlag GMBH*. Wiesbaden, s. 388. “Ameise” (Karınca). Karınca cinsinden yırtıcı bir hayvan olabilir. Ayrıca karuşku için bak. Necipoviç, Emir. (...) Age., s.224. Karuşku: (ağız) bk. Böri. Bu bilgiye göre de karuşku sözcüğünün kurt olma ihtimali de vardır. Üstelik kendinden önceki ve bizim boz şeklinde okuduğumuz kelime ile bozkurt şeklinde değerlendirilebilir.

bermes. Ėy ferzend, aytma-³ ğay sèn kim: “Bu dünyā-yı ğaddār, nā-pāydār maŋga asığ⁴ katur, pend urmas.” dèmegil. Şundaĝ mihter-i Ādem⁵ *aleyhi’s-selām* ğa şeytān pend urdı. Şundaĝ⁶ şeytānĝa dünyā pend urdı, asığ katmadı.⁷ Saŋga ne kılĝay? Andaĝ düşmen boynunĝga⁸ minipdür. Anınĝdın nèçük emīn bola sèn? Hemme⁹ vaqt hemīşe sèniĝ pendingde turupdur.¹⁰ Sèn anınĝ bendide yatıp sèn, demādem saŋga¹¹ cilveler birle körünüp ‘işveler bile könĝlünĝ-¹² ni alıp ‘ömrünĝ içide tapқан nuķrelerinĝni¹³ bir sā’atte alıp kılĝan kılmaĝanınĝni hīç kılıp yörüpdür.

(20b/1) **Temsīl-i hikāyet:** Bir kimerseī bar èrdi. Bir oĝlı ve bir ha:tunı² hem bar èrdi Ammā ol kimerseniĝ bir bāĝı bar èrdi.³ Künlerde bir kün oĝlı bāĝka kirip seyr-ü temāşa kılıp⁴ yèrige yatıp èrdi. Uyķu ğalebe kılıp bir gül túbide⁵ keyni yatıp kaldı. Qazārā bu bāĝ içre bir yılan⁶ cāyĝāh kılıp èrdi. Yılannınĝ karnı a:çıp⁷ çıkıp kelür èrdi. Kördi-kim bir ādem yatıpdur,⁸ bu yigitge zehrini saldı. Ol oĝul öldi.⁹ Āhir oĝulnınĝ a:tası bāĝıĝa kirip oĝlını¹⁰ bu hālide körüp saç ve saķalını yolup ve yaķa-¹¹ sını pāre kılıp, melāmet taşını, başını urup¹² hayret èligilerini tişlep, andaĝ yıĝladı kim¹³ haddını Hudā bildi. Āhir ser-ħesāb bardı ki yılan (21a/1) [yılan] çakıpdur. Qolıĝa ketmen alıp yılan izinçe² kelip tüşükke yètti ki gümārni ketmen birle tıķıķay,³ yılannı tapıp öltürgey. Yılan şol hīnde⁴ teşükdin baş çıkardı. A:yttı kim: “Ėy ferzend-i ādem,⁵ nème kıla sèn.” Bu kimerse dèdi-kim: “Sèni öltüredür men.”⁶ Yılan sordı kim: “Nème uçün meni öltüre sèn?” Bu⁷ ādem a:yttı-kim: “Oĝlumnu sèn öltürüp sèn.⁸ Sèni kışāş kılador men.” Yılan a:yttı-ki: “Ėy aħmak,⁹ meni öltürgeniĝ bile oĝlunĝ tirilür mü?”¹⁰ Bu kimerse dèdi-kim: “Oĝlumĝu tirilmes velī meniĝ¹¹ öçüm çıkar.” Yılan dèdi kim: “Oĝlunĝ günāhıda¹² öldi. Ėmdi pāydesi yok, men saŋga bir öy altun¹³ berey meniĝ günāhımdın ötgil.” Bu kimerse altunınĝ (21b/1) a:tını eşitti, yılannınĝ günāhıdın keçti. Altun-² nı alıp öyge keldi. Munınĝ arası nèççe kün³ ötti. Āhir yene bir kün hatunını çıkıp öltürdi.⁴ Bu kimerse hatunını ölüĝ körüp bildi-ki yılan⁵ çıkıpdur. Qolıĝa ketmeni alıp qahr kılıp tüşük⁶ a:ldıĝa yètip èrdi, yılannı tā öltürgey. Yılan⁷ baş çıkarıp ayttı kim: “Ėy

aħmak, neme kılasın?”⁸ Bu kimerse ayttı-kim: “Ĥatunumnu öltürüp sen,⁹ emdi men seni öltüredür men.” Yılan ayttı-kim: “Meni¹⁰ öltürgen bile sanğa fāyidesi neme?” Ol kimse¹¹ dedı-kim: “Öçüm çıkar.” Yılan ayttı-ki: “Ëy aħmak,¹² meni öltürgen bile Ĥatununġ tirilmes. Ķo-¹³ lunġda fulunġ bolsa; Ĥatundın tola neme yok.¹⁴ Yüz, ekki yüzi yörübdür ki bir pulğa kişi almaydur. (22a/1) Men sanğa bir zümürüd berey, Ĥarāc-ı memleketdür. Ķarı Ĥatun² ölse yaş Ĥatun a:lġıl.” Bu kimerse bu sözge firīfte³ bolup zümürüdni a:ldı, yılanınġ günāhını ötti.⁴ Yılan töşügge kirdi. Bu kimerse öyige keldi.⁵ Şād ve Ĥurrem boldı. Bu Ĥāl ve aħvāl özige⁶ kelürini bilmedi. Yene neççe maħaldın keyin bu kimerse⁷ bāġ seyrisi kılıp yörür erdi yılan bu kimerseni⁸ çaqtı, cānı ‘alaķıġa yetti. Yılan rüberüsüġa⁹ kelip başını köterip bu ādemī-zādġa baķıp¹⁰ dedı-kim: “Ëy aħmak neme boldunġ, bu neme Ĥāldur?”¹¹ Bu kimerse ayttı: “Ëy düşmen-i cān, āħir maġġa hem¹² bu künni saldıġ, devāsı bar mudur? Yılan¹³ dedı-kim: “Ëy aħmak, bir öy a:ltun bile zümürüdni devā¹⁴ kıġıl. İlgeri ferzendiġni çaqtım. A:ndın (22b/1) Ĥatununġnı ve a:ndın seni çaķıp bu Ĥāllarġa Ĥalıp sen.² Sanġa ‘ibret bolmadı. Şol vaķt meni öltürsenġ³ bu Ĥālġa Ĥalmas erdinġ. Altun bile zümürüd devā⁴ kıġıl.” dep yılan ġāyib boldı. Bu kişi ölse⁵ özige öldi. Altun hem Ĥaldı zümürüd hem Ĥaldı,⁶ Ĥiç Ĥaysı āħir demde pāyide hem kılmadı, asıġ⁷ hem Ĥatmadı. Derd ve dirīġ<den> Ĥiç söz kılmadı.

⁸ Ķaraz ki; dünyā ehli dünyānıġ bir neççesini pul māl⁹ bile, bir neççesini zenn ü ferzend bile, bir neççesini Ĥvāb¹⁰ Ĥör birle, bir neççesini ‘izzet Ĥürmet bile neççe kün firīf-¹¹ te kıldı. Maġrurluķ bile ‘ömr ötti. Āħir bir kün¹² ecel girībāndın tutķanda Ĥiç Ĥaysı asıġ¹³ Ĥatmadı. ‘Ömr-i azīz bī-hüdegine ötti, kitti bir künde.¹⁴ Ĥasretā ve nedāmetā deġen pāyide bermeydür. Ya‘nī ‘ömr (23a/1) bir sermāyeīdür ki anıġ Ĥadr ü Ĥıymeti tirigligde² ma‘lüm bolmas, ölgende ma‘lüm bolur. Ölüġ-³ ler bilürler ammā behem¹¹⁹ bolmas. Ĥaķ *sübĤānehu ve te‘ālā*⁴ sorar kim: “Ëy bendem, men sanġa munça müddet-i ‘ömr berdim.⁵ Munça ‘ömrni ne işġa şarf kıldıġ, ne Ĥāşıl⁶ a:ldıġ, maġġa ne keltürdüġ?” deġey. ‘Ömrni bī-hüde⁷

¹¹⁹ Müstensih imlāda üstün ile göstermiştir. Behem okutmuştur.

ötgezdinğ. A:nda ne cevāb aytur sēn? Ėy ferzend-i ⁸ ādem, Cemī'-i 'ibādetlerninğ yahşırakı Hāķ *sübḥānehu ve* ⁹ *te'ālā*'nı tanumaķ turur ve anı birlik birle yād kılamak ¹⁰ turur. Bir faşlgine zevķ Őevķ bile Hūdā'nı yād kılıp ¹¹ fikr ü zikrni kılgan, a:ltmıŐ yılmı bī-zevķi 'ibādet- ¹² din yahşırakdır.

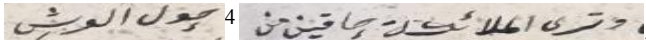
A:ndın keyin Şürü' kılduķ ¹³ bu kitābnınğ tafşıl, erkānlarığa.

< RÜKN-İ AVVAL >

Bab-ı avval

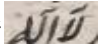
(23b/1) 'Arş u kürsī, levḥ ü qalemning beyānında ėrdi. Ayne ² ėmdi eşitmek kerek ol beyānları. Hāķ *sübḥānehu* ³ *ve te'ālā* 'arşnı Qur'an-ı mecīd ve Furķān-ı ḥamīd içinde ⁴ "'arş-ı 'azīm" dēp yād kılıpdur. Ol Őufat ki rāst ⁵ kelgü söz nēmerse turur, azğına ma'lūm bolsun-kim ⁶ hemme-i mevcudāt-ı 'ulviyāt <u> bađlıyāt, hemme-i maḥlū- ⁷ kāt ki Hāķ *sübḥānehu ve te'ālā* yaratıpdur. Hemmesi 'arş- ⁸ ninğ a:ldıda bir noķtaıdır. Pergār içinde 'arş ⁹ muḥītidür özgesi bir Őehā pençei.

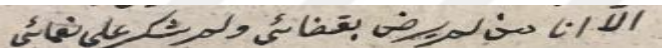
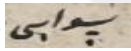
'Abdullah ibn ¹⁰ 'Abbās *radıya'llāhu 'anhu* andağ rivāyet kılıpdurlar-kim: ¹¹ "Hāķ *sübḥānehu ve te'ālā* avval nēmersei ki yarattı, bir dāne-i ¹² dürr-i yegāne ėrdi. Yētti minğ yıldın keyin bu dūrğa ¹³ nazār kıldı. Hāzret-i Hāķ *sübḥānehu ve te'ālā* nınğ nazarı- (24a/1) dın bu taŐ ėkki pāre boldı. Bir pāresi erip su ² boldı. Bir pāresi 'arş-ı 'azīm boldı. Bu 'arş ³ su üstide turdu, yētti minğ yıl kaldı. A:ndın ⁴ Hāzret-i Hāķ *celle ve 'ālā* tōrt feri:Őte yarattı; biri ādem ⁵ Őūratıda, biri Őīr Őuretide, biri ḥaçır Őūratıda, ⁶ biri uy Őūratıda. Bularnı Hāķ *sübḥānehu ve te'ālā* ⁷ buyurdı-kim: "Arşnı kōterinğler." dēp. Bular yētti minğ ⁸ yıl ĩn hem zōr kılıp tizleriğa çıkardılar. Hāķ ⁹ *sübḥānehu ve te'ālā* 'dın kuvvet tilep yene yētti minğ yıl- ¹⁰ da sīnelerige a:ldılar. Yene küç kuvvetleri kalmadı. ¹¹ Yene Hūdāy *te'ālā* 'dın kuvvet tilep kiftleriğa a:ldı- ¹² lar. Özleriğe temennā kıldılar kim: "Cemī'-i maḥluķātınınğ ¹³ uluğraķını biz kōterüpdür miz." dēp. Hāķ *sübḥānehu ve te'ālā* (24b/1) bulardın alıp hevāda mu'allak turguzdı. 'Arş; ² cevherīdür. Münevver cemī' melā'ikeler anı tavāf kıılır- ³ lar. Li- kavlehu

te‘ālā : . ‘Arşğa baqarlar, cemī‘-i mevcūdātını ⁵ a:nda körerler. Muṭīlerniṅ şeklini körüp şalavāt ⁶ iberürler. ‘Aşīlerniṅ şeklini körseler istiğfār ⁷ ayturlar. Bu ‘arşniṅ qāyimeleri bar turur. Her qāyimeniṅ ⁸ utrasıda bir kürsī koyuğluqdur. Güyā bir deryāniṅ ⁹ lebide bir kāseī. Eger sorsalar-kim: “Haq *sübḥānehu ve te‘ālā* - ¹⁰ niṅ ‘arş u kürsīğa ḥāceti yok, neme üçün yarattı, ¹¹ ḥikmet nedür?” cevap aygıl kim: “Cemī‘-i mevcūdātını ¹² ḥācet üçün yaratmadı. Belki özini āşkārā kıılma- ¹³ qğa, qudret, ‘azametlerini maḥlūkāt ve mevcūdātğa ¹⁴ bildürmek üçün yarattı.”

‘Arşni şufat kıılıp (25a/1) bolmas. Ammā Qurān’niṅ ma‘nāsıdın endekī şemmeī kıılındı.

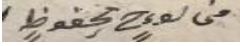
² *Levh kalemniṅ* beyānıda turur.

A:ndın kin Haq *sübḥānehu* ³ ve *te‘ālā* bir qalemī yarattı; uzunluqı on êkki miṅg ⁴ yıllıq. Ka‘bü’l-Aḥbār; andağ rivāyet kıılurlar kim: ⁵ Haq *sübḥānehu ve te‘ālā*, emr kııldı-kim: “Ëy qalem, bitigil.” dep. ⁶ Qalem pütüy-berdi. On êkki miṅg yıl ayttı-ki: “ ⁷

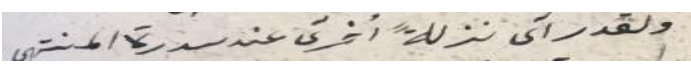
 ⁸ ⁹Ma‘nāsı ol bolur: “On sêkkiz miṅg ‘ālem- ¹⁰ niṅ perverdigārı men turur men. Her kimerse mēniṅ qazāmğa ¹¹ rızā bolmasa, belā ibergenimge şabr kıılmasa, ni‘met bergeniṅge ¹² şükr kıılmasa, çıqsun meniṅ ‘ālemimdin. Ḥudā-yı dīgerī ¹³ istesün ki; andın olarnı berip bularnı tilemegey. ¹⁴ Men bīzārdur men.”

Andağ bendedin eger sorsalar-kim: “Bu sözlerni (25b/1) qalem on êkki miṅg yılda pütümekide sebep ne êrdi? ² Pütügen bile şevāb a:nğa yoq êrdi, ne işğa munça ³ dürr-i dırāz pütüdi?” cevāb a:ygıl kim: “Pütümeki Ḥudā’- ⁴ niṅ emrini tutup bercā keltürmek êrdi. Dürr-i dırāz ⁵ pitimeki ol ki her kimerse bir kēçe kündüzde yēgirme tōrt miṅg ⁶ nefes a:lur. Bir nefesgine Ḥudā’niṅ yādığa meşgūl bolup ⁷ zikr êtse şol şevābnı tapar.”

Eger sorsalar kim: “Nisyān, ⁸ Haq’ğa cāyiz emes turur. Levḥ’ni ne işğa yarattı?” ⁹ Hemmeni körüp bilip turup cevāb aygıl kim: “Maḥlūkāt- ¹⁰ niṅ aḥvālini pitimek üçün

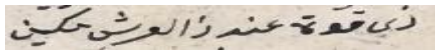
yarattı.” *Qavlehu te‘ālā*.¹¹ Levhni Mihter-i İsrāfil’ğa tapşurdi.¹² Ol, andağ hağ pitidi kim avval-ı dünyādın āhir-i dünyā-¹³ ğaça. Āsmāndın neççe kağtre yamğur yeryüzige tüşer, Ol,¹⁴ hesāb kılıp bitigendin bir kağtre kem ü ziyād yağmas. Cemī‘-i¹⁵ dırahtlar ibtidā-yı ‘ālemdin intihā-yı ‘ālemğaçā neççe berg (26a/1) çıkarur, anıñğdın bir berg kem ü ziyād bolmas. Kağça zī-cān tirilür?² Kağça tügi bardur? Kağça ‘ömr körer? Kağça rızq yer? Kağça³ nefes ağzıdın çıkar? Bu hemmedin biri kem ü ziyād bolmas.⁴ Hādışde andağ aytıpdurlar kim: “Hağ *te‘ālā*, melā’ike-⁵ ni fermān kıldı kim: ‘Ādem’ğa secde kılıñlar.” dep. Ol⁶ kişi kim secde kıldı Mihter-i İsrāfil erdi. Hağ *sübḥānehu*⁷ ve *te‘ālā* levhni anıñ fişāneside koydı, demādem⁸ anğā nazzāre kılgay. ‘Arşnıñ üstide anğā mekān⁹ ta’yīn kıldı. A:ğzığa Şūr’nı koyup turar. Kōz¹⁰ yumup a:çkunça ğāfil bolmas, Şūr’nı tartku dek¹¹ bolup turar. Anı ‘Şāhib-i Şūr’ dērler, ‘Münādi-yü’l-Emvāt’ dērler; zīrā¹² ki; kıyāmet küni kişige ölüglerni çır-¹³ lar. Anı “Abdü’l-Hālik’ hem dērler ‘Ebu’l-Münākıḥ

¹⁴ Hāzret-i mihter-i Cebrāil ‘*aleyhi’s-selām*’nı andağ keltürüpdür kim (26b/1) feri:şteidür kim anı “Avvalu’l-Enbiyā” dērler, “Ruḥü’l-Ḳuds”² dir<ler>. Cemī‘-i peygāamberlerğa Hağ *sübḥānehu* ve *te‘ālā*’nıñ emr ve³ fermānını, du‘ā ve dūrūdını, selām, peyāmını yetkürgüçi⁴ olardurlar. Her ölügge ki olarıñğ yeddi tēgse tirilür.⁵ Olarıñğ cāygāhı Sidretü’l-Müntehā turur. Li *qavlehu te‘ālā* :⁶

.⁷ Bu Sidretü’l-Müntehā degen bir dıraht-ı ‘azīmīdür. Anıñğ⁸ çoñluqını Hağ *te‘ālā*’dın özge hiç zātī bilmes.⁹ Hāzret-i peygāamber *şalla’llāhu ‘aleyhi ve sellem* andağ aydılar-kim:¹⁰ “Her bergi bu dünyāça yerni yapıp turar. Munça uluğ¹¹ behiştlerde hiç qaşrī ve köşkī yoğdur kim anıñğ¹² rüşenligi tüşmegey ve sāye kılmāğay.

Hāzret-i Yūsuf¹³ peygāamber ‘*aleyhi’s-selām*’nı a:ğaları quduğğa taşlağanda¹⁴ Hağ *sübḥānehu* ve *te‘ālā* emr kıldı kim: “Ëy Cebrā’il, tutğil;¹⁵ Yūsuf cāhğa tüşmesün.” dep. Hāzret-i Cebrā’il ‘*aleyhi’s-selām* (27a/1) Sidretü’l-Müntehā’dın keldiler taḥı quduğğa utra²

bolmap êrdi, yéttiler, tutup aldılar. Ammā arası üç ³ yüz minğ yıllık êrdi. Hâk *sübḥānehu ve te‘ālā* olar ⁴ haqqında Kelām-ı Mecīd ve Furqān-ı Ḥamīd’de ḥabar beripdür kim: ⁵

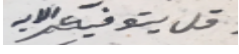

.”Ḳanatları biri mağrib- ⁶ dedür biri maşrıqda.

Şıfat-ı Mihter-i Mikā’il ‘*aleyhi’s-selām*’ ⁷ bu turur: Andağ ferî:şteidürler-kim muḳarreb ve mübārek o- ⁸ larnı ‘Ḳāsımü’l-Erzāk’ dèrler. Cemī’-i bendelerniğ rızq- ⁹ ını olar taḳsım kıılurlar ve Zānū’l-Ḳısmet’ hem dèrler. ¹⁰ Cemī’-i deryālarını, yamğurlarını vezn kıılurlar, ‘Abdu’r-Rezzāk’ ¹¹ hem dèrler.

Şıfat-ı Mihter-i ‘Azrā’ıl ‘*aleyhi’s-selām*’ ¹² ferî:şteidürler: ‘Azīmi Melekü’l-Mevt’ dèrler, ‘Ḳābızü’l-Ervāḥ’ ¹³ dèrler, ‘Hādımü’l-Ḳuşūr’, ‘Cāmi’l-Ḳubūr’ ¹⁴ dèrler. Hâk *sübḥānehu ve te‘ālā* nıñg emr fermānı birle cemī’ ¹⁵ cānlarını ḳabz kıılurlar, ḳaşr ve eyvānlarını, bāğrağlar, (27b/1) ḥavl-ı ḥaremlerini bī-bünyād kıılıp güristānlarını ābād ² kıılurlar. Hîç kimerseīge raḥm kıılmaslar, hîç tıflığa ³ a:ta a:nasını baḥşış kıılmaslar. Her yerge barsalar ⁴ tā cān a:lmay yanmaslar.

Hikāyetde andağ keltü- ⁵ rüpdürler kim: Her kün Ḥazret-i Süleymān peygāMBER ‘*aleyhi’s-selām*’ ⁶ ḳaşlarığa kelür êrdiler. Tā a:ş vaḳtığaça turar ⁷ êrdiler. Bir kün kelip Ḥazret-i Süleymān ‘*aleyhi’s-selām*’ nıñg ⁸ bir kişileri bar êrdi, ‘acāyib muḥabbetleri hem bar êrdi. ⁹ Ol kimersege baḳtılar. Közige köründiler. Ol ¹⁰ kimerseñiğ bedenige lerzeī peydā boldı kim munda tu- ¹¹ rarğa tāb u tākātı ḳalmadı. Ayttı ki: “Ëy Süleymān, ¹² mañğa bir kimerseī ḳaraladı ki; yaman ḳorḳtum. Munda ¹³ turmaydur men. Şimālğa buyruğıl kim Hindi:stān’ğa ¹⁴ eltip ḳoysun. Ḥazret-i Süleymān şimālğa buyrudılar, ¹⁵ şimal Hindi:stān’ğa alıp barıp bir dıraḥt túbide ḳoydı. (28a/1) Melekü’l-Mevt şol yerde cānını a:ldılar. Tanğlası ² Ḥazret-i Süleymān ‘*aleyhi’s-selām*’ sordılar: “Ëy dostum ‘Azrā’il, ³ tünekün sen meniñ kişimni ḳorḳutup êken- ⁴ sen. Mendin der-ḥ^vāst kıldı. Şimāldin Hindi:stān- ⁵ ğa iberdim.” dèdiler. Melekü’l-Mevt aydılar kim: “Tünekün ⁶ Hindi:stān’da fulan dıraḥt túbide ḳabz-ı rūḥ ⁷ kıldım.” dèdiler. Ḥazret-i Süleymān ‘acāyibatğa ḳaldılar. ⁸ Melekü’l-Mevt aydılar-kim: “Hâk

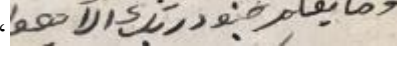
te‘ālā maŋga emr kıldı-kim: ⁹ ‘Fulan kimerseniŋ cānını Hindi:stān’da fulança ¹⁰ dıraht tūbide alğıl.’ dēp.” Men dēdim kim: “Ėy bārā ¹¹ Hudāyā, bu kişi Fāris’de. Fāris ne yērde, Hindistan ¹² ne yērde? Men neçük kılay?” dēdim. Hudāy *te‘ālā* ayttı: ¹³ “Ėy ‘Azrāīl, sēn ğam yimegil, men ŧurfetü’l-‘aynda ¹⁴ saŋga eltip berey dēdi. Mēn aŋga özümni körgettim, ¹⁵ ol heybetimdin qorqup saŋga ‘arz kıldı. Siz a:nı (28b/1) ŧimāldin ŧol yērge keltürüp berdiŋiz. Men anda ² cānını kabz kıldım.” dēdiler.

³ Maqşūd bu hikāyedin oldur-kim: Haq *sübḥānehu ve te‘ālā* ⁴ andağ kuvvet-i‘azīm beripdür kim āsmān ḥalkı ve ⁵ yer ḥalkı ve mağrib ḥalkı ve maşriq ḥalkı hemmesi anıŋ ⁶ a:ldıda bir ḥabaq içide, ḥ^vālasa hemmesini köredür. ⁷ Ḥ^vāhlasa cān beredür, a:la: dur.

Ḥabarda andağ ⁸ keltürüpdürler kim: Melekü’l-Mevt’niŋ a:ldıdarıda ⁹ bir dıraht-ı ‘ālīdür; her bergi ki bir cān-dārniŋ a:tı ¹⁰ bitigligdür, elleride ŧol levḥi ki bar ērdi. ¹¹ Ol turar dırahtın berg tüşer, bu levḥdaki ¹² a:tka muqābile kılip levḥdin a:tını buzurlar. Fe- ¹³ ri:şteī iberürler. Kelip bu kişiniŋ cānını ¹⁴ kabz kılar. Şumça kifāyetdür.

Melā’ike-i ¹⁵ rūḥānīler şufatını beyān kılar.

Bularniŋ ‘adedi- (29a/1) ni Ḥāq *sübḥānehu ve te‘ālā* dın özge hiç zāt bilmes. ²

Ḥalallahu *te‘ālā*: ”Ammā ³ bilmek kerek kim cemi’i melā’ike bir cinsdürler. Ammā bular- ⁴ niŋ her qaysıga bir cāyğāh ta’yīndür. A:nın özge ⁵ yērde qarār kılmalar. Her qaysı bir işga mü’ekkeldür. ⁶ Andın özge işni kılmalar. Bularniŋ ba‘zı- ⁷ ları racīmkünende-i şeytāndurlar. Ba‘zıları ⁸ ‘azābga mü’ekkeldürler, ba‘zıları raḥmetga mü’ekkel- ⁹ dürler. Maqām-ı Cebrā’īl, Sidretü’l-Müntehādur. ¹⁰ Maqām-ı İsrāfil, ‘arş üstide turur. Cebrā’īl, ¹¹ İsrāfil’ni biz yulduzını körgen dek körer. ¹² Ḥazret-i peygāMBER *şalla’llāhu aleyhi ve sellem* andağ aydılar-kim: ¹³ “Bürāderim Cebrā’īl meniŋ aldında oturur ērdi, ¹⁴ çehresi müteğāyir bolup kitti. Sordum: ‘Yā dostum ¹⁵ Cebrā’īl, saŋga ne ḥāl boldı?’ dēp. Bürāderim Cebrā’īl ayttı-kim: (29b/1) ‘Mihter-i İsrāfil orımdın beri tüşti. Şuŋga qorqtım.’ ” dēdi- ² ler.

Yene bir hadîsde andağ keltürüpdürler kim: Hazret-i ³ Mihter-i İsrâfil ‘arş-ı mecidniñ a:stıda turupdurlar. ⁴ Başlarığa bir tãc koyupdurlar. Miñg küngüresi bar. ⁵ Her küngüreside bir mināreī. Her mināreside bir ferî:şteī. ⁶ Ol ferî:štening uluğluqını Haq *sübḥānehu te‘ālā* ⁷ özi bilür. Yarımı teni otđın yarımı teni qar- ⁸ dın. Ot qarını küdez kılmaydur, qar otını ö- ⁹ çürmeydür. Firdevs degen kızlardur kim yarım ¹⁰ bedenleri kızıl güldin, belleri tübeni a:k gül- ¹¹ din bolğay. Bu kızlarını Hudāy *te‘ālā* peygāmblerlerğa ¹² ve cum‘a-güzārlarğa etgen turur. Bu kızlar hāşşa şularğa- ¹³ dur. ‘Arşniñ a:stıda bolğay. Hazret-i peygāmbler *şalla’llāhu* ¹⁴ ‘aleyhim andağ aydılar-kim: “ ¹⁵ Ya’nī; ‘Ëy ümmetlerim, eger Haq *sübḥānehu* (30a/1) ve *te‘ālā* dın behişt ümmid kılsanğızlar, tilesenğizler, ² Firdevs’ni h‘ālap şunu tilegey sizler.

Ammā bilmek ³ kerek kim ekki quṭb turur: Biri Quṭb-ı Cenübī, yene biri Quṭb-ı ⁴ Şimālī. Bular melā’ike-i ruḥānīniñ cāyı turur. Hükemā ⁵ bularnıñ hāşiyetlerini andağ ta’yin kılıpdur kim: ⁶ Her cānverī ki mādēdür boğazdur. Quṭb-ı Cenübī’ni ⁷ körse boyıdağını fi’l-hāl taşlar. Eger Süheyl ki anıñ ⁸ hem-rāhıdur, anıñ gerdide yörür, anı körse fi’l-hāl ⁹ öler. Ammā Quṭb-ı Şimālī’niñ gerdide yetti yıldız yörür- ¹⁰ ler. Anı “Quṭbü’l-Aşğar” dērler. Her a:ğrıq a:nğa rü-be-rü bolup ¹¹ a:ğrıqını yetti kün [kün] olturğandın keyin şunğa ¹² körsetip, ‘arz kılsa ol yıldız Haq *sübḥānehu ve te‘ālā*- ¹³ dın der-h‘āst kılıp, şifā tilep bergey. Bu yekşenbedin ¹⁴ şu yekşenbeğaça sālīmü’l-a‘zā bolğay. Her kısım-ı za‘fı ¹⁵ bolsa; bi’l-külliyeye edā bolğay. Eger kimerse yereқан bolsa onğ (30b/1) qolını cigerige koyup sol qolını Quṭb-ı Şimālī’ğa uzatıp ² a:ytsa ki: “Ëy nur-ı Hudā, bu cigerimge şifā tileydür-men.” ³ dise; bu āzinedin sonğkı Cum‘ağaça bu yereқан za‘fı ⁴ edā bolğay. Emşālī: şır ve büz ve bebir ve fil ve maymun ⁵ yaralığ bolsa yā her kısım-ı a:ğrıqı bolsa Quṭb-ı Şimālī’ğa ⁶ bakar, ‘arza kılır, a:yılır. Çün mādē şır hayz körer, ⁷ üç kün bī-hüş bolur, hiç nēmerse yemes. A:ndın kin ⁸ Quṭb-ı Şimālī’ğa ‘arz kılır, ol belādın halāş tapar. ⁹ Ammā bu Quṭb-ı Şimālī hāşşa a:ğrıqlarğa devā bolmaqğadır.

¹⁰ Ammā bilmek kerek kim melā'ike felāsifeniñg mez-¹¹ hebide bākī tururlar. Hükemā olarnı 'ervāh' dèrler ¹² ve hem 'bākī' dèrler. "Tiriglikleri zātīdür." dèpdür. ¹³ Ammā ehl-i İslām ayturlar-kim: "Tiriglik melā'ikelerğa ¹⁴ hem 'arīzī turur, ölüm ve fenā olarğa bākī turur." dèrler. ¹⁵ Aytıpdurlar kim: "Èkki qutbnıñg hizmetide kırk dört (31a/1) ruḥānīdür. Her qaysı bölek rengdedür. Biri bardur; ² ādemīler şūratındadır. Qolları şırniñg qollarığa ³ menğzer. Bèliniñg tübeni balıqğa menğzer. Èkki ku- ⁴ yruğı bar turur. Hemīşe qutbnıñg gerdide yörür. Her ⁵ kimerse bu şūretni qurğaşum bile kılp a:lsa ol ⁶ kişige laqve ve felec bolsa anğa körsetse ol za'f- ⁷ dın ḥalāş bolğay." Ammā hükemā aytıpdur: "Melā'ike Ervāh." ⁸ dèpdür, anı müsellemtutadur. Ammā 'Bākīdürler.' dise ⁹ müsellemtutmaydur miz. Mezheb-i İslām'da melā'ike hem fenā ¹⁰ bolurlar. Bākī Allah *te'ālā* turur. A:nğa fenā bolmaq revā ¹¹ èmesdür. Anıñdın özgege bākī bolmaq revā èmes- ¹² dür. Biz bu bābda her èkki mezhebni ma'lūm kılduq. ¹³ Èmdi ḥaḳ ve baḫılını özünğ fark kılgay sin, tanu- ¹⁴ ğay sèn.

Yene bir ferī:şte a:t şūra:tıdadur. Başı èkkidür. ¹⁵ Èkki qanatı bardur. Quyruğı yılanğa menğzer. Her kim ¹⁶ bu şūratnı naqş kılsa, perī, dīv eşer kılgan kişige (31b/1) rū-be-rū kılsa, hūşığa kelgey. Eger mā-ḥulyā bolsa zāyil bolğay. ² Eger 'aşık bolsa, boynığa bağlasa ḥālığa kelgey. Ammā ³ melā'ike birbiridin şerīfraḳdur. Ba'zısı ba'zısıdın ⁴ laḫīfraḳdur. Şerīfraḳı eger luḫfraḳı bile ta- ⁵ pıssa, anı 'Rūḥāniyetü'r-Rūḥāniye' dèrler.

Ammā Qutb-ı ⁶ Cenūbī'niñg hizmetide bir ferī:şteī bardur; be-şūret-i ⁷ ādem. Başı çoñg yüzi keñg bolğay. Tèni fılınıñg ⁸ tènığa oḫşay. Èkki qanatı bolğay, dāyım uçup ⁹ yörgey. Hergiz bir zamān ārām almağay. Eger kimerse balçıkdın ¹⁰ şūret kılsa ḥumdānda füşürse, yaḫşı reng- ¹¹ ler bile noḳtalar çekseler, bu şūretni vaḳtī ki kème ¹² dermānde bolsa, yörmese yā hem sā'ika bolsa, barıp ¹³ merd-i kelān bu şūretni alıp kème quyruğığa çıkıp qutb-ı ¹⁴ cenūbīniñg beraberide tutqay, derḫāl kim oñlangay, ¹⁵ revān bolğay.

Ammā ruḥānilerde bir ferī:şte bardur, ¹⁶ ol hem şekli ādemge menğzer, qolları èligleri uzun (32a/1) uzun bolğay. Èkki qanatları bolğay. Sīnesiğaçā ² ādemğa oḫşay. A:nđın tübeni

murğ-ābīğa o-³ hşagay, ayağları hem murğ-ābīniñg ayağlarığa⁴ oşşadur. Her kimerse bu şüretni balçıkğa kılıp ört⁵ bile tutsa bād-ı semümdın emīn bolğay. Eger şare‘ā⁶ bolsa ol ağırıkdın halāş bolğay. Aytıpdur-⁷ lar kim: “Müzebbir Allah *te‘ālā celle celālühü* turur. Hemme maḥlukāt⁸ ve mevcūdāt anıñg ḥükm fermānidadurlar. Hāşa⁹ ādemī-zādğa kılmağğa ḥikmetler beripdür. Hāşa şüret¹⁰ ve eşkallerde ‘azim eşerler bardur. Çünançi ādemī,¹¹ bir şüret-i ‘azīmni körse köñgliğe bir vehm ve ters¹² peydā boladur. Anı yine şekiller bile isimler bile¹³ arbaydurlar, süst boladur.”

Andağ keltürüpdür-¹⁴ ler kim: “Kūh-ı Kāf”da ferī:şteī bardur kim turupdur. Başı¹⁵ büznıñ başığa oşşas, boynı murğ-ābīniñg (32b/1) boynığa oşşar. Qanatları kiçig kiçigkine bolur.² Putları ādem futlarığa oşşar. Her kimerse bu şüretni³ balçık bile kılıp a:lsa, yeriğe şır ve bōri, yolbās⁴ bu kısım nēmerseler ziyān yitgürür bolsa, bu şüretni⁵ ēgiz yerge çıkarıp qoysalar hem bu canvarlar⁶ kaçqaylar. Hattā ki peykler hemme ölgey. Kaçan ö-⁷ limese hem ol yerde turmağaylar.

Deryā-yı Mağrib’de⁸ bir ferī:şteī bardur. Qıtb-ı Cenūbī’niñg beraberide turar.⁹ Anıñ başı turunçğa oşşar. Boynı şütür-mürğğa¹⁰ oşşar. Tört közlügdür. Birbiriniñg üstide¹¹ ēkki başı bardur, ēkki qolı. Ve sīnesi ādemge o-¹² hşar. Andın tübeni ḥayvāngğa oşşar. Ammā pür-¹³ müydur Her kimerse bu şüretni kılıp özi bile tu-¹⁴ tsa. Uyqusı kaçқан kişi başıda qoyup yatsa,¹⁵ uyuklağay, başıdın ol şüretni almağunça uyqusı açılmağay.

< Ėkkinçi bāb >

(33a/1) Ammā bilinğler kim: ruḥāniyyāt qıtbhā, semevātlarnı² yād kılalı, feleklerni beyān kılalı. Ol işler ve sözlerni³ ki ehl-i sünnet ve cemā‘at aytıpdurlar, anı temessükler⁴ kılsunlar. A:nça ki muvāfiq ehl-i sünnet cemā‘at bolmasa⁵ ḥazer kılsunlar. Ḥaḳ *sübḥānehu ve te‘ālā* andağ aytıpdur-kim:⁶ “Yētti āsmānnı üzenğizlerde muḥkem turguzupdur-men⁷ ve yerlerni ḥikmet bile etipdürmen. Andağ aytıpdur-⁸ lar kim: “Ḥaḳ *sübḥānehu ve te‘ālā* āsmānlarnı sunıñg buḥā-⁹ rıdın yarattı. Yerlerni su köfukidin yarattı. Tağ-¹⁰ larnı su mevcidin

yarattı. Hükemā andağ aytıpdurlar ¹¹ kim: “Āsmānlar eger sudın bolsa érđi tüben kıuyulur ¹² érđi. Şimāldin bolsa hevā bile alışur érđi. To- ¹³ frağdın bolsa érđi, tókülüp kiter érđi. Ot- ¹⁴ dın bolsa érđi āf-tāb bile alışur érđi. Semānı ¹⁵ Hāğ *sübhānehu ve te‘ālā* özi yahşırak bilür ki nedin (33b/1) yaratıpdur nedin emes.

Ammā cemī‘ āsmānlarınğ ² kiçikrağı felek-i Qamer turur. Ėkkinçisi felek-i Uğarid ³ turur. Üçünçüsü felek-i Zühre turur. Törtünçüsü ⁴ felek-i Şems turur. Beşinçisi felek-i Merrīğ turur. Altınçısı ⁵ felek-i Müşterī turur. Yettinçisi felek-i Zuğal turur. ⁶ Bulardın üstün bir burcī turur. Cemī‘-i yulduz ⁷ anıñda şevābitdürler. Oları ki felek-perestdür- ⁸ ler, anı berehmen dërler. Oları-ki felek-i Ağlas dërler. ⁹ Ayturlar kim: “Cemī‘-i āsmāndın felek-i Ağlas uluğraq ¹⁰ dërler. Āf-tāb ol āsmānda turur. Güyā ki bir daireniñ ¹¹ içide bir noğta dek turar.” depdürler. Ammā andağ ¹² aytıpdurlar kim: “Hiç kim közi bile körgen emes, ¹³ köñglide gümān bile aytıpdurlar.

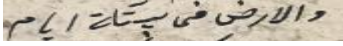
Emsālī: Cemā‘at-i ¹⁴ peşe maşlahat kıldılar kim: “Barıp filni köreli.” ¹⁵ dep bardılar. Biri başıda olturdı, başını (34a/1) kördi, başını bildi, a:ndın özge a‘zāsıdın ħabari ² yoğ. Aytadur ki: “Men fīlni kördüm, ‘amūdğa oğşa ³ nêmerse êken.” deydür. Biri kıulağıda olturdı. Kıulağ- ⁴ nı kördi, kıulağını bildi, özge a‘zāsıdın ⁵ ħabarı yoğ. Aytadur ki: “Fīlni men kördüm, sufrağa o- ⁶ ħşaydur.” deydür. Yene biri ħortümığa kıondı. ⁷ Şunı ser-ğesāb bardı, şunı kördi şunı bildi. Özge ⁸ a‘zāsıdın ħabari yoğ. Aytadurki: “Fīlni kördüm, ⁹ fil tonniñğ yenğiğa oğşa nêmerse êken.” deydür. ¹⁰ Her kıaysı peşşe bir a‘zāsını kördi. Şol özi ¹¹ körgenni muğkem tuttı. Hemmesi birbirge kıavuştı. Her kıa- ¹² ysı öz körgenini aytadur-ki: “Ol şüretī-ki men ¹³ kördüm, şol rāst.” deydür. Ėmdi kışi kim hemmesini ¹⁴ körüpdür. Ol aytadur-ki: “Rāst hemmeniñğ sözi, ¹⁵ rāst her kıaysı ki bir a‘zāsını körüp sên; ol fīl (34b/1) özi emes, belki bir a‘zāsı turur.” deydür. “Anğa oğşa.”

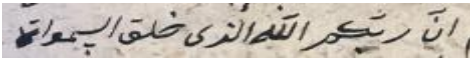
² Ĥudāy *te‘ālā* niñğ kıudret bile kılğan maşnū‘atı ³ köp turur. Biri: Āsmān nê engīz turadur. Ĥuda ⁴ bolmasa şundağ kênğrü êgiz mu‘allağ turar mīdi? ⁵ dep anğa perestiş kıladur.

Biri: Āf-tāb'nı, hemmedin ⁶ rüşen turadur. "Hudā bolmasa şundağ rüşen bolur ⁷ mi:di?" dep anğa baş uradur. Biri: Otnı, "Cemī'-i ⁸ nēmerseleleri Hudā bolmasa köydürmes erdi." dep ⁹ anğa bendelik kıladur.

Ammā ehl-i İslām aytadurlar kim: ¹⁰ "Her qaysı ki bir nēmersege tapınıpdur, Hāq *sübḥānehu ve te'ālā* - ¹¹ niñg kemterin kemine bendesi turur. Cemī'-i 'ālemniñ ma'būdı, ¹² ber-ḥāq ve pādşah-ı muṭlaqı Ol turur. Özige yaraşur. ¹³ Özge ki yaraşur, özgege bendelik yaraşur. ¹⁴

Aytıpdurlar-kim: "On sēkkiz miñg 'ālemdin bir miñg 'ālem ¹⁵ āsmān turur. Aytıpdurlar kim: 'Ālemniñ 'ömri yetti qarn (35a/1) turur. A:ltısı Hāzret-i Muḥammed Muştafā *şalla'llāhu 'āleyhi vesellem*'din ² ilgeri ötken turur. Anıñgdın biri, bir qarn tamām ³ bolur, 'ömri tamām bolur." depdürler. Ey aziz dost- ⁴ lar, bilinğler kim: Hāq *sübḥānehu ve te'ālā* her nēmerseı ve her kimer- ⁵ seı ki yaratıpdur, a:nğa 'ömrini ta'yin kılgan. ⁶ 'Ömri tamām bolğandın kin bu 'ālemdin ötüp kitken. ⁷ Çünançı Hāzret-i Nūḥ peygāMBER '*aleyhisselām*'niñ 'ömrleri ⁸ miñg yıl erdi. Hāzret-i Loqmān'niñ 'ömrleri yetti kerkes- ⁹ niñg 'ömriçe erdi. Her kerkesniñ 'ömri beş yüz yıl ¹⁰ bolur. Cemşid'niñ 'ömri yetti yüz yıl erdi. <būqa>Lemūn- ¹¹ niñg 'ömri hem yetti yüz yıl erdi. Daḥḥāk'niñ 'ömri ¹² miñg il erdi.

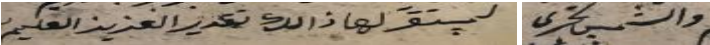
Hāq *sübḥānehu ve te'ālā* hemmeniñg 'ömrini ¹³ beraber denk yaratmadı. Tefāvüt bile 'ömr berdi. Ammā āḥir ¹⁴ 'ömri tükedi. Bu 'ālemde turalmay ötüp kitti. Her ¹⁵ zī-cān ki bar elbette bu 'ālem a:nğa bākī emesdür, āḥir asıg (35b/1) qatmas, bī-vefādur. Qoldın kelse bī-vefāğa köñgöl bermese ² yaḥşı turur. Vefā-dārını izdip anğa köñgöl berse her vaqt- ³ de ḥ'āhlasa asıg qatur. Ammā vefā-dār Hāq *sübḥānehu* ⁴ ve *te'ālā* özi turur. Qarnıñg a:çsa a:ş, yalıñg qa- ⁵ lsañg eğin, sussasañg su, hemmesi boladur, ⁶ hiç müzd minneti yoq. Hāq *sübḥānehu ve te'ālā* andağ ⁷ aytıpdur-kim: ⁸

 Ya'nı: Hāq *sübḥānehu ve te'ālā* ⁹ bu on sēkkiz miñg 'ālemni altı künde yarattı, dört ¹⁰ künde āsmān 'ālemni. A:y, Kün, yulduzlarını. Ança ¹¹ ki her

nemerseī kim ‘ālem-i ‘ulvīdedür, anı yarattı. Ekki ¹² künde yeryüzini ve yeryüzindeki maḥlūqātı ¹³ yarattı. Haḡ *sübḡānehu ve te‘ālā* andağ bī-kām u bī-zebān ¹⁴ ayıtdur kim: “Bāḡī ve pāyende men turur-men. Perestiş kılamak ¹⁵ maḡa yaraşur. Mendin özge her nemerseī ki bardur hem fenādur (36a/1) perestişğa yaramas ve yaraşmas.

Emşāl: Ayıtdurlar kim: ² Peşşeniḡ ‘ömri üç kündür. Bürgeniḡ ‘ömri beş kündür. ³ Cibinniḡ ‘ömri kırk kündür. Eşekniḡ ‘ömri kırk ⁴ yıldur. Haçırnıḡ ‘ömri yetti yüz yıldur. Tèveniḡ ⁵ ‘ömri èllig yıldur. Qoḡ karganıḡ ‘ömri miḡ yıl- ⁶ dur. Bülbülniḡ ‘ömri yegirme yıldur. Bürkütniḡ ‘ömri ⁷ miḡ yıldur. Qara kulaqniḡ ‘ömri altı yüz yıldur. ⁸ Şumça yèter.

Ëy ferzend-i ādem, ġarre bolmağay sizler. Her qa- ⁹ yısı hemmesi seniḡ dek tiriglik kıladur? Āḡir şerbet-i ¹⁰ ecel içmey ‘ilācı yoq, ölmey çāresi yoq. Bu ‘ālem ¹¹ fānīdür. Seni köçürüp a:ndın özi hem keçer, asıḡ ¹² qatmas. Andağ asıḡ qatmasnı taşlap asıḡ qatarnı ¹³ közlegeysin.

Törtünçi bāb: A:y, Kün’niḡ beyānı. Haḡ ¹⁴ *sübḡānehu ve te‘ālā* andağ ḡabar beripdür kim: ¹⁵ Ya‘nī minnet kıldı (36b/1)

Ḥüdāy *te‘ālā* bendeleriğā; andağ kim revān kıldım Āf-tāb’nı ² āsmānlar yüzinde ta-an-ki cihān rüşin bolğay ve ḡām ³ mīveler pişqay ve giyāhlarnıḡ tābıda ün-geyler. ⁴ Deryalarnıḡ buḡarını yoqqarı tartqay, hevā ebr bolğay, ⁵ yamğurlar a:ndın yaḡqay. A:k yerler kögergey. ‘Ālem ābād ⁶ bolğay. Anıḡ asıḡlıqıdın kāyinātlar behremend bolğay. ⁷ Āf-tāb oltursa; hemme-i cihān qaranḡguluq bolğay, hemme-i cā- ⁸ nverler teşükke kirgeyler. Āf-tāb, deriçe-i zūlmānīdin baş ⁹ çıkarur vaqtı seḡer dèrler. Cemī‘-i cānverler sayraşqay, ¹⁰ kılgan du‘ālar müstecāb bolğay ve cemī‘-i ḡayvanāt hemme teşü- ¹¹ kdin, ovasıdın, öyidin çıkqaylar; hemme sākinler ¹² ḡareket kılgay; cemī‘-i şecerāt ārāste bolğaylar; şeb- ¹³ ferrek, sarıq kuş, ayaqsız hemme kör bolğay. Özge ¹⁴ ḡayvanāt ve cān-dārlarğa rüşinlik bolğay. Hemmeniḡ ¹⁵ köziniḡ rüşinliginiḡ ba‘işi āf-tāb-ı cihāntāb- ¹⁶ dur. Eger kör, Āf-tāb’ğa baqsa taḡı Āf-tāb

şu‘ā‘ı körrak (37a/1) kılur. Her mīveī ki āf-tāb yemes, a:ççığ bolur, belki zehr bolur, ² haşşa incīr ve fuţur.

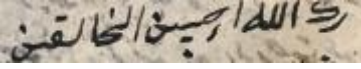
Andağ keltürüpdürler kim: Ėkki ³ tağ bar. Her kıaysı tağda bir but kıoyu<p>durlar. Āf-tāb ⁴ çıksa küler, āf-tāb oltursa yığlarlar. Andağ aytıpdurlar: ⁵ “A:y, Kün’niñg ve cemī‘-i yulduzlarıniñ öñg ⁶ yüzi üstündür. Bu körüngen hemme a:rķası turur. ⁷ Nūrı öñg yüzide turur. Bu körüngen azğına ol ⁸ nūrniñg şu‘ā‘ı turur.

Emşālī: Yüzi güldür, a:rķa- ⁹ sı tikendür. Ol sebebdin hemme-i nūrları yokķa- ¹⁰ rı tüşer. Hālā emşālī; munar başda köygen çerāğ- ¹¹ niñg kıanķa rüşi:ni tüşgey? Şumdın kıyās kıılmaķ ¹² kerek. Haķ *sübħānehu ve te‘ālā* Kelām-ı Mecīd’de ĥabar berip- ¹³ dür kim: Kıavlehu *te‘ālā* : ¹⁴ “ dağı bir āyet bu turur kim: Dağı ¹⁵ bir āyet bu turur kim: döp.

Haķ *sübħānehu ve te‘ālā* Kelām-ı Mecīd ve Furķān-ı Ĥamīd’de ĥabar beripdür (37b/1) kim biz anı şerħ kıılur miz. Bilmek kerek Āf-tāb’rı Haķ ² *sübħānehu ve te‘ālā* müdevver yaratıpdur. Uluğluķı üç ³ yüz altmış yeryüziçe turur. Kēçe bolsa yer a:stığa kirge- ⁴ nde yeryüzi andağ zāhir bolğay kim bir sofranıñ ⁵ üstide bir pulrı kıoyğan dek bolğay.

Āf-tāb törtü- ⁶ nçi āsmāndın toğar. Üç āsmān āf-tābdın yokķarı, ⁷ üç āsmān āf-tābdın tüben turar. Yer’niñg ve Āf-tāb’niñg ⁸ mekānınıñ arası miñg miñg ve Ėkki yüz Ėllig miñg ⁹ üç yüz otuz tokķuz ferseniñg turur. Ėy ferzend-i ādem, ¹⁰ sēn anıñg ‘acāyıblıķığa bir ĥesāb bergil ki eger miñg u- ¹¹ lağ otunrı kıalasanğ te’sīri bir ferseniñg yerge barmas. ¹² Munķa yıraķ yerdin ki a:sıgı kelip cemī‘-i hevānı ıssıg ¹³ kıılıp muzlarıni Ėritip, taşlarıni köydürüp, deryālar su- ¹⁴ yıni ısıtıp, ādemīlerini çanğķatıp, dirāhtlarıni ¹⁵ sussatıp kıurutadur. Bilmek kerek şumdın mununğ ¹⁶ uluğluķını, Ĥazret-i Haķ *sübħānehu ve te‘ālā* ’niñg ‘azametini ¹⁷ ve kıdrātını müşāhede kıılıp. Andağ melik-i bī-çün ve perverdigār-ı- (38a/1) bī-rehnümünğa tapınmaķ kerek.

Özge serdār yulduzlarnıñ² ‘adedi miñg yègirme èkki yulduzdurlar. Bu yulduzlarnıñ³ ornı yèryüzinçe kırk tokkuz miñg altmış altı berāberdür. ⁴ Aralıqıda ne miqdār yèr taħı a:çuƙ turar, āsmānning⁵ kenğrülügini vasi‘lını mundın bilmek kerek.

 ⁶ Bilmek kerek kim Haƙ *sübhānehu*⁷ ve *te‘ālā* cemi‘-i maħlūqātın yaratıpdur. Bu maħlūqātning⁸ arasında Āf-tāb’ın Cihān-tāb kılıpdur. Anğa birgen hācet-⁹ lerni ve te‘sirlerni özge maħlūqātğa bergeni yoƙ.

¹⁰ Andağ keltürüpdürler kim: Mağrib-zemīnde bir cānver-¹¹ ler bardur. Āf-tāb toğdı ol hem toğar, balasını¹² āf-tābgā çıkarıp ƙoyar. Bir künde çoñg bolur. Āf-tāb¹³ olturdı anası öler, balası boğaz bolur. Ērte-¹⁴ si āf-tāb toğdı bu hem toğar yene şubu yene şubu...¹⁵ ‘Ömri èkki kündüz bir keçe turur.

Tiru-Mekrān hududı-¹⁶ da bir cānverler bardur; deryādın çıkar, āf-tābnı (38b/1) körer, bī-hüş bolur. Āf-tāb olturdı öler, kimeçi-² lerniñ oyunu oldur. Āf-tāb çıktı yene tirilür, āftā-³ bdın hergiz toymas.

Serāndīb saħrāsıda yılanlar⁴ bardur. Kārvān ol yerge yètse, hemme ulağlarnıñ tiziğa⁵ ƙoñrağular bağlarlar. Yılanlar ƙaçar. Ve yene ol yerde⁶ dırahtlar bardur kim, yılanlar hergiz ol dırahtğa⁷ yakın barmaslar. Āf-tāb çıƙsa şāhları hemme yayılıp⁸ yatƙaylar. Haƙlar hemme şāhlarını basıp yörgeyler.⁹ Yene āf-tāb olturdı ol şāhlar ƙopƙay, yene dıraht¹⁰ bolğay.

Hikāyet: İskender-i Rūmī’din sordılar¹¹ kim: “Sèn dünyānı bī-ħad, bī-‘adū seyr ƙılıpsin. Nème nè¹² ‘acāyıbraƙ kördüñg?” Ayttı ki: “Mağrib ve maşrıƙnı seyr ƙıldım, ammā¹³ bir ‘acāyıb dırahtlar kördüm. Bir beyānīde, Āf-tāb çıƙıp¹⁴ tüşğaçā hem şāhları pejmürde bolup ƙalur. Tüşdin¹⁵ kin yerge çöküp kitkey āf-tāb çıƙanda yene tofraƙnıñ ara-¹⁶ sızın tirilip çıƙƙaylar ammā yıd yıpardın hem hoş-büyraƙ (39a/1) turur.

Hindi:stān memleketide bir dıraht bardur, anı gerager ² dërler. Mīvesi üzüm dëk bolur. Kün çıkar tara- ³ fıdaki mīveleri dārū-i nāfi‘ turur, kün olturur ⁴ tarafıdaki mīveleri zehr turur.”

Ġür memleketide ⁵ bir¹²⁰ tağ bardur. Këçe bolsa ol tağda yüz miñg hıl şüret- ⁶ ler peydā bolur. Tanğ atıp āf-tāb çıktı erse cemī‘-i şüretler ⁷ nā-pedīd bolurlar.

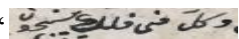
Ammā āf-tābnı andağ aytıpdurlar kim: ⁸ Yüz miñg şāhı bar turur. Ol sebebdin cemī‘-i ‘ālemde yek- ⁹ sān turur. Hīç ādem anı köz bile körgen emes. Ammā Hāğ ¹⁰ *sübḥānehu ve te‘ālā* Qur‘ān içinde ḥabar beripdür: “” ¹¹ Ya‘nī Hāğ *sübḥānehu ve te‘ālā* andağ aytıpdur kim: ¹² “Biz, Mihter-i İdrīs’ni mekān-ı ā‘līğa çıkarduq. Āsmānda ¹³ cemī‘ ferī:ştelerniñ aḥvālını, kıllur işlerini, oltu- ¹⁴ rur mekānlarını anğa bildürdük ve cemī‘-i āsmān milketi- ¹⁵ ni anğa seyr kıldurduq. Ve cemī‘ yulduzlarnıñ ‘acāyib ğarayıblığını, (39b/1) yaḥşı, yamānını, sa‘d u naḥsnı, çoñg, kiçikligini, tarḥ ve ² tarzını, levn ve eşkällerini anğa bildürdük.”

Andağ keltü- ³ rüpdürler kim: “Mihter-i İdrīs ‘*aleyhi’s-selām*’nıñ āsmānğa ⁴ çıkmaklarınıñ, a:nda tirig qalmaqlarınıñ, behiştde ⁵ mekān kılmaklarınıñ bā‘işi ol érdi kim bir kün hevā ⁶ be-ğāyet ıssıg boldı, ḥarāretdin cān ḥücre-i ‘alaqığa ⁷ keldi. Münācāt kıllıp a:yttılar kim: “Ëy pākā Perverdigārā, bilip men ⁸ ki; āf-tābnı bir ferī:ştening üstiğa qoyupsin. Āf-tāb- ⁹ nı ol alıp yörüpdür. Ol ferī:ştege işini āsān ¹⁰ kılsanğ, fatraq āf-tābnı mekānığa eltse, hevāning ıssıg- ¹¹ lıķı pestraq bolsa, men anda key ārām a:lsam, ḥālınğa ¹² kelsem.” dëdiler. Hāğ *sübḥānehu ve te‘ālā* āsān kıldı. ¹³ Tarfetü‘l-‘aynda kün yandı ve āf-tāb olturdu. Bu ¹⁴ ferī:şte ḥayrān qaldı, ayttı ki: “Ëy Bārā Hudāyā, bu kün bu işimni ¹⁵ mañğa āsān kıldıñg, sebeb ne érdi?” dëdi. Hāğ *sübḥānehu* ¹⁶ ve *te‘ālā* ayttı ki: “İdrīs du‘a kıldı, anıñg du‘asını müstecāb (40a1) kıldım. Ol işni sanğa āsān kıldım.” dëdi. Ol ferī:şte ayttı: ² “Ëy bārā Hudāyā, şol İdrīs’ni mañğa körküzsenğ.” Hudāy *te‘ālā* ³ Mihter-i İdrīs ‘*aleyhi’s-selām*’ bile birbirge

¹²⁰ bir: Metinde *ba* yazılı.

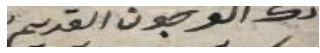
kaşuşturdu. Hem-şoĥbet ⁴ boldılar. Ĥazret-i İdris ‘*aleyhi’s-selām*’ aydılar kim: “Ëy bürāder, ⁵ maŋga āf-tābnı kōrkūzsenĝ.” Feri:şte, Ĥaĥ *sübĥānehu ve te‘ālā*’ğa ⁶ münācāt kıldı, ayttı: “Ëy bārā Ĥudāyā, bu bendiŋ maŋga āf-tābnı ⁷ kōrkūzgil.” deydür. Ĥaydaĝ kılasın êkin? Ĥaĥ *sübĥānehu* ⁸ ve *te‘ālā*’dın fermān boldı kim: “Ol bendim her ne dise andaĝ ⁹ kılgaysın.” dep. Bu ferishte tamām-ı Āf-tāb’niŋ mekānını, ¹⁰ uluĝluĝını, ĥurşnı, kōrsetti; ayttı ve hem bildürdi. ¹¹ Andın melekü’l-mevt kelip cānını ĥabz kıldı. Bu ferishte ¹² ayttı: “Ëy melekü’l-mevt, bu kışı meniŋ miĥmānım êrdi. Ne kıldıŋ?” ¹³ dedi. Melekü’l-Mevt ayttı ki: “Ĥaĥ *sübĥānehu ve te‘ālā* ibtidā-yı ¹⁴ ‘ālemde maŋga aytıp êrdi kim: ‘Fulan ibn fulan bendimniŋ ¹⁵ cānını fulan zamānda, fulan sā‘atde, ĥurş-ı āf-tābda (40b/1) da a:lursın.’ dep aydı. Gördüm-ki ol vaĥt sā‘at bolup ² keldi taĥı bu bende yeryüzide yörüpdür. Men: ‘Ĥaydaĝ ³ kılsam bolur êkin?’ dep ĥayrānlıĝda êrdim. Sēn du‘ā ⁴ kıldıŋ. Ĥaĥ *sübĥānehu ve te‘ālā*’ seniŋ du‘āŋnı müstecāb ⁵ kılip aytkan yerĝe keltürüp berdi. Anı men ĥabz-ı ruĥ ⁶ kıldım.” dedi. Ol ferishte münācāt kıldı ki: “Ëy Bārā Ĥudāyā, ⁷ ol meniŋ miĥmānımğa cān ‘aĥā kılsanĝ.” dep. Ĥaĥ *sübĥānehu* ⁸ ve *te‘ālā* ol ferishte niŋ du‘āsını müstecāb kıldı. ⁹ Miĥter-i İdris ‘*aleyhi’s-selām*’ğa yanĝı başdın cān ‘aĥā kıldı. ¹⁰ Ol tirig bolup kıyāmetĝaĥa tirigdür.

Cemī‘ behiştī- ¹¹ ler üçün ĥullehā-yı behiştīleriŋi tayyār kılurlar. Mekānları behişt-i ‘anber-sirişttedür.

Ammā bilmek ¹² kerek kim: Āf-tāb’niŋ şūratı bir uluĝ ĥayvāŋga menĝzer. ¹³ Başĝa tāc urĝandurlar. Ol tācniŋ tōrt burcı ¹⁵ bar turur. Ve pütlerini êkki a:ĝa kıyĝan turur. A:ĥniŋ (41a/1) cılavını kıliĝa tutup bir uluĝ ĥavĥ-ı tācĝa salıp ² felek yüzinde yörür. Kavlehu *te‘ālā* :
 “” ³

Āf-tābniŋ mizācı; ĥuruĝ, ıssıĝ turur. Her nēmerseni delīl ⁴ kılır: Ĥayātīĝa ve ‘ākīl idrākıĝ bolmaĝa ta‘ālluĝ ⁵ ‘āle’l- ĥuşuş pādşahlarĝa turur. Her kimni bülend-ĥadr ⁶ kıлмаĝa, leĥāfetlig, nezāketlig kıлмаĝa ĥayāli ⁷ bar turur. Ol sebebdin Āf-tāb’ni ‘Ebū’t-Tāc’ dēr- ⁸ ler.

Beşinçi bāb: A:yning beyānında ve ‘acāyibātlarında ⁹ turur. Qavlehu *te‘ālā* : “

¹⁰ ‘Ya‘nī ma‘nāsı andağ bo- ¹¹ lur kim: A:yı yarattıq, a:ning menzillerini ma‘lūm ¹² kıldıq. Anğa kem ü ziyād bolmaqnı fermānladıq tā-ān-ki ¹³ birle A:y, Kūn’ning sā‘at ve daqīqasını ma‘lūm qılğaylar. ¹⁴ A:y uluğ u‘cūbe turur. Barça maḥlūkātğa köre A:yning ¹⁵ u‘cūbelıqı ādem ferzendığa ma‘lūm bolmas. Özi (41b/1) müdevverdür. Nūrı, rüşı:nlıgı ‘āriyye turur. Anıñ ² nūrı Āf-tāb’ning nūrıdın turur. Cemī‘-i yulduzlardıñ ³ yer ‘ālemiğa yaqınraq turur. Munuñ seyri felek- ⁴ ni otuz künde tamām qılır. Özgesi munuñ ⁵ dek emesdür. Āf-tāb on ekki a:y tolganda seyri ⁶ bir temām bolur. Müşterī on ekki yılda temām qılır. ⁷ Zuḥal otuz yıl bir seyri qılır.

A:yning te‘şiri ⁸ andağ turur kim: Cemī‘-i mīveler reng alğay, a:y tolganča ⁹ mīveler mağzı tolgay. Nēçük kim ay kem boldı; mīve- ¹⁰ lerniñ mağzı hem taḥı kem bolğay. A:nça ki a:yğa ¹¹ ta‘alluq nēmerseler: Ma‘dendin: Kümüş, şışe, mervārīd; ¹² ḥayvānıdın: püt, balıq, keler ve her nēmerseī ki tıbqı ¹³ ol savuqdur; mizācdın: Balğam A:yğa ta‘alluq turur. ¹⁴ Her iş ki a:yning sā‘atide qılsalar zarar kem bolğay ¹⁵ fāyide tolarax bolğay. Her ferzendī ki bu sā‘atde (42a/1) bolsa çerāylıq, ḥoş-şüret, ḥoş-muḥāvere bolğay. ² Her dıraḥtī ki kamer sā‘atide tikseler yā öleseler ³ yaḥşı obdan bolğay. ‘Ale’l-ḥuşuş üzümni kö- ⁴ çürseler patğına ḥālğa kelgey, kēç qarığay, mīvesi ⁵ obdan bolğay. Çünānçe mīve, a:yğa ta‘alluq turur, ⁶ A:y suğa ta‘alluq turur, su tofrağ bile hem-mizāc turur. ⁷ ‘Ale’l-ḥuşuş ‘Uḫārid bile Kamer su bile tofrağğa ⁸ ta‘alluq tururlar. Mīve ve her zirā‘at bu ekki sā‘at- ⁹ ning biride qol qoysalar ve qılsalar yaḥşı bolğay.

¹⁰ Ammā bilmek kerek: A:y Āf-tāb’dın nūr a:lur. ‘Ale’l-ḥuşuş; ¹¹ on törtünçi kēçesi tolar. A:ndın yanar, kem bolur.

¹² Ammā Āf-tāb’ning mekānınıñ A:yning mekānınıñ ¹³ arası yırağ turur. Mesāfet otuz altı miñg ekki yüz- ¹⁴ toksan beş fersenğ turur.

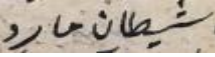
Bilmek kerek: A:yning şūratı-¹⁵ nı şūratı saķalsız kişige oħşar. Ėkki ķanatı bardur. (42b/1) Ķanatları ketfleri řarafıĝa yatıp turar. A:ltundın tād² başıĝa ķoyuĝluķdur. Ayaĝlarını Ėkki uynıĝ³ boynıĝa ķoyup boydasını ķolıda tutup turar.

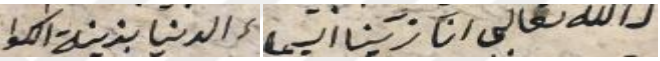
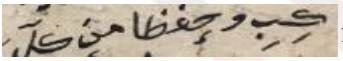
⁴ A:yını her kim tūşide ķorse pād-şāhlarĝa menĝzer. Pād-şāh⁵ larĝa ta'alluķ turur. Ĥazret-i bibi 'Āyişe *radıya'llahu*'ĝa⁶ üç a:y ėteklerıĝa tūşüp tūş ķördiler. Vaķtı⁷ ki Ĥazret-i peyĝāmbere *şalla'llāhu 'aleyhi vesellem* 'ālem-i fānīdın rıřlet⁸ ķıldılar ėrse Ĥazret-i Ebā Bekr-i Şıddıķ *radıya'llah 'anhu* aydılar⁹ kim: "Ėy 'Āyişe, ol üç a:y ki sēn ķörüp ėrdıĝı,¹⁰ birleri bular turur." dēp. Ĥazret-i Bibi 'Āyişe'ning ĥücre-¹¹ leride defn ķıldılar. Ĥazret-i Ebā Bekr-i Şıddıķ 'ālemdin¹² ötkende hem şunda defn ķıldılar. Ĥazret-i Bibi 'Āyişe¹³ *radıyallah 'anhā* ĥayrānlıķda ėrdiler kim üçünçi a:y¹⁴ kim bolĝay dēp. Ĥazret-i emīrū'l- mü'minīn 'Ömer *radıyallah 'anhu* (43a/1) 'ālemdin öttiler. Olarnı hem şunda keltürüp ķoydılar.² Ammā Ĥazret-i 'Ömer *radıyallah 'anhu* vaşıyyet ķılıp ėrdiler kim:³ "Ol ĥücre Bibi 'Āyişe'ning mülķleri turur. Ĥvāh-⁴ lasa ķoyarlar, bolmasa yok ķaçan kim a:nda ķoymasalar.⁵ Ĝüristān-ı B<ā>ķī'de ķoyuĝlar." dēp ėrdiler. Ķün⁶ Ĥazret-i 'Ömer *radıya'llāhu 'anhu*'ning cenāzelerini Ĥazret-i⁷ Bibi 'Āyişe'ning ėşiklerıĝe alıp keldiler, namāz⁸ ķıldılar. Ĥazret-i Bibi 'Āyişe aydılar kim: "Tirıĝleride⁹ itā'atim bar ėrdi. Ėmdi yer bermesem 'āşī bolur men."¹⁰ dēdiler.

Bilmek kerek: A:y'ning 'acāyibleride turur.¹¹ Kimerseī suāl ķıldı, ebu'l-Ĥakīm 'Ömer ibn Ebī Cehil¹² ibn Hişāmdın: "Peyĝāmbere-ı Ĥudā'ning hiç nübüvvet nişānele-¹³ rini ķörge mü sēn?" dēp. 'Abdu'l- Muṭṭalib cevāb ayttı ki:¹⁴ "Muḥammed beşükde ėken zamānda bir keçe beşükni alıp çıkıp (43b/1) ū-kezā üstün ķoyĝanda seḥer vaķtı bar ėrdi. Ķör-² düm; A:y kelip beşükni neĝçe ķatla aylandı. Muḥammed'ning³ yıĝısı A:y'nı ķörüp süst boldı. A:y yene āsmānĝa⁴ çıkıp kitti. Ķin sordılar: "Ėy Muḥammed, Ay kelip sizdin⁵ a:ylangannı bilür mü siz?" Cevāb aydılar kim: "Biledür men,⁶ A:y keldi mendin sordı ki: 'Maĝa ĥācet ve ĥizmet⁷ bar mı kin?' dēdi. Men ayttım kim: 'Men sēni bir vaķtde⁸ 'a:radın ėkki pāre bolĝıl.' dēr men, 'Şunda ėkki bölün-⁹ gay sēn.' dēdim. 'Revā bolĝay' dēp, başımdın aylanıp¹⁰ kitti." dēdiler.

Kāfirler, bu sözni eşitip: “Yalğan ¹¹ aytadur, yalğançı kılalı.” dep bu mu‘cizeni tilegenle- ¹² ri bu érđi. Ammā aynı kāfirler mu‘cize tilegende işāret kıldılar: ¹³ A:y êkki pāre bolup; biri yaqalarđın kirip ¹⁴ êtekleridin çıkıp başlarığın üç evrıldı. Biri (44a/1) êtekleridin kirip yaqalarđın çıkıp başlarığın üç ² merātibe aylanıp çıkıp yene bir boldı. Ammā A:yınığ başı ³ érđi tolun bolup çıkıp bu kısm hizmetni becā ⁴ keltürđi.

Hıttāy Han-balıq’da ta‘rihni şol ⁵ şaqqı’l-şamer künidin a:ldılar. Siyām degen tağda ⁶ A:yınığ körünüşi bir sā‘atgine turdı andın ⁷ oturup kiter.

Altıncı bāb: Yulduzlarığı ⁸ beyāni érđi. Ayne körmek kerek, yulduzlarığı Hāq ⁹ *sübḥānehu ve te‘ālā* Kelām-ı Mecīd’de ḥabar beripdür kim: “

 ¹⁰ ¹¹

Ya‘nī: “Biz ¹² yulduzlarığı ḥikmet bile yarattuq, tā-ān-ki āsmānlarğa ¹³ zīb u zīnet bergey, müzeyyen kılgay. Şeytānnı köydür- ¹⁴ gey. Beyābānlarda yulduzğa baqıp yörgeyler azıqmağaylar. ¹⁵ Qavlehu *te‘ālā* : “” Ammā (44b/1) yulduzlarığı ba‘zısı Cenūbī turur ve ba‘zısı Şimālī turur. ² Qaçan kim Āf-tāb, Şimāl burcığa kelse hevā begāyet ıssıg bolur. ³ Qaçan kim çıktı, i‘tidālīga kelür.

Hāq *sübḥānehu ve te‘ālā*’nığ ⁴ emr fermāni bile yörür. Öz meylice emesdür. Ammā ⁵ yulduzlar ṭab‘ını bilmek kerek.

Zuḥal: Yaḥşı, ekberdür. ⁶ Quruq, ıssıg turur.

Zühre: Ol ıssıg turur, ṭarab-engiz ⁷ turur.

Merrīḥ: Yaḥşı, aşfer turur. Qattāl, vażī‘ turur.

Müşteri: ⁸ Hevl, ıssıg turur. Sa‘d-ı ekber turur.

‘Uṭārid: Sa‘dge ⁹ nazarı bolsa sa‘d turur, naḥşğa nazarı bolsa naḥīs- ¹⁰ raq turur.

Ammā ‘ilm-i siyāset yaḥşı turur. Ṭab‘larığı ¹¹ efzūn kıılır.

Kaçan kim **Āf-tāb**, Esed burcığa kelse hevāğa¹² ot a:lur, ısığ bolur. Hemme cerrende ve perrende ısığğa¹³ teşnelikke ölerler. Ammā Hūt burcığa kelse savuğ bo-¹⁴ İsa anda savuğ bolur. Kaçan kim Hamel burcığa kelse savuğ¹⁵ bolur, mu‘tedīl bolur.

Süheyl dēgen bir yulduz yörür¹⁶ kim Yemen memleketide toğar. Her yılda ‘İraq halkığa kırk (45a/1) kün körünür andın yine körünmes. Ammā her tēveī ki; Süheyl’ni² körer, elbette öler. Ğarra mezheplikler anı ‘Rabbü’l-Erbāb’³ dērler, anğa tapınurlar.

Ammā ‘**Anuğ** dēgen bir yulduz-⁴ zīdur kim ol toğsa cemī‘-i sular çalgırlar. Meger Nīl ve⁵ deryā yı Mısr bu ěkki deryānıñ suyu çalınmas.⁶ Şüreyyā dēgen yulduz toğsa hemme deryālarınğ suyuğa⁷ ıztırāb tüşer. Çalgıp bir künlük ěkki künlük barıp yine⁸ yangay i‘tidālīga kelgey.

Zuhal dēgen andağ yulduz-⁹ dur kim: Yēttingi āsmāndın toğar. Anıñ feleki cemī‘-i felek-¹⁰ lerdin uluğraq turur. Otuz yılda felekini bir çevrū-¹¹ lür, bir kır<ā>n dērler, her burcda ěkki yarım yıl turar. Andın¹² öter, her derecede bir a:y turup öter. Her yılda āf-tāb¹³ bile ěkki mertebe rū-be-rū bolur. Bir Āf-tāb öterde rū-be-rū¹⁴ bolur, bir yanarda rū-be-rū bolur. Bir mertebe kırān kılar.¹⁵ Bu kırānıda intihā-yı naşlıkı, yamanlıkı turur. Ammā yer¹⁶ yüzidin anıñ mekānı on yētti miñg ve tokkuz yüz on dört¹⁷ miñg ěkki yüz kırk fersenğ turur. Yulduzlarınğ (45b/1) arasında mundın yırağraq yulduz yoğ turur. Zuhal’ning² şūra:tını bir serīr ve bir kürsīde olturğan, ěkki қанатı³ bar, қолıda bir таhta tutup olturğay; sifle-һулқını⁴ a:nğa menğzetürler. Hayvānātdın ejderhanı, perendelerdin⁵ қара cānverni, kāyinātdın қурғаşumnı, taşlardın⁶ қара taşnı, dinlerdin cehūdlarnı anğa menğzetür-⁷ ler.

Ammā **Müşterī** andağ yulduzdur kim: Altıncı āsmāndın⁸ toğar. Her burcda bir yıl turar. On ěkki yılda öz⁹ felekini bir çevrülür. Anı bir mücellā dērler. Her a:yda ěkki¹⁰ yarım derece yörür. Her yılda Āf-tāb bile ěkki mertebe¹¹ қавşur. Bir mertebe Āf-tāb ötüşde uçaşur, bir¹² mertebe Āf-tāb yanışda uçaşur. Āf-tāb yanıp¹³ yēgirme kündin kin toğar. Ol **sa‘d-ı ekber** turur. Türkistān¹⁴ kāfirleri anı ‘ma‘būd’ dep baş urarlar. Şūra:tı:¹⁵ Yigītīdür çeräylik

çār-zānu olturğan, üstünige ¹⁶ bir yıgaç koyğan, êkki kanatı bar turur. A:stında dört ¹⁷ hayvān bar turur: Biri luy, biri a:t, biri tēve, biri kāvmiş. (46a/1) Yeryüzidin Müşteri'ning mekānı tokkuz miñg toksan tokkuz, ² yüz on tokkuz miñg kırk fersenğ turur. Müşteri'ning ³ çoñgluğu yeryüzinçe toksan beş berāber ve yene çār-yekiçe ⁴ depdürler.

Merrīh dēgen andağ yulduzdur kim: Beşinçi ⁵ āsmāndın toğar. Bir yılda āsmānı bir çevrilür. Her burcda ⁶ bir a:y turar. Her yılda êkki a:y Āf-tāb'ning a:rķasıdın toğar. ⁷ Yeryüzidin anıñg mekānı miñg miñg üç yüz yēgirme ⁸ üç miñg üç yüz fersenğ turur. Yeryüzinçe bir yarım hişşe ⁹ turur. Şūratı bir yigitīdür kızıl ton keygen, bir yumalağ ¹⁰ tahtnıñ üstide olturğan, bir ħarbeī qolıda ¹¹ tutuğluğ. Tahtnıñ astıda dört nēmerse turur: Biri ¹² böri, biri it, biri tonğuz, biri ħerş. Ammā 'avām, ¹³ 'Naħs-ı Aşğar' dērler.

Zühre yulduzīdür kim üçünçi ¹⁴ āsmāndın toğar. Sa'd-ı aşğar turur. Her burcın bir a:yda ¹⁵ çıkar. Üç a:y Āf-tāb'ning aldıda toğar. Kişi anı kör- ¹⁶ mes. Sēkkiz a:y körünüp yörür. Üç yüz sēksen künde ¹⁷ 'ālemni bir çevrülür. Andın yanar. Yeryüzidin anıñg mekānı (46b/1) yüz sēksen üç miñg ve altı yüz ellig yētti fersenğ turur. Taḅ'-ı ² laḫīfdür, mizācı balğamdur. Delīl kıılır çerāylıq cuvān- ³ larğa, zevk ve şevkğa, 'ışk-sürüdğa. Şūra:tı çerāylıq ⁴ kıız şūra:tı turur. Ma'ādendin: Mervārid ve Kümüşke delīl ⁵ kıılır. Hükemānıñ qolıda çerāylıq cuvān turur, başığa tāc ⁶ urğan turur, bir taht üstide olturuğluğ, üstide ⁷ üzüm dirahḫı turur. Tahtı astıda dört çerāylıq cuvān ⁸ turur. Her qaysınıñ qolıda bir deste-i gül-i reyḫān tutuğluğ. ⁹ Anı yıdlap turarlar.

'**Uḫārid** bir yulduzīdür kim: Ol ¹⁰ hem Zühre'ğa oħşarağdur. Êkkinçi āsmāndın toğar. Āf-tāb'- ¹¹ dın cüdā bolmas. Anıñg kırānı yüz yēgirme tokkuz kün turur. ¹² Andın yanar. Şūratı: Bezzāz kişilerge menğzer, yaraşık ¹³ ton keyip başığa çoñg destār keygen turur. Qolıda ¹⁴ bir muşḫaf tutuğluğ, tahtnıñ üstide çār-zānu ¹⁵ olturuğluğ. Tahtı a:stıda; bir pīr kişi, bir saķalsız ¹⁶ kişi, bir ħizmetkār kişi, bir bir ḫatun kişi turar. Yeryüzidin ¹⁷ anıñg mekānı altı miñg dört yüz on yētti fersenğ turur. (47a/1) Taḅı' kuruğ turur. Delīl kıılır; din-i İslām

emrleriğe ² ve yahşı nāzik işlerğa ve ‘ākı:l halkğa. Hāyvāndın ³ ıtlarğa, yılanlarğa menğzer; ma‘ādendin mercān ve taş- ⁴ lardın sarığ, yaşıl taşlarğa menğzer.

Altıncı bāb: ⁵ **Burclarınığ beyānı turur.**

Hāğ *sübḥānehu ve te‘ālā* ‘ālemni ⁶ yarattı, on êkki burc peydā kıldı. Tā-ān-ki bile a:y, ⁷ yıllarnı bilgeyler. Bu yetti yılduz semavātlarnı ⁸ seyr kılganı anda mā‘lūm bolur. Burclarını bilmek ⁹ her kimge lāzım bolur. Hükemā bu burclarınığ her birini bir ¹⁰ nēmersege oḡşatıpdurlar: Biriniğ şūra:tını **ḡamel**ğa, ¹¹ biriniğ şūra:tını **yağ**ğa, biriniğ şūra:tını **uyğ**ğa, ¹² biriniğ şūra:tını çiyangğa, biriniğ şūra:tını şırğğa, ¹³ biriniğ şūra:tını **terāzū**ğa emsāl her kıysını bir nēmersege ¹⁴ oḡşatıp ol nēmerseniğ a:tını kıoyuşarlar. Ammā ¹⁵ bilmek kerek:

ḡamel ki cemī‘-i burclarınığ başı turur. Ot dēk ¹⁶ sebük-rev turur. Kıoy şūra:tıda turur. Êkki başı turur, başı (47b/1) arқasığğa bākıp turar. Anınığ birle bir kelteğına kıızıl ton ² kēygen yigitdür ki; başığğa külah kēygen. Êkki kıanātı bar- ³ dur.

Andağ aytıpdurlar kim: Hıḡāy tağıda bir dübe bar- ⁴ dur. Kıaçan kim Āf-tāb, ḡamel burcığğa kelse ol dübedin bir ⁵ uluğ su revān bolur. Ol sudın Āzerbaycan, Muğan, ⁶ Filistin, Kūhiştān bu şehirler ābād bolur. Çün Āf-tāb, ⁷ ḡamel burcığğa kelse kēçe kündüz berāber bolur. *burc-ı i‘tidāl* ⁸ dērler. Astıda bir yılduz bardur, anı *Keffū’l-ḡaḡīb* dērler.

⁹ **ḡevr** dēgen êkkinçi burc. Bu burc tofraқğğa ta‘alluқ turur. ¹⁰ Cenūbī turur. Mūstaқīmū’ḡ-ḡulū‘ turur, girān-rev turur. ¹¹ Ol, bir uynınığ şūra:tıda turur. Êkki putları yotaları ¹² biri bölek turur. Onğğa bir saқalsız yigit bolğay; boyn- ¹³ ığğa altun ḡavқ salğan. Uynınığ arқasıda tōrt ¹⁴ zülfluқ bir ḡatun bolğay. Uynınığ aldıda bir dirāḡt-ı ¹⁵ ‘azīm bolğay. Bu burc; Mışr, Hiryū, Hemedān, Māhīn bu şehirlerğa ¹⁶ ta‘alluқ turur. Ōzi şābit turur. Mununğ kıatıda bir (48a/1) yılduz bardur, anı ‘Aynū’s- ḡevr’ dērler, kıattāl turur, naḡs turur. ² Yene bir yılduz bardur kim: Anı ‘Re’sū’l-ḡül’ dērler. ³ Ol hem naḡs, kıattāldur. Şimālī turur. Her kim bu ḡālī‘de ⁴ toğsa yılduzı burcğğa yetse ēgesini öltürür. ⁵ Ol sebebdin bu yılduzları kıattāl dērler.

Cevzā⁶ üçüncü burc turur. Bu burcda altı yıldız bar turur.⁷ Birisine *Re'sü'l-Bihār* dèrler. Ol şehābī turur. attıg, ⁸ naħs turur. Birini *Menkibü'l-Cevzā* dèrler. Ol hem dağı ⁹ attāl turur. Birini *Menkibü's-Seyrī* dèrler. Birini *El-Vasaa*¹⁰ dèrler. Birini *ademü's-Seyrī* dèrler. Birine *Re'sü'l-Uyūn*¹¹ dèrler.

Bu yıldız sa'ddur. Bu burcīdür Şimālī'¹² ğa ta'allu tutar. Behārīdür, mađrībīdür. Mu'avvecü't- ulū'¹³ dur. Ėkki şürettedür. Biribiriniĝ ketfiğa olımı o-¹⁴ lını oyup turar. Bèlleri bağlı, ara ötüc kèygendürler.¹⁵ Bularniĝ arasıda bir kimerse turar. Bir ejdehā ol ¹⁶ kişiniĝ başıda oturğay. Ol bir ejdehāniĝ uyruğıda (48b/1) yine èkki ejdehā bolğay. Ol kişiniĝ ba:şığa baıp tur-² ğay. Şehrlerdin Yilimān, Cürçān, Kābül, Tarĥān bu burc-³ ğa ta'alludur.

Sereān dègen burcīdür. Ābī ve māde.⁴ Şimālī, munalib turur. Bu hem müstaimü't-ulū', girān-rev.⁵ Yaman; ünkü eşekke menĝzer. Bir saalsız yigitniĝ ⁶ a:rasıdın avlap yörür. Yene bir yigitniĝ olıda ⁷ fıca tutuğludur, başı tüben, putları yokarı ⁸ turar. Sereān'ğa baıp turğay. Şehrlerdin Merv,⁹ Afriıyye, Ĥorāsān, Bahreyn'dür. Tört yıldızı bardur.¹⁰ Şu cenübī, re'sü'l-bevm, yemāni, müşennā. Şehābī.

Esed,¹¹ ot burcı turur. Erkek turur. Behārī turur. Maşriī turur.¹² Sebük-rev, şābitdür. Şīr şuratıda turur. Aldıda ot ¹³ köyüp turar. Arasıda bir yigit bardur, èkki başlı,¹⁴ başlarığa tāc uruğlu turur. Bu ālī' Türkistān,¹⁵ İrān ve Mekkeliklerğa, Başra ve Berberlerğa yaraşur.¹⁶ Burcniĝ bir yıldızı bardur, *albü'l-esed* dèrler. Şimālī turur. attāl (49a/1) turur.

Sünbüle burcī turur; ĥākī, māde, leyli. Cenübī, müstaimü't-² ulū', girān-rev. Tola aralağa bir ĥatun kişiniĝ ³ şūra:tıda turğay. Onĝ olıda buğday başı tutu-⁴ ğlu. Başıda tāc-ı zerrin. A:rası arafıda bir saal-⁵ sız kişi a:rasını munĝa ılıp turğay. Anıĝ ald-⁶ ıda yine bir ĥatun ser-niĝün turğay. açan kim Āf-tāb; Sünbüle ⁷ burcığa kelse, deryālar yaman bolğaylar. Şehrlerdin Tūs ve ⁸ Fārs ve Şām ve ahraman ve Kirmān ta'allu turur. Bir yıldızı ⁹ bardur, *Şarfē* dèrler. şimālī turur. Sa'd turur.

Mîzân dâgen ¹⁰ burcî turur kim: Şimālğa ta'alluq turur. Behārî turur, mağribî ¹¹ turur. Sebük-rev. Müstaqimü't-ţulû'. Tola qaralağaq şû- ¹² retî bir kişi bolğay ki tizleri mürîsidin eşip ¹³ turğay. Qolıda terâzu bolğay. Anğa bir merd-i kelân yığaç- ¹⁴ ğa, tekye qılğan hemrâh bolğay. Qaçan-kim Āf-tâb, Mîzân burcığa ¹⁵ kelse kün ü tün beraber bolğay. Şehrlerdin: Kirmân, Sîstân, ¹⁶ Bekaristan, Belğ ve Kişmîr ve Hind ve Rûm'niñ ħâlî'i turur. (49b/1) Bu burcniñ üç yulduzı bar turur: *Simâkü'r-râmîh*, *El-Ekil*. ² Her êkkisi şimâl turur. *Simâkü'l-Ağzel*, cenübest ve ³ sa'dest.

'**Akreb** burcî turur: Şâbit, âbî, mâde. Leylî, ⁴ şimâlî, müstaqimü't-ţulû', girân-rev, çıyan şûra:tıda. ⁵ Anıñ üstide bir saqalsız kişi yatqay. Bu burc ⁶ 'Arab, Başra ve Hicâz ve Āmil ve Qums bu şehrlerniñ ⁷ ħâlî'i turur. Êkki yulduzı bar turur. Biri *Qalbü'l-'Akreb*, ⁸ biri *Cemmetü'l-'Akreb*. Êkkilesi qattâldur.

Qavs ⁹ dâgen ot burcî turur. Nehârî turur. Maşriqî turur. ¹⁰ Sebük-rev, şûratı yağa menğzer. A:rqasıda bir çerâylik ¹¹ kişi turar. Aldıda bir uluğ yılan yatar, quyuğu- ¹² nı yoqğarı köterip. Qaçan kim Āf-tâb, Qavs burcığa kelse ¹³ Fârîs deryâsı ıztırâbğa tüşer, deryâ suyu ısığ ¹⁴ bolur, keme yildem yörür. Şehrlerdin İşfahân, Rey ve ¹⁵ Mekrân'ğa ta'alluq turur. Bir yulduzı bardur, anı '*Ayn-¹⁶ u'r-Râmî* dâderler.

Cedy dâgen burcî turur kim: ħâkî, münqalib, (50a/1) mâde, leylî, şimâlî, girân-rev, mu'avvecü't-ţulû. Şûra:tı ² êkki balıqniñ şûratıda turur; biribiriniñ quyu- ³ ğığa başını qoyup yatqan turur. Aldıda bir ħatun ⁴ turur kim başığa tâc kâygen. Aldıda bir bala ser-nigün ⁵ turar. Şehrlerdin; Taberistan, Semerqand ve Nikera ve ⁶ İskenderiyye'ğa ta'alluq tutar. Bir yulduzı bardur, anı ⁷ *Menkıbü'l-Fürs* dâderler. Şimâl, nağs turur.

'Aleyhis'-selâm burunkı ⁸ ħükemâlar andağ aytıpdur kim bu burclarnıñ şûret- ⁹ lerini ki yâd qıldıq, uzun 'ömlerni şarf qılıp kêçeler ¹⁰ yulduzlar sanap miñg yêgirme êkki yulduz-ı şâbitni ¹¹ kırk sêkkiz şûretde tapıp tecribeler qılıp yulduz- ¹² larnı sayarlar, 'ömler sarf êtip tapğan nêmerseler turur. ¹³

Ba‘zı h kem lar ayıpdurlar kim: “Bu n m memleketide bir dery yi ¹⁴ bar  rdi. Cem -i yulduzlar her n mersi ki ‘ lem-i ‘ulvide ¹⁵ bardur,  ol deryada z hir bolur. Her vaqi‘anı  undın (50b1) a:lurlar kit b yuzige algandurlar amm  bu zam nda ol iqlimininġ- ² yollarını  um bile sular basıp  alıpdur. ³ *Va ‘ll hi a ‘lem bi’ - av b*

TÜRKİYE TÜRKÇESİNE AKTARIM

(1b/1) Bu kitap, *Acāyibü'l-Mahlūkāt ve'l-Ġarāyibü'l-Mevcūdāt* nāmıyla belirlendi. Tanrıya sınırsız şükür ve sayısız övgü olsun; çünkü O, dünyayı yarattı ve kişiöğlunu bütün yaratılmışlar içinde ⁵ seçilmiş ve seçkin kıldı ve ona harici ve dâhili beş duyuyu bağışladı. Böylece (kişioğlu) *sabî'î* ve *behîmî* sıfatından yani kıkırdaklı ve yırtıcı hayvanlar sınıfından çıkıp insanlığa, dünyaya erişecek ve melekler sınıfına girecek. Tanrı sözü: ¹⁰ *Andolsun, biz insanoğlunu şerefli kıldık. Onları karada ve denizde taşıdık. Kendilerini en güzel ve temiz şeylerden rızıklandırdık ve onları yarattıklarımızın birçoğundan üstün kıldık*¹²¹. (Tanrı kişioğluna) Her bir duyusunda değışme kabiliyeti verdi. (Bunlar Tanrı'nın) kâmil hikmetine ve bütün ilimlere hâkim oluşuna delalet eder.

Kişioğlunu birincisi idrak sahibi, ikincisi akıl yoksunu, üçüncüsü bilge ve dördüncüsü cahil olarak dört gruba ayırdı ve her birine ¹⁵ bir dişi verdi. Hepsini birbirine muhtaç etti.

(2a/1) İskender tarafından ele geçirildi. Ufuklar içinde (geniş bir coğrafyada) yürüyüp ilim ve bilgelik elde etti. Ondan sonra Hindistan padişahına mektup gönderdi. (Şöyle) hitap etti: “Ey cihanı süsleyen Hint hükümdarı, bana ita‘at et. Eğer (ita‘at) etmezsen, ⁵ başka padişahlara ve dünyayı idaren eden diğer hükümdarlara uyguladığım o muameleyi sana da uygulayım.”

Hindistan hükümdarı “ Ey cihanın sığınağı padişah, dünyanın tamamını aldın. Hindistan'ı da almış olduğunu ve beni kendine itaat ettirdiğini hayal et. Ama dünya (malı) için övünmek iyi değildir.” diye (cevap verdi.)

Onun üzerine İskender ¹⁰ yine mektup yazdı: “Ey Hint hükümdarı, sen neyle övünürsün?”

¹²¹ İsrâ Sûresi 70. Ayet

Hint hükümdarı yine cevap olarak bir mektup yazdı: “Ben bilgelikle, âlimlerin sohbetiyle ve ilim sahiplerinin dostluğuyla övünürüm ve sana iki bilge kişiyi gönderiyorum: Biri filozof ve yine biri Hemedanlı tabip. Bunlar, (2b/1) Hindistan’dan içinde iğneler saplanmış yağ bulunan bir kutu ile İskender’<in huzuruna çıktı.> İskender kutuyu alıp iğnelerden ayna yaptırıp Bilge Filozof’a verdi. Filozof aynayı gördü ve yine İskender’e gönderdi. ⁵ Bundan sonra Hazret-i İskender filozofu huzuruna çağırıp sordu: “Ey filozof, bu kutuyu göndermekteki maksat: ‘ilim, bilim ve hikmet sahibiyim; senin gönlün çok fazla kan dökmek sebebiyle ölçsüzce demir gibi katıdır.’ (mesajı vermektir.) Bu iğneleri ¹⁰ ayna yaptırdığımda vereceğin cevap nedir? Filozof cevap verdi: “Ey İskender, sen gönlüm her ne kadar katıysa da ben gönlümü bilgelik ve öğütler ile aydınlatırım, diyorsun.” Padişah İskender bu cevaptan hoşnut olup ve övgüler yağdırarak altın ve değerli madenlerle ödüllendirdi. Hemedanlı (3a/1) tabibi getirtti ve sordu: “Hastalığın esası nedir?” Tabip: “Çok yemek yemek.” dedi. (Padişah) yine sordu: “Esas ilaç nedir? Hakim: “İnsan kararında yemek yemelidir. Ey İskender, ben sana ⁵ bir macun vereyim, sen o macunu ye, onu yediğinde o kadar zararlı yemekleri yeme isteğin olmayacak ve yararlı yemeklere meyledeceksin.” dediğinde İskender (şöyle) söyledi: “Ey Hemedān, bu büyük bir meseledir ve (sen) kendi hünerini abarttın.” Hemedan macunu yapmış, bir tabip (İskender’e) vermiş. İskender bu macunu ¹⁰ yemiş. Ve artık zararlı yemeklere asla meyletmemiş ve aklına da (bunlar) gelmemiş.”

İskender bir gün abdesthaneye varıp ihtiyacını gidermek için oturmuştu. O sırada bir suret görüldü. İskender onu görünce sordu: “Sen kimsin?” (3b/1) O suret cevap verdi: “Ben hastalığım. Bedenine gireceğim.” deyip girdi. İskender ihtiyacını gidermeyi bırakıp, kalkıp abdesthaneden çıktı. Hemedanlı tabip (onu) görünce “Sen hasta olmuşsun.” dedi. İskender acı çektiğini gizleyip bir şey ⁵ demeden Hemedanlı Bilge (şöyle) dedi: “Niçin benden gizliyorsun ? Ben ona çare bulayım.” İskender “Bir ilaç hazırla.” dedi. Tabip ilacı hazırlayarak getirdi.

(Ancak) İskender de ilacı yemeden yine ihtiyaç gidermeye gitti. Önceki sureti gördü.(O suretin) ¹⁰ vücudundan çıkararak: “Ben içinden çıktım. Sen ilacı yeseydin ben yanıp yok olurum.” demesiyle (İskender) hoşnut olup abdesthaneden çıktı. Tabip, İskender’e bakıp bardağın içindeki ilacı hemen döktü. İskender (bunun üzerine şöyle) dedi: “Ey Hemedan..... (6a/1) “İlacı bana içirmeden niçin yok ettin?” Tabip Hemedan gülüp: “Ey İskender, o illetler bedeninden çıkıp gitmiştir. İlaç içmek sana gerekli olmadığından toprağa döktüm.” dediğinde ⁵ Hazret-i İskender Hemedanlı tabibin bilgisine şaşırdı. Ondan sonra bilginlere ve âlimlere daha fazla değer verip saygı gösterdi. Altın ve mücevher, değerli kaftanla memnun ederek “Böyle insanların sohbetleri, dünya hazinelerinin tamamından ¹⁰ güzelmiş.” diye söyledi. Yine bir gün Padişah İskender “Kişi ecel vaktini bilseydi...” deyip bütün bilginleri ve âlimleri huzuruna çağırıp bu düşüncesini açıkladı.” Bilginler ve âlimler: “Sen; göğü altından, yeri demirden olan (bir) yerde öleceksin.” diyerek (6b/1) haber verdiler. Aradan yıllar geçti. Hazret-i İskender günlerden bir gün orduyla ile birlikte bir çöle ulaştılar. İskender orada hastalandı; öyle ki çadır ve otağları arkasında kalmıştı. Hemen ⁵ zırhlarını çıkarttılar. Orada inince güneş çarptı. Altın tepsilerini başlarına gölgelik yaptılar. Hazret-i İskender (bunu) görünce hikmet ve ilim sahiplerinin sözleri aklına gelip (onların) söyledikleri gerçekleşti.” dedi. Annesi Nahiye’ye mektup yazılmasını emredip ¹⁰ hazırlayıp getirdiler. (İskender şöyle dedi): “Ey canım anam, can emanettir. Sonunda emaneti sahibine vermemek olmaz. Ölüm yağmuru hep yağar. Bu cihan padişahlarının anasıdır, yokluk babasıdır. Hiçbir (7a/1) evlat sonsuza dek annesiyle değildir. Her ne kadar benim bu dünyada padişahlığım gittiyse de Hak *subhânehu ve teâ’lâ* bana âhiret padişahlığını bağışladı. Bana bu talihin, bu mutluluğun uzun sürmeyeceği bilginlerin ve fazilet sahiplerinin ⁵ sohbetlerinde bildirildi.”

Bu hikâyeden maksat şudur: Bu dünyada hiçbir cevher ve lâl, hazine, define ilimden daha iyi, daha üstün değildir ve ahirette de ilimden başka hiçbir mal ve cevher fayda etmez. Bu yüzden peygamberler ve padişahlar daima ilim ve bilgiyle övünürler. Nitekim Hazret-i

Adem *aleyhi's-selâm*'a Sayfa, Hazret-i Musa *aleyhi's-selâm*'a Tevrat, Hazret-i İsa *aleyhi's-selâm*'a İncil ve Hazret-i Davud *aleyhi's-selâm*'a Zebur geldi.

Süleyman *sal<allâhu aleyhi ve sellem>* in haremi olan Belkıs, (7b/1) Süleyman (peygamber)in mektubunu eline aldı. Mektupta (şöyle) yazmışlar: “Şüphesiz ben Süleyman ve şüphesiz rahman ve rahim olan Allah'ın adıyla... Kısacası; bu kitaba Kitâb-ı Kerim adı verdi, çok saygı gösterdi. Ve bu sebeple İslâm'la da şereflendi.”⁵ Hususi haremini Hazreti Süleyman peygambere nasip etti. Ve (böylece) bin(lerce) hanımın büyüğü oldu.

Şöyle naklederler: Günlerden bir gün Hazret-i Süleyman, Belkıs ve Asaf ibn Berahya bir sofrada yemek yiyip oturuyorlardı. Biri bir¹⁰ balık kebabı getirdi. Belkıs Hanım sordu: “Ey Süleyman, bu ölü balık dirilir mi?” Hazret-i Süleyman *aleyhi's-selâm* cevap verdiler: “Sen, ben ve Asaf, hayalimizi doğru bir şekilde dersek dirilir.” Asaf (şöyle) söyledi: “Ey (8a/1) Tanrının mülkünün sahibi olan Süleyman, ben Asaf'ım, bütün dünyaya sen padişahsın ve ben vezirim. Dünyanın tamamı benim hâkimiyetim ve buyruğum altındadır. Ama ben gönülden Süleyman olmayı, senin de Asaf olmanı istiyorum.”⁵ Balık hareket etti. Belkıs: “Ey Süleyman, sen Süleymansın, yeryüzünün padişahsın ve Hak üzere peygamber, bütün dünyanın mertlerinin baş tacı, en iyisi ve en hoş olanısın. Ancak; gönlümden, “Bıyıkları yeni çıkmaya başlamış¹⁰ bir genç olsa, onunla eğlensem ve hoşça vakit geçirsem (diye geçiyor).” dedi. Balık dirildi. Hazret-i Süleyman (şöyle) söyledi: “Ben bütün dünyanın padişahıyım ve Hak üzere peygamberiyim. Bütün devlerin, perilerin, insanların, cinlerin, kıkırdaklı ve kanatlı hayvanların, karınca ve çekirgelerin, ne kadar (8b/1) canlı varsa hepsi benim buyruğum altındadır. Hazinelerin ve definelerin tamamı “Ey Süleyman bizi açıp alsan.” deyip kendilerini benim önüne sererler. “Ben buna meyletmem. Ancak iki insan (huzuruma) girip gelse⁵ birinin birazcık hediyesi olsa ve yine birinin hiçbir şeyi olmasa; o hediye olanı hediyelessiz olandan daha fazla dost tutasım gelir.” dedi. Balık bu söz üzerine yerinden sıçrayıp suya girip gitti. Bu sözde maksat şudur: Merhamet ve doğruluk üzere olunca ölüler bile dirilir.¹⁰ Her insan ne

kadar uzun ömür yaşarsa bir o kadar da hırslı olur. Ömrünü yemeye, içmeye, eğlenmeye sarf etmek için karar vererek, gece gündüz dünya nimetlerini aramakla meşgul olarak bir ahmak gibi hiçbir fayda sağlamaz. (9a/1) Kendini eğlendirerek, eskitip yıprandırarak ömrünü boş yere geçirir. Dünyalık malını yığarak, yemeyip içmeyip ne kadar düşmanı varsa onlara bırakarak, kendisi hedefi olmayan bir yola ve uçsuz bucaksız bir çöle girerek (kaybolup) gider. Yaptığı ettiği, çektiği zahmet boş yere ve faydasız olur. Nitekim biz Hermân kalesinde ve Kirvân kapısında yazılmış olan bu sözleri bu kitabın yüzüne yazdık.. İnşa'allah (bu) bir nasihat olacaktır. Ebu Ömer (şöyle) demiştir: “Biz de faydalandırdık. ¹⁰ Falanca bir ayda bir topluluğun fitne ve hainlikle meşgul olduğunu bize bildirdiler. Gittiğimizde topluluğun fitne ve fesatla meşgul olduğunu gördük. Bir kimse defteri okuyup otururken o kişinin saygısına karşılık hepsinin günahını affettik. Maksat şudur: “Kitaba saygı göstermek (9b/1) iyidir. Yoksul ve hiçbir değeri olmayan ben bu kitabı derledim. Böylece bu âlemin acayıpliklerini ve garipliklerini gördüm ve işittim.” Benim bu dileğimdeki maksadım şudur: Bu acayıplikler gökteki yıldırım, şimşek ve güneş (gibi) ⁵ dir. Onları görmek, bilmek (sadece) uzun ömür ile idrak etmek ile olmaz. O acayıpliği inkâr eden uğursuzdur. Her kim ne sebeple Tanrı'nın eserlerini ve niteliklerini inkâr etse uğursuzdur. Hatta kâfirdir. Mesela: Eğer bir kimse Rum'un, ¹⁰ ya da Endülüs'ün, Kandahar'ın ya da Mültan'ın acayıpliklerinden bahsetse ve (bunlara) delil istese; o kişinin dediğinin doğru olması için gidip görüp gelmeye ömür gerekir. Herkes kendi şehrinin, ülkesinin acayıpliklerini yine de bilemez. Nitekim; ¹⁵ bütün gariplikler Hemedan bölgesinde olur. Ancak Hemedanlıların (10a/1) onlardan haberi yok. Ben, Kum denilen şehrin kadısına: “Çok eskiden Kum şehrine zehir demelerinin sebebi nedir?” diye sordum. O bilemedi. Şaşırıp kaldı ve (şöyle) dedi: “Ben hiçbir zaman ⁵ bunu işitmedim.” Ama tarih kitaplarında meşhurdur ve herkesçe bilinir. Yine sordum: “Hazreti İsa *aleyhisselâm* 'ın ölüyü dirilttiği o yerde yetişen gülleri bilir misin?” dedim. Onu da bilemedi. Yine sordum: “Ülkeler(den bir ülke) varmış ¹⁰ ki Hüdāyan dermişler, onu bilir misin?” Onu

da bilemedi. Nasıl bir kişi bir şehirde altmış, yetmiş yıl geçirip o şehrin acayıplıklarından habersiz olabilir? O şehirlerin dünya üzerinde olduğunu bilmese (bile) hiç acayip ve garip (10b/1) değildir. Tanrı'nın kudretinden ve sonsuz ilimlerinden habersiz olsa olur. Ancak değer verdiğinde bilir.

Biliniz ve haberdâr olunuz ki; biz bu kitaba '*Acâyibü'l-Mahlûkât ve Ğarâyibü'l-Mevcûdât*'⁵ adı koyduk ve on bölüm hâlinde topladık. Her bir bölümü sayısız konu ve çok sayıda kısım ile ayırdık. Sözü hikâye ettik, anlattık. İlk bölüm; kutsal yerlerin acayıplıkları (ve) gariplikleri hakkındadır. Beş kısımdır. İlk¹⁰ kısım; arş, kürsî, levh ve kalem, (Tanrı'ya) yakın dört meleğin, ruhani varlıkların sıfat ve mekânları hakkındadır. İkinci kısım; göğün yedi katının, (göğün) büyüklüğünün, ömrünün ve delilinin hakkındadır. Üçüncü kısım; dünyayı aydınlatan güneşin (11a/1) büyüklüğü, genişliği, sdönüşü, etkisi, şekli ve rengi hakkındadır. Dördüncü kısım; Ay'ın özellikleri, etkisi, parlaklığı, biçimi ve herhangi bir kimsenin düşünde⁵ ayı ve güneşi görmesi hakkındadır. Beşinci kısım; Satürn, Merkür, Mars, Jüpiter ve Venüs hakkındadır.

İkinci bölüm de beş kısım şeklinde düzenlendi. İlk kısım; ateşin renginin nitelikleri hakkındadır. İkinci kısım; büyük bir ateş yani yıldırım ve şimşekler,¹⁰ sönmüş yıldızlar ve gökkuşağı hakkındadır. Üçüncü kısım; havanın yani gök ile yer arasının ve canlı ve cansız cisimler arasındaki ortaklıkların hakkındadır. Dördüncü kısım; rüzgârların cinsi, gürültüsü, iyi şans (11b/1) getirmesi ve muhalefet etmesinin hakkındadır. Beşinci kısım; bulutların ve gürleyişlerinin, rengi hakkındadır.

Üçüncü bölüm altı kısım hâlinde düzenlenmiştir. Bu bölüm denizlerin, çeşmelerin,⁵ kuyuların, nehirlerin, dağların ve taşların hakkındadır. İlk kısım; denizlerin hakkındadır. Alfabetik sıraya göre düzenlendi:

1: Ahzar Denizi (Yeşil Deniz), Endülüs Denizi, Almas Denizi (Elmas Denizi), İtil Denizi (İdil Nehri), Urus Denizi, Ahmer Denizi (Kızıldeniz),¹⁰ Ebyaz Denizi, Esved Denizi,

ب: Baki Denizi, Biker Denizi, Belencer Denizi, Belhikan Denizi, Batha Denizi, Babeg Denizi, ت: Terem Denizi, ث: Sevabe Denizi, Sersar Denizi, ج: Ceyhun Denizi, Ceherhur Denizi, Cügel Denizi, (12a/1) Cürcan Denizi, Cacerm Denizi, ح: Hayat Suyu, Sıcak Deniz, Hırz Denizi, خ: Harezmi Denizi, Halat Denizi, Habur Denizi, د: Dicle Suyu (Dicle Nehri) Aynu'd-Dem, Rum Denizi, Rumiyye Denizi, ذ: ⁵ Zenc Denizi, Zeri-rum Denizi, س: Serabi Denizi, Seyhan Denizi (Seyhan Nehri), Suri Denizi, Sümer Denizi, ش: Şir Denizi, Şas Denizi, Aynu'ş-Şedid, ص: Sabhel Denizi, ض: Zabeni Denizi, ط: Taberiyye Denizi, Taberistan Denizi, ¹⁰ Aynu't-Tayye, Umman Denizi, Aden Denizi, Aynu'l-Gumam ف: Faris Denizi, Furat Denizi (Fırat Nehri), Femmü'l-Ebvab Denizi, Femmü'l-Esed Denizi, Feryabi Denizi, Aynu'l- Fürs, ق: Kulzüm Denizi, Kas Denizi, (12b/1) Kayyum Denizi, Kırkatal Denizi, م: Muhit Denizi, Minte Denizi, Mukaddes Denizi, Meriz Denizi, ن: Nil Denizi (Nil Nehri), Van Nehri, ه: Hirkend Denizi, Hirmend Denizi, ی: Aynu'l-Yemin. ⁵ İkinci kısım; kuyular, çeşmeler hakkındadır.

Üçüncü kısım; dünyanın taksiminde yeryüzü, Feridun ve Tahmures'in zaptettiği şehirler (ve) dünyanın şekli hakkındadır.

Dördüncü kısım; dağlar ¹⁰ hakkındadır. O dağlar bunlardır (ve) harf sırasına göre verilmiştir:

Ahzer Dağı, (Yeşil Dağ), Ahmer Dağı (Kızıl Dağ), Ahud Dağı, Aseg Dağı, Ervend Dağı, Eşkeran Dağı, Almas Dağı (Elmas Dağı), Etvaran Dağı, Basar Dağı, Parcah Dağı, Bi-Sütun Dağı, (13a/1) Bertayil Dağı, Burk Dağı, Tevmid Dağı, Tübet/Tevbet Dağı, Cudi Dağı, Celil Dağı, Cârî Dağı, Haris Dağı, Huvires Dağı, Habel Dağı, Hadîd Dağı, Devamend Dağı, Dehun Dağı, Semîn Dağı, Sübhar Dağı, Seylan Dağı, Senc Dağı, Sâmi dağı ⁵ Şivân Dağı, Surh Dağı, Hini Dağı, Tur-ı Sîna Dağı, Tamâ Dağı, Tanburi Dağı, Taberuyani Dağı, Akik

Dağı, Necm Dağı, Kasur Dağı, Kik Dağı, Kalaf Dağı, Kâf Dağı, Kârun Dağı, Kebûdân Dağı, Kender Dağı, Legâm Dağı, Muazzam Dağı, Mârun Dağı, Nârî Dağı, Nûşâdır Dağı, Hirkend Dağı, Vakvak Dağı,¹⁰ Vârî Dağı, Beraat Dağı.

Beşinci bölüm madenler ve değerli taşlar hakkındadır. ۱: Ermeni Elması: İshâl, ب: Besed olur. Badher, Bedahş, Bicâde¹²² Bûlur, Hamd taşı, ... Yerakân¹²³ taşı, Rehâc, Türkistan altını, Kurgaşum Madeni, Hindistan zümrüdü ve madeni (Hindistan Zümrüdü): Altın, (13b/1) Zengbar madeni: Altın, Zernîh Madeni, Zücac (Sırça,Cam,Şişe), Zambak, Zâc, Sünâveh Gümüş, Şebe¹²⁴ Madeni, Şâvene, Sarf, Akik, Uzvî, Fulad, Kalikand, Kehribar, Mervarid, İnci, Lü'lü,¹²⁵ Mıknâtis, ..., Mūmiyâlı, Melh, Mercan, Nuhas,¹²⁶ Yâkût, Firûze¹²⁷.

Altıncı kısım taşlar hakkındadır. Beytü'l-Mukaddes (Kudüs) Taşı, Zülkarneyn Taşı, Musa Taşı, Sâir Taşı, Farsiyye Taşı.

Dördüncü bölüm şehirler hakkındadır. Bu bölüm de beş kısımdan (oluşur.) İlk kısım; mescidler hakkındadır. ¹⁰ Beytü'l-Mukaddes (Mescid-i Aksa) Mescidi, Kabe-i Muazzama, Hacerü'l-Esved, İbrahim' *aleyhisselâm*'ın makamı, Mescidü'l-Haram (Kabe), Medine Mescidi, Nuh *aleyhisselâm*'ın mescidi, İsa *aleyhisselâm*'ın mescidi, Kûfe Mescidi, Nusra Mescidi, Zekeriyya oğlu Yahya *aleyhisselâm*'ın mescidi, Üstühhrah Mescidi, Davud *aleyhisselâm*'ın mescidi, Musa *aleyhisselâm*'ın mescidi, Dımışk mescidi.

(14a/1) İkinci kısım kiliseler yani ibadet yerleri hakkındadır. Rumiyye kilisesi, Sahnuniyye kilisesi, Mülk kilisesi, Surh kilisesi, Kıyamet Kilisesi, Minâ kilisesi, Kurneyn kilisesi, Fars kilisesi.

¹²² Çok sulu kızıl bir taş

¹²³ Sarılık hastalığına iyi gelen taş

¹²⁴ Siyah Boncuk

¹²⁵ Bir tür inci çeşidi

¹²⁶ Bakır rengine benzer bir inci çeşidi

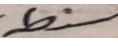
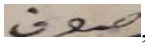
¹²⁷ Nişabur'da çıkan mavi renkli yüzük taşı

Üçüncü kısım şehirler ve coğrafyalar hakkındadır. ⁵ Bu şehirler alfabetik sıraya göre düzenlenmiştir. ا: İlya şehri, Antakya şehri, Erivan şehri, İsfahan şehri, Ermeniyye şehri, İskenderiyye şehri, Endülüs şehri, Ahvaz şehri, ب: Bestam şehri, Beybider şehri, Burtas şehri, Berda şehri, Babil şehri, Bağdad şehri, Basra şehri, ¹⁰ Belh şehri, Bedbus şehri, Bahelbek şehri, Burc şehri, Best şehri, Busah şehri, Balasagun şehri, Bulgar şehri, Badahşan. ت: Tibet, Türkistan, Talas, Tüster, Tirmiz, Tikrit, Tirmid Şehri, Tabul şehri, Tes şehri. ج: Cünd-ü Nişabur, Cürcan Şehri, Cācilī Şehri, Çağaniyan Şehri, (14b/1) Cerire Şehri, Cābulkā Şehri, Cabulsā Şehri. ح: Hadramut şehri, Hımıs şehri, Hulvân şehri, Hacer şehri. خ: Horasan şehri, Hanel şehri, Harezmi şehri, Haristan şehri, Hazar şehri, Hayz şehri, Hucend şehri, Haz şehri. د: Damgan şehri, Dımışk, ⁵ Damıgla şehri, Darvân şehri, Darü'l-beçird, Dimyat şehri, ذ: Zatü'l-Atlak. ر: Rumiyye şehri, Rum şehri, Rey şehri, Rüyân şehri, Resulayn şehri, Remle şehri. ز: Zûra şehri, Zerenc şehri, Zebcâr. س: Serendip, Semenrây şehri, Sistan, Semerkand, Sürûşiyye şehri, Süvâr şehri. ¹⁰ ش: Şam şehri, Şirvân şehri, Şüş şehri, Şer şehri. ص: Sîn şehri, Sağaniyan şehri, Safâ, Sur şehri, Su şehri. ض: Darvac. ط: Tayif şehri, Talite şehri, Tarsus şehri, Tıraz şehri, Tâlkân şehri, Taberistan, Taberiyye. ع: Irak, Askalân şehri, Asker şehri, Umman şehri. غ: Gur şehri, Gazni şehri, (15a/1) Gazneyn şehri. ف: Fars şehri, Filistin şehri, Fergana şehri. ق: Karine, Kıran şehri, Kavsiye şehri, Kazveyn şehri, Kum, Kasır şehri, Kasâviye şehri, Kamîr şehri, Kurnatâs/Kırantas¹²⁸ şehri, Kalika şehri, Kosnattiniyye (İstanbul) şehri. ك: Kûfe şehri, Kabil şehri, Kûküm şehri, Kirman şehri, ⁵ Kâşkar (Kaşgar) şehri. ل: Lihâver, Leys. م: Mekke, Mağrib, Mısır (Mısır) Şehri, Merv şehri, Musul şehri, Maveraünnehir , Medâyin, Mühre, Mehdiyye, Masîsiniyye, Muyâkârik, Mugan, Merh,

¹²⁸ Endülüs Emevîleri dönemindeki bir yerleşim yeri olan ve bugün İspanya sınırları içindeki Granada şehri olabilir.

Mahan, Multan, Mansure (Kahire'nin kuzeyinde yer alan bir şehir.), Mihrbân, Musul. ن: Nihavend, Nişabur, Nesrîn (Nasreyn), Nastunîn, Nûbe-Manz. ه: Hemedan, Hind, ¹⁰ Herat. و: Vâsıt. ی: Yemâme, Yezd, Yemen.

Dördüncü bölüm saraylar hakkındadır. İhrâm Sarayı, İrem Sarayı, Ablak Sarayı, Ferd Sarayı, İskenderiyye Sarayı. ب: Beyza Sarayı (Muaviye'nin Sarayı), Babiliyye Sarayı, Belkis Sarayı, Biladü'l- Hulviyye. ت: Taht. ج: Cârîye Kalesi. ح: Hadikâ, Hurnak. خ: Hadra, ... (Kubbe-i Hadra,/Yeşil Kubbe¹²⁹ (15b/1) Zeheb Kubbesi, Dendan. س: Sirir, Sence, Semrân, Seddezü'l-Karnık (Karnak Tapınakları?). ش: Şirmâğ, Şu'b Nuvân, Haznü'l-Sakar. ع: Umdan. ف: Fercân, Firavnî. ق: Kilis, Ayvâr Sarayı, Kavâris Sarayı, Kusur Sarayı, Kistrâ Sarayı, Sabûs Sarayı, ⁵ Meşidiyü'l-Mu'in Sarayı, Süleyman *aleyhisselâm*'ın meydanı, Nuşirevan Sarayı, Nevbahar Sarayı, Hirmân ve Rimân Sarayı.

Beşinci kısım ağaçlar hakkındadır. ا: Utruc, Âbnûs, Encidân, Ebr-i dut, Aş-ı Amlākî. ب: Bekum bês Belesân ت: Tîn, Tığaç ج: Cevz, Cevlân, Hûr, Hemâme, ¹⁰ Haliç, Hadenğ, Davlab, Darü-şa'bân, Divdâr, Demkûs, Des, Rumân, Rîsâs ج: Zeytün, Zakkum, س: Sâvec, Sefrecîl, Sumak, , Şimşâd, Şecerü's-sarâb, Sandal, Sanavber, , 'Ûd, 'Anber, 'Ar'ar, 'İneb 'Unâb, 'Asâfir, 'Akârbi, 'Anberâ, Fülful, Fısk, Fersubâr, (16a/1) Ferh, Futr, Katran, Kûmeşrâ, Kâfûr, Kâvyân, Levz, Lûbiyâ, Nahl, Nârcil, Halîlec, Hindiye, Hanut ağacı, Vakvak ağacı, Verdî, Yabrûc.

Beşinci bölüm üç kısımdır. İlk kısım; bütün ⁵ sûretler hakkındadır. O suretler bunlardır: Endülüs sûreti, Kostantiniyye sûreti, Yafes sûreti, Mağrib sûreti, Türkistan sûreti, Mâmiyân sûreti, Uhrâ sûreti, , sûreti, İskenderiyye sûreti, Hind sûreti, cariyeye sûreti,

¹²⁹ Derkenar: <<İskender şahmiranga kirdi...ey...yene kiçe... kıldı>>

bir kızın (başka bir) cariyeye ağlayıp duran ¹⁰ (hâlinin) sûreti, ... arslanın bir bölümünün sureti, gökteki bir tür kazın sureti, koyunun sureti.

İkinci kısım; mezarlar ve kabristanlar hakkındadır. Bütün peygamber *aleyhisselâm* ların kabirleri, (16b/1) Hazret-i Adem *aleyhisselâm* 'ın kabirleri, Hazret-i Davud *aleyhisselâm* 'ın kabirleri, Hazret-i İbrahim *aleyhisselâm* 'ın kabirleri, Hazret-i Musa *aleyhisselâm* 'ın kabirleri, Hazret-i Yakup *aleyhisselâm* 'ın kabirleri, Hazret-i Yusuf *aleyhisselâm* 'ın kabirleri kabirleri, Hazret-i ⁵ Danyal *aleyhisselâm* 'ın kabirleri, Ashab-ı Rakîmin kabirleri, Makdun'ın kabirleri, İskender'in kabirleri, Benûriyye'nin kabri, 'nin kabri, Serir'nin kabri, Behmen'in kabri, Medmir'in kabri, Kısra'nın kabri, Rumdaki kabri, Hadramutdaki kabri, Şeddar ibn Add'ın ¹⁰ kabri, Safa'daki kabri.

Üçüncü kısım; hazineler hakkındadır: Süleyman *aleyhisselâm* 'ın masası (zümrüt işlemeli ve otuz altı ayaklı bir masa), Rum ülkesinin hazinesi, Davud *aleyhisselâm* 'ın hazinesi, Berüber hazinesi, İskender hazinesi, Nihavend hazinesi, Âd hazinesi, Ahvar hazinesi, Harezm hazinesi, Bahar ve Kısra (hazinesi), Cemşid hazinesi.

Altıncı bölüm dokuz kısımdır. İlk kısım insanoğlunun (17a/1) acayiplikleri ve yaratılış maksadı hakkındadır. Yine insanlar ve hayvanlar arasındaki benzerliklerin ve farkların, çeşitli kuvvetlerin, ruhların sınıflandırılmasının, duyguların, tüylerin, kemiklerin, ⁵ ateşin, ve bunların özünün..... hakkındadır.

İkinci bölüm hatunların ayıplarının, kusurlarının, loğusalık hâllerinin, (ceng?) ve sert münakaşalarının hakkındadır.

Üçüncü kısımda bu adlar birden çok bölüm teşkil eder. (Bunlar) Bu dünyanın hangi ufuklarında, yerlerinde ortaya çıkarlar? Bu kısım da alfabetik olarak meydana getirilmiştir: Encânlık, İdillik, Âyıllık, Buğraçlık, Beğâklık, Bulğarlık, Burtâşlık, Burtâillik, Tādallık, Tibetlik, Türkistānlık, Cürcāniyelik, Cīnālık, Çeşurluk, Hārīmlık, Hargāhlık, Hurzīlik, Derhemlik, Rūsluk, (17b/1) Rumāviyelik, Zemicilik, Zāhirelik, Zānglık, Surluk, Serāndīblık,

Şıgnānlık, Şahlılık, Şīnālık, Tārūnılık, Tarsunılık, ‘Ādlık, ‘Avcluk, Ğūrluk, Ferbānusluk, Kāmusluk,⁵ Kührelık, Lüncluk, Melcānlık, Neterlık, Nāsiklık, Tenglık, Nesnās, Hindī, Herkendī, Ye’cūc Me’cūc.

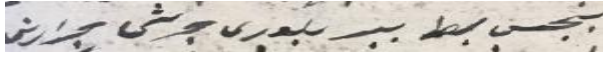

Beşinci kısım insanoğlunun birbiriyle (olan) şereflik derecelerinin, peygamberlerin büyüklüklerinin, Hazret-i Âdem *salavatü’r-râhmanning* (ve)¹⁰ Hazret-i Muhammed Mustafa *sallallâhu aleyh ve alâ âlihi ve ashâbihi ecmâin*’in faziletleri hakkındadır.

Beşinci kısım kâhinlerin yani bakımcıların (gelecekte haber vermeyi dava edinenlerin), ateşe tapan zındıkların, yalancı peygamberlik (ve) ermişlik (18a/1) (yapanların) hakkındadır.

Altıncı kısım acayip ilimleri yani; kimya, felsefe, tıp ve tabiat ilimlerini bir araya getirmektedir.

Yedinci bölüm ilginç rüya tabirleri hakkındadır.

⁵ Sekizinci kısım dünyanın ayıpları, kusurları, kötülüğü, fitneliği ve gaddarlığı hakkındadır. Yedinci bölüm iki kısımdır. İlk kısım devlerin, şeytanların, cinlerin, kötü ruhların, büyük şeytanın, Harut ve Marut’un, şeytanın ve bunların taşlanması sebebi hakkındadır...

İkinci kısım iyi, hoş huylu ve hoş suretli, güzel, fidan boylu, (18b/1) ay yüzlü, yıldız gözlü, hilal kaşlı perilerin hakkındadır. Bu (kısım) da alfabetik olarak düzenlenmiştir. Ağınüs, Ebu Harun, Ebu Kamun, El-Samib, ⁵ Rücâc, Dümâvendî , Semender, Semavi, Selvi, Şahin, Sığır, ..., Tuti, Ankâ, İkab, Asfûr, Âyede’n-nâr, Arâyık, Gurab,¹⁰ , Hind, Hindi, Yâfes.

Sekizinci bölüm dört kısımdır. İlk bölüm fil, deve, at, katır, eşek, koyun ve keçi hakkındadır.

İkinci kısım yırtıcı hayvanlar (19a/1) yani arslan ve pars, (boz) kurt , domuz, ayı, kaplan, boz<kurt>, köpek ve bunların hakkındadır.

Üçüncü kısım; Doğu şehirlerinin, Batı şehirlerinin, Mısır, Basra, Zengbar, Asur, Cini, cins diger atım hıratım Zülkarneyn'in mülkü, Nil, Muhit, Tina hakkındadır.

Dördüncü kısım; karınca, çekirge, örümcek, sinek, ..., ejderha, ateş hayvanlarının ve su hayvanlarının hakkındadır.

Ey bu kitabı bilenler, haberdar olanlar ve ¹⁰ okuyanlar, bu kitabın bölümlerinin tümü sekiz yüz yetmiş tanedir. O hâlde bu kitabı okusunlar, anlasınlar, ibret alsınlar ve iyi kötü (nedir?) düşünsünler.

(19b/1) Yaratılanın, yaratan huzurunda çaresi yoktur. (Herhangi bir) sûretin, sûretleri şekillendirenin huzurunda çaresi yoktur ve (O) ne isterse yapar. Onun hayalinden kaçıp kurtulamaz. Bu dünyada hiçbir ⁵ şey ebedî değildir. (Tanrı), hepsinin alınına yokluk damgasını vurandır. Ancak, Hazreti Tanrı *teâlâ* hayat sahibidir ve ölümsüzdür. Tüm yaratılmışların yaratıcı O'dur. İnsanoğlu her nereye gitmiş olsa (da) ömrünü köyde, mezhepte, işte geçirmiş olsa (da) dönüşü Tanrı'nın dergâhıdır. Oraya gitmemenin çaresi yoktur. Âhiret işini bu dünyada yapıp tamamlayamazsa, yola çıktığında dur durak olmayan (20/a/1) yolda, sonsuz çölde şaşkın bakıp durur. Pişman olmak fayda etmez. "Ey oğul, 'Bu sonsuz, gaddar dünya bana fayda katar, (beni) aldatmaz.' deme. Şeytan, Adem ⁵ *aleyhisselâm*'ı aldattı. Şöyle ki Dünya (da) şeytanı aldattı, fayda etmedi, böyle bir düşmanın sana ne faydası olur? Senin boynuna bindiği için nasıl emin olursun? Her vakit seni tuzağa düşürmekle uğraşmaktadır. ¹⁰ Sen onun yanında olursan sana her zaman cilveler ile görünüp işveler ile gönlünü alıp bütün ömrünce kazandığını bir saatte yok edip gider.

(20b/1) Hikâye: (Vaktiyle) Biri vardı. O kişinin bir oğlu, bir hanımı ve bir de bahçesi vardı. Günlerden bir gün oğlu bahçeye girip etrafı dolaşıp bir yere gelmişti. Uykusu bastırınca (da) sırtüstü yattı. Tesadüfen bir yılan bu bahçenin içine yuva yapmıştı. Yılan karnı acıkınca

(yuvasından) çıkıp geldi. Bir insanın (bahçede) yattığını gördü. Bu gence zehrini bıraktı. O genç öldü. Sonra oğlanın babası bahçesine girdiğinde oğlunu ¹⁰ bu hâlde görünce saçını sakalını yolup yakasını parça parça edip, kendisine kızıp, şaşkınlıkla ellerini ısırarak o kadar çok ağladı ki ne kadar ağladığını Tanrı bilir. Sonra yılanın soktuğunu anladı. (21a/1) Eline kazma alıp yılanın peşi sıra giderek kepçe ve kazmayla deliği kapatıp yılanı bulup öldüreyim diyerek deliğe ulaştı. O vakit yılan delikten baş çıkardı (ve şöyle) dedi: “Ey insanoğlu, ⁵ ne yapıyorsun?” Bu kimse cevap verdi: “Seni öldüreceğim.” Yılan sordu: Niçin beni öldüreceksin?” Bu insan (yine) cevap verdi: “Oğlumu sen öldürmüşsün. (Ben de) sana aynısını yapacağım.” Yılan (şöyle) dedi: “Ey ahmak, beni öldürdüğün zaman oğlun dirilir mi?” ¹⁰ Bu kimse cevap verdi: “Oğlum dirilmez ama benim öcüm alınır.” (Bunun üzerine) yılan (şöyle) dedi: Oğlun günahından öldü, şimdi (beni öldürmenin) faydası yoktur. Ben sana bir ev (dolusu) altın vereyim, sen beni (öldürmekten) vazgeç.” Bu kişi altının (21b/1) adını işitti, yılanın günahını affetti. Altını alıp eve geldi. Bundan sonra birkaç gün geçti. Sonra (bu yılan) yine ortaya çıkarak (bu defa) (adamın) hanımını öldürdü. Adam, hanımını ölmüş görünce yılanın (tekrar) çıktığını anladı. ⁵ (Sonra) eline kazmayı alıp, kahırlanıp, yılanı öldürmek için deliğinin önüne gitti. yılan başını çıkartıp (şöyle) dedi: “Ey ahmak, ne yapıyorsun?” Bu kimse cevap verdi: “Hanımımı öldürmüşsün, şimdi (de) ben seni öldüreceğim.” Yılan sordu: “Beni ¹⁰ öldürmenin sana faydası ne?” Adam: “Öcümü alırım.” dedi. Yılan: “Ey ahmak, beni öldürmekle hanımın dirilmez. Elinde para pul olsa hanımdan bol başka şey yok. Hanımların yüz iki yüzü gider, kimse bir pula almaz. (22a/1) Ben sana yer harcı (olarak) bir zümrüt vereyim. Yaşlı hanım ölürse genç hanım al.” dedi. Adam bu söze aldanıp zümrütü aldı yılanın günahını affetti. Yılan, deliğine girdi. Adam da ⁵ evine geldi, mutlu ve sevinçli oldu. Bu durumun kendi başına geleceğini düşünmedi. Bir zaman sonra adam yine bahçede geziniyordu. Yılan (bu defa) adamı soktu, adamın canı çıkma noktasına geldi. Yılan adamın karşısına gelip başını kaldırıp, bu adama bakarak (şöyle) dedi: “Ey

ahmak, sana ne oldu, bu ne hâldir?” Adam cevap verdi: “Ey can düşmanı, sonunda bugün (zehrini) bana da bıraktın, bunun çaresi var mıdır?” Yılan cevap verdi: “Ey ahmak, bir ev altın ile zümrütü kendine çare kıl. İlk önce oğlunu, sonra hanımını ve (en son) seni sokunca bu hâle düştün. Sen (bunlardan) ibret almadın. Vaktinde beni öldürseydin başına bunlar gelmezdi. (Sen) altın ve zümrüt ile derman bul.” diyerek yılan gözden kayboldu. Adam öldüyse ⁵ kendi yüzünden öldü. Altın da zümrüt de ardında kaldı, (bunların) hiçbiri (ona) kâr etmedi. Dert yanmadı (ve) hayıflanmadı.

(Bu hikâyeden) maksat (şudur): İnsanoğlu; ömrünün bir kısmını para (ve) mal ile bir kısmını kadın ve çocukla, bir kısmını uykuyla, ¹⁰ yemekle (ve) bir kısmını (da) izzet ve hürmetle ama çoğu zaman (kendini) aldatarak geçirdi. Böbürlenmeyle ömür geçti. Nihayetinde ölüm yakasından tuttuğunda (bunların) hiçbiri fayda etmedi. Değerli ömür yine beyhude geçti, gitti. Ah vah (etmek), ey pişmanlık, demek fayda etmez. (23a/1) Yani; ömür bir sermayedir. Onun değeri ve kıymeti hayattayken bilinmez, ölürken bilinir; ölümler (bunu) bilirler ama aynı şey değildir. Tanrı *teâlâ* (şöyle) sorar: “Ey kulum, ben sana bunca zaman verdim. Sen bu kadar ömrünü ne işle geçirdin? Ne elde ettin, bana ne getirdin?” Ömrünü boşa harcadıysan ne cevap vereceksin? Ey insanoğlu, (şunu bil): Tüm ibadetlerin en güzeli; Tanrı *sübhânehû teâlâ*'yı tanımak ve onun birliğini zikretmektir.” Bir anlık zevk ve şevk ile Tanrı *sübhânehû*'yu anıp, onu düşünmek ve zikretmek (bile) altmış yıllık zevksiz ibadetten daha iyidir.

Ondan sonra bu kitabın esaslarını uzun uzadıya (yazmaya) başladık.

Birinci kısım (23b/1) ‘Arş u kürsî, levh ü kalem hakkındadır.

Şimdi o esasları işitmek gerekir. Tanrı *sübhânehû teâlâ* göğü; Kuran-ı mecid, Furkan-ı hâmid içinde “arş-ı ‘azîm” diye zikretmiştir. ⁵ (*Arş-ı azim*) sıfatının karşılığının ne olduğu azıcık bilinsin. Büyüklü küçüklü bütün varlıkların hepsini (ve) tüm mahlukatı Tanrı

sübhânehû teâlâ yaratmıştır. Bütün yaratılmışlar arşın huzurunda bir noktadır. Dünyada arş bir okyanustur, diğerleri bir avuç dal (gibi)dir.

Abdullah oğlu ¹⁰ Abbas *radıyallâhu ‘anhu* (şöyle) rivayet ederler: Tanrı *sübhânehû teâlâ* önce tek bir inci tanesi yarattı. Yedi bin yıl sonra bu inciye baktı. Tanrı *sübhânehû teâlâ*’nın bakışından (24a/1) bu taş iki parça oldu. Bir parçası eriyip su oldu. Bir parçası eriyip yüce gök oldu. Gök suyun üstünde durdu, yedi bin yıl (öylece) kaldı. Hazreti Tanrı *celle ve ‘alâ* ondan biri insan ⁵ suretinde, biri arslan suretinde, biri katır (ve) biri sığır suretinde dört melek yarattı. Tanrı *sübhânehû ve teâlâ* bunlara (şöyle) buyurdu: “Göğü kaldırın.” Bunlar yedi bin yıl zorlanarak dizlerine (kadar) çıkardılar. Tanrı *sübhânehû teâlâ*’dan kuvvet dileyip yine yedi bin yılda göğüslerine aldılar. Güç (ve) kuvvetleri kalmadı. Tanrı *teâlâ*’dan yeniden kuvvet dileyip (bu defa) omuzlarına aldılar. “Tüm yaratılmışların en yücesini biz kaldırdık.” Diyerek kendileri için dilekte bulundular. Tanrı *sübhânehû teâlâ* (24b/1) bunlardan, (yüklerini) alarak (göğü) havada asılı durdurdu.

Arş bir cevherdir. Nurdan (yaratılmış) tüm melekler onun etrafında dönerler. Tanrı teala’nın sözü: “*Melekleri de Rablerini hamd ile tesbih edip yücelterek Arş’ın etrafını kuşatmış hâlde görürsün.*”¹³⁰ (Melekler) arşa bakarlar, bütün varlıkları ⁵ orada görürler. (Tanrı’ya) itaat edenlerin şeklini görüp (onlara) salavat gönderirler. İsyan edenlerin şeklini gördüklerinde tövbe ederler. Bu arşın taşıyıcıları vardır. Her taşıyıcının karşısına bir kürsü konulmuştur. Sanki denizin kıyısında bir kâse. Eğer “Tanrı *sübhânehû teâlâ*’nın ¹⁰ göğe ve katlarına ihtiyacı yok, niçin yarattı, hikmeti nedir?” (diye) sorarlarsa “Varlıkların tümünü ihtiyaçtan yaratmadı. Belki kendini belli etmek için, büyüklüğünü, yüceliğini yaratılmışlara ve varlıklara bildirmek için yarattı.” cevabını ver.

Arşı nitelendirmek (25a/1) mümkün değildir. Kurân’ın manasıyla çok azıcık (vasf)edildi.

¹³⁰ Zümer Sûresi 75. Ayet

(Bu kısım) *levh, kalem* hakkındadır.

Ondan sonra Tanrı *subhânehû ve teâlâ* uzunluğu on iki bin yıllık bir kalem yarattı. Ka'bü'l-Ahbar (şöyle) rivayet ederler: ⁵ Tanrı *subhânehû ve teâlâ*; “Ey kalem, yaz.” diyerek emretti. Kalem yazıverdi. On iki bin yıl (şöyle) söyledi: “*Lâ ilâhe illâ ene men lem yürid be-kazâ’î ve lem yeşkürü ‘alâ ni’mâi ve lem yasbir ‘alâ belâi fel yahrec min arđi fel yettalaben sevâbi.*” Anlamı şudur: “On sekiz bin âlemin ¹⁰ yaratıcısı benim. Her kim benim hükümlerime razı olmazsa, gönderdiğim belaya sabretmezse, verdiğim nimete şükretmezse, benim âlemimden çıksın. kendisinden onları verip bunları istemeyecek başka bir Tanrı istesinler. Ben usandım.”

Kula; (25b/1) “Kalemin bu sözleri on iki bin yılda yazmasının sebebi neydi? Yazmakla ona sevap yoktu, niçin bunca inci dizisi (gibi) yazdı.” (diye) sorsalar, (şöyle) cevap ver: “(Kalemin) yazması, Tanrı’nın emrini tutup yerine getirmektir. İnci dizer (gibi) ⁵ yazması herkesin gece ve gündüz yirmi dört bin (defa) nefes alması(na benzer.) Bir nefes alıp verme vaktince Tanrı’nın adını anmakla meşgul olup (onu) zikretse şu sevabı bulur.”

Eğer (şöyle) sorsalar: “Allah’ın unutması mümkün değildir. (O) *levhi*¹³¹ niçin yarattı?” Hepsini görerek, bilerek (şöyle) cevap ver: “Yaratılmışların ¹⁰ durumunu yazmak için yarattı.” Tanrı sözü: “*Levh-i mahfuzdadır.*” (Tanrı) *levhi* Hz. İsrail’e teslim etti. O; dünyanın başlangıcından dünyanın sonuna kadar öylece yazdı. Gökyüzünden ne kadar damla yağmur yeryüzüne düşer, O’nun hesaplayıp yazdığından bir damla eksik bir damla fazla yağmaz. Tüm ¹⁵ ağaçlar âlemin başlangıcından âlemin sonuna kadar ne kadar yaprak (26a/1) çıkarır, O’nun (hesabın)dan bir eksik bir fazla olmaz. Ne kadar canlı dirilir? Ne kadar tüyü vardır? Ne kadar ömür sürer? Ne kadar rızık yer? Ne kadar nefes ağzından çıkar? Bunların hepsinden biri (bile) eksik ya da fazla olmaz. Hadiste şöyle belirtilmiştir: “Tanrı *teâlâ* meleklere: ⁵ “Adem’e secde edin.” diye emretti. Secde eden Hz. İsrail’dir. Tanrı *subhânehu ve teâlâ levh*’i her zaman ona

¹³¹ Yaratılmışlar hakkındaki bütün bilgiyi kapsayan kitab-ı mübin, levh-i mahfuz.

baksın (diye) onun önüne bıraktı. O'na arşın üstünde (bir) mekân belirledi. (İsrâfil orada) ağzına Sûr'u alıp bekler. Göz yumup açınca kadar (ki zamanda bile) gafil olmaz, Sûr'u (her an) üfleyecek gibi durur. O'na *sâhib-i Sûr* "Sûr'un sahibi" ve *münâdiyü'l-emvât* "Ölüleri dirilten" derler; çünkü kıyamet gününde ölüleri çağırır. O'na *abdü'l-hâlik* "Tanrı'nın kulu" ve Ebu'l-Münâkîh (seçici/temizleyici)¹³² derler.

Hazret-i Cebrail *aleyhisselâm*'ı şöyle anlatır(lar): "O, *evvelü'l-enbiyâ* "ilk peygamber" ve *rûhü'l-kuds* "kutsal ruh" dedikleri bir melektir. Tüm peygamberlere *Tanrı subhânehu ve teâlâ*'nın emir ve buyruklarını, dua ve övgülerini, selam ve haberlerini ulaştıran O'dur. O'nun elinin değdiği her ölü dirilir. O'nun mekânı Sidretü'l-Müntehâ'dır. Tanrı sözü: "*Andolsun ki onu (meleği) iniş esnasında en sondaki sidre ağacının yanında bir daha gördü.*"¹³³ Bu Sidretü'l-Müntehâ denilen yüce bir ağaçtır. Onun genişliğini *Tanrı teâlâ*'dan başka hiç kimse bilmez. Hazret-i peygamber *sallallâhu aleyhi ve sellem* şöyle söylediler: "Her yaprağı bu dünya kadar yeri örter. (O'nun), Bu kadar büyük cennetlerde parıltısının (ve) gölgesinin düşmediği hiçbir kasır ve köşk yoktur."

Hazret-i Yusuf peygamber *aleyhisselâm*'ı ağabeyleri kuyuya attıklarında Tanrı *subhanehu ve teâlâ*: "Ey Cebrail, tut, Yusuf kuyuya düşmesin." diye emretti. Hazret-i Cebrail *aleyhisselâm* (27a/1) Sidretü'l-Müntehâ'dan geldiler ve (Yusuf) daha kuyuya düşmeden yetiştiler, (onu) tutup aldılar. (Sidretü'l-Müntehâ ile kuyu arasındaki mesafe) üç yüz bin yıllıktı. Tanrı *subhanehu ve teâlâ* Onların hakkında Kurân'da (şöyle) bilgi verir: ⁵ "*O Kur'an gerçekten değerli, güçlü ve arşın sahibi katında itibarlı, bir elçinin sözüdür.*"¹³⁴ Kanatlarının biri Batı'dadır, biri Doğu'da.

¹³² Sankaya'da *Ebu'l-Münâfih* şeklinde kaydedilmiştir.

¹³³ Necm Sûresi, 13.-14. Ayet

¹³⁴ Tekvir Sûresi 19.-20. Ayet

Mihter-i Mikâil *aleyhisselâm* mukarreb¹³⁵ ve mübarek bir melektir. O'na Kasımü'l-Erzâk" (Rızıkları taksim eden) derler. Bütün kulların rızıklarını o taksim eder ve ona "Zanü'l-Kısmet" de derler. ¹⁰ Bütün denizleri ve yağmurları (O) tartar, O'na Abdü'r-Rezzâk (rızkı veren Tanrı'nın kulu) da derler.

Mihter-i Azrâil *aleyhisselâm* öyle bir melektir ki (ona) *azîmi melekü'l-mevt* "büyük ölüm meleği", *kâbizü'l-ervâh* "ruhları teslim alan", *hâdimü'l-kusûr* "köşkerin hizmetkârı", *câmiü'l-kubûr* "kabirleri bir araya getiren" derler. Tanrı *subhânehu ve teâlâ*'nın emir (ve) buyrukları ile bütün canları alır, saray ve köşkleri, (27b/1) en büyük bağlar (ve) harem çevrelerini yıkıp, kabristanları imar ederler. Hiçbir kimseye acımaz, hiçbir çocuğu ana ve babasına bağışlamazlar. Her nereye varsa can almadan dönmez.

Hikâyede şöyle ⁵ naklederler: (Azrâil) her gün Hazret-i Süleyman peygamber *aleyhisselâm*'ın huzurlarına gelirlerdi. Yemek vaktine kadar (huzurunda) dururlardı. Bir gün gelip, Hazret-i Süleyman'ın şaşırtıcı muhabbeti olan bir adamı vardı, ona baktılar. (Azrâil o kimsenin) gözüne göründüler. O ¹⁰ kimsenin bedeninde bir titreme meydana geldi, orada duracak gücü kuvveti kalmadı. (Şöyle) söyledi: "Ey Süleyman, bana bir kimse (öyle bir) baktı ki fena korktum. Burada durmam. (Sen) rüzgara buyur, (beni) Hindistan'a götürüp (orada) bıraksın. Hazreti Süleyman rüzgara buyurdular, rüzgar (onu) alıp Hindistan'a götürüp bir ağaç dibine bıraktı. (28a/1) Ölüm meleği orada canını aldılar. Sabahleyin Hazret-i Süleyman *aleyhisselâm* (şöyle) sordular: "Ey dostum Azrail, sen gece gündüz benim dostumu korkutuyormuşsun. Benden talep etti, rüzgarla Hindistan'a gönderdim." Ölüm meleği cevap verip: "Gece gündüz (kendimi ona göstererek...) Hindistan'da falan ağacın dibinde canını aldım." dediler. Hazreti Süleyman hayrette kaldı. Ölüm meleği, "Tanrı *teâlâ*, bana 'O kişinin canını Hindistan'da falan ¹⁰ ağacın dibinde al.' diyerek emretti." Ben (de): "Ey Tanrım, bu kişi Fars (ülkesinde), Fars nerede Hindistan nerede? Ben (onun canını) nasıl alayım?" dedim.

¹³⁵ Muqarreb: her an Allah'a yakın olan kimse veya melek.

Tanrı, “Ey Azrail, sen dert etme, ben göz açıp kapayıncaya kadar (onu) sana getirip vereceğim.” dedi. Ben kendimi ona gösterdim, ¹⁵ o heybetimden korkarak sana arz etti. Siz onu (28b/1) rüzgar ile şu yere getiriverdiniz. Ben orda canını aldım.” “*Kul yetu feyekkarallahe*”

Bu hikâyedeki maksat şudur: Tanrı *sübhânehu ve teâlâ* (Azrail’e) öyle büyük bir kuvvet vermiştir ki; göktekiler ve yerdekiler, doğudaki ve batıdakiler, hepsi onun huzurunda bir tabak içinde (gibidir), isteyince hepsini görür. İsteyince can verir, can alır.

Hadiste şöyle naklederler: Ölüm meleğinin huzurunda her bir yaprağında bir kişinin adı ¹⁰ yazılı yüce bir ağaç, ellerinde bir levha vardır. O duran ağaçtan bir yaprak düşer, (düşen yaprakta yazılı isimle) bu levhadaki ismi karşılaştırıp levhadan (o) adı siler. Bir melek gönderirler (ve melek) gelip bu kişinin canını alır. Bu kadarı yeterlidir.

¹⁵ **Ruhani meleklerin sıfatını anlatır.**

Bunların sayısını (29a/1) Tanrı *sübhânehu ve teâlâ* dan başka hiç kimse bilmez. Tanrı sözü: “Rabbinin ordularını kendisinden başkası bilmez.” ¹³⁶ Tüm meleklerin bir cins olduğunu bilmek gerekir. Bunların her birine bir mekân tayin edilmiştir. Oradan başka ⁵ yerde yerleşmezler. Her birisi bir işe vekil edilmiştir. Ondan başka iş yapmazlar. Bunların bazıları taşlanmış (kovulmuş) olan şeytanlardandır. Bazıları azap için görevlendirilmiştir, bazıları merhamet etmekle görevlendirilmiştir. Cebrâil ‘in makamı *Sidretü’l-Müntehâ* dır. ¹⁰ İsrâfil’in makamı arşın üstündedir. Cebrâil, İsrâfil’i bizim yıldızları gördüğümüz gibi görür. Hazret-i peygamber *salla’llâhu aleyhi ve selem* şöyle söylediler: “Kardeşim Cebrâil, benim huzurunda oturuyordu, çehresi değişti. “Ya dostum Cebrâil, sana ne oldu?” diye sordum. Kardeşim Cebrâil (şöyle) cevap verdi: (29b/1) ‘Mihter-i İsrâfil, yerinden aşağı indi. O yüzden korktum.’”

¹³⁶ Müddesir Sûresi 31. Ayet

Yine bir hadiste şöyle naklederler: Mihter-i İsrâfil, büyük, sonsuz arşın altındadır. Başına bir taç koymuşlardır. (O tacın) bin kubbesi vardır, her bir kısmında bir minare, her minaresinde bir melek. O meleğin büyüklüğünü *Tanrı sübhânehu ve teâlâ*'nın kendisi bilir. (Onun) yarısı ateşten yarısı kardan(dır.) Ateş karı muhafaza etmez¹³⁷, kar ateşi söndürmez.¹⁰ Bedenlerinin yarısı kırmızı gülden, bellerinden aşağısı ak gülden olan Firdevs denilen bu kızları Tanrı *teâlâ*, peygamberler ve Cum'a namazını kılanlar için yaratmıştır. Bu kızlar bilhassa bunlar içindir. (Onlar) arşın altındadır. Hazret-i peygamber *sallallâhu aleyhim* şöyle söylediler: “Ey ümmetim, eğer Tanrı *sübhânehu* (30a/1) *teâlâ*’dan cennet talep ediyorsanız isteyin; (ama) Firdevs’i isteyerek bunu dileyin.

İki kutpu bilmek gerekir: Biri Güney Kutbu, bir diğeri Kuzey Kutbu. Bunlar ruhani meleklerin mekânıdır. Hikmet sahipleri⁵ bunların özelliklerini şöyle tasvir ederler: Her bir dişi (ve) gebe hayvan Kuzey Kutbu’nu görse bedenindekini o anda atar. Eğer onun yoldaşı olan, yöresinde yürüyen Süheyl onu görse hemen ölür. Güney Kutbu’nun yörüngesinde yedi yıldız dolaşır. Ona¹⁰ *Kutbü’l-Asgar* (Mars) derler. Ağrılı (olan) her kimse) onunla yüz yüze gelip ağrıyan yerini yedi gün oturduktan sonra ona gösterse, o yıldız *Tanrı sübhânehu ve teâlâ*’dan isteyip, şifa dileyerek verir. (Bir) Pazar gününden öbür Pazar gününe kadar uzuvları iyileşir. Her ne zaafı olsa¹⁵ hepsi düzelir. Eğer bir kimse sarılık olsa, sağ (30b/1) elini ciğerine koyup sol elini Kuzey Kutbu’na uzatarak: “Ey Tanrı’nın nuru, bu ciğerime şifa istiyorum.” dediğinde bu Cuma’dan diğer Cuma’ya kadar geçen zamanda sarılık hastalığı düzelir. Bir örnek: Arslan, keçi, kaplan, fil ve maymun⁵ yaralı olsa ya da herhangi bir yerinin ağrısı olsa Kuzey Kutbu’na bakar (dertlerini) anlatır, şifa bulurlar. Dişi bir aslan aybaşı olduğunda üç gün sersem gibi olur, hiçbir şey yemez. Ondan sonra Kuzey Kutbu’ndan (şifa) ister, o beladan kurtulur. Bu Kuzey Kutbu bilhassa hastalıklara deva olmak içindir.

¹³⁷ Eritmez gibi bir anlamı olmalı. Yani: “Ateş karı eritmez.”

¹⁰ Meleklerin felsefeye göre ebedî olduğu bilinmelidir. Âlimler onlara “Ruhlar” ve de “ebedî” derler. “Canlılıkları kendilerine özgüdür” denilmiştir. Müslümanlar (şöyle) söyler: “Dirilik melekler için de sonradan ortaya çıkan bir (haldir), onlar için ölüm ve yokluk ebedîdir.” Şöyle söylerler: “İki kutbun hizmetinde kırk dört (31a/1) melek (bulun)ur. Her biri başka şekildedir. Biri vardır ki insan yüzlüdür. Elleri aslanın ellerine benzer. Belinden aşağısı balığa benzer. İki kuyruğu vardır. Sürekli kutbun yörüngesindedir. Her ⁵ kim bu sûreti kurşun ile yapıp (beraberine) aldığında, o kişiye inme ve felç gelse o (surete) göstererek o hastalığından kurtulur.” Âlimler (şöyle) söyler: “Melekler, ruhlar(dır)” demişlerdir, onu kabul ederiz ama “Ebedîdirler.” dese onu kabul etmeyiz. İslâm dinine (göre) melekler de yok ¹⁰ olurlar. Ebedi olan Tanrı *teâlâ*’dır. Ona yok olmak yakışmaz ve ondan başkasına ebedî olmak uygun olmaz. Biz bu bölümde tutulan her iki yolu bildirdik. Şimdi, doğru ve yanlışın kendin ayıracaksın, tanıyacaksın.

Yine bir melek at sûretindedir. İki başlıdır. ¹⁵ İki kanadı vardır. Kuyruğu yılanı benzer. Her kim bu sûreti resmedip peri, dev tarafından büyülenmiş kişiye (31b/1) gösterse (o kişinin) aklı başından gider. Eğer karasevdaya tutulsa, melankolik olsa (derdi) yok olur. Aşık olsa (onu) boynuna bağlasa (eski) durumuna döner. Melekler(in her biri) birbirinden daha şerefli. Bazısı bazısından daha güzeldir. Eğer en şerefli en güzel olanı ile bir araya gelse *Rûhâniyetü’r-Rûhâniye* “en üstün dereceli melek” derler.

Güney kutbunun hizmetinde insan sûretinde bir melek vardır. Başı büyükve yüzü geniştir. Teni fil tenine benzer. İki kanadı vardır (ve) sürekli uçarak gider. Asla bir an durup dinlenmez. Eğer bir kimse çamurdan ¹⁰ (bu sûrete benzer) bir şekil yapsa (ve) çömlek ocağında pişirse, güzel renklerle boyasa, bu sureti bir gemi aciz olup (yola) devam etmese veya yıldırım olsa, yiğit bir kişi bu sureti alıp geminin kuyruğuna çıkıp Güney Kutbu’na doğru tutarsa (gemi) o anda düzelerek yola ¹⁵ koyulur.

Meleklerden bir melek vardır, onun da şekli insana benzer, kolları ve elleri uzun (32a/1) uzundur. İki kanadı vardır. Göğsüne kadar insana benzer. Göğüsten aşağısı ördeğe benzer, ayakları da ördek ördek ayaklarına benzer. Her kim bu sûreti çamur ile ⁵ yapıp pişirse Samyeli rüzgarından korunur. Eğer sara olsa o hastalıktan kurtulur. (Şöyle) söylerler: “Tedbirli (olan), *Tanrı teâlâ celle celalühü*’dür. Yaratılmışların ve varlıkların tamamı onun hüküm (ve) buyruğu altındadır. (Tanrı) özellikle insanoğluna yerine getireceği bilgiler verir. Belirli sûret ¹⁰ ve şekillerde büyük eserler vardır. Nitekim bir insan büyük bir sûreti görse gönlünde bir korku ortaya çıkar. (Tanrı) ona yine (muhtelif) şekiller ile isimler ile öğüt verir (ve böylece insanoğlu) rahatlar.

Şöyle naklederler: Kaf Dağı’nda duran bir melek vardır. Başı keçi¹³⁸ başına benzer, boynu ördeğin boynuna benzer. Kanatları küçük küçüktür. Bacakları insan bacaklarına benzer. Herhangi bir kimse bu sûreti çamurdan yapıp (yanına) alsa, yerine arslan ve kurt, kaplan bu çeşit (yırtıcı) şeyler zarar vererecek olsa, bu sûreti ⁵ yüksek bir yere çıkarıp bıraksalar, bu hayvanların hepsi kaçar. Hatta koşucuların hepsi ölür. Ölmezlerse de o yerde durmazlar.

Mağrib Denizi’nde Güney Kutbu’nda duran bir melek vardır. Onun başı turunç meyvesine benzer. Boynu devekuşuna ¹⁰ benzer. Dört gözlüdür. Birbirinin üstünde iki başı, iki kolu vardır. Göğsü insan (göğsüne) benzer. Ondan aşağısı hayvana benzer ve kıllıdır. Herkes bu sûreti yapıp yanında taşısın. Uykusu kaçan kişi başucuna koyup yatsa ¹⁵ uyuklar, başucundan o sûreti almadıkça uykusu açılmaz.

<İkinci Bölüm>

(33a/1) Bilin (diye) ruhanileri, kutupları, gökleri hatırlayalım, felekleri açıklayalım. Ehli sünnet ve cemaatin söylediği o işlere ve sözlere sarılsınlar. Öyle ki; ümmet ve cemaat (buna) uymazsa ⁵ çekinsinler. Hak *sübhânehu ve teâlâ* şöyle söylemiştir: “Yedi (kat) göğü

¹³⁸ Keçi: Metinde *büz*. Sarıkaya’da “pars” zikredilmiş.

üzerinizde sağlam (bir şekilde) durdurdum ve yerleri hikmet ile düzenledim. Şöyle söylemişlerdir: “Tanrı *sübhânehu ve teâlâ* gökleri suyun buharı ile yarattı. Yerleri suyun köpüğünden yarattı. Dağları ¹⁰ su dalgası ile yarattı. Âlimler şöyle söylemişlerdir: “Gökler eğer sudan yaratılsaydı aşağı doğru akardı. Rüzgardan yaratılsaydı hava ile karışırdı. Toprakdan yaratılsaydı dökülüp giderdi. Ateşten yaratılsaydı güneş ile karışırdı. ¹⁵ Hak *subhânehu ve teâlâ* semayı (33/b/1) neden yaratıp neden yaratmadığını kendisi en iyi bilir.

Tüm gezegenlerin en küçüğü Ay’dır. İkincisi Merkür’dür. Üçüncüsü Venüs’tür. Dördüncüsü Güneş’tir. Beşincisi Mars’tır. Altıncısı ⁵ Jüpiter’dür. Yedincisi Satürn’dür. Bunlar(ın hepsinden) üstün bir gezegen vardır. Tüm yıldızlar ona sabittirler (hareket etmeden yerlerinde durur gibidirler). Feleğe bağlı olanlara *berehmen* derler. (Ayrıca onlara) Atlas¹³⁹ derler. “Atlas göğün tüm katlarından daha büyüktür. Güneş o kattadır. ¹⁰ Sanki bir dairenin içinde bir nokta gibi durur.” derler ve (söze şöyle devam ederler): “Hiç kimse gözle görmemiştir, gönülde şüphe ile söylerler.”

Bir örnek: (Bir grup) sivrisinek “Gidip fili görelim ¹⁵ diye anlaşıp (onun yanına) vardılar. Biri başında oturdu, (sadece) başını (34a/1) gördü, başını tanıdı, ondan başka organı hakkında bilgisi yok. (Şöyle) söyler: “Ben fili gördüm, bir direğe benziyor.” (Sineklerden) biri (filin) kulağına oturdu. (Sadece) kulağını gördü (ve) ondan başka (bir organını) görmedi. ⁵ (Şöyle) söyledi: “Fili ben gördüm, sofraya benziyor.” Yine biri filin hortumuna kondu. (Sadece) filin hortumunu gördü ve (sadece) onu bildi. Başka bir organından haberi yoktu. (Şöyle) söyledi: “Ben fili gördüm, fil bir elbisenin koluna benzer bir şeymiş.” ¹⁰ Her bir sinek (filin) bir organını gördü. Her birisi kendi gördüğünü iyice tuttu. Hepsi bir araya geldi (ve) kendi gördüğünü açıkladı: “Benim gördüğüm o sûret doğrudur.” dedi. Bütünü gören kişi: “Herkesin sözü doğru, çünkü bir uzvunu gördün; (ama) (34b/1) o fil değil, ancak bir organıdır.” der. “Buna benzer”.

¹³⁹ Atlas: Bütün felekleri çevrelediğine ‘inanılan’ ve içinde hiçbir yıldız bulunmadığı dokuzuncu gök katı.

Tanrı *teâlâ*'nın kudreti ile yarattığı şeyler çoktur. (Bunlardan) biri: Gök nasıl yüksekte durmaktadır, Tanrı olmasa böyle geniş, büyük (gök, havada) asılı durur muydu?"⁵ diyerek O'na tapar. Biri: Güneşi (yaratmıştır), (o) her şeyden parlaktır. "Tanrı olmasa (güneş) böyle parlak olur muydu?" diye (ona) secde eder. Biri: Ateşi (yaratmıştır), "(O) Tanrı olmasa her şeyi yakmazdı." diye O'na kulluk etmektedir.

İslam ehli (şöyle) söyler:¹⁰ "Bir nesneye tapan biri Hak *sübhânehu ve teâlâ*'nın en sefil, değersiz kuludur. Bütün alemin taptığı, hak üzre Tanrı'sı ve mutlak hâkimi O'dur. (Tüm bu sıfatlar) kendine yakışır. (Ondan) başkasına (ise) O'na kulluk etmek yakışır.

"On sekiz bin âlemden bin âlem¹⁵ Gök'tür." derler. (Yine) derler ki "Âlemin ömrü yedi (35a/1) yüzyıldır. Altısı Hazreti Muhammed Mustafa *sallallâhu aleyhi vesellem*'den önce geçmiştir. Onunla biri, bir yüzyıl tamamlanır, ömrü tamamlanır" Ey aziz dostlar, biliniz ki: Tanrı *sübhânehu ve teâlâ* yarattığı her şeye ve herkese⁵ ömrünü tayin etmiştir. (İnsan) ömrü tamamlandıktan sonra bu dünyadan geçip gider. Nitekim Hazreti Nuh peygamber *aleyhisselâm*'ın ömrü bin yıldır. Hazreti Lokman'ın ömrü yedi akbabanın ömrü kadardı. Her akbabanın ömrü beş yüz¹⁰ yıldır. Cemşid'in ömrü yedi yüz yıldır. Bukalemun'un ömrü de yedi yüz yıldır. Dahhak'ın ömrü bin yıldır.

Tanrı *sübhânehu ve teâlâ* herkesin ömrünü eşit, (birbirine) denk yaratmadı. Farklı farklı ömür verdi; ama sonunda ömrü tükenen bu dünyada duramayarak (ahirete) geçip gitti. Var olan hiçbir¹⁵ canlı için bu dünya ebedî değildir, fayda (35b/1) sağlamaz, vefasızdır. (İnsanoğlu) elinden geldiği kadar vefasız (dünyaya) gönül vermese iyi olur. Vefalıyı isteyip ona gönül verse, her vakit istese (ona) faydalı olur. Vefa sahibi, *Tanrı subhânehu ve teâlâ*'nın kendisidir. (Tanrı), karnın acıksa yemek, çıplak kalsan elbise, susuz kalsan su, hepsi olmaktadır,⁵ hiçbir karşılık ve ücreti yok. Tanrı *subhânehu ve teâlâ* şöyle söylemiştir: "Şüphesiz sizin Rabbiniz, gökleri ve yerleri altı gün içinde (altı evrede) yarattı."¹⁴⁰ Yani: Tanrı

¹⁴⁰ Araf Sûresi 54. Ayet.

sübhânehu ve teâlâ bu on sekiz bin âlemi altı günde yarattı, dört günde gök âlemini, Ay, Güneş (ve) yıldızları.¹⁰ Öyle ki her biri (bu) büyük (gök) âleminde, onu yarattı. İki günde yeryüzünü ve yeryüzündeki mahlûkâtı yarattı. Tanrı *sübhânehu ve teâlâ* (şöyle) arzusuz, dilsiz söylemiştir: “Ebedi ve sürekli (olan) benim. (Tüm mahlukatın) bana tapınması yaraşır. Benden başka var olan her bir şey ölümlüdür, (36a/1) tapınmaya değmez ve yakışmaz.

Misâl: (Şöyle) söylerler: Sivri sineğin ömrü üç gündür. Pirenin ömrü beş gündür. Sineğin ömrü kırk gündür. Eşeğin ömrü kırk yıldır. Katırın ömrü yedi yüz yıldır. Devenin⁵ ömrü elli yıldır. Karganın ömrü bin yıldır. Bülbülün ömrü yirmi yıldır. Kartalın ömrü bin yıldır. Vaşağın ömrü altı yüz yıldır. Bu kadar yeter.

Ey insanoğlu, mağrur olmayın. (Yarattıklarımın) hangi birisi senin gibi ömür geçirir? Sonunda ölüm şerbetini¹⁰ içmemenin ilacı yok, ölmemenin çaresi yok. Bu dünya fanidir. Seni (öbür dünyaya) göç ettirdikten sonra kendisi de devam eder, fayda sağlamaz. (Sana) faydası olmayanı atıp, faydalı olanı gözleyesin.

Dördüncü kısım: Ay (ve) güneş hakkındadır.

Tanrı *sübhânehu ve teâlâ* şöyle haber vermiştir: “Güneş de kendi¹⁵ yörüngesinde akıp gitmektedir. Bu, mutlak güç sahibi, hakkıyla bilen Allah’ın takdiridir. (36b/1) Yani, Tanrı teala kulları (için) lutfetti; şöyle ki, dünya aydınlansın, ham meyveler olgunlaşsın, bitkiler (onun ışığında) yetişsin (diye) güneşi gökyüzünde hareket ettirdim. Denizlerin buharını yukarı (gökyüzüne) çeker, hava bulut olur,⁵ yağmurlar onunla yağar. Beyaz yerler (topraklar) yeşerir. Âlem bayındır hâle gelir. Onun yararlarından (tüm) evren nasibini alır. Güneş otursa (batsa) tüm cihan karanlık olur. Bütün hayvanlar yuvalarına girerler. Güneşin karanlık pencereden (geceden) baş çıkardığı vakte *seher* derler. Tüm hayvanlar ötüşür, ettikleri dualar kabul olur ve hayvanların tümü yuvalarından, ovasından, evinden çıkarlar; sakin olan her şey hareket eder; tüm ağaçlar süslenir; yarasa, sarı kuş, ayaksız¹⁴¹ hepsi kör olur. Diğer

¹⁴¹ Ayaksız: “Sürüngen” olsa gerek ancak delillendiremedik.

hayvanlara ve canlılara aydınlık gelir. Hepsinin gözlerinin aydınlığının sebebi dünyayı aydınlatan Güneş'tir. Eğer kör (olan bir canlı) güneş ışığına baksa Güneş ışığı daha fazla kör (37a/1) eder. Güneş görmeyen her bir meyve acı olur, hatta zehir (gibi) olur, özellikle incir ve armut.

Şöyle naklederler: İki dağ vardır. Her bir dağa bir put yerleştirmişler. Güneş çıksa güler, batsa ağlarlar. Şöyle söylerler: ⁵ “Aydın, güneşin ve tüm yıldızların ön yüzü üstündür. Bu görünen, hepsi arkasıdır. Nuru ön yüzündedir. Bu görünenin azıcık o nurun ışığıdır.

Bir örnek: Yüzü güldür sapı dikendir. O sebepten nurunun hepsi yukarı ¹⁰ düşer. Şimdi bir (başka) örnek: Pınar başında yanan bir mumun aydınlığı ne kadar çıkar. Bununla kıyaslamak gerekir. Tanrı *sübhânehu ve teâlâ* Kurân-ı Kerim’de bilgi vermiştir. Tanrı sözü: “Güneşi ışıklı, ayı da parlak yapan O’dur.¹⁴² Ve bir ayet de budur: “Burclara sahip gökyüzüne...¹⁴³ Ayrıca bir ayet (de) budur: “Yıldızların yerlerine yemin ederim...”¹⁴⁴ Tanrı *sübhânehu ve teâlâ* (bu şekilde) biz onu idrak edelim diye (37b/1) Kurân-ı Kerim’de bilgi vermiştir.

Tanrı *sübhânehu ve teâlâ*’nın Güneş’i yuvarlak yarattığını bilmek gerekir. (Güneşin) büyüklüğü yeryüzünün üç yüz altmış katı kadardır. Gece olup (güneş) yer altına girdiğinde (gözden kaybolduğunda) yeryüzü, bir sofranın üstüne ⁵ bir pul konulmuş gibi görünür.

Güneş (göğün) dördüncü (katından) doğar. Göğün üç katı güneşin üstünde, üç (katı) altında durur. Yerin ve Güneşin arası bir milyon iki yüz elli bin üç yüz otuz dokuz fersah¹⁴⁵. Ey insanoğlu, ¹⁰ sen onun şaşkınlığına bir kafa yor, çünkü; bin deve (yükü) odunu tutuştursan (bile) etkisi bir fersah (uzaklıktaki) yere varmaz. Bu kadar uzak yerden (Güneş’in) etkisi havayı ısıtıp buzları eritip, taşları yakıp, denizlerin suyunu ısıtıp, insanoğlunu susatıp,

¹⁴² Yunus Suresi 5. Ayet.

¹⁴³ Buruc Suresi 1. Ayet.

¹⁴⁴ Vakıa Suresi 75. Ayet.

¹⁴⁵ Türk, Arap, Fars ölçülerinde farklılık olsa da ortalama 1 250 000 fersah 7 106 250 km’ye eşittir.

ağaçları ¹⁵ susatıp kurutmaktadır! Bununla bunun (Güneş'in) büyüklüğünü, Tanrı *subhânehu ve teâlâ*'nın büyüklüğü ve gücünü gözlemleyerek bilmek gerekir. O sebeple İlahî padişah, rehbersiz (38a/1) Tanrı'ya tapmak gerekir.

(Bundan) başka: Önde gelen yıldızların sayısı bin yirmi iki(dir). Bu yıldızların yeri yeryüzünün kırk dokuz bin altmış altı katı kadardır. (Bunların) arasında da bir miktar yer açık durur, göğün ⁵ genişliğini, açıklığını bununla bilmek gerekir. (Tanrı sözü): “*Yaratanların en güzeli olan Allah pek yücedir.* ¹⁴⁶ Tanrı *sübhânehu ve teâlâ*'nın bütün mahlukatı yarattığını bilmek gerekir. Bu yaratılmışların arasında Güneş'i Dünya'yı aydınlatıcı (olarak) yaratmıştır. O'na verdiği ihtiyaçları ve kudreti başka (hiçbir) mahlûkâta vermemiştir.

¹⁰ Şöyle naklederler: Batı tarafında bazı hayvanlar vardır. Güneş doğduğunda, o da doğar, yavrusunu güneşe çıkarıp koyar. (Yavru) bir günde büyür. Güneş battığında (yavrunun) annesi ölür, yavru hamile olur. Ertesi sabah güneş doğduğunda bu (hayvan) da yine doğar yine böyle yine böyle... ¹⁵ Ömrü iki gündüz bir gecedir.

Mekrân sınırında bazı hayvanlar vardır; denizden çıkar, güneşi (38b/1) görür (ve) sersemeler. Güneş battığında ölür, gemiciler oyunu budur. Güneş doğduğu (vakit) yeniden dirilir, asla güneşe doymaz.

Serendip Çölü'nde yılanlar vardır. Kervan oraya ulaştığında bütün develerin dizine ⁵ çingiraklar takarlar. (Çingirakların sesinden) yılanlar kaçar. Ve yine, orada yılanların asla yaklaşmadığı ağaçlar vardır. Güneş çıktığında (ağacın) dalları tamamen saçılıp (yere) yatar. (Ağacın dibine gelen) ahali, bütün dallarına basarak yürür. Güneş yine battığında, o dallar kalkarak tekrar ağaç ¹⁰ olur.

Hikâye: İskender-i Rûmî'ye sordular: “Sen dünyayı sınırsız ve düşmansız dolaşıyorsun. (Dünyada) en şaşırtıcı ne gördün?” (İskender) cevap verdi: “Batı ve Doğu'yu dolaştım, bazı acayip ağaçlar gördüm. Bir rivayete (göre): Güneş doğumundan kuşluk vaktine

¹⁴⁶ Mü'minûn Sûresi 14. Ayet

kadar (bu ağaçların) tüm dalları dağılıp kalır. Kuşluk vaktinden ¹⁵ sonra yer (altına) girerler. Güneş dloğduğunda yine toprağın arasından dirilip çıkarlar, ve (o vakit ağacın) kokusu misk kokusundan daha (39a/1) hoş kokuludur.

Hindistan'da bir ağaç vardır, ona defne derler. Meyvesi üzüm gibi olur. Doğusundaki meyveleri faydalı ilaçtır, batısındaki meyveleri zehirdir.”

Gur memleketinde ⁵ bir dağ vardır. Gece olduğunda o dağda yüz bin çeşit sûret ortaya çıkar. Şafak söküp güneş çıkınca sûretlerin hepsi görünmez olurlar.

Güneşi şöyle anlatırlar: (Güneş'in) yüz bin dalı vardır. O sebeple âlemin tamamına eşit yayılmıştır. Hiç kimse onu gözle görmemiştir. Tanrı ¹⁰ *sübhânehu* ve *teâla* Kur'an'da haber vermiştir: “*Onu üstün bir makâma yücelttik.*”¹⁴⁷ Yani; Tanrı *sübhânehu* ve *teâlâ* şöyle söylemiştir: “Biz Mihter-i İdris'i yüce makama çıkardık. Gökte(ki) tüm meleklerin durumunu, yaptıkları işleri, oturdukları mekânları O'na tanıttık, göğün tüm mekanlarını ona gösterdik. Bütün yıldızların şaşırtıcı garipliklerini, iyi (ve) kötü (niteliklerini), uğurunu ve uğursuzluğunu, genişliğini, küçüklüğünü, süslemelerini ve biçimini, renk ve şekillerini O'na öğrettik.”

Şöyle naklederler: “Mihter-i İdris *aleyhisselâm*'ın göğe çıkmasının, orada yaşamasının, cenneti ⁵ mekân edinmelerinin sebebi şuydu: Bir gün hava gayet sıcak oldu, harareten canı çıkacak (gibi) oldu. Yalvararak (şöyle) söyledi: “Ey Tanrı(m), Güneş'i bir meleğin üstüne koymuş olduğunu biliyorum. Güneş'i o alıp yürümektedir. O meleğin işini kolaylaştırırsan, ¹⁰ Güneş'i yerine daha çabuk ulaştırırsa, havanın sıcaklığı daha düşük olsa, ben o zaman durup dinlensem (ve) kendime gelsem.”. Tanrı *sübhânehu* ve *teâlâ* (meleğin işini) kolaylaştırdı. Göz açıp kapayınca kadar bir anda gün döndü ve güneş battı. Bu melek (bu işe) şaşırdı (ve şöyle) söyledi: “Ey Tanrı(m), bugün bu işimi bana kolaylaştırdın, sebebi neydi?” dedi. Tanrı *sübhânehu* ve *teâlâ* cevap verdi: “İdris dua etti, onun duasını kabul (40a/1)

¹⁴⁷ Meryem Sûresi 57. Ayet.

ettim. O işi senin için kolaylaştırdım.” dedi. O melek (şöyle) söyledi: “Ey Tanrı(m), şu İdris’i bana göstersen.” Tanrı teala, Mihter-i İdris *aleyhisselâm* ile (meleği) birbirine kavuşturdu. Arkadaş oldular. Hazret-i İdris *aleyhisselâm* (şöyle) söyledi: “Ey kardeşim, ⁵ bana güneşi göstersen.” Melek, Tanrı *subhânehu ve teâlâ*’ya dua etti, “Ey Tanrı(m), bu kulun bana Güneş’i göster diyor, acaba nasıl yapacaksın?” Tanrı *sübhânehu ve teâlâ*’dan “O kulum her ne derse öylece yap.” diye emrolundu. Melek; Güneş’in bütün mekânını, ¹⁰ büyüklüğünü, yuvarlaklığını (şeklini) gösterdi, anlattı ve de bildirdi. Sonra Azrâil gelerek (o kulun) canını aldı. Bu melek “Ey ölüm meleği, bu kişi benim misafirimdi. Ne yaptın?” dedi. Azrâil (şöyle) cevap verdi: “Tanrı *sübhânehu ve teâlâ*, ezelde bana: ‘Falan oğlu falan kulunun ¹⁵ canını falan zamanda, falan saatte, Güneş’in çevresinde (40b/1) alacaksın.’ diye emretti. O vaktin tamam olup, geldiğini gördüm ve bu kul yeryüzünde yürüyordu. Ben ‘(bu işi) acaba nasıl yapsam?’ diye şaşırıp kalmıştım. Sen dua ettin. Tanrı *subhânehu ve teâlâ*, senin duanı kabul ⁵ edip söylediği yere (onu) getiriverdi. (Böylece) ben onun canını aldım.” dedi. O melek: “Ey Tanrı(m), benim o arkadaşıma can ver.” diye dua etti. Tanrı *subhânehu* Teâla o meleğin duasını yerine getirdi. Mihter-i İdris *aleyhisselâm*’a tekrar can verdi. ¹⁰ O dirilerek kıyamete kadar canlı (kalacak)tır. Tüm cennetlikler için güzel cennet elbisesini hazırlarlar. Mekânları, güzel kokularla (ile) karıştırılmış (olan) Cennet’tedir.

Güneş’in sûreti(nin) büyük bir hayvana benze(diğini) bilmek gerekir. Başına taç giydirmişlerdir. O tâcın dört kısmı ¹⁵ vardır ve (Güneş) ayaklarını iki ata koymuştur. Atın (41a/1) yularını elinde tutup, büyük bir tasmaya bağlayıp dünya üzerinde gider. Tanrı sözü: “*Her biri bir yörüngede yüzüp gider.*”¹⁴⁸

Güneş’in özelliği kuru (ve) sıcak (olması)dır. Her şeye yol gösterir. Hayatla ve akıllı, idrak sahibi olmayla alakalı özellikle padişahlara (kılavuz)dur. ⁵ Herkesi güçlü kılmaya,

¹⁴⁸ Yasin Sûresi 40. Ayet

(herkese) hoşluk ve naziklik sağlamaya (yönelik) hayali vardır. Bu sebeple Güneş'e *Ebu't-Tâc* "tac sahibi" derler.

Beşinci bölüm; Ay ve şaşılacak (özellikleri) hakkındadır.

Tanrı sözü: “ *Ay için de menziller belirledik; sonunda o, hurma salkımının (ağaçta kalan) yillanmış sapı gibi olur.*”¹⁴⁹ Yani anlamı ¹⁰ şöyledir: Ay'ı yarattık, onun menzillerini bildirdik. Bununla Ay'ın, Güneş'in saat ve dakikasını hesaplasınlar diye O'na noksanlık ve fazlalık verdik. Ay büyük (ve) pek şaşılacak bir şeydir. Bütün mahlûkâta göre, Ay'ın ¹⁵ şaşılacak (özellikleri) insanoğlu (tarafından) bilinmez. (41b/1) Yuvarlaktır. Işığı, aydınlığı ödünçtür. Onun ışığı Güneş'in ışığındandır. Dünya'ya tüm yıldızlardan daha yakındır. Ay, felekteki dönüşünü otuz günde tamamlar. Diğerleri bunun gibi değildir. ⁵ Güneş ok iki ay dolduğunda bir seyrini tamamlar. Jüpiter on iki yılda tamamlar. Satürn otuz yılda bir seyrini tamamlar.

Ay'ın etkisi şöyledir: Tüm meyveler (onun ışığından) renk alır, Ay dolduğunda meyvelerin içi dolar. Ne zaman Ay eksilmeye başladığında ¹⁰ meyvelerin de içi azalır. Şöyle ki Ay'la ilgili (olan) şeyler (şunlardır:) Madenden: Gümüş, cam (sırça), inci; hayvandan: ... balık, kertenkele ve onun gibi (olan) her şey soğuktur; balgam Ay'la ilişkilidir. Ay saatinde yapılan her işin zararı az olur, ¹⁵ yararı çok olur. Bu saatte (42a/1) (Ay saatinde) doğan her bir insan güzel yüzlü, hoş sûretli, hoş sohbet olur. Ay saatinde dikilen veya sulanan her bir ağaç güzel, iyi olur. Özellikle üzümü başka yere nakletseler çabukça kendine gelir, geç yaşlanır, meyvesi ⁵ güzel olur. Çünkü meyve Ay'la ilişkilidir, Ay, suyla ilişkilidir, su da toprakla aynı mizaçtır. Özellikle Merkür ile Ay, su ve toprakla ilişkilidir. Meyveyi ve her ziraati bu iki saatin birinde el atıp yapsalar güzel olur.

¹⁰ (Şunu) bilmek gerekir: Ay, ışığını Güneş'ten alır. Özellikle on dördüncü gecesi(nde) dolunay olur. Sonra döner, eksilir.

¹⁴⁹ Yasin Sûresi 39. Ayet

Güneş'in yeri (ile) Ay'ın yerinin arası uzaktır. Mesafesi otuz altı bin iki yüz doksan beş fersahtır¹⁵⁰.

(Şunu) bilmek gerekir: Ay'ın yüzeyi ¹⁵ sakalsız kişinin yüzüne benzer. İki kanadı vardır. (42b/1) Kanatları omuzlarına doğru yatıktır. Başına altından (bir) taç giydirilmiştir. Ayakları'nı iki sığırın boynuna koyup boyunluğunu elinde tutup (öylece) durur.

Ay'ı rüyasında gören, padişahlara benzer. (Ay'ı rüyada görmek) padişahlarla ilişkilendirilir. Anne(miz) Hazreti Ayşe *radıyallahu*, (düşünde) üç (tane) Ay'ın eteklerine düşmüş olduğunu gördü. Hazreti peygamber *sallallâhu aleyhi vesellem* dünyadan göçtüklerinde Hazreti Ebu Bekr-i Sıddîk *radıyallahu anhu*. “Ey Ayşe, sen (düşünde) gördüğün üç Ay'ın ¹⁰ biri budur (Hz. Muhammed'dir.) diye söyledi. (Hazreti peygamberi) annemiz Hazreti Ayşe'nin odasında defnettiler. Hazreti Ebu Bekr-i Sıddîk *radıyallahu anhu* vefat ettiğinde de oraya defnettiler. Hazreti Ayşe annemiz *radıyallahu anha* üçüncü ay kim olacak diye şaşkınlık içindeydiler. Müminlerin emiri Hazreti Ömer *radıyallahu anhu* vefat etti. (43a/1) Onu da buraya getirip defnettiler. Hazreti Ömer *radıyallahu anhu*. “O oda, Ayşe Hatun'un mülküdür. (O) isterse (beni) (oraya) defnederler, istemezse hayır, o zaman oraya defnetmesinler. ⁵ (Cennetü'l-) Bâki mezarlığına defnediniz.” diye vasiyet etmişlerdi. Hazreti Ömer *radıyallahu anhu* 'nun cenazelerini Hazreti Ayşe'nin kapısına alıp getirdiklerinde, (cenaze) namazı kıldılar. Hazreti Ayşe annemiz (şöyle) söyledi: “(Ömer *radıyallahu anhu*) yaşarken (ona) itaat ederdim. Şimdi yer vermezsem asi olurum.”

¹⁰ Ay'ın şaşkınlıkları olduğunu bilmek gerekir. Bir kimse, Ebu'l-Hakim Ömer ibn Ebi Cehil ibn Hişam'a “Tanrı'nın resulünün peygamberlik nişanesini hiç gördün mü?” diye sordu. Abdü'l Muttalib (şöyle) anlattı: (Hazreti) Muhammed beşikteyken bir gece vakti onu alıp çıkarak (43b/1) öylece (Kabe'nin) çatısına koydu(ğ)umda seher vaktiydi. Gördüm (ki); Ay gelip beşiğin (üstünde) epeyce döndü dolaştı. (Hazreti) Muhammed'in ağlaması Ay'ı

¹⁵⁰ otuz altı bin iki yüz doksan beş fersah: 206 337.1 km

görünce kesildi. Ay yine gökyüzüne çıkıp gitti. Sonra (şöyle) sordular: “Ey Muhammed, Ay’ın gelip sizin (üzerinizde) ⁵ döndüğünü bilir misiniz?” (Hazreti peygamber) (şöyle) cevap verdi: “Biliyorum, Ay geldi (ve) bana (şunu) sordu: ‘Bana iş, ihtiyaç var mı acaba?’ ‘Ben bir vakit Ortadan iki parça ol.’ derim, ‘Orada iki(ye) bölünürsün.’ dedim. (Ay:) ‘Uygundur.’ diyerek başımda dönüp ¹⁰ gitti.” dediler. Kâfirler bu sözü işitince: “Yalan söylüyor (O) yalancıdır” diye (söylediler) ki bu mucizeyi istemeleri (de) bu idi. Aynı kâfirler (bir) mucize istediklerinde (Hazreti peygamber) (Ay’a) işaret etti. Ay iki parça olup (parçalardan) biri (Hazreti peygamberin) yakalarından girip eteklerinden çıkarak başlarının (üstünde) üç (defa) döndü. Diğer (parçası) (44a/1) eteklerinden girip yakalarından çıkarak başlarının (üstünde) üç kez dönüp çıkarak yine tek parça oldu. Ay’ın başı idi, dolunay olup çıkarak (Ay) bu şekilde (Hazreti peygambere olan) hizmetini yerine getirdi.

Hıtay Han-balık’da tarihi bu Ay’ın ikiye ayrıldığı *şakkü’l-kamer* gününden aldılar. Siyâm denilen dağda Ay’ın görünüşü bir saat kadar durdu, orada oturup gitti.

Altıncı bölüm: Yıldızlar hakkındadır.

Şimdi yıldızları görmek gerekir. Tanrı *sübhâhenu ve teâlâ* Kur’ân’da (şöyle) haber vermiştir: “*Biz, en yakın göğü ziynetlerle, yıldızlarla donattık. Onu itatten çıkan her şeytandan koruduk.*” ¹⁵¹ Yani: “Biz yıldızları hikmet ile gökleri süslesin, şeytanı yaksın, (yolunu kaybedenler) çöllerde yıldız(lar)a bakarak yürüsünler, yolunu kaybetmesinler (diye) yarattık. Tanrı sözü: ¹⁵ “*Onlar yıldızlarla da yollarını doğrulttular.*” (44b/1) Yıldızların bazıları Güney’dedir, bazıları Kuzey’dedir. Ne zaman Güneş, Kuzey burcu’na gelse hava oldukça sıcak olur. (Kuzey burcundan) çıktığında (hava) uygun bir (sıcaklıkta) olur.

(Yıldızlar) Tanrı *sübhâhenu ve teâlâ*’nın emir ve fermanı ile hareket ederler. Kendi akışında değildir. ⁵ Yıldızların yaratılışını (huyunu) bilmek gerekir.

Satürn: Güzel (ve) büyüktür. Kuru (ve) sıcaktır.

¹⁵¹ Saffat Sûresi 6.-7. Ayet

Venüs: O sıcaktır, neşe uyandırıcıdır.

Mars: Güzel (ve) sarıdır. Öldürücü ve alçaktır.

Jüpiter: Korkutucudur, sıcaktır. En büyük saadettir.

Merkür: Uğurlu (olana) baksa uğurludur, uğursuz (olana) baksa (ondan) ¹⁰ daha uğursuzdur.

Diplomasi güzeldir. Özünü yüceltir.

Güneş Arslan Burcu'na geldiğinde havayı ateş alır, sıcak olur. Bütün gagalı ve yırtıcı hayvanlar sıcakta susuzluktan ölürlür. (Güneş) Balık Burcu'na geldiğinde (hava) soğuk olur. (Güneş), Koç Burcu'na geldiğinde (hava) soğuk olur, ılıman olur.

Yemen ülkesinden doğan **Süheyl** denen bir yıldız hareket eder. Her yıl Irak halkına kırk gün (45a/1) görünür sonra yine görünmez. Her bir deve Süheyl'i görürse muhakkak ölür. Gururlananlar, ona 'Rabbü'l-Erbâb' (*Bütün her şeyin menşei ve rubûbiyet kendisine âit olan, rabların rabbi*) derler (ve) ona taparlar.

Anuk denilen bir yıldız (vardır) ki; o doğunca tüm sular çağıldalar. Ancak Nil ve ⁵ Mısır suyu, bu iki nehrin suyu çağlamaz. Süreyya denilen yıldız doğunca tüm nehirlerin suyuna (bir) keder düşer. Çağlayıp bir günlük iki günlük (yol) gidip yine döner (ve) düzenine girer.

Satürn denilen şöyle bir yıldızdır: Göğün yedinci katında doğar. Onun katı tüm katlardan ¹⁰ daha büyüktür. (Güneş etrafındaki) bir dönüşünü otuz yılda tamamlar, bir *kırân*¹⁵² denir. Her burçda 2 yarım yıl durur. Sonra oradan geçer, her derecede bir ay durarak devrine devam eder. Her yıl Güneş ile iki kez karşılaşır. Bir Güneşi geçerken bir (de) dönüşünü

¹⁵² Kırân: Arapça'da "yakınlaşma, yakınlık" anlamındaki kırânın çoğulu olan kırânât, en az iki gezegenin aynı burçta bir araya gelişini ifade eder. Bîrûnî bu astroloji durumunu, "iki veya daha çok sayıdaki gezegenin bir burcun bir noktasında bir araya gelmesi" diye tanımlar ve astrologların kırân kelimesini "Satürn (Zuhâl) ve Mars'ın (Merih) yalnız Yengeç (Seretan) burcunda bir araya gelmesi" mânasında kullandıklarını, bunun da her otuz yılda bir gerçekleştiğini söyler (Kitâbü't-Tefhîm, s. 150-151). Unat, Yavuz. (2002). "kırânât", 25. C, *TDV İslam Ansiklopedisi*, s. 437.

tamamladığında karşı karşıya gelir. Bir kez yakınlaşırlar. Bu seyrini tamamladığında uğursuzluğu (ve) fenalığı (son bulur). Onun mekânı yeryüzünden ¹⁵ on yedi bin ¹⁵³ ve dokuz yüz on dört bin iki yüz kırk ¹⁵⁴ fersahtır. Yıldızlar (45b/1) arasında (yeryüzüne) bundan daha uzak yıldız yoktur. Satürn'ün sûretini bir taht ve bir kürsüde oturmuş, iki kanatlı, elinde bir tahta tutarak oturur şekildedir, alçak huyu ona benzetirler. Hayvanlardan ejderhayı, kuşlardan ⁵ karakuşu, kâyinâttan kurşunu, taşlardan kara taşı dinlerden Yahudiliği ona benzetirler.

Jüpiter şöyle bir yıldızdır: Göğün altıncı katından doğar. Her burçta bir yıl durur. On iki yılda kendi etrafında dönüşünü tamamlar. Ona bir mücella “cılalanmış, parlak” derler. Her ayda iki buçuk derece hareket eder. Her yıl Güneş ile iki kez karşılaşır. İlkinde Güneş geçerken ikinci kez Güneş dönerken karşılaşır. Güneş dönerek yirmi gün sonra doğar. O Sad-ı Ekber “Jüpiter”dir. Türkistan kâfirleri ona *ma'bûd* “Tanrı” diyerek secde ederler. Şekli: Ayaklarını altına alarak diz ve topukları üstüne oturmuş, güzel bir yiğit(e benzer), üstüne bir ağaç konulmuş (gibidir), iki kanadı vardır. Altında dört hayvan vardır: Biri arslan, biri at, biri deve, biri kömü. (46a/1) Yeryüzünden Jüpiter'in uzaklığı dokuz bin doksan dokuz, yüz on dokuz bin kırk fersahtır. Jüpiter'in genişliği; yeryüzünün doksan beş katı ve yine (yeryüzü,onun) dördte biri kadar(dır) derler.

Mars denilen şöyle bir yıldızdır: Göğün beşinci ⁵ (katından) doğar. Göğü bir yılda devreder. Her burçta bir ay durur. Yılda iki defa Güneş'in arkasından doğar. Yeryüzünden uzaklığı bin bin, üç yüz yirmi üç bin üç yüz fersahtır. (Onun genişliği) yeryüzünün bir buçuk katı kadar(dır.) Şekli: Kızıl don giymiş, yuvarlak ¹⁰ bir tahtın üstünde oturmuş, elinde süngü tutan bir yiğit (gibi)dir. Tahtının altında biri kurt, bir köpek, biri domuz, biri ayı dört hayvan (var)dır. Halk (ona) *Nahs-ı Asgar* “Küçük gezegen” der.

¹⁵³ on yedi bin fersah= (yaklaşık) 96645 km

¹⁵⁴ dokuz yüz on dört bin iki yüz kırk fersah= (yaklaşık) 5197454.4 km

Venüs, göğün üçüncü (katın)dan doğan bir yıldızdır. *Sa'd-ı Asgar*'dır. Her burçtan bir ayda çıkar. Üç ay Güneş'in karşısından doğar. İnsanlar onu görmez. Sekiz ay görünüp gider. Dünya(nın çevresini) üç yüz seksen günde devreder. Sonra döner. Yeryüzünden uzaklığı (46b/1) yüz seksen üç bin altı yüz elli yedi fersahtır. Yumuşak tabiatlıdır, mizacı balgamdır. Güzel delikanlılara, zevk ve şiddetli arzuya, aşk şarkılarına delalet eder. Suratı güzel genç kız suratı gibi(dir). Madenden mervârid ve gümüşü temsil ⁵ eder. Bilgelerin elinde, başına taç giydirilmiş, üzerinde üzüm ağacı bulunan bir taht üstünde oturmuş güzel gençtir. Tahtı altında dört güzel genç durur. Her biri elinde reyhan çiçeği destesi tutmuş onu koklayıp dururlar.

Merkür, ¹⁰ Venüs'e benzer bir yıldızdır. Göğün ikinci (katın)dan doğar. Güneşten ayrılmaz. Onun devri yüz yirmi dokuz gündür. Sonra döner. Şekli: Kumaşçılara benzer, (üzerine) güzel (bir) elbise giymiş, başına büyük (bir) sarık takmıştır. Elinde bir Kur'ân-ı Kerim tutmuş, (bir) taht üstünde ayaklarını altına almış diz ve topuklarının üstünde ¹⁵ oturmuş (gibi)dir. (Tahtın) altında bir yaşlı kişi, bir sakalsız kişi, bir hizmetçi kişi (ve) bir hatun kişi durur. Yeryüzünden uzaklığı altı bin dört yüz on yedi fersahtır. (47a/1) Yaradılışı kurudur. İslam dininin emirlerine ve güzel, nazik işlere, akli başında (bir) topluma delalet eder. Hayvandan; köpeklere (ve) yılanlara, madenden; mercana, taşlardan; sarı (ve) yeşil taşlara benzer.

Altıncı bölüm: ⁵ Burçlar hakkındadır.

Hâk *sübhânehu ve teâlâ* âlemi yarattı ve Ay ile yılları bilsinler diye on iki burç ortaya çıkardı. Bu yedi yıldızın gökleri seyri o zaman bilinir. Burçları bilmek herkes için gereklidir. Âlimler bu burçların her birini bir ¹⁰ şeye benzetirler: Birinin şeklini **koça**, birinin şeklini **yaya**, birinin şeklini **boğaya**, birinin şeklini **akrebe**, birinin şeklini **aslana**, birinin şeklini **teraziye** örnek (olmak üzere) her birini bir şeye benzeterek o şeylerin adını koyarlar. ¹⁵ (Şunları) bilmek gerekir:

Koç burcu, burçlarının tamamının başıdır. Ateş gibi coşkuludur. Koyun şeklindedir. İki boynuzu (var)dır, başının (47b/1) arkasına bakar. Bununla (ayağına) kısacık bir kızıl don giymiş, başına külah takmış genç bir oğlan gibidir. İki kanadı vardır.

Şöyle anlatırlar: Hitay dağında bir tepe vardır. Güneş, Koç burcuna geldiğinde o tepeden ⁵ büyük bir su akar. O suyla Azerbaycan, Mugan, Filistin (ve) Kuhistan (gibi) şehirler âbâd olur. Güneş; Koç burcuna geldiğinde, gece gündüz eşit olur, (buna) *burc-ı itidâl* “gece ve gündüzün eşit olması” derler. Altında bir yıldız vardır, ona *Keffü’l-Hasîb* derler.

Boğa, denilen ikinci (bir) burç. Bu burç toprakla ilgilidir. ¹⁰ Güney yarımkürededir. Doğuşu diktir, ağır yürüyüşlüdür. O, öküz sûretindedir. İki bacağına uyluklarının biri başkadır. Sağında boynunda altın bir gerdanlık takılı sakalsız bir genç bulunur. Arkasında dört örüklü bir hatun vardır. Boğanın altında büyük bir ağaç ¹⁵ vardır.

Bu burç Mısır, Hiryü, Hemedan, Mahin (gibi) şehirleriyle ilgilidir. Kendisi sabittir. Bunun (bulunduğu gök) katında bir yıldız vardır: O’na *‘Aynü’s-Sevr* derler. Çok kan alıcıdır. Uğursuzdur. (Bu katta) bir (48a/1) yıldız (daha) vardır, ona *Re’sü’l-Gul* derler, uğursuz ve çok kan alıcıdır. Kuzey yarımkürededir. Bir kimse bu burçta doğsa, yıldızı (bu) burca denk gelse sahibini öldürür. ⁵ Bu sebeple bu yıldızlara çok kan alıcı derler.

İkizler, üçüncü burçtur. Bu burçta altı yıldız vardır. Birisine *Re’sü’l-Bihâr* derler. Bulut gibidir. Katı (ve) uğursuzdur. Birine *Menkibü’l-Cevzâ* derler. O da çok kan alıcıdır. Birine *Menkibü’s-Seyri* ¹⁵⁵ derler. Birine *El-Vasata* ¹⁰ derler. Birine *Kademü’s-Seyri* ¹⁵⁶ (ve) birine de *Re’sü’l-Uyun* derler.

Bu yıldız uğurludur. Kuzey yarımküreye ilgili bir burçtur. Gece (ve) gündüzle ilgilidir. Doğduğu yerler eğridir. İki sûrettedir. (Bu iki sûret) birbirinin omzuna ellerini koyarak durur. Belleri bağlı, kara çizme giymişlerdir. ¹⁵ Bunların arkasında biri durur. Bir

¹⁵⁵ *Menkibü’s-Seyri*: Sarıkaya; *Eyser* şeklindedir.

¹⁵⁶ *Kademü’s-Seyri* Sarıkaya; *Yüsrâ* şeklindedir.

ejderha o kişinin başında oturur. O ejderhanın kuyruğunda da iki ejderha olur. O insanın başına bakarak dururlar. Şehirlerden Yiliman¹⁵⁷, Cürçân, Kâbil, Tarhân bu burçla ilgilidir.

Yengeç denilen (şey), bir burçtur. Su grubundandır (ve) dişidir. Kuzey yarımkürededir, başka bir hâle dönüşmüş (durumdadır.) Bu (burç) da dik doğar ve ağır yürüyüşlüdür. Kötüdür; çünkü eşeğe benzer. Bir sakalsız gencin arkasından kovalayıp gider. Yine bir genç (vardır.) elinde bıçak tutar, başı aşağıya, bacakları yukarıya doğru durur. Yengeç burcuna bakıp durur. Şehirlerden Merv, Afrikiyye, Horasan, Bahreyn (bu burçla ilişkilendirilir). (Yengeç burcunun) dört yıldızı vardır. ¹⁰ Bunlar: Cenûbî, Re'sü'l-Bevm¹⁵⁸, Yemâni (ve) Müsennâ'dır. (Bunlar) bulut gibidir.

Arslan, ateş burcudur. Erkektir. Gündüz burcudur. Doğu tarafında bulunur. Çabuk yürüyüşlüdür, sabittir. Aslan sûretindedir. Önünde ateş yanıp durur. Arkasında iki başlı, başlarına taç giydirilmiş bir genç vardır. Bu talih Türkistan, ¹⁵ İran, Mekke, Basra ve Berber (halklarına) yakışır. (Aslan) burcunun bir yıldızı vardır, *Kalbü'l-Esed* derler. Kuzey yarımkürededir. Çok kan alıcıdır. (49a/1)

Başak, toprakla ilgili, dişi (ve) gece gibi karanlık bir burçtur. Güney yarımkürededir. Doğuşu diktir, Ağır yürüyüşlüdür. Yaşlı bir hatun kişinin sûretindedir. Sağ elinde bir buğday başı tutmaktadır. Başında altın bir taç (vardır). Arka tarafında sakalsız bir kişinin arkası buna dönük durur. Onun huzurunda yine bir hatun baş aşağı durur. Ne zaman Güneş, Başak burcuna gelse denizler kötü bir hâl alır. Şehirlerden Tus, Fars, Şam, Kahraman ve Kirman (bu burçla) ilişkilidir. *Sarfê* denilen bir yıldızı vardır. Kuzey yarımkürededir. Uğurludur.

Terazi denilen ¹⁰ Kuzey yarımküreye ilişkili bir burçtur. Gündüz ve gece gibidir. Çabuk yürüyüşlüdür. Doğuşu diktir. Dizlerinin kapaklarını ovuşturan çok yaşlı bir insan sûretindedir. Elinde terazi bulunur. Ona elle şekillendirilmiş sağlam bir ağaca dayanan (kişi)

¹⁵⁷ *Yiliman*. Sarıkaya'da *Deyleman* şeklindedir.

¹⁵⁸ *Re'sü'l-Bevm*. Sarıkaya'da *Nevm* şeklindedir.

yol arkadaşı olur. Güneş, Terazi burcuna ¹⁵ geldiğinde gece ve gündüz eşit olur. Şehirlerden Kirmân, Sistân, Bekaristan, Belh, Kişmir, Hind ve Rum'un talihi (bu burca bağlıdır.) (49b/1) Bu burcun üç yıldızı vardır: *Simâkü'r-Râmîh*, *El-Ekil*. Her ikisi Kuzey yarımkürededir. *Simâkü'l-Ağzel* Güney'dedir ve uğurludur.

Akrep, sabit, su grubu (ve) dişi bir burçtur. Gece burcudur, Kuzey yarımküre(dedir). Doğuşu diktir, ağır yürüyüşlü, akrep şeklindedir. Onun üstünde sakalsız bir insan yatar. Bu burç Arap, Basra, Hicaz, Âmil ve Kums gibi şehirlerin kaderidir. İki yıldızı vardır. Biri *Kalbü'l-Akrep*, biri Cemmetü'l-Akrep'tir. İkisi de çok kan alıcıdır.

Yay denilen (burç); ateş burcudur. Gündüzle ilgilidir. Doğu'dadır. ¹⁰ hızlı gidişli, şekli yaya benzer. Arkasında güzel bir kişi durur. Önünde, kuyruğunu yukarı doğru kaldırmış büyük bir yılan yatar. Güneş Yay burcuna geldiğinde Fâris nehri ıztırap çeker(/çoşar), denizlerin suyu ısınır, gemi hızlı bir şekilde gider. İsfahan, Rey, Mekrân gibi şehirler(in talihi Yay burcuna) bağlıdır. Bir yıldızı vardır, ona '*Aynu'r-Râmî* derler.

Oğlak burcu, toprak grubundan, değişen, (50a/1) dişi, gece gibi, Kuzey ile ilgili, yavaş yürüyüşlü, doğuşu dik bir burçtur. Şekli birbirinin kuyruğuna başlarını koyup yatmış iki balık gibidir. Önünde başına taç giymiş bir kadın vardır. (Onun) önünde de baş aşağı duran bir çocuk durur. Taberistan, Semerkand, Nikera ve İskenderiyye'(nin kaderi) bu burca bağlıdır. Bir yıldızı vardır, ona *Menkıbü'l-Fürs* derler. Kuzey'(de)dir, uğursuzdur.

Salam üzerlerine olsun, önceki âlimler şöyle bildirmişlerdir; zira zikrettiğimiz bu burçlar, (onların) şekillerini uzun ömürlerini sarf ederek, geceleri gökteki yıldızları sayarak, bin yirmi iki sabit yıldızı kırk sekiz şekilde tespit edip, deneyler yaparak yıldızları sayarak ömürlerini harcayıp buldukları şeylerdir.

Bazı âlimler (şöyle) bildirmişlerdir: Bu adda (bir) memlekette bir derya vardı. Yıldızların tamamı, ulvî âlemde bulunan her bir nesne bu denizde görünürBuradan aldıkları

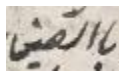
her vakıyı kitap hâline getirmişlerdir; bu zamanda o bölgenin yollarını kum ve sular basmıştır. Doğrusunu Tanrı bilir.

Dizin Oluşturulurken Kullanılan Metod

- a. Dizin oluşturulurken TürkSözDiz programından yararlanılmıştır.
- b. Bugün kullanılan alfabetik sıralama yapılmıştır.
- c. Madde içinde çekim ekleri kullanılan dizin programındaki gibi alfabetik sıralamada verilmiştir.
- d. Dizde birleşik fiiller hem birleşik fiilin ilk kelimesinde hem de yardımcı fiilde madde içinde gösterilmiş, deyim özelliği gösteriyorsa ve anlam farklılaşmasına uğramışsa madde içinde bu anlamlar da yazılmıştır.
- e. Zamirlerin çekimli şekilleri yalın durumdaki madde başı altında toplanmıştır.
- f. Çok şekilli yapılarda birbirine gönderme yapılmıştır: alta →altı 38a/3 gibi.
- g. Farsça, Arapça tamlamalar tamlamayı oluşturan kelimelerin madde içinde gösterilmiştir. tamlama içinde kullanılmı
- h. Arapçaya özgü hemze ve ayın ünsüzleri çeviriyazı sisteminde gösterilmiş ama yok farzedilmiş, sıralamada yanındaki ünlü esas alınmıştır. h/h/h; s/s/s; t/t; g/g; k/k; d/d; z/z/z/z tek ses kabul edilmiştir.
- i. Alıntı kalimelerin madde başından sonra kökenleri belirtilmiş, fonetik değişme varsa orijini yazılmıştır.
- j. Alıntı yapı çok dillilik özelliği gösteriyorsa her bir parça kökeni ve ait olduğu dil belirtilerek madde başından sonra parantez içinde gösterilmiştir.

Metinde okunamayan/sözlük veya metinlerle delillendiremediğimiz ve metindeki yazımını kopyaladığımız/Arap harfleriyle dizdiğimiz yapıları madde başında okuma teklifimizle ve kelimenin kopyasıyla verip; metinden anlamı veya ne olabileceği tahmin ediliyorsa

tahminimizi belirttik. Bi'z-Žiyā (ö.a.) Bir kişi adı olması muhtemeldir; semābī

(سماءى) Bir hayvan adı

DİZİN**A, Ā'A, 'Ā,****ābād**

(Far.) Bayındır, mamur
 ā. bol.-: Kalkınmak,
 gelişmek 36b/5, 47b/6
 ā. kıl.-: Kalkındırmak,
 mamur hale getirmek 27b/1
 [=3]

'Abdullah ibn'Abbās

(ö.a.)Hz.Peygamberin
 amcasının oğlu, hadis, fıkıh
 ve tefsir âlimi
 'a. 23b/9
 [=1]

'Abdu'l-Muṭṭalib (ö.a.) Hz. Peygamberin

dedesidir.
 'a. 43a/13
 [=1]

'Abdu'r-rezzāk (Ar.) Mikâil adlı

meleğin sıfatı
 'a. 27a/10
 [=1]

'Abdü'l-ḥalīk (Ar.) İsrâfil

adlı meleğin sıfatı
 'a. 26a/13
 [=1]

ābī

(Far.) Su, suya mahsus, su
 grubundan (olan burç)
 ā. 48b/3, 49b/
 [=2]

Ablaḳ

(ö.a.) Bir saray adı
 ıa. 15a/12
 [=1]

Ābnūs

(Ar.) Hindistan'da elde
 edilen sert ve siyah ağaç
 ā. 15b/8
 [=1]

'acāyiblık (<Ar. 'acā'ib+Tr.+lık)

Gariplik, tuhaf olma durumu
 'a.+ ıga 37b/10
 [1]

'acāyibraḳ

(<Ar. 'acā'ib+Tr.+raḳ) En
 şaşılacak şey, en garip
 'a. 38b/12
 [=1]

'acāyib

(<Ar. 'acā'ib) Garip, tuhaf,
 değişik
 'a. 9b/6, 18a/1, 27b/8,
 38b/13, 39a/15
 'a.+ leri 9b/11, 17a/1, 18a/4,
 43a/10
 [=9]

'acāyibāt

(<Ar. 'acā'ibāt) Gariplikler,
 şaşılacak şeyler.
 'a. 9b/2, 10b/8
 'a.+ ga ḳal-: Şaşa kalmak,
 hayrete düşmek. 28a/7
 'a.+ lar 9b/4
 'a.+ ları 9b/14
 'a.+ larıda turur 41a/8
 'a.+ larını 10a/13
 [=7]

'Acāyibü'l-Maḥlūkāt ve'l-Ġarāyibü'l-**Mevcūdāt**

(ö.a.) Eser adı.
 'a. 1b/2, 10b/4
 [=2]

'aceb

(Ar.) acayıplık, tuhaflık
 'a. 10a/14
 [=1]

aç -

Açmak
 a.- ğunça 26a/10
 a.- ıp 8b/3, 20b/6
 [=3]

aç

Aç olma durumu

	a.+ sa 35b/4 [=1]		ferzend-i ā.+ niṅg 16b/14 [=23]
aççıġ	Acı, tadı olmayan a. 37a/1 [=1]	ādemī	(Ar.) İnsanoġlu ā. 8b/10, 32a/10 ā.+ ler 17a/7, 31a/2 ā.+ lerni 37b/14 ā.+ lerniṅg 17b/7 [=6]
açıl -	Açılmak uykusu a.- : Uykusu kaçmak. 32b/15 [=1]	ādemī-zād	(Ar. ādemī+ Far. zād) İnsanoġlu ā.+ ġa 22a/9 ā.+ ġa 32a/9 [=2]
açuķ	Mesafe bakımından uzaklık- yakınlık. a. 38a/4 <i>Aralıkıda ne miķdār yēr taķı açuķ turar.</i> [=1]	‘Aden	(ö.a.) Arabistan yarımadasının güneyindeki Aden denizi deryā-yı ‘a. 12a/10 [=1]
‘Ād	(ö.a.) Tarihte helâka uġradıġı bahsedilen bir kabile genc-i ‘ā. 16b/12 [=1]	‘Ādlık	(ö.a.<‘ād+lık) Bir kavim adı, Ad kavmine mensup olanlar ‘ā. 17b/3 [=1]
‘aded	(Ar.) Sayı ‘a.+ i 38a/2 ‘a.+ ini 28b/15 [=2]	āfāk	(Ar.) Ufuklar ā. 2a/1 ā.-ı ‘ālemde 17a/8 [=2]
ādem	(Ar.) (1) İnsan, ā. 3a/3, 17a/1, 18a/12, 20b/7, 21a/7, 24a/4, 32b/2, 39a/9, 41a/15 beşüret-i ā. 31b/6 ferzend-i ā. 21a/4, 23a/7, 36a/8, 37b/9 (2)Hz. Ādem hazret-i ā. 7a/11, 16b/1, 17b/9 mihter-i ā. 20a/4 ā.+ ge 31b/16, 32b/11 ā.+ ġa 26a/5, 32a/2	āferīn	(Far.) Beġenme, takdir etme taḥsin ve ā.+ ler kııl.-: takdir etmek 2b/13 [=1]
		Afrikıyye	(ö.a.) Tunus a. 48b/9 [=1]
		āf-tāb	(Far.) Güneş ā. 6b/5, 33a/14, 33b/10, 36b/7, 36b/8, 36b/16, 37a/1,

	37a/3, 37a/4, 37b/5, 38a/11, 38a/12, 38a/14, 38b/1, 38b/2, 38b/7, 38b/9, 38b/13, 38b/15, 39a/6, 39b/13, 40a/6, 41b/5, 44b/2, 44b/11, 45a/12, 45a/13, 45b/10, 45b/11, 45b/12, 47b/4, 47b/6, 49a/6, 49a/14, 49b/12 ā.-ı cihāntāb 10b/14, 36b/15 ḳurş-ı ā.+ da 40a/15 ā.+ dın 37b/6, 37b/7, 38b/2, 42a/10, 46b/10 ā.+ dur 9b/4 ā.+ ğa 36b/16, 38a/12 ā.+ nı 34b/5, 36b/1, 37b/1, 38a/8, 38a/16, 39a/7, 39b/8, 39b/10, 40a/5, 41a/7 ā.+ nıḡ 37b/7, 40a/9, 40b/13, 41a/3, 41b/2, 42a/12, 46a/6, 46a/15 [=66]				
ağa	Ağabey, büyük kardeş a.+ ları 26b/13 [=1]				
āgāh	(Far.) Haberli, bilgili ā. bol.-: haberdar olmak 10b/3, 19a/9 [=2]				
Ağnüs	(ö.a.) Türkistan'da yaşadığına inanılan efsanevî bir kuş. (Sarıkaya'da ağaniküs/ağniküs 257b/13, 258a/16) a. 18b/3 [=1]				
ağız	Ağız a.+ ıdın 26a/3				
		ağrı-		a.+ ığa 26a/9 [=2] Ağrı, acı a.+ ğanını 3b/4 [=1]	
		ağrık		Ağrı, acı a. 3b/1, 30a/10 a.+ dın 32a/6 a.+ ı 30b/5 a.+ ını 30a/11 a.+ larğa 30b/9 a.+ nıḡ 3a/1 [=7]	
		āḫir		(Ar.) Son, sonunda ā. 6b/11, 19b/8, 20b/9, 20b/13, 21b/3, 22a/11, 22b/6, 22b/11, 35a/13, 35a/15, 36a/9 ā.+ti dünyā.+ 25a/12 [=12]	
		āḫiret		(Ar.) Ölümden sonraki dünya, öbür dünya ā. 7a/2, 19b/12 ā.+ de7a/8 [=3]	
		aḫmaḳ		(Ar.) ahmak, akli kıt. a. 21a/8, 21b/7, 21b/11, 22a/10, 22a/13 [=5]	
		aḫmaḳāne		(Ar. aḫmaḳ+ Far. +āne) Ahmak gibi a. 8b/13 b. [=1]	
		Aḫmer		(ö.a.) Bir dağ ve nehir adı. deryā-yı a. 11b/9 kūh-ı a. 12b/11 [=2]	

aḥrām	(Ar.) Mukaddes yerler, alanlar a.-ı ‘ulvīyye 10b/8 [=1]		(2) Bir dağ adı kūh-ı ‘a. 13a/6 [=2]
Aḥud	(ö.a.) Mekke ve Medine arasındaki Uhud dağı. kūh-ı a. 12b/11 [=1]	‘ākī:l	(<Ar. ‘ākīl) Akı başında, olgun kimseler ‘ā. 41a/4, 47a/2 [=2]
aḥvāl	(Ar.) Durumlar, hâller a. 22a/5 a.+ ini 25b/10, 39a/13 [=3]	‘Akreb	(Ar.) Akrep burcu ‘a. 49b/3 [=1]
Ahvār	(ö.a.) Nuh peygamberin oğlu Sam’ın torunu. genc-i a. 16b/13 [=1]	al -	(1) Almak a.- dı 22a/3, 27a/2 a.- ıp 2b/2, 7b/1, 21a/1, 21b/2, 21b/5, 24b/1, 27b/15, 31b/13, 43a/7, 43a/14 a.- mağunça 32b/15 a.- maydur 21b/14 a.- sa 31a/5, 32b/3 a.- saṅg 8b/3 (2) fethetmek, ele geçirmek a.- dıṅg 2a/7, a.- ıpsen 2a/7 (3) kaldırmak, yüklenmek a.- dılar 24a/10, 24a/11 a.- ıp 39b/9 (4) belirlemek a.- dılar 44a/5, a.- urlar 50b/1 (5) evlenmek, birini eş olarak almak a.- ğıl 22a/2 (6) yok etmek a.- ıp 20a/13 (7) dâhil etmek a.- ğandurlar 50b/1 (8) yardımcı fiil ‘ibret a.-: bir olaydan ders almak 19a/12
Ahvāz	(ö.a.) İran’da bulunan bir şehir. şehir-i a. 14a/8 [=1]		
Aḥzār	(ö.a.) Bir deniz ve dağ adı deryā-yı a. 11b/8 kūh-ı a. 12b/11 [=2]		
aḳ	Beyaz a. 29b/10, 36b/5 [=2]		
‘Akārbi	(ö.a.) Bir bitki adı. Türkiye Türkçesinde neye karşılık geldiğini bulamadık. <i>Metinde 182a/2 şeceretü’l-‘akari:b</i> ‘a. 15b/14 [=1]		
‘Akīk	(Ar.) (1) Kırmızı renkte kıymetli bir süs taşı, akik taşı, ‘a. 13b/2		

	cān a.-: can almak 28a/1, 28a/10, 27b/4, 40b/1 cān ber.- a.-: can verip almak 28b/7 ḥāşıl a.-: elde etmek 23a/5 könglünġni a.-: gönül almak 20a/11 nefes a.-: nefes almak 25b/6 reng a.-: renk almak, renklenmek 41b/8 [=39]		'ā.+ niġ 9b/2, 12b/6, 12b/8, 25a/9, 34b/15 'ā.-i 'ulvī 35b/11, 50a/14 'ā.-i fānīdin 42b/7 āfāḳ-ı 'ā.+ de 17a/8 cemī'-i 'ā.+ de 39a/8 cemī'-i 'ā.+ niġ 34b/11 cemī'-i merdān-ı 'ā.+ niġ 8a/7 eṭrāf-ı 'ā 10a/14 hemme-i 'ā. 2a/6, 8a/2 ibtidā-yı 'ā. 25b/15, 40a/13 intihā-yı 'ā. 25b/15 pād-şāh-ı 'ā. 8a/6, 8a/12 temām-ı genc-i 'ā.+ din 6a/9 temām-ı rüy-ı 'ā.+ ge 8a/1 [=41]	
'alak	(Ar.) Pıhtılaşmış kan cānı 'a.+ ıġa yet-: Canı çıkacak gibi olmak. 22a/8, 39b/6 [=2]		'āle'l-ḥuşūş (Ar.) Özellikle, bilhassa 'a. 41a/5, 42a/3, 42a/7, 42a/10 [=4]	
ald	Ön, huzur a.+ ıda 19b/1, 19b/2, 23b/8, 28b/6, 46a/15, 47b/14, 48b/12, 49a/5, 49b/11, 50a/3, 50a/4 a.+ ıġa 2b/4, 21b/6 a.+ ılarıda 28b/8 a.+ ımda 29a/13 [=15]	'ālem-ārāy (<Ar. 'ālem +Far.ārāy) Dünyayı süsleyen rāy-ı 'ā. : dünyayı süsleyen hükümdar 2a/3 [=1]		
'ālem	(Ar.) Dünya, cihan 'ā. 34b/14, 35a/15, 36a/10, 36b/5 'ā.+ de 7a/6, 19b/4, 19b/12, 35a/14 'ā.+ din 34b/14, 35a/6, 42b/11, 43a/1 'ā.+ ıġā 41b/3 'ā.+ imdin 25a/12 'ā.+ ni 1b/4, 35b/9, 35b/10, 46a/17, 47a/5	'aleyhim (Ar.) onun üzerine 'a. 13b/14 [=2] 'a.+ ġa 7a/12, 7a/13, 20a/5, 40b/9 'a.+ lık 7b/5 'a.+ nı 26a/14, 26b/13 'a.+ niġ 16b/1, 16b/2, 16b/3, 16b/4, 16b/5, 27b/7, 35a/7, 39b/3 [=32]		

‘aleyhi’s-selāmlik (Ar.) →‘aleyhi’s-selām	altı minğ tört yüz on yètti Altı bin dört yüz
‘a. 7b/5	on yedi
[=1]	a. 46b/17
alış - Karışmak, iç içe olmak	[=1]
a.- ur érđi 33a/12, 33a/14	altınçı Altı sayısının sıra sayı sıfatı
[=2]	a. 13b/5, 16b/14, 18a/1,
‘ālī (Ar.) Yüce, ulu	44a/7, 45b/7, 47a/4
dıraht-ı ‘ā.+ dür 28b/9	a.+ sı 33b/4
mekān-ı ‘ā.+ ğa 39a/12	[=7]
[=2]	altı yüz Altı yüz
‘ālim (Ar.) Bilgili kimse	a. 36a/7
‘ā. 1b/14	[=1]
[=1]	altmış Elli dokuzdan sonraki sayı
Allah Te‘ālā (Ar.) Allah yücedir, Yüce	a. 10a/11, 23a/11, 37b/3,
olan Allah	38a/3
a. 32a/7	[=4]
a. turur 31a/10	altun Altın, değerli bir element
[=2]	a. 6b/6, 13a/13, 13a/14,
alma - (1) Almamak	13b/1, 21a/12, 22a/13,
a.- ğunça 32b/15	22b/3, 22b/5, 47b/13
a.- sa 19b/13	a.+ dın 6b/1, 42b/1
(2) Yardımcı fiil	a.+ nı 21b/1
ārām a.- ğay.-: Bir an durup	a.+ nınğ 21a/13
dinlenmemek 31b/9	[=13]
[=3]	Āmil (ö.a.) Bir şehir adı
Almas (ö.a.) Bir nehir ve dağ adı	ā. 49b/6
deryā-yı a. 11b/8	[=1]
kūh-ı a. 12b/12	Amlākī (ö.a.) Bir bitki adı olması
[=2]	muhtemeldir.
alta →altı 38a/3	aş-ı a. 15b/8
[=1]	[=1]
altı Beşten sonraki sayı	ammā (Ar.) Ama, fakat
a. 11b/3, 35b/9, 42a/13,	a. 2a/8, 2a/12, 2b/12, 3a/12,
46b/1, 48a/6	7a/2, a/3, 8a/9, 8b/4, 9a/12,
a.+ sı 35a/1	9b/15, 10a/5, 10b/2, 10b/3,
[=6]	20b/2, 23a/3, 25a/1, 27a/2,
	29a/3, 30a/2, 30a/9, 30b/9,

	30b/10, 30b/13, 31a/7, 31a/8, 31b/2, 31b/5, 31b/15, 32b/12, 33a/1, 33b/1, 33b/11, 34b/9, 35a/13, 35b/3, 38b/13, 38b/16, 39a/7, 39a/9, 40b/12, 42a/10, 42a/12, 43a/2, 43b/12, 44a/2, 44a/15, 44b/4, 44b/10, 44b/13, 45a/1, 45a/3, 45a/15, 45b/7, 46a/12, 47a/14, 50b/1[=57]		a. 2a/7, 6a/14, 7b/7, 8a/4, 9a/9, 20a/7, 20b/12, 23b/10, 25a/4, 25a/14, 25b/12, 26a/4, 26a/14, 26b/9, 27a/7, 27b/4, 28b/4, 28b/7, 29a/12, 29b/2, 29b/14, 30a/5, 32a/13, 33a/5, 33a/7, 33a/10, 33b/11, 35b/6, 35b/13, 36a/12, 36a/14, 36b/1, 37a/2, 37a/4, 37b/4, 37b/17, 38a/10, 39a/7, 39a/11, 39b/2, 40a/8, 41a/10, 41b/8, 45a/8, 45b/7, 46a/4, 47b/3, 50a/8
‘amūd	(Ar.) Direk, Hortum ‘a.+ ğa kılgan 16a/10 ‘a.+ ğa 34a/2 [=2]		[=48]
ana	Ana, anne a.+ m 6b/10 a.+ sı turur 6b/13 a.+ sı 6b/9, 38a/13 a.+ sığa 7a/1 a.+ sını 27b/3 [=6]	‘Ankā	(Ar.) Kaf dağında bulunduğuna inanılan, ismi olup cismi olmayan efsanevi kuş, Simurg. a. 18b/9 [=1]
‘Anber	(Ar.) kolay eriyen bal mumu kıvamında çok güzel kokulu nesne ‘a. 15b/13 [=1]	anġla -	Anlamak a.- ğaylar 19a/12 [=1]
‘Anberā	(Ar.) → ‘Anber ‘a. 15b/14 [=1]	Anṭākiyye	(ö.a.) Hatay ilinde bulunan bir bölge şehr-i a. 14a/6 [=1]
‘anber-sirişt	(<Ar‘anber+Far.sirişt) Güzel kokularla yoğrulmuş behişt-i ‘a.+tedür 40b/12 [=1]	‘Anuḳ	(ö.a.) Bir yıldız adı ‘a. 45a/3 [=1]
andağ	(*a+n+da+ok) Öylece, o şekilde, öyle	ara	ara, (iki şey) arasında a.+ dın 43b/8 a.+ sı 21b/2, 27a/2, 37b/8, 42a/13 a.+ sıda 9a/12, 38a/8 a.+ sıdın 38b/15

	a.+ sında 11a/12, 45a/17	arğa	Ön karşıtı, bir yön
	a.+ sında 17a/2 -11-		a.+ sı turur 37a/6
‘Arab	(Ar.) Arap milletinin		a.+ sı 49a/4
	yaşadığı yarımada'nın adı		a.+ sıda 47b/13, 48a/15,
	‘a. 49b/6		48b/13, 49b/10
	[=1]		a.+ sının 46a/6, 48b/6
aralık	(iki şey) arasındaki uzaklık,		a.+ sığa 47b/1
	açıklık		a.+ sını 49a/5
	a.+ ıda 38a/4		(2) Gülün üzerinde durduğu
	[=1]		sütun, sap
ārām	(Far.) Durma, dinlenme		a.+ sı 37a/8
	ā. 39b/11		[=11]
	ā. al.-: Durmak, dinlenmek	‘arş	(Ar.) İslam dinine göre
	31b/9		göğün en yüksek katı
	[=2]		‘a. 10b/10, 23b/1, 23b/8,
‘Ar‘ar	(Ar.) Dikenli ardıç ağacı		24a/2, 24b/1, 2/10, 29a/10
	‘a. 15b/13		‘a.-ı mecīdning 29b/3
	[=1]		‘a.-ı ‘azīm 23b/4, 24a/2
ārāste	(Far.) Bezenmiş, süslenmiş		‘a.+ ğa 24b/4
	ā. bol.-:süslenmek 36b/12		‘a.+ nı 23b/3, 24a/7, 24b/14
	[=1]		‘a.+ nıng 23b/7, 24b/7,
‘Arāyık	(عرايىق) Bir hayvan adı ya da		26a/8, 29b/13
	bitki adı olması kuvvetle		[=18]
	muhtemeldir.	‘arz	(Ar.) Sunma, arz etme
	‘a. 18b/9		‘a. kı1-: sunmak, arz etmek
	[=1]		28a/15, 30a/12, 30b/8
arba -	Nasihah etmek, öğüt vermek		[=3]
	a.- ydurlar 32a/13	arz	(Ar.) Yeryüzü, dünya
	[=1]		beyn-ü’s semā’ ve-’1 ‘a.+
‘ārızī	(Ar.) Gelip geçiçi, aslında		nıng 11a/11
	bulunmayıp sonradan ortaya		[=1]
	çıkan	‘arza	(<Ar. ‘arz) Sunma, teklif
	‘ā. turur 30b/14		‘a. kı1-: teklif etmek, davet
	[=1]		etmek 8b/2, 30b/6
‘āriyye	(Ar.) Ödünç, iğreti		[=2]
	‘ā. turur 41b/1	ārzü	(<Far. ārzū) Arzu, istek
	[=1]		

	ā.+ nı kııl.-: istemek 6a/11 [=1]		[=1]
Āsaf	(ö.a.) Hz. Süleymān'ın veziri ā. 7b/12, 8a/5 ā.+ dur 8a/1 [=3]	asıġ	Yarar, fayda a. 22b/6 a.+ ı 37b/12 a. kıat.-: fayda, yarar saġlamak 36a/12 20a/6, 22b/12, 8b/13, 35a/15, 36a/11 36a/12, 20a/3, 35b/3 [=11]
Āsaf ibn Berhayā	(ö.a.) Hz. Süleyman'ın veziri ā. 7b/8 [=1]	asıġlık	Faydalı, yararlı a.+ ıdın 36b/6 [=1]
'Asāfir	(a.) Yaprakları döküldüğünde serçeye dönüşen efsanevi ağaç 'a. 15b/14 [=1]	'āşī	(Ar.) Asi, isyankar 'ā. bol.-: asi olmak 43a/9 'ā.+ lerniġ 24b/6 [=2]
āsān	(Far.) Kolay ā. kııl.-: kolaylaştırmak 39b/12 39b/15, 40a/1, 39b/9 [=4]	'Askalān	(ö.a.) Filistin sahilinde bulunan bir şehir şehir-i 'a. 14b/14 [=1]
Āseg	(ö.a.) Bir daġ adı kūh-ı ā. 12b/12 [=1]	'Asker	(ö.a.) İran'ın Hūzistan eyaletinde, Ahvaz'ın kuzeyinde kurulmuş bir şehir şehir-i 'a. 14b/14 [=1]
aşfer	(Ar.) Sarı, soluk benizli a. turur 44b/7 [=1]	Aşkerān	(ö.a.) Azerbaycan'da bir daġ kūh-ı e. 12b/12 [=1]
'Aşfür	(Ar.) Yalancı safran çiçeġi 'a. 18b/9 [=1]	āsmān	(Far.) Gökyüzü ā. 28b/4, 35b/10, 37b/6, 37b/7, 39a/14 ā.+ da turur 33b/10 ā.+ da 9b/4, 39a/12
aşġar	(Ar.) Küçük naħs-ı a. : Mars gezegeni 46a/13 sa'd-ı a. turur 46a/14 [=2]		
aşhāb	(Ar.) Dostlar, sahabeler a.-ı raķīm.niġ 16b/5		

	<p>ā.+ dın 25b/13, 37b/6, 45a/9, 45b/7, 46a/5, 46a/14, 46b/10 ā.+ dın 33b/9 ā.+ ğa çıkmağlarınınġ 39b/3 ā.+ ğa 43b/3 ā.+ ı 6b/1 ā.+ lar 33a/11, 36b/2 ā.+ larğa 44a/12 ā.+ larnı 33a/8 cemī'-i ā.+ larnıġ 33b/1 ā.+ nı 33a/6, 34b/3, 46a/5 ā.+ nıġ 38a/4 tabağa-i ā.+ nıġ 10b/12 ā. turur 34b/15 [=30]</p>			
ast	<p>Alt a.+ ıda 29b/3, 29b/13, 46a/11, 46b/7, 46b/15, 47b/8 a.+ ıġa 37b/3 a.+ ında 45b/16 [=8]</p>		at -	<p>a.+ ı 28b/9 a.+ ını koyuşarlar 47a/14 a.+ ını 28b/12 a.+ қа 28b/12 (2) At →ağ (hayvan) a. 18b/13, 45b/17 [=6] (1) → At. Ad, isim a.+ ını 21b/1 a. koyduğ 10b/5 a. koy-: ad koymak 7b/3 (2) At a. 31a/14 a.+ ğa 40b/15 a.+ nıġ 40b/15 [=6] Yardımcı fiil taġ a.-: Şafak sökmek, Tan ağarmak 39a/6 [=1]</p>
Aşur	<p>(ö.a.) Bir yer adı a. 19a/4 [=1]</p>		ata	<p>Ata, baba, ced a. 27b/3 a.+ sı turur 6b/13 a.+ sı 20b/9 [=3]</p>
aş	<p>Aş, yemek a. 27b/6, 35b/4 [=2]</p>		'atā	<p>(Ar.) İhsan, bağış 'a. kııl.-: bağışlamak, ihsan etmek 7a/3, 40b/9, 40b/7 [=3]</p>
'āşık	<p>(Ar.) Aşık 'ā. bol.-: Aşık olmak 31b/2 [=1]</p>		āteş	<p>(Far.) Ateş ā.-i 'ulvī 11a/9 [=1]</p>
āškārā	<p>(Far.) Açık, belli ā. ēyle.-: Belirtmek 6a/13 ā. kııl.-: Belirtmek 24b/12 [=2]</p>		Aşlas	<p>(ö.a.) Arşın katlarından biri felek-i a.+ : Bütün felekleri çevrelediğine ve içinde</p>
at	<p>(1) Ad, isim</p>			

	hiçbir yıldız bulunmadığı dokuzuncu gök katı 33b/8, 33b/9 [=2]		42b/13, 43b/2, 43b/3, 43b/4, 43b/6, 43b/13, 45a/12, a.+ ğa 41b/10, 41b/13, 42a/5 a.+ nı 41a/11, 42b/4, 43b/3, 43b/12
Aṭvārān	(ö.a.) Bir dağ adı kūh-ı a. 12b/13 [=1]		a.+ nıḡ 11a/3, 41a/8, 41a/14, 41b/7, 41b/14, 42a/12, 42a/14, 43a/10, 44a/2, 44a/6
‘avām	(Ar.) Halk ‘a. 46a/12 [=1]		(2) Yılın ayrıldığı on iki bölümden her biri
‘avcluḡ	(ö.a. ‘avc+luḡ) Avclı, bir halk, ahali adı ‘a. 17b/4 [=1]		a. 9a/10, 46a/6, 46a/15, 46a/16, 47a/6 a.+ da 45b/9, 46a/14
avut -	Avutmak köḡlümni a.- : Hoşça vakit geçirmek 8a/10 [=1]	ay -	[=46] (1) Söylemek a.- dı 2a/3 a.- dılar 26b/9, 28a/5, 28a/8, 29a/12, 40a/4, 42b/8, 43a/8
avval	(<Ar. <i>evve</i>) İlk, önce a. 23b/11 a.+ı dünyā 25b/12 bāb-ı a. 23a/13 bāb-ü’l a. 14a/6 rūkn-i a. 10b/8 a.-u’l enbiyā 26b/1 [=6]		(2) Cevap vermek a.- dı 2b/11, 40b/1 a.- dılar 29b/14 (3) Yardımcı fiil cevāb a.- : cevap vermek 43b/5, 24b/11, 25b/3, 25b/9 [=15]
avvalḡı	(<Ar. <i>evve</i> +Tr.ḡı) İlk, önceki, birinci a. 10b/9, 11a/8, 11b/6, 13b/9, 16a/4, 16b/14, 18a/7, 18b/13 [=8]	ayaḡ	Ayaḡ a.+ ları 32a/3 a.+ larıḡa 32a/3 a.+ larını 42b/2 [=3]
ay	Gök cismi olan ay, kamer a. 11a/5, 18b/1, 35b/10, 36a/13, 37a/5, 41a/13, 41a/14, 41b/5, 41b/8, 41b/9, 42a/6, 42a/10, 42b/6, 42b/9,	ayaḡsız	Sürüngen olması muhtemeldir. Ancak delillendiremedik a. 36b/13 [=1]
		‘ayb	(Ar.) ayıp, kusur, hata

	‘a. 17a/6		‘a.-u’l fürs 12a/13
	‘a.+ ları 18a/5		‘a.-u’l yemîn 12b/4
	[=2]		‘a.-u’lgumâm deryâ-yı fârs
‘ âyede’n-nâr	(ö.a.) Bir tür meyve ağacı		12a/11
	(Nar) ‘â. 18b/9		‘a.-u’ṭṭayye deryâ-yı
	[=1]		‘ummân 12a/10
âyet	(Ar.) Kurân’da geçen her bir		‘a.-u’şşedîd deryâ-yı şabhel
	cümle, Tanrı sözü		12a/8
	â. 37a/14, 37a/15		[=6]
	[=2]	ayna	(<Far. <i>îne</i>) İşte o
ayığ	Ayı		23b/1, 44a/8
	a. 19a/1		[=2]
	[=1]	‘ Aynu’r-Râmî	(ö.a.) Bir yıldız adı
ayıl -	Ayılmak, kendine gelmek		‘a. 49b/16 <i>bir yulduzi</i>
	a.- ur 30b/6		<i>bar.dur anı ‘aynu’rrâmî</i>
	[=1]		<i>dêrler</i>
ayılık	(ö.a.<âyıl+lık) Ayıllı, bir		[=1]
	halk adı	‘ Aynü’s-Şevr	(ö.a.) Bir yıldız adı
	a. 17a/10		a. 48a/1 <i>bir yulduz bardur</i>
	[=1]		<i>anı aynü’sşevr dêrler</i>
âyîne	(Far.) ayna		[=1]
	â. 2b/3, 2b/10	ayt -	(1) Söylemek
	â.+ ni 2b/4		a.- adur 34a/2, 34a/5, 34a/8,
	[=3]		43b/11
‘ Âyişe	(<ö.a. ‘ <i>â’iše</i>) Hz.		a.- adurki 34a/12, 34a/14
	Peygamberin zevcesi, Hz.		a.- adurlar 34b/9
	Ebu Bekir’in kızı		a.- ğaysên 20a/2
	‘â. 42b/9		a.- ıpdur 31a/7
	[=1]		a.- ıpdurlar 26a/4, 30b/15,
aylan -	Dönmek, dolanmak		32a/6, 33a/3, 33a/7, 33a/10,
	a.- dı 43b/2		33b/12, 33b/13,
	a.- ıp 43b/9, 44a/2		34b/14, 34b/15, 36a/1,
	a.-ğannı 43b/5		37a/4, 39a/7
	[=4]		a.- ıpsin 2b/11
‘ ayn	(Ar.) Kaynak, pınar, çeşme		a.- kan 40b/5
	‘a.-u’ddem deryâ-yı rûm		a.- sa 30b/2
	12a/4		a.- sağ 7b/13

	a.- tı 3a/8, 3b/5, 8a/6, 21a/4, 21a/8, 21b/7, 21b/9, 21b/11, 25a/6, 27b/11, 40a/1, 40a/6, 40a/10		a.+ sının 34a/1, 34a/4, 34a/8 a.+ sın 34a/10, 34a/15 [=7]
	a.- tılar 8a/11, 39b/7	'azāb	(Ar.) İşkence 'a.+ ğa 29a/8 [=1]
	a.- ur érdi 6a/8		
	a.- urlar 30b/13, 33b/9	'azamet	(Ar.) Büyüklük, yücelik 'a.+ ini 37b/16 'a.+ lerini 24b/13 [=2]
	(2) Cevap vermek		
	a.- tı 3b/1, 21a/7, 21b/8, 22a/11, 28a/12, 29a/15, 38b/12, 39b/16, 40a/13	Äzerbaycan	(ö.a.) Hazar denizi, Kafkas dağları ve İran arasındaki bölge ā. 47b/5 [=1]
	a.- tılar 7b/12		
	a.- tım 43b/7		
	(3) nakletmek		
	a.- ıpdur 9a/9	azgına	Azıcık a. 23b/5, 37a/7 [=2]
	a.- ıpdurlar 47b/3		
	(4) Bildirmek	azıkma-	Yolunu kaybetmemek a.- ğaylar 44a/14 [=1]
	a.- ıp érdi 40a/14		
	a.- ıpdur 33a/5, 35b/7, 35b/14, 39a/11, 50a/8	'azīm	(Ar.) Büyük, ulu, heybetli 'a. 32a/10 dıraht-ı 'a. 47b/14 ķuvvet-i 'a. 28b/4 'arş-ı 'a. 23b/4, 24a/2 'a.-i melekü'lmevt 27a/12 da'vā-yı 'a.+ dür 3a/8 dıraht-ı 'a.+ İdür 26b/7 şüret-i 'a.+ ni 32a/11 [=9]
	a.- ıpdurlar 50a/13		
	a.- ıpdurmen 33a/7		
	(5) Sormak		
	a.- tı 39b/14, 40a/12		
	(6) yardımcı fiil		
	cevāb a.-: cevap vermek 23a/7, 43a/13		
	istiġfār a.-: tövbe etmek 24b/6 [=74]	āzine	(Far.) Cuma günü ā.+ din 30b/3 [=1]
'Ayvār	(ö.a.) Bir köşk adı ķaşr-ü'l 'a. 15b/3 [=1]		
a'zā	(Ar.) Uzunlar, organlar sālim-ü'l a.: sağlam organlar 30a/14 a.+ sı turur 34b/1	'azīz	(Ar.) Değerli, kıymetli a. 35a/3 'ömr-i a. 22b/13

<p>'Azrā'īl</p>	<p>[=2] (Ar.) İslam inancına göre dört büyük melekten biri, ölüm meleği 'a. 27a/11, 28a/2, 28a/13 [=3]</p>		<p>b. turur 10b/9, 13b/8, 16a/4, 16b/14, 18a/7, 18b/12 [=59]</p>
<p>Ba'albek</p>	<p>B (ö.a.) Lübnan'da bulunan bir yerleşim yeri şehr-i b. 14a/10 [=1]</p>	<p>Bābeg (ö.a.) (بالبغ) Bir nehir yahut deniz adı deryā-yı b. 11b/12 [=1]</p> <p>Bābiliyye (ö.a.) Babil şehrinin sarayı kaşr-ı b. 15a/13 [=1]</p> <p>Bābül (ö.a.) Eski Mezapotamya'da bulunan târihî şehir şehr-i b. 14a/9 [=1]</p>	<p>bāb (Ar.) Bir kitabın bölümlerinden her biri b. 10b/6, 10b/9, 10b/12, 10b/14, 11a/3, 11a/5, 11a/7, 11a/8, 11a/9, 11a/11, 11a/13, 11b/2, 11b/3, 11b/6, 12b/5, 12b/6, 12b/9, 13a/10, 13b/5, 13b/9, 14a/1, 14a/4, 15a/11, 15b/7, 16a/4, 16a/12, 16b/10, 16b/14, 17a/6, 17a/7, 17b/7, 17b/12, 18a/1, 18a/3, 18a/5, 18a/7, 18a/13, 18b/13, 18b/14, 19a/3, 19a/6, 36a/13, 41a/8, 44a/7, 47a/4 bāb-ü'l b. 14a/8 cümle-i b. 19a/10 b.-ı avval 23a/13 b.-ü'l avval 14a/6 b.-ü'l bāb 14a/8 b.-ü'l şāni 14a/12 b.+ da 31a/12 b.+ nı 10b/6</p>
<p>bād</p>	<p>bād (Far.) rüzgar b.-ı semüm.+dın: samyeli 32a/5 [=1]</p>	<p>badher (ö.a.) Bir tür değerli bir taş b. 13a/12 [=1]</p>	<p>Bāgdād (ö.a.) Irak sınırları içerisinde bulunan bir şehir, Irak'ın başkenti şehr-i b. 14a/9 [=1]</p>
<p>bağla -</p>	<p>bağ (Far.) bağ, bahçe b. 20b/5, 22a/7 b.+ ı 20b/2 b.+ ığa 20b/9 b.+ қа 20b/3 [=5]</p>	<p>bağla - Bağlamak b.- rlar 38b/5 b.- sa 31b/2 [=2]</p>	<p>bağlık bağlı, düğümlü</p>

	b. 48a/14 [=1]		[=1]
bağliyat	(Far. baġlī+ Ar. āt) Küçük şeyler b. 23b/6 [=1]	bāki	(Ar.) ebedi, sonsuz b. 30b/12, 31a/10, 35b/14 b. bol.-: sonsuz ve ebedi olmak 31a/11 b.+ dūrler 31a/8 b. emesdür 35a/15 b. turur 30b/14 b. tururlar 30b/11 [=8]
bāgraġ	(Far. bāġ+ T. raġ) En büyük baġ b.+ lar 27a/15 [=1]	bala	Yavru b. 50a/4 b.+ sı 38a/13 b.+ sını 38a/11 [=3]
Bahreyn	(ö.a.) Basra körfezinde yer alan bir ada ülkesi b.+ dūr 48b/9 [=1]	Balasaġun	(ö.a.) Kırgızistan'da bulunan bir yerleşim yeri şehr-i b. 14a/11 [=1]
baġşi:ş	(Far.) Baġışlama b. kııl.-: baġışlamak 27b/3 [=1]	balçık	Çamur b. 32b/3 b.+ dın 31b/9 b.+ ġa 32a/4 [=3]
bā'ış	(Ar.) sebep, sebep olan b.+ i 36b/15, 39b/5 [=2]	balġam	(Ar.<Yun.) Balgam 41b/13 b.+ dur 46b/2 [=2]
baġ -	Bakmak b.- ar 30b/6 b.- arlar 24b/4 hang b.- ıp ġal.-: Şaşırmak 10a/4 b.- ıp turġay 48b/1, 48b/8 b.- ıp 3b/13, 22a/9, 44a/14, 47b/1 b.- sa 36b/16 b.- tılar 27b/9 [=11]	balık	(1) Balık b. 7b/9, 7b/11, 8a/5, 8a/11, 8b/7, 41b/12 b.+ ġa 31a/3 b.+ nınġ 50a/2 (2) Şehir b.+ da 44a/4 b.+ larınınġ 19a/3, 19a/4 [=11]
baġımçı	Gelecekte haber veren b.+ larınınġ 17b/12 [=1]		
bāki	(ö.a.) bir nehir yahut deniz adı deryā-yı b. 11b/10		

bar	<p>Var</p> <p>b. 22a/12, 29b/4, 35a/15, 37a/3, 43b/7, 45b/3</p> <p>b.+ dur 8b/1, 26a/2, 31a/1, 31a/15, 31b/6, 31b/15, 32a/10, 32a/14, 32b/8, 32b/11, 35b/15, 38a/11, 38a/16, 38b/4, 38b/6, 39a/1, 39a/5, 42a/15, 47b/2, 47b/3, 47b/8, 48a/1, 48a/2, 48b/9, 48b/13, 48b/16, 49a/9, 49b/15, 50a/6, 50a/15</p> <p>b. erdi 20b/1, 20b/2, 27b/8, 28b/10, 43a/9, 43b/1, 50a/14</p> <p>b. ermiş 10a/9</p> <p>b. turur 24b/7, 31a/4, 39a/8, 40b/15, 41a/7, 45b/16, 45b/17, 48a/6, 49b/1, 49b/7</p> <p>[=57]</p>	<p>b. 28a/10, 39b/14, 40a/2, 40a/6, 40b/6</p> <p>[=5]</p>
	barça	<p>Bütün</p> <p>b. 41a/14</p> <p>[=1]</p>
	bār-gāh	<p>(Far.) Hükümdar çadırı yahut sarayı</p> <p>b. 6b/3</p> <p>[=1]</p>
	bas -	<p>Basmak, çiğnemek</p> <p>b.- ıp 38b/8, 50b/2</p> <p>[=2]</p>
	Başār	<p>(ö.a.) Bir dağ adı.</p> <p>kūh-ı b. 12b/13</p> <p>[=1]</p>
	Başra	<p>(ö.a.) Irak'ın güneyinde bir yerleşim yeri</p> <p>b. 48b/15, 49b/6</p> <p>şehr-i b. 14a/10</p> <p>[=3]</p>
bar -	<p>(1) Gitmek</p> <p>b.- dı 3b/9</p> <p>b.- dıngız 28b/1</p> <p>b.- dılar 33b/15</p> <p>b.- duk 9a/11</p> <p>b.- ıp 3a/13, 9b/12, 27b/15, 33b/14, 45a/7</p> <p>b.- mas 37b/11</p> <p>b.- maslar 38b/7</p> <p>b.- may 19b/11</p> <p>b.- salar 27b/3</p> <p>(2) Yardımcı fiil</p> <p>serḫesāb b.-: anlamak, idrak etmek 20b/13, 34a/7</p> <p>[=15]</p>	<p>(ö.a.) Basra'ya ait</p> <p>b. 19a/4</p> <p>[=1]</p>
	baş	<p>Baş</p> <p>b. 21a/4, 21b/7</p> <p>b. çıkar-: kendini göstermek 36b/8</p> <p>b.+ ı erdi 44a/2</p> <p>b.+ ı turur 47a/15, 47a/16</p> <p>b.+ ı 3a/1, 3a/3, 31a/14, 31b/7, 32a/14, 32b/9, 32b/11, 47a/16, 48b/7, 49a/3</p> <p>b.+ ıda 32b/14, 33b/15, 37a/10, 48a/16, 49a/4</p> <p>b.+ ıdın 32b/15, 40b/9</p>
bārā	<p>(Far.) Allah, Tanrı</p>	

	b.+ ığa 32a/15, 40b/14, 42b/2, 46b/5, 46b/13, 47b/2, 48b/1, 50a/4 b.+ lıg 48b/13 b.+ imdın 43b/9 b.+ ımı 22a/9, 33b/15, 34a/1, 50a/3 b.+ larıdın 43b/14, 44a/1 b.+ larıga 6b/6, 48b/14 b.+ larıgâ 29b/4 b. ur.-: secde etmek, tapmak 34b/7, 45b/14 [=45]		
Baḫḫa	(ö.a.) Bir nehir ya da deniz adı deryâ-yı b. 11b/12 [=1]	becâ	b. 18b/4, 19a/2, 30b/4 [=3] (Far.) Yerinde, uygun b. keltür.-: yerine getirmek 44a/3 [=1]
bâḫl	(Ar.) Gerçek olmayan, yalan b.+ nı 31a/13 [=1]	bedahş	(Far.) Bedahşan şehrinde işlenen çok değerli yakut b. 13a/12 [=1]
bâḫnî	(Ar.) İçsel, dâhili ḫ ^v âs-ı b.+ ni 1b/6 [=1]	Bedahşân	(ö.a.) Afganistan'da bulunan bir yerleşim yeri b. 14a/12 [=1]
baḫḫa	(Ar.) Kaz b. 18b/4 b.+ nınğ 16a/11 [=2]	Bedbūs	(ö.a.) Bir şehir adı şehr-i b. 14a/10 [=1]
bayakı	Önceki b. 3b/9 [=1]	beden	(Ar.) Vücut b.+ ige 27b/10 b.+ inğdin 6a/3 b.+ inğga 3b/1 b.+ leri 29b/10 [=4]
ba'zı	(Ar.) Bazı b. 50a/13 b.+ ları 29a/6, 29a/7, 29a/8 b.+ sı 31b/3, 44b/1 b.+ sıdın 31b/3 [=8]	be-gāyet :	(<Far.be+Ar.gāyet) Son derece, çok b. 39b/6, 44b/2 [=2]
bebir	Kaplan	Beḫāklik	(ö.a.beḫāk+lık) Behaklı, bir halk, ahali adı b. 17a/10 [=1]
		behārī	(Ar.) →nehārī b.+ dür 48a/12 b. turur 48b/11, 49a/10 [=3]
		behem	(Far.) Birlikte, beraber

	b. bol.-: beraber olmak 23a/3 [=1]		b.+ leri 29b/10, 48a/14 [=3]
behīmī	(Ar.) Hayvanca, hayvan gibi. s.+ din 1b/7 [=1]	belā	(Ar.) gam, keder b.+ dın 30b/8 b. ibergenimge 25a/11 [=2]
behişt	(Far.) Cennet b. 30a/1 b.-i ‘anbersirişttedür 40b/12 b.+ de 39b/4 b.+ lerde 26b/10 [=4]	Belencer	(ö.a.) Kuzey Kafkasya'nın Dağıstan bölgesinde, Derbent ile Semender şehirleri arasında yer alan yerleşim yeri deryā-yı b. 11b/11 [=1]
behiştī	(Far.) Cennetlik cemī'-i b.+ ler 40b/10 hülle-yi hāy-ı b.+ lerni 40b/11 [=2]	Belesān	(Ar.) Sıcak bölgelerde yetişen, kerestesi makbul bir ağaç b. 15b/9 [=1]
Behmen	(ö.a.) İran hükümdarlarından İsfendiyar'ın oğlu Erdeşir'in lakabı b.+ niñg 16b/7 [=1]	Belhakān	(ö.a.) Bir deniz yahut nehir adı deryā-yı b. 11b/11 [=1]
behre-mend	(Far.) Kısmetli, hisseli b. bol.-: nasiplenmek, kısmetli olmak 36b/6 [=1]	Belh	(ö.a.) Afganistan'ın kuzeyinde yer alan eski bir yerleşim yeri b. 49a/16 şehir-i b. 14a/10 [=2]
Bekaristān	(ö.a.) Bir yerleşim yeri adı b. 49a/16 [=1]	Bēlkıs	(ö.a.) Sebe melikesi Belkıs Hatun b. 7a/14, 7b/8, 7b/10, 8a/5, 15a/13 [=5]
Bekum	(ö.a.) Bir tür bitki b. 15b/8 [=1]	belki	(Far.) belki b. 9b/9, 24b/12, 34b/1, 37a/1 [=4]
bēl	Bel, gövde ve bacaklar arasındaki bölge b.+ ininğ 31a/3		

bend	(Far.) kul, köle b.+ ide 20a/10 b.+ inġ 40a/6 b.+ im 40a/8, 40a/14 [=4]	yardımcı fiil gibi kullanılarak tezlik bildirir. keltürüp b.- di: Getirivermek 40b/5 pütüy b.- di: Yazıvermek 25a/6
bende	(Far.) Kul, köle b. 40b/2 b.+ din 25a/14 b.+ leriġa 36b/1 b.+ leriġ 27a/8 b.+ lik ıl.-: Kulluk etmek 34b/9 b.+ m 23a/4 b.+ si turur 34b/11 [=7]	salıp b.- diler: ıkarıvermek 6b/5 (3) Yardımcı fiil abarnı b.-: Haber vermek 6a/14, 27a/4, 36a/14, 37a/12, 37a/16, 39a/10, 44a/9 cān b.-: Can vermek 28b/7 ni‘met b.-: nimet vermek 25a/11 esāb b.-: Hesap vermek 37b/10 tertīb b.- : Dzenlemek 11a/7, 11b/4, 11b/7, 12b/11, 14a/5 arār b.-: Karar vermek 8b/12 ikmetler b.-: Bilgi vermek 32a/9 fāyide b.-: Fayda saġlamak 20a/2 kōġgöl b.-: Gönöl vermek 35b/1, 35b/2 yēr b.-: Yer vermek, yer temîn etmek 43a/9 Pāyide b.-: fayda saġlamak 22b/14 Tadīr b.-: deġer vermek 10b/2 [=42]
bendelik	(<Far.bende+Tr.lik) Kulluk, kölelik b. 34b/13 [=1]	
benī-ādem	(Ar.) İnsanoġlu b.+ ni 1b/4, 1b/12 [=2]	
Benūriyye	(ö.a.) Bir kişi adı olabilir. b.+ niġ 16b/6 [=1]	
ber -	(1) Vermek b.- di 1b/11, 2b/3, 35a/13 b.- dim 23a/4 b.- ey 3a/5, 21a/13, 22a/1, 28a/14 b.- geni 38a/9 b.- gey 30a/13, 44a/13 b.- ip 3a/10, 25a/13, 31b/12 b.- ipdūr 28b/4 b.- mey 6b/11, (2) yardımcı fiil. -(Xp) zarf fiil eki almıř fiillerden sonra	
	Bera‘āt	(ö.a.) Bir daġ adı

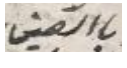
	kūh-ı b. 13a/10 [=1]		b. 33b/8 [=1]
berāber	(Far.) Beraber, birlikte b. 46a/3, 49a/15 b. bol.-: beraber olmak 47b/7 b.+ dūr 38a/3 b.+ ide 31b/14, 32b/8 [=6]	beri	Beri, bu taraf b. 29b/1 [=1]
Berber	(ö.a.) Kuzey Afrika'nın bilinen en eski kavmi, Aden körfezinin güney sahilinde ve Somali'de bir şehir b.+ lergā 48b/15 [=1]	beril -	Verilmek tertīb b.-: düzenlenmek 18b/2 [=1]
bercā	(Far.) Yerinde, doğru b. keltūr.-: yerine getirmek 25b/4 [=1]	berķ	(Ar.) şimşek b. 9b/4, 11a/9 [=2]
Berda'a	(ö.a.) Bir şehir adı şehr-i b. 14a/9 [=1]	Bertāyil	(ö.a.) Bir ada ülkesi olan Bertayil'de bulunan dağ kūh-ı b. 13a/1 [=1]
berg	(Far.) Yaprak b. 25b/15, 26a/1, 28b/11 b.+ i 26b/10, 28b/9 [=5]	Berüber	(ö.a.) (بروبر) Bir kişi adı olması muhtemeldir. genc-i b. 16b/12 [=1]
ber-güzide	(Far.) Seçkin b. kııl.-: seçkin ve seçilmiş yapmak 1b/5 [=1]	besed	(ö.a.) b. 13a/12 [=1]
ber-ħak	(<Far.ber+Ar.ħak) Hak üzere b. 34b/12 peygāber-i b. 8a/7, 8a/12 [=3]	Best	(ö.a.) Bir şehir adı şehr-i b. 14a/11 [=1]
Berehmen	(ö.a.) Felekteki bütün yıldızların bulunduğu burç, atlas da denir	Bestām	(ö.a.) Bir şehir adı şehr-i b. 14a/8 [=1]
		be-şüret	[Far.+Ar.] b.-i ādem 31b/6 [=1]
		beş	Dörtten sonra gelen sayı b. 1b/5, 1b/6, 10b/9, 11a/7, 13b/8, 15b/8, 35a/9, 36a/2, 42a/13, 46a/3 [=10]

be-şart	(<Far.be+Ar.şart) Şartlı olarak b.+ î 7b/12 [=1]	b.+ ıda turur 10b/9, 10b/14, 11a/2, 11a/5, 11a/10, 11a/13, 11b/1, 17b/11, 18a/4, 18b/14, 19a/2, 25a/2
beşinçi	Beş sayısının sıra sayı sıfatı b. 11a/5, 11b/2, 13a/10, 15b/7, 16a/4, 17b/7, 17b/12, 41a/8, 46a/4 b.+ si 33b/4 [=10]	b.+ ıda 11a/10, 38b/13, 41a/8 b.+ larını 23b/2 [=48]
beşik	Beşik, bebek yatağı b.+ de eken 43a/14 b.+ ni 43a/14, 43b/2 [=3]	beyā<n> (Ar.) →beyān b.+ ı turur 18a/13 [=1]
Beşā	(ö.a.) Bir dağ adı kūh-ı b. 13a/2 [=1]	Beybider (ö.a.) Bir şehir adı şehir-i b. 14a/8 [=1]
bevl	(Ar.) İdrar b. 17a/5 [=1]	beyn (Ar.) Ara, arasında b.-ü'l semā' ve-'l 'arzning 11a/11 [=1]
beyābān	(Far.<bī-ābān) Kır, çöl b.+ larda 44a/14 [=1]	Beytü'l-mukaddes (ö.a.) Kudüs'te- ki meşhûr cami, Mescid-i Aksâ mescid-i b. 13b/9 şahre-i b. 13b/6 [=2]
beyān	(Ar.) Konu b.-ı 'ayān kıl.-: Açık olarak anlatmak, bildirmek 28b/15, 33a/2 b.+ ı érđi 44a/8 b.+ ı turur 10b/12, 11a/6, 11b/6, 11b/7, 12b/6, 12b/9, 13b/8, 13b/9, 14a/1, 15a/11, 15b/7, 16a/5, 16a/13, 17a/5, 18a/1, 18a/7, 18b/2, 19a/6, 19a/8, 23b/1, 47a/5 b.+ ı 11b/3, 12b/10, 13a/11, 13b/5, 14a/4, 16b/10, 17a/7, 36a/13	Beyzā (ö.a.) İnan'da Şiraz şehrinde bir kasaba ve kale kaşr-ı b. 15a/12 [=1]
		bezzāz (Ar.) Kumaşçı, manifaturacı b. 46b/12 [=1]
		bī-'aded (<Far.bī.+Ar.aded) Sayısız şenā-yı b. 1b/3 [=1]
		bī-'adū (<Far.bī.+Ar.'adū) Düşmansız b. 38b/11

	[=1]		b. 9a/1, 9a/5, 23a/6
Bibi 'Āyişe	(ö.a.) Hz. Peygamberin zevcesi, müslümanların annesi		[=3]
	hazret-i b. 42b/5, 42b/12, 43a/8	bî-hüdegine	(<Far. Bî-hüde +Tr.+gine]
	b.+ niġ 43a/3		Biraz boşuna
	hazret-i b.+ niġ 42b/10, 43a/7[=6]		b. 22b/13
bî-bünyād	(Far.) Temelsiz, asılsız		[=1]
	b. kııl.-: yıkmak, yok etmek	bî-hüş	(Far.) Şaşkın, sersem
	27b/1		b. bol.-: Sersemlemek
	[=1]		30b/7, 38b/1
bicāde	(Far.) Kırmızı renkte bir taş	bî-kām	(Far.) İsteksiz, arzusuz
	b. 13a/12		b. 35b/13
	[=1]		[=1]
bî-çün	(Far.) İlahî, Rahmanî melik-i b. 37b/17	Bikr	(ö.a.) Bir deniz yahut nehir adı
	[=1]		deryā-yı b. 11b/11
bî-ḥabar	(<Far.bî+Ar.ḥabar)	bil -	[=1]
	b. 10a/13		Bilmek, haberdar olmak
	b. bol.-: Habersiz olmak		b.- di 20b/13, 21b/4, 34a/1,
	10b/2		34a/4, 34a/7
	[=2]		b.- edürmen 43b/5
bî-ḥad	(<Far.bî+Ar.ḥad)		b.- geyler 47a/7
	Sınırsız,hadsiz,çok		b.- inġler 10b/3, 19a/9,
	ḥamd-ı b. 1b/3		33a/1, 35a/4
	b. 38b/11		b.- ip 9b/6, 25b/9
	[=2]		b.- ipmen 39b/7
bî-ḥired	(Far.) Akılsız		b.- me.-: bilmek fiilinin olumsuzu 10a/4, 10a/9,
	b. 1b/14		10a/11, 22a/6, 10a/13,
	[=1]		26b/8, 29a/1, 10a/14
bihraḳ	(<Far. bih+Tr.+raḳ) En iyi, en üstün		b.- se erdi 6a/11
	b. emesdür 7a/7		b.- ür 10a/8, 10a/10, 10b/3,
	[=1]		29b/7, 33a/15, 43b/5
bî-hüde	(Far.) Boşuna, boş yere	bilād	b.- ürler 23a/3
			[=30]
			(Ar.) Memleketler, şehirler
			b.-ü'l hülviyye 15a/13

	[=1]		[=2]
bildür -	Bildirmek, haberdar etmek b.- di 40a/10 b.- dük 39a/14, 39b/2	bī-pāyide	(<Far. bī+Ar.pāyide→fāyide) Faydasız b. 9a/5
	[=3]		[=1]
bildürmek	Bildirmek b. 24b/14	bir	(1) Sayılar basamağındaki ilk sayı b. 2b/1, 3a/4, 3a/10, 3a/12, 3a/13, 3b/6, 6a/10, 6b/2, 7b/7, 7b/8, 7b/9, 8b/5, 9a/3, 9a/8, 9a/10, 9a/12, 10a/12, 10b/5, 16a/9, 16a/10, 16a/11, 20a/13, 20b/1, 20b/2, 20b/3, 20b/4, 20b/5, 20b/7, 21a/12, 21b/3, 21b/14, 22a/1, 22a/13, 22b/8, 22b/9, 22b/10, 22b/11, 22b/13, 23a/1, 23a/10, 23b/8, 23b/9, 23b/11, 24a/1, 24a/2, 24b/8, 24b/9, 25a/3, 25b/5, 25b/6, 25b/14, 26a/1, 26b/7, 27b/7, 27b/8, 27b/12, 27b/15, 28b/6, 28b/9, 29a/3, 29a/4, 29a/5, 29b/2, 29b/4, 29b/5, 31a/14, 31b/6, 31b/9, 31b/15, 32a/11, 32b/8, 33b/6, 33b/10, 33b/11, 34a/10, 34a/15, 34b/1, 34b/10, 34b/14, 35a/2, 35a/13, 37a/3, 37a/14, 37a/15, 37b/4, 37b/5, 37b/10, 37b/11, 38a/8, 38a/10, 38a/12, 38a/15, 38a/16, 38b/13, 39a/1, 39b/5, 39b/8, 40b/13, 41a/1,
	[=1]		
bile	İle, birlikte b. 9b/5, 11b/3, 12b/11, 14a/5, 20a/11, 21a/9, 21b/10, 21b/12, 22a/13, 22b/3, 22b/9, 22b/10, 22b/11, 23a/10, 25b/2, 31a/5, 31b/4, 31b/11, 32a/5, 32a/12, 32b/3, 32b/13, 33a/7, 33a/12, 33a/14, 33b/12, 33b/13, 34b/2, 35a/13, 39a/9, 40a/3, 42a/6, 42a/7, 44a/12, 44b/4, 45a/13, 45b/10, 47a/6, 50b/2		
	[=39]		
bi'l-külliye	(Ar.) Tamamıyla, bütünüyle b. 30a/15		
	[=1]		
bilmek	Bilmek b. 9b/5, 29a/3, 30a/2, 30b/10, 37b/1, 37b/15, 38a/5, 38a/6, 40b/12, 42a/10, 42a/14, 43a/10, 44b/5, 47a/8, 47a/15		
	[=15]		
bīmār	(Far.) b. bol.-: Hastalanmak 3b/3		
	[=1]		
binā	(Ar.) Bina, yapı b. 19b/1		

	41b/6, 41b/7, 43a/14, 43b/7, 44a/2, 44a/6, 44b/15, 45a/3, 45a/7, 45a/10, 45a/11, 45a/12, 45a/13, 45a/14, 45b/2, 45b/3, 45b/8, 45b/9, 45b/11, 45b/16, 46a/5, 46a/6, 46a/8, 46a/9, 46a/10, 46a/14, 46a/17, 46b/6, 46b/8, 46b/9, 46b/14, 46b/15, 46b/16, 47a/9, 47a/13, 47b/1, 47b/3, 47b/4, 47b/8, 47b/11, 47b/12, 47b/14, 47b/16, 48a/2, 48a/15, 48a/16, 48b/5, 48b/6, 48b/13, 48b/16, 49a/2, 49a/4, 49a/6, 49a/8, 49a/12, 49a/13, 49b/5, 49b/10, 49b/11, 49b/15, 50a/3, 50a/4, 50a/6, 50a/13		b. 2a/13, 2a/14, 24a/4, 24a/5, 24a/6, 26a/3, 27a/5, 27a/6, 30a/3, 31a/1, 31a/16, 33b/15, 34a/3, 34a/6, 34b/3, 34b/5, 34b/7, 43b/13, 43b/14, 45b/17, 46a/11, 46a/12, 47b/12, 49b/7, 49b/8 b.+ de 42a/9 b.+ ne 48a/10 b.+ ni 47a/9, 48a/8, 48a/9, 48a/10 b.+ niñg 8b/5, 47a/10, 47a/11, 47a/12, 47a/13 b.+ si 1b/13 b.+ sine 48a/7 [=39] →birbiri b.+ ge 1b/15 b.+ niñg 48a/13, 50a/2 [=3]
	(2) belgisiz zamir olarak, bir(i) b.+ leri 42b/10 [=186]	biribiri	
birbir	→birbiri b.+ ge 34a/11, 40a/3 [=2]		
birbiri	Her biri, bir diğeri b.+ din 17b/7, 31b/3 b.+ niñg 32b/10 [=3]	birle	İle, birlikte b. 2b/12, 2b/14, 3b/7, 6a/8, 6b/3, 8a/10, 9b/6, 10b/5, 10b/6, 10b/7, 11a/7, 11b/7, 17a/9, 18b/2, 20a/11, 21a/2, 22b/10, 23a/9, 27a/14, 41a/13, 47b/1 [=21]
bî-reh-numûn	(Far.) Kılavuzsuz, rehbersiz b.+ ğa perverdigâr-ı b: Tanrı 38a/1 [=1]	birlik	Birlik, teklik b. 23a/9 [=1]
bir	Kişi ve işaret zamiri olarak (<bir+i)	Bî-sütûn	(ö.a.) Ferhat'ın sevgilisi Şirin'in emriyle deldiği dağ küh-ı b. 12b/13 [=1]

bisyār	(Far.) Çok, aşırı b. 3b/12, 7b/3 mübālağa-i b. 3a/8 [=3]		[=1]
biti -	Yazmak b.- di 2a/11 nāme b.-: mektup yazmak 2a/10 b.- gendin 25b/14 b.- gil 25a/5 [=4]	Bi'z-Žiyā	(ö.a.) Bir kişi adı olması muhtemeldir. b.+ nıng 16b/7 [=1]
bitiglig	Yazılı b.+ dür 28b/10 [=1]	boğaz	Gebe, Hamile b. bol.-: gebe olmak 38a/13 <i>balası boğaz bolur.</i> b.+ dur 30a/6 <i>her cānverī ki mādedür, boğazdur.</i> [=2]
bī-vefā	(<Far.bī+Ar.vefā) Vefasız b.+ dur 35b/1 b.+ ğa 35b/1 [=2]	bol -	(1) Olmak b.- dı 7b/4, 7b/6, 9a/6, 24a/1, 24a/2, 29a/15, 39b/6, 44a/2 b.- duᅅg 22a/10 b.- ğay 3a/6, 6b/1, 29b/11, 29b/13, 30a/14, 31b/7, 31b/8, 32a/1, 36b/4, 36b/7, 37b/5, 38b/10, 41b/15, 42a/1, 42a/3, 42a/5, 42a/9, 42b/14, 47b/12, 47b/14, 47b/15, 48b/1, 49a/12, 49a/13, 49a/14, 49a/15, b.- ğaylar 49a/7 b.- ğusıdur 9a/8 b.- sa érđi 33a/11, 33a/13, 33a/14 b.- sa 8a/9, 8b/5, 10a/13, 19b/9, 19b/10, 21b/13, 30b/5, 31a/6, 31b/1, 31b/12, 32a/6, 32b/4, 33a/12, 37b/3, 39a/5, 39b/11, 42a/1, 44b/9, 44b/13 b.- sanĝ 8a/5 b.- sam 8a/4
bī-veznrek	(<Far.bī+Ar.vezn+Tr.rek) Daha ölçüsüz, ölçüsüzce b. 2b/9 [=1]		
biz	Çokluk I. kişi zamiri b. 9a/6, 10b/3, 24a/13, 29a/11, 31a/12, 37b/1, 39a/12, 44a/11 b.+ ge 9a/9 b.+ ni 8b/3 [=10]		
bī-zār	(Far.) Bıkmış, usanmış b.+ durmen 25a/14 [=1]		
bī-zebān	(Far.) Dilsiz b. 35b/13 [=1]		
bī-zevķ	(<Far.bī+Ar.zevķ) Zevksiz b.-i 'ibādetdin 23a/11		

- b.- up 26a/11, 40b/1,
40b/10, 44a/3
- b.- ur 9b/15, 10b/2, 25a/9,
32b/1, 35a/10, 37a/1, 39a/2,
40b/3, 44b/2, 44b/12,
44b/14, 44b/15, 49b/14
- b.- ur 37a/1
- bolma- : Olmamak 6b/11,
8b/6, 9b/6, 27a/2, 33a/4,
34b/4, 34b/6, 34b/8, 43a/4
- (2) Yardımcı fiil
- ‘āṣī b.-: İsyankar olmak
43a/9
- ‘āṣīḳ b.-: Aşık olmak 31b/2
- ‘ibret b.-: Ders almak 22b/2
36b/6
- ābād b.-: Kalkınmak,
gelişme 36b/5, 47b/6
- andağ b.- ur 41a/10
- ārāste b.-: Süslenmek
36b/12
- bāḳī b.-: Ebedi olmak
31a/11
- behem b.-: Bir arada,
beraber olmak 23a/3
- behremend b.-: Nasiplenmek
- berāber b.-: Beraber olmak
47b/7
- bī-ḥabar b.-: Habersiz olmak
10b/2
- bī-hūṣ b.-: Sersemlemek
30b/7, 38b/1
- bīmār b.-: Hastalanmak
3b/3
- boğaz b.-: Gebe olmak
38a/13
- cüdā b.-: Ayrılmak 46b/11
- çonğ b.-: Büyümek 38a/12
- dermānde b.-: (Bir şey
yapmaya) Dermanı olmak
31b/12
- devā b.-: Çare olmak 30b/9
- edā b.-: Yerine getirmek,
yapmak 30a/15, 30b/4
- emīn b.-: Emin olmak 20a/8,
32a/5
- fenā b.-: Yok olmak 31a/9,
31a/10
- fermān b.-: Emredilmek
40a/8
- firīfte b.-: Aldanmak 22a/2
- ğāfil b.-: Gaflette olmak
26a/10
- ḥāriṣṣaḳ b.-: Daha hırslı
olmak 8b/10
- ğarra b.-: Gösterişli olmak
36a/8
- ğāyib b.-: Gözden
kaybolmak 22b/4
- ḥalāṣ b.-: Kurtulmak 4a/11,
31a/7, 32a/6
- hemşohbet b.-: Dost olmak
40a/3
- kem b.-: Eksilmek 41b/9,
41b/10, 41b/14, 42a/11
- kem ü ziyād bolma.-:
Eksilmemek ve artmamak
26a/1, 26a/3
- kör b.-: Kör olmak 36b/13
- lāzım b.-: Lazım olmak
6a/3, 47a/9
- ma‘lūm b.-: Bilinmek,
Anlaşılmak 9b/14, 23a/2,
23b/5, 41a/15, 47a/8

meşgûl b.-: Meşgul olmak 8b/13, 25b/6		rû-be-rû b.-: Karşılaşmak, yüz yüze gelmek 30a/10, 45a/13, 45a/14
mu‘tedîl b.-: Uygun olmak 44b/15		rüşen b.-: →rüşî:n bol- 34b/6
musahhâr b.-: Hükmedici olmak 2a/1		rüşî:n b.-:Aydınlatmak 36b/2
muṭṭali‘ b.-: Haberdar olmak 5b/1, 5b/4		rüşî:nlig b.-: Aydınlık olmak 36b/14
münkir b.-: İnkâr etmek 9b/6, 9b/8		süst b.- dı 43b/3
müstahkem b. :Sağlamlaşmak 4a/8		süst b.-: Rahatlamak 32a/13
müstecâb b.-: (Dua) Kabul olmak 36b/10		şâd ve ḥurrem b.-: Mutlu ve sevinçli olmak 22a/5
müteğâyir b.- Değişmek, başkalaşmak 29a/14		temâm b.-: Tamamlanmak 35a/2, 35a/3, 35a/6, 41b/6,
nâ-pedîd b.-:Belirsiz olmak 39a/7		za‘fî b.-: (Güç olarak) Zayıflamak 30a/14
pâre b.-: Ayrılmak, Bölünmek		zâhir b.-: Görünmek 37b/4, 50a/15
43b/13		zâyil b.-: Sona ermek 31b/1
pejmürde b.-: Eskimek 38b/14		âgâh b.- : Haberdar olmak 10b/3, 19a/9
peydâ b.-: Ortaya çıkmak, meydana gelmek 32a/12, 3a/14, 7a/5, 17a/9, 27b/10, 39a/6	bolmak	pâre b.-: Yarılmak Parçalanmak 43b/8 [=199] Olmak, olma b.+ ğa 41a/4 b.+ nı 41a/12 [=2]
recm b.-: (Şeytan) taşlamak 18a/10		[=2] Beden, vücut b.+ ıdâkını 30a/7 [=1]
rencür b.-: Hastalanmak 6b/3	boy	Boyunluk b.+ sını 42b/3 [=1]
revâ b.-:Uygun olmak 43b/9		Boyunluk b.+ sını 42b/3 [=1]
revân b.-: Yola koyulmak 31b/15, 47b/5	boyda	Boyunluk b.+ sını 42b/3 [=1]
rızâ b.-: Rızî olmak 25a/11	boyun	Boyun b.+ ı 32a/15, 32b/9

	b.+ ığa 31b/2, 32b/1, 42b/3, 47b/12	30a/13, 30b/2, 30b/3, 30b/9, 31a/5, 31a/12, 31a/16, 31b/11,
	b.+ unğğa 20a/7 [=7]	31b/13, 32a/4, 32b/2, 32b/4, 32b/5, 32b/13, 35a/6, 35a/14, 35a/15, 35b/9, 36a/10, 37a/6, 37a/7, 38a/2, 38a/7, 39b/13, 39b/14, 40a/6, 40a/9, 40a/11, 40a/12, 40b/2, 41b/15, 42a/8, 43b/10, 43b/11, 44a/3, 45a/5, 45a/15, 47a/7, 47a/9, 47b/6, 47b/9, 47b/15, 48a/3, 48a/5, 48a/6, 48a/11, 48b/2, 48b/14, 49b/1, 49b/5, 49b/6, 50a/8, 50a/13, 50b/1
boz qaruşku	(بوزقاروشقو) Bozkurt	
	b. 19a/1 [=1]	
bölek	Farklı, Ayrı	
	b. 31a/1 b. turur 47b/12 [=2]	
bölün -	Bölünmek, ayrılmak	
	b.- gaysên 43b/8 [=1]	
böri	Bozkurt	
	b. 32b/3, 46a/12 [=2]	
bu	(1) İşaret sıfatı	(2) işaret zamiri
	b. 2b/6, 2b/9, 2b/13, 3a/8, 3a/9, , 6a/11, 6a/13, 6a/14, 6b/12, 7a/3, 7a/4, 7a/5, 7a/6, 7b/2, 7b/4, 8b/7, 8b/8, 9a/6, 9b/1, 9b/2, 9b/3, 10b/3, 11b/4, 13b/8, 14a/5, 17a/7, 17a/8, 19a/9, 19a/10, 19a/11, 19b/4, 19b/12, 20a/3, 20b/5, 20b/8, 20b/10, 21a/5, 21a/6, 21a/10, 21a/13, 21b/4, 21b/8, 22a/2, 22a/4, 22a/5, 22a/6, 22a/7, 22a/9, 22a/10, 22a/11, 22a/12, 22b/1, 22b/3, 22b/4, 23a/13, 23b/12, 24a/1, 24a/2, 24b/7, 25a/14, 26a/3, 26b/10, 28b/3, 28b/11, 28b/13, 29b/11, 29b/12,	b. 8a/9, 12b/10, 18b/2, 26b/7, 38a/14, 48a/11, 48b/4 b. êrdi 43b/12 b. turur 16a/5, 27a/7, 37a/14, 37a/15 [=138]
		buğday Buğday
		b. 49a/3 [=1]
		Buğrâçlık (ö.a. Buğrâç+lık) Bugraçlı, Bir halk, ahali adı
		b. 17a/10 [=1]
		buğâr (Ar.) Buhar
		b.+ ıdın 33a/8 b.+ ımı 36b/4 [=2]
		bul- Bulmak, temin etmek
		b.- adur 35b/5

	[=1]				b.+ ıġa 44b/2, 44b/11,
bular	Bunlar				44b/13, 44b/14, 47b/4,
	b. 2a/14, 24a/7, 30a/4				47b/7, 49a/7, 49a/14, 49b/12
	b.+ dın 24b/1, 33b/6				b.+ ĩ turur 33b/6, 49a/1,
	b.+ nı 24a/6, 25a/13				49a/10, 49b/16
	b.+ nınġ 18a/10, 19a/2,				b.+ ĩdür 48a/11, 48b/3
	28b/15, 29a/3, 29a/6, 30a/5,				b.+ larnı 47a/8
	48a/15				b.+ larnınġ 47a/5, 47a/9,
	b. turur 42b/10				50a/8
	b. tururlar 12b/10				cemĩ'-i b.+ larnınġ 47a/15
	[=16]				b.+ nınġ 48b/15, 49b/1
Bulġar	(ö.a.) Çin ülkesinde sahil				b. turur 48a/6
	kenarında bir Şehir				[=40]
	Şehir-i b. 14a/11	Burġ			(ö.a.) Bir daġ adı
	[=1]				kũh-ı b. 13a/1
Bulġarlık	(ö.a.bulġar+lık) Bulġarlı				[=1]
	b. 17a/11	Burġas			(ö.a.) Tarihte Hazar
	[=1]				denizinin kuzeyinde
bulut	Bulut				yaŐamıŐ mũslũman bir
	b.+ larnınġ 11b/2				kavim
	[=1]				Şehir-i b. 14a/9
burc	(Ar.) GũneŐ sistemi				[=1]
	ũzerinde yer alan 12 takım	Burġaslık			(ö.a. Burġas+lık) Burtaslı
	yıldızdan her biri				"Bulġar Tũrkleri"
	b. 47a/6, 47b/9, 47b/15,				b. 17a/11
	49b/5				[=1]
	b.-ı i'tidāl.: GũneŐin yer	Buruc			(ö.a.) Bir Şehir adı
	yũzũne eşit daġılması 47b/7				Şehir-i b. 14a/10
	b.+ da 45a/11, 45b/8, 46a/5,				[=1]
	48a/6	burunġı			ũnceki
	b.+ dın 46a/14				b. 50a/7
	b.+ ġa 48a/4, 48b/2				[=1]
	b.+ ı turur 48b/11, 49b/3,	buyru -			→buyurmak
	49b/9				b.- dılar 27b/14
	b.+ ı 40b/14				b.- ġıl 27b/13
					[=2]
		buyur -			Buyurmak, emretmek

	b.- dı 24a/7 nāme b.-: Mektup yazılmasını emretmek 6b/9 [=2]		b.- ip 19b/13 [=1]
buz -	Geçersiz duruma getirmek b.- arlar 28b/12 [=1]	büz	Keçi b. 19a/2, 30b/4 b.+ niᅇg 32a/15 [=3]
Būsaᅇ	(ö.a.) Bir şehir adı şehir-i b. 14a/11 [=1]	B<ā>ᅇi	(ö.a.) Cennetü'l-Bāki mezarlığı gūristān-ı b.+ de 43a/5 [=1]
būlbūl	Būlbūl b.+ niᅇg 36a/6 [=1]		C
būlend	(Far.) Yüksek, yüce b. 41a/5 [=1]	Cācerem	(ö.a.) İnan coğrafyasında bir şehir deryā-yı c. 12a/1 [=1]
būrāder	(Far.) Dost, arkadaş b. 40a/4 b.+ im 29a/13, 29a/15 [=3]	Cābūlᅇa	Doᅇu'da efsanevi bir şehir şehir-i c. 14b/1 [=1]
būrge	Pire b.+ niᅇg 36a/2 [=1]	Cābūlsa	(ö.a.) Batı'da efsanevi bir şehir şehir-i c. 14b/1 [=1]
būrᅇān	(Ar.) Delil, tanık delīl-i b.+ īniᅇg 10b/13 [=1]	Cācīlī	(ö.a.) Hindistan'da bir şehir şehir-i c. 14a/14 [=1]
būrᅇūt	Kartal b.+ niᅇg 36a/6 [=1]	cāh	(Ar.) Kuyu c.+ ᅇa 26b/15 [=1]
Būrᅇāillīᅇ	(ö.a. Būrᅇāil+llīᅇ) Būrᅇāil'de (Bertayil) yaᅇayan ahali b. 17a/11 [=1]	cāhil	(Ar.) Cahil, bilgisiz kimse c. 1b/14 [=1]
būt	(Far.) Put b. 37a/3 [=1]	Cāmi'1-ᅇubūr	(Ar.) Azrāil c. 27a/13 [=1]
būtᅇez -	Tamamlamak	cān	(Far.) Can

	c. 6b/10, 27b/4, 39b/6, 40b/7, 40b/9 düşmen-i c. 22a/11 c. ber.- + al.-: can vermek, almak 28b/7 c.+ ı 22a/8 c.+ ım 6b/10 c.+ ımı 28a/1, 28a/9, 28b/2, 28b/13, 40a/11, 40a/15 c.+ larını 27a/15 [=16]		küh-ı c. 13a/2 [=1] (Far.)Yer, mekan c.+ ı turur 30a/4 [=1]
		cāy	
		cāy-gāh	(Far.) Yuva c. 29a/4 c.+ ı 26b/5 c. kıl.-: yuva yapmak 20b/6 [=3]
		cāyız	(<Ar. cā'iz) Yerinde, uygun olan şey c. êmes.-: uygun olmamak 25b/8 [=1]
cān-dār	(Far.) Canlı c. 8b/1 c.+ larğa 36b/14 c.+ nıñg 28b/9 [=3]		
cānvār	(Far.) →cānver c.+ lar 32b/5 [=1]	Cebrā'īl	(ö.a.) Dört büyük melekten tebliğ vazifesi olanı c. 26b/14, 29a/11, 29a/13, 29a/15
cānver	(Far.) Hayvan c.+ ı 30a/6 c.+ ler 38a/10, 38a/16 cemī'-i c.+ ler 36b/9 hemme-i c.+ ler 36b/7 c.+ leriniñg 19a/8 c.+ ni 45b/5 [=8]		hazret-i c. 26b/15 hazret-i mihter-i c. 26a/14 maḳām-ı c. 29a/9 [=8]
		cedel	(Ar.) Sert münakaşa c.+ leriniñg 17a/7 [=1]
cāriye	(Ar.) (1) Parayla alınıp satılan, üzerinde sahibinin her türlü hakka sâhip bulunduğu kız şūret-i c. 16a/9 c.+ ge 16a/9 (2) Bir kale adı ḳal'a-yı c. 15a/14 [=3]	Cedy	(ö.a.) Oğlak burcu c. 49b/16 [=1]
		Ceherhūr	(ö.a.) Bir nehir yahut deniz adı deryā-yı c. 11b/14 [=1]
Cārī	(ö.a.) Bir dağ adı	cehud	(Far. <Ar. <i>Yehud</i>) Yahudilik c.+ larını 45b/6 [=1]

Celīl	(ö.a.) Hıms'da bir dağ adı? ¹⁵⁹ kūh-ı c. 13a/2 [=1]	c.-i merdān-ı 'ālemniᅡ 8a/7 c.-i mevcūdātını 24b/4, 24b/11 c.-i mīveler 41b/8
cem'	(Ar.) Topluluk c. kıł.-: toplamak, bir araya getirmek 9b/1, 10b/5 [=2]	c.-i nēmerselemini 34b/7 c.-i peygāmblerlerġa 26b/2 c.-i sular 45a/4 c.-i ŗuretler 16a/4, 39a/6
cemā'at	(Ar.) Topluluk c. 33a/3, 33a/4 [=2]	c.-i ŗecerāt 36b/12 c.-i yulduz 33b/6 c.-i yulduzlar 50a/14
cemā'aī	(<Ar. cemā'a+Far.ī) Bir topluluk c. 9a/10, 9a/11, 33b/13 [=3]	c.-i yulduzlardın 41b/2 c.-i yulduzlarınġ 37a/5, 39a/15 c.-i 'ālemde 39a/8
cemī'	(Ar.) Bütün, tamamı c.-i āsmān 39a/14 c.-i āsmāndın 33b/9 c.-i āsmānlarnıġ 33b/1 c.-i behiŗtīler 40b/10 c.-i burclarnıġ 47a/15 c.-i cānverler 36b/9 c.-i dīv 8a/13 c.-i enbiyā 16a/13 c.-i feleklerdin 45a/9 c.-i ferī:ŗtelerniġ 39a/13 c.-i ᅡayvānāt 36b/10 c.-i hevānı 37b/12 c.-i ᅡalāyıkınıġ 19b/8 c.-i ᅡızayın 8b/2 c.-i maᅡlūkāt 1b/4 c.-i maᅡlūkātını 38a/7 c.-i maᅡlūkātınıġ 24a/12 c.-i melā'ike 29a/3 c.-i melā'ikeler 24b/2	c.-i 'ālemniᅡ 34b/11 c.-i 'ibādetlerniġ 23a/8 c.-i bende 27a/8, c.-i deryā 27a/10
		Cemŗīd (ö.a.) İran'ın efasnevi dördüncü hükümdarı genc-i c. 16b/13 c.+ niᅡ 35a/10 [=2]
		Cemmetü'l-'akreb (ö.a.) Akrep burcundaki bir yıldız adı c. 49b/8 [=1]
		cenāze (Ar.) Cenaze c.+ lerini 43a/6 [=1]
		ceng (Far.) Kavga, vuruŗma c. 17a/7 [=1]
		cenūb (Ar.) Güney c. 49b/2 [=1]

¹⁵⁹ İbn Hurdazbih. *Yollar ve Ülkeler Kitabı*. Çev. Murat Ağrı. Kitabevi Yayınları, İstanbul, 2008. s.70.

cenūbī	(Ar.) Güneyle ilgili, güney tarafında bulunan c. 48b/10, 49a/1 kuṭb-ı c.+ : Güney kutbu 30a/3, 30a/6, 31b/5, 31b/13, 32b/8 c. turur 44b/1, 47b/10 [=9]	cevlān	Bir bitki adı olması muhtemeldir. c. 15b/9 [=1]
Cerīre/Cezire	(ö.a.) Bir şehir adı şehir-i c. 14b/1 [=1]	Cevzā	(ö.a.) İkizler burcu c. 48a/5 [=1]
Cerrende	(Far.) Otobur hayvanlar c. 1b/7, 8a/13, 44b/12 [=3]	Ceyhūn	(ö.a.) Ceyhun nehri deryā-yı c. 11b/14 [=1]
cevāb	(Ar.) Cevap c. ay.-: Cevap vermek 43b/5, 24b/11, 25b/3, 25b/9 c. ayt.-: Cevap vermek 43a/13, 23a/7 c.+ ğa 2b/13 c.+ ı 2b/10 [=8]	cılav	(Mo.) Yular c.+ ını 41a/1
cevāb-nāme	(<Ar.cevab+Far.name) Cevap mektubu c. 2a/11 [=1]	cibin	(Mo.) Sivrisinek c.+ niṅg 36a/3 [=1]
cevāhir	(<Ar.) Kıymetli taşlar c. 6a/7, 7a/6 c.+ ĩ 7a/8 c.+ ler 2b/14, 13a/11 [=5]	ciger	(Far.) Yürek c.+ ige 30b/1 c.+ imge 30b/2 [=2]
cevherī	(Ar.cevher+Far.ī) Bir cevher c.+ dür 24b/2 [=1]	cihān	(Far.) Dünya c. 6b/12, 36b/2 hemme-i c. 36b/7 [=3]
ceviz	(Ar.) Ceviz c. 15b/9 [=1]	cihān-dār	(Far.) Dünyayı zapteden (hükümdar) c.+ larġa 2a/5 [=1]
		cihān-penāh	(Far.) Alemin sığındığı (hükümdar) pād-şāh-ı c. 2a/6 [=1]
		cilve	(Ar.) Naz, eda c.+ ler 20a/11 [=1]
		cin	(Ar.<cinn) Cin c. 8a/13 c.+ ĩ 19a/5

	c.+ lerniᅅ 18a/8 [=3]		[=1]
Cīnālīᅅ	(ö.a. Cīna.+lık) Cinalı, bir halk, ahali adı c. 17a/12 [=1]	Cürĉān	(ö.a.) (1) Hazar denizinin güneydoğusunda bir Şehir. (2) Cürĉān Őehirindeki ırmaĉ c. 48b/2 deryā-yı c. 12a/1 Şehir-i c. 14a/14 [=3]
cins	(Ar.) Cins, tür, soy c.-i dięer 19a/5 c.+ dűrler 29a/3 c.+ iniᅅ 11a/14 [=3]	Cürĉāniyelīᅅ	(ö.a.Cürĉāniye+lık) Cürĉāniye’de yaşayan halk c. 17a/12 [=1]
Cűdi	(ö.a.) Dicle kenarındaki Cizre’nin kuzeydoęusunda yer alan bir daę kűh-ı c. 13a/2 [=1]	cűvān	(Far.) Genĉ c.+ laręa 46b/2 c. turur 46b/5, 46b/7 [=3]
cum’a	(Ar.) Cuma gűnű c.+ ğaĉa 30b/3 [=1]	ĉ	
cum’a-gűzār	(<Ar. cum’a +Far.gűzār) Cuma namazlarına dűzenli olarak kılanlar c.+ laręa 29b/12 [=1]	ĉaęāniyān	(ö.a.) Māverāünnehir’de bir bűlge ve bugűn mevcut olmayan tarihi bir Őehir. Őehir-i ĉ. 14a/14 [=1]
cűdā	(Far.) Ayrı, ayrılmıŐ c. bol.-: Ayrılmak 46b/11 c. kıł.-: Ayrırmak 10b/7 [=2]	ĉaĉ -	Sokmak ĉ.- ıp 22b/1 ĉ.- ıpdur 21a/1 ĉ.- tı 22a/8 ĉ.- tım 22a/14 [=4]
Cűgel/Cegel	(ö.a.) Kızıldeniz’e dűkűlen bir nehir deryā-yı c. 11b/14 [=1]	ĉalęı -	ĉaęlamak, (suyun) coŐkulu akıp gitmesi ĉ.- b 45a/7 ĉ.- rlar 45a/4 [=2]
cűmle	(Ar.) Bűtűn c.-i bāb 19a/10 [=1]	ĉalęın -	→ĉalęı- ĉ.- mas 45a/5
Cűndű-NiŐābűr	(ö.a.) Bir Şehir adı c. 14a/14		

	[=1]		ç. 42a/1, 45b/15, 46b/2,
çanğkat -	Susatmak		46b/3, 46b/5, 46b/7, 49b/10
	ç.- ip 37b/14		[=7]
	[=1]	çeşme	(Far.) Çeşme
çāre	(Far.) Çare, deva		ç.+ lerniᅅ 11b/4, 12b/5
	ç.+ si 19b/1, 19b/3, 36a/10		[=2]
	[=3]	Çeşurluk	(ö.a. < çeşur+luk) Çeşurlu,
çarğ	(Far.?) Kerkenez kuşu		bir halk adı
	hamt ç. taşı 13a/13		ç. 17a/12
	[=1]		[=1]
çār-pāy	(<Far.çār+pāy) Dört ayaklı	çevrül -	Dönmek
	(hayvan)		ç.- ür 45a/10, 45b/9, 46a/5,
	ç.+ larniᅅ 17a/1		46a/17
	[=1]		[=4]
çār-yek	(<Far.çehār+yek) Çeyrek,	çık -	(1) (Kapalı bir yerden)
	dörtte bir		Çıkmak
	ç.+īçe 46a/3		ç.- ar 26a/3
	[=1]		ç.- ip 3b/10, 6a/3
Çār-zānu	(<Far.çār+zānu) Namazdaki		ç.- kaylar 36b/11
	gibi ayaklarını altına alarak		ç.- tım 3b/10
	diz ve topukları üzerine		(2) Yardımcı fiil
	oturmak.		öçüm ç.-: İntikam almak
	ç. 45b/15, 46b/14		21b/12
	[=2]		yolğa ç.-: Yola çıkmak
çehre	(Far.) Yüz, surat		19b/13
	ç.+ si 29a/14		(3) Doğmak
	[=1]		ç.-ar39a/2
çek -	Sürmek		ç.- ip, 38b/13, 43b/4
	ç.- seler 31b/11		ç.- kıanda 38b/15
	[=1]		ç.- sa 37a/4, 38b/7
çerāğ	(Far.) Fitol, mum		ç.- tı 38b/2
	ç.+ niᅅ 37a/10		ç.- tı erse 39a/6
	[=1]		(4) Ayrılmak, terk etmek
çerā ki	(Far.) Ne sebeple		ç.-ip 1b/8, 43b/14, 46a/15,
	ç. 9b/7		44a/1, 44a/2, 44a/3
	[=1]		ç.- sun 25a/12
çerāylik	(<Mo.çerāy+Tr.lık) Güzellik		ç.- tı 3b/2, 3b/13

	(5) (Beklenmedik anda) bir yerden çıkmak 20b/7, 21b/3 ç.- ıpdur 21b/5	çök -	Düşmek ç.- üp 38b/15 [=1]
	(6) Bir yere (yükseğe) çıkmak 31b/13, 39b/3	çöl	(Mo.) Çöl ç.+ de 20a/1 ç.+ ğa 9a/4 [=2]
	(7) Dışarı çıkmak ç.-ıp 43a/14	çuva -	Dağılmak, çözülmek, karışmak. ç.- geni 9a/5 [=1]
	(8) Kalkmak, yükselmek ç.- kaylar 38b/16		
	(9) Kaybolmak ç.- tı 44b/3 [=34]	çün	(Far.) Çünkü ç. 2a/14, 2b/9, 9a/11, 30b/6, 43a/5, 47b/6 [=6]
çıkār -	Çıkarmak ç.- dı 21a/4 ç.- dılar 24a/8 ç.- duḡ 39a/12 ç.- ıp 21b/7, 32b/5, 38a/12 ç.- ur 26a/1	çünānçe	(Far.) Nitekim ç. 7a/10, 9a/6, 9b/14, 32a/10, 35a/7, 42a/5 [=6]
	baş ç.-: Kendini göstermek 36b/8 [=8]	çünki	Çünkü ç. 48b/5 [=1]
çırīa -	Çağırarak ç.- r 26a/12 [=1]		D/D
çiyan	Akrep ç. 49b/4 ç.+ ğa 47a/12 [=2]	dağı	(Far.) Ve d. 37a/14, 48a/8 [=3]
çonḡ	Geniş, büyük ç. 31b/7, 39b/1, 46b/13 ç. bol.-: Büyümek 38a/12 [=4]	Daḡḡāk	(ö.a.) Eski İran mitolojisinde, ejder görünümünde olan, insan beyni yiyerek beslenen mitolojik bir insan ḡ.+ nıḡ 35a/11
çonḡluḡ	Genişlik ç.+ ı 26b/8, 46a/3 [=2]	daḡīka	(Ar.) Altmış saniyelik zaman dilimi d.+ sını 41a/13

	[=1]		[=1]
Damgān	(ö.a.) İran'da bir şehir şehir-i d. 14b/4 [=1]	Darvān	(ö.a.) İran, Elburz eyaletindeki bir kasaba şehir-i d. 14b/5
Damıġla/Damġala	(ö.a.) Bir şehir adı şehir-i d. 14b/5 [=1]	da'vā	[=1] (Ar.) İddia, hak başvurusu d.-yı nübüvvet 17b/13 d.-yı velāyet 17b/14 d.-yı 'azīmdür 3a/8 [=3]
dāne	(Far.) Tane d.-i dürr-i yegāne erdi 23b/12 [=1]	davlab	Bir bitki adı d. 15b/10 [=1]
dāniş	(Far.) Bilgi, bilgelik d.+ ġa 7a/10 d.+ ıġa 6a/5 d. ü hikmetde 2b/7 [=3]	Dāvud	Hz. Dāvud peygamber genc-i d. 16b/11 hāzret-i d. 7a/13, 16b/1 mescīd-i d. 13b/14 [=4]
Dānyāl	(ö.a.) Hz. Dānyāl peygamber hāzret-i d. 16b/5 [=1]	dāyim	(Ar.<dā'im) Sürekli d. 31b/8 [=1]
Dar-ı şa'bān	(Ar.) Darü'ş-şaitān Bir ağaç türü d. 15b/10 [=1]	dāyire	(Ar.) Halka şeklinde gök katları d.+ leriniġ 12b/7 d.+ niġ 33b/10 [=2]
dārū	(Far.) İlaç d. 3b/6, 6a/3 d.-i nāfi' turur 39a/3 d.+ nı 3a/5, 3b/7, 3b/8, 3b/11, 3b/14, 6a/1 d.+ niġ 3a/3 [=10]	dē -	Demek, Söylemek d.- bdürler 46a/4 d.- di erse 3a/7, 6a/4 d.- di 2a/6, 3a/2, 3a/3, 3b/3, 3b/4, 3b/10, 3b/14, 6a/2, 6b/7, 8a/5, 8a/11, 10a/4, 10a/5, 21a/5, 21a/10, 21a/11, 21b/11, 22a/10, 22a/13, 28a/14, 39b/15, 40a/1, 40a/13, 40b/6, 43b/7
Darü'l-becird	(ö.a.)İstahr bölgesindeki bir yerleşim yeri şehir-i d. 14b/5 [=1]		
Ḍarvāc	(ö.a.) Yemen'de bir şehir d. 14b/12		

d.- diler 8b/7, 28a/5, 28a/7, 28b/2, 29b/1, 39b/12, 43a/10, 43b/10		48a/11, 48b/16, 49a/9, 49b/16, 50a/7
d.- dim 10a/3, 28a/10, 28a/12, 43b/9		d.- rler. 36b/9
d.- gen 3b/12, 9b/12, 10a/1, 22b/14, 26b/7, 29b/9, 44a/5, 44b/15, 45a/3, 45a/6, 45a/8, 46a/4, 47b/9, 48b/3, 49a/9, 49b/9, 49b/16		d.- rmen 43b/8
d.- gey 23a/6		d.- se 30b/3, 31a/8, 40a/8
d.- me.-: söylememek 20a/4 3b/5	defāyin	d. èmesdür 41b/5
d.- p èrdiler 43a/5		d.- dür 34a/3, 34a/6, 34a/9, 34a/13, 34b/1, 40a/7
d.- p 2a/9, 3b/1, 3b/7, 6a/10, 6a/11, 6b/2, 8b/3, 10a/8, 10a/11, 22b/4, 23b/4, 24a/7, 24a/13, 25a/5, 26a/5, 26b/15, 28a/10, 29a/15, 33b/15, 34b/5, 34b/7, 34b/8, 35b/2, 37a/15, 40a/9, 40b/1, 40b/3, 40b/7, 42b/10, 42b/14, 43a/13, 43b/9, 43b/11, 45b/14		[=151]
d.- pdür 30b/12, 31a/8		(Ar. <i>defā'in</i>) Definelere
d.- pdürler 33b/11, 35a/3	defîne	d.+ ler 8b/2
d.- r èkenler 10a/3		[=1]
d.- r èrmişler 10a/10		(Ar.) Define, hazine
d.- rler 26a/11, 26a/12, 26a/13, 26b/1, 27a/8, 27a/9, 27a/10, 27a/12, 27a/13, 30a/10, 30b/11, 30b/12, 30b/14, 31b/5, 33b/8, 33b/10, 39a/2, 41a/7, 45a/3, 45a/11, 45b/9, 46a/13, 47b/8, 48a/1, 48a/2, 48a/5, 48a/7, 48a/8, 48a/9, 48a/10,	defn	d. 7a/7
		[=1]
	defter	(Ar.) Defn, gömme
		d. kıl.-: Defnetmek 42b/11, 42b/12
		[=2]
	dehr	(Ar.-Far. < Yun.) Defter
		d.+ i 9a/12
		[=1]
	dehür	(Far.) Dünya
		d. 1b/11
		[=1]
	Dehün	(ö.a.) Bir dağ adı. ¹⁶⁰
		küh-ı d. 13a/3
		[=1]
	dék	Gibi
		d. 2b/8, 26a/10, 29a/11, 33b/11, 36a/9, 37b/5, 39a/2, 47a/15
		[=9]
	delālet	(Ar.) Yol gösterme, işaret

¹⁶⁰ Zehün: Sri Lanka'da Hz. Adem'in yeryüzüne indigi dağın adı.

	d. kı1.-: Yol göstermek, işaret etmek 1b/12 [=1]		[=2]
delil	(Ar.) Yol gösterici, kılavuz, delil d. 9b/11, 10b/13 d. kı1.-: Yol göstermek, Aydınlatmak 41a/3, 46b/2, 46b/4, 47a/1 [=6]	Derhemlik	(ö.a. < Derhem+lik) Derhemli, bir halk, ahali adı d. 17a/13 [=1]
dem	(Far.) Zaman, an d.+ de 22b/6 [=1]	deriçe	(Far.) Pencere d.-i zūlmānīdin 36b/8 [=1]
dem-ā-dem	(Far.) Her zaman d. 20a/10, 26a/7 [=2]	dermānde	(Far.) Zayıf, çaresiz, aciz d. bol.-: Çaresiz olmak 31b/12 [=1]
Demkūs	Bir bitki türü d. 15b/10 [=1]	derrende	(Far.) Yırtıcı hayvanlar d. 1b/7 [=1]
derd	(Far.) Dert d. 22b/7 [=1]	dervāze	(Far.) Büyük kapı d.-yi kırvānda 9a/7 [=1]
derece	(Ar.) Kademe, mertebe d. 45b/10 d.+ de 45a/12 d.+ leriniġ 17b/8 [=3]	deryā	(Far.) Deniz, nehir d. 49b/13, 50a/13 d.-y1 abyaz 11b/10 d.-y1 aħmer 11b/9 d.-y1 aħzar 11b/8 d.-y1 almas 11b/8 d.-y1 baħa 11b/12 d.-y1 bābeg 11b/12 d.-y1 bākī 11b/10 d.-y1 belencer 11b/11 d.-y1 belħakān 11b/11 d.-y1 biker 11b/11 d.-y1 cacerm 12a/1 d.-y1 ceherhūr 11b/14 d.-y1 ceyhūn 11b/14 d.-y1 cūgel 11b/14 d.-y1 cūrcān 12a/1 d.-y1 endālis 11b/8 d.-y1 esved 11b/10
dergāh	(Far.) Dergah, mescid d.+ ıġadur 19b/11 [=1]		
derħāl	(<Far.der+Ar.ħāl) Anında, o anda d. 3b/14, 31b/14 [=2]		
der-ħāst	(Far.) İstek, arzu d. kı1.-: İstemek 28a/4 30a/13		

d.-y1 fārs 12a/11		d.-y1 tarım 11b/12
d.-y1 femmü'lbevāb 12a/12		d.-y1 urus 11b/9
d.-y1 femmü'lesed 12a/12		d.-y1 zenc 12a/5
d.-y1 feryābī 12a/13		d.-y1 zerīrūm 12a/5
d.-y1 furāt 12a/11		d.-y1 zābānī 12a/8
d.-y1 hırz 12a/2		d.-y1 'aden 12a/10
d.-y1 hirkend 12b/3		d.-y1 'ummān 12a/10
d.-y1 hirmend 12b/4		d.+ da 50a/15
d.-y1 ḥalāt 12a/3		d.+ dın 38a/16
d.-y1 ḥābūr 12a/3		d.+ lar 37b/13, 49a/7
d.-y1 ḥārezm 12a/2		d.+ larnı 27a/10
d.-y1 itil 11b/9		d.+ larnıñg 11b/4, 11b/6,
d.-y1 ḳas 12a/13		36b/4, 45a/6
d.-y1 ḳayyūm 12b/1		d.+ nıñg 24b/8, 45a/5
d.-y1 ḳırḳatal 12b/1		d.+ sı 49b/13
d.-y1 ḳulzüm 12a/13		[=75]
d.-y1 mağribde 32b/7	desn	(Ar.) Bir ot türü
d.-y1 marīz 12b/2		d. 15b/11
d.-y1 mısr 45a/5		[=1]
d.-y1 minte 12b/2	destār	(Far.) Sarık, başlık
d.-y1 muḥ 12b/1		d. 46b/13
d.-y1 muḳaddes 12b/2		[=1]
d.-y1 nehrvān 12b/3	deste	(Far.) Demet
d.-y1 nıl 12b/3		d.+ ĩ 46b/8
d.-y1 rūm 12a/4		[=1]
d.-y1 rūmīyye 12a/4	destūrḥān	(Far.) Hususi (özel) oda
d.-y1 serābī 12a/5		d.+ da 7b/8
d.-y1 seyḥān 12a/6		[=1]
d.-y1 sūrī 12a/6	Devāmend	(ö.a.) İran'ın
d.-y1 sümer 12a/7		kuzeydoğusunda
d.-y1 şevābe 11b/13		Taberistan'a bağlı olan
d.-y1 şabḥel 12a/8		Devāmend şehrindeki dağ
d.-y1 şaberistān 12a/9		[=1]
d.-y1 şaberıyye 12a/9		kūh-ı d. 13a/3
d.-y1 şās 12a/7	devā	(Ar.) Çare
d.-y1 sarsār 11b/13		d. bol.-: Çare olmak 30b/9
d.-y1 şır 12a/7		d. kııl.-: Çare olmak 3b/6

	22a/13, 22b/3 d.+ sı 22a/12 [=5]		isti‘dād-ı d. 1b/11 [=1]
devlet	(Ar.) Devlet, baht d. 7a/3 [=1]	dīgerī	(Far.) Bir başka d.+ 25a/12
Dımişk	(ö.a.) Şam d. 14b/4 mescīd-i d. 13b/14 [=2]	dīk	(Ar.) Horoz d.18b/5 [=1]
dıraht	(Far.) Ağaç d. 27b/15, 28a/6, 28a/10, 38b/9, 39a/1 d.-ı ‘azīm 47b/14 d.-ı ‘azīmīdür 26b/7 d.-ı ‘ālīdür 28b/9 d.+ dın 28b/11 d.+ ğa 38b/6 d.+ ı turur 46b/7 d.+ ĩ 42a/2 d.+ lar 25b/14, 38b/6, 38b/13 d.+ larını 37b/14 [=16]	Dimyāt	(ö.a.) Mısır’ın güneyinde bir şehir şehir-i d. 14b/5 [=1]
		dīn	(Ar.) Din d.-i islām 47a/1 d.+ lerdin 45b/6 [=2]
		diril -	Dirilmek d.- er 7b/13 [=1]
		dirīĝ	(Far.) Hayıflanma d.+ <din> 22b/7 [=1]
		dīv	(Far.) Dev d. 18a/9, 18a/11, 31a/16 cemī‘-i d. 8a/13 d.+ lerniĝ 18a/8, 18a/12 [=6]
dırāz	(Far.) Uzun dürr-i d. 25b/3, 25b/4 hācet-i ‘ömr-i d. 9b/5 [=3]	dīvdār	(Far.) Hindistan’da yetişen bir tür çam ağacı, çalı ardıcı d. 15b/10 [=1]
Dicle	(ö.a.) Dicle nehri d. 12a/3 [=1]	dost	Dost, gönüldaş d.+ lar 35a/3 d.+ um 28a/2, 29a/14 d. tutkum 8b/7 [=4]
diger	(Far.) Diğer, başka cins-i d. 19a/5 d.+ i 25a/12 d.+ inĝ 35a/13 [=3]	dostluk	(<Far.Dost+Tr.luk) Dostluk şehvet-i d.+ dın 4a/9
dīger-gūn	(Far.) Bozuk, başkalaşmış		

	[=1]	dünyalık	(<Ar. dünya+Tr.lık)
du‘ā	(Ar.) Dua		Dünyalık, para ve mal
	d. 26b/3		d. 8b/12
	d.+ n̄gnı 40b/4		d.+ nı 9a/2
	d. kı1.-: Dua etmek 39b/16,		[=2]
	40b/3	dür	(<Ar.dürr) İnci
	d.+ lar 36b/10		d.+ ğa 23b/12
	d.+ sını 39b/16, 40b/8		d.-i dırāz 25b/3, 25b/4
	[=7]		dāne-i d.-i yegāne erdi
duṭ	(Far. <i>tūd</i>) Dut meyvesi		23b/12
	ebr-i d. 15b/8		[=4]
	[=1]	dürūd	(Far.) Dua
dübe	Tepe		d.+ ını 26b/3
	d. 47b/3		[=1]
	d.+ din 47b/4	düşmen	(Far.) Düşman
	[=2]		d. 20a/7
dücāc	(Ar.) Tavuk		d.-i cān 22a/11
	d. 18b/6		d.+ larġa 9a/3
	[=1]		[=3]
dümāvend	→Devāmend		E/Ē
	d.ī 18b/6		
	[=1]	è -	(<ET.èr-) imek, olmak, var
dünyā	(Ar.) Dünya		olmak, Yardımcı fiil
	d. 20a/6, 22b/8		bēşükde è.- ken 43a/14
	sebeb-i helāket-i d. 4a/12		hüb è.- ken 6a/10
	d.-yı ğaddār 20a/3		nēmerse è.- ken 34a/3, 34a/9
	d.+ ça 26b/10		olturup è.- ken 9a/13
	d.+ da 7a/1		dēr è.- kenler 10a/3
	d.+ dın 25b/12		ķorķutup è.- kensin 28a/3
	hırş-ı d.+ dın 4a/9		cāiz è.- mes turur 25b/8
	d.+ ğa 2a/9, 8b/13		körġen è.- mes 33b/12,
	d.+ ğaça 25b/12		39a/9
	d.+ nı 38b/11		nedin è.- mes 33b/1
	d.+ nıġ 18a/5		özi è.- mes 34b/1
	ehl-i d.+ nıġ 22b/8		bāķī è.- mes.dür 35a/15
	[=14]		bihraķ è.- mesdür 7a/7

	dék è.- mesdür 41b/5		[=1]
	ğarīb è.- mesdür 10a/14	Ebū 'Ömer	(ö.a.) Hadis hafızı
	meylıçe è.- mesdür 44b/4		e. 9a/9
	pāydār è.- mesdür 19b/5		[=1]
	pāyende è.- mesdür 7a/1	Ebū't-tāc	(Ar.) Tac sahibi. Güneş'in
	revā è.- mesdür 31a/11		sıfatlarındandır.
	[=21]		<i>Ol sebebđin Āf-tāb'ını</i>
Ebābekr-i Şıddık	(ö.a.) Dört halifenin ilki,		<i>Ebū't-tāc dērlē</i>
	peygamberimizin		e. 41a/7
	kayınpederi		[=1]
	hāzret-i e. 42b/8, 42b/11	Ebyāz	(ö.a.) Bir deniz yahut
	[=2]		nehir adı
ebedī	(Ar.) Sonsuza dek		deryā-yı a. 11b/10
	e. 7a/3		[=1]
	[=1]	ecel	(Ar.) Ecel, ölüm
ebr	(Ar.) Bulut		e. 6a/11, 22b/12
	e. 36b/4		şerbet-i e. 36a/9
	e.-i dut 15b/8		[=3]
	[=2]	ecrām	(<Ar. <i>cirm</i> 'in çoğulu) Cansız
ebuķalemūn	(Ar.) Bulunduğu ortama		cisimler
	göre renk ve şekil alan		e.+ nıng 11a/12
	sürüngen		[=1]
	e. 18b/3	ecsām	(<Ar. <i>cism</i> 'in çoğulu)
	[=1]		Cisimler
Ebu'l-ħakīm 'Ömer ibn Ebī Cehil ibn			e. 11a/12
Hişām	(ö.a.) İslam'a ve Hz.		[=1]
	Muhammed'e düşmanlık	edā	(Ar.) Yapma, yerine getirme
	yapan Kureys'in ileri		e. bol.-: Yapmak, Yerine
	gelenie.+ dın 43a/11		getirilmek 30a/15, 30b/4
	[=1]		[=2]
Ebūhārun	(ö.a.) Bir kuş adı	efzūn	(Far.) Fazla, çok
	e. 18b/3		e. kııl.-: Artırmak, çoğaltmak
	[=1]		44b/11
Ebu'l-mūnākıh	(Ar.)Seçen, temizleyen		[=1]
	anlamında İsrāfil adlı	ēge	(<ET. <i>idi</i>) Sahip, Tanrı
	meleğin sıfatı		i.+ sige 6b/11
	e. 26a/13		i.+ sini 48a/4

	[=2]		i. , 8b/4, 18a/7, 21b/14,
eger	(Far.) Eğer, Őayet e. 2a/4, 9b/9, 24b/9, 25a/14, 25b/7, 29b/15, 30a/7, 30a/15, 31b/1, 31b/2, 31b/4, 31b/9, 32a/5, 33a/11, 36b/16, 37b/10		24a/1, 25a/3, 25a/6, 25b/1, 30a/3, 30b/15, 31a/3, 31a/12, 31a/15, 31b/8, 32a/1, 32b/11, 35b/11, 37a/2, 37b/8, 38a/2, 38a/15, 40b/15, 41b/5, 41b/6, 42a/8, 42a/13, 42a/15, 42b/2, 43b/8, 43b/13, 45a/5, 45a/7, 45a/13, 45a/17, 45b/2, 45b/8, 45b/10, 45b/16, 46a/6, 47a/6, 47a/16, 47b/2, 47b/11, 48b/1, 48b/13, 49b/7, 50a/2, 50a/10
	[=16]		mu‘avvec-ü’ıııulü‘dur i.
egerçi	(Far.) Gerçi, her ne kadar e. 2b/11, 7a/1		48a/13
	[=2]		i.+ dür 31a/14
ėgin	Elbise yalnığ ıalsanđ ġgin. 35b/4		i.+ si 49b/2
	[=1]		i. yarım 45a/11, 45b/9
ėgiz	(<ET. <i>ediz</i>) Yůksek, ulu i. 32b/5, 34b/4		[=54]
	[=2]		ėkkilesi İkisi
ehl	(Ar.) Bir yere, bir topluluğa aidiyeti olanlar e.-i dũnyanınđ 22b/8 e.-i islām 30b/13, 34b/9 e.-i sũnnet 33a/3, 33a/4		i. 49b/8
	[=5]		[=1]
ejdehā	(Far.) Ejderha e. 19a/7, 48a/15, 48b/1 e.+ nı 45b/4 e.+ nınđ 48a/16		ėkkinçi İki sayısının sıra sayı sıfatı i. 1b/13, 10b/12, 11a/7, 11a/9, 12b/5, 14a/1, 16a/12, 17a/6, 18a/13, 18b/14, 46b/10, 47b/9
	[=5]		i.+ si 33b/2
ekber	(Ar.) Bůyůk e.+ dũr 44b/5 sa‘d-ı e. turur 44b/8, 45b/13		[=13]
	[=3]		ėl El
ėkin	Acaba i. 40a/7, 40b/3		ė.+ leride 28b/10
	[=2]		[=1]
ėkki	İki		elbette (Ar.) Mutlaka, Kesinlikle e. 35a/15, 45a/2
			[=2]

El-Ekil	(ö.a.) Terazi burcundaki üç yıldızdan biri. <i>Bu burcunınğ üç yıldızı bar turur: Simākū'r-rāmīh, El-ekil</i> e. 49b/1 [=1]	[=3]	El-vasaşa	(ö.a.) İkizler burcundaki bir yıldız adı e. 48a/9 [=1]
El-Ḥadīka	Bir kale adı e. 15a/14 [=1]		emānet	(Ar.) Emanet e.+ dür 6b/11 e.+ ni 6b/11 [=2]
èlig	El è.+ ilerini 20b/12 è.+ leri 31b/16 [=2]		èmdi	Şimdi è. 21a/12, 21b/9, 23b/2, 31a/13, 34a/13, 43a/9 [=6]
El-Ḳarneyn	Bir kilise adı e. 14a/3 [=1]		èmgel -	Zahmet çekmek i.- gen 9a/5 [=1]
el-ḳışşa	(Ar.) Kısacası, özetle e. 7b/2 [=1]		emīn	(Ar.) Emin e. bol.-: Emin olmak 20a/8 32a/5 [=2]
El-Ḳıyāme	Kudüs'te bir kilise e. 14a/3 [=1]		Emīrū'l-mū'minīn'Ömer (ö.a.)	Müslümanların emiri, ikinci halifesi Hz. Ömer ḫazret-i e. 42b/14 [=1]
èllig	Kırk dokuzdan sonraki sayı è. 36a/5, 37b/8, 46b/1 [=3]		emr	(Ar.) Emir, buyruk e. 26b/2, 27a/14, 44b/4 e.+ ini tut.-: Verilen emre uymak 25b/4 e. ḳıl.-: Emretmek 25a/5, 26b/14, 28a/8 e.+ lerige 47a/1 [=8]
elmās	(Ar.) Kıymetli bir taş e.-ı ermenī 13a/11 [=1]		emsāl	(Ar.) Misal, örnek e. 9b/9, 36a/1, 47a/13 e.+ ī 30b/4, 33b/13, 37a/8, 37a/10
El-Mülk	Bir kilise adı e. 14a/2 [=1]			
El-şamib	Bir bitki adı e. 18b/3 [=1]			
elt -	İletmek, götürmek è.- ip 27b/14, 28a/14 è.- se 39b/10			

	[=7]	bercā keltürmek è.- di 25b/4
enbiyā	(Ar.) Nebiler, peygamberler avval-u'l e. 26b/1 cemī' -i e. 16a/13 'ilm-i e. 7a/9	beyānı è.- di 44a/8 beyānıda è.- di 23b/1 bilse è.- di 6a/11 bolmap è.- di 27a/2
	[=3]	bolsa è.- di 33a/11, 33a/13, 33a/14
encānlık	(ö.a. Encān+lık) Encanlı, bir halk, ahali adı e. 17a/10	bu è.- di 43b/12 cāygāh kılp è.- di 20b/6 dāne-i dürr-i yegāne è.- di 23b/12
	[=1]	kelür è.- di 20b/7
Encidān	(ö.a.) Bir bitki adı e. 15b/8	kiter è.- di 33a/13
	[=1]	köydürmes è.- di 34b/8
Endālis	(ö.a.) Endülüs, İspanya deryā-yı e. 11b/8 şüret-i e. 16a/5 şehir-i e. 14a/7 e.+ niṅ 9b/10	ḳalğan è.- di 6b/4 ḳoyulur è.- di 33a/11 mihmānım è.- di 40a/12 mihter-i isrāfil è.- di 26a/6 ne è.- di 25b/1, 39b/15
	[=4]	ol è.- di 39b/5
endekī	(Far.) Azıcık e. 25a/1	olturup è.- di 3a/13
	[=1]	olturur è.- di 29a/13
endişe	(Ar.) Merak, kaygı e. ḳıl.-: Düşünmek, merak etmek, 19a/13	şal<la'allāhu'aleyhi vesellem> è.- di 7a/14
	[=1]	yatıp è.- di 20b/4
engiz	(Far.) Hareketli, kımlıdayıcı e. turadur 34b/3	yēsenṅ è.- di 3b/11 yētip è.- di 21b/6 yētmes è.- di 3a/12
	[=1]	yıl è.- di 35a/8, 35a/10, 35a/11, 35a/12
ēr -	Yardımcı fiil alışur è.- di 33a/12, 33a/14 aytıp è.- di 40a/14 aytur è.- di 6a/8 bar è.- di 20b/1, 20b/2, 27b/8, 28b/10, 43a/9, 43b/1, 50a/14 başı è.- di 44a/2	yıllık è.- di 27a/3 yoḳ è.- di 25b/2 yörür è.- di 22a/7 'ömriçe è.- di 35a/9 körüp è.- diṅ 42b/9 ḳalmas è.- diṅ 22b/3

	dép è.- diler 43a/5	értesi	Ertesi, sonraki
	hayrānlıkda è.- diler 42b/13		è. 38a/13
	kelür è.- diler 27b/6		[=1]
	olturup è.- diler 7b/9	ervāh	(Ar.) Ruhlar
	turar è.- diler 27b/6		e. 30b/11, 31a/7
	vaşiyet kılıp è.- diler 43a/2		e.+ ninġ 17a/3
	è.- dim 40b/3		[=3]
	kiter è.- dim 3b/11	Ervend	(ö.a.) Hemedan şehrinin
	è.- mes 2a/9		batısında bir daġ
	bar è.- miş 10a/9		kūh-ı e. 12b/12
	dér è.- mişler 10a/10		[=1]
	çıktı è.- se 39a/6	Esed	(Ar.) Arslan burcu
	dèdi è.- se 3a/7, 6a/4		e. 44b/11, 48b/10
	rıhlet kıldılar è.- se 42b/7		[=2]
	[=68]	eşer	(Ar.) Eser
èri -	Erimek		e. kııl.-: eser meydana
	è.- p 24a/1		getirmek 31a/16
	[=1]		e.+ ler 32a/10
èrit -	Eritmek		[=2]
	è.- ip 37b/13	Esved	(1) (ö.a.) Azerbaycan'da bir
	[=1]		çeşme
Erivan	(ö.a.) Ermenistan'da bir		deryā-yı e. 11b/10
	şehir		(2) Siyah
	şehr-i e. 14a/6		hacer-ü'l e.: Cennet'ten
	[=1]		geldiğine inanılan
erkān	(Ar.) Esaslar, rükünler		Kabe'deki taş 13b/10
	tafşîl-i e.+ larıġa 23a/13		[=2]
	[=1]	eş -	Ovmak
erkek	Erkek		e.- ip turġay 49a/12
	e. turur 48b/11		[=1]
	[=1]	eşcār	(Ar.) Aġaçlar
Ermenī	Ermeni		e.+ lar 15b/7
	elmās-ı e. 13a/11		[=1]
	[=1]	eşek	Eşek
Ermeniyye	(ö.a.) Ermenistan		è.+ ke 48b/5
	şehr-i e. 14a/7		è.+ ninġ 36a/3
	[=1]		[=2]

ēşik	Kapı, ev girişi è.+ leriĝe 43a/7 [=1]		6a/2, 6b/10, 7b/10, 8a/1, 8a/6, 8b/3, 19a/9, 20a/2, 21a/8, 21b/7, 21b/11,
ēšit-	İşitmek, duymak è.- ip 43b/10 è.- ipmen 9b/3 è.-ŝitken 10a/5 è.- mek 23b/2 è.- ti 21b/1 [=5]		22a/10, 22a/11, 22a/13, 23a/4, 23a/7, 25a/5, 26b/14, 27b/11, 28a/2, 28a/10, 28a/13, 29b/15, 30b/2, 35a/3, 36a/8, 37b/9, 39b/7, 39b/14, 40a/2, 40a/4, 40a/6, 40a/12, 40b/6, 42b/9,
ét -	Yapmak è.- gen turur 29b/12 è.- gen.i 9a/5 Yardımcı fiil memnūn è.- ip 6a/8 sarf è.- ip 50a/12 zıkr è.- se 25b/7 yoĝ è.- tinĝ 6a/1 [=6]	éyle -	43b/4 [=44] Yardımcı fiil āŝkārā è.-: Belli etmek 6a/13 tayyār è.-: Hazırlamak 3b/8 [=2] (ö.a.) Yengeç burcunda bir yıldız re's-ü'lbev̄m <. 48b/10 [=1]
étek	Elbisenin alt uçları è.+ leridin 43b/14, 44a/1 è.+ leriĝa 42b/6 [=3]	eyvān	(Ar.) Köşk e.+ larını 27a/15 [=1]
étrāf	(Ar.) Taraflar, yanlar e.-ı 'ālemeddür 10a/14 [=1]		F
eŝkāl	(Ar.) Ŗekiller e.+ lerde 32a/10 e.+ lerini 39b/2 [=2]	fāhir	(Ar.) Deĝerli hil'at-ı f. 6a/8 [=1]
evrül -	Dönmek e.- di 43b/14 [=1]	fāhr	(Ar.) Övünme f. kııl.-:Övünmek 2a/9 2a/12, 2a/10 [=3]
éy	Ey, seslenme edatı è. 2a/3, 2a/6, 2a/10, 2b/6, 2b/11, 3a/1, 3a/4, 3a/8,	faķir	(Ar.) Yoksul, çaresiz f. 9b/1 [=1]
		fānī	(Ar.) Ölümlü, geçici

	‘ālem-i f.+ din 42b/7 f.+ dūr 36a/11 [=2]	feh̄m	(Ar.) Anlama, idrak f. 3b/7 [=1]
fark	(Ar.) Fark f. kı̄l.-: Ayırmak 31a/13 [=1]	felāsife	(<Ar.feylesofun çoğul şekli) Felsefeciler, filozoflar melā’ike-i f.+ niṅg 30b/10 [=1]
Fārs	(ö.a.) İran ülkesi f. 28a/11, 49a/8, 49b/13 deryā-yı f.: İran’daki denizin adı 12a/11 kenīse-i f.: İran’daki bir kilisenin adı 14a/3 şehr-i f. 15a/1 f.+ da 28a/11 [=7]	felec	(Ar.) Felç f. 31a/6 [=1]
Fārsiyye	(ö.a) İran şahre-i f. 13b/7 [=1]	felek	(Ar.) Gökte yer tutan varlık, gök cismi, gezegen f. 41a/2 f.-i atlas.: Bütün felekleri çevrelediğine ve içinde hiçbir yıldız bulunmadığı dokuzuncu gök katı 33b/8, 33b/9
faşl	(Ar.) Bölüm f. 10b/7 f.+ ları 19a/11 [=2]		f.-i kamer.:Ay turur 33b/2 f.-i merrīḥ.: Beşinci gök, Mars 33b/4 f.-i müşterī.: Altıncı gök, Jüpiter 33b/5 f.-i şems.: Güneş 33b/4 f.-i zuḥal.: Satürn 33b/5 f.-i Zühre.: Üçüncü gök katı, Venüs 33b/3 f.-i ‘uṭārid.: İkinci gök katı, Merkür 33b/2 f.+ i 45a/9 f.+ i.ni 45b/9 f.+ ini 45a/10 cemī’-i f.+ lerdin 45a/9 f.+ lerni 33a/2 f.+ ni 41b/3 [=16]
faşlgine	(<Ar.fasl+Tr.gine) Bir anlık f. 23a/10 [=1]		
fatrak	(<Tr.pat+rak) En çabuk f. 39b/10 [=1]		
fāyide	(Ar. <i>fā’ide</i>) Fayda, yarar f. 41b/15 f. ber.-: Fayda vermek 20a/2 f.+ si 21b/10 [=3]		
fazilet	(Ar.) Fazilet, erdem f.+ leride 17b/9 f.+ leriniṅg 17b/11 [=2]		

felek-perest	(<Ar.felek+Far.perest) Dünya'ya düşkün olanlar f.+ dürlər 33b/7 [=1]		[=1]
feleng	(<Far.peleng) Panter f. 19a/1 [=1]	Fergāna	(ö.a.) Özbekistan'da geniş bir bölge şehr-i f. 15a/1 [=1]
Femmü'l-bevāb	(ö.a.) İdec ve Ehvaz'da ırmakların kesiştiği yere verilen ad deryā-yı f. 12a/12 [=1]	ferh	(Far.) Bitkilerin diplerinde çıkan filiz f. 16a/1 [=1]
Femmü'l-esed	(ö.a.) (Şeklinin arslana benzemesinden dolayı) Suyun çıktığı yere verilen ad deryā-yı f. 12a/12 [=1]	Ferid	(ö.a.) S.Arabistan'da Medine yakınlarında bulunan tarihi bir saray adı kaşr-ı f. 15a/12 [=1]
fenā	(Ar.) Yok, yok olma, ölümlü f. 6b/13, 30b/14 f. bol.-: Yok olmak 31a/10, 31a/9 f.+ dur 35b/15 [=5]	Ferīdūn	(ö.a.) Pişdadi saltanatının altıncı şâhı f. 12b/7 [=1]
fenālık	(<Ar.fenā+Tr.lık) Yokluk f. 19b/6 [=1]	feri:şte	(Far.) Melek f. 24a/4, 31a/14, 31b/15, 39b/14, 40a/1, 40a/5, 40a/9, 40a/11, 40b/6 f.-i muqarrebniᅇ 10b/10 f.+ ge 39b/9 f.+ ĩ 28b/13, 29b/5, 31b/6, 32a/14, 32b/8 f.+ ĩdür 26b/1 f.+ ĩdürler 27a/7, 27a/12 f.+ ler 1b/9 cemī'-i f.+ lerniᅇ 39a/13 f.+ niᅇ 29b/6, 39b/8, 40b/8 [=24]
ferāset	(Ar.) Anlayış, idrak f. 9b/5 f.+ i 3b/7 [=2]	fermān	(Far.) Ferman, buyruk f. boldı 40a/8 f.+ ı 27a/14, 44b/4 f.+ ıdadurlar 32a/8 f.+ imdadur 8a/3
ferbānusluk	Bir halk, ahali adı f. 17b/4 [=1]		
Fercān	(ö.a.) Bir şehir adı f. 15b/3		

	taht-ı f.+ imdadur 8b/1 f.+ ını 26b/3 f. kıldı 26a/5 [=8]		[=2]
fermānla -	(<Far.ferman+Tr.la) Buyurmak f.- duḡ 41a/12 [=1]	Feverān	(ö.a.) Bir bitki adı f. 18b/10 [=1]
ferrende	→perrende f. 8a/13 [=1]	Feylesof	(Ar.) İskender ile görüşen heyetten bir bilge f. 2b/3, 2b/6, 2b/10 f.+ mı 2b/5 [=4]
ferseng	(Far.) Mesafe ölçüsü, 3 millik mesafe ölçüsüdür. f. 37b/11 f. turur 37b/9, 42a/14, 45a/17, 46a/2, 46a/8, 46b/1, 46b/17 [=8]	fiçak	Bıçak f. 48b/7 [=1]
Fersubār	(ö.a.) Bir bitki adı f. 15b/14 [=1]	fisk	(Ar.) Yoldan çıkma, azıtma f. 9a/10, 9a/11, 15b/14 [=3]
Faryābī/Fāryāb	(ö.a.) Belh yakınlarında bir nehir deryā-yı f. 12a/13 [=1]	fikr	(Ar.) Fikir, düşünce f. 23a/11 [=1]
ferzend	(Far.) Evlat f. 7a/1, 20a/2, 22b/9 f.-i ādem 21a/4, 23a/7, 36a/8, 37b/9 f.-i ādemniḡ 16b/14 f.+ iḡa 41a/15 f.+ inḡni 22a/14 f.+ ĩ 41b/15 f.+ lerini 18a/12 [=12]	fil	(Ar.) Fil f. 18b/13, 30b/4, 34a/9, 34a/15 f.+ ni 33b/14, 34a/2, 34a/5, 34a/8 f.+ niḡ 31b/7 [=9]
fesād	(Ar.) Fesat, fitne f.+ ġa 9a/10, 9a/11	fi'l-hāl	(Ar.) O anda, hemen f. 6b/4, 30a/7, 30a/8 [=3]
		Filistīn	(ö.a.) Filistin ülkesi f. 47b/6 şehir-i f. 15a/1 [=2]
		Fir'avnī	(Ar.) Musa peygamber zamanında yaşayan Mısır hükümdârı Firavun'a ait (saray) f. 15b/3

	[=1]		[=1]
fırdevs	(Ar.) Cennet, behişt f. 29b/9 f.+ ni 30a/2	Furāt	(ö.a.) Fırat nehri deryā-yı f. 12a/11
	[=2]		[=1]
fırifte	(Far.) Aldatılmış, aldanmış f. bol.-: aldanmak 22a/2 f. kııl.-: aldatmak 22b/11	Furkân	(Ar.) Kur'an-ı Kerim f.-ı hamîd 23b/3 f.-ı hamîdde 27a/4, 37a/16
	[=2]	fut	→ put f.+ larığa 32b/2
fırûze	(Far.) Açık mavi renkli ve değerli yüzük taşı f. 13b/5		[=1]
	[=1]	Fuṭur	(فطر) Zehirli mantar k. 37a/2
fişâne	(<Far.pîşane) Alın f.+ side 26a/7 f.+ siğa 19b/5	fuzalâ	[=1] (Ar.) Fazilet sahipleri, erdemli kişiler f.+ lar 4a/6 f.+ larınığ 7a/4
	[=2]		[=2]
fiti -	→ biti- f.- pdürler 7b/1	fülful	Karabiber f. 15b/14
	[=1]		[=1]
fitnelig	(<Ar.fitne+Tr.lig) Fesatlık, bozuculuk f.+ iniğ 18a/6	für	→ pür f. 2b/1
	[=1]		[=1]
ful	→ pul f.+ unğ 21b/13	Fürs	(ö.a.) Bir çeşme yahut kaynak adı 'ayn-u'l f. 12a/13
	[=1]		[=1]
fülâd	(<Ar.pulad) Çelik f. 13b/3	füşür -	(<Tr. pişir-) Pişirmek f.- se 31b/10
	[=1]		[=1]
fulân	(Ar.) Falan, filan f. 9a/10, 28a/6, 28a/9, 40a/14, 40a/15		G/Ġ
	[=7]		
fulânça	(<Ar.falan+Tr.ça) Falanca (şey) f. 28a/9	ğaddarlık	(<Ar.gaddar+Tr.lık) Merhametsizlik

	ğ.+ mınğ 18a/6 [=1]		ğ. bolma.-: Gösterişli, mağrur olmamak 36a/8 [=2]
ğaddār	(Ar.) Merhametsiz dünyā-yı ğ. 20a/3 [=1]	ğavğā	(Far.) Gürültü ğ.+ sınığ 11a/14 [=1]
ğāfil	(Ar.) Gaflette olan, dikkatsiz ğ. bol.-: Gaflette olmak 26a/10 [=1]	ğāyet	(Ar.) Nihayet, son, son derece ğ.+ niğ 17a/5 [=1]
ğalebe	(Ar.) Üstün gelme, üstün olma ğ. kıl-: Üstün gelmek, alt etmek 20b/4	ğāyib	(Ar.ğā'ib) Görünmeyen, kayıp ğ. bol.-: Kaybolmak 22b/4 [=1]
ğam	(Ar.) Kaygı, keder ğ. Yē.-: Kaygılanmak 28a/13 [=1]	Ğazneyn/Ğaznīn	(ö.a.) Gazne şehr-i ğ. 15a/1 [=1]
ğarayıblık	(<Ar.garayıb+Tr.lık) Gariplikler, ilginçlikler ğ.+ mı 39a/15 [=1]	Ğaznī	(ö.a.) Afganistan'da bir yer adı Gazne şehr-i ğ. 14b/14 [=1]
ğaraż	(Ar.) Maksat, gaye ğ. 2b/6, 8b/8, 9a/14, 9b/3, 22b/8 [=5]	genc	(Far.) Hazine g.-i aḥvār 16b/13 g.-i berüber 16b/12 g.-i cemşīd 16b/13 g.-i dāvud 16b/11 g.-i ḥa ^v rezm 16b/13 g.-i mülk-i rüm 16b/11 g.-i nihāvend 16b/12 g.-i 'ād 16b/12 temām-ı g.-i 'ālemdin 6a/9 g.+ ler 16b/10 [=10]
ğarāyibāt	(Ar. ğarā'ibāt) Gariplikler, şaşılacak şeyler ğ.+ lar 9b/15 ğ.+ larını 9b/2 ğ.+ larınığ 10b/8 [=3]	genc-nāme	(Far.) Hazine kitabı g.-i iskender 16b/12 [=1]
ğarīb	(Ar.) Garip, şaşılacak ğ. ėmesdūr 10a/14 [=1]	gerd	(Far.) Çevre, yöre
ğarre	(Ar.) Gösterişli, mağrur ğ. 45a/2		

	g.+ ide 30a/8, 30a/9, 31a/4 [=3]	göl	(Far.) Gül g. 20b/4 g.-i reyḥān 46b/8 g.+ din 29b/10 g.+ dür 37a/8 [=5]
girān-rev	(Far.) Ağır giden, yavaş seyr eden, ağır yürüyüşlü g. 48b/4, 49a/2, 49b/4, 50a/1 g. turur 47b/10 [=5]	göl-i beyābān	(Far.) Mitolojik bir şeytanî varlık, Gulyabani ğ.+ larnıḡ 18a/11 [=1]
girībān	(Far.) Yaka g.+ dın 22b/12 [=1]	gümān	(Far.) Şüphe g. 33b/13 [=1]
giyāh	(Far.) Bitki g.+ larnıḡ 36b/3 [=1]	gümār	(Far.) Kepçe g.+ nı 21a/2 [=1]
gūr	(Far.) Kabir, mezar g.+ ler 16a/12 [=1]	günāh	(Ar.) Günah g.+ ıda 21a/11 g.+ ıdın 21b/1 g.+ ımdın 21a/13 g.+ ımı 9a/14, 22a/3 [=5]
Ġūr	(ö.a.) Herat'ta dağlık bir bölge ğ. 39a/4 şehr-i ġ. 14b/14 [=2]		Ĥ/H/Ĥ
ġurāb	(Ar.) Karga ğ. 18b/9 [=1]	ĥ^vāb	(Far.) Uyku ĥ. 22b/9 [=1]
gūristān	(Far.) Kabristan, mezarlık g.-ı b<ā>ki.: Cennetül Baki mezarlığı 43a/5 g.+ larnı 27b/1 [=2]	ĥabar	(Ar.) ĥ. 10a/1 ĥ. ber.-: haber vermek, bilgilendirmek 6a/14, 27a/4, 36a/14, 37a/12, 37a/16, 39a/10, 44a/9 ĥ.+ de 7b/6, 28b/7 ĥ.+ ı 34a/1, 34a/5, 34a/8 ĥ. kıldılar 9a/9
Ġūrлуқ	(ö.a. <Ġūr+luқ) Gur'da yaşayanlar ğ. 17b/4 [=1]		
gūyā	(Far.) Sanki g. 24b/8, 33b/10 [=2]		

	[=14]		kūh-ı h. 13a/3
Habel	(ö.a.) Bir dağ adı.		[=1]
	kūh-ı h. 13a/3	hādīm	(Ar.) Yıkan, yıkıcı
	[=1]		Hādīmü'l-kaşur Azrail'in
hābise	(Ar.) Kötü, çirkin varlıklar		sıfatlarından biri
	h.+ lerniᅡgar 18a/8		h. 27a/13
	[=1]		[=1]
Hābūr	(ö.a.) Fırat bölgesinde bir	hādīş	(Ar.) Hadis
	nehir		h.+ de 26a/4, 29b/2
	deryā-yı h. 12a/3		[=2]
	[=1]	Hādrā	(ö.a.) Hz. Muāviye'nin
Hacer	(ö.a.) (1) Semūd kavminin		yaptırdığı büyük bir kubbe
	kabirlerinin bulunduğu		h. 15a/14
	şehir. (2) Taş		[=1]
	şehir-i h. 14b/2	Hādrāmūt	(ö.a.) Yemen'in güneyinde
	h.-ü'l esved: Hacerü'l-Esved		bir bölge adı
	taşı 13b/10		h. 14b/1
	[=2]		h.+ dağı 16b/9
hācet	(Ar.) İhtiyaç, gereklilik		[=2]
	h. 24b/12, 43b/6	h^vāhla -	(Far.) İstemek
	h.-i 'ömr-i dirāz 9b/5		h. h.- sa 35b/3, 43a/3
	każā-yı h.: İhtiyaç gidermek		[=2]
	3a/13, 3b/2, 3b/9, 3b/13	Hāk	(<Ar.hakᅡ) 1. Allah, Tanrı
	h.+ i 24b/10		h. 7a/3, 9b/7, 10b/1, 23a/3,
	kān-ı h.+ lerni 38a/8		23a/8, 23b/2, 23b/7,
	[=9]		23b/11, 24a/6, 24a/9,
hāçır	(Mo.) Katır		24a/13, 24b/9, 25a/2, 25a/5,
	h. 18b/13, 24a/5		26a/6, 26b/2, 26b/14, 27a/3,
	h.+ nıᅡg 36a/4		27a/14, 28b/3, 29a/1, 29b/6,
	[=3]		29b/15, 30a/12, 33a/5,
had(d)	(Ar.) Sınır, derece		33a/8, 33a/15, 34b/10,
	h.+ mı 20b/13		35a/4, 35a/12, 35b/3, 35b/6,
	[=1]		35b/8, 35b/13,
hadeng	(Far.) Kayın ağacı		36a/14, 37a/12, 37a/16,
	h. 15b/10		37b/2, 38a/6, 39a/10,
	[=1]		39a/11, 39b/12, 39b/15,
Hādīd	(ö.a.) (حديد) Bir dağ adı.		

	40a/5, 40a/7, 40a/13, 40b/4, 40b/7, 44a/9, 44b/3, 47a/5 ḥazret-i ḥ. 19b/7, 23b/13, 24a/4, 37b/16 nisyān-ı ḥ.+ ğa 25b/7 ḥ. te‘ālā 26a/4, 28a/8 ḥ. te‘ālādın 26b/8 2. Doğruluk ḥ. 31a/13 [=60]		ḥ. 37a/10 [=1] (Far.) İstemek ḥ.- p 30a/2 ḥ.- sa 19b/3, 28b/6, 28b/7 ḥ.- ydur 8a/4 [=5]
ḥak(k)	(Ar.) İlgi, alaka ḥ.+ mda 27a/4 [=1]	ḥāla -	(Ar.) Kurtuluş ḥ. 30b/8 ḥ. bol.-: Kurtulmak 31a/7, 32a/6 [=3]
ḥākī	(Far.) Toprak rengi ḥ. 49a/1, 49b/16 [=2]	Ḥalāt	(ö.a.) Bir deniz yahut nehir adı deryā-yı ḥ. 12a/3 [=1]
ḥakīm	(Ar.) Bilge ḥ. 3a/1, 3a/3 ḥ.+ i 2a/13 [=3]	ḥalāyık	(Ar.) Yaratılmışlar cemī‘-i ḥ.+ nınḡ 19b/8 [=1]
Ḥakīm-i Hemmedān<ī>	(ö.a.) Bilge Hemedan ḥ. 3b/5, 6a/1 [=2]	Ḥaliç	(ö.a.) Bir ağaç adı ḥ. 15b/10 [=1]
ḥakīr	(Ar.) Değersiz ḥ. 9b/1 [=1]	ḥalīk	(Ar.) Yaratan ḥ.+ ı 19b/8 [=1]
ḥāl	(Ar.) Durum, vaziyet ḥ. 22a/5, 29a/15 ḥ.+ de 20b/10 ḥ.+ dur 22a/10 ḥ.+ ğa 22b/3, 42a/4 ḥ.+ ıġa 31b/2 ḥ.+ ımġa 39b/11 ḥ.+ larġa 22b/1 [=9]	ḥalk	(Ar.) Halk, ahali ḥ.+ ğa 47a/2 ḥ.+ ı 28b/4, 28b/5 ḥ.+ ıġa 44b/16 ḥ.+ lar 38b/8 ḥ.+ larınınḡ 6a/9 [=8]
ḥālā	(Ar.) Şimdi, bu defa	ḥalk	(Ar.) Boğaz ḥ.+ nı 45b/3 [=1]
		ḥām	(Far.) Olgunlaşmamış ḥ. 36b/2

	[=1]		mā-ü'l h. 12a/2
Ḥamām	(ö.a.) Bir bitki adı. Hamam otu olabilir.		[=1]
	h. 18b/5	ḥar	(Far.) Eşek
Ḥamāmā	(Ar.) Yanına gelen insanları rahatlatan ve uyuşturan bir çeşit ağaç		h. 18b/13
	h. 15b/9	ḥarāc	[=1]
	[=1]		(Ar.) Harac, vergi
ḥamd	(Ar.) Şükür		h.-ı memleketdür 22a/1
	h.-ı bīḥad 1b/3	ḥarāret	[=1]
	[=1]		(Ar.) Sıcaklık, susuzluktan ateş basması
Ḥamel	(ö.a.) Koç burcu		h.+ din 39b/6
	h. 44b/14, 47a/15, 47b/4, 47b/7	ḥarātım	[=1]
	h.+ ğa 47a/10		Tanıkladılmadı. Bir hayvan adı olması muhtemeldir.
	[=5]		h. 19a/5
ḥamīd	(Ar.) Tanrı'nın çok övülen, şükredilen anlamlarındaki adı	ḥarbe	[=1]
	furqān-ı h.: Kuran-ı Kerim 23b/3		(Ar.) Süngü
	furqān-ı h.+ de 27a/4, 37a/16	ḥareket	h.+ ī 46a/10
	[=3]		[=1]
Ḥanel	(ö.a.) Bir şehir adı		(Ar.) Hareket
	şehir-i h. 14b/2		h. kıl.-: Harekete geçmek 36b/12
	[=1]	ḥarem	[=1]
hang	(Far.) Şaşmış		(Ar.) Özel alan, yasaklı bölge
	h. bakıp kal.-: Şaşırp kalmak 10a/4		h.-i ḥāş 7b/4
	[=1]	Ḥārezm	h.-i süleymān 7a/14
Hanūt	(Ar.) Ölü için kullanılan ilaç, ot		ḥavl-ı h.+ lerni 27b/1
	şecer-ü'l h. 16a/3		[=3]
	[=1]	Ḥārezm	(ö.a.) Harezmi denizi.
ḥār	(Far.) Ateş		deryā-yı h. 12a/2
		Ḥārezm	[=1]
			(ö.a.) Hazar denizinin doğusunda geniş bir şehir
			genc-i h. 16b/13
			şehir-i h. 14b/3
			[=2]

Ḥargāhlık	(ö.a. < ḥargāh+lık) Hargāhlı, bir halk, ahali adı ḥ. 17a/13 [=1]	ḥasretā	(Ar.) Ah vah ḥ. 22b/14 [=1]
ḥarīmlik	Mekke ve Medine arasında yaşayanlar ḥ. 17a/13 [=1]	ḥaṭ	(Ar.) Yazı ḥ. piti.-: Yazı yazmak 25b/12 [=1]
ḥāriṣrak	(<Ar.ḥāriṣ.+Tr.raḳ) Daha hırslı ḥ. bol.-: Daha hırslı olmak 8b/10 [=1]	ḥaṭāf	(Ar.) Kırlangıç ḥ. 18b/5 [=1]
Ḥ^vāristān	(ö.a.) Bir şehir adı. şehir-i ḥ. 14b/3 [=1]	ḥatun	Kadın ḥ. 7b/10, 22a/1, 22a/2, 46b/16, 47b/14, 49a/2, 49a/6, 50a/3 ḥ.+ dın 21b/13 ḥ.+ ı 20b/1 ḥ.+ ını 21b/3, 21b/4 ḥ.+ larnıṅ 17a/6 ḥ.+ nıṅ 7b/6 ḥ.+ unṅ 21b/12 ḥ.+ unṅni 22a/14 ḥ.+ umnı 21b/8 [=17]
Ḥars	(ö.a.) Ermenistan'da bir dağ kūh-ı ḥ. 13a/2 [=1]		
Ḥārūt	(ö.a.) Kur'an'da zikredilen bir melek adı ḥ. 18a/9 [=1]		
ḥāṣ	(Ar.) Özel, hususi ḥarem-i ḥ. 7b/4 [=1]		
ḥāṣa	(Ar.) Özellikle ḥ. 29b/12, 30b/9, 32a/8, 32a/9, 37a/2 [=5]	ḥavan	(Far.) Tahtadan, madenden ya da plastikten yapılmış kap. ḥ.+ da 7b/8 [=1]
ḥāşıl	(Ar.) Ortaya çıkmış, olmuş ḥ. al.-:Elde etmek 23a/5 ḥ. kı1.-:Elde etmek 2a/2 [=2]	ḥavāş	(Ar.) Nitelikler ḥ.+ ıda 17a/1 [=1]
ḥāşiyet	(Ar.) Özellik, nitelik ḥ.+ lerini 30a/5 [=1]	ḥavās	(Ar.) Duyular ḥ.+ larnıṅ 17a/4 ḥ.-1 bāṭınını 1b/6

	h.-ı zāhirī 1b/5		ḥayvānāt	(Ar.) Hayvanlar
	h.+ında 1b/11			h. 36b/14
	[=4]			cemī'-i h. 36b/10
ḥavl	(Ar.) Etraf, çevre			h.+ dın 45b/4
	h.-ı ḥaremlerni 27b/1			[=3]
	[=1]		ḥayz	(Ar.) Kadınlarda bir ayın
ḥayāl	(Ar.) Hayal, düşünce			belli bir bölümünde görülen
	h.+ ımızını 7b/13			kadınsal bir durum
	h.+ i 41a/6			h. 17a/6
	h.+ idin 19b/4			h. kör.- Kadınlarda ay
	h. kııl 2a/7			halinin yaşanması 30b/6
	[=4]			[=2]
ḥayāt	(Ar.) → ḥayāt		Ḥayz	(ö.a.) Bir şehir adı.
	mā-ü'l h.: Hayat suyu 12a/1			şehir-i h. 14b/3
	[=1]			[=1]
ḥayāt	(Ar.) Hayat, canlılık		Ḥvāz	(ö.a.) Bir şehir adı
	h.+ ığa 41a/4			şehir-i h. 14b/4
	[=1]			[=1]
ḥayrān	(Ar.) Şaşmış		Ḥazar	(ö.a.) Kafkaslarda bulunan
	h. 20a/1			Hazar denizi kenarındaki
	h. kal.-: Şaşırmak 39b/14			şehir
	[=2]			şehir-i h. 14b/3
	[=1]			[=1]
ḥayrānlık	(Ar.ḥayrān+Tr.lık)		ḥazāyin	(Ar.) Hazine
	Şaşırmışlık			cemī'-i h. 8b/2
	h.+ da êrdiler 42b/13			[=1]
	h.+ da 40b/3			[=1]
	[=2]		ḥazer	(Ar. sakınma, çekinme)
ḥayret	(Ar.) Şaşkınlık			h. kııl.-: Sakınmak,
	h. 20b/12			çekinmek 33a/5
	[=1]			[=1]
ḥayvān	(Ar.) Hayvan		ḥāzır	(Ar.) Hazır
	h. 45b/17			h. kııl.-: Hazırlamak 6a/12
	h.+ dın 47a/2			2b/5
	h.+ ğa 32b/12, 40b/13			[=2]
	h.+ ıdın 41b/12		ḥazīne	(Ar.) Hazine, define
	h.+ lar 1b/7-8			h. 7a/7
	[=6]			[=1]

Haznü's-şakar (ö.a.) Bir yer adı		h.-i ya'qub 16b/3
h. 15b/2		h.-i yūsuf 16b/4, 26b/12
[=1]		h.-i 'īsā'aleyhi'sselām 10a/7
hazret (Ar.) Saygı için kullanılan ifade		h.-i 'īsā'aleyhi'sselāmğa 7a/13
h.-i ādem 7a/11, 16b/1, 17b/9		h.-i 'ömer 43a/2, 43a/6
h.-i bibi'āyişe 42b/5, 42b/12, 43a/8	hediye	[=53]
h.-i bibi'āyişening 42b/10, 43a/7		(Ar.) Hediye
h.-i cebrā'īl 26b/15		h.+ si 8b/5
h.-i danyāl 16b/4	helīlec	[=1]
h.-i dāvud 7a/13, 16b/1		(<Far. helīle) Sıcak iklimlerde yetişen ve tohumları müşhil olarak kullanılan bitki
h.-i ebābekrişiddik 42b/8, 42b/11		h. 16a/2
h.-i emīrū'lmü'minīn'ömer 42b/14	hem	[=1]
h.-i haq 19b/7, 23b/13, 24a/4, 37b/16		(Far.) ve, hem, da/de
h.-i ibrahīm 16b/2		h. 2a/7, 7a/8, 8a/7, 8a/12, 10a/9, 10a/11, 10b/2, 12b/10,
h.-i idris 40a/4		14a/5, 17a/9, 18b/2, 19b/3, 20b/2, 22a/11, 22b/5, 22b/7, 24a/8,
h.-i iskender 2b/5, 6a/5, 6b/2, 6b/7		26a/13, 27a/9, 27a/10, 27b/8, 30b/12, 30b/14,
h.-i loqmānning 35a/8		31a/9, 31b/12, 31b/16, 32a/3, 32b/7, 35a/11,
h.-i mihter-i cebrā'īl 26a/14		35b/15, 36a/11, 38a/11, 38a/14, 38b/14, 38b/16,
h.-i mihter-i isrāfil 29b/3		40a/10, 41b/10, 42b/12, 43a/1, 46b/10, 48a/3, 48a/8, 48b/4
h.-i mihter-i süleymān 7b/5		h. boldı 7b/4
h.-i muḥammedmuştafa 17b/10, 35a/1		pāyide h. kılmadı 22b/6
h.-i mūsā 7a/12, 16b/2		[=48]
h.-i nūh 35a/7		(ö.a. Hemedān+lık)
h.-i peygāMBER 26b/9, 29a/12, 29b/13, 42b/7	hemedānlık	Hemedanlılar
h.-i süleymān 7b/7, 7b/11, 8a/11, 27b/5, 27b/7, 27b/14, 28a/2, 28a/7		

	h.+ da 9b/15-10a/1 [=1]	hem-mizāc	(<Far.hem+Ar.mizāc) Mizaçları, yaratılışları aynı h. turur 42a/6 [=1]
hemīşe	(Far.) Daima, sürekli h. 7a/9, 20a/9, 31a/4 [=3]	hem-rāh	(Far.) Yol arkadaşı, yoldaş h. 49a/14 h.+ ıdur 30a/8 [=2]
hemme	(Far.) Bütün, hepsi, tamamı h. /6, 8b/1, 20a/8, 32a/7, 32b/5, 36b/10, 36b/11, 36b/13, 37a/6, 38b/4, 38b/7, 38b/8, 44b/12, 45a/6 h.-i cānverler 36b/7 h.-i cihān 36b/7 h.-i maḥlūqāt 23b/6 h.-i mevcūdāt 23b/6 h.-i nūrları 37a/9 h.-i ‘ālem 8a/2 h.-i ‘ālemni 2a/6 h.+ din 26a/3, 34b/5 h.+ ni 1b/15, 25b/9 h.+ niṅ 19b/5, 34a/14, 35a/12, 36b/14 h.+ si 19b/9, 23b/7, 28b/5, 34a/11, 34a/13, 35b/5, 36a/9 h.+ sini 28b/6 h.+ siniṅ 9a/13 [=38]	hem-şohbet	(<Far.+Ar.) Arkadaş, dost h. bol.-: arkadaş olmak, sohbet etmek 40a/3 [=1]
		her	(Far.) Her h. 1b/14, 3a/10, 9b/13, 10b/5, 19b/9, 19b/10, 24b/7, 25a/10, 25b/5, 26b/4, 26b/10, 27b/3, 27b/5, 28b/9, 29a/4, 29a/5, 29b/5, 30a/6, 30a/10, 30a/14, 30b/5, 31a/1, 31a/4, 31a/12, 31a/15, 32a/4, 32b/2, 32b/13, her bir 10b/6 34a/10, 34a/11, 34a/15, 34b/10, 35a/4, 35a/9, 35a/14, 35b/2, 35b/11, 35b/15, 36a/8, 37a/1, 37a/3, 40a/8, 41a/3, 41a/5, 41b/12, 41b/14, 41b/15, 42a/2, 42a/8, 42b/4, 44b/16, 45a/1, 45a/11, 45a/12, 45b/8, 45b/9, 45b/10, 46a/5, 46a/6, 46a/14, 46b/8, 47a/9, 47a/13, 48a/3, 49b/2, 50a/14, 50a/15 [=76]
Hemmedān	(ö.a.) İran’ın batısında bir şehir h. 3a/8, 9b/15, 15a/9, 47b/15 [=4]		
Hemmedān<ī> ṭabīb	(ö.a.) Hemedanlı Bilge [=4] h. 2a/14, 3b/3 h.+ ni 2b/14 h.+ niṅ 6a/5		

Herāt	(ö.a.) Herat şehri h. 15a/10 [=1]		h.+ imdin 28a/15 [=1]
hergiz	(Far.) Asla h. 3a/11, 10a/4, 31b/9, 38b/3, 38b/6 [=5]	hıred-mend	(Far.) Akıllı h. 1b/13 [=1]
Herkend	(ö.a.) Hızır'ın içinde yolculuk yaptığı efsânevî deniz deryā-yı h. 12b/3 kūh-ı h. 13a/9 [=2]	Hırz	(ö.a.) Bir deniz yahut nehir adı deryā-yı h. 12a/2 [=1]
Herkendī	(ö.a. Herkend+ī) Herkend'e ait, mahsus h. 17b/6 [=1]	Hıṭāy	(ö.a.) Çin'in kuzeyinde yaşayan Moğol kavmi h. 47b/3 [=1]
herş	Ayı h. 46a/12 [=1]	Hıṭāy Ḥan	(ö.a.) Moğol hanı h. 44a/4 [=1]
hevā	(Ar.) Hava h. 33a/12, 36b/4, 39b/5, 44b/2 h.+ da 24b/1 h.+ ğa 44b/11 cemī'-i h.+ nı 37b/12 h.+ nıṅ 11a/11, 39b/10 [=9]	hıṭṭa	(Ar.) Ülke, diyar h.-yı hüdāyān 10a/10 h.+ lar 10a/9 [=2]
hevl	(Ar.) Korkutucu h. 44b/8 [=1]	Hicāz	(ö.a.) Arabistan'da Kızıldeniz'in kuzeyinde bir bölge h. 49b/6 [=1]
hesāb	(Ar.) Hesap h. ber.-: Düşünmek, kafa yormak 37b/10 h. kııl.-: Hesap etmek 25b/14 [=2]	hiç	(Far.) Hiç h. 6b/13, 7a/6, 7a/8, 8b/6, 10a/14, 19b/4, 20a/13, 22b/6, 22b/7, 22b/12, 26b/8, 26b/11, 27b/2, 29a/1, 30b/7, 33b/12, 35b/6, 39a/9, 43a/12 [=20]
heybet	(Ar.) Heybet, azamet	hikāye	(Ar.) Hikaye, kıssa h.+ din 7a/6, 28b/3

	h. kııl.-: Bahsetmek, anlatmak 9b/11 [=3]		h. 18b/8 [=1]
hikāyet	(Ar.) Hikaye, kıssa h. 38b/10 temsīl-i h. 20b/1 h.+ de 27b/4 [=3]	hindī	Hindistan'a ait h. 17b/6, 18b/12 [=2]
hikmet	(Ar.) Bilgelik, bilgi h. 2a/1, 2b/12, 24b/11, 33a/7, 44a/12 'ilm-i h. 18a/2 h.-i kāmīle 1b/12 dāniş ü h.+ de 2b/7 h.+ ğa 2a/11 h.+ ler beripdür 32a/9 [=10]	Hindi:stān	(ö.a.) Hindistan h. 2a/2, 2a/14, 28a/11, 39a/1 kān-ı zümürüd-i h. 13a/14 melik-i h. 2a/5 h.+ da 28a/6, 28a/9 mülk-i h.+ dın 2b/1 h.+ ğa 27b/13, 27b/15, 28a/4 h.+ nı 2a/7 [=13]
hīl	(Far.) Tür, çeşit h. 39a/5 [=1]	hindiye	(ö.a.) Hindistan'da yetişen bir ağaç, Ud-i hindi h. 16a/2 [=1]
hilāl	(Ar.) Ay'ın yay şekli h. 18b/1 [=1]	Hīni	(ö.a.) Bir dağ adı kūh-ı h. 13a/5 [=1]
hīl'at	(Ar.) Kaftan h.-ı fāhīr 6a/8 [=1]	Hīnz	(ö.a.) Bir şehir adı h. 15a/14 [=1]
hīlkat	(Ar.) Yaratılış h.+ mırŋ 17a/1 [=1]	Hirmend	(ö.a.) Sistan'da büyük bir nehir deryā-yı h. 12b/4 [=1]
hīn	(Ar.) Vakit, an h.+ de 21a/3 [=1]	Hiryī	(ö.a.) Bir şehir adı h. 47b/15 [=1]
hind	(ö.a.) Hindistan h. 15a/9, 18b/12, 49a/16 şūret-i h. 16a/8 [=4]	hişşe	(Ar.) Pay, hisse h. turur 46a/8 [=1]
hindī	(ö.a.) Metinde peri adı.	hizmet	(Ar.) Hizmet h. 43b/6

	h.+ ide 30b/15, 31b/6 h.+ ni 44a/3 [=4]		h. éken 6a/10 [=1]
hizmet-kār	(<Ar. hizmet+Far.kār) Hizmetçi h. 46b/16 [=1]	hūbraḳ	(Far.hūb+Tr.raḳ) Daha güzel, En güzel h. 7a/7 h.+ ı sèn 8a/8 [=2]
Ḥocend	(ö.a.) Tacikistan'da bir şehir şehir-i h. 14b/4 [=1]	Ḥudā	(Far.) Tanrı, Allah h. 20b/13, 34b/3, 34b/6, 34b/8 nūr-ı h. 30b/2 h.+ nı 23a/10 h.+ nıng 19b/11, 25b/3, 25b/6 peygāmbere-i h.+ nıng 43a/12 [=10]
hōr	(Far.) Yemek h. 22b/9 [=1]		
Ḥorāsān	(ö.a.) İran'ın kuzeydoğusunda bir yerleşim yeri h. 48b/9 şehir-i h. 14b/2 [=2]	Ḥudāy	→ hūdā (Far.) Tanrı, Allah h. 25a/12 [=1]
hordānī	(Far.) Bir yemek h.+ğa 3a/11 [=1]	Ḥudāyā	(Far.hūda+Ar.yā) Ey Tanrı h. 28a/10, 39b/14, 40a/2, 40a/6, 40b/6 [=5]
hortūm	(Ar.) Fil hortumu h.+ ığa 34a/6 [=1]	Ḥudāyān	(ö.a.) (خدایان) Bir ülke adı hıttā-yı h. 10a/10 [=1]
hoş	(Far.) Hoş, iyi, güzel h. 3b/12, 18a/14, 42a/1 [=5]	Ḥudāy Te'ālā	(ö.a.) Tanrı Teala h. 28a/12, 29b/11, 36b/1, 40a/2 h.+ dın 24a/11 h.+ nıng 34b/2 [=6]
hoş	(Far.) Hoş, iyi h.+ ığa kel.-: Memnuniyet duymak 31b/1 [=1]	ḥudud	(Ar.) Sınır h.+ ıda 38a/15 [=1]
hoş-būyraḳ	(<Far.hoş+būy+Tr.raḳ) Daha hoş kokulu h. turur 38b/16 [=1]	ḥuffāş	(Ar.) Yarasa
hūb	(Far.) Güzel, hoş		

	h.+ nıng 18a/11 [=1]		[=1]
hullehā	(Ar.) Cennet elbisesi h.-yı behiştîleri 40b/11 [=1]	hurrem	(Far.) Neşeli, sevinçli h. 3b/12 şād ve h. bol.-: Neşe duymak, sevinmek 22a/5 [=2]
Hulvān	(ö.a.) Irak-ı Arap ile Irak-ı Acem sınırında kurulmuş tarihî bir şehir. şehr-i h. 14b/2 [=1]	huruf-ı mu'cem (Ar.)	Benzer harfler arasındaki karışıklığı nokta koymak suretiyle karışıklığı / kapalılığı giderilen alfabe harflerine denir 14a/5, 17a/9, 18b/2 [=3]
Hülviye	(ö.a.) Bir köşk, saray. bilād-ü'l h. 15a/13 [=1]		
Humat	(ö.a.) Akrep zehiri h.-ı çarğ 13a/13 [=1]	hurzılık	Bir halk, ahali adı h. 17a/13 [=1]
humdān	(Far.) Çömlek h.+ da 31b/10 [=1]	Hüt	(Ar. ö.a.) Balık burcu h. 44b/13 [=1]
Humş	(ö.a.) Humus, Suriye'de bir şehir şehr-i h. 14b/2 [=1]	Hüvires	(ö.a.) Ermenistan'da bir dağ küh-i h. 13a/2 [=1]
hün-riz	(Far.) Kan döken h.+ lık kı1.-: Kan dökmek 2b/8 [=1]	hücre	(Ar.) Hücre, oda h. 43a/3 h.+ ĩ 39b/6 h.+ leride 42b/10 [=3]
huy	(Far.) Huy, mizaç h. 18a/14 [=1]	hükemā	(Ar.) İlim irfan sahipleri, bilgeler h. 6a/6, 6b/8, 7a/4, 30a/4, 30b/11, 31a/7, 33a/10, 47a/9 temām-ı h. 6a/12 h.+ lar 2a/12, 6a/13, 50a/8, 50a/13 h.+ nıng 46b/5
Hür	(Ar.) Kehribar ağacı h. 15b/9 [=1]		
Hürnuḳ	(ö.a.) Numan bin Kays'ın Sinmar adlı mimara Küfe'de yaptırdığı kale h. 15a/14		

	[=14]		[=1]
hüküm	(Ar.) Hüküm h. 32a/8	'ışk-sürüd	(<Ar. 'ışk+Far.sürüd) Aşk nağmesi, şarkısı
	[=1]		'ı.+ ğa 46b/3
hüner	(Far.) Hüner, marifet h.+ inġğa 3a/9	ıt	[=1] Köpek
	[=1]		ı. 19a/2, 46a/12
hürmet	(Ar.) Hürmet, saygı h. 9a/14, 22b/10		ı.+ larġa 47a/3
	h.+ idin 9a/13	ıztırāb	[=3] (Ar.) Izdırap, acı
	'izzet ve h.+ ler kılıp 6a/7		ı.+ ğa tüş.-: Izdırap çekmek
	[=4]		45a/7, 49b/13
			[=2]
	I		İ
'İrak	(ö.a.) Irak 'ı. 14b/13, 44b/16	'ibādet	(Ar.) İbadet
	[=2]		bī-zevķ-i 'ı.+ din 23a/11
İşfahān	(ö.a.) İran'da bir şehir, İsfahan		cemī'-i 'ı.+ lerniġ 23a/8
	ı. 49b/14	'ibādet-gāh	[=2] (<Ar. 'ibādet +Far.gāh)
	şehir-i ı. 14a/6		İbadet edilen yer
	[=2]		'ı.+ lar 14a/1
ıssıġ	→ıssıġ		[=1]
	ı. 49b/13	iber -	Göndermek
	ı.+ қа 44b/12		i.- di 2a/3, 2b/4
	[=2]		i.- dim 28a/5
ıssıt -	Isıtmak		belā i.- genimge 25a/11
	ı.- ıp 37b/14		i.- mekte 2b/6
	[=1]		i.- ürler 24b/6, 28b/13
ıssıġ	Sıcak		i.- ürmen 2a/13
	ı. 39b/6, 44b/2, 44b/12		[=8]
	ı. kııl.-: Isıtmak 37b/12	iblīs	(Ar.) Şeytan
	ı. turur 41a/3, 44b/6, 44b/8		i.+ niġ 18a/9, 18a/10
	[=8]		[=2]
ıssıġlık	Sıcaklık	ibn	(Ar.) Oġul
	ı.+ ı 39b/10		i. 40a/14

	[=1]	İdillik	(ö.a.) İdil bölgesinde yaşayanlar i. 17a/10 [=1]
İbrāhīm	(ö.a.) Hz. İbrahim hazret-i i. 16b/2 maḳām-ı i. 13b/10 [=2]	İdrāklık	(Ar.idrāk+Tr.lık) İdrak eden i. 41a/4 [=1]
‘ibret	(Ar.) İbret, kötü bir olaydan çıkarılan ders ‘i. al.-: Ders almak 19a/12 ‘i. bol.-: Bir olayın ders olması 22b/2 [=2]	İdris	(ö.a.) İdris peygamber i. 39b/16 hazret-i i. 40a/4 mihter-i i. 39b/3, 40a/3, 40b/9 i.+ ni 40a/2 mihter-i i.+ ni 39a/12 [=7]
ibtidā	(Ar.) Ezel, ilk i.-yı ‘ālemdede 40a/13 i.-yı ‘ālemdin 25b/15 [=2]	‘ifrit	(Ar.) Cin taifesinin kötü ve korkunç bir cinsi ‘i.+ lerniḡ 18a/8 [=1]
iç	İç i.+ ide 7b/1, 20a/12, 28b/6, 33b/11, 39a/10 i.+ ideki 3b/14 i.+ ige 2b/1 i.+ inḡdin 3b/10 i.+ inde 1b/4, 2a/1, 23b/3, 23b/8 i.+ re 20b/5 [=13]	igne	→ igne İḡne i.+ lerni 2b/2 [=1]
iç -	İçmek i.- mey 9a/2, 36a/10 [=2]	İhrām	(ö.a.) Bir saray adı ḳaşr-ı i. 15a/11 [=1]
içkü	Keçi i.+ niḡ 18b/14 [=1]	İkrām	(Ar.) Saygı gösterme i.+ lar 7b/3 [=1]
içmek	İçmek i. 6a/3 [=1]	İklīm	(Ar.) Coğrafya i.+ ler 14a/4 i.+ niḡ- 50b/1 [=2]
içür -	İçirmek i.- mey 6a/1 [=1]	‘ilāc	Çare ‘i.+ ı 36a/10 ‘i.+ ısı 19b/12 [=2]
		ilgeri	Önce

	i. 22a/14, 35a/2 [=2]		[=1]
'illet	(Ar.) İlet, hastalık 'i.+ ler 6a/2 [=1]	'ineb	(Ar.) Üzüm 'i. 15b/13 [=1]
'ilm	(Ar.) İlim, bilgi 'i. 2a/1, 2b/6, 7a/10 'i.-i enbiyā 7a/9 'i.-i hikmet: Felsefe 18a/2 'i.-i hikmetdin 4a/7 'i.-i kīmyā: Kimya 18a/2 'i.-i siyāset: Siyaset ilmi 44b/10 'i.-i ṭabāyi': Tabiat ilmi 18a/2 'i.-i ṭib 18a/2 'i.-i şāmilesığa 1b/12 'i.+ din 7a/7 'i.+ lerniḡ 18a/1 [=13]	ingne ins inşāf	→igne i. 2b/2 i.+ lerni 2b/9 [=2] (Ar.) İnsan i. 8a/13 [=1] (Ar.)Merhamet i.+ da 8b/9 [=1]
		insāniyyet	(Ar.) İnsanlık i. 1b/8 [=1]
iltifāt	(Ar.) İltifat i. kııl.-: Meyletmek 8b/4 [=1]	intihā	(Ar.) Ebedî i.-yı naḡslıkı 45a/15 i.-yı 'ālemḡaça 25b/15 [=2]
İlyā	(ö.a.) (إليّا) Bir şehir adı şehir-i i. 14a/6 [=1]	intizār	(Ar.) Bekleme i. bol.-: Bakmak 20a/1 [=1]
imkān	(Ar.) İmkan, olanak beḡadr-ı i. 5b/1 [=1]	irāde	(Ar.) Dilek, istek i.+ de 9b/3 [=1]
in	(Far.) Bu ī. 1b/2, 24a/8 [=2]	İrān	(ö.a.) İran i. 48b/15 [=1]
incil	İncil i. 7a/13 [=1]	İrem	(ö.a.) Efsaneye göre Ad kavminden Şeddad'ın, cenneti yeryüzünde kurmak maksadıyla yaptığı şehirdeki saray
incir	İncir i. 37a/2		ḡaşr-ı i. 15a/11 [=1]

<p>‘İsā (ö.a.) İsa peygamber Һazret-i ‘ī. 10a/7 mescīd-i ‘ī. 13b/12 Һazret-i ‘ī.+ Һa 7a/13 [=3]</p>	<p>ism (Ar.) İsim i.+ ler 32a/12 [=1]</p>
<p>ishāl (Ar.) Yelin rahat çıkmasını sağlayan özel bir taş i. 13a/11 [=1]</p>	<p>İsrāfil (ö.a.) Sur’a üfleme kler görevli melek, İsrāfil Һazret-i mihter-i i. 29b/3 maқām-ı i. 29a/10 mihter-i i. 29b/1 mihter-i i. erdi 26a/6 mihter-i i.+ Һa 25b/11 i.+ ni 29a/11 [=6]</p>
<p>İskender (ö.a.) Makedonya kralı Büyük İskender i. 2a/9, 2b/2, 2b/4, 2b/11, 2b/13, 2a/14, 3b/4, 3a/4, 3a/7, 3a/10, 3a/12, 3a/14, 3b/2, 3b/6, 3b/8, 3b/14, 6a/2, 6a/10 gencnāme-i i. 16b/12 Һazret-i i. 2b/5, 6a/5, 6b/2, 6b/7 i.+ Һe 3b/13 i.+ Һa 2a/1 i.+ niᅇ 16b/6 [=26]</p>	<p>iste - İstemek i.- sün 25a/13 [=1]</p> <p>isti‘dād (Ar.) Kabiliyet i.-ı dīgergün 1b/11 [=1]</p> <p>istiğfar (Ar.) Tövbe etme i. ayt.-: Tövbe etmek 24b/6 [=1]</p>
<p>İskender-i Rūmī (ö.a.) Büyük İskender İ.+ din 38b/10 [=1]</p>	<p>iş İş, davranış, vazife, görev i. 41b/14 i.+ de 19b/10 i.+ Һa 23a/5, 25b/2, 29a/5 i.+ imni 39b/14 i.+ ini 19b/12, 39b/9 i.+ Һa 25b/8 i.+ ler 33a/2 i.+ lerğa 47a/2 i.+ lerini 39a/13 i.+ ni 29a/6, 40a/1 [=14]</p>
<p>İskenderiyye (ö.a.) Mısır’da bir şehir Һaşr-ı i. 15a/12 şüret-i i. 16a/8 şehir-i i. 14a/7 i.+ Һa 50a/6 [=4]</p>	<p>işāret (Ar.) Bir şeyi göstermek i. kııl.-: İşāret etmek, göstermek 43b/12</p>
<p>İslām (Ar.) İslamiyet dīn-i i. 47a/1 ehl-i i. 30b/13, 34b/9 mezheb-i i.+ da 31a/9 i.+ Һa 7b/4</p>	

	[=1]		'i. ve hürmetler kııl.-: Saygı göstermek, hürmet etmek
'işret	(Ar.) Eğlenme 'i. kııl.-: Eğlenmek 8b/11, 8a/10		6a/7
	[=2]		[=2]
iştihā	(Ar.) İştah, arzu i. 3a/6		K/Ķ
	[=1]	Ka'be	(ö.a.) Müslümanların mukaddes kiblesi.
'işve	(Ar.) İşve, cilve 'i.+ ler 20a/11		k.-'i mu'azzama: Şerefli Kabe 13b/10
	[=1]		[=1]
iṭā'at	(Ar.) İtaat, boyun eğme i.+ im 43a/9 i. kııl.-: İtaat etmek 2a/8 2a/3	Ka'bü'l Aḥbār	(ö.a.) Hz. Osman'ın başdanışmanı 25a/4
	[=3]	Kābil	(ö.a.) Afganistan'da bir şehir
i'tidāl	(Ar.) Tam gerektiği kadar olma, ölçülülük i.: Güneşin yer yüzüne eşit dağılması 47b/7		şehir-i k. 15a/4
	[=1]	ḳabr	(Ar.) Kabir, mezar
i'tidālīg	(Ar.i'tidāl+Tr.lıg) Ölçülü, uygun i.+ a 44b/3, 45a/8		ḳ.+ i 16b/6, 16b/7, 16b/8, 16b/9, 16b/10 ḳ.+ ler 16a/12 ḳ.+ leri 16a/13, 16b/1, 16b/2, 16b/3, 6b/4, 16b/5, 16b/6
	[=2]		[=22]
İtil	(ö.a.) (الئل) İdil nehri deryā-yı i. 11b/9		→Kābil
	[=1]	Kābül	k. 48b/2
iz	İz i. 35b/2 i.+ inçe 21a/1		[=1]
	[=2]	ḳabz	(Ar.) Almak
i'zāz	(Ar.) Ağırlama i. 7b/3 عزت		ḳ.-ı rūḥ kııl.-: Ruhunu teslim almak 28a/6, 40b/5 ḳ. kııl.-: Almak 27a/15 28b/2, 28b/14, 40a/11
	[=1]		Ḳābzü'l ervāḥ: Azrail, ruhları alan
'izzet	(Ar.) Değer 'i. 22b/10		

	k. 27a/12 [=7]		k.+ leri 45b/14 k. turur 9b/9 [=4]
kaç -	Kaçmak ķ.- ar 38b/5 ķ.- ip 19b/4 uyķusu ķ.-: Uykusu kaçmak 32b/14 ķ.- kaylar /6 [=4]	Kāfūr	(Ar.) Tıp alanında kullanılan saydam ve güzel kokulu bir madde k. 16a/1, 18b/11 [=2]
kaçan	Ne zaman 43a/4, 44b/2, 44b/3, 44b/11, 44b/14, 47b/4, 49a/6, 49a/14, 49b/12 [=10]	Ḳahermān	(ö.a.) Bir şehir adı ķ. 49a/8 [=1]
ķadeh	(Ar.) Kadeh, bardak ķ. 3b/14 [=1]	kāhin	(Ar.) Gaipten haber verme iddiasında bulunan kimse k.+ ler 17b/12 [=1]
Ḳademü'l-seyrī	(ö.a.) Cevza burcunda bulunan bir yıldız adı ķ. 48a/10 [=1]	ķahr	(Ar.) Helak etme ķ. ķıl.-: Kahırlanmak 21b/5 [=1]
ķādī	(Ar.) Kadı ķ.+ sığın 10a/2 [=1]	Ḳaknūs	(Far.) Masallardaki gagası delikli olup muhtelif sesler çıkaran büyük kuş ķ. 18b/10 [=1]
ķadīm	(Ar.) Eski ķ.+ de 10a/2 [=1]	ķal -	(1) Kalmak ķ.- dı 22b/5, 24a/3 ķ.- ğan erdi 6b/4 ķ.- ipdur 50b/2 ķ.- ipsen 22b/1 ķ.- mas erding 22b/3 ķ.- mas 6b/12 ķ.- sanġ ekin 35b/4 ķ.- ur 38b/14 (2) Yardımcı fiil ḫayrān ķ.-: Hayran kalmak 39b/14
ķadr	(Ar.) Değer, kıymet ķ. 23a/1 [=1]		hang baķıp ķ.-: Şaşırmak 10a/4
Ḳāf	(ö.a.) Masallardaki efsanevî Kaf dağı kūh-ı ķ. 13a/7 kūh-ı k.+ da 32a/14 [=2]		
kāfir	(Ar.) Kafir, iman etmeyen k.+ ler 43b/10, 43b/12		

	yatıp k. -: Yatıp kalmak 20b/5		levh-i k.+ ninġ 25a/2 [=7]
	‘acāyibātġa k. -: Şaşırmak 28a/7	Ķālīka	(ö.a.) Azerbaycan’da bir şehir
	ta‘accübġa k. -: Şaşırmak 6a/6		şehir-i k. 15a/3 [=1]
Ķal‘a	yalınġ Ķal. -: Çıplak kalmak [=16] (Ar.) Kale	Ķalīkand	(ö.a.) Bir yerleşim yeri k. 13b/3 [=1]
	Ķ.-yı cāriye 15a/14	Ķalmak	Kalmak
	Ķal‘a-yı Hermān 9a/7 [=2]		tirig k.+ larınınġ 39b/4 [=1]
Ķala -	Tutuşturmak	Ķamer	(Ar.) Dünya’nın tek uydusu, Ay
	Ķ.- sanġ 37b/11 [=1]		k. 42a/2, 42a/7
Ķalallāhu Te‘ālā	(Ar.) Allah buyurdu. k. 29a/2, 44a/9 [=2]		felek-i k. turur 33b/2 [=3]
Ķal‘a-yı Hermān	(ö.a.) Herman kalesi k.+ da 9a/7 [=1]	kāmīle	(Ar.) Eksiksiz, tam hikmet-i k. 1b/12 Ķudrāt u k.+ leridin 10b/1 [=2]
Ķalāf	(ö.a.) Bir daġ adı kūh-ı k. 13a/7 [=1]	Ķamīr	(ö.a.) Hindistan’da bir şehir şehir-i k. 15a/3 [=1]
Ķalbū’l-‘akreb	(ö.a.) Akrep burcundaki bir yıldız k. 49b/7 [=1]	ĶāmusluĶ	(ö.a. Ķāmus+luĶ) Kamuslu, bir halk, ahali adı k. 17b/4 [=1]
Ķalbū’l-esed	(ö.a.) Esed burcunun en parlak yıldızı k. 48b/16 [=1]	kān	(Far.) Maden k.-ı hācetlerni 38a/8 k.-ı Ķurġaşum 13a/14 k.-ı şebe 13b/2 k.-ı zengbār 13b/1 k.-ı zernīh 13b/1 k.-ı zümürüd-i Hindi:stān 13a/14 [=6]
Ķalem	(Ar.) Kalem k. 25a/5, 25a/6, 25b/1 levh u k. 10b/10 k.+ i 25a/3 k.+ ninġ 23b/1		

kanat	Kanat k.+ ı 31a/15, 31b/8, 42a/15, 45b/2, 45b/16, 47b/2 k.+ ları 27a/5, 32a/1, 32b/1, 42b/1 [=10]	karār	[=1] (Ar.) Karar k. ber.-: Karar vermek 8b/12 k. kıl.-: Bir işe yerleşmek 29a/5 [=2]
kança	Ne kadar k. 8b/10, 26a/1, 26a/2, 37a/11 [=7]	karğa	Karga k.+ nı 4b/9 [=1]
Ḳandehar	(ö.a.) Afganistan'ın güneyinde bir şehir k.+ nıṅ 9b/10 [=1]	karı	Yaşlı k. 22a/1 [=1]
kar	Kar, buz k. 29b/8 k.+ dın 29b/7 k.+ nı 29b/8 [=3]	karı -	Olgunlaşmak k.- ğay 42a/4 [=1]
ḳara	Siyah k. 36a/7, 45b/5, 48a/14 [=3]	karın	Karın, göbek k.+ ı 20b/6 k.+ nıṅ 35b/4 [=2]
ḳaranḡguluḳ	Karanlık k. bolḡay 36b/7 [=1]	Ḳarīne	(ö.a.) Bir şehir adı k. 15a/2 [=1]
ḳarala -	Bakmak, dik dik bakmak k.- dı 27b/12 [=1]	Ḳarn	(1) (Ar.)Yüzyıl (2) (ö.a.) Bir şehir adı k. 35a/2, 45a/11 şehir-i k. 15a/2 k. turur 34b/15 [=4]
ḳaralaḡaḳ	(1) Karanlık (2) Yaşlı k. 49a/2, 49a/11 [=2]	Ḳārun	(ö.a.) Bir dağ adı kūh-ı k. 13a/7 [=1]
ḳara ḳulaḳ	Vaşak 36a/7 [=1]	kārvān	(Far.) Kervan k. 38b/4 [=1]
ḳarataş	Bir taş adı k.+ nı 45b/6	Ḳas	(ö.a.) Bir deniz yahut nehir adı deryā-yı k. 12a/13

	[=1]		ķ.+ ı 26b/11
Ķasāviye	(ō.a.) Bir Şehir adı. Şehir-i ķ. 15a/3		ķ.+ lar 15a/11
	[=1]		[=20]
ķāse	(Far.) Kase ķ.+ ĩ 24b/9	ĶaŐūr	(ō.a.) Mūtevekkil Alallah adlı padiŐahın yaptırdıđı iki ķasırdan biri ķūh-ı ķ. 13a/7
	[=1]		ķaŐr-ū'1 ķ. 15b/4
ķāŐım	(Ar.) Ayıran, bōlen, taksim eden. ķāŐımū'lerzāk: Rızıkları taksim eden" anlamında Mikāil adlı meleğin sıfatı ķ. 27a/8	ķaŐ	[=2] ōn, huzur ķ.+ larığa 27b/6
	[=1]		[=1]
ĶaŐır	(ō.a.) Bir Şehir adı Şehir-i ķ. 15a/2	ĶaŐkar	(ō.a.) Dođu Tūrkistan'da bir Őehir Őehir-i k. 15a/5
	[=1]		[=1]
ķaŐr	(Ar.) KōŐk, saray ķ. 27a/15 ķ.-ı ablak 15a/12 ķ.-ı bābiliyye 15a/13 ķ.-ı belķīs 15a/13 ķ.-ı beyza 15a/12 ķ.-ı ferid 15a/12 ķ.-ı hirmān 15b/6 ķ.-ı ihrām 15a/11 ķ.-ı irem 15a/11 ķ.-ı iskenderiyye 15a/12 ķ.-ı kisrā 15b/4 ķ.-ı nevbahār 15b/6 ķ.-ı nūŐirevān 15b/6 ķ.-ū'1 ķuŐūr 15b/4 ķ.-ū'1 ķavāris 15b/4 ķ.-ū'1 meŐidiyū'1mu'in 15b/5 ķ.-ū'1 ŐabūŐ 15b/4 ķ.-ū'1 'ayvār 15b/3	ķaŐlđ	ķaŐlı ķ. 18b/1 [=1]
		ķat -	Katmak, Sağlamak aŐıđ ķ.-: Fayda sağlamak 36a/12 8b/13, 35a/15, 36a/11 36a/12, 20a/3, 35b/3 ķ.- ıpdur 2b/9 [=8]
		ķat	Huzur ķ.+ ıda 47b/16 [=1]
		ķaŐār	(Ar.) Sūru, dizi ķ.+ ıdın 1b/8 ķ.+ ıđa 1b/9 [=2]
		ķatla	Defa, kere ķ.43b/2 [=1]
		ķatma -	Katmamak, sağlamamak

	ķ.- dı 22b/7 asıĝ ķ.- dı 20a/6, 22b/12 [=3]		ķ. 1b/9, 25b/10, 37a/13, 41a/9, 41a/2, 44a/15 [=6]
ķatran	Koyu, yapışkan, rengi kahverengi ile siyah arasında deĝişen, keskin is kokulu madde ķ. 16a/1 [=1]	kāvmiş	Kömüş k. 45b/17 [=1]
ķatre	(Ar.) Damla ķ. 25b/13, 25b/14 [=2]	ķavs	(Ar.) Yay burcu ķ. 49b/8, 49b/12 [=2]
ķattāl	(Ar.) Çok kan dōken, can alıcı ķ. 44b/7, 48a/5 ķ.+ dur 49b/8 naħs-ı ķ.+ dur 48a/3 ķ. turur 48a/1, 48a/9, 48b/16 [=7]	ķavs-ı ķuzah	(Ar.) Gōkkuşadı ķ.+ niĝ 11a/10 [=1]
		ķāvsiye	(ō.a.) Bir Şehir adı Şehir-i ķ. 15a/2 [=1]
		ķavşu -	Yaklaşmak, kavuşmak [=1]
ķattıĝ	Katı ķ. 48a/7 ķ.+ dur 2b/8, 2b/12 [=3]	ķavuş -	Kavuşmak ķ.- r 45b/10 ķ.- tı 34a/11 [=1]
ķavārīs	(ō.a.) Süleyman peygamberin Belkıs için yaptırdıĝı kōşk ķaşr-ü'l ķ. 15b/4 [=1]	ķavuştur -	Kavuşturmak, bir araya getirmek ķ.- dı 40a/3 [=1]
ķāvend	(ō.a.) Bir bitki adı olabilir. ķ. 18b/10 [=1]	ķāvyan	(ō.a.) Bir bitki adı. k. 16a/2 [=1]
ķavla -	Kovalamak ķ.- p 48b/6 [=1]	ķayan	Taraf, yön ķ. 19b/9 [=1]
ķavlehu Te'ālā	(Ar.) Allah kelamı, Tanrı sözü	ķaydaĝ	Nasıl ķ. 40a/7, 40b/2 [=2]
		ķāyime	(Ar.) Kıyamda duran ķ.+ leri 24b/7 ķ.+ niĝ 24b/7

	[=2]		k. 18b/10
kāyināt	(Ar.<kā'ināt) Kainat, evren		[=1]
	k.+ dın 45b/5	Kebūdān	(ö.a.) Bir dağ adı
	k.+ lar 36b/6		kūh-ı k. 13a/8
	[=2]		[=1]
ķaysı	Hangi, hiçbir, herbiri	kēç	Geç
	ķ. 22b/6, 22b/12, 29a/5,		k. 42a/4
	31a/1, 34a/10, 34a/11,		[=1]
	34a/15, 34b/10,	kēç -	Geçmek
	36a/8, 37a/3		k.- er 36a/11
	ķ.+ ğa 1b/14, 29a/4		k.- ti 21b/1
	ķ.+ nı 47a/13		[=2]
	ķ.+ nınġ 46b/8	kēçe	Gece
	[=14]		k. 8b/12, 25b/5, 37b/3,
Ķayyūm	(ö.a.) Bir deniz yahut nehir		39a/5, 43a/14, 47b/7
	adı		k.+ ler 50a/9
	deryā-yı ķ. 12b/1		k.+ si 42a/11
	[=1]		k. turur 38a/15
Ķazvīn	(ö.a.) İnan'da bir şehir		[=9]
	şehir-i ķ. 15a/2	Keffū'l-ħaşıb	(ö.a.) Bir yıldız adı. <i>Bir</i>
	[=1]		<i>yıldız bardur anı Keffū'l-</i>
ķazā	(Ar.) Tanrı tarafından takdir		<i>ħaşıb dërler</i>
	olunan şeylerin		k. 47b/8
	gerçekleşmesi, hüküm		[=1]
	ķ.-yı ħācet.-: İhtiyaç	kehribā	Kehribar taşı
	gidermek 3b/13, 3b/2,		k. 13b/3
	3a/13, 3b/9		[=1]
	ķ.+ mġa 25a/10	kel -	(1) Gelmek
	[=5]		k.- di 6b/9, 7a/14, 21b/2,
ķazārā	(Ar.) Tesadüfen		22a/4, 39b/7, 40b/2, 43b/6
	ķ. 20b/5		k.- diler 27a/1, 43a/7
	[=1]		k.- gey 3a/7, 9b/12, 31b/2,
kebāb	(Ar.) Kebap		42a/4, 45a/8
	k.+ ı 7b/10		k.- ip 5a/2, 21a/2, 22a/8,
	[=1]		27b/7, 28b/13, 37b/12,
Kebīrū'l-'azām	(ö.a.) Bir hayvan adı		40a/11, 43b/2, 43b/4
	olabilir.		k.- mey 3a/11

k.- se 8b/4, 35b/1, 44b/2, 44b/11, 44b/13, 44b/14, 47b/4, 47b/7, 49a/7, 49a/15, 49b/12		k.- üpdürler 7b/7, 27b/4, 28b/8, 29b/2, 32a/13, 37a/2, 38a/10, 39b/2
k.- sem 39b/12		(3) Yardımcı fiil
k.- ür 8b/7, 44b/3		bercā k.- mek êrdi 25b/4
k.- ür êrdi 20b/7		becā k.- di 44a/3
k.- ür êrdiler 27b/6		(4) Belirtmek
k.+ ürini 22a/6		k.- üpdür 26a/14
(2) Yardımcı fiil	keltürt -	[=20]
hoşğa k.-: Hoşa gitmek		Getirtmek
31b/1		k.- üp 3a/1
rāstğa k.-: Doğru çıkmak	kemterîn	[=1]
9b/13, 23b/4		(Far.) Pek aciz, en sefil
sezāvār k.-: Mūnasip, uygun		k. 34b/11
olmak 3a/4	kenġ	[=1]
[=45]		Geniş, büyük
Kelām-ı Mecîd (Ar.) Kur'an-ı Kerim		k. 31b/7
k.+ de 27a/4, 37a/12, 37a/16, 44a/9	Kender	[=1]
[=2]		(ö.a.) Bir dağ adı
keler	kenîse	kūh-ı k. 13a/8
Kertenkele		[=1]
k. 41b/12		(Ar.) Kilise
[=1]		k. 14a/2, 14a/3
kelteġna		k.-i fārs 14a/3
Kısacık		k.-i minā 14a/3
k. 47b/1		k.-i rümīyye 14a/2
[=1]		k.-i şahnuniyye 14a/2
keltür -		k.-i şurh 14a/3
(1) Getirmek		k.+ ler 14a/1
k.- di 3b/8, 7b/10		[=9]
k.- diler 6b/10	kenġrū	Geniş
k.- dünġ 23a/6		k. 34b/4
k.- üp berdi 40b/5		[=1]
k.- üp 28b/1, 43a/1	kenġrūlūk	Büyüklük, genişlik
k.- üpdürler 18a/3		k.+ ini 38a/5
k.- dük 9a/7		k.+ ininġ 11a/1
(2) Nakletmek		[=2]

kem	(Far.) Eksik, Kötü, Fena k. 25b/14, 41a/12 k. bol.-: Yok olmak, eksilmek 41b/9, 41b/10, 41b/14, 42a/11 k. ü ziyād bolmas 26a/1, 26a/3 [=8]		körmek k. 44a/8 қыя̄s қылмақ k. 37a/11 тапырмақ k. 38a/1 [=17]
kême	Gemi k. 31b/11, 31b/13 [=2]	kerkes	(Ar.) Akbaba k.+ niñg 35a/8, 35a/9 [=2]
kêmeçi	Gemici k.+ lerniñg 38b/1 [=1]	ketf	(Ar.) Omuz k.+ iğa 48a/13 k.+ leri 42b/1 k.+ leriğa 24a/11 [=3]
kemîne	(Far.) Kusurlu, eksik, kötü, değersiz k. 34b/11 [=1]	ketmen	Kazma k. 21a/1, 21a/2, 21b/5 [=3]
kerakes	(ö.a.) Metne göre Hindistan'da yetişen bir ağaç. <i>Hindi:stān</i> <i>memleketide bir dıraht</i> <i>bardur anı kerakes dërler.</i> Delillendiremedik. Tanıma göre Defne olabilir. Gerāger k. 39a/1 [=1]	kevākib	(<Ar.kevkeb) Yıldızlar k.-i münfažiyyeniñg 11a/9 [=1]
kerāmet	(Ar.) Bağış k. қыл.-: Bağışlamak 1b/6 [=1]	key	Çok, aşırı k. 39b/11 [=1]
kerek	-malı/-meli, gerek, lazım bilmek k. 29a/3, 30a/3, 30b/10, 37b/1, 37b/15, 38a/5, 38a/6, 40b/12, 42a/10, 42a/14, 43a/10, 44b/5, 47a/15 eşitmek k. 23b/2	këy -	Giymek k.- gen turur 46b/13 k.- gen 46a/9, 47b/2, 50a/4 k.- gendürler 48a/14 k.- ip 46b/13 [=7]
		keyin	Sonra k. 2a/2, 6a/6, 6b/4, 22a/6, 23a/12, 23b/12, 30a/11 [=7]
		қыл -	(1) (Yardımcı fiil) ‘arz қ.-: İstemek 30a/12, 30b/8 ‘arz қ.-: Rica etmek 28a/15 ‘arza қ.-: Anlatmak, Sunmak 8b/2, 30b/6

- ‘aṭā kı.-: Bağışlamak 40b/7
‘aṭā kı.-: Bağışlamak 7a/3,
40b/9
‘işret kı.-: Eğlenmek 8a/10
‘izzet ve hürmetler kı.-:
Değer ve saygı göstermek
6a/7
2b/5
ābād kı.-: Kalkındırmak
27b/1
ārzūnı kı.-: Arzu etmek 6a/11
āsān kı.-: Kolaylaştırmak
39b/9, 39b/12, 39b/15,
40a/1,
baħři:ř kı.-: Bağışlamak
27b/3
bendelik kı.-: Kulluk etmek
34b/9
bergüzīde kı.-: Seçkin
kılmak 1b/5
beyān kı.-: Bildirmek
28b/15, 33a/2
bī-bünyād kı.-: Yıkarak
27b/1
cāy-gāh kı.-: Yuva yapmak
20b/6
cem‘ kı.-: Derlemek,
toplamak 9b/1, 10b/5
cüdā kı.-: Ayırmak 10b/7
defn kı.-: Defnetmek 42b/11,
42b/12
delālet kı.-: Delalet etmek,
göstermek 1b/12
delīl kı.-: Aydınlatmak
41a/3, 46b/2, 46b/4, 47a/1
derh^vāst kı.-: İstemek 28a/4,
30a/13
devā kı.-: Çare olmak 3b/6,
22a/13, 22b/3
devr kı.-: Tekrar etmek 24a/8
du‘ā kı.-: Dua etmek 39b/16
du‘ā kı.-: Dua etmek 40b/3
efzūn kı.-: Artırmak 44b/11
emr kı.-: Emretmek 25a/5,
26b/14, 28a/8
endīře kı.-: Düşünmek
19a/13
eşer kı.-: Eser vermek 31a/16
faħr kı.-: Övmek, övünmek
2a/10, 2a/12
farķ kı.-: Fark etmek 31a/13
fermān kı.-: Buyurmak 26a/5
firīfte kı.-: Aldatmak 22b/11
galebe kı.-: Bastırmak 20b/4
hareket kı.-: Hareket etmek
36b/12
hāřıl kı.-: Elde etmek 2a/2
hāzer kı.-: Çekinmek 33a/5
hāzır kı.-: Hazır
bulundurmak
ħeřāb kı.-: Hesap etmek
25b/14
ħikāye kı.-: Bahsetmek 9b/11
ħabar kı.-: Nakletmek 9a/9
ħayāl kı.-: Hayal etmek 2a/7
ħūn-rīzlık kı.-: Kan dökmek
2b/8
mūbalāęa kı.-: dıng:
Abartmak 3a/9
ıssığ kı.-: Isıtmak 37b/12
ilṭifāt kı.-: Meyletmek 8b/4
iṭā‘at kı.-: İtaat etmek 2a/3
iřāret kı.-: İşaret etmek,
göstermek 43b/12

i'zāz u ikrām қ.-: Saygı göstermek 7b/3	müzeyyen қ.-: Süslemek 44a/13
қабз қ.-: Almak 27a/15, 28a/6, 28b/2, 28b/14, 40a/11, 40b/5,	нақш қ.-: Resmetmek 31a/16
қahr қ.-: Kahırlanmak 21b/5	namāz қ.-: Namaz kılmak 43a/7
қarār қ.-: Yerleşmek 29a/5	nażar қ.-: Bakmak 23b/13
kerāmet қ.-:Bağışlamak1b/6	nazzāre қ.-: Bakmak 26a/8
қırān қ.-: Yaklaşmak 45a/14	nevāzışler қ.-: Gönül almak 2b/14
қışāş қ.-: Kısas yapmak 21a/8	pāre қ.-: Parçalamak 20b/11
қısm қ.-: Ayırmak 1b/13	perestiş қ.-: Tapmak 34b/5
қışmet қ.-: Taksim etmek 12b/8	peydā қ.-: Ortaya çıkarmak 47a/6
körraq қ.-: Daha fazla kör yapmak 36b/16	pūşīde қ.-: Saklamak 3b/4
kūdez қ.-: Muhafaza etmek 29b/8	rahm қ.-: Acımak 27b/2
ma'lūm қ.-: Bildirmek 31a/12, 41a/11, 41a/13	rāst қ.-: Yapmak 3a/10
maşlahat қ.-:Anlaşmak 33b/14	revān қ.-: Yürümeк, gitmek 36b/1
mekān қ.-: Yer edinmek 18a/13	rıhlet қ.-: Vefat etmek 42b/7
minnet қ.-: Takdir etmek 36a/15	rivāyet қ.-: Rivayet etmek 23b/10, 25a/4
muhtāc қ.-: Muhtaç etmek 1b/15	rūberū қ.-: Göstermek 31b/1
muқābile қ.-: (bir şeye) karşılık gelmek 28b/12	rūşī:n қ.-: Aydınlatmak 2b/12
mūnācāt қ.-: Dua etmek 39b/7, 40a/6, 40b/6	rūzī қ.-: Nasip etmek 7b/5
mūstecāb қ.-: Kabul etmek 40b/8, 39b/16, 40b/4	şarf қ.-: Geçirmek 23a/5
mūşāhede қ.-: Şahitlik etmek 37b/17	şarf қ.-: Sarf etmek 50a/9
	tavāf қ.-: Dönmek 24b/2
	sāye-bān қ.-: Gölgeлик yapmak 6b/7
	ṭayyār қ.-: Hazırlamak 3b/7
	ṭayyār қ.-: Hazırlamak 40b/11
	ṭayyār қ.-: Hazırlamak 6b/10
	secde қ.-: Secde etmek 26a/5, 26a/6

serencām kı.-: Anlatmak 10b/7	yalğancı kı.-: Yalancı ilan etmek 43b/11
seyr kı.-: Seyretmek 38b/12 47a/8, 38b/11	yok kı.- ip 18a/12
seyrī kı.-: Seyrini tamamlamak 41b/7	zikrni kı.-: Zikretmek 23a/11 (2) Yapmak
suāl kı.-: Soru sormak 43a/11	kı.- asen 21a/5, 21b/7
şerh kı.-: Açıklamak 37b/1	kı.- asın 40a/7
şürū kı.-: Başlamak 23a/12	kı.- ay 28a/12
ta'yīn kı.-: Tasvir etmek 30a/5	kı.- dıng 40a/12
ta'yīn kı.-: Belirlemek 1b/15, 26a/9, 35a/5	kı.- dım 2a/5, 2b/10
tahsin ve āferīnler kı.-: Hoşnut olmak ve övmek 2b/13	kı.- ğan 9a/4, 20a/13, 34b/2
taḫsīm kı.-: Ayırmak 10b/6, 27a/9	kı.- ğanlarınġ 17b/13, 17b/14
te'sīr kı.-: Etkilemek 6b/6	kı.- ğay 20a/7
tecribeler kı.-: Tecrübe etmek 50a/11	kı.- ğaysen 40a/9
temām kı.-: Tamamlamak 41b/4, 41b/6	kı.- ip 19b/13, 20a/13, 22a/7, 31a/5, 32a/4, 32b/3, 32b/13
temāşa kı.-: Seyretmek 20b/3	kı.- maslar 29a/6
temennā kı.-: İstemek 24a/12	kı.- sa 31b/10
temessükler kı.-: Sarılmak 33a/3	kı.- salar 41b/14, 42a/9
tiriglig kı.-: Ömür yaşamak 36a/9	kı.- sam 40b/3
ümmīd kı.-: Ümit etmek 30a/1	kı.- ur 19b/3, 39a/13
vaşiyet kı.-: Vasiyet etmek 43a/2	kı.- urmen 2a/4
vezn kı.-: Tartmak, düzenlemek 27a/10	(3) Yaratmak
yād kı.-: Anmak, zikretmek 23a/10, 23b/4, 33a/2, 50a/9	kı.- ipdur 38a/8
	(4) Etmek
	kı.- ğan 36b/10 [=217]
	kıldur - (1) Yaptırmak
	kı.- up 2b/3
	(2) Yardımcı fiil
	seyr kı.- duk: Seyrettirmek 39a/15
	hāzır kı.- up: Hazırlatmak 6a/12
	[=3]
	kılguçı Yapan, eden

	ķ.+ nıng 19b/1 [=1]		ķ.+ ı 46b/11 ķ.+ ıda 45a/15
ķılın -	Kıl- fiilinin edilgen yapısı şemmeī ķ.-: Aydınlatılmak 25a/1 [=1]		ķ. ķıl.-: Yakınlaşmak 45a/14 [=3]
		ķırķ	Kırk ķ. 36a/3, 44b/16 [=3]
ķılış	Yapmak şerefe ķ.+ ınıng 11a/14 [=1]	ķırķatal	(ö.a.) Bir deniz yahut nehir adı deryā-yı ķ. 12b/1
ķılma -	(1) Etmemek ķ.- sanğ 2a/4 pāyide hem ķ.- dı 22b/6 söz ķ.- dı 22b/7 şabr ķ.- sa 25a/11 şükr ķ.- sa 25a/12 (2) Yapmamak ķ.- ğanıngı 20a/13 sāye ķ.- ğay 26b/12 [=7]	ķırnařās	(ö.a.) Endülüs (İspanya'da) bir şehri şehr-i ķ. 15a/3 [=1]
		ķıřās	(Ar.) Kısas, bir eyleme karşı aynı eylemle karşılık verme ķ. ķıl.-: Kısas etmek, aynı karşılığı vermek 21a/8 [=1]
ķılmaķ	(1) Yapmak, yerin getirmek ķ.+ ğa 32a/9 (2) Edinmek mekān ķ.- maķlarınıng 39b/5 (3) (<kıl-mak)Yardımcı fiil 'işret ķ. 8b/11 āşkārā ķ.+ ğa 24b/12 bülend-ķadr ķ.+ ğa 41a/5 faħr ķ. 2a/9 ķ.+ ğa 32a/9 ķıyās ķ. kerek 37a/11 mekān ķ.+ larınıng 39b/5 nezāketlik ķ.+ ğa 41a/6 perestiş ķ. 35b/14 yād ķ. turur 23a/9 [=12]	ķıřm	(Ar.) Kısm, bölüm ķ. 18a/3, 32b/4, 44a/3 ķ. bolupdurlar 17a/8 ķ.+ ı 30a/14, 30b/5 ķ. ķıl.-: Ayırmak 1b/13 [=7]
		ķıřmet	(Ar.) Kısmet, nasip ķ. ķıl.-: Taksim etmek, ayırmak 12b/8 [=1]
		ķıyāmet	(Ar.) Kıyamet ķ. 26a/12 ķ.+ ğaça 40b/10 [=2]
		ķıyās	(Ar.) Karşılaştırma ķ. ķılmaķ: Kıyaslamak, karşılaştırmak 37a/11 [=1]
ķırān	(Ar.) Yakınlık, yaklaşıma		

kıymet	(Ar.) Kıymet, değer k. + i 23a/1 [=1]		42a/2, 42b/7, 42b/9, 43a/13, 43b/6, 45a/9, 46b/4, 47a/15, 47b/2, 49a/12, 50a/9, 50a/14 [=92]
kız	Kız k. 46b/3, 46b/4 k. + lar 29b/12 k. + lardur 29b/9 k. + larmı 29b/11 k. + nınğ 16a/9 [=6]	kiçig	Küçük k. kiçiggine 32b/1 [=1]
kızıl	Kızıl k. 29b/10, 46a/9, 47b/1 [=3]	kiçiggine	Küçücük kiçig k. 32b/1 [=1]
ki	(Far.) Bağlama edatı, ki k. 2a/4, 2b/5, 3a/10, 3b/9, 6b/3, 7a/14, 7b/12, 8a/1, 8a/6, 8a/9, 8a/13, 8b/1, 9a/6, 9a/8, 9a/14, 9b/1, 9b/7, 10a/6, 10a/11, 10a/14, 11a/9, 19b/1, 20b/13, 21a/2, 21a/8, 21b/4, 21b/11, 21b/14, 22b/8, 23a/1, 23b/4, 23b/7, 23b/11, 25a/1, 25a/6, 25a/13, 25b/5, 26a/12, 26b/4, 27b/2, 27b/11, 27b/12, 28b/9, 28b/10, 30a/6, 30a/7, 30b/2, 31b/11, 33a/3, 33a/4, 33a/15, 33b/7, 33b/8, 33b/10, 34a/2, 34a/5, 34a/8, 34a/15, 34b/10, 34b/13, 35a/5, 35a/15, 35b/11, 35b/15, 37a/1, 37b/10, 37b/12, 38b/12, 39b/8, 39b/14, 39b/16, 40a/13, 40b/1, 40b/6, 41b/10, 41b/12, 41b/14, 41b/15,	kiçiklik	Küçüklük k. + ini 39b/1 [=1]
		kiçikrak	En küçük k. + ı 33b/2 [=1]
		kifâyet	(Ar.) Yeterli k. + dür 28b/14 [=1]
		Ķîk	(ö.a.) Bir dağ adı küh-ı k. 13a/7 [=1]
		Ķilîs	(ö.a.) Yemen Sana'da Kâbe'ye alternatif olarak Ebrehe'nin yaptırdığı tapınak k. 15b/3 [=1]
		kim	Bağlama zamiri ve edatı, kim k. 1b/4, 2a/3, 2a/6, 2a/7, 2a/10, 2a/11, 2b/8, 2b/11, 3a/1, 3a/2, 3a/3, 3a/4, 3a/5, 3a/8, 3a/14, 3b/1, 3b/3, 3b/5, 3b/10, 3b/14, 6a/2, 6a/8, 6a/11, 6a/14, 6b/7, 6b/10, 6b/12, 7a/6, 7b/7, 7b/10,

7b/12, 8a/4, 8a/11, 8b/3, 9a/9, 9b/3, 9b/4, 9b/12, 10a/2, 10a/4, 10a/9, 10a/10, 10b/3, 20a/3, 20b/7, 20b/12, 21a/4, 21a/5, 21a/6, 21a/7, 21a/10, 21a/11, 21b/7, 21b/8, 21b/9, 21b/11, 22a/10, 22a/13, 23a/4, 23b/5, 23b/10, 24a/7, 24a/12, 24b/9, 24b/11, 25a/4, 25a/5, 25a/14, 25b/3, 25b/7, 25b/9, 25b/12, 26a/4, 26a/5, 26a/6, 26a/14, 26b/1, 26b/9, 26b/11, 26b/14, 27a/4, 27a/7, 27b/5, 27b/10, 27b/13, 28a/5, 28a/8, 28a/10, 28b/3, 28b/4, 28b/8, 29a/3, 29a/12, 29a/15, 29b/2, 29b/9, 29b/14, 30a/3, 30a/5, 30b/10, 30b/13, 30b/15, 31b/14, 32a/7, 32a/14, 33a/1, 33a/5, 33a/8, 33a/11, 33b/9, 33b/12, 33b/14, 34b/9, 34a/13, 34b/14, 34b/15, 35a/4, 35b/7, 35b/11, 35b/14, 36a/1, 36a/14, 36b/1, 37a/2, 37a/13, 37a/14, 37a/15, 37b/1, 37b/4, 38a/6, 38a/10, 38b/6, 38b/11, 39a/7, 39a/11, 39b/3, 39b/5, 39b/7, 40a/4, 40a/8, 40a/14, 40b/13, 41a/11, 41b/8, 41b/9, 42b/9, 42b/13, 42b/14, 43a/2, 43a/4, 43a/5, 43a/8, 43b/5, 43b/7, 44a/9, 44b/2, 44b/3, 44b/11,		44b/14, 44b/16, 45a/4, 45b/7, 46a/4, 46a/13, 46b/9, 47b/3, 47b/4, 48a/2, 49a/6, 49a/10, 49a/14, 49b/12, 49b/14, 49b/16, 50a/4, 50a/8, 50a/13 [=185] Zamir, kimse k. 31a/15, 42b/4, 48a/3 k.+ ge 47a/9 k.+ ni 41a/5 [=5] Kimse k. 8b/4, 9b/7, 21a/5, 21a/10, 21a/13, 21b/4, 21b/8, 21b/10, 22a/2, 22a/4, 22a/6, 22a/11, 25a/10, 25b/5, 30a/15, 31a/5, 31b/9, 32a/4, 32b/2, 32b/13, 48a/15 k.+ ge 9b/13, 27b/9 k.+ ĩ 7b/9, 9a/12, 9b/9, 10a/11, 11a/4, 20b/1, 27b/2, 27b/12, 35a/4, 43a/11 k.+ ni 22a/7 k.+ niñg 9b/12, 20b/2, 27b/10, 28a/9 [=38] (Ar.) Kimya ‘ilm-i k. 18a/2 [=1] Sonra k. 25a/2, 30b/7, 35a/6, 38b/15, 43b/4, 45b/13 [=6] İç
	kim	
	kimerse	
	kĩmyā	
	kin	
	kindik	

	k.+ ininġ 17a/5 [=1]		k.+ mni 28a/3
kir -	Girmek k.- di 3b/2, 22a/4 k.- ermen 3b/1 k.- gende 37b/3 k.- gey 1b/9 k.- geyleyler 36b/8 k.- ip 8b/4, 8b/8, 9a/4, 20b/3, 20b/9, 43b/13, 44a/1 [=13]	Kişmır	(ö.a.) Hint alt kıtasının kuzeyinde coġrafi bölge, Keşmir k. 49a/16 [=1]
Kirmān	(ö.a.) İnan'da bir şehir ve idārī bölge k. 49a/8, 49a/15 şehir-i k. 15a/4 [=3]	kit -	Gitmek k.- edür 9a/4 k.- er erdi 33a/13 k.- er erdim 3b/11 k.- er 44a/7 k.- ken 19b/9, 35a/6 k.- ipdür 6a/3 k.- key 38b/15 k.- ti 7a/2, 8b/8, 22b/13, 29a/14, 35a/14, 43b/4, 43b/10 [=15]
Ķırvān/ķayravān	(ö.a.) Mısır'da eski bir yerleşim yeri dervāze-yi k.+ da 9a/7 [=1]	kitāb	(Ar.) Kitap k. 9a/6, 50b/1 k.+ ġa 10b/4 k.+ larıda 10a/6 k.+ nı 9b/1, 19a/9, 19a/11 k.+ ninġ 19a/10, 23a/13 [=9]
Kisrā	(ö.a.) Eski İnan hükümdarları için kullanılan bir unvan ve İnan ülkesi k. 16b/13 ķařr-ı k. 15b/4 k.+ ninġ 16b/8 [=3]	kitābet	(Ar.) Kitabet k.+ ke 9a/14 [=1]
kişi	Kişi, şahıs, insan k. 6a/11, 21b/14, 22b/4, 26a/6, 32b/14, 34a/13, 40a/12, 46a/15, 46b/15, 46b/16, 49a/5, 49a/12, 49b/5, 49b/11 k.+ ge 26a/12, 31a/6, 31a/16, 42a/15 k.+ lerge 46b/12 k.+ leri 27b/8	Kitāb-ı kerīm	Kur'an-ı Kerim k. 7b/3 [=1]
		ķol	El ķ. ķoy.-: İşe başlamak, işe el atmak 42a/9

	ķ.+ dın 35b/1		ķehr-i ķ. 15a/4
	ķ.+ ğa 18a/3		[=1]
	ķ.+ ı 32b/11	ķořantiniyye (ö.a.) İstanbul	ķşret-i ķ. 16a/6
	ķ.+ ıda 42b/3, 45b/3,		[=1]
	46a/10, 46b/5, 46b/8,	ķoř-	Katmak, karıştırmak
	46b/13, 48b/6, 49a/3,		ķ.- dum 6a/4
	49a/13		[=1]
	ķ.+ ığa 7b/1, 21a/1, 21b/5,	ķoy	Koyun
	41a/1		ķ. 18b/13, 47a/16
	ķ.+ ımı 30b/1, 48a/13		ķ.+ nıńg 16a/11
	ķ.+ ları 31a/2, 31b/16		[=3]
	ķ.+ larığa 31a/2	ķoy -	(1) Koymak, bırakmak
	ķ.+ unğda 21b/12		ķ.- ar 38a/12
	[=25]		ķ.- ğan turur 40b/15
ķon-	Konmak, yerleşmek		ķ.- ğan 37b/5, 45b/16
	ķ.- dı 34a/6		ķ.- dı 26a/7, 27b/15
	[=]		ķ.- salar 32b/5, 42a/9
ķonğ ķarğa	Karganın bir türü,		ķ.- sun 27b/14
	kuyruksuz karga, kuzgun		ķ.- u<p>durlar 37a/3
	ķ.+ nıńg 36a/5		ķ.- up 9a/3, 26a/9, 30b/1,
	[=1]		32b/14, 42b/3, 48a/14, 50a/3
ķonğrağu	Çıngırak, küçük çan		ķ.- updurlar 29b/4
	ķ.+ lar 38b/5		ķ.- upsên 39b/8
	[=1]		(2) Yardımcı fiil
ķop-	(1) Ayrılmak		aķ ķ.-: Ad koymak 7b/3,
	ķ.- up 3b/2		10b/5
	(2) Kalkmak, yükselmek		(3) Koymak, yerleştirmek
	ķ.- kay 38b/9		ķ.- arlar 43a/4
	[=2]		ķ.- dılar 43a/1
ķork -	Korkmak, ürkmek		ķ.- unğlar 43a/5
	ķ.- tum 27b/12, 29b/1		[=25]
	ķ.- up 28a/15	ķoyma -	Defnetmemek
	[=3]		ķ.- salar 43a/4
ķorkut -	Korkutmak		[=1]
	ķ.- up êkensin 28a/3	ķoyuğluk	Koyulmuş, yerleştirilmiş
	[=1]		ķ.+ dur 24b/8, 42b/2
ķosnatıniyye (ö.a.) İstanbul			

	[=2]		[=7]
 koyul -	Düşmek	 kör -	(1) Görmek
	k.- ur érdi 33a/11		k.- di 3b/9, 20b/7, 34a/1,
	[=1]		34a/4, 34a/7, 34a/10
 koyuş -	Birlikte koymak, vermek		k.- dünğ 38b/12
	atını k.-: Ad vermek 47a/14		k.- dük 9a/11
	[=1]		k.- düm 34a/2, 34a/5, 34a/8,
 köçür -	Göçürmek, nakl etmek,		34a/13, 38b/13, 40b/1,
	başka yere yerleştirmek		43b/1
	k.- seler 42a/3		k.- edür 28b/6
	k.- üp 36a/11		k.- eli 33b/14
	[=2]		k.- er 26a/2, 29a/11, 38b/1,
 köfük	Köpük		45a/2
	k.+ idin 33a/9		k.- erler 24b/5
	[=1]		k.- gen emes 33b/12, 39a/9
 köger -	Yeşermek		k.- gen 29a/11, 34a/12
	k.- gey 36b/5		43a/13
	[=1]		k.- genni 34a/11
 köngül	(1) Gönül		k.- mes 46a/15
	k. bermese 35b/1		k.- se 30a/7, 30a/8, 32a/11,
	k. berse 35b/2		42b/4
	k.+ ide 33b/13		k.- seler 24b/6
	k.+ ige 3a/11, 32a/11		k.- üngen 37a/6, 37a/7
	k.+ ünğ 2b/7		k.- üp érding 42b/9
	k.+ ünğni alıp 20a/11		k.- üp 2b/4, 3a/14, 3b/3,
	k.+ üm 2b/11, 8a/3		6b/7, 9b/12, 20b/10, 21b/4,
	k.+ ümde 8a/9		24b/5,
	k.+ ümni avutsam 8a/10		25b/9, 43b/3
	[=11]		k.- üpdür 34a/14
 kök	Gökyüzü		k.- üpmen 9b/2
	k.+ deki 16a/11		k.- üpsen 34a/15
	[=1]		(2) Yardımcı fiil
 köp	Çok		tüş k.-: Düş görmek 42b/6
	k. 2b/8, 2b/13, 3a/2, 6a/7,		hayz k.- er 30b/6
	9b/15		[=52]
	k.+ din 6a/7	 kör	Kör
	k. turur 34b/3		k. 36b/16

	k. bol.-: Kör olmak 36b/13 [=2]	köter -	Kaldırmak
köre	Göre k. 41a/14 [=1]		k.- ip 22a/9, 49b/12 k.- üpdürmiz 24a/13 k.- inğler 24a/7 [=4]
körget -	Göstermek k.- tim 28a/14 [=1]	köy -	Yakmak, tutuşturmak k.- gen 37a/10 k.- üp turar 48b/13 k.- üp 3b/11 [=3]
körküz -	Göstermek k.- gil 40a/7 k.- senğ 40a/2, 40a/5 [=3]	köydür -	Tutuşturmak k.- gey 44a/13 k.- mes érdi 34b/8 k.- üp 37b/13 [=3]
körmek	Görmek, görme k. 9b/5, 44a/8 k.+ niñg 11a/5 [=3]	köz	Göz k. 39a/9 k.+ i 33b/12 k.+ ige 27b/9 k.+ ining 36b/15 k. yum.-: Göz yummak 26a/10 [=5]
körraq	Öncekine nazaran daha fazla kör olma k. kıılır 36b/16 [=1]	közle -	Gözlemek k.- geysin 36a/13 [=1]
körset -	Göstermek k.- ip 30a/12 k.- se 31a/6 k.- ti 40a/10 [=3]	közlüg	Gözlü, göze sahip k. 18b/1 k.+ dür 32b/10 [=2]
körün -	Görünmek k.- diler 27b/9 k.- mes 45a/1 k.- üp 20a/11, 46a/16 k.- ür 45a/1 [=5]	ķubbe	(Ar.) Kubbe k.-tü'z zeheb 15b/1 [=1]
körünüş	Görünüş k.+ i 44a/6 [=1]	ķudra:t	(Ar.) Kudret k.+ ını 37b/17 k. u kāmileridin 10b/1 [=2]
köşk	(Far.) Köşk, saray k.+ i 26b/11 [=1]		

ḳudret	(Ar.) Kudret, güç ḳ. 24b/13, 34b/2 ḳ.-i kāmilesi 4b/13 [=3]	k.-1 askerān 12b/ k.-1 ḥabel 13a/3 k.-1 ḥadīd 13a/3 k.-1 ḥarṣ 13a/2
ḳuduġ	→ḳuduk ḳ.+ larınġ 11b/5 [=1]	k.-1 ḥūvireṣ 13a/2 k.-1 hirkend 13a/9 k.-1 ḥini 13a/5
ḳuduk	Kuyu ḳ.+ ġa 26b/13, 27a/1 ḳ.+ larınġ 12b/5 [=3]	k.-1 kāf.+da 32a/14 k.-1 kebūdān 13a/8 k.-1 kender 13a/8 k.-1 ḳalāf 13a/7
Kūfe	(ö.a.) Güney Irak'ta Hz. Ömer'in emriyle Sa'd b. Ebû Vakkas tarafından kurulan şehir. mescīd-i k. 13b/12 şehir-i k. 15a/4 [=2]	k.-1 ḳaṣūr 13a/7 k.-1 ḳāf 13a/7 k.-1 ḳārun 13a/7 k.-1 ḳīḳ 13a/7 k.-1 legām 13a/8 k.-1 mārūn 13a/8 k.-1 mu'azzam 13a/8
kūh	(Far.) Dağ, cebel k.-1 aḥmer 12b/11 k.-1 aḥud 12b/11 k.-1 aḥzar 12b/11 k.-1 almas 12b/ k.-1 aṭvārān 12b/13 k.-1 āseg 12b/ k.-1 başār 12b/13 k.-1 bera'āt 13a/10 k.-1 bertāyil 13a/1 k.-1 beṭā 13a/2 k.-1 bīsütūn 12b/13 k.-1 burḳ 13a/1 k.-1 cārī 13a/2 k.-1 celil 13a/2 k.-1 cūdi 13a/2 k.-1 dehūn 13a/3 k.-1 devamend 13a/3 k.-1 ervend 12b/	k.-1 nārī 13a/9 k.-1 necm 13a/6 k.-1 nūṣādir 13a/9 k.-1 pārcāḥ 12b/13 k.-1 selmī 13a/4 k.-1 semīn 13a/3 k.-1 senc 13a/4 k.-1 seylān 13a/4 k.-1 sübhār 13a/4 k.-1 ṣurh 13a/5 k.-1 ṭaberuyānī 13a/6 k.-1 ṭamā 13a/6 k.-1 ṭanbūrī 13a/6 k.-1 ṭūr-i sīnā 13a/5 k.-1 ṣuvān 13a/5 k.-1 tevmid 13a/1 k.-1 tübet 13a/1 k.-1 vāḳvāḳ 13a/9 k.-1 vārī 13a/10

	k.-1 'aķīķ 13a/6 [=56]		[=3]
Kūhiştān	(ö.a.) İıan'da bir bölge adı k. 47b/6 [=1]	ķurş	(Ar.) Yuvarlak ķ.-1 āf-tābda 40a/15 ķ.+ nı 40a/10 [=2]
Kūkūm	(ö.a.) Bir Şehir adı Şehir-i k. 15a/4 [=1]	ķuruę	Kuru ķ. 41a/3 ķ. turur 47a/1 [=2]
kul	Kul k.+ larını 10a/8 [=1]	ķuruķ	→ķuruę ķ. 44b/6 [=1]
ķulak	Kulak ķ.+ ıda 34a/3 ķ.+ ını 34a/4 ķ.+ nı 34a/3[=4] ķ.+ nıńđ 36a/7	ķurut -	Kurutmak ķ.- adur 37b/15 [=1]
ķulzūm	(ö.a.) Kızıldeniz deryā-yı ķ. 12a/13 [=1]	ķuşur	(Ar.) Kusur ķ. 17a/6 ķ.+ larınıńđ 18a/5 [=2]
ķum	(ö.a.) İıan'da bir yerleşim yeri ķ. 10a/1, 15a/2, 50b/2 Şehir-i ķ.+ da 10a/2 ķ.+ nı 10a/3 [=5]	ķuţb	(Ar.) Yerkürenin ekseninin geçtięi, ekvatora en uzak iki noktadan her biri: ķ. turur 30a/3 ķ.+ nıńđ 30b/15, 31a/4 ķ.-1 cenūbī: Güney kutbu 30a/3 ķ.-1 cenūbīni 30a/6 ķ.-1 cenūbīnińđ 31b/5, 31b/13, 32b/8 ķ.-1 Őimālī: Kuzey kutbu 30a/3, 30b/9 ķ.-1 Őimālīęa 30b/1, 30b/5 ķ.-1 Őimālīęa 30b/8 ķ.-1 Őimālīnińđ 30a/9 [=14]
ķums	(ö.a.) (ķومس) Bir Şehir adı ķ. 49b/6 [=1]		
ķurān	Kuran-ı Kerim ķ. 39a/10 ķ.-1 mecīd 23b/3 ķ.+ nıńđ 25a/1 [=3]		
ķuręaşum	Kurşun ķ. 31a/5 kān-ı ķ. 13a/14 ķ.+ nı 45b/5	ķuţbhā	(<Ar.ķuţb+Far.hā çokluk eki) Kutuplar

	ķ. 33a/1	kül-	Gülmek
Ķuṭbü'l-aşgar	(ö.a.) Mars		k.- er 37a/4
	ķ. 30a/10		k.- üp 6a/2
	[=1]		[=2]
ķutı	(Ar.) Kutu	kūlah	(Far.) Başa giyilen şey
	ķ. 2b/1		k. 47b/2
	ķ.+ nı 2b/2		[=1]
	[=2]	Kümeşrā	(Ar.) Armut
ķutula'l-	Kurtulabilmek		k. 16a/1
	ķ.- mas 19b/4		[=1]
	[=1]	kümüş	Gümüş
ķuvvet	(Ar.) Kuvvet, güç		k. 13b/2, 41b/11, 46b/4
	ķ. 24a/9, 24a/11		[=3]
	ķ.-i 'azīm 28b/4	kün	(1) Gün
	ķ.+ leri 24a/10		k. 3a/12, 20b/3, 21b/2,
	ķ.+ lerniņg 17a/3		21b/3, 22b/10, 22b/11,
	[=5]		27b/5, 27b/7,
kūy	(Far.) Köy		30a/11, 30b/7, 39b/5,
	k.+ da 19b/10		39b/13, 39b/14, 45a/1
	[=1]		k.+ de 22b/13, 35b/9,
ķuyruĝ	Kuyruk		35b/10, 35b/12, 38a/12,
	ķ.+ ı 31a/3, 31a/15		41b/4, 46a/16
	ķ.+ ıda 48a/16		k.+ din 45b/13
	ķ.+ ıĝa 31b/13, 50a/2		k.+ dür 36a/2, 36a/3
	ķ.+ ımı 49b/11		k.+ i 6a/10, 6b/2, 7b/7,
	[=6]		26a/12
küç	Güç		k.+ idin 44a/5
	k. 24a/10		k.+ lerde 20b/3
	[=1]		k.+ ni 22a/12
küdez-	Koruma, muhafaza etme		k. turur 46b/11
	k. kııl.-: Korumak, muhafaza		k. ü tün 49a/15
	etmek 29b/8		(2) Güneş
	[=1]		k. 35b/10
kührelik	(ö.a. Kühre+lik) Kühreli		k. çıkar taraf: Doĝu 39a/2
	bir halk, ahali adı		k. oturur taraf: Batı 39a/4
	k. 17b/5		k.+ ni 11a/5
	[=1]		

	k.+ niᅇ 36a/13, 37a/5, 41a/13 [=41]	lāl	(Ar.) Kırmızı renkli parlak bir taş l. 7a/6 [=1]
kündüz	Gündüz k. 8b/12, 38a/15, 47b/7 k.+ de 25b/5 [=4]	laᅇif	Yumuşak, güzel, hoş l.+ dür 46b/2 [=1]
künende	(Far.) Yapan, eden k.+ ĩ 29a/7 [=1]	laᅇifraᅇ	(<Ar.laᅇif+Tr.raᅇ) Daha güzel l.+ dur 31b/4 [=1]
küngüre	(Far.) Yüksek yer, kubbenin tepesi k.+ si 29b/4 k.+ side 29b/5 [=2]	lā-yemūt	(Ar.) Ölümsüz l.+ dur 19b/7 [=1]
künlük	Günlük, bir günlük süre k. 45a/7 [=2]	lāzım	(Ar.) Lazım, gerekli l. bol.-: Lazım olmak 6a/3, 47a/9 [=2]
kürküreş	Gürleme, kükreyiş, şimşek çakması k.+ iniᅇ 11b/2 [=1]	leb	(Far.) Kıyı, kenar l.+ ide 24b/9 [=1]
kürsĭ	(Ar.) Arş'ın alt katı k. 10b/10, 23b/1, 24b/8 k.+ de 45b/2 k.+ ğa 24b/10 [=5]	Legām	(ö.a.) Bir dağ adı kūh-ı l. 13a/8 [=1]
	L	Lehāver	(ö.a.) Afganistan'da Gazne'ye yakın bir şehir l. 15a/5 [=1]
lācüverd	(Far.) Koyu mavi renkte l. kıymetli taş 13b/3 [=1]	lemün	(Ar.<buka>lemün) Derisi renkli bir cins kaya keleri l.+ niᅇ 35a/10 [=1]
laᅇve	(Ar.)Yüz felci l. 31a/6 [=1]	lerze	(Far.) Titreme, titreyiş l.+ ĩ 27b/10 [=1]
		leşker	(Far.) Ordu, asker l. 6b/3

	[=1]	lūbiyā	(<Far.) Börülce bir çeşit baklagil, Fransız fasülyesi
leṭāfetlik	(<Ar.leṭāfet+Tr.lig) Hoşluk		l. 16a/2
	l. 41a/6		[=1]
levḥ	(Ar.) (1) Yaratılmışlara dair ezelde kayda geçirilmiş kitap	lüncluk	(ö.a. Lüncl+luk) Lünclu, Bir topluluk adı.
	l. 23b/1		l. 17b/5
	l.-i kalemniḡ 25a/2	lütfrak	(<Ar.lutḡ+Tr.raḡ) Daha iyi
	l.+ ni 25b/8, 25b/11, 26a/7		l.+ ı 31b/4
	l. u kalem 10b/10		[=1]
	(2) Üzerinde yazı yazılan düz nesne.	luy	Arslan
	l.+ daḡı 28b/11		l. 45b/17
	l.+ din 28b/12	lū'lü	(Ar.) İnci
	[=8]		l. 13b/3
levḥī	(Ar.) Bir levha		[=1]
	28b/10		M
	[=1]		
levn	(Ar.) Renk	mā	(Ar.) Su
	l. 39b/2		m.-ü'l ḡayāt 12a/1
	[=1]		m.-ü'l ḡār 12a/2
levz	(Ar.) Badem		[=2]
	l. 16a/2	ma'ādin	(Ar.) Maden
	[=1]		m. 13a/10
leylī	Gece gibi (karanlık)		m.+ din 41b/11, 46b/4,
	l. 49a/1, 49b/3, 50a/1		47a/3
	[=3]		[=4]
Leys	(ö.a.) Şâpur'un yaptırdığı ve savaş yerleriyle tanıtılan şehir	ma'būd	(Ar.) Tapınılan, ilah, Allah, Tanrı
	l. 15a/5		m. 45b/14
	[=1]		m.+ ı 34b/11
Loḡmān	(ö.a.) Hz. Lokman	ma'cūn	(Ar.) Macun kıvamına getirilmiş ilaç
	ḡazret-i l.+ niḡ 35a/8		m.+ ĩ 3a/5
	[=1]		

	m.+ ĩni 3a/9 [=2]		[=1]
māde	(Far.) Diři m. 30b/6, 48b/3, 49a/1, 49b/3, 50a/1 m.+ dūr 30a/6 [=6]	maĥlūkāt	(Ar.) Yaratılmışlar, canlılar m. 24b/13, 32a/7 cemī‘-i m. 1b/4 hemme-i m. 23b/6 m.+ ğa 38a/9, 41a/14 m.+ larnı 35b/12 cemī‘-i m.+ nı 38a/7 m.+ nıng 25b/9, 38a/7 cemī‘-i m.+ nıng 24a/12 [=11]
maġrib	→maġri:b 38b/12 [=1]		
maġri:b	(Ar.) Güneş’in battıĝı taraf, Batı m. 15a/5, 28b/5 şuret-i m. 16a/6 m.-i zemĩnde 38a/10 deryā-yı m.+ de 32b/7 m.+ dedür 27a/5 [=6]	mā-ĥulyā :	(<Ar. māl+Far.ĥulyā) Kara sevda,melankoli m. 31b/1 [=1]
		maĥām	(Ar.) Makam, yer m.-i cebrā’ıl 29a/9 m.-i ibrahĩm 13b/10 m.-i isrāfil 29a/10 [=3]
maġribĩ	Batı’ya ait, mahsus m.+ dūr 48a/12 m. turur 49a/10 [=2]	maĥsūd	(Ar.) Kasıt, niyet m. 28b/3 [=1]
maġrūrluk	(<Ar.maġrūr+Tr.luk) Böbürlenme m. 22b/11 [=1]	Maĥ‘ün	(ö.a.) Bir kişi adı m.+ nıng 16b/6 [=1]
maĝz	(Ar.) İç, öz m.+ ı 41b/9, 41b/10 [=2]	māl	(Ar.) Mal, mülk m. 22b/8 m.-ı zü’lkarneyn 19a/5 m.+ ĩ 7a/8 [=3]
maĥal	(Ar.) Zaman m.+ din 22a/6 [=1]	ma‘lūm	(Ar.) Belli, açık, bilinen m. bol.-: Anlaşılmak, bilinmek 9b/14, 23a/2, 41a/15 23b/5, 23a/2, 47a/8
Māhān	(ö.a.) Bir şehir adı m. 15a/7 [=1]		
Māhĩn	(ö.a.) Bir şehir adı m. 47b/15		

	m. kı1.-: Bildirmek, anlatmak 31a/12, 41a/11, 41a/13 [=9]	maşlahat	(Ar.) İş m. kı1: Anlaşmak 33b/14 [=1]
Māmiyān	(ö.a.) Afganistan'daki Bamiyan şehri şüret-i m. 16a/7 [=1]	maşnū'at	(Ar.) Sanatla yapılmış şeyler m.+ i 34b/2 [=1]
ma'nā	(Ar.) Anlam m.+ sı 25a/9, 41a/10 m.+ sıdın 25a/1 [=3]	maşri:k	(Ar.) Doğu m. 19a/3, 28b/5 m.+ da 27a/6 m.+ nı 38b/12 [=4]
ma'ni	(Ar.) Düşünce m.+ni 6a/13 [=1]	maşri:kī	Doğu'ya ait m. turur 48b/11, 49b/9 [=2]
Manşūra	(ö.a.) Hindistan'da bir yer adı, Mansura şehri m. 15a/8 [=1]	Māverāü'nnehr	(ö.a.) Ceyhun nehriinin kuzey ve doğusunda kalan bölg m. 15a/6 [=1]
Marīz	(ö.a.) Bir derya adı. deryā-yı m. 12b/2 [=1]	māyide	(Ar.) Masa, sofa m.-i süleymān: Zümrüt işlemeli ve otuz altı ayaklı bir masa 16b/11 [=1]
ma'rūf	(Ar.) Bilinen m.+ dur 10a/6 [=1]	maymun	Maymun m. 30b/4 [=1]
Mārūn	(ö.a.) Bir dağ adı kūh-ı m. 13a/8-9 [=1]	mażarratlik	(<Ar.mażarrat+Tr.lik) Zararlı m.+ 3a/6 [=1]
Mārūt	(ö.a.) Büyüyü insanlara öğreten meşhūr iki melekten biri m.+ nıñg 18a/9 [=1]	mecīd	(Ar.) Şerefli, büyük kelām-ı m. 27a/4, 37a/16 ķurān-ı m. 23b/3 'arş-ı m.+ nıñg 29b/3 [=4]
Maşişiniyye	(ö.a.) Çukurova'da kurulmuş olan şehir m. 15a/7 [=1]		

Me'cūc	(ö.a.) Ye'cūc ile birlikte Nuh peygamberin oğlu olan Yafes'in soyundan iki kabilenin adı m. 17b/6 [=1]		m.+ ınınğ 37b/8, 42a/12 m. kılğan 18a/13 m. kılmağlarınınğ 39b/5 m.+ ları 40b/12 m.+ larını 39a/14 m.+ larınınğ 10b/11 [=17]
mecūsi	(Ar.) Ateşe tapanlar m. 17b/13 [=1]	Mekke	(ö.a.) Hz. Peygamberin doğup büyüdüğü ve Kabe'nin içinde bulunduğu şehir m. 15a/5 [=1]
Medāyin	(ö.a.) Sasaniler döneminde Irak bölgesindeki merkezî şehri m. 15a/6 [=1]	Mekkelik	(ö.a. Mekke+lik) Mekke'de yaşayanlar, Mekke'li m.+ lerga 48b/15 [=1]
Medine	(ö.a.) Hz. Peygamberin hicret ettiği ve kabrinin bulunduğu şehir mescid-i m. 13b/11 [=1]	Mekrān	(ö.a.) Çin'de bir şehir m.+ ğa 38a/15, 49b/15 [=2]
Medmir	(ö.a.) Kişi adı olması muhtemeldir. m.+ ninğ 16b/8 [=1]	melağ	(Far.) Çekirge m. 8a/13, 13b/4, 19a/7 [=3]
meger	(Far.) Meğer, ancak m. 7a/9, 19b/6, 45a/4 [=3]	melāmet	(Ar.) Ayıplama, azarlama m. 20b/11 [=1]
Mehdiyye	(ö.a.) Fas'ın Atlas Okyanusu sahilinde bulunan bir şehri m. 15a/6 [=1]	melā'ike	(Ar.) Melekler m. 31a/7, 31a/9, 31b/3 cemī'-i m. 29a/3 m.-i felāsifening 30b/10 m.-i rūhānīler 28b/14 m.-i rūhānīning 30a/4 cemī'-i m.+ ler 24b/2 m.+ lerga 30b/13 m.+ ni 26a/4 [=10]
mekān	(Ar.) Mekan, yer m. 26a/8 m.-i 'ālīğa 39a/12 m.+ ı 45a/16, 46a/1, 46a/7, 46a/17, 46b/17 m.+ ığa 39b/10 m.+ ını 40a/9		

melcānlık	(ö.a. Melān+lık) Melcanlı, bir halk, ahali adı m. 17b/5 [=1]	marğa	2a/3, 6a/1, 7a/4, 8b/2, 20a/3, 22a/11, 23a/6, 27b/12, 28a/8, 35b/15, 39b/15, 40a/2, 40a/5, 40a/6, 40a/14, 43b/6
melek	(Ar.) Melek m. 37b/17 melekü'lhayyü'zzī m. 19b/7 [=2]	mendin	3b/5, 28a/4, 35b/15, 43b/6
Melekü'l-mevt	(ö.a.)Azrail m. 28a/1, 28a/5, 28a/8, 40a/11, 40a/12, 40a/13 'azīm-i m. 27a/12 m.+ niṅg 28b/8 [=8]	meni	2a/8, 21a/6, 21a/9, 21b/9, 21b/12, 22b/2
melik	(Ar.) Hükümdar m.-i Hindi:stān 2a/5 [=1]	meninḡ	7a/1, 8a/3, 8b/1, 21a/10, 21a/13, 25a/10, 25a/12, 28a/3, 29a/13, 40a/12, 40a/14, 40b/7 m. turur men 25a/10, 35b/14 [=73]
memleket	(Ar.) Ülke, şehir ḡarāc-ı m.+ dūr 22a/1 m.+ ide 9b/15, 39a/1, 39a/4, 44b/16, 50a/13 m.+ iniṅg 9b/14 [=7]	menfa'at	(Ar.) Fayda, yarar m. yetkür.-: Fayda sağlamak 7a/8 [=1]
memnūn	(Ar.) Memnun m. ét.-: Memnun etmek 6a/8 [=1]	menḡizlik	Benizli, suretli m. 18b/1 [=1]
men	Teklik I. kişi zamiri, ben m. 2a/11, 2b/6, 3a/4, 3b/1, 3b/6, 3b/10, 3b/11, 7b/12, 8a/1, 8a/2, 8a/4, 8a/12, 9b/1, 10a/1, 21a/12, 21b/9, 22a/1, 23a/4, 25a/14, 28a/10, 28a/12, 28a/13, 28a/14, 28b/1, 34a/2, 34a/5, 34a/12, 39b/11, 40b/2, 40b/5, 43b/7	Menkebü'l-cevzā	(ö.a.) İkizler burcunda bir yıldız <i>Birini Menkebü'l-cevzā dērler.</i> m. 48a/8 [=1]
		Menkibü'l-fürs	(ö.a.) Oğlak burcunda bir yıldız m. 50a/7 [=1]
		Menkibü's-seyrī	(ö.a.) İkizler burcunda bir yıldız. m. 48a/9 [=1]
		menḡze-	Benzemek

	m.- r 31a/3, 31a/15, 31b/16, 40b/13, 42b/4, 46b/12, 47a/3, 47a/4, 48b/5, 49b/10 [=11]		m. 45a/13, 45a/14, 45b/10, 45b/11, 45b/12 [=5]
merğzet-	Benzetmek m.- ürler 45b/4, 45b/6 [=2]	Merv	(ö.a.) Türkmenistan'da bir şehir m. 48b/8 şehir-i m. 15a/6 [=2]
menzil	(Ar.) Derece m.+ lerini 41a/11 [=1]	mervārīd	(Far.) İnci m. 13b/3, 41b/11, 46b/4 [=3]
menzilsiz	(<Ar.menzil+Tr.siz) Hedefsiz m. 9a/3, 19b/13 [=2]	mesāfet	(Ar.) Mesafe m. 42a/13 [=1]
merātibe	(Ar.) Mertebe, derece m. 44a/2 [=1]	mescīd	(Ar.) Mescid, ibadetgâh m.-i beytü'lmuqaddes 13b/9 m.-i dāvud 13b/14 m.-i dımışk 13b/14 m.-i küfe 13b/12 m.-i medine 13b/11 m.-i mūsā 13b/14 m.-i nuşra 13b/12 m.-i nūḥ 13b/11 m.-i üstüḥra 13b/13 m.-i yahyābinzekeriyā 13b/13 m.-i 'īsā'aleyhi'sselām 13b/12 m.-ü'l ḥarām 13b/11 m.+ ler 13b/9 [=13]
mercān	(Ar.) Deniz diplerinde ağaç gibi biten, büyüyen ve dallar veren kıymetli bir cevher m. 13b/4, 47a/3 [=2]		
merdān	(Far.) İnsanlar, yiğitler cemī'-i m.-ı 'ālemniṅ 8a/7 [=1]		
Merd-i kelān	(Far.) Yiğit, heybetli adam m. 31b/13, 49a/13 [=2]		
Merḥ	(ö.a.) Bir şehir adı m. 15a/7 [=1]		
Merrīḥ	(ö.a.) Mars m. 11a/6, 44b/7, 46a/4 felek-i m. turur 33b/4 [=4]	meşgūl	(Ar.) Meşgul m. 9a/11 m. bol.-: Meşgul olmak 8b/13, 25b/6 m.+ dürler 9a/10 [=4]
mertebe	(Ar.) Kez, defa		

meşhūr	(Ar.) Meşhur, tanınan m. 10a/6 [=1]		m.+ ni 31a/12 [=4]
Meşidiyü'l-mu'in	(ö.a.) Bir saray adı saray adı kaçır-ü'l m. 15b/5 [=1]	mezheblik	(<Ar.mezheb+Tr.lik) (bir) mezhebe mensub olanlar m.+ ler 45a/2 [=1]
mevā'ize	(Ar.) Nasihatler, öğütler m. 2b/12 [=1]	mı	Soru edatı m.+ kin 43b/7 [=1]
mevc	(Ar.) Dalga m.+ idin 33a/10 [=1]	mıknātıs	(Ar.) Demiri, çeliği ve bâzı metalleri kendine çeken demir çubuk m. 13b/4 [=1]
mevcūdāt	(Ar.) Varlıklar m. 32a/8 hemme-i m. 23b/6 m.+ ğa 24b/13 cemī'-i m.+ nı 24b/4, 24b/11 [=5]	Mıṣr	(ö.a.) Mısır ülkesi, Nil nehri m. 47b/15 deryā-yı m. 45a/5 şehir-i m. 15a/5 [=3] Mıṣrī: Mısır'a ait m. 19a/4 [=1]
mev'ize	(Ar.) Nasihat m.+ ĩ 9a/8 [=1]	mihmān	(Far.) Misafir, konuk m.+ ım ĩrdi 40a/12 m.+ ımġa 40b/7 [=2]
meydān	(Ar.) Meydan, alan m.-ı sūleymān 15b/5 [=1]	Mihrbān	(ö.a.) Bir şehir adı m. 15a/8 [=1]
meyl	(Ar.) Meyl, temayül, yönelim m. 3a/7 m.+ i 3a/11 m.+ içe ĩmesdür 44b/4 m.+ ĩ 3a/10 [=4]	mihter	Büyük, daha büyük, ileri gelen şifat-ı m. 27a/6, 27a/11 m.-i ādem 20a/4 ḫāzret-i m.-i cebrā'ıl 26a/14 m.-i idris 39b/3, 40a/3, 40b/9 m.-i idrisni 39a/12
mezheb	(Ar.) Mezhep m.-i islāmda 31a/9 m.+ de 19b/10 m.+ ide 30b/11		

	m.-i isrāfil erdi 26a/6		[=1]
	m.-i isrāfil 29b/1	mināre	(Ar.) Minare
	ḥazret-i m.-i isrāfil 29b/3		m.+ ĩ 29b/5
	m.-i isrāfilğa 25b/11		m.+ side 29b/5
	ḥazret-i m.-i süleymān 7b/5		[=2]
	[=13]	minnet	(Ar.) Minnet, gönül borcu
Mikā'il	(ö.a.) Dört büyük melekten biri, Mikail		m.+ i 35b/6
	m. 27a/6		m. kııl.-: Takdir etmek
	[=1]		36a/15
miḳdār	(Ar.) Miktar, adet	Minte	(ö.a.) Bir deniz yahut nedir adı
	m. 38a/4		deryā-yı m. 12b/2
	[=1]		[=1]
milket	(Ar.) Dünya, mülk	mizāc	(Ar.) Mizaç, huy, yaratılış
	m.+ ini 39a/14		m.+ dın 41b/13
	m.+ ke 1b/8		m.+ ı 41a/3, 46b/2
	[=2]		[=3]
miṅḡ	Bin	mīve	(Far.) Meyve
	m. 7b/6, 23b/12, 24a/3,		m. 42a/5, 42a/8
	29b/4, 35a/8, 35a/12, 36a/5,		m.+ ĩ 37a/1
	36a/7, 37b/10,		m.+ ler 36b/3, 41b/9
	[=9]		cemī'-i m.+ ler 41b/8
min-	Binmek		m.+ leri 39a/3, 39a/4
	m.- ipdür 20a/8		m.+ lerniḡ 41b/9
	[=1]		m.+ si 39a/2, 42a/4
miṅḡ miṅḡ	Binlerce		[=11]
	m. 37b/8	Miyākārīḡ	(ö.a.) Bir şehir adı
	[=1]		m. 15a/7
miṅḡ yègirme èkki	Bin yirmi iki		[=1]
	m. 38a/2, 50a/10	Mīzān	(ö.a.) Terazi burcu
	[=2]		m. 49a/9, 49a/14
miṅḡ miṅḡ üç yüz yègirme	İki bin üç yüz yirmi		[=2]
	m. 46a/7	Merkşa	(ö.a.) Bir şehir adı
	[=1]		m. 13b/4
Minā	(ö.a.) Bir kilise adı		[=1]
	kenīse-i m. 14a/3	mu	(1) İşaret sıfatı, bu

	m.+ n̄ga 49a/5		m. 43b/12
	m.+ nda 27b/10, 27b/12		m.+ ni 43b/11
	m.+ ndın 38a/5, 45b/1		[=2]
	m.+ nın̄g 2b/10, 21b/2	Muğan	(ö.a.) Azerbaycan'da yerleşim yeri
	m.+ nun̄g 37b/15, 41b/3, 41b/4, 47b/16		m. 15a/7, 47b/5
	(2) Soru edatı		[=1]
	m.+ dur 22a/12	muħabbet	Sevgi, yakınlık
	[=12]		m.+ leri 27b/8
mu'allak	(Ar.) Asılı, asılmış		[=1]
	m. 24b/1, 34b/4	muħāliflik	<Ar.muħālif+Tr.lık)
	[=2]		Muhaliflik, karşıtlık
mu'āmele	(Ar.) Davranış		m.+ ının̄g 11b/1
	m.+ ni 2a/4		[=1]
	[=1]	Muħammed	(ö.a.) Hz. Muhammed
mu'avvec	(Ar.) Eğri, bükülmüş		m. 43a/14, 43b/4
	mu'avvecü'ṭ-ṭulū':		m.+ nin̄g 43b/2
	Doğduğu yerler eğri olan.		[=3]
	50a/1	Muħammed Muṣtafā	(ö.a.) Hz.
	m.+ dur 48a/12		Muhammed Mustafa
	[=2]		ħazret-i m. 17b/10, 35a/1
Mu'azzam	(ö.a.) Bir dağ adı		[=2]
	kūh-ı m. 13a/8	muħāvere	(Ar.) Sohbet
	[=1]		ħoş m. bol-: Hoş sohbet
mu'azzama	(Ar.) Muazzam kelimesinin		olmak 42a/1
	müennes şekli		[=1]
	ka'be-'i m. 13b/10	muħiṭ	(Ar.) Okyanus
	[=1]		m.+ ĩ 19a/6
mu'cem	(Ar.) Kapalılığı giderilmiş		m.+ idür 23b/9
	söz, kelime		[=2]
	ħuruf-ı m.: Nokta koymak	muħkem	(Ar.) Sağlam, dayanıklı
	suretiyle		m. 33a/6, 34a/11
	karışıklığı/kapalılığı		[=2]
	giderilen alfabe harflerine	muħtāc	(Ar.) Muhtaç
	denir. 14a/5, 17a/9, 18b/2		m. kı1.-: Muhtaç etmek
	[=3]		1b/15
mu'cize	(Ar.) Mucize		[=1]

muhtelif	(Ar.) Çeşitli, farklı m. 17a/3 [=1]	munkalib	(Ar.) Dönüşmüş, başkalaşmış m. turur 48b/4 [=1]
mukābile	(Ar.) Karşılık m. kııl.-: (bir şeye) karşılık gelmek 28b/12 [=1]	mūr	(Far.) Karınca m. 8a/13, 19a/7 [=2]
Muqaddes	(ö.a.) Bir deniz yahut nehir adı deryā-yı m. 12b/2 [=1]	murādān	(<Ar.murād+Far.ān) Maksatlar, amaçlar m. 7a/5 [=1]
mukarreb	(Ar.) Yakın, yaklaşmış m. 27a/7 feri:şte-i m.: Dört büyük melek 10b/10 [=2]	murğāb	(Ar.) Ördek m.+ ĩğa 32a/2 m.+ ĩnıng 32a/15 m.+ ĩnıng 32a/3 [=3]
Mūltān	(ö.a.) Hindistan'da bir şehir m. 15a/7 m.+ nıng 9b/10 [=2]	mūrī	Kanal, küçük kabuk. Tiz (Diz) mūrīsi de diz kapağı olsa gerek. m.+ sidin 49a/12 [=1]
mūmiyālī	(Far.) Balmumu, mum m. 13b/4 [=1]	Mūsā	(ö.a.) Hz. Musa hāzret-i m. 7a/12, 16b/2 mescīd-i m. 13b/14 şāhre-i m. 13b/6 [=4]
munar	Pınar m. 37a/10 [=1]	musahhar	(Ar.) Zaptedilmiş m. bol.-: Zaptedilmek, ele geçirilmek 2a/1 [=1]
munça	Bunca, bu kadar m. 23a/4, 23a/5, 25b/2, 26b/10, 37b/12 [=5]	Muşhaf	(Ar.) Kuran-ı Kerim m. 46b/14 [=1]
mundağ	Bunun gibi m. 10a/5 [=1]	muşafā	(Ar.) Seçkin m. 1b/5 [=1]
mundağ	→mundağ m. 6a/9 [=1]	Müşul	(ö.a.) Musul şehri

	m. 15a/8		[=1]
	şehir-i m. 15a/6	müddeî	(Ar.) İddia eden
	[=2]		m.+ lerniᅡ 17b/12
mu'tedîl	(Ar.) Uygun		[=1]
	m. bol.-: Uygun olmak	müddet	(Ar.) Zaman
	44b/15		m. 23a/4
	[=1]		[=1]
mutî'	(Ar.) İtaat eden, boyun eğen	müdevver	(Ar.) Yuvarlak
	m.+ lerniᅡ 24b/5		m. 37b/2
	[=1]		m.+ dür 41b/1
muᅡlak	(Ar.) Kayıtsız şartsız		[=2]
	pād-şāh-ı m.+ ı 34b/12	mü'ekkel	(Ar.) Vekil edilmiş olan
	[=1]		m.+ dür 29a/5
muvāfiᅡ	(Ar.) Uygun, yerinde		m.+ dürler 29a/8
	m. 33a/4		[=3]
	[=1]	müfredāt	(Ar.) Teferruat, ayrıntı
muz	Buz		m. 11b/7, 12b/10
	m.+ larnı 37b/13		[=2]
	[=1]	Mühreme	(ö.a.) Arap yarımadasında
mü	Soru edatı		bir şehir
	m. 7b/11, 21a/9		m. 15a/6
	m.+ sēn 10a/10, 43a/13		[=1]
	m.+ sin 10a/8	mülk	(Ar.) Ülke
	m.+ siz 43b/5		m.-i Hindi:stāndın 2b/1
	[=6]		genc-i m.-i rüm 16b/11
mübāhāt	(Ar.) Övünme		m.+ leri turur 43a/3
	m. 7a/9		[=3]
	[=1]	mülketu'llāh	(Ar.) Allah'ın mülkü
mübālaᅡa	(Ar.) Aşırı		süleymān-ı m. 8a/1
	m.-i bisyār kıl-: Çok		[=1]
	abartmak 3a/8	münācāt	(Ar.) Dua etme
	[=1]		m. kıldı 40a/6, 40b/6
mübārek	(Ar.) Mübarek		m. kılip 39b/7
	m. 27a/7		[=3]
	[=1]	Münādiyü'l-emvāt	(ö.a.) Ölülere dirilten,
mücellā	(Ar.) Cilalanmış, parlak		İsrafil m. 26a/11
	m. 45b/9		[=1]

münevver	(Ar.) Nurlandırılmış m. 24b/2 [=1]	[=4]	müsterāh	(Ar.) Abdesthane m.+ ğa 3a/12 [=1]
münkalib	Dönen, değişken m. 49b/16 [=1]		müşāhede	(Ar.) Gözle görme m. kı1.-: Şahitlik etmek 37b/17 [=1]
münkir	(Ar.) İnkâr eden, dinsiz m. bolmak: İnkâr etmek 9b/6 m. bol.: İnkâr etmek 9b/8 [=2]		müşerref	(Ar.) Şerefli m. 7b/4 [=1]
müsellem	(Ar.) Teslim edilmiş, verilmiş m. tut.-: Kabul etmek 31a/8, 31a/9 [=2]		müştereklig	(<Ar.müşterek+Tr.lig) Ortaklık m.+ ininĝ 11a/13 [=1]
Müşenna	(ö.a.) Yengeç burcundaki bir yıldız. <i>Tört yulduzı bardur şu cenübī re'sü'lbevm yemāni meşennā şehābī esed.</i> m. 48b/10 [=1]		Müşterī	(ö.a.) Jüpiter gezegeni m. 11a/6, 41b/6, 44b/7, 45b/7 m.+ ninĝ 46a/1, 46a/2 felek-i m. turur 33b/5 [=7]
müştaķīmü't-tulū'	(Gök cisimleri için) düz yolu takip eden m. 48b/4, 49b/4 m. turur 47b/10 [=2]		mütāla'a	(Ar.) Tetkik m. kı1.-: İncelemek 4a/4 [=1]
müştaķīmü't-tulū'	(Gök cisimleri için) düz yolu takip eden m. 49a/1, 49a/11 [=2]		müteĝāyir	(Ar.) Deĝişen m. bol.-: Deĝişmek, başkalaşmak 29a/14 [=1]
müstecāb	(Ar.) Kabul olunmuş m. bol.-: Kabul olmak 36b/10 m. kı1.-: Kabul etmek 40b/8 39b/16, 40b/4		müzd	(Far.) Karşılık m. 35b/6 [=1]
			müzebbir	(Ar.) Tedbirli m. 32a/7 [=1]
			müzeyyen	(Ar.) Süslenmiş m. kı1.-: Süslemek 44a/13 [=1]

	N		[=2]
nāfi‘	(Ar.) Faydalı, yararlı dārū-i n. turur 39a/3 [=1]	namāz	(Far.) Namaz n. kı1.-: Namaz kılmak 43a/7 [=1]
Nāhiye	(ö.a.) İskender’in annesi n.+ ğa 6b/9 [=1]	nāme	(Far.) Mektup n. 2a/3, 7b/1 n.-i süleymānı 7b/1 n. biti.-: Mektup yazmak 2a/10
nahl	(Ar.) Hurma ağacı n. 16a/2 [=1]		n. buyur.-: Mektup yazmayı emretmek 6b/9 n.+ ge 7b/3
naḥs	(Ar.) Uğursuz n.-ı aşfer turur 44b/7 n.-ı aşğar 46a/13 n.-ı kıttāldur 48a/3 n.+ ğa 44b/9 n.+ nı 39b/1 n. turur 48a/1, 48a/8, 50a/7 [=8]	nā-pāydār	[=6] (Far.) Faydasız n. 20a/3 [=1]
naḥslık	(<Ar.naḥs+Tr.lık) Uğursuzluk intihā-yı n.+ ı 45a/15 [=1]	nā-pedīd	(Far.) Görünmez n. bol.-: Görünmez olmak 39a/7 [=1]
naḥsraḳ	(<Ar.naḥs+Tr.raḳ) Daha uğursuz n. turur 44b/9 [=1]	nārcil	(Ar.) Hindistan cevizi n. 16a/2 [=1]
naḳd	(Ar.) Para, sermaye n.+ leriḡgni 20a/12 [=1]	Nārī	(ö.a.) Bir dağ adı kūh-ı n. 13a/9 [=1]
naḳş	(Ar.) Nakış, süs, resim n. kı1.-: Resmetmek 31a/16 [=1]	nāsiklık	(ö.a. Nāsik+lık) Nasikli, bir halk, ahali adı n. 17b/5 [=1]
nām	(Far.) (1) Nam, ad n. 1b/3 50a/13	Naṣtenīn	(ö.a.) Bir şehir adı n. 15a/9 [=1]
		naḳar	(Ar.) Bakış, bakma n.+ ı 44b/9 n.+ ıdın 23b/13 n. kı1.-: Bakmak 23b/13

nāzūk	[=4] (Far.) Nazik n. 47a/2	nedāmet	[=3] (Ar.) Pişmanlık n.+ ler 20a/2
nazzāre	[=1] (Ar.) Bakış, bakma n. kııl.-: Bakmak 26a/8	nedāmetā	[=1] (Ar.) Ey pişmanlık n. 22b/14
ne	Ne n. 3b/5, 6a/1, 17a/8, 18a/3, 19b/3, 20a/7, 23a/5, 23a/6, 23a/7, 25b/2, 25b/8, 28a/11, 28a/12, 29a/15, 38a/4, 40a/8, 40a/12 n.+ din êmes 33b/1 n.+ din 33a/15 n.+ dür 2b/10, 3a/2, 24b/11 n. êrdi 25b/1, 39b/15 n.+ ge 2a/10 n. turur 3a/3, 10a/3 [=28]	nefes	[=1] (Ar.) Nefes n. 26a/3 n. alur 25b/6 [=2]
né	→ne n. 38b/11 [=1]	nefesgine	(<Ar.nefes+Tr.gine) Bir nefeslik (zaman) n. 25b/6 [=1]
Necm	(ö.a.) Bir dağ adı kūh-ı n. 13a/6 [=1]	nehārī	→behārī Gündüzle ilgili n. turur 49b/9 [=1]
nēççe	Epey, ne kadar, bir kısım, birden çok, çok sayıda n. 6b/2, 9a/3, 10b/6, 17a/8, 21b/2, 22a/6, 22b/10, 25b/13, 25b/15, 43b/2 n.+ sini 22b/8, 22b/9, 22b/10 [=15]	nehr	(Ar.) Nehir, ırmak n.+ lerniᅡ 11b/5 [=1]
neçük	Niçin, nasıl n. 20a/8, 28a/12, 41b/9	Nehrvān	(ö.a.) Hz. Ali'nin haricilerle savaştığı şehir deryā-yı n. 12b/3 [=1]
		nême	Ne, neden, niçin n. 20b/8, 21a/5, 21a/6, 21b/7, 21b/10, 21b/13, 22a/10, 24b/10, 38b/11 [=10]
		nēmegine	Diğeri n.+ gine 8b/5 [=1]
		nēmerse	Şey, nesne, kısım n. 19b/5, 30b/7

	n. êken 34a/3, 34a/9 n.+ ge 34b/10, 47a/10, 47a/13 n.+ î 23b/11, 35a/4, 35b/11, 35b/15, 41b/12, 50a/14 n.+ ler turur 50a/12 n.+ ler 32b/4, 41b/11 cemî'-i n.+ lerni 34b/7 n.+ ni 41a/3 n.+ niñg 47a/14 n.+ si 8b/6 n. turur 23b/5, 46a/11 [=22]		n.+ î 8a/9 [=1]
		nev-ḥaṭī	(<Far.nev+Ar.ḥaṭ+Far.î) Sakalı yeni çıkmaya başlamış bir genç, Ergen n. 8a/9 [=1]
		nezâketlig	(Ar.nezâket+Tr.lig) Naziklik n. kılmakğa 41a/6 [=1]
		nifâs	(Ar.) Lohusa dönemindeki kadının durumu n. 17a/6 [=1]
nesnâs	(Ar.) Vücudunun yarısı insan suretinde efsanevî bir hayvan n. 17b/6 n.+ niñg 18a/11 [=2]	nihâl-kâmetlîg	(Far.nihâl+Ar.kâmet+Tr.lîg) Fidan boylu n. 18a/14 [=1]
Nesrîn	(ö.a.) Bir şehir adı n. 15a/9 [=1]	Nihâvend	(ö.a.) İran'da tarihi bir şehir n. 15a/8 genc-i n. 16b/12 [=2]
neterlik	(ö.a. Neter+lik) Neterli, bir halk, ahali adı n. 17b/5 [=1]	neheng	Timsah n. 19a/7 [=1]
nevâziş	(Far.) İltifat n.+ ler kııl.-: Gönül almak, ödüllendirmek 2b/14 [=1]	Nikera	(ö.a.) Bir şehir adı n. 50a/5 [=1]
Nev-bahâr	(ö.a.) Belh'te Nâva Vihara da denilen şehrin güneyinde bulunan iki büyük Budist tapınağından biri kaşr-ı n. 15b/6 [=1]	Nîl	(ö.a.) Mısır'daki Nil nehri ve havzası n. 45a/4 deryâ-yı n. 12b/3 n.+ î 19a/6 [=3]
nev-civân	(Far.) Yiğit, genç	ni'met	(Ar.) Nimet, rızk n. bergeninme 25a/11 [=2]

nisyān	(Ar.) Unutma n. 25b/7 [=1]	Nüşīrevān	(ö.a.) Adaletiyle ün salmış Sasani hükümdarı kaşr-ı n. 15b/6 [=1]
Nişābūr	(ö.a.) İran'da bir şehir n. 15a/8 [=1]	Nübe/Nevbe-manẓ	(ö.a.) Büyük kısmı Sudan'da ve bir kısmı Mısır'da bulunan bir bölge n. 15a/9 [=1]
nişāne	(Far.) iz, belirti n.+ lerini 43a/12 [=1]	nübüvvet	(Ar.) Peygamberlik n. 43a/12 da'vā-yı n. 17b/13 şeref-i n.+ leri 17b/8 [=3]
noқта	(Ar.) Nokta n. 33b/11 n.+ ĩdür 23b/8 n.+ lar 31b/11 [=3]	O	
Nūḥ	(ö.a.) Hz. Nuh ḥāzret-i n. 35a/7 mescīd-i n. 13b/11 [=2]	obdan	(Far.) Güzel, iyi o. 42a/3, 42a/5 [=2]
nuḥās	(Ar.) Bakır n. 13b/4 [=1]	ofrat -	Eskitmek, yıpratmak o.- ıp 9a/1 [=1]
nūr	(Ar.) Nur, ışık n. 42a/10 n.-ı ḥūdā 30b/2 n.+ ı 37a/7, 41b/1, 41b/2 n.+ ıdın turur 41b/2 hemme-i n.+ ları 37a/9 n.+ nınḡ 37a/8 [=8]	oğul	Oğul o. 20b/8 o.+ ı 20b/1, 20b/3 o.+ ımı 20b/9 o.+ nınḡ 20b/9 o.+ unḡ 21a/9, 21a/11 o.+ umḡ 21a/10 o.+ umnı 21a/7 [=9]
Nuṣra	(ö.a.) Hz. Peygamberin çadırını kurduğu yere sonradan yapılan mescid mescīd-i n. 13b/12 [=1]	oḡşa -	Benzemek o. 34b/1 o.- ḡay 31b/8, 32a/2, 32a/3 o.- r 32b/1, 32b/2, 32b/9, 32b/10, 32b/12, 42a/15
Nūṣādır	(ö.a.) Bir dağ adı kūh-ı n. 13a/9 [=1]		

	o.- ş 32a/15	40b/8, 40b/14, 41a/7, 42b/9,
	o.- ydur 34a/6	43a/3, 47a/14, 47b/4, 47b/5,
	[=13]	48a/5, 48a/15, 48a/16,
oḡsarak	En benzer	48b/1, 50b/1
	o.+ dur 46b/10	(2) Teklik III. kişi zamiri, O
	[=1]	o. 6b/3, 9b/3, 10a/4, 17a/9,
oḡsař	Benzer	25a/9, 25b/5, 25b/12,
	o.+ dur 32a/4	25b/13,
	[=1]	28a/15, 28b/11, 31b/16,
oḡsat -	Benzetmek	34a/14, 38a/11, 39b/9,
	o.- ip 47a/14	40b/10, 41b/13, 44b/6,
	o.- ipdurlar 47a/10	45a/4, 45b/13, 46b/9,
	[=2]	47b/11, 48a/3, 48a/7, 48a/8
oḡsa	Benzer	o.+ dur 7a/6, 19b/8, 28b/3,
	o. 34a/2, 34a/9	38b/2
	[=2]	o. erdi 39b/5
oḡu -	Okumak	o. turur 34b/12
	o.- ġaylar 19a/12	[=91]
	o.- p 9a/12	anġa: Teklik III. kişi
	[=2]	zamininin yönelme durumu,
oḡuġuġı	Okuyucu	ona
	o.+ lar 19a/10	a. 1b/5, 3b/6, 8b/4, 25b/2,
	[=1]	26a/8, 28a/14, 30a/10,
ol	(1) İşaret Sıfatı	31a/6, 31a/10, 34b/1, 34b/5,
	o. 2a/4, 3a/5, 3b/1, 6a/2,	34b/7, 34b/9, 35a/5, 35a/15,
	6b/1, 8b/6, 9b/6,	35b/2, 38a/8, 39a/14,
	9b/12, 10a/8, 10a/12,	39a/15, 39b/2, 41a/12,
	10a/13, 12b/10, 16a/5,	45a/3, 45b/4, 45b/6, 47b/12,
	20b/2, 20b/8, 21b/10, 23b/2,	49a/13
	23b/4, 26a/5, 27b/9, 29b/6,	[=27]
	30a/12, 30b/8, 31a/5, 31a/6,	anġa: O kadar, onca
	32a/6, 32b/7, 32b/15, 33a/2,	a. 3a/3, 3a/6, 8a/13, 8b/10,
	33b/10, 34a/12, 34a/15,	9b/2, 33a/4, 35b/10, 41b/10
	37a/7, 37a/9,	[=8]
	38b/4, 38b/5, 38b/6, 38b/9,	anda: III. teklik kişi işaret
	39a/5, 39a/8, 39b/9, 40a/1,	zamininin bulunma durumu,
	40a/8, 40b/1, 40b/6, 40b/7,	orada.

a. 6b/3, 6b/5, 19b/11, 23a/7,
24b/5, 25a/1, 28b/1, 39b/4,
39b/11, 43a/4, 44b/14, 47a/8
[=12]

andın: Teklik III. kişi işaret
zamirinin ayrılma durumu,
ondan

a. 2a/2, 3a/5, 6a/6, 22a/14,
22b/1, 23a/12, 24a/3, 25a/2,
25a/13, 29a/4, 29a/6, 30b/7,
32a/2, 32b/12, 34a/1,
36a/11, 36b/5, 40a/11,
42a/11, 44a/6, 45a/1,
45a/11, 46a/17, 46b/12
[=24]

anı: Teklik III. kişi işaret
zamirinin yükleme durumu,
onu

a. 3a/14, 9b/5, 10a/9,
10a/10, 10a/11, 10a/14,
23a/9, 24b/2, 26a/11,
26a/13, 26b/1, 28a/15,
30a/8, 30a/10, 31a/8, 31b/5,
32a/12, 33a/3, 33a/14,
33b/8, 35b/11, 37b/1, 39a/1,
39a/9, 40b/5, 44a/8, 45a/2,
45b/9, 45b/14, 46a/15,
46b/9, 47b/8, 48a/1, 48a/2,
49b/15, 50a/6
[=36]

anıg: Teklik III. kişi işaret
zamirinin ilgi durumu

a. 19b/3, 20a/10, 23a/1,
26a/7, 26b/7, 26b/11,
28b/5, 30a/7, 30a/8, 32a/8,
32b/9, 36b/6, 37b/10,
39b/16, 41a/11, 41b/1,

45a/9, 45a/16, 46a/7,
46a/17, 46b/11, 46b/17,
47b/1, 49a/5, 49b/5
a.+ da 33b/7

a.+ dın 10a/1, 20a/8, 26a/1,
31a/11, 35a/2
[=32]

olar: Çokluk III. kişi zamiri,
Onlar ve işaret zamiri

o. 27a/3, 27a/9

o.+ durlar 26b/4

o.+ ğa 30b/14

o.+ ı 33b/7, 33b/8

o.+ nı 25a/13, 27a/7,
30b/11, 43a/1

o.+ nıng 9a/12, 26b/4, 26b/5
[=13]

(1) Oturmak,

o.- dı 33b/15, 34a/3,

o.- ğan 45b/2, 45b/15,
46a/10

o.- ğandın 30a/11

o.- ğay 45b/3

o.- up êken 9a/13

o.- up êrdi 3a/13

o.- up êrdiler 7b/9

o.- up 44a/7

o.- ur êrdi 29a/13

(2) Batmak (güneş)

o.-dı 38a/13, 38b/1, 38b/9,
39b/13

o.- sa 36b/7, 37a/4,

o.- ur 39a/3, 39a/13
[=20]

olturuğluk

Konulmuş, yerleştirilmiş

o. 46b/6, 46b/15

[=2]

on	On o. 10b/5 [=1]		o.+ dın 29b/7, 33a/13 o.+ nı 29b/8, 34b/7 o.+ nıng 11a/8, 17a/5
on êkki	On iki o. 41b/5, 41b/6, 45b/8, 47a/6 [=4]	otun	Odun o.+ nı 37b/11 [=1]
on êkki ming	On iki bin o. 25a/3, 25a/6, 25b/1 [=3]	otuz	Otuz o. 41b/4, 41b/7, 45a/10 [=3]
onğ	Sağ o. 30a/15, 49a/3 [=2]	Otuz altı ming	êkki yüz toksan beş Otuz altı bin iki yüz doksan beş o. 42a/13 [=1]
onğlan -	Düzelmek o.- ğay 31b/14 [=1]	ova	Ova o.+ sıdın 36b/11 [=1]
on sêkiz ming	On sekiz bin o. 34b/14, 35b/9 [=2]	oyun	Oyun o.+ ı 38b/2 [=1]
on sêkkiz ming	→onsêkizming o. 25a/9, [=1]		
on tørtünçi	On dört sayısının sıra sayı sıfatı o. 42a/11 [=1]	öç	Öç, intikam ö.+ üm çıkar 21a/11 ö.+ üm 21b/11 [=2]
On yêtti ming	On yedi bin o. 45a/16 [=1]	öçür -	Söndürmek ö.- meydür 29b/9 [=1]
orun	Yer o. 38a/3 o.+ ıdın 29b/1 [=2]	öl -	Ölmek ö.- di 20b/8, 21a/12, 22b/5 ö.- er 30a/9, 38a/13, 38b/1, 45a/2 ö.- erler 44b/13 ö.- gen 10a/8
ot	Ateş o. 19a/7, 29b/8, 44b/12, 47a/15, 48b/11, 48b/12, 49b/9		

	ö.- gende 23a/2		[=2]
	ö.- gey /6	‘ömr	(Ar.) Ömür
	ö.- geysin 6a/14		‘ö. 9b/11, 22b/11, 22b/14,
	ö.- se 22a/2, 22b/4		23a/4, 26a/2, 35a/13
	[=13]		‘ö.-i azîz 22b/13
öle -	Sulamak		hâcet-i ‘ö.-i dirâz 9b/5
	ö.- seler 42a/2		‘ö.+ i 34b/15, 35a/3, 35a/6,
	[=1]		35a/9, 35a/10, 35a/11,
ölme -	Ölmemek		35a/14, 36a/2, 36a/3, 36a/4,
	ö.- se 32b/7		36a/5, 36a/6, 36a/7, 38a/15
	ö.- mey 36a/10		‘ö.+ içe erdi 35a/9
	[=2]		‘ö.+ ini 10a/12, 19b/9,
öltür -	Öldürmek		35a/5, 35a/12
	ö.- di 21b/3		‘ö.+ iniñg 10b/13
	ö.- edürmen 21a/5, 21b/9		‘ö.+ ler 50a/12
	ö.- esên 21a/6		‘ö.+ leri 35a/7, 35a/8
	ö.- gen 21b/10, 21b/12		‘ö.+ lerni 50a/9
	ö.- geniñg 21a/9		‘ö.+ ni 8b/11, 9a/1, 23a/5,
	ö.- gey 21a/3, 21b/6		23a/6
	ö.- senğ 22b/2		‘ö. tapıpdur 8b/10
	ö.- üp 4b/9		‘ö.+ ünğ 20a/12
	ö.- üpsên 21a/7, 21b/8		[=43]
	ö.- ür 48a/4	önğ	Ön
	[=14]		ö. 37a/5, 37a/7,
ölüg	Ölü		[=2]
	ö. 7b/11, 8b/9, 21b/4	örmeçük	Örümcek
	ö.+ ge 26b/4		ö. 19a/7
	ö.+ ler 23a/2		[=1]
	ö.+ lerni 26a/12	ört	Ateş, kıvılcım
	ö.+ ni 10a/7		ö. 32a/4
	[=7]		[=1]
ölüm	Ölüm	öt -	Geçmek, göçmek (ölmek)
	ö. 6b/12, 30b/14		ö.- er 45a/12
	[=2]		ö.+ de 45a/13
‘Ömer	(ö.a.) Dört halifeden ikincisi		ö.- ken turur 35a/2
	Hız.Ömer		ö.- ken 19b/10
	hâzret-i ‘ö. 43a/2, 43a/6		ö.- kende 42b/12

	ö.- gil 21a/13		ö.+ ünğ 31a/13
	ö.- ti 6b/2, 21b/3, 22a/3, 22b/11, 22b/13		ö.+ ünğge 2a/8
	ö.- tiler 43a/1		ö.+ ümni 28a/14 [=28]
	ö.- tük 9a/14	özge	Başka
	ö.- üp 35a/6, 35a/14 [=16]		ö. 2a/5, 26b/8, 29a/1, 29a/4, 29a/6, 34a/1, 34a/4, 34a/7, 34b/13, 35b/15, 36b/13, 38a/1, 38a/9
ötkez -	Geçirmek		ö.+ ge 31a/11, 34b/13
	ö.- diñg 23a/7		ö.+ si 23b/9, 41b/4 [=16]
	ö.- gey 10a/12		
	ö.- ipdür 9a/1 [=3]		
ötük	Çizme		P
	ö. 48a/14 [=1]		
ötüş	Geçiş	pād-şāh	(Far.) Padişah, hükümdar
	ö.- de 45b/11 [=1]		p. 2b/13, 4a/5, 6a/10
öy	Ev		p.-ı cihānpenāh 2a/6
	ö. 21a/12, 22a/13		p.-ı muṭlaķı 34b/12
	ö.+ ge 21b/2		p.-ı ‘ālemdürmen 8a/12
	ö.+ idin 36b/11		p.-ı ‘ālemsen 8a/6
	ö.+ ige 22a/4 [=5]		p.+ ıġa 2a/2
öz	Öz, kendi		p.+ lar 2a/5, 7a/9
	ö. 3a/9, 3b/7, 9b/13, 34a/12, 44b/4, 45b/8		p.+ larġa turur 41a/5
	ö.+ i ėmes 34b/1		p.+ larġa 42b/4
	ö.+ i turur 35b/4	pād-şāhlık	p.+ larnıñ 6b/13
	ö.+ i 9a/3, 29b/7, 32b/13, 33a/15, 34a/10, 36a/11, 41a/15, 47b/16		p.+ sen 8a/2 [=15]
	ö.+ ige 22a/5, 22b/5, 34b/12		(<Far.pād-şāh+Tr.lık)
	ö.+ ini 9a/1, 24b/12		Padişahlık
	ö.+ lerige 24a/12		p.+ ım 7a/2
	ö.+ lerini 8b/2	pākā	p.+ ımı 7a/2 [=2]
	ö.+ lerni 18a/12		(Far.) Ey temiz (Tanrı)
		Pārcāh	p. 39b/7 [=1]
			(ö.a.) (پارچاھ) Bir dağ adı

	kūh-ı p. 12b/13 [=1]		p.+ ğa 36a/1
pāre	(Far.) Parça, kısım p. 24a/1 p. bol.-: Parçalanmak 43b/8, 43b/13 p. kı1.-: Parçalamak 20b/11 p.+ si 24a/1, 24a/2 [=6]	pergār	(Far.) Pergel p. 23b/8 [=1]
patġma	Çabucak, hızlıca p. 42a/4 [=1]	perī	(Far.) Peri p. 8a/13, 31a/16 p.+ lerniġ 18b/1 [=3]
pāyānsız	(<Far.pāyān+Tr.sız) Sonsuz, sınırsız p. 9a/4, 20a/1 [=2]	perrende	(Far.) Kanatlı hayvanlar p. 44b/12 p.+ lerdin 45b/4 [=2]
pāy-dār	(Far.) Sürekli, ebedī p. ēmesdür 19b/5 [=1]	perverdigār	(Far.) Yaratıcı, Tanrı p. 37b/17 p.+ ā 39b/7 p.+ ğa 1b/3 p.+ ı 25a/10 [=4]
pāyende	(Far.) Devamlı, ebedi p. 35b/14 p. ēmesdür 7a/1 [=2]	pes	(Far.) Edat, Bundan sonra p. 2b/4 [=1]
pāyide	→fāyide p. bermeydür 22b/14 p. hem kılmadı 22b/6 p.+ si 21a/12 [=3]	pestraġ	(<Far.pest+Tr.raġ) Daha düşük, daha az p. 39b/11 [=1]
pejmürde	(Far.) Daġınık p. bol.-: Daġılmak 38b/14 [=1]	peşe	→peşşe p. 19a/7, 33b/14, [=2]
pend	(Far.) Tuzak p.+ inġde turupdur 20a/9 p. ur.-: Tuzak kurmak 20a/4, 20a/5, 20a/6 [=4]	peşimān	(Far.) p. 20a/2 [=1]
perestiş	(Far.) Kulluk	peşşe	(Far.) Sivrisinek p.+ niġ 34a/10, 36a/2 [=2]

peyām	(Far.) Haber p.+ mı 26b/3 [=1]		[=2]
peydā	(Far.) Açık, aşikar, belli p. bol.-: Ortaya çıkmak 32a/12 3a/14, 7a/5, 17a/9, 27b/10, 17a/9, 39a/6 p. kıl.-: Ortaya çıkarmak 47a/6 [=8]	pul	(Far.) Para, pul p. 22b/8 p.+ ğa 21b/14 p.+ nı 37b/5 [=3]
peygāber	(Far.) Peygamber p. 26b/12, 27b/5, 35a/7 hazret-i p. 26b/9, 29a/12, 29b/13, 42b/7 p.-i berhāk 8a/7, 8a/12 p.-i hūdānıng 43a/12 p.+ lergā 29b/11 cemī'-i p.+ lergā 26b/2 [=12]	pulur	Bir maden adı p. 13a/12 [=1]
peyk	(Far.) Haberci p.+ ler /6 [=1]	put	Ayak p.+ ları 32b/2, 47b/11, 48b/7 p.+ lerini 40b/15 [=4]
pīr	(Far.) Yaşlı p. 46b/15 [=1]	pūşīde	(Far.) Gizli p. kıl.-: Gizlemek 3b/4 [=1]
piş-	Pişmek p.- kay 36b/3 [=1]	pūr	(Far.) Dolu p.+ dūrmen 2b/7 [=1]
piti-	Yazmak hāt p.-: Yazı yazmak 25b/12 p.- pdürler 9a/8 [=2]	pūr-mūy	(Far.) Kılılı, tüylü p. 32b/12
pitimek	Yazmak p. 25b/10 p.+ i 25b/5	pütü-	Yazmak p.- di 25b/3 p.- y berdi 25a/6 [=2]
		pütügen	Yazmak p. 25b/2 [=1]
		pütümeK	Yazmak p.+ i 25b/3 p.+ ide 25b/1 [=2]
		püt	(پوت) Bir hayvan adı. Bit, böcek türü bir hayvan olabilir. p. 41b/12 [=1]

			r.+ da 8b/9 [=1]
	R	rāy	Hint hükümdarı r. 2a/10, 2a/11 r.-i 'ālemārāy 2a/3 [=3]
Rabb	(Ar.) Tanrı rabbü'l-erbāb: Bütün her şeyin menşei ve rubûbiyet kendisine âit olan r. 45a/2 [=1]	recm	(Ar.) Kovulmak, taşlamak r. bol.-: Kovulmuş, taşlanmış 18a/10 [=1]
racīm-künende	(Ar.racīm+Far.künende) Çirkin şeyler yapan r.-i şeytāndurlar 29a/7 [=1]	rehac	(ö.a.) Bir maden adı olması muhtemeldir. Tanıklatamadık. r. 13a/13 [=1]
ra'd	(Ar.) Şimşek, yıldırım r. 9b/4, 11a/9 [=2]	Remle	(ö.a.) (رمله) İskenderiyye'nin kuzeydoğusunda bir kasba şehir-i r. 14b/7 [=1]
rahm	(Ar.) Esirgeme, koruma r. kı1.-: Acımak 27b/2 [=1]	rencür	(Far.) Hasta r. bol.-: Hastalanmak 6b/3 [=1]
rahmet	(Ar.) Merhamet r.+ ğa 29a/8 [=1]	reng	(Far.) Renk r. 41b/8 r.+ dedür 31a/1 r.+ ler 31b/10 r.+ iniᅇ 11a/2, 11a/8, 11b/3 [=6]
Raķim	(ö.a.) Kuran'da yedi uyurların saklandığı mağaranın adı aşhāb-ı r.+ : Kuran'da zikredilen yedi uyur 16b/5 [=1]	re's	(Ar.) Baş re'sü'l-bevm (ö.a.) Yengeç burcunda bir yıldız. <i>Tört yulduzı bardur. Şu cenübī 'Re's_ü'l-bevm'</i> r. 48b/10 [=1]
rāst	(Far.) Doğru, uygun r. 7b/13, 34a/13, 34a/14, 34a/15 r.+ ğa kel.-: Uymak 9b/13 23b/4 r. kı1.-: Yok etmek 3a/10 [=7]		
rāstlık	(<Far.rāst+Tr.lık) Doğruluk, uygunluk		re'sü'l-bihār (ö.a.) İkizler burcunda bir yıldız. <i>Bu</i>

	<i>burcda altı yıldız bar turur.</i>		[=3]
	<i>Birisine 'Re'sü'l-biḥār'</i>	rūṣi:nlig	(<Far.rūṣi:n+Tr.lig)
	<i>dérler.</i>		Aydınlık
	r. 48a/7		r. bolğay 36b/14
	[=1]		r.+ i 41b/1
	re'sü'l-gül (ö.a.) Boğa		r.+ iniñ 36b/15[=3]
	burcunda bir yıldız. <i>Yene</i>	Rey	(ö.a.) İran'da bir şehir
	<i>bir yıldız bardur kim anı</i>		r. 49b/14
	<i>re'sü'l-gül dérler</i>		şehir-i r. 14b/6
	r. 48a/2		[=2]
	[=1]	reyhān	(Ar.) Fesleğen
	re'sü'l-'uyūn (ö.a.) İkizler		gül-i r. 46b/8
	burcunda bir yıldız. <i>Birine</i>		[=1]
	<i>re'sü'l-'uyūn dérler.</i>	riḥlet	(Ar.) Ölüm
	r. 48a/10		r. kııl.-: Vefat etmek 42b/7
	[=1]		[=1]
	Re'su'l'ayn (ö.a.) Suriye'de	Rısās	(ö.a.) Bir bitki adı
	bir şehir		r. 15b/11
	şehir-i r. 14b/7		[=1]
	[=1]	rızq	(Ar.) Rızık, nimet
revā	(Far.) Uygun, yerinde		r. 26a/2
	r. bol.-: Uygun olmak 43b/9		r.+ nı 27a/8
	r. ėmesdür 31a/11		[=2]
	[=3]	rızā	(Ar.) Razı olma
revān	(Far.) Yürüyen, giden		r. bol.-: Razı olmak 25a/11
	r. bol.-: Yola koyulmak,		[=1]
	gitmek 31b/15, 47b/5	Rīmān	(ö.a.) Bir şehir adı
	r. kııl.-: Uygun görmek,		r. 15b/6
	takdir etmek 36b/1		[=1]
	[=3]	rivāyet	(Ar.) Söylenti, anlatılan şey
revgan	(Far.) Yağ		r. kıılıpdurlar 23b/10
	r. 2b/1, 2b/6		r. kııl- 25a/4
	[=2]		[=2]
rūṣi:n	(Far.) Işık, aydın, parlak	Rumān	(Ar.) Nar
	r. bol.-: Aydınlanmak 36b/2		r. 15b/11
	r.+ i 37a/11	Rumāviyelik	(ö.a. Rumāviye+lık)
	r. kııl.-: Aydınlatmak 2b/12		Rumaviyeli, bir halk adı

	r. 17b/1 [=1]	Rūmīyye	(ö.a.) Roma deryā-yı r. 12a/4 kenīse-i r. 14a/2 şehir-i r. 14b/6 [=3]
rū-be-rū	(Far.) Yüz yüze, karşı karşıya r. bol.-: Karşılaşmak 30a/10 45a/13, 45a/14 r. kııl.-: Yüz yüze gelmek 31b/1 r.+ sığa 22a/8 [=6]	Rüşluğ	(ö.a.Rūs+luğ) Rus ırkıdan olan r. 17a/13 [=1]
rūh	(Ar.) Ruh, can r.-ü'l-ķuds: Cebrail 26b/1 ķabız-ı r. Kııl.-: Ruhu almak, can almak 28a/6, 40b/5 [=3]	rūşen	(Far.) Parlak, aydın r. bolur 34b/6 r. turadur 34b/6 [=2]
rūhānī	(Far.) Güzel, gönül açıcı, Melek r.+ dür 31a/1 melā'ike-i r.+ ler 28b/14 r.+ lerde 31b/15 r.+ lering 10b/11 melā'ike-i r.+ ning 30a/4 rūhānīyetü'r-rūhāniye: En üstün dereceli melek r. 31b/5 [=6]	rūşenlig	(<Far.rūşen+Tr.lig) Aydınlık r.+ i 26b/12 [=1]
rūhāniyyat	(Ar.) Ruhtan ibaret olanların durumu r. 33a/1 [=1]	rūy	(Far.) Yüz temām-ı r.-ı 'ālem.+: Yeryüzünün tamamı 8a/1 [=1]
Rūm	(ö.a.) Anadolu, Akdeniz deryā-yı r. 12a/4 genc-i mülk-i r. 16b/11 şehir-i r. 14b/6 r.+ daķı 16b/8 r.+ nıng 9b/9, 49a/16 [=6]	Rūyān	(ö.a.) Taberistan'da bir şehir şehir-i r. 14b/7 [=1]
		rūzī	(Far.) Nasip, kısmet r. kııl.-: Nasip etmek 7b/5 [=1]
		rūkn	(Ar.) Bir bütünü oluşturan temel unsurlardan her biri, bölüm r. 10b/5, 11a/7, 11b/3, 11b/4, 13b/7, 13b/8, 16a/4, 16b/14, 18a/7, 18b/12 r.-i avval 10b/8 r.+ ni 10b/6 [=12]

	S/Ş/Ş		kaşr-ü'l ş. 15b/4 [=1]
sa'âdet	(Ar.) Mutluluk s. 7a/4 [=1]	saç	Saç s. 20b/10 [=1]
sā'at	(Ar.) Bir zaman dilimi, vakit, zaman s. 40b/1, 41a/13 s.+ de 40a/15, 41b/15 s.+ ide 41b/14, 42a/2 s.+ niṅ 42a/8 s.+ te 20a/13 [=8]	sa'd	(Ar.) Uğurlu, kutlu s. 39b/1 s.-ı aşğar turur 46a/14 s.-ı ekber: Jüpiter 44b/8, 45b/13 s.+ dur 48a/11 s.+ ge 44b/8 s. turur 44b/9, 49a/9 s.+est s. 49b/3 [=9]
sā'atgine	(<Ar. sā'at+Tr.gine) Bir an için, anlık s. 44a/6 [=1]	şadef	(Ar.) Sedef, inci kabuğu ş. 13b/2 15b/12 [=1]
Şabhel	(ö.a.) Bir deniz yahut nehir adı deryā-yı ş. 12a/8 [=1]	Şafā	(ö.a.) Yemame-Yemen arasında bir yer ş. 14b/11 ş.+ daḳı 16b/10 [=2]
sabī'ī	Otobur hayvanlar anlamında olabilir. şifāt-ı s. 1b/6 [=1]	Şagāniyān	(ö.a.) Toharistan'da bir yer adı şehr-i ş. 14b/11 [=1]
sābit	(Ar.) Hareketsiz, durağan ş. 49b/3 s.+ dūr 48b/12 s.+ ni 50a/10 ş. turur 47b/16 [=4]	Şāhib	(Ar.) Sahip şāhib-i şūr: Sūr'un sahibi, İsrafil ş. 26a/11 [=1]
şabr	(Ar.) Sabır ş. Kılma.-: Sabretmemek 25a/11 [=1]	Şāhife	Hız. Musa'ya verilen emirlerin yazılı olduğu sayfa ş. 7a/12 [=1]
Şabūş	(ö.a.) Bir saray adı		

Şahnūniyye	(ö.a.) (صهنونيه) Bir kilise adı kenīse-i ş. 14a/2 [=1]	sākin	(Ar.) Sakin, hareketsiz s.+ ler 36b/11 [=1]
Şahlīlık	(ö.a.Şahlī+Ilık) Sahlili, bir halk, ahali adı ş. 17b/2 [=1]	sal-	(1) Çıkarmak s.- ıp berdiler 6b/5 (2) Bırakmak s.- dı 20b/8 s.- dıng 22a/12 (3)koymak s.- ıp 41a/1 (4) Takmak s.- ğan 47b/13 [=5]
şahrā	(<Ar. <i>şahrā</i>) Çöl ş.+ ğa 6b/2 [=1]		
saḥrā	(Ar.) Çöl s.+ sıda 38b/3 [=1]		
şahre	(Ar.) Kaya, taş ş.-i beytü'lmukaddes 13b/6 ş.-i fārsiyye 13b/7 ş.-i mūsā 13b/6 ş.-i sāir 13b/7 ş.-i zū'lkarneyn 13b/6 ş.+ ler 13b/5 [=6]	sana -	Saymak, hesap etmek s.- p 50a/10 [=1]
sā'ika	(Ar.) Yıldırım, fırtına s. 31b/12 [=1]	Sanavber	(Ar.) Çam fıstığı s. 15b/13 [=1]
Sāir	(ö.a.) Bir özel ad. şahre-i s. 13b/7 [=1]	sanç-	Saplamak s.- ıpdurlar 2b/2 [=1]
Sakā	(Ar.) Serçegillerden bir kuş s. 18b/7 [=1]	sandal	(Ar.) Hindistan'dan getirilen güzel kokulu sert bir ağaç s. 15b/13 [=1]
saḳal	Sakal s.+ mı 20b/10 [=1]	şānī	(Ar.) İkinci bāb-ü'l ş.: İkinci bölüm 14a/12 [=1]
saḳalsız	Sakalsız s. 42a/15, 46b/15, 47b/12, 48b/5, 49a/4, 49b/5 [=6]	şare'ā	(Ar.) Epilepsi, sara ş. 32a/5 [=1]
		şarf	(Ar.) Harcama, tüketme ş. kıldıng 23a/5 ş. kılip 50a/9 [=2]

sarf	(Ar.) →şarf s. ét.-: Geçirmek, harcamak 50a/12 [=1]		s.+ din 2b/9, 6a/3, 7b/4, 37a/9, 39a/8, 41a/7, 48a/5 s.+ iniğ 18a/10 [=11]
Şarfe	(ö.a.) Başak burcunda bir yıldız ş. 49a/9 [=1]	sebük-rev	(Far.) Çabuk giden, hızlı seyr eden s. 48b/12, 49a/11, 49b/10 s. turur 47a/16 [=4]
sarığ	Sarı s. 47a/4 [=1]	secde	(Ar.) Secde s. kııl.-: Secde etmek 26a/5, 26a/6 [=2]
sarığ kuş	Sarı kuş s. 36b/13 [=1]	sedd	(Ar.) Engel s.-i zü'lkarneyn: Zülkarneyn'in (İskender) yaptırdığı set 15b/1 [=1]
sāvec	Bir ağaç adı. s. 15b/12 [=1]	sefrecil	Bir bitki adı, Sefercel, Ayva s. 15b/12 [=1]
savuk	Soğuk s. 44b/13, 44b/14 s.+ dur 41b/13 [=4]	segir -	Yerinden kımıldamak, sıçramak s.- ip 8b/8 [=1]
say -	Saymak s.- arlar 50a/12 [=1]	sehābī	(Ar.) Bulutumsu, bulut gibi s. 48b/10 s. turur 48a/7 [=2]
sāye	(Far.) Gölge s. kıılmağay 26b/12 [=1]	seher	(Ar.) Şafak vakti s. 36b/9, 43b/1 [=2]
sāye-bān	(Far.) Gölgecik s. kııl.-: Gölgecik yapmak 6b/7 [=1]	sékkiz	Sekiz sayısı s. 46a/16 [=1]
sayraş-	Ötüşmek s.- kay 36b/9 [=1]		
sebeb	(Ar.) Sebep, neden s. 10a/3, 25b/1, 39b/15		

sékkizinçi	Sekiz sayısının sıra sayı sıfatı s. 18a/5, 18b/12 [=2]		hāy-ı s.+ larını 33a/1 [=2]
sékkiz yüz yetmiş	Sekiz yüz yetmiş sayısı s. turur 19a/11 [=1]	Semīn	(ö.a.) Bir dağ adı kūh-ı s. 13a/4 [=1]
selām	(Ar.) Selam s. 26b/3 [=1]	semrān	(ö.a.) Bir şehir adı s. 15b/1 [=1]
Selmī	(ö.a.) Bir dağ adı kūh-ı s. 13a/4 [=1]	semūm	(Ar.) Samyeli bād-ı s.+ : Sıcak rüzgar 32a/5 [=1]
Selvā	(Ar.) Bildircina benzer bir kuş s. 18b/7 [=1]	sen	→sēn s. 8a/4 s.+ inġ 2b/7 [=2]
semā	(Ar.) Gök, gökyüzü beyn-ü'l s. ve-'l 'arznıġ 11a/11 s. 33a/14 [=2]	sēn	Teklik II. kişi zamiri, sen s. 2a/10, 3a/14, 3b/3, 3b/11, 6a/14, 7b/12, 8a/2, 8a/6, 20a/10, 21a/7, 28a/3, 28a/13, 33a/14, 37b/10, 38b/11, 40b/3, 42b/9 sanġa : Teklik II. kişi zamininin yönelme durumu, sana 2a/4, 2a/13, 3a/4, 6a/3, 20a/7, 20a/10, 21a/12, 21b/10, 22a/1, 22b/2, 23a/4, 28a/14, 28a/15, 29a/15, 40a/1 sēni 21a/5, 21a/8, 21b/9, 22b/1, 36a/11, 43b/7 sēniġ 20a/9, 36a/9 [=40]
semābī	Bir hayvan adı s. 18b/7 [=1]	šenā	(Ar.) Övgü ş.-yı bīaded 1b/3 [=1]
semender	(Far.) Ağzından alevler saçan bir masal hayvanı s. 18b/7	Senc	(ö.a.) Bir dağ adı kūh-ı s. 13a/4
Semenrāy	(ö.a.) Bir şehir adı şehir-i s. 14b/8 [=1]		
Semerķand	(ö.a.) Özbekistan'da bir şehir s. 14b/9, 50a/5 [=2]		
semevāt	(Ar.) Semalar, gökler s.+ larını 47a/7		

	[=1]		s. bar-: Ölçerek, hesap ederek anlamak 20b/13, 34a/7
Sence	(ö.a.) Bir şehir adı s. 15b/1		
	[=1]		[=2]
ser	(Far.) Baş tāc-ı s.+ i 8a/8	Serîr	(Ar.) Taht s.+ niᅅg 16b/7, 45b/2
	[=1]		[=2]
Serābî	(ö.a.) Bir deniz yahut nehir adı deryā-yı s. 12a/6	Serîre	Hindistan'da bir şehir s. 15b/1
	[=1]		[=1]
Serāndîb	(ö.a.) Serendip, Sri Lanka s. 14b/8, 38b/3	sermāye	(Far.) Sermaye, mal s.+ idür 23a/1
	[=2]		[=1]
Serāndîblik	Serendip'de yaşayan halk s. 17b/2	ser-nigün	(Far.) Baş aşağı, ters dönmüş s. 49a/6, 50a/4
	[=1]		[=2]
serā-perde	(Far.) Otağ, hükümdar çadırı s.+ leri 6b/4	Şersār	(ö.a.) Hirmas denilen yerden doğarak Hadr bölgesinden geçer ve Dicle'ye dökülür. deryā-yı ş. 11b/13
	[=1]		[=1]
Serdār	(Far.) Yıldız adı. <i>Serdār yulduzlarniᅅ 'adedi miᅅ yegirmeikki yulduzdurlar.</i> s. 38a/1	şevāb	(Ar.) Dînen yapılması uygun görülen eylemlere karşı Allah tarafından verilen mükafat ş. 25b/2 ş.+ nı 25b/7
	[=1]		[=2]
ser-encām	(Far.) Hikaye, başa gelen bir olay s. kııl.-: Anlatmak 10b/7		
	[=1]		
Seretān	Yengeç burcu s. 48b/3 s.+ ğa 48b/8	Şevābe	(ö.a.) Bir deniz yahut nehir adı deryā-yı ş. 11b/13
	[=2]		[=1]
ser-ᅅesāb	(<Far.ser+Ar.ᅅesāb) İdrak etme, anlama, bilme	şevābit	(Ar.) →şābit ş.+ dürler 33b/7
			[=1]
		Şevr	Boğa burcu

	ş. 47b/9 [=1]		s. 18b/8 [=1]
Seyhān	(ö.a.) Seyhan nehri deryā-yı s. 12a/6 [=1]	sibā‘	(Ar.) Yırtıcı hayvanlar s. 18b/14 [=1]
Seylān	(ö.a.) Bir dağ adı kūh-ı s. 13a/4 [=1]	Sidretü’l-müntehā	Cebrail’in makamı. s. 26b/7 s.+ dın 27a/1 s.+ dur 29a/9 s. turur 26b/5 [=4]
seyr	(Ar.) Yürüme, gezinti, belli bir yer üzerinde yol almak, bakmak s. 20b/3 s.+ i 41b/3, 41b/5 s.+ iniñg 11a/1 s.+ isi kııl.-: Gezmek, dolanmak 22a/7 s.+ ĩ kııl.-: Yol almak 41b/7 s.+ ĩdür 45b/2 s. kııl.-: Görmek 38b/12 s. kııldur- Seyrettirmek, izlettirmek 39a/15 s. kıılğanı 47a/8 s. kııl.-: Bakmak 38b/11	sifle	(Ar.) Alçak s. 45b/3 [=1]
		simāk	(Ar.) Bir şeyi yükseltip kaldıracak alet; vasıta, sebep s.-ü’l-ağzel: Güney yarımkürede bulunan en parlak yıldız 49b/2 s.-ü’r-rāmīh: Kuzey yarım kürede bulunan en parlak yıldız 49b/1 [=2]
sezā-vār	(Far.) Yararlı s. 3a/4, 3a/6 [=2]	Şin	(ö.a.) Çin ülkesi şehr-i ş. 14b/11 [=1]
şifat	(Ar.) Sıfat ş.-ı mihter 27a/6, 27a/11 ş.+ ları turur 11a/8 [=3]	Şinā	(ö.a.) Bir dağ adı kūh-ı tūr-ı s. 13a/5 [=1]
şifāt	(Ar.) Sıfatlar ş. 10b/11 ş.-ı sabī’i 1b/6 ş.+ ığa 9b/8 ş.+ ınıñg 11a/3 [=4]	şine	(Far.) Göğüs s.+ lerige 24a/10 s.+ si 32b/11 s.+ siğaça 32a/1 [=3]
sığır	Sığır	Şinīlık	(ö.a. Şinī+lık) Çin ülkesinde yaşayan halk, Çinli ş. 17b/3

	[=1]		s.- salar 24b/9, 25a/14, 25b/7
Sīstān	(ö.a.) İran'da bir bölge s. 14b/9, 49a/15		[=18]
	[=2]	söz	Söz, kelim s. 3b/4, 23b/5
Siyām	(ö.a.) Bir dağ adı s. 44a/5		s.+ de 8b/8
	[=1]		s.+ din 8b/7
siyāset	(Ar.) Siyaset, devlet idaresi ‘ilm-i s. 44b/10		s.+ ge 22a/2
	[=1]		s.+ i 9b/13, 34a/14
siz	Çokluk II. kişi zamiri, siz s. 28a/15		s.+ ige 3b/12
			s. kıılma.-: Söz etmemek, bahsetmemek 22b/7
	s.+ din 43b/5		s.+ leri 6b/8, 9a/6
	[=2]		s.+ lerni 25a/14, 33a/2
sofra	(Ar.) Sofra s.+ larını 6b/6		s.+ ni 10b/7, 43b/10
	s.+ nıng 37b/4		[=15]
	[=2]	su	Su, derya, nehir
şohbet	(Ar.) Sohbet, görüşme ş.+ iğa 2a/12		s. 19a/8, 24a/1, 33a/10, 33a/9, 35b/5, 42a/6, 42a/7, 47b/5
	ş.+ leri 6a/9		s.+ dın 33a/11, 47b/5
	ş.+ leridin 7a/5		s.+ ğa 8b/8, 42a/6
	[=3]		s.+ lar 50b/2
sol	Sol s. 30b/1		cemī‘-i s.+ lar 45a/4
	[=1]		s.+ nıng 33a/8
sonġkı	Sonraki s. 30b/3		s.+ yı 45a/5, 49b/13
	[=1]		s.+ yığa 45a/6
sor -	Sormak s.- ar 23a/4		s.+ yını 37b/14
	s.- dı 2b/5, 3a/1, 3a/2, 3a/14, 7b/10, 21a/6, 43b/6	Şu	[=19]
	s.- dılar 28a/2, 38b/10, 43b/4		(ö.a.) (صو) Bir şehir adı şehir-i ş. 14b/11
	s.- dum 10a/2, 10a/6, 10a/9, 29a/14	suāl	[=1]
			(Ar.) Soru s. kııl.-: Soru sormak 43a/11
			[=1]
		subhānehu ve te‘ālā (Ar.) Tanrı sözünden	

	sonra dile getirilen saygı ifadesi.		s. 15b/12 [=1]
	s. 7a/3, 19b/7, 23a/3, 23b/2, 23b/7, 23b/11, 24a/6, 24a/13,	şun'	(Ar.) İş, eser ş.+ ığa 9b/8 [=1]
	25a/2, 25a/5, 26a/6, 26b/14, 27a/3, 28b/3, 29b/6, 33a/5, 33a/8, 33a/15, 35a/4, 35a/12, 35b/3, 35b/6, 35b/8, 35b/13, 36a/14, 37a/12, 37a/16, 37b/2, 38a/6, 39a/10, 39a/11, 39b/12, 39b/15, 40a/13, 40b/7, 44a/9, 47a/5	Şūr	(ö.a.) (1) Kıyamet gününde Hz. İsrâfil'in üfleyeceği boru. (2) Tarihi devirlerde Kenan ülkesinin medeniyet merkezi olan ve bugün Beyrut'ta küçük bir kasaba olan şehir, "Tir" şehri şâhib-i ş. 26a/11 şehr-i ş. 14b/11 ş.+ nı 26a/9, 26a/10 [=4]
	s.+ dın 24a/9, 29a/1, 29b/15, 30a/12, 40a/7		(Ar.) Suret, çehre, yüz, ş.+ ı turur 46b/4 ş.+ ı 45b/14, 46a/9, 46b/3, 46b/12, 49b/10, 50a/1 ş.+ ıda turur 47a/16, 47b/11, 48b/12, 50a/2 ş.+ ıda 49a/3, 49b/4 ş.+ ındadır 31a/2 ş.+ ını 45b/2, 47a/10, 47a/11, 47a/12, 47a/13 ş.+ mınğ 11a/2, 11a/4 [=23]
	s.+ ğa 40a/5	şūra:t	
	s.+ nı 23a/8		
	s.+ nınğ 9b/7, 10b/1, 23b/13, 24b/9, 26b/2, 27a/14, 34b/10, 37b/16, 40b/4, 44b/3		
	[=54]		
Sübhār	(ö.a.) Bir dağ adı kūh-ı s. 13a/4 [=1]		
şufat	(Ar.) Sıfat ş. 23b/4 ş.+ ını 28b/15 ş. kııl.-: Nitelendirmeye 24b/14 [=3]	şūret	(Ar.) Suret, biçim, görünüş ş. 3a/13, 3b/1, 3b/9, 18a/14, 31b/10, 32a/9, 42a/1 ş.-i cāriye 16a/9 ş.-i endālis 16a/5 ş.-i hind 16a/8 ş.-i iskenderiyye 16a/8 ş.-i koştanīniyye 16a/6 ş.-i mağrib 16a/6
sufre	→sofra s.+ ğa 34a/5 [=1]		
sumak	(Ar.) Ekşi yemiş veren bir bodur ağaç ve yemişi		

	ş.-i māmīyān 16a/7	sussa -	Susamak
	ş.-i türkistān 16a/7		s.- sanğ 35b/5
	ş.-i uḫrā 16a/7		[=1]
	ş.-i yafes 16a/6	sussat -	Susatmak
	ş.-i ‘azīmni 32a/11		s.- ıp 37b/15
	ş.+ de 50a/11		[=1]
	ş.+ dedür 48a/13	Süheyl	(Ar.) Güney yarım kürede
	ş.+ i 16a/10, 16a/11, 40b/13,		yer alan büyük ve parlak bir
	42a/15, 49a/11		yıldız
	ş.+ ide 24a/5, 24a/6		s. 30a/7, 44b/15
	ş.+ idedür 31a/14		s.+ ni 45a/1
	ş.+ ige 34a/12		[=3]
	ş.+ ini 42a/14	Süleymān	Hız. Süleyman peygamber
	ş.+ ler 16a/5, 39a/5		s. 7b/10, 8a/4, 8a/6, 8b/3,
	cemī‘-i ş.+ ler 16a/4, 39a/6		27b/11
	ş.+ lerini 50a/8		ḫarem-i s. 7a/14
	ş.+ ni 31a/5, 31a/16, 31b/11,		ḫazret-i mihter-i s. 7b/5
	31b/13, 32a/4, 32b/2, 32b/4,		ḫazret-i s. 7b/7, 7b/11,
	32b/13,		8a/11, 27b/5, 27b/7,
	32b/15		27b/14, 28a/2, 28a/7
	ş.+ niṅ 19b/2		māyide-i s. 16b/11
	[=50]		mejdān-ı s. 15b/5
şūret-ger	(<Ar.şūret+Far.ger) Suret		s.-ı mülketu’llāh 8a/1
	yapan, şekil veren		nāme-i s.+ nı 7b/1
	ş.+ niṅ 19b/2		s.+ sēn 8a/6
	[=1]		[=20]
Şurh	(ö.a.) Bir kilise ve dağ adı	Sümer	(ö.a.) Bir deniz yahut nehir
	kenīse-i ş. 14a/3		adı
	kūh-ı ş. 13a/5		deryā-yı s. 12a/7
	[=2]		[=1]
Sūrī	(ö.a.) Sūrū, Nişabur ile Tus	sūnaveḫ	(ö.a.) Bir maden adı
	arasında bulunan bir çeşme		s. 13b/1-2
	deryā-yı s. 12a/6		[=1]
	[=1]	Sünbüle	(ö.a.) Başak burcu
surluḫ	Sur’da yaşayan halk		s. 49a/1, 49a/6
	s. 17b/2		[=2]
	[=1]		

sünnet	(Ar.) Hz. Muhammed'in ehl-i İslâm için örnek teşkil eden sözleri ve davranışları ehl-i s.: Müslümanlar 33a/3, 33a/4 [=2]		ş.pençeî: bir avuç dal 23b/9 [=1]
Şüreyyâ	(Ar.) Boğa burcunda yer alan bir yıldız takımı ş. 45a/6 [=1]	şâhin	(Far.) Doğan (kuş) ş. 18b/8 [=1]
sürme -	Sürmemek, devam etmemek s.- di 7a/4 [=1]	şak	(<Ar. şakḳ) Çatlama, yarılma şakḳu'l-kamer: Ay'ın ikiye yarılması ş. 44a/5 [=1]
Sürüşkiye	(ö.a.) Bir şehir adı şehir-i s. 14b/9 [=1]	Şâm	(ö.a.) Suriye'nin başkenti ş. 49a/8 şehir-i ş. 14b/10 [=2]
süst	(Far.) Gevşek s. bol.-: Rahatlamak 32a/13 s. boldı 43b/3 [=2]	şâmîle	(Ar.) İçine alan, kaplayan, çevreleyen 'ilm-i ş.+ : Her şeyi kapsayan ilim 1b/12 [=1]
Süvâr	(ö.a.) Bir şehir adı şehir-i s. 14b/9 [=1]	şarâb	(Ar.) Bir ağaç adı şecer-ü'ş ş. 15b/12 [=1]
	Ş	Şâş	(ö.a.) Antakya'da bir nehir deryâ-yı ş. 12a/7 [=1]
şâd	(Far.) Mutlu, sevinçli ş. ve hürrem bol.-: Mutlu ve sevinçli olmak 22a/5 [=1]	şâvene	Bir maden, taş adı ş. 13b/2 [=1]
şâh	(Far.) Dal, budak ş.+ ı 39a/8 ş.+ lar 38b/9 ş.+ ları 38b/7, 38b/14 ş.+ larını 38b/8 [=5]	şebe	Bir maden, taş adı kân-ı ş. 13b/2 [=1]
şahâ	(Far.) Dal budak	Şeb-ferrek	Bir hayvan adı, Yarasa ş. 36b/12 [=1]
		şecer	(Ar.) Ağaç ş.-ü'l hanut 16a/3

	ş.-ü'l vākṽāk 16a/3	ş.-i damgān 14b/4
	ş.-ü'ş şarāb 15b/12	ş.-i damıgla 14b/5
	[=3]	ş.-i darü'l cerd 14b/5
şecerāt	(Ar.) Ağaçlar	ş.-i darvān 14b/5
	cemī'-i ş. 36b/12	ş.-i dimyāt 14b/5
	[=1]	ş.-i endālis 14a/7
Şeddād ibn 'Ād (ö.a.) Hz. Hud zamanında	İrem bağlarıyla meşhur olan	ş.-i erivan 14a/6
	Ad kavminin efsânevî	ş.-i ermenīyye 14a/7
	hükümdarı	ş.-i fārs 15a/1
	ş.+ nıng 16b/9	ş.-i fergāna 15a/1
	[=1]	ş.-i filisīn 15a/1
şehir	(Ar.) Şehir, memleket	ş.-i gāznīn 15a/1
	ş. 9b/13	ş.-i gāznī 14b/14
	ş.-i ahvāz 14a/8	ş.-i gūr 14b/14
	ş.-i anṭākiyye 14a/6	ş.-i ḥacer 14b/2
	ş.-i bağdād 14a/9	ş.-i ḥulvān 14b/2
	ş.-i balasağun 14a/11	ş.-i ḥumuş 14b/2
	ş.-i başra 14a/10	ş.-i ḥanel 14b/2
	ş.-i ba'albek 14a/10	ş.-i ḥa ^v rezm 14b/3
	ş.-i bābül 14a/9	ş.-i ḥayz 14b/3
	ş.-i bedbūs 14a/10	ş.-i ḥazar 14b/3
	ş.-i belḥ 14a/10	ş.-i ḥā ^v ristān 14b/3
	ş.-i berda'a 14a/9	ş.-i ḥorāsān 14b/2
	ş.-i beştām 14a/8	ş.-i ḥucend 14b/4
	ş.-i best 14a/11	ş.-i ḥ ^v āz 14b/4
	ş.-i beybiderbāsīder 14a/8	ş.-i ısfahān 14a/6
	ş.-i bulğar 14a/11	ş.-i ilyā 14a/6
	ş.-i burṭās 14a/9	ş.-i iskenderiyye 14a/7
	ş.-i buruc 14a/10	ş.-i kābil 15a/4
	ş.-i būsah 14a/11	ş.-i kāşkar 15a/5
	ş.-i cābülka 14b/1	ş.-i kirmān 15a/4
	ş.-i cābülşa 14b/1	ş.-i kufe 15a/4
	ş.-i cācīlī 14a/14	ş.-i küküm 15a/4
	ş.-i cerīre 14b/1	ş.-i kamīr 15a/3
	ş.-i cürcān 14a/14	ş.-i qarṇ 15a/2
	ş.-i çağāniyān 14a/14	ş.-i qasāviye 15a/3
		ş.-i qaşır 15a/2

ş.-i kazvīn 15a/2		ş.-i ‘aşkalān 14b/14
ş.-i kālīka 15a/3		ş.-i ‘ummān 14b/14
ş.-i kāvsiye 15a/2		ş.+ de 10a/12
ş.-i kırnaṭās 15a/3		ş.+ ler 14a/4, 47b/6
ş.-i ḳosnaṭṭiniyye 15a/3		ş.+ lerdin 48b/2, 48b/8,
ş.-i ḳum.+da 10a/2		49a/7, 49a/15, 49b/14, 50a/5
ş.-i merv 15a/6		ş.+ lerga 47b/15
ş.-i mıṣr 15a/5		ş.+ lerī 10a/13
ş.-i mūṣul 15a/6		ş.+ lerni 14a/5
ş.-i remle 14b/7		ş.+ lerniṅ 12b/8, 49b/6
ş.-i rey 14b/6		ş.+ niṅ 10a/1, 10a/12
ş.-i re’su’l’ayn 14b/7		[=116]
ş.-i rūm 14b/6	şehristān	(Far.) Büyük şehir
ş.-i rūmīyye 14b/6		ş.+ lar 13b/8
ş.-i rūyān 14b/6		[=1]
ş.-i semenrāy 14b/8	şekl	(Ar.) Şekil, biçim
ş.-i sürüşiyye 14b/9		ş.+ i 31b/16
ş.-i süvār 14b/9		ş.+ ini 24b/5, 24b/6
ş.-i şaḡāniyān 14b/11		ş.+ iniṅ 12b/8
ş.-i şīn 14b/11		ş.+ ler 32a/12
ş.-i şu 14b/11		[=5]
ş.-i şūr 14b/11	şemmeī	(Ar.şemme) Başkasına
ş.-i ṭaberiyye 14b/13		haber verme
ş.-i ṭaliṭ 14b/12		ş.+ kılın- Vasfetmek 25a/1
ş.-i ṭarsūs 14b/12		[=1]
ş.-i ṭālḳān 14b/13	Şems	(Ar.) Güneş
ş.-i ṭāyif 14b/12		felek-i ş. turur 33b/4
ş.-i ṭirāz 14b/13		[=1]
ş.-i şām 14b/10	Şer	(ö.a.) (شهر) Bir şehir adı
ş.-i şer 14b/10		Şīr, İnan’da bir şehir
ş.-i şirvān 14b/10		şehr-i ş. 14b/10
ş.-i şüş 14b/10		[=1]
ş.-i tabul 14a/13	şerāfet	(Ar.) Şereflik
ş.-i tirmid 14a/13		ş. 17b/8
ş.-i tus 14a/13		ş.+ lerniṅ 17a/2
ş.-i zerenc 14b/7		[=2]
ş.-i ‘asker 14b/14	şerbet	(Ar.) Şerbet

	ş.-i ecel 36a/9 [=1]		ş. turur 49b/2 (2) Rüzgar
şeref	(Ar.) Şeref, büyüklük ş.-i nübüvvet.+: Peygamberlik şerefi 17b/8 [=1]	şimālī	ş.+ larnıᅡ 11a/14 [=11] Kuzeyle ilgili, Kuzey yarımküre
şerh	(Ar.) Açıklama ş. kıI.-: Açıklamak 37b/1 [=1]		ş. 48b/4, 49b/4, 50a/1 ķuᅡb-ı ş.: Kuzey kutbu 30a/3, 30b/9, 30b/8, 30b/1, 30b/5, 30a/9
şerīfrak	(<Ar.şerīf+Tr.) Daha şerefli, en şerefli ş.+ dur 31b/3, ş.+ı 31b/4 [=2]		ş.+ ġa 48a/11, 49a/10 ş. turur 44b/1, 48a/3, 48b/16, 49a/9 [=15]
şevķ	(Ar.) Şevk, şiddetli arzu ş. 23a/10 ş.+ ġa 46b/3 [=2]	şimşād	(Far.) Şimşir ağacı ş. 15b/12 [=1]
şeyᅡān	(Ar.) Şeytan ş. 20a/5 ş.+ durlar 29a/7 ş.+ ġa 20a/6 ş.+ nı 44a/13 [=4]	şīr	(ö.a.) (1) İıan'da bir nehir adı deryā-yı ş. 12a/7 (Far.) (2) Arslan ş. 19a/1, 24a/5, 30b/4, 30b/6, 32b/3, 48b/12 ş.+ ġa 47a/12
Şıġnānlık	(ö.a.Şıġnān+lık) Şıġnanlı, bir topluluk, halk adı ş. 17b/2 [=1]	Şirmāġ	ş.+ niᅡ 16a/11, 31a/2 [=10] (ö.a.) Numan bin Münzir'in yaptırđıġı köprü ş. 15b/2 [=1]
şifā	(Ar.) Şifa, çare ş. tile.-: Şifa istemek 30a/13 30b/2 [=2]	Şirvān	(ö.a.) Hazar denizinin batısında, Kafkas sıradaġları ile Kur nehrinin alt kısımları arasında kalan bölge şehr-i ş. 14b/10 [=1]
şimāl	(Ar.) (1) Kuzey ş. 19a/3, 27b/15, 44b/2, 50a/7 ş.+ din 28a/4, 28b/1, 33a/12 ş.+ ġa 27b/13, 27b/14	şīşe	(Far.) Şişe, sırça

	ş. 41b/11 [=1]		ş. 28b/14, 36a/8 [=2]
şod	(Far.) Farsça teklik üçüncü kişi edilgenlik yapısı ş. 1b/3 [=1]	şundağ	Şöyle ş. 20a/4, 20a/5, 34b/6 [=3]
şol	İşaret sıfatı, şu ş. 9a/13, 21a/3, 22b/2, 25b/7, 28a/1, 28b/1, 28b/10, 34a/10, 34a/13, 40a/2, 44a/4, 50a/15 [=12]	şundağ	→şundağ ş. 34b/4 [=1]
şu	İşaret sıfatı, işaret zamiri ş. 30a/14, 38a/14, 48b/10 ş.+ nğa 29b/1, 30a/11 ş.+ mdın 37a/11, 37b/15 ş.+ nda 42b/12, 43a/1, 43b/8 ş.+ ndın 50a/15 ş.+ nı 30a/2, 34a/6, 34a/7 ş.+ nıng 8a/10 [=17]	Şuş	(ö.a.) İran'ın Huzistan eyaletindeki Şuşter şehrinin kısaltılmış şekli şehr-i ş. 14b/10 [=1]
		şükr	(Ar.) Şükür ş. kılm.-: Şükretmemek 25a/12 [=1]
		şurfe	(Ar.) İyi şans şurfe kılm.-: İyi şans getirmek 11a/14 [=1]
şu'â'	(Ar.) Işık ş.+ nıng 11a/4 ş. 36b/16 ş. turur 37a/8 [=3]	şürü'	(Ar.) Başlama ş. kılm.-: Başlamak 23a/12 [=1]
Şu'b-nuvân	(ö.a.) İran'da Fars bölgesinde bir kale ş. 15b/2 [=1]	şütür-mürg	(Far.) Deve kuşu ş.+ ğa 32b/9 [=1]
şular	İşaret zamiri, şunlar ş.+ ğadur 29b/12 [=1]	T/Ṭ	
şüm	(Far.) Uğursuz, şom ş. turur 9b/7, 9b/8 [=2]	tā	(Far.) –ıncaya kadar, -a kadar t. 21b/6, 27b/4, 27b/6 [=3]
şumça	Şu kadar	ta'accüb	(Ar.) Şaşırma, şaşma kalma t.+ ğa kılm.-: Şaşırma, şaşma kalmak 6a/6

	[=1]	ṭabāyi'ni	(Ar.) Tabiatler, yaratılışlar, huylar 'ilm-i ṭ. 18a/2 [=1]
ta'alluḳ	(Ar.) İlgili olma, ait olma t. 41a/4, 41b/11 t.+ dur 48b/3 t. turur 41b/13, 42a/5, 42a/6, 42b/5, 47b/9, 47b/16, 49a/8, 49a/10, 49b/15 t. tururlar 42a/8 t. tutar 48a/12, 50a/6 [=15]	Ṭaberistān	(ö.a.) İran'da bir bölge. ṭ. 14b/13, 50a/5 deryā-yı ṭ. 12a/9 [=3]
		Ṭaberiyye	(ö.a.) Şam civarında bir şehir deryā-yı ṭ. 12a/9 şehir-i ṭ. 14b/13 [=2]
ṭa'ām	(Ar.) Yiyecek, yemek ṭ. 3a/2, 3a/3, 7b/9 ṭ.+ larğa 3a/6, 3a/7 [=5]	Ṭaberuyānī	(ö.a.) Bir dağ adı kūh-ı ṭ. 13a/6 [=1]
tā-ān-ki	(Far.) Böylece, öyle ki t. 1b/6, 19a/11, 36b/2, 41a/12, 44a/12, 47a/6 [=6]	tabın -	→tapın- t.- maḳ 38a/1 t.- urlar 45a/3 [=2]
tāb	(<Ar.ta'b) Güç0 kuvvet t. 27b/11 (2) →ṭab t.+ ıda 36b/3 [=2]	ṭabīb	(Ar.) Doktor, hekim (Hemmedan hakīm) ṭ. 3a/2, 3a/10, 3b/13 [=3]
ṭab'	(Ar.) Yaratılış, tabiat, huy, mizaç ṭ.+ ı 46b/1, 47a/1 ṭ.+ ını 44b/5 ṭ.+ larını 44b/10 [=4]	ta'bir	(Ar.) Düş yorma, yorumlama t.+ ler 18a/4 [=1]
ṭabāḳ	(Ar.) Düz, kaba, yassı çanak veya az derin ve yayvan kap ṭ. 28b/6 [=1]	Tabul	(ö.a.) Bir şehir adı şehir-i t. 14a/13 [=1]
ṭabaḳa	(Ar.) Kat, katman ṭ.-i āsmānning 10b/12 [=1]	tāc	(Ar.) Başlık, taç t. 29b/4, 42b/1, 48b/14, 50a/4 t.-ı seri 8a/8 t.-ı zerrin 49a/4 t.+ ğa 41a/1

	t.+ nınġ 0b/14	taqdīr	(Ar.) Değer verme
	t. ur.- Taç giydirmek 46b/6		t. ber.-: Değer vermek 10b/2
	40b/14		[=1]
	[=10]	taksīm	(Ar.) Ayırma, bölme, bölüm
tafşīl	(Ar.) Uzun uzadıya anlatma		t.+ de 12b/6
	t.-i erkānlarıġa 23a/13		t. kııl.-: Ayırmak 10b/6
	[=1]		27a/9
taġ	Dağ, cebel		t.+ lerininġ 17a/3
	t. 37a/3		[=4]
	t.+ da 37a/3, 39a/5, 44a/5	Talas	(ö.a.) Talas ırmağı kıyısında
	t.+ ıda 47b/3		kurulmuş bir şehir
	t.+ lar 12b/10		t. 14a/12
	t.+ larını 33a/9		[=1]
	t.+ larınınġ 11b/5, 12b/9	ṭāli‘	(<Ar.ṭulū‘) Tulû eden,
	[=9]		doġan. Baht, kısmet, kader
taĥı	Ve, da/de		ṭ. 48b/14
	t. 3b/8, 11a/7, 13b/8, 27a/1,		ṭ.+ de 48a/3
	36b/16, 38a/4, 40b/2,		ṭ.+ i turur 49a/16, 49b/7
	41b/10		[=4]
	[=8]	Ṭalıṭ	(ö.a.) Bir şehir adı
taḥsin	(Ar.) Beġenme, takdir etme,		şehir-i ṭ. 14b/12
	övme		[=1]
	t. ve āferīnler kıılıp 2b/13	Ṭālkān	(ö.a.) Afganistan'ın
	[=1]		kuzeyinde Belh ile Merv
taḥt	(Far.) Taht		arasında bir şehir
	t. 8a/3, 15a/13, 46b/6		şehir-i ṭ. 14b/13
	t.-ı fermānımdadır 8b/1		[=1]
	t.+ ı 46b/7, 46b/15	Ṭamā	(ö.a.) (طما) Bir dağ adı
	t.+ ınınġ 46a/11		kūh-ı ṭ. 13a/6
	t.+ nınġ 46a/10, 46b/14		[=1]
	[=9]	taḡga	Damga
taḡta	(Far.) Tahta, kereste		t.+ sını urġandurlar 19b/6
	t. 45b/3		[=1]
	[=1]	taḡġ	Tan, şafak
ṭākat	(Ar.) Güç, kuvvet, kudret		t. at.-: Şafak sökmek 39a/6
	ṭ.+ ı 27b/11		[=1]
	[=1]	Ṭanbūrī	(ö.a.) Bir dağ adı

	kūh-ı t. 13a/6 [=1]		t.+ ıdaki 39a/4 t.+ ığa 42b/1 [=4]
tañğlası	Sabahleyin t. 28a/1 [=1]	tarḥ	(Ar.) Ayrılmış yer; yazı yazılacak sayfaların zeminine yıldızla yapılan süsleme t. 39b/1 [=1]
tanu -	Tanımak t.- ğaysèn 31a/13 [=1]	Tarḥān ¹⁶¹	(ö.a.) Köktürkler zamanında Semerkand'a verilen isim t. 48b/2 [=1]
tanumaq	Tanımak t. turur 23a/9 [=1]	Tarım/Terem	(ö.a.) Bir deniz yahut nehir adı deryā-yı t. 11b/12 [=1]
tap-	(1) Bulmak t.- ar 25b/7, 30b/8 t.- ğan 50a/12 t.- ip 21a/3, 50a/11 t.- qan 20a/12 ‘ömr t.- ipdur 8b/10 [=7]	tā‘riḥ	(Ar.) Tarih, geçmiş zaman t. 10a/5 t.+ ni 44a/4 [=2]
tapın -	Tapmak, ibadet etmek t.- ipdur 34b/10 [=1]	Ṭarsūnīlık	(ö.a. Ṭarsūnī+lık) ṭarsūlīlık (Sarıkaya'da Hindistan'da bir kavim adı.) Hindistan'da bir kavim adı t. 17b/3 [=1]
tapış -	Bir arada olmak t.- sa 31b/5 [=1]	Ṭarsūs	(ö.a.) Tarsus şehr-i t. 14b/12 [=1]
tapmaq	Bulmak t.+ ğa 8b/12 [=1]	tart -	Çekmek t.- qay 36b/4 [=1]
tapşur -	Teslim etmek t.- dı 25b/11 [=1]	tartıqı	Tartı, terazi t. 26a/10 [=1]
ṭarab-engīz	(Ar.ṭarab+Far.engīz) Sevinç veren, neşe uyandırıcı t. turur 44b/6 [=1]		
ṭaraf	(Ar.) Yön, cenah t.+ ıda 49a/4 t.+ ıdaki 39a/2		

¹⁶¹ Sarıkaya, Bekir. (2010) age. s.879. bk. Tarḥān.

Ṭarunīlık	(ö.a. ṭarunī+lık) Tarunili, bir halk, ahali adı ṭ. 17b/3 [=1]	t.+ dür 29a/4 t. kııl.-: Vermek, belirlemek 1b/15, 26a/9, 35a/5 t. kııl.-: Tasvir etmek, göstermek 30a/5 [=5]
tarz	(Ar.) Şekil t.+ ını 39b/2 [=1]	ṭayyār
taş	Taş, cevher t. 24a/1 t.+ ını 20b/11 t.+ lardın 45b/5, 47a/3 t.+ larğa 47a/4 t.+ larını 37b/13 t.+ larınıḡ 11b/6 [=7]	(Ar.) Hazır ṭ. èyle.-: Hazırlamak 3b/8 ṭ. kııl.-: Hazırlamak 3b/7 6b/10, 40b/11 [=4]
taşla -	Atmak t.- p 36a/12 t.- ḡanda 26b/13 t.- r 30a/7 [=3]	Te‘ālā
ṭavāf	(Ar.) Çevresini dolaşma ṭ. Kııl.-: Dönmek 24b/2 [=1]	(Ar.)“Yüksek olsun” anlamında bir ululama sözü olup, Tanrı adıyla birlikte kullanılır. ḡaḡ t. 26a/4, 28a/8 ḡaḡ t.+ dın 26b/8 [=3]
tāvallıḡ	(ö.a.Tāval+lık) Tavallı, bir topluluk adı t. 17a/11 [=1]	tecribe
ṭavḡ	(Ar.) Gerdanlık, halka, tasma ṭ. 41a/1, 47b/13 [=2]	(Ar.) Tecrübe t.+ ler kııl.-: Tecrübe etmek 50a/11 [=1]
Ṭayif	(ö.a.) Hicaz bölgesinde bir şehir şehir-i ṭ. 14b/12 [=1]	tefāvüt
ta‘yīn	(Ar.) Verme, belirleme, gösterme	(Ar.) Farklılık t. 35a/13 t.+ lerniḡ 17a/2 [=2]
		têḡ-
		Deḡmek t.- se 26b/4 [=1]
		Tehmüreş
		(ö.a.) Şehname’de zikredilen, Merv şehrinin kurucusu olarak kabul edilen kişi t. 12b/7 [=1]
		tekye
		(Ar.) Dayanma t. kııl.-: Dayanmak 49a/14

	[=1]		t. 17b/6
temām	(Ar.) Tamam, eksiksiz		[=1]
	t. 40a/9	tepāhūr	(<Ar.tefāhūr) Övünme
	t.-ı genc-i ‘ālemdin 6a/9		t. 7a/10
	t.-ı hükemā 6a/12		[=1]
	t.-ı rüy-ı ‘ālemge 8a/1	tepre-	Sıçramak
	t. bol.-: Tamamlanmak 35a/6		t.- di 8a/5
	35a/2, 35a/3, 41b/6		[=1]
	t. kııl.-: Tamamlamak 41b/4,	terāzū	(Far.) Terazi
	41b/6		t. 49a/13
	[=10]		t.+ ğa 47a/13
temāşa	(Far.) Etrafı seydedek		[=2]
	yürüme, dolanma	ters	Korku
	t. kııl.-: Dolanmak 20b/3		t. 32a/11
	[=1]		[=1]
temennā	(Ar.) İsteme, dileme	tertīb	(Ar.) Düzenleme
	t. kııl.-: İstemek 24a/12		t. beril.-: Düzenlenmek
	[=1]		11a/7, 11b/4, 11b/7, 12b/11,
temessük	(Ar.) Sarılma		14a/5, 18b/2
	t.+ ler kııl.-: Sıkıca sarılmak		[=6]
	33a/3	Tes/Tūs	(ö.a.) Bir şehir adı.
	[=1]		t. 49a/7
temsīl	(Ar.) Örnek		şehir-i t. 14a/13
	t. 19b/1		[=2]
	t.-i hikāyet 20b/1	te‘şīr	(Ar.) Etki
	[=2]		t.+ i 37b/11, 41b/7
temür	Demir		t.+ ininġ 11a/1, 11a/3
	t. 2b/8		t. kııl.-: Etkilemek 6b/6
	t.+ din 6b/1		t.+ lerni 38a/9
	[=2]		[=6]
ten	(Far.) Beden, vücut	teşnelik	(<Far.teşne+Tr.lik)
	t.+ i 29b/7, 31b/7		Susuzluk
	t.+ idin 3b/10		t.+ ke 44b/13
	t.+ iġa 31b/8		[=1]
	[=5]	teşük	Yuva
Tenglik	(ö.a. Teng+lık) Tengli, bir		t.+ din 21a/4, 36b/10
	halk, ahali adı		t.+ ke 36b/8

	[=3]		t. 17a/12
tëve	Deve		[=1]
	t. 18b/13, 45b/17	tik -	Dikmek
	t.+ ĩ 45a/1		t.- seler 42a/2
	t.+ niŋg 36a/4		[=1]
	[=4]	tiken	Diken
Tevmid	(ö.a.) Bir dağ adı		t.+ dür 37a/9
	kūh-ı t. 13a/1		[=1]
	[=1]	Tikrīt	(ö.a.) Irak'ta bir şehir
Tevrīt	(ö.a.) Hz. Musa'ya		t. 14a/13
	gönderilen semavi kitap		[=1]
	t. 7a/12	tile -	Dilemek, İstemek
	[=1]		t.- gende 43b/12
tıb	(Ar.tıbb) Tıp		t.- genleri 43b/11
	'ilm-i t. 18a/2		t.- geysizler 30a/2
	[=1]		t.- p 24a/9, 24a/11
tıbkı	(Ar.) Tıpkı		şifâ t.- p 30a/13
	t. 41b/12		t.- se 9b/11
	[=1]		t.- seŋgizler 30a/1
tıfl	(Ar.) Küçük çocuk		şifâ t.- ydürmen 30b/2
	t.+ ĩga 27b/2		[=9]
	[=1]	tileme -	Dilememek, istememek
tıgaç	(ö.a.) Bir ağaç adı		t.- gey 25a/13
	t. 15b/9		[=1]
	[=1]	tın	(Ar.) İncir
tıkı-	Tıkamak, sokmak		t. 15b/9
	t.- kay 21a/2		[=1]
	[=1]	Ṭīnā	(ö.a.) Bir yer adı
Ṭīrāz	(ö.a.) Türkistan'da bir yer		t. 19a/6
	adı		[=1]
	şehir-i t. 14b/13	Ṭīr	(ö.a.) Bir yerleşim yeri
	[=1]		38a/15
Tibet	(ö.a.) Tibet		[=1]
	t. 14a/12	tirküz -	Diriltmek, canlandırmak
	[=1]		t.- üpdürler 10a/7
Tibetlık	(ö.a. Tibet+lık) Tibet'te		[=1]
	yaşayan halk	tirig	Diri, canlı
			t. 40b/10

	t.+ dūr 40b/10	tofrağa taşı ¹⁶²	Bir taş adı
	t. qalmaqlarınınġ 39b/4		t. 13a/12
	t.+ leride 43a/8		[=1]
	[=4]	tofraq	Toprak
tiriglig	Dirilik, canlılık		t. 42a/6
	t. 30b/13		t.+ dın 33a/13
	t.+ de 23a/1		t.+ ġa 42a/7, 47b/9
	t. qıladur 36a/9		t.+ qa 6a/4
	t.+ leri 30b/12		t.+ nınġ 38b/15
	[=4]		[=6]
tiril -	Dirilmek	toġ -	Doġmak, ortaya çıkmak
	t.- di 8a/11		t.- ar 37b/6, 38a/11, 38a/14,
	t.- ip 38b/16		44b/16, 45a/9, 45b/8,
	t.- ipdūr 8b/9		45b/13, 46a/5,
	t.- mes 21a/10, 21b/12		46a/6, 46a/14, 46a/15,
	t.- ür 7b/11, 7b/12, 21a/9,		46b/10
	26a/1, 26b/4, 38b/2		t.- dı 38a/11, 38a/14
	[=11]		t.- sa 45a/4, 45a/6, 48a/4
Tirmid	(ö.a.) Özbekistan'da bir		[=17]
	şehir	toqsan	Doksan
	şehir-i t. 14a/13		t. 46a/3
	[=1]		[=1]
Tirmiz	→Tirmid	toquz	Dokuz
	Özbekistan'da bir şehir		t. 16b/14
	t. 14a/13		[=1]
	[=1]	toquz minġ toqsan toquz	Dokuz bin doksan
tişi	Dişi		dokuz
	t. 1b/15		t. 46a/1
	[=1]		[=1]
tişle -	Dişlemek	toquz yüz on dört minġ êkki yüz kırk	Dokuz yüz on dört bin iki
	t.- p 20b/12		yüz kırk
	[=1]		t. 45a/16
tiz	Diz		[=1]
	t.+ iġa 38b/4		
	t.+ leri 49a/12		
	t.+ leriġa 24a/8		
	[=3]		

¹⁶² Fonetik tercihlerle; Topraġa, topurġa, tofurġa, toġraġa, toġurġa şeklinde de okunabilir.

tol-	Dolmak, tamamlanmak, çoğalmak t.- ar 42a/11 t.- arağ 41b/15 t.- ğança 41b/8 t.- ğanda 41b/5 t.- ğay 41b/9 [=5]	törtünçü	Dört sayısının sıra sayı sıfatı, dördüncü t. 1b/14, 11a/3, 11a/13, 12b/9, 13b/7, 15a/11, 19a/6, 36a/13, 37b/6 t.+ si 33b/3 [=10]
tola	Dolu t. 21b/13, 49a/2, 49a/11 [=3]	töşük	→teşük t. 21b/5 t.+ ke 21a/2, 22a/4 [=3]
tolun	Dolunay t. 44a/3 [=1]	tuhfelık	(<Ar.tuħfe+Tr.lık) Hediyeli t.+ nı 8b/6 [=1]
ton	Elbise t. 46a/9, 46b/13, 47b/1 t.+ nıng 34a/9 [=4]	tuhfesiz	(<Ar.tuħfe+Tr.siz) Hediyesiz t.+ din 8b/6 [=1]
tonğuz	Domuz t. 19a/1, 46a/12 [=2]	Ṭūr	(ö.a.) Mısır'a dört günlük yol uzaklıkta bir dağ kūh-ı ṭ.-ı sīnā: Hz. Musa'nın vahyolunduğu ve Tanrı ile görüştüğü dağ 13a/5 [=1]
toy-	Doymak t.- mas 38b/3 [=1]	tur-	(1) Yardımcı fiil, bildirme fonksiyonunda ‘acāyibātlarında t.- ur 41a/8 ‘acāyibleride t.- ur 43a/10 ‘ārīzī t.- ur 30b/14 ‘ārīyye t.- ur 41b/1 14a/1, 15a/11, 15b/7, 16a/5, 16a/13, 17a/5, 18a/1, 18a/13, 18a/7, 18b/2, 18a/4, 18b/14, 19a/2, 25a/2 19a/6, 19a/8, 47a/5 49b/1, 49b/7
tök-	Dökmek t.- ti 3b/14 [=1]		
tökül -	Dökülmek t.- üp 33a/13 [=1]		
tört	Dört t. 1b/13, 10b/10, 18b/12, 24a/4, 32b/10, 35b/9, 40b/14, 45b/16, 46a/11, 46b/7, 47b/13, 48b/9 [=12]		

- 49b/15
a'zāsı t.- ur 34b/1
allahte'ālā t.- ur 31a/10
anası t.- ur 6b/13
andağ t.- ur 41b/8
arçası t.- ur 37a/6
āsmān t.- ur 34b/15
āsmānda t.- ur 33b/10
atası t.- ur 6b/13
bāb t.- ur 10b/9, 13b/8,
16a/4, 16b/14, 18a/7, 18b/12
bākī t.- ur 30b/14
bākī t.- urlar 30b/11
bar t.- ur 24b/7, 31a/4,
39a/8, 40b/15, 41a/7,
45b/16, 45b/17, 48a/6,
başı t.- ur 47a/15, 47a/16
behārī t.- ur 48b/11, 49a/10
bendesi t.- ur 34b/11
beyānı t.- ur 10b/12, 11a/6,
11b/6, 11b/7, 12b/6, 12b/9,
13b/8, 13b/9,
beyānıda t.- ur 10b/9,
10b/14, 11a/2, 11a/5,
11a/10, 11a/13, 11b/1,
17b/11,
bölek t.- ur 47b/12
bu t.- ur 16a/5, 27a/7,
37a/14, 37a/15
bular t.- ur 42b/10
bular t.- urlar 12b/10
burc t.- ur 48a/6
burcı t.- ur 48b/11, 49b/3,
49b/9
burcī t.- ur 33b/6, 49a/1,
49a/10, 49b/16
cāyı t.- ur 30a/4
cāyiz əmes t.- ur 25b/8
cellecelalühü t.- ur 32a/7
cenübī t.- ur 44b/1, 47b/10
cüvān t.- ur 46b/5, 46b/7
dārū-i nāfi' t.- ur 39a/3
dırahtı t.- ur 46b/7
engiz t.- adur 34b/3
erkek t.- ur 48b/11
ətgen t.- ur 29b/12
felek-i 'uṭārid t.- ur 33b/2
felek-i qamer t.- ur 33b/2
felek-i merriḥ t.- ur 33b/4
felek-i müşteri t.- ur 33b/5
felek-i şems t.- ur 33b/4
felek-i zuḥal t.- ur 33b/5
felek-i zühre t.- ur 33b/3
ferseng t.- ur 37b/9, 42a/14,
45a/17, 46a/2, 46a/8, 46b/1,
46b/17
girānrev t.- ur 47b/10
hişşe t.- ur 46a/8
hemmizāc t.- ur 42a/6
hoşbüyraç t.- ur 38b/16
ıssıg t.- ur 41a/3, 44b/6,
44b/8
kāfir t.- ur 9b/9
qarn t.- ur 34b/15
qattāl t.- ur 48a/1, 48a/9,
48b/16
kēçe t.- ur 38a/15
kēygen t.- ur 46b/13
qoygan t.- ur 40b/15
köp t.- ur 34b/3
köyüp t.- ar 48b/13
quruğ t.- ur 47a/1
qutb t.- ur 30a/3
kün t.- ur 46b/11

- mağribī t.- ur 49a/10
maşrıķī t.- ur 48b/11, 49b/9
men t.- urmen 25a/10,
35b/14
munķalib t.- ur 48b/4
mülkleri t.- ur 43a/3
müstakīmü'ṭṭulū' t.- ur
47b/10
naḥīsrak t.- ur 44b/9
naḥs t.- ur 48a/1, 48a/8,
50a/7
naḥs-ı aşfer t.- ur 44b/7
ne t.- ur 3a/3, 10a/3
nehārī t.- ur 49b/9
nèmerse t.- ur 23b/5, 46a/11
nèmerseler t.- ur 50a/12
nūrıdın t.- ur 41b/2
ol t.- ur 34b/12
ötgen t.- ur 35a/2
özi t.- ur 35b/4
pād-şāhlarğa t.- ur 41a/5
pendingde t.- updur 20a/9
rūşen t.- adur 34b/6
sa'd t.- ur 44b/9, 49a/9
sa'd-ı aşğar t.- ur 46a/14
sa'd-ı ekber t.- ur 44b/8,
45b/13
şābit t.- ur 47b/16
ṭāli'ī t.- ur 49a/16, 49b/7
ṭarab-engīz t.- ur 44b/6
sebük-rev t.- ur 47a/16
sehābī t.- ur 48a/7
sèkkizyüzyetmiş t.- ur
19a/11
şıfatları t.- ur 11a/8
sidretü'l-müntehā t.- ur
26b/5
şūra:tı t.- ur 46b/4
şūra:tıda t.- ur 47a/16,
47b/11, 48b/12, 50a/2
şimāl t.- ur 49b/2
şimālī t.- ur 44b/1, 48a/3,
48b/16, 49a/9
şu'ā'ī t.- ur 37a/8
şüm t.- ur 9b/7, 9b/8
t.- arga 27b/10
ta'alluk t.- ur 41b/13, 42a/5,
42a/6, 42b/5, 47b/9, 47b/16,
49a/8, 49a/10,
ta'alluk t.- urlar 42a/8
tāc urğan t.- ur 46b/6
tanumaķ t.- ur 23a/9
u'cūbe t.- ur 41a/14
uluğrak t.- ur 45a/10
uruğluk t.- ur 48b/14
üstide t.- ur 29a/10
vażi' t.- ur 44b/7
yād kıлмаķ t.- ur 23a/9
yaḥşı t.- ur 9b/1, 35b/2,
44b/10
yaķınrak t.- ur 41b/3
yamanlıķı t.- ur 45a/15
yatқан t.- ur 50a/3
yeksān t.- ur 39a/9
yèryüzice t.- ur 37b/3
yırak t.- ur 42a/13
yoķ t.- ur 19b/2, 45b/1
yörü t.- ur 20a/13
yüzide t.- ur 37a/7
zehr t.- ur 39a/4
(2) Durmak
42b/1, 42b/3, 45a/11, 45b/8,
46a/6, 46b/16, 47b/1,
48a/14, 48a/15,

	48b/8, 49b/11, 50a/5 t.- ar 26a/9, 26a/11, 26b/10, 28b/11, 32b/8, 33b/11, 37b/7, 38a/4, t.- ar êrdiler 27b/6 t.- armîdi 34b/4 t.- dı 44a/6 t.- du 24a/3 t.- ğay 49a/3, 49a/5, 49a/6 t.- up 25b/9, 45a/12 t.- updur 32a/14 t.- updurlar 29b/3 [=253]		[=1] (1) Tutmak t.- ğıl 26b/14 t.- ında 22b/12 t.- kay 31b/14 t.- sa 32a/5, 32b/13-14 t.- up 27a/2, 41a/1, 42b/3, 45b/3 (2) Yardımcı fiil dostrağ t.- kum 8b/7 emrini t.-: Emre uymak 25b/4 muhkem t.-: Pekiştirmek 34a/11 müsellem t.-: Kabul etmek 31a/8 müsellem turma.-: Kabul etmemek 31a/9 ta'alluk t.-: İlgilenmek, alaka kurmak 48a/12, 50a/6 [=15]
tural -	Durmak t.- may 35a/14 [=1]		
turfе	(Ar.) Göz kapağının hızlı hızlı kapanıp açılması turfetü'l-'ayn: Göz açıp kapayınca kadar geçen zamân t.+ da 28a/13, 39b/13 [=2]		
turguz -	Durdurmak t.- dı 24b/1 muhkem t.- updurmên 33a/6 [=2]	tūṭī	(Far.) Papağan t. 18b/8 [=1]
turma -	durmamak t.- ğaylar 32b/7 t.- ydurmen 27b/13 [=2]	tutuğluk	Tutulu, tutulmuş t. 46a/11, 46b/8, 46b/14, 49a/3 t.+ dur 48b/7 [=5]
turuk	(Ar.) Tarikler, yollar t. 46b/3 [=1]	tüb	Dip t.+ ide 20b/4, 27b/15, 28a/6, 28a/10 [=4]
turunç	(Far.) Turunçgillerden portakal, mandalina t.+ ğa 32b/9	tüben	Alt, aşağı t. 33a/11, 37b/7, 48b/7 t.+ i 29b/10, 31a/3, 32a/2, 32b/12

	[=7]		[=1]
Tübet	(ö.a.) Tibet dağı küh-ı t. 13a/1	tüş -	(1) Düşmek t.- er 25b/13, 28b/11, 37a/10
	[=1]		(2) Yardımcı fiil
tüg	Tüy t.+ i 26a/2 t.+ lerniḡ 17a/4		iztirāb t.-: Kederlenmek 45a/7, 49b/13 t.- gey 37a/11
	[=2]		t.- üp 42b/6
tüke -	Tüketmek t.- di 35a/14		(3) İnmek t.- ti 29b/1
	[=1]		(4) Ulaşmak
tün	Gece kün ü t. 49a/15		t.- üp 6b/5
	[=1]	tüş	[=9] Düş, rüya
tünekün	Gece gündüz t. 28a/3, 28a/5		t.+ din 38b/14 t.+ ğaça 38b/14 t.+ ide 42b/4
	[=2]		t.+ inde 11a/4
tür	Tür, çeşit t. 16a/11		t. kördiler 42b/6
	[=1]		[=5]
Türkistān	(ö.a.) Türklerin ata yurdu Orta Asya bölgesi t. 14a/12, 45b/13, 48b/14 şüret-i t. 16a/7 zeheb-i t. 13a/13		U
	[=5]	u	(Far.) Ve u. 7b/3, 10b/11, 11a/9, 23b/1, 24b/10, 27b/11, 35b/13, 39b/1, 44a/13
Türkistānlık	(ö.a. Türkistan+lık) Yoğunlu kla Türklerin yaşadığı Orta Asya bölgesinde ikamet edenler t. 17a/12		ķudrāt u. kāmileridin 10b/1 levḥ u. ķalem 10b/10
	[=1]		[=11]
Tüster	(ö.a.) İran'ın Hûzistan eyaletine bağlı, Şüster de denilen bir şehir t. 14a/12	u'cūbe	(Ar.) Pek acayip şey, şasıllacak şey u. turur 41a/14 [=1]

u‘cūbelık	(<Ar. u‘cūbe+Tr.lık) Gariplik, acayıplik u.+ ı 41a/15 [=1]		u.+ ı 37b/2 u.+ ını 29b/6, 37b/16, 40a/10 u.+ ınıñ 10b/13, 11a/1
uç -	Uçmak u.- up 31b/8 [=1]	uluğrak	En büyük, daha büyük u. 33b/9
uçraş -	Karşılaşmak u.- ur 45b/11, 45b/12 [=2]		u.+ ını 24a/13 u. turur 45a/10 [=3]
‘ūd	(Ar.) Öd ağacı ‘ū. 15b/13 [=1]	‘ulviyāt	(Ar.) Manevi yükseklikler yücelikler ‘u. 23b/6 [=1]
Uhrā	(ö.a.) Bir yer adı şūret-i u. 16a/7 [=1]	‘ulvī	(Ar.) Yüce āteş-i ‘u. 11a/9 ‘ālem-i ‘u.+ de 50a/14 ‘ālem-i ‘u.+ dedür 35b/11 [=3]
‘ukāb	(Ar.) Kartal ‘i. 18b/9 [=1]	‘ulvīyye	(Ar.) (‘ulvī sözcüğünün dişil biçimi) aħrām-ı ‘u.+ niñg 10b/8 [=1]
ūkezā	(<Far. ū+Ar.kezā) O şekilde ū. 43b/1 [=1]	‘Umdan	(ö.a.) Bir şehir adı ‘u. 15b/3 [=1]
ulağ	yük taşıyan hayvan u. 37b/11 u.+ larınıñ 38b/4 [=2]	‘Ummān	(ö.a.) Hint okyanusu ve bu okyanus kenarındaki ülkelerden biri deryā-yı ‘u. 12a/10 şehir-i ‘u. 14b/14 [=2]
‘ulemā	(Ar.) Alimler, ilim sahipleri ‘u. 7a/4 ‘u.+ lar 2a/11, 6a/13, 6b/8 ‘u.+ larını 6a/6, 6a/12 [=6]	‘unāb	(<Ar.hünnap) Kızıliğde bir çeşit kırmızı güzel kokulu dağ yemişi ‘u. 15b/14 [=1]
uluğ	Ulu, yüce, büyük u. 26b/10, 40b/13, 41a/1, 41a/14, 47b/4, 49b/11 u.+ ı 7b/6 [=7]		
uluğluk	Büyüklük		

ur -	Yardımcı fiil baş u.-: Secde etmek 34b/7 45b/14 pend u.-: Tuzak kurmak, aldatmak 20a/4, 20a/5, 20a/6 tāc u.-: Taç giydirmek 40b/14, 46b/6 tamğasın u.-: Damga vurmak 19b/6 başını u.-: Başını vurmak 20b/11 [=9]		[=6] Uyku u. 20b/4 u.+ nıñg 18a/4 u.+ sı açılma.-: Uykusu açılmamak 32b/15 u.+ sı kaç.-: Uykusu kaçmak 32b/14 [=4]
		uyku	
		uyukla -	Uyuklamak u.- gay 32b/15 [=1]
uruğluq	Giydirilmiş u. turur 48b/14 [=1]	uzat -	Uzatmak u.- ıp 30b/1 [=1]
Urus	(ö.a.) Bir deniz yahut nehir adı deryā-yı u. 11b/9 [=1]	uzun	Uzun u. 8b/10, 50a/9 uzun u. 31b/16 u. uzun 31b/16 [=4]
‘Uṭārid	(ö.a.) Merkür ‘u. 11a/6, 42a/7, 44b/8, 46b/9 felek-i ‘u. turur 33b/2 [=5]	uzunluq	Uzunluk u.+ ı 25a/3 [=1]
uşbu	İşte bu u. 7b/11 [=1]	‘üzvī	Bir maden adı. ‘ü. 13b/2 [=1]
utra	Karşı u. 27a/1 u.+ sıda 24b/8 [=2]	Ü	
uy	Boğa u. 24a/6 u.+ ğa 47a/11 u.+ nıñg 42b/2, 47b/11, 47b/13, 47b/14	ü	(Far.) Ve ü. 3b/12, 8b/2, 20b/3, 22b/9, 23a/1, 23a/11, 23b/1, 25b/14, 41a/12 dāniş ü. hikmetde 2b/7 kün ü. tün 49a/15

	kem ü. ziyād bolmas 26a/1, 26a/3 [=13]	ülfet	(Ar.) Dostluk ü.+ iğa 2a/12 [=1]
üç	Üç ü. 16a/4, 30b/7, 36a/2, 37b/6, 37b/7, 42b/6, 42b/9, 43b/14, 44a/1, 46a/15, 49b/1 [=11]	ümmet	(Ar.) Peygambere bağlı topluluk ü.+ lerim 29b/15 [=1]
üçün	İçin, çünkü ü. 3b/5, 6a/1, 8b/11, 8b/12, 21a/6, 24b/10, 24b/12, 24b/14, 25b/10, 40b/11 [=10]	ümmîd	(Far.) Ümit ü. kııl.-: Ümit etmek 30a/1 [=1]
üçünçü	Üç sayısının sıra sayı sıfatı, üçüncü ü. 1b/14, 10b/14, 11a/11, 11b/3, 12b/6, 14a/4, 16b/10, 17a/7, 19a/3, 42b/13, 46a/13, 48a/6 ü.+ si 33b/3 [=13]	ün -	Yetişmek, büyümek ü.- geyler 36b/3 [=1]
		üst	Üst ü.+ ide turur 29a/10 ü.+ ide 24a/3, 26a/8, 32b/10, 37b/5, 46a/10, 46b/6, 46b/14, 49b/5 ü.+ iğa 39b/8 [=11]
üç yüz altmış	Üç yüz altmış sayısı ü. 37b/3 [=1]	üstüh^vân	(Far.) Kemik ü.+ larnıḡ 17a/4 [=1]
üçyüz minḡ	Üç yüz bin ü. 27a/2 [=1]	Üstührah	(ö.a.) Bir mescid adı mescîd-i ü. 13b/13 [=1]
üç yüz otuz tokuz	Üç yüz otuz dokuz ü. 37b/9 [=1]	üstün	Üstün, üstün olma ü. 33b/6, 43b/1 ü.+ dür 37a/6 [=3]
üç yüz seksen	Üç yüz seksen ü. 46a/16 [=1]	üze	Üst, üzeri ü.+ nḡizlerde 33a/6 [=1]
üç yüz yègirme üç minḡ üç yüz	Üç yüz- yirmi üç bin üç yüz ü. 46a/7	üzüm	Üzüm ü. 39a/2, 46b/7 ü.+ mni 42a/3 [=3]

		vazî'	(Ar.) Alçak, adi v. turur 44b/7 [=1]
	V		
vaqı'a	(Ar.) Olay v.+ nı 50a/15 [=1]	ve	(Ar.) Ve, ile v. 1b/3, 1b/4, 1b/5, 1b/7, 1b/8, 1b/9, 1b/12, 1b/13, 1b/14, 2a/1, 2a/5, 2a/7, 2a/11, 2a/12, 2a/14, 2b/1, 2b/4, 2b/7, 2b/12, 2b/14, 3a/2, 3a/6, 3a/8, 3a/9, 3a/10, 6a/6, 6a/7, 6a/12, 6a/13, 6b/2, 6b/4, 6b/8, 7a/3, 7a/4, 7a/6, 7a/7, 7a/8, 7a/9, 7a/10, 7b/4, 7b/6, 7b/8, 7b/12, 8a/2, 8a/3, 8a/8, 8a/13, 8b/5, 8b/9, 9a/6, 9a/7, 9b/3, 9b/4, 9b/6, 9b/8, 9b/12, 10a/4, 10a/6, 10a/14, 10b/3, 11a/1, 11a/4, 11a/6, 11a/10, 11a/12, 11a/14, 11b/1, 11b/2, 12b/5, 13a/11, 14a/4, 15b/6, 16a/12, 17a/1, 17a/2, 17a/5, 17a/6, 17b/8, 17b/12, 18a/2, 18a/4, 18a/5, 18a/14, 18b/14, 19a/1, 19a/7, 19a/9, 19a/13, 20b/1, 20b/10, 22a/5, 22b/1, 22b/7, 22b/14, 23a/9, 23b/3, 24b/13, 26b/2, 26b/3, 26b/11, 26b/12, 27a/4, 27a/7, 27a/9, 27a/15, 28b/4, 28b/5, 29b/12, 30b/4,
vaqt	(Ar.) Vakit, zaman v. 3b/12, 20a/9, 22b/2, 40b/1 v.+ de 35b/3, 43b/7 v.+ ı 43b/1 v.+ ıgâça 27b/6 v.+ ini 6a/11 v.+ nı 36b/9 [=10]		
vaqtî	(<Ar.vaqt+Far.î) Bir vakit, bir zaman v. 31b/11, 42b/6 [=2]		
Vaḳvâḳ	(ö.a.) Bir dağ ve bir ağaç adı. kūh-ı v. 13a/9-10 şecer-ü'l v. 16a/3 [=2]		
Vārî	(ö.a.) Bir dağ adı kūh-ı v. 13a/10 [=1]		
Vāsıt	(ö.a.) Küfe ile Basra arasında bir şehir v. 15a/10 [=1]		
vasî'lık	(<Ar.vasî'+Tr.lık) Genişlik v.+ mı 38a/5 [=1]		
vaşiyet	(Ar.) Vasiyet v. kı1.-: Vasiyet etmek 43a/2 [=1]		

	30b/12, 30b/14, 31a/6, 31a/13, 32a/8, 32a/10, 32a/11, 32b/3, 32b/11, 33a/2, 33a/3, 33a/7, 34b/12, 35a/4, 35b/12, 35b/14, 36a/1, 36b/2, 36b/3, 36b/10, 36b/14, 37a/2, 37a/5, 37a/16, 37b/7, 37b/8, 37b/17, 38a/9, 38b/5, 38b/12, 39a/14, 39a/15, 39b/1, 39b/2, 39b/13, 40a/10, 40b/15, 41a/4, 41a/8, 41a/13, 41b/12, 42a/8, 42a/9, 43b/6, 44b/1, 44b/12, 45a/4, 45a/16, 46a/3, 46b/1, 46b/3, 46b/4, 47a/2, 47a/3, 47b/15, 48b/3, 48b/15, 49a/7, 49a/8, 49a/16, 49b/3, 49b/6, 49b/14, 50a/5 v.-'1 'arznıng 11a/11 tahsin v. āferinler kılıp 2b/13 'izzet v. ħürmetler kılıp 6a/7 şād v. ħurrem boldı 22a/5 [=216]		[=1] (Ar.) Ama v. 21a/10 [=1] (Ar.) Gül v. 16a/30 [=1] (Ar.) Vezir v.+ men 8a/2 [=1] (Ar.) Ölçü v. kııl.-: Düzenlemek 27a/10 [=1] (Ar.) Olma, oluş v.+ larıga kel.-: Gerçekleşmek 6b/9 [=1]
			Y
		ya	Yay y.+ ğa 47a/11 [=1]
		yā	(Far.) Ya da, yahut y. 9b/10, 30b/5, 31b/12, 42a/2 [=6]
vefā-dār	(<Ar.vefā+Far.dār) Vefalı v. 35b/3 v.+ nı 35b/2 [=2]	yā	(Ar.) Ey y. 29a/14 [=1]
vehm	(Ar.) Korku v. 32a/11 [=1]	yād	(Far.) Anma, hatırlama y.+ ıga 25b/6 y. kııl.-: Zikretmek, anmak 23a/9, 23a/10, 23b/4, 33a/2, 50a/9 [=6]
velāyet	(Ar.) Ermişlik, velîlik da'vā-yı v. 17b/14		

yağ -	Yağmak y.- kay 36b/5 y.- mas 25b/14 [=2]		y. 13b/5 [=1]
yağma-	Yağmamak y.- mayın 6b/12	yalğan	Yalan y. 17b/13, 17b/14, 43b/10 [=3]
Yağ	(ö.a.) Yay burcu y.+ ğa 49b/10 [=1]	yalğançı	Yalancı y. kılalı 43b/11 [=1]
yağşı	İyi, güzel y. 2a/9, 18a/13, 19a/13, 31b/10, 39b/1, 42a/3, 42a/9, 44b/5, 47a/2 y. turur 9b/1, 35b/2, 44b/10 [=12]	yalıñg	Çıplak y. 35b/4 [=1]
yağşıraq	Daha iyi, en iyi y. 33a/15, y.+ dur 23a/12 y.+ ı 8a/8, 23a/8 [=4]	yaman	Fena, kötü y. 27b/12, 48b/5, 49a/7 y.+ ını 39b/1 y.+ larını 19a/13 [=5]
Yaḥyā bin Zekerıyyā	Hız. Yahya mescid-i y. 13b/13 [=1]	yamanlık	Fenalık, kötülük y.+ ı turur 45a/15 y.+ ınıñ 18a/6 [=2]
yağa	Yaka y.+ larıdın 43b/13, 44a/1 y.+ sını 20b/10 [=3]	yamğur	Yağmur y. 25b/13 y.+ ıdur 6b/12 y.+ lar 36b/5 y.+ larını 27a/10 [=4]
yağın	Yakın, uzak olmayan y. 38b/7 [=1]	yan -	Dönmek y.- ar 42a/11, 46a/17, 46b/12 y.+ da 45a/14 y.- dı 39b/13 y.- ğay 45a/8 y.- ıp 42b/1, 45b/12 y.- maslar 27b/4 [=8]
yağınraq	Daha yakın, y. turur 41b/3 [=1]	yanğı başdın	Yeni baştan, yeniden y. 40b/9 [=1]
Ya'qub	(ö.a.) Hz. Yakup ḥazret-i y. 16b/3 [=1]		
yākūt	(Ar.) Değerli süs taşı		

yaniş	Dönüş y.+ da 45b/12 [=1]	yaratma -	Yaratmamak y.- dı 24b/12, 35a/13 [=2]
ya'nî	(Ar.) Yani, doğrusu y. 1b/7, 9b/3, 11a/11, 14a/1, 17b/12, 18a/2, 19a/1, 22b/14, 29b/15, 35b/8, 36a/15, 39a/11, 41a/10, 44a/11 [=14]	yarım	Yarım y. 29b/9 bir y. 46a/8 ikki y. 45a/11, 45b/9 y.+ ı 29b/7 [=6]
yap -	Örtmek, kapamak y.- ıp 26b/10 [=1]	yaş	Genç y. 22a/2 [=1]
yara -	Yaramak, faydalı olmak y.- mas 36a/1 [=1]	yaşıl	Yeşil y. 47a/4 [=1]
yaralığ	Yaralı y. 30b/5 [=1]	yaşur -	Saklamak, gizlemek y.- asên 3b/6 [=1]
yaraş -	Yakışmak, uygun olmak y.- mas 36a/1 y.- ur 34b/12, 34b/13, 35b/15, 48b/15 [=6]	yat -	Yatmak, uzanmak y.- ar 49b/11 y.- ıp érđi 20b/4 y.- ıp ıaldı 20b/5 y.- ıpdur 20b/7 y.- ıpsên 20a/10 y.- ıkan turur 50a/3 y.- ııay 49b/5 y.- ııaylar 38b/8 y.- sa 32b/14 [=9]
yaraşık	Yaraşır, münasip y. 46b/12 [=1]	yayıl -	Yayılmak y.- ıp 38b/7 [=1]
yarat -	Yaratmak, yoktan var etmek y.- ıpdur 23b/7, 33b/1, 35a/5, 37b/2, 38a/7 y.- tı 1b/4, 23b/11, 24a/4, 24b/10, 24b/14, 25a/3, 25b/8, 25b/10, 33a/9, 33a/10, 35b/9, 35b/11, 35b/13, 47a/6 y.- tuıı 41a/11, 44a/12 [=22]	yê -	Yemek y.- gey 3a/4 y.- geysin 3a/5 y.- mek 8b/11 y.- mes 30b/7, 37a/1

	y.- mey 3b/8, 9a/2		[=2]
	y.- p 3a/10, 7b/9	Yemāme	(ö.a.) Arabistan'da tarihi bir bölge
	y.- r 26a/2		y. 15a/10
	y.- se 3a/2		[=1]
	y.- seŋg êrdi 3b/11	Yemen	(ö.a.) Arap yarımadasının güneybatısındaki bir ülke
yême-	Yardımcı fiil		y. 15a/10, 44b/16
	ġam y.- me.-: Dert etmemek		[=2]
	28a/13	Yemīn	(ö.a.) Bir pınar, çeşme adı
	[=1]		'ayn-u'l y. 12b/4
Ye'cūc	(ö.a.) Kuran'da zikredilen kısa boylu bir kavim		[=1]
	y. 17b/6	yeŋg	Elbise kolu
	[=1]		y.+ iġa 34a/9
yebrūh	(Ar.) Adam otu denen bitki, kan kurutan		[=1]
	y. 16a/3	yene	Yine
	[=1]		y. 2a/10, 2a/11, 2a/14, 2b/4, 3a/2, 3b/9, 6a/10, 8b/5, 10a/6, 10a/9, 19a/2, 21b/3, 22a/6, 24a/9, 24a/10, 24a/11, 29b/2, 30a/3, 31a/14, 32a/12, 34a/6, 38a/14, 38b/2, 38b/5, 38b/9, 38b/15, 43b/3, 44a/2, 45a/1, 45a/7, 46a/3, 48a/2, 48b/1, 48b/6, 49a/6
yed	(Ar.) El		[=37]
	y.+ i 26b/4	yēr	Yer, yeryüzü, dünya
	[=1]		y. 28b/5, 37b/3, 38a/4, 41b/3
yegāne	(Far.) Tek dāne-i dürr-i y. êrdi 23b/12		y. berme.-: Yer vermemek
	[=1]		43a/9
yegirme	Yirmi		y.+ de 6a/14, 10a/8, 19b/9, 28a/1, 28a/11, 28a/12, 29a/5, 32b/7, 38b/5
	y. 36a/6, 45b/13		y.+ din 37b/12
	[=2]		
yegirme tört miŋg	Yirmi dört bin		
	y. 25b/5		
	[=1]		
yeksān	(Far.) Eşit		
	y. turur 39a/9		
	[=1]		
yekşenbe	(Far.) Haftanın ilk günü, Pazar günü		
	y.+ din 30a/13		
	y.+ ġaça 30a/14		

	y.+ ge 27b/3, 28b/1, 32b/5, 37b/11, 38b/4, 38b/15, 40b/5		y.- ti 21a/2, 22a/8 y.- tiler 6b/3, 27a/2 [=11]
	y.+ i 6b/1	yetkür -	Ulaştırmak
	y.+ iğe 20b/4, 32b/3		menfa'at y.-: Fayda
	y.+ ler 36b/5		getirmek, fayda etmek 7a/8
	y.+ lerde 17a/8		ziyân y.-: Zarar vermek
	y.+ lerni 33a/7, 33a/9		32b/4
	y.+ lerniğ 18a/13		[=2]
	y.+ ni 26b/10	yetkürgüçi	Ulaştırıcı, ulaştırın
	y.+ niğ 6b/1, 12b/7, 37b/7 [=34]		y. 26b/3 [=1]
yereķān	(Ar.) Sarılık hastalığı	yetmiş	Yetmiş
	y. 30a/15, 30b/3 [=2]		y. 10a/12 [=1]
yereķān taşı	Sarılık hastalığına iyi geldiği bilinen taş	yetti	Yedi
	y. 13a/13 [=1]		y. 10b/12, 30a/9, 30a/11, 33a/6, 34b/15, 35a/8, 47a/7 [=7]
yeryüzi	Yeryüzü, Dünya	yetti miñg	Yedi bin
	y. 37b/4		y. 23b/12, 24a/3, 24a/7, 24a/9 [=4]
	y.+ çe turur 37b/3	yettiñçi	Yedi sayısının sıra sayı sıfatı
	y.+ de 40b/2		y. 18a/3, 18a/7, 45a/9
	y.+ din 45a/15, 46a/1, 46a/7, 46a/17, 46b/16		y.+ si 33b/5 [=4]
	y.+ ge 25b/13	yetti yüz	Yedi yüz
	y.+ nçe 38a/3, 46a/3, 46a/8		y. 35a/10, 35a/11, 36a/4 [=3]
	y.+ ndeki 35b/12		(ö.a.) İnan'da tarihi bir şehir
	y.+ ni 35b/12 [=14]	Yezd	y. 15a/10 [=1]
yêt -	Kâfi gelmek, ulaşmak	yıd	Koku
	y.- er 36a/8		y. 38b/16 [=1]
	y.- gey 1b/8		
	y.- ip êrdi 21b/6		
	y.- ip 6b/8		
	y.- mes êrdi 3a/12		
	y.- se 38b/4, 48a/4		

yıdla -	Koklamak y.- p turarlar 46b/9 [=1]		y. 20b/5, 20b/13, 21a/1, 21a/3, 21a/6, 21a/8, 21a/11, 21b/4,
yıg -	Yığmak, biriktirmek y.- ıp yığıp 9a/2 yığıp y.- ıp 9a/2 [=2]		21b/6, 21b/9, 21b/11, 22a/4, 22a/7, 22a/8, 22a/12, 22b/4, 49b/11 y.+ ğa 31a/15
yıgaç	Ağaç y. 45b/16 y.+ ğa 49a/13 [=2]		y.+ lar 38b/3, 38b/5, 38b/6 y.+ larğa 47a/3 y.+ nı 21a/3, 21b/6 y.+ nıñg 20b/6, 21b/1, 22a/3
yıgı	Ağlama y.+ sı 43b/3 [=1]	yıllık	Yıllık, bir yıl süren y. 25a/4 y. êrdi 27a/3
yıgla -	Ağlamak y.- dı 20b/12 y.- p turğanınıñg 16a/9 y.- rlar 37a/4 [=3]	yıpar	Misk y.+ dın 38b/16 [=1]
yıl	Yıl, sene y. 6b/2, 10a/11, 10a/12, 24a/3, 24a/8, 25a/6, 35a/9, 41b/7, 45a/11, 45b/8 y.+ da 24a/9, 25b/1, 41b/6, 44b/16, 45a/10, 45a/12, 45b/8, 45b/10, 46a/5, 46a/6 y.+ dın 23b/12 y.+ dur 36a/4, 36a/5, 36a/6, 36a/7 y. êrdi 35a/8, 35a/10, 35a/11, 35a/12 y.+ kı 23a/11 y.+ larnı 47a/7 [=34]	yıraq	Uzak y. 37b/12 y. turur 42a/13 [=2]
		yıraqrak	Daha uzak y. 45b/1 [=1]
		yigit	Yiğit, genç, delikanlı y. 47b/12, 48b/13 y.+ dür 47b/2 y.+ ge 20b/8 y.+ İdür 45b/15, 46a/9 y.+ niñg 48b/5, 48b/6 [=8]
		yildem	Hızlı y. 49b/14 [=1]
yılan	Yılan	Yilmān	(ö.a.) Bir şehir adı y. 48b/2 [=1]

yok	Yok y. 10a/1, 21a/12, 21b/13, 24b/10, 34a/2, 34a/5, 34a/8, 35b/6, 36a/10, 38a/9, 43a/4 y.+ dur 10a/5, 19b/3, 26b/11 y.+ dur. 19b/12 y. êrdi 25b/2 y. êt.-: Yok etmek 6a/1 y. kıl.-: Yok etmek 18a/12 y. turur 19b/2, 45b/1 [=21]	yörme -	İlerlememek, devam etmemek y.- se 31b/12
yokkari	Yukarı y. 36b/4, 37a/9, 37b/6, 48b/7, 49b/12 [=5]	yörü -	Yürümek, devam etmek, ilerlemek, gitmek y.- p 2a/1 y.- pdür 21b/14, 39b/9, 40b/2 y.- r êrdi 22a/7 y.- r 30a/8, 31a/4, 41a/2, 44b/4, 44b/15, 45b/10, 46a/16, 48b/6, 49b/14 y.- rler 30a/9 y. turur 20a/13 [=16]
yol	Yol y.+ da 20a/1 y.+ ğa 9a/4, 19b/13 y.+ larını 50b/2 [=4]	yubat -	Eğlendirmek y.- ip 9a/1 [=1]
yol -	Yolmak, koparmak y.- up 20b/10 [=1]	yulduz	Bir gök cismi, yıldız y. 30a/9, 30a/12, 44b/15, 45a/6, 45b/1, 47a/7, 47b/8, 47b/16, 48a/2, 48a/6, 48a/11, 50a/10 cemî ^t -i y. 33b/6 y.+ dur 45a/8, 45b/7, 46a/4 y.+ durlar. 38a/2 y.+ ğa 44a/14 y.+ ı 48a/4, 48b/9, 48b/16, 49a/8, 49b/1, 49b/7, 49b/15, 50a/6 y.+ î.dur 45a/3, 46a/13, 46b/9 y.+ lar 44b/4, 50a/10 cemî ^t -i y.+ lar 50a/14 cemî ^t -i y.+ lardın 41b/2 y.+ larnı 35b/10, 44a/8, 44a/12, 48a/5, 50a/11
yolbās	(<Yolbars) (يولباس) Kaplan y. 32b/3 [=1]		
yota	Uyluk, bacağın kalçadan dize kadar olan kısmı y.+ ları 47b/11 [=1]		
yör -	Yürümek, devam etmek, ilerlemek y.- gey 31b/9 y.- geyler 38b/8, 44a/14 [=3]		

	y.+ larınıḡ 38a/1, 38a/2, 44a/7, 44b/1, 45a/17 cemī'-i y.+ larınıḡ 37a/5, 39a/15 y.+ nı 29a/11 [=46]		Žabānī/ Žabenī (ö.a.) Bir deniz yahut nehir adı. 12a/2 [=1]
yum -	Yummak, kapamak köz y.-: Gözü kapatmak 26a/10 [=1]	zāc	(Ar.) Çinko z. 13b/1 [=1]
yumalak	yuvarlak y. 46a/9 [=1]	za'f	(Ar.) Güçsüzlük, zayıflık z.+ dın 31a/6 z. 30b/3 z.+ı bol.-: 30a/14 [=3]
Yūsuf	(ö.a.) Hz. Yusuf y. 26b/15 ḡazret-i y. 16b/4, 26b/12 [=3]	zāhir	(Ar.) Açık, meydanda z. bol-: Ortaya çıkmak 37b/4 50a/15 [=2]
yüz	Yüz, surat, çehre y. 21b/14 y.+ i 31b/7, 37a/6, 37a/8 y.+ ide turur 37a/7 y.+ ige 9a/6, 50b/1 y.+ inde 36b/2, 41a/2 [=9]	Zāhirelik	(ö.a. Zāhire+lik) Zahiireli, bir halk adı z. 17b/1 [=1]
yüz miḡ	Yüz bin y. 39a/5, 39a/8	zāhiri	(Ar.) Harici ḡvās-ı z. 1b/5 [=1]
yüz on tokuz miḡ kırk	Yüz on dokuz bin kırk y. 46a/2	zakḡūm	(Ar.) Zakkum ağacı, cehennemde yetişen bir ağaç z. 15b/11 [=1]
yüz seksen üç miḡ	Yüz seksen üç bin y. 46b/1	zamān	Zaman, vakit z. 31b/9 z.+ da 40a/15, 43a/14, 50b/1 [=4]
yüz yēgirme tokuz	Yüz yirmi dokuz y. 46b/11	zanbaḡ	(Ar.) Zambak z. 13b/1 [=1]
Z/Z/Ž/Ž		Zāḡlıḡ	(ö.a. Zāḡ+lıḡ) Bir halk adı z. 17b/1 [=1]

Zānū'1-kısmet (Ar.) Mikail'in sıfatlarındadır. <i>Ve zānū'1-kısmet hem dërler.</i> z. 27a/9 [=1]		[=1]
zarar (Ar.) Zarar z. 41b/14 [=1]	zehr	(Ar.) Zehir z. 10a/3, 37a/1 z.+ ini 20b/8 z. turur 39a/4 [=4]
zararlık (<Ar. zarar+Tr.lik) Zararlı z. 3a/11 [=1]	Zemcîlik	(ö.a.Zemcî+lik) Zemcili, bir halk adı z. 17b/1 [=1]
zāt (Ar.) Kendi z. 29a/1 [=1]	zemîn	(Far.) Zemin, yeryüzü mağrib-i z.+ de 38a/10 [=1]
zātî (Ar.) Kendiyle ilgili z. 26b/8 z.+ dūr 30b/12 [=2]	zen	(<Far.zenn) Kadın z. 22b/9 [=1]
Zatü'1-ıtlāk (ö.a.) Bir yer adı z. 14b/6 [=1]	Zenc	(ö.a.) Afrika'da Zenci ırkının bulunduğu Babülmendep'ten aşağı olan kısmı deryā-yı z. 12a/5 [=1]
zāyil (Ar.zā'il) Yok olan, sona eren z. bol.-: Yok olmak 31b/1 [=1]	zengbarî	Zengbar'a ait, mahsus z. 18b/6 [=1]
Zebcār (ö.a.) (زبجار) Bir şehir adı z. 14b/8 [=1]	Zengbār	(ö.a.) Zengbar şehri, karalar ülkesi, Tanzanya z. 19a/4
Zebūr (Ar.) Dâvud peygambere indirilen semâvi kitap z. 7a/14 [=1]	zer	kân-ı z. 13b/1 [=2] (Far.) Altın z. 2b/14, 6a/7 [=2]
Zehab (1) (ö.a.) Bir köşk adı. kubbe-tü'z z. 15b/1 [=1] (2) (Ar.) Altın z.-i türkistân 13a/13	Zerîrüm	(ö.a.) (زريروم) Bir deniz yahut nehir adı deryā-yı z. 12a/5 [=1]

Zernec	(ö.a.) İran'a bağlı Sistan denilen memlekette bir şehir şehir-i z. 14b/8 [=1]		z. ét.-: Zikretmek 25b/7 z.+ ni kılgan 23a/11 [=2]
zernîh	Bir maden, taş adı kân-ı z. 13b/1 [=1]	zindân	(ö.a.) Bir köşk, saray adı d. 15b/1 [=1]
zerre	(Ar.) Zerre, küçük bir parça z. 16a/10 [=1]	zîrâ	(Far.) Öyle ki z. 26a/12 [=1]
zerrin	(Far.) Altın gibi, parlak, sarı tâc-ı z. 49a/4 [=1]	zirâ'at	(Ar.) Ekincilik z. 42a/8 [=1]
zevk	(Ar.) Zevk z. 23a/10 [=1]	ziyâd	(Ar.) Çokluk, fazlalık z. 25b/14, 41a/12 kem ü z. bolmas 26a/1, 26a/3 [=4]
zeytün	Zeytin z. 15b/11 [=1]	ziyân	(Far.) Zarar z. yetkürür 32b/4 [=1]
zındîk	(Ar.) Münafık z.+ larınınğ 17b/13 [=1]	ziynet	(Ar.<zînet) Süs z. 44a/13 [=1]
zırh	(Far.) Zırh, savaş elbisesi z.+ larını 6b/5 [=1]	zôr	(Far.) Sıkıntı çekilerek yapılan, güçlüğü olan iş z. kıl-: Zahmet çekmek 24a/8 [=1]
zîb	(Far.) Süs z. 44a/13 [=1]	Zuhal	(ö.a.) Satürn gezegeni z. 11a/6, 41b/7, 44b/5, 45a/8 z.+ nınğ 45b/1 felek-i z. turur 33b/5 [=6]
zibâ-ğadlığ	(<Far.zibâğad+Tr.lıg) Süslü, süslenmiş z. 18a/14 [=1]	zulmânî	(Ar.) Karanlığa ait, karanlıkta
zî-cân	(Far.) Canlı z. 26a/1, 35a/15 [=2]		
zıkr	(Ar.<zıkr) Anma, adını söyleme		

	derīçe-i z.+ din 36b/8 [=1]	kān-ı z.-i Hindi:stān 13a/14 z.+ ni 22a/3, 22a/13 [=6]
Zūrā	(ö.a.) Bir şehir adı z. 14b/7 [=1]	
zücāc	(Ar.) Sırça, cam, şişe z. 13b/1 [=1]	SÖZVARLIĞI ar dil oranı : % 25,50 Adet : 602 Ar dil oranı : % 0,08 Adet : 2 ar. dil oranı : % 0,04 Adet : 1
Zühre	(Ar.) Venüs, çoban yıldızı z. 18b/1, 44b/6, 46a/13 z.+ ğa 46b/10 z.+ niᅇ 11a/6 felek-i z. turur 33b/3 [=6]	ar+far dil oranı : % 0,89 Adet : 21 ar+far+tr dil oranı : % 0,04 Adet : 1 ar+tr dil oranı : % 1,27 Adet : 30 far dil oranı : % 10,80 Adet : 255 far+ar dil oranı : % 0,89 Adet : 21 far+ar+tr dil oranı : % 0,04 Adet : 1 far+tr dil oranı : % 0,72 Adet : 17
Zü'lķarneyn	(ö.a.) İskender māl-ı z. 19a/5 sedd-i z. 15b/1 şahre-i z. 13b/6 [=3]	mo dil oranı : % 0,08 Adet : 2 mo+tr dil oranı : % 0,04 Adet : 1 Tr dil oranı : % 59,42 Adet : 1403 Toplam Kelime Sayısı : 10015
Zülfluk	(<Ar. zülf+Tr.luk) Saçlı z. 47b/14 [=1]	Toplam Madde Başı Sayısı : 2361 Benzersiz Toplam Madde Başı Sayısı : 2323
zümürrüd	(Ar.) Zümrüt z. 22a/1, 22b/3, 22b/5	

ARAP HARFLİ ÖZEL ADLAR DİZİNİ

Bu bölümde üzerinde çalıştığımız Doğu Türklük sahasına ait olan Acâyibü'l-Mahlûkat ile Batı Türklük sahasına ait olan ve Rükneddin Ahmet tarafından yazıldığı kabul edilen Acâyibü'l-Mahlûkat adlı yazmalardaki şehir, dağ, bitki ve hayvan adları olmak üzere çeşitli özel adları karşılaştırdık. Bu karşılaştırmada Ali Emiri Efendi Kütüphanesi Türki Tarih bölümü 897 demirbaş numarasıyla kayıtlı orijinal yazmadan ve bu yazma üzerinde doktora çalışması yapmış olan Bekir Sarıkaya'nın çalışmasından yararlanılmıştır. Batı sahasında yapılan pek çok çeviriden bunu tercih etme sebebimiz öncelikle bunun da Tûsî'den yapılan bir çeviri olmasıdır. İkincisi üzerinde çalışılmış olup, Batı Türkçesinde değerlendirilişini de görmektir; ancak sadece doktora çalışmasına bakılmamış, ilk kaynağa yani yazma esere birincil olarak bakılmıştır.

Bu çalışmanın amacı; metnimizde yer alan yer adları, bitki ve hayvan adlarına yönelik yapmış olduğumuz okumaları ve okuma önerilerini Batı Türklük sahasındaki Rükneddin Ahmet çevirisi ile karşılaştırarak her iki sahadaki okumaların ve okuma önerilerinin benzerliklerini ve farklılıklarını ortaya koymak, Acâyibü'l-Mahlûkat'ı Türk dünyasında bütün olarak gözler önüne sermektir.

Uppsala Nüshası Varak künyesi	Batı Sahası	Doğu Sahası	Arap harfleriyle yazım
15b/8	-	...amlaķī?	اسم املاقی
15b/8	-	Āb nūs	أبنوس
18b/3	Aġanikūs-Aġınikūs ¹⁶³	Aġınūs	اعینوس
11b/9, 12b/11	Aḥmer ¹⁶⁴	Aḥmer	احمر
12b/11	Uḥud ¹⁶⁵	Aḥud	احد
16b/13	-	Ahvār	اهوار
11b/8, 12b/11	-	Aḥẓar	اخضر
11b/8, 12b/12	Elmās ¹⁶⁶	Almas	الماس
14a/6	Anṭāķiyye ¹⁶⁷	Anṭāķiyye	انطاکیه
7b/12, 8a/1, 8a/4	Āṣāf bin Berḥiyā ¹⁶⁸	Āṣaf	أصف
7b/8	Āṣāf bin Berḥiyā	Āṣaf ibn Berḥayā	أصف ابن برخیا
12b/12	-	Āseg	أسک
12b/12	Āṣikān? ¹⁶⁹	Aṣkeran/Aṣkeran	اٹکران
33b/8, 33b/9	Felek-i Aṭlas	Aṭlas	اطلس
12b/13	-	Aṭvārān	اطواران
			ب
11b/12	-	Bābeg	بابک
14a/9	Bābil	Bābül	بابل
13a/12	-	Bādher	بادهر
16b/7	-	Bi'żziyā	بابالضیا
11b/10	-	Bākī	باکی
14a/8	-	Beybīder/Bāybīder	بابیبدر
18b/4	Bebir- bebür ¹⁷⁰	Bebir	بیر
13a/12	Bīcāde ¹⁷¹	Bicāde	بجاده
48b/9	Baḥreyn ¹⁷²	Baḥreyn	بحرین
14a/10	-	Bedbūs	بدبوس

¹⁶³ Sarıkaya, B. v./sn. 257b/13

¹⁶⁴ Sarıkaya, B. v./sn. 56b/14

¹⁶⁵ Sarıkaya, B. v./sn. 66b/7

¹⁶⁶ Sarıkaya, B. v./sn. 48b/14, 71a/3

¹⁶⁷ Sarıkaya, B. v./sn. 46b/8

¹⁶⁸ Sarıkaya, B. v./sn. 9b/10

¹⁶⁹ Sarıkaya, B. v./sn. 259a/15

¹⁷⁰ Sarıkaya, B. v./sn. 286b/10, 20b/9

¹⁷¹ Sarıkaya, B. v./sn. 71b/7

¹⁷² Sarıkaya, B. v./sn. 36a/11

13a/12	Bedahş ¹⁷³	Bedahş	بدخش
14a/12	Bedeşşān ¹⁷⁴	Bedahşān	بدخشان
13a/10	-	Bera‘āt	براعات
48b/15	Berber ¹⁷⁵	Berber	بربر
14a/10	-	Buruc	برج
14a/9	Berda ¹⁷⁶	Berda‘a	بردعه
13a/1	Beṛṭāyīl ¹⁷⁷	Beṛṭāyīl	برطایل
16b/12	-	Berüber	بروبر
14a/11	-	Best	بست
13a/12	Besed ¹⁷⁸	Besed	بسد
14a/9	Burṭās ¹⁷⁹	Burṭās	برطاس
13a/1	-	Burḳ	برق
14a/8	Beṣṭām ¹⁸⁰	Beṣṭām	بسطم
12b/13	-	Başār	بصار
14a/10	Başra ¹⁸¹	Başra	بصره
18b/4	Baṭ ¹⁸²	Baṭ	بط
13a/2	-	Beṭā	بطا
11b/12	Baṭīḥa ¹⁸³	Baṭḥa	بطحه
14a/10	Ba‘albek ¹⁸⁴	Ba‘albek	بععلبك
14a/9	Bağdād ¹⁸⁵	Bağdād	بغداد
15b/8	-	Beḳum	بقم
11b/11	-	Bıkr	بکر
14a/11	Balasaḳun ¹⁸⁶	Balasaḳun	بلاساقون
11b/11	Belḥikān ¹⁸⁷	Belḥkān	بلحکان
14a/10	Belḥ ¹⁸⁸	Belḥ	بلخ

¹⁷³ Sarıkaya, B. v./sn. 71b/8

¹⁷⁴ Sarıkaya, B. v./sn. 78a/6

¹⁷⁵ Sarıkaya, B. v./sn. 36a/16

¹⁷⁶ Sarıkaya, B. v./sn. 96a/5

¹⁷⁷ Sarıkaya, B. v./sn. 67a/10

¹⁷⁸ Sarıkaya, B. v./sn. 71a/13

¹⁷⁹ Sarıkaya, B. v./sn. 190b/2

¹⁸⁰ Sarıkaya, B. v./sn. 94a/13

¹⁸¹ Sarıkaya, B. v./sn. 36a/16

¹⁸² Sarıkaya, B. v./sn. 244b/5

¹⁸³ Sarıkaya, B. v./sn. 49b/11

¹⁸⁴ Sarıkaya, B. v./sn. 96a/16

¹⁸⁵ Sarıkaya, B. v./sn. 95a/1

¹⁸⁶ Sarıkaya, B. v./sn. 96b/9

¹⁸⁷ Sarıkaya, B. v./sn. 49b/9

¹⁸⁸ Sarıkaya, B. v./sn. 36b/8

15b/9	Belesān ¹⁸⁹	Belesān	بلسان
14a/11	Bulḡār ¹⁹⁰	Bulḡār	بلغار
11b/11	Belincēd ¹⁹¹	Belencer?Belenced?	بلنجر
18b/4	Bencehīr? ¹⁹²	Bences	بنجس
16b/6	-	Benūriyye?	
14a/11	Busec? ¹⁹³	Būsaḥ	بوسخ
13a/12	-	Bulur	بولور
13b/9, 13b/6	Beytü'l-maḡdis- Beytü'l-muḡaddis ¹⁹⁴	Beytü'l-muḡaddes	بيت المقدس
12b/13	Beysitūn ¹⁹⁵	Bīsūtūn	بیستون
15a/12	Beyzā ¹⁹⁶	Beyzā	بيضة
7a/14, 7b/8, 7b/10, 8a/5	Belḡīs ¹⁹⁷	Bilḡīs	بيلقس
			ب
12b/13	-	Pārcāḥ	پارجاخ
			ت
14a/13	-	Tabul	تابول
14a/12	-	Tibet	تبت
48b/2	Tarḡān ¹⁹⁸	Tarḡān	ترخان
14a/12	Türkistān ¹⁹⁹	Türkistān	تُرکستان
14a/12	-	Talas	تلاس
11b/12	-	Tarım/Terem	ترم
14a/13	Tirmid ²⁰⁰	Tirmid	ترمذ
14a/13	-	Tirmiz	ترميد
14a/13	Tūs ²⁰¹	Tus	تس
14a/12	Tüster ²⁰²	Tüster	تستر
15b/9	-	Tıḡāc	تغاج

¹⁸⁹ Sarıkaya, B. v./sn. 130b/4

¹⁹⁰ Sarıkaya, B. v./sn. 135b/17

¹⁹¹ Sarıkaya, B. v./sn. 49a/3

¹⁹² Sarıkaya, B. v./sn. 96b/4

¹⁹³ Sarıkaya, B. v./sn. 123a/4

¹⁹⁴ Sarıkaya, B. v./sn. 39a/10

¹⁹⁵ Sarıkaya, B. v./sn. 58b/14

¹⁹⁶ Sarıkaya, B. v./sn. 91b/3

¹⁹⁷ Sarıkaya, B. v./sn. 9b/10

¹⁹⁸ Sarıkaya, B. v./sn. 36a/4

¹⁹⁹ Sarıkaya, B. v./sn. 45a/16

²⁰⁰ Sarıkaya, B. v./sn. 50a/7

²⁰¹ Sarıkaya, B. v./sn. 119b/13

²⁰² Sarıkaya, B. v./sn. 98b/7

13a/12	-	Tofrağa taşı?	تفرغه تاشی
14a/13	Tikrīt ²⁰³	Tikrīt	تکریت
13a/1	-	Tübet/Tevbet	توبت
7a/12	Tevrāt-Tevrīt ²⁰⁴	Tevrīt	توریت
13a/1	-	Tevmid	تومد
15b/9	Tīn ²⁰⁵	Tīn	تین
			ث
11b/13	-	Şersar	ثرسار
45a/6	Şüreyyā ²⁰⁶	Şüreyyā	ثریا
11b/13	-	Şevābe	ثوابه
47b/9	Şevr ²⁰⁷	Şevr	ثور
			ج
14a/15	Cābelqā-Cābilqā- Cābelsā-Cābilsā- Cāblisān ²⁰⁸	Cābūlqa	جابولقا
14a/15	Cābelqā-Cābilqā- Cābelsā-Cābilsā- Cāblisān	Cābūlsa	جابولسا
12a/1	Cerem? ²⁰⁹	Cācerem	جاجرم
14a/14	Cācīlī ²¹⁰	Cācīlī	جاجلی
13a/2	Ḳal'a-yī-Cāriye ²¹¹	Cārī	جاری
4a/2	Calinūs ²¹²	Calinūs	جالینوس
26b/14, 26b/15, 29a/11, 29a/13, 29a/15, 29a/9	Cebrā'īl-Cebrāyil ²¹³	Cebrā'īl	جبرائیل
49b/16	Cedī ²¹⁴	Cedy/Cedī	جدی
18b/4	-	Cerābnī?	جرانی
18b/4	-	Ceršī?	جرشی
14a/14, 12a/1	Cürcān ²¹⁵	Cürcān	جرجان

²⁰³ Sarıkaya, B. v./sn. 99b/2

²⁰⁴ Sarıkaya, B. v./sn. 128b/10, 277b/15

²⁰⁵ Sarıkaya, B. v./sn. 150a/12

²⁰⁶ Sarıkaya, B. v./sn. 31a/11

²⁰⁷ Sarıkaya, B. v./sn. 35b/12

²⁰⁸ Sarıkaya, B. v./sn. 101a/1

²⁰⁹ Sarıkaya, B. v./sn. 78a/7

²¹⁰ Sarıkaya, B. v./sn. 102a/2

²¹¹ Sarıkaya, B. v./sn. gösterilmemiş.

²¹² Sarıkaya, B. v./sn. 215a/17

²¹³ Sarıkaya, B. v./sn. 18a/4

²¹⁴ Sarıkaya, B. v./sn. 32b/1

14a/15	Cezire? ²¹⁶	Cerīre/Cezīre	جریره
14a/14	-	Cağāniyān	جغانیان
11b/14	Baħr-i cügel ²¹⁷	Cügel/Cegel	جکل
13a/2	-	Celīl	جلیل
14a/13-14	Cünd-i Şāpūr ²¹⁸	Cünd-ü Nişābūr	جند نشابور
18b/5	-	Cehārī	جهاری
11b/14	-	Ceherhūr	جهرهور
13a/2	Cūdī taġi ²¹⁹	Cūdī	جودی
15b/9	-	Cevlān	جولان
15b/9	Cevüz-cevz ²²⁰	Cevz	جوز
11b/14	Ceyhūn ²²¹	Ceyhūn	جیحون
			د
14a/5	-	Darü'l-becird	دار البجرد
15b/10	Dār-i şa'īşān ²²²	Darü-şa'bān,	دار شعبان
14a/4	Damaġan-Dāmġān- Damuġān ²²³	Dāmġān	دامغان
16b/5	Dānyāl ²²⁴	Dānyāl	دانیال
7a/13, 13b/14, 16b/1, 16b/11	Dāvud ²²⁵	Dāvud	داود
18b/6	Dücāc ²²⁶	Dücāc	دجاج
12a/3	Dicle ²²⁷	Dicle	دجله
14a/5	Đırvān ²²⁸	Darvān	دروان
15b/11	-	Des/Desn?	دس
18b/6	Demāvend-Dimāvend ²²⁹	Demāvendī	دماوندی
14a/4, 13b/14	Dımışķ-Dımaşķ ²³⁰	Dımışķ	دمشق

²¹⁵ Sarıkaya, B. v./sn. 36a/4

²¹⁶ Sarıkaya, B. v./sn. 121b/15

²¹⁷ Sarıkaya, B. v./sn. 50b/9

²¹⁸ Sarıkaya, B. v./sn. 63b/7

²¹⁹ Sarıkaya, B. v./sn. 86b/3

²²⁰ Sarıkaya, B. v./sn. 151a/12

²²¹ Sarıkaya, B. v./sn. 50a/9

²²² Sarıkaya, B. v./sn. 152a/11

²²³ Sarıkaya, B. v./sn. 6b/7

²²⁴ Sarıkaya, B. v./sn. 98b/10

²²⁵ Sarıkaya, B. v./sn. 9b/4

²²⁶ Sarıkaya, B. v./sn. 253a/10

²²⁷ Sarıkaya, B. v./sn. 51a/2

²²⁸ Sarıkaya, B. v./sn. 139a/1

²²⁹ Sarıkaya, B. v./sn. 108b/12, 68a/7

²³⁰ Sarıkaya, B. v./sn. 64a/6, 87a/11

14a/5	Damḡala ²³¹	Damıḡla	دمغله
15b/10	Demḡūs ²³²	Demḡūs	دمقوس
14a/5	Dimyāt ²³³	Dimyāt	دمياط
13a/3	-	Devāmend	دوامند
15b/10	-	Davlab	دولب
13a/3	-	Dehūn	دهون
18b/5	Dīk	Dīk	ديك
15b/10	Dīv-dār ²³⁴	Dīvdār	ديودار
			ح
13a/3	-	Ḥabel	حبل
14b/2	Ḥacer ²³⁵	Ḥacer	حجر
13a/3		Ḥadīd	حديد
15a/14	ḥadeḡa ²³⁶	Ḥadiḡa	حديقه
14b/1	Ḥaḡramūt ²³⁷	Ḥaḡramūt/Ḥaḡzermevt	حضر موت
15b/9	Şeḡeretü'l-ḡamāmā ²³⁸	Ḥamāme	حماما
47a/15	Ḥamel ²³⁹	Ḥamel	حمل
13a/13	-	Ḥamt	حمت
13a/2	Ḥāriş ²⁴⁰	Ḥars/Ḥariş	حرث
14b/2	Ḥımış ²⁴¹	Ḥımş	حمص
12a/2	-	Ḥırz	حرظ
49b/6	Ḥicāz ²⁴²	Ḥicāz	حجاز
14b/2	Ḥulvān ²⁴³	Ḥulvān/ Ḥalvān	حلوان
15b/9	Ḥūr ²⁴⁴	Ḥūr	حور
15a/14	Ḥūrnuḡ/Ḥūrniḡ ²⁴⁵	Ḥūrnuḡ	حورنق
44b/13	Ḥūt ²⁴⁶	Ḥūt	حوت

²³¹ Sarıkaya, B. v./sn. 133a/17

²³² Sarıkaya, B. v./sn. 152b/3

²³³ Sarıkaya, B. v./sn. 55b/14

²³⁴ Sarıkaya, B. v./sn. 152a/17

²³⁵ Sarıkaya, B. v./sn. 105b/2

²³⁶ Sarıkaya, B. v./sn. 168a/11

²³⁷ Sarıkaya, B. v./sn. 69b/6

²³⁸ Sarıkaya, B. v./sn. 161a/6

²³⁹ Sarıkaya, B. v./sn. 205b/8

²⁴⁰ Sarıkaya, B. v./sn. 67b/17

²⁴¹ Sarıkaya, B. v./sn. 104b/7

²⁴² Sarıkaya, B. v./sn. 36b/12

²⁴³ Sarıkaya, B. v./sn. 63b/12

²⁴⁴ Sarıkaya, B. v./sn. 151b/7

²⁴⁵ Sarıkaya, B. v./sn. 105b/14, 106a/9

²⁴⁶ Sarıkaya, B. v./sn. 22b/14

13a/2	Ḥuvireş ²⁴⁷	Ḥuvireş/hüreş	حورث
			خ
14b/3, 12a/2, 16b/13	Ḥārezm ²⁴⁸	Ḥa ^v rezm/Ḥārezm	خارزم خوارزم
14b/4	-	Ḥucend	خجند
10a/10	-	Ḥüdāyān	خدایان
14b/2	Ḥorāsān ²⁴⁹	Ḥorāsān	خراسان
18b/5	-	Ḥuzedī	خزدی
14b/3	Ḥazar	Ḥazer	خزر
18b/5	Ḥaṭāf ²⁵⁰	Ḥaṭāf	خطاف
47b/3	Ḥıṭāyī ²⁵¹	Ḥıṭāy	خطای
44a/4	-	Ḥıṭāy Ḥan	خطای خان
12a/3	-	Ḥalāt	خراط
15b/10	Ḥalenc ²⁵²	Ḥaliç	خالج
18b/5	Ḥamāme?	Ḥumām/ Ḥamām	خمام
15a/14	-	Ḥanz/hünz	خنظ
14b/2	-	Ḥanel	خنل
14b/3	-	Ḥ ^v aristan	خوارستان
14b/4	-	Ḥ ^v aż/Ḥavāż	خواض
14b/3	-	Ḥayż	خیض
			ذ
14b/6	-	Zatü'l-ıtlak	ذات‌الاطلاق
12a/5	-	Zerīrüm	ذریروم
13b/6, 15b/1, 19a/5	Zü'lqarneyn ²⁵³	Zü'lqarneyn	ذالقرنین
12a/5	Zenc-Zānc ²⁵⁴	Zenc	ذنج
			ر
14b/7	Re'su'l-'ayn ²⁵⁵	Re'su'l-'ayn	راءس‌العین
15b/11	-	Risās	رساس
16b/5	-	Raḳīm	رقیم
14b/7	Remle ²⁵⁶	Remle	رمله

²⁴⁷ Sarıkaya, B. v./sn. 68a/1

²⁴⁸ Sarıkaya, B. v./sn. 39b/5, 50b/12

²⁴⁹ Sarıkaya, B. v./sn. 36a/11

²⁵⁰ Sarıkaya, B. v./sn. 265a/8

²⁵¹ Sarıkaya, B. v./sn. 192a/6

²⁵² Sarıkaya, B. v./sn. 151b/17

²⁵³ Sarıkaya, B. v./sn. 65b/14

²⁵⁴ Sarıkaya, B. v./sn. 110b/11

²⁵⁵ Sarıkaya, B. v./sn. 108b/16

²⁵⁶ Sarıkaya, B. v./sn. 116a/3

13a/13	-	Rehec	رهج
14b/6, 12a/4	Rūm ²⁵⁷	Rūm	روم
15b/11	Rummān ²⁵⁸	Rumān	رومان
14b/6, 12a/4	Rūmiyye ²⁵⁹	Rūmīyye	رومیه
14b/7	Rūyān ²⁶⁰	Rūyān	رویان
14b/6	Rey ²⁶¹	Rey	ری
15b/6	-	Rīmān	ریمان
			ز
13b/1	Zāc ²⁶²	Zāc	زاج
14b/8	-	Zebcār	زبجار
7b/14	Zebūr ²⁶³	Zebūr	زبور
13b/1	Zücāc-i fir‘avni ²⁶⁴	Zücāc	زجاج
44b/5, 45a/1, 11a/6, 41b/7, 45a/8, 33b/5	Zuhal ²⁶⁵	Zuhal	زحل
14b/8	Zernec ²⁶⁶	Zernec/Zerenc	زرنج
15b/11	Zaḳḳūm ²⁶⁷	Zaḳḳum	زقوم
15b/1	-	Zindan?	زندان
13b/1	-	Zanbaḳ	زنبق
13b/1, 19a/4	Zengibār- Zengübār ²⁶⁸	Zengbār	زنگبار
13a/13	-	zeheb-i Türkistān: a:ltun	زهب ترکستان التون
44b/6, 46a/13, 18b/1, 46b/10, 11a/6, 33b/3	Zühre ²⁶⁹	Zühre	زهرة
14b/7	Zūr ²⁷⁰	Zūrā	زورا
15b/11	Zeytün ²⁷¹	Zeytün	زیتون
			س

²⁵⁷ Sarıkaya, B. v./sn. 53a/8

²⁵⁸ Sarıkaya, B. v./sn. 152b/7

²⁵⁹ Sarıkaya, B. v./sn. 108a/1

²⁶⁰ Sarıkaya, B. v./sn. 108b/7

²⁶¹ Sarıkaya, B. v./sn. 37a/1

²⁶² Sarıkaya, B. v./sn. 74b/7

²⁶³ Sarıkaya, B. v./sn. 83a/12

²⁶⁴ Sarıkaya, B. v./sn. 74a/2

²⁶⁵ Sarıkaya, B. v./sn. 25a/2

²⁶⁶ Sarıkaya, B. v./sn. 158b/9

²⁶⁷ Sarıkaya, B. v./sn. 153b/3

²⁶⁸ Sarıkaya, B. v./sn. 44a/10, 107a/16

²⁶⁹ Sarıkaya, B. v./sn. 26b/8

²⁷⁰ Sarıkaya, B. v./sn. 64a/9

²⁷¹ Sarıkaya, B. v./sn. 153a/3

15b/12	-	Sāvec	ساج
13a/4	-	Sūbhār	سبخار
12a/6	-	Serābī	سرابی
14b/8, 38b/3	Serendib ²⁷²	Serāndīb	سراندیب
48b/3	Sereṭān ²⁷³	Sereṭān	سرطان
14b/9	Sūrūṣe	Sūrūṣiyye ²⁷⁴	سروشیه
18b/7	Saḳā ²⁷⁵	Saḳā	سقا
15b/12	-	Sefrecīl	سفرجل
13a/4	-	Selmī	سلمی
18b/7	Selvā-Silve ²⁷⁶	Selvī/Selvā	سلوی
18b/7	-	Semābī	سمابی
15b/12	-	Sumak	سماق
12a/7	-	Sümer	سمر
14b/9, 50/5	Semerḳand ²⁷⁷	Semerḳand	سمرقند
18b/7	Semender ²⁷⁸	Semender	سمندر
14b/8	-	Semenrāy	سمنرای
13a/4	-	Semīn	سمین
7b/10, 8a/4, 8a/6, 8b/3, 27/11, 7a/4, 7b/5, 7b/7, 7b/11, 8a/11, 27b/5, 27b/7, 27b/14, 28a/2, 28a/7, 16b/11, 15b/5, 8a/1, 7b/1, 8a/6	Süleymān bin Dāvūd ²⁷⁹	Süleymān	سلیمان
13b/1-2	-	Sünaveḥ?	سناوح
49a/1, 49a/6	Sünbüle ²⁸⁰	Sünbüle	سنبله
30a/7, 44b/15	Süheyl ²⁸¹	Süheyl	سهیل
14b/9	Süvār ²⁸²	Süvār	سوار
12a/6	Sürū ²⁸³	Sürī	سوری

²⁷² Sarıkaya, B. v./sn. 28a/3

²⁷³ Sarıkaya, B. v./sn. 36a/10

²⁷⁴ Sarıkaya'da Sürūṣe; "Hindistan'da Çin sınırına yakın şehir" 112b/4

²⁷⁵ Sarıkaya, B. v./sn. 255b/7

²⁷⁶ Sarıkaya, B. v./sn. 255a/9, 255b/5

²⁷⁷ Sarıkaya, B. v./sn. 12a/11

²⁷⁸ Sarıkaya, B. v./sn. 259b/14

²⁷⁹ Sarıkaya, B. v./sn. 9b/11

²⁸⁰ Sarıkaya, B. v./sn. 36a/17

²⁸¹ Sarıkaya, B. v./sn. 33a/17

²⁸² Sarıkaya, B. v./sn. 94a/8

²⁸³ Sarıkaya, B. v./sn. 277a/3

13a/4	-	Senc	سنج
44a/5	-	Siyām	سيام
12a/6	Seyhān ²⁸⁴	Seyhān	سيحان
14b/9, 49a/15	Sīstān ²⁸⁵	Sīstān	سيستان
13a/4	-	Seylan	سيلان
13a/5	Ṭūr-ı Sīnā ²⁸⁶	Sīnā	سینا
			ش
12a/7	Şās ²⁸⁷	Şās/Şāş?	شاس
14b/10	Şām ²⁸⁸	Şām	شام
13b/2	-	Şāvene	شاونه
15b/12-13	-	Şecerü'ş-şarāb	شجر اشراب
16a/3	-	şecerü'l-Hanūt	شجر الهنوط
16a/3	-	şeçerü'l-Vākvāk	شجر ا لوقواق
16b/9	Şeddād ²⁸⁹	Şeddād ibn 'Ād	شدار ابن عاد
14b/10	-	Şer	شر
15b/2	Şermāh-Şirmāh ²⁹⁰	Şirmāğ	شرماغ
14b/10	Şirvān ²⁹¹	Şirvān	شروان
15b/2	Şu'b-buvān ²⁹²	Şu'b-nuvān	شعب نوان
13a/5	-	şimrān/Şevān/Şu'rān?	شوان
15b/12	-	Şimşād	شمشاد
18b/8	Şāhīn ²⁹³	Şāhīn	شهين
14b/10	Şūş ²⁹⁴	Şūş	شوش
12a/7	Şīr ²⁹⁵	Şīr	شیر
			ص
12a/8	-	Şabhel	صبل
15b/4	-	Şabūş	صبوص
13b/2	Şadef ²⁹⁶	Şadef	صدف

²⁸⁴ Sarıkaya, B. v./sn. 52a/1

²⁸⁵ Sarıkaya, B. v./sn. 36b/8

²⁸⁶ Sarıkaya, B. v./sn. 69a/16

²⁸⁷ Sarıkaya, B. v./sn. 143b/15

²⁸⁸ Sarıkaya, B. v./sn. 36b/3

²⁸⁹ Sarıkaya, B. v./sn. 210b/12

²⁹⁰ Sarıkaya, B. v./sn. 115a/14

²⁹¹ Sarıkaya, B. v./sn. 116a/6

²⁹² Sarıkaya, B. v./sn. 115b/1

²⁹³ Sarıkaya, B. v./sn. 250b/13

²⁹⁴ Sarıkaya, B. v./sn. 98b/11

²⁹⁵ Sarıkaya, B. v./sn. 39a/12

²⁹⁶ Sarıkaya, B. v./sn. 308a/4

15b/13	Şadef ²⁹⁷	Şadef?/şūf	صوف
49a/9	Şarfe ²⁹⁸	Şarfe	صرفه
13a/5, 14a/3	-	Şurh	صره
14b/11	-	Şaġāniyān	صغانیان
14b/11	Şafar ²⁹⁹	Şafā	صفا
15b/13	Şandal ³⁰⁰	Şandal	صندل
15b/13	-	Şanavber	صنوبر
14a/2	-	Şahnūniyye	صهنونیه
14b/11	-	Şu	صو
14b/11	-	Şūr	صور
18b/8	Sıġır ³⁰¹	Sıġır	صیغر
14b/11	Şīn	Şīn ³⁰²	صین
			ض
12a/8	-	Żabānī	ضبانى
35a/11	Ḍaḥḥāk Yebūrās ³⁰³	Ḍaḥḥāk	ضحك
14b/12	Darvāc? ³⁰⁴	Ḍarvāi‘/Darvaġ?/Ḍarv āc	ضرواع
13a/5	-	Żīnī/Ḍīnī	ضینى
			ط
14b/13	Tālikān ³⁰⁵	Tālkān	طالقان
14b/12	Tāyif- Tā’if ³⁰⁶	Tāyif	طایف
13a/6	-	Tāberuyānī	طبرویانى
14b/3, 12a/9, 50a/5	Tāberistān ³⁰⁷	Tāberistān	طبرستان
12a/9, 14b/13	Tāberīyye ³⁰⁸	Tāberīyye	طبریه
14b/13	Tīrāz ³⁰⁹	Tīrāz	طراز
14b/12	-	Tārsūs	طرسوس
14b/12	Tālayṭala? ³¹⁰	Tāliṭ	طلیط

²⁹⁷ Sarıkaya, B. v./sn. 117b/3

²⁹⁸ Sarıkaya, B. v./sn. 36b/4

²⁹⁹ Sarıkaya, B. v./sn. 111b/7

³⁰⁰ Sarıkaya, B. v./sn. 194a/13

³⁰¹ Sarıkaya, B. v./sn. 35b/4

³⁰² Sarıkaya’da Şīn; “Çin ülkesi” 50a/7

³⁰³ Sarıkaya, B. v./sn. 68a/11

³⁰⁴ Sarıkaya, B. v./sn. 119a/12

³⁰⁵ Sarıkaya, B. v./sn. 58a/14

³⁰⁶ Sarıkaya, B. v./sn. 119a/14, 18a/17

³⁰⁷ Sarıkaya, B. v./sn. 36b/8

³⁰⁸ Sarıkaya, B. v./sn. 58b/17

³⁰⁹ Sarıkaya, B. v./sn. 319b/5

13a/6	Ṭahmā ³¹¹	Ṭamā/Ṭimā	طما
13a/6	-	Ṭanbūrī	طنبوری
13a/5	Ṭūr-ı Sīnā ³¹²	Ṭūr	طور
18b/8	Ṭūṭī ³¹³	Ṭūṭī	طوطی
19a/6	Tīn ³¹⁴	Ṭīnā	طینا
			ع
18b/9	-	‘Arāyīḳ	عرایق
13b/2	-	‘Ūzvī	عزوی
18b/9	-	‘Aşfür,	عصفور
18b/9	-	‘İḳāb	عقاب
15b/14	-	‘Akārbi	عقاربی
15b/3	-	‘Umdan	عمدان
15b/14	-	‘Anberā	عنبرا
45a/3	-	‘Anūḳ	عنوق
12a/4	-	‘aynu’d-Dem	عين الدم
12a/10	-	‘aynu’ṭ- Ṭayye	عين الطيه
42b/9	‘Ā’işe Şiddīka ³¹⁵	‘Āyişe	عایشه
23b/9	‘Abdu’llāh bin ‘Abbās ³¹⁶	‘Abdullah ibn ‘Abbās	عبدالله ابن عبّس
43a/13	‘Abdü'l-Muṭṭalib ³¹⁷	‘Abdu’l Muṭṭalib	عبدالمطلب
18b/9	‘Ābidi’n-nār ³¹⁸	‘Āyede’n-nār	عايدانار
16b/12	‘Ād ³¹⁹	‘Ād	عاد
12a/10	‘Aden ³²⁰	‘Aden	عدن
13b/2, 13a/6	‘Aḳīḳ ³²¹	‘Aḳīḳ	عقیق
49b/3	‘Aḳreb ³²²	‘Aḳreb	عقرب
15b/13	‘Anber ³²³	‘Anber	عنبر
18b/9	‘Anḳā ³²⁴	‘Anḳā	عنقا

³¹⁰ Sarıkaya, B. v./sn. 119b/7

³¹¹ Sarıkaya, B. v./sn. 69b/6

³¹² Sarıkaya, B. v./sn. 69a/16

³¹³ Sarıkaya, B. v./sn. 256a/8

³¹⁴ Sarıkaya, B. v./sn. 150a/12

³¹⁵ Sarıkaya, B. v./sn. 30b/10

³¹⁶ Sarıkaya, B. v./sn. 15a/7

³¹⁷ Sarıkaya, B. v./sn. 31b/3

³¹⁸ Sarıkaya, B. v./sn 260a/11

³¹⁹ Sarıkaya, B. v./sn. 180b/17

³²⁰ Sarıkaya, B. v./sn. 53a/1

³²¹ Sarıkaya, B. v./sn. 75b/11

³²² Sarıkaya, B. v./sn. 35b/4

³²³ Sarıkaya, B. v./sn 133a/10

³²⁴ Sarıkaya, B. v./sn. 244b/15

15b/13	‘Ar‘ar ³²⁵	‘Ar‘ar	عرعر
15b/14	‘Aṣāfir ³²⁶	‘Aṣāfir	عصافير
14b/14	‘Aṣḳalān ³²⁷	‘Aṣḳalān	عسقلان
14b/14	‘Asker-i Mükerrrem ³²⁸	‘Asker	عسكر
14b/13, 44b/16	‘Irak ³²⁹	‘Irak	عراق
15b/13	‘İneb ³³⁰	‘İneb	عنب
42b/14, 43a/2, 43a/6	‘Ömer bin el-ḥaṭṭāb ³³¹	‘Ömer	عمر
15b/13	‘Ūd ³³²	‘Ūd	عود
12a/10, 14b/14	‘Ummān ³³³	‘Ummān	عمان
15b/14	‘Unnāb ³³⁴	‘Unāb	عناب
11a/6, 42a/7, 44b/8, 46b/9, 33b/2	‘Uṭārid ³³⁵	‘Uṭārid	عطارد
27a/11, 28a/2, 28a/13	Azrāil-Azrāyil ³³⁶	‘Azrā’īl	عزرايل
12a/11	Ġamām ³³⁷	‘aynu’l-Ġumām	عين الغمام
12a/13	-	‘aynu’l-Fürs	عين الفرس
15b/3	-	‘Ayvār	عيوار
			ف
15a/1, 12a/11	Fārs-Fāres-Fāris ³³⁸	Fārṣ	فارس
18b/10	-	Fāverān	فاوران
12a/12	Femmü’l-Ebvāb ³³⁹	Femmü’l-Bevāb	فم البواب
12a/12	Femmü’l-Esed ³⁴⁰	Femmü’l-Esed	فم أسد
15b/3	-	Fercān	فرجان
15a/1	Fergān ³⁴¹	Fergāna	فرغانه
16a/1	-	Ferh	فرح
15a/12	-	Ferid	فرد

³²⁵ Sarıkaya, B. v./sn. 154b/1

³²⁶ Sarıkaya, B. v./sn. 161a/6

³²⁷ Sarıkaya, B. v./sn. 122a/3

³²⁸ Sarıkaya, B. v./sn. 122b/10

³²⁹ Sarıkaya, B. v./sn. 62b/6

³³⁰ Sarıkaya, B. v./sn. 154b/11

³³¹ Sarıkaya, B. v./sn. 16b/9

³³² Sarıkaya, B. v./sn. 205b/7

³³³ Sarıkaya, B. v./sn. 37a/4

³³⁴ Sarıkaya, B. v./sn. 154b/7

³³⁵ Sarıkaya, B. v./sn. 35a/5

³³⁶ Sarıkaya, B. v./sn. 18b/4, 18b/7

³³⁷ Sarıkaya, B. v./sn. 53a/4

³³⁸ Sarıkaya, B. v./sn. 49b/9, 36b/3

³³⁹ Sarıkaya, B. v./sn. 53a/13

³⁴⁰ Sarıkaya, B. v./sn. 51b/1

³⁴¹ Sarıkaya, B. v./sn. 124b/6

12b/7	Ferīdūn- Firīdūn- Efridūn-İfridūn ³⁴²	Ferīdūn	فریدون
15b/14	-	Ferşubār	فرصبار
12a/13	-	Feryābī	فریابی
15b/14	Fısq Fıstıq? ³⁴³	Fısq	فسق
15a/1, 47b/6	Feleşīn ³⁴⁴	Filışīn/ Filişīn	فلسطين / فلسطين
15b/3	-	Fir'avnī	فرعنی
13a/5	Fīrūze- Firūzec ³⁴⁵	Firūze	فیروزه
13b/3	-	Fülād	فولاد
12a/11	Fūrāt ³⁴⁶	Furāt	فورات
16a/1	-	Futr	فرت -
15b/14	Fülful ³⁴⁷	Fülful	فلفل
15a/3	Ḳālīkīlā ³⁴⁸	Ḳālīka	قالقا
15a/2	-	Ḳavsiye	قاوسییه
18b/10	-	Ḳāvend	قاوند
16a/2	-	Kāvyan	قاویان
12b/1	-	Ḳırqatal	قرقتال
15a/2	-	Ḳarn	قرن
15a/3	-	Ḳırnaḫās	قرنطاس
14a/3	-	Ḳarneyn/Ḳarnīn	قرنیز
15a/2	-	Ḳarīne	قرینه
15a/2	Ḳazvīn ³⁴⁹	Ḳazvīn	قزوین
12a/13	-	Ḳas	قس
15a/3	-	Ḳasāviye	قساوییه
16a/6	Ḳoştaḫḫiniyye- Ḳoştaḫḫiniyye ³⁵⁰	Ḳoştaḫḫiniyye	قسطنطنیه
15a/4		Ḳosnaḫḫiniyye	قسطنطنیه
13a/7, 15b/4	Ḳasrı'l-ḫusūr ³⁵¹	Ḳaşūr	قصور

³⁴² Sarıkaya, B. v./sn. 63a/9

³⁴³ Sarıkaya, B. v./sn. 155b/17

³⁴⁴ Sarıkaya, B. v./sn. 53a/9

³⁴⁵ Sarıkaya, B. v./sn. 173a/16

³⁴⁶ Sarıkaya, B. v./sn. 63b/12

³⁴⁷ Sarıkaya, B. v./sn. 155b/10

³⁴⁸ Sarıkaya, B. v./sn. 126a/6

³⁴⁹ Sarıkaya, B. v./sn. 124b/12

³⁵⁰ Sarıkaya, B. v./sn. 54a/8, 55a/7

³⁵¹ Sarıkaya, B. v./sn. 126b/12

15a/2	-	Ḳaṣīr	قصير
16a/1	Ḳaṭran-ḳaṭīrān ³⁵²	Ḳaṭran	قطران
18b/10	-	Ḳaḳnūs	ققنس
13a/7	-	Ḳalāf	قلاف
12a/13	Kulzüm ³⁵³	Ḳulzüm	قلمزم
9a/7	-	Ḳal‘a-yı Hermān	قلعه هرمان
15b/3	Ḳilīs ³⁵⁴	Ḳilīs	قليس
13b/3	-	Ḳalīḳand	قليقد
13b/3	-	Ḳlīḳand	قليقد
15a/3	Ḳamīr ³⁵⁵	Ḳamīr	قمير
9b/10	Ḳandihar ³⁵⁶	Ḳandehar	قندهار
49a/8	-	Ḳahermān	قهرمان
15b/4	Ḳasrı‘l-ḳavārīs ³⁵⁷	Ḳavārīs	قواریس
49b/8, 49b/12	Ḳavs burcı ³⁵⁸	Ḳavs	قوس
10a/1, 10a/2, 10a/3, 15a/2, 50b/2	Ḳum ³⁵⁹	Ḳum	قوم
49b/6	-	Ḳums	قومس
9a/7	Ḳīrvān ³⁶⁰	Ḳayravān/ḳīrvān	قیروان
12b/1	-	Ḳayyüm	قئیوم
14a/3	Kenīsetü‘l-ḳıyāme- Kenīsetü‘l-ḳıyāmet ³⁶¹	Ḳıyāme	قیامه
13a/7	-	Ḳīḳ	قیق
			ك
18b/10	-	Kebirü‘l-‘Azām	كابرالعظام
15a/4	Kābil ³⁶²	Kābil	كابل
48b/2	-	Kābül	كابل
16a/1	Kāfūr ³⁶³	Kāfūr	كافور
13/14	Ḳurşun-ḳuruşun ³⁶⁴	kān-ı ḳurğaşum	کانی قورغاşوم

³⁵² Sarıkaya, B. v./sn. 140a/17

³⁵³ Sarıkaya, B. v./sn. 4a/13

³⁵⁴ Sarıkaya, B. v./sn. 126a/17

³⁵⁵ Sarıkaya, B. v./sn. 126a/2

³⁵⁶ Sarıkaya, B. v./sn. 12b/12

³⁵⁷ Sarıkaya, B. v./sn. 126b/4

³⁵⁸ Sarıkaya, B. v./sn. 36b/14

³⁵⁹ Sarıkaya, B. v./sn. 125b/7

³⁶⁰ Sarıkaya, B. v./sn. 12a/11

³⁶¹ Sarıkaya, B. v./sn. 87b/2, 89b/5

³⁶² Sarıkaya, B. v./sn. 36a/4

³⁶³ Sarıkaya, B. v./sn. 67a/5

13b/1	Zernīh/ zirnīh ³⁶⁵	kān-1 zernīh	کانی زرنخ
13a/14	Zümürrüd ³⁶⁶	kān-1 zümürrüd	کانی زمرد
13b/1	-	kān-1 Zengbār: a:ltun	کانی زنگبار التون
13b/2	-	kān-1 Şebe	کانی شبه
15a/5	Kāşgar ³⁶⁷	Kāşkar	کاشغر
13a/8	-	Kebūdān	کیودان
15a/4, 49a/8, 49a/15	Kirmān ³⁶⁸	Kirmān	کرمان
15b/4, 16b/8, 16b/13	Kisrā-Kisrī ³⁶⁹	Kisrā	کسری
49a/16	Kişmīr ³⁷⁰	Kişmīr	کشیر
25a/4	Ka‘bü’l Aḥbār ³⁷¹	Ka‘bü’l Aḥbār	کعب الاخبار
13b/10	Ka‘be ³⁷²	Ka‘be	کعبه
16a/1	Kümmeşrā ³⁷³	Kümeşrā	کمثر ا
13b/2	Gümiş ³⁷⁴	Kümüş	کموش
13a/8	-	Kender	کندر
13b/3	Kehrübār ³⁷⁵	Kehribā	کهربا
13b/12, 15a/4	Kūfe ³⁷⁶	Kūfe	کوفه
15a/4	-	Küküm	کوکم
47b/6	Kuhistān ³⁷⁷	Kūhistān	کوهستان
			ل
13b/3	Lāciverd- Lājiverd ³⁷⁸	Lacüverd	لاجورد
35a/8	Loqmān ³⁷⁹	Loqmān	لقمان
13a/8	-	Legām	لکام
15a/5	Lehāver ³⁸⁰	Lehāver	لهاور
16a/2	-	Lūbiyā	لوبيا

³⁶⁴ Sarıkaya, B. v./sn. 75a/4, 113b/6

³⁶⁵ Sarıkaya, B. v./sn. 74b/4

³⁶⁶ Sarıkaya, B. v./sn. 73B/5

³⁶⁷ Sarıkaya, B. v./sn. 127b/1

³⁶⁸ Sarıkaya, B. v./sn. 36b/17

³⁶⁹ Sarıkaya, B. v./sn. 267a/10

³⁷⁰ Sarıkaya, B. v./sn. 28b/3

³⁷¹ Sarıkaya, B. v./sn. 24b/3

³⁷² Sarıkaya, B. v./sn. 20b/12

³⁷³ Sarıkaya, B. v./sn. 156b/4

³⁷⁴ Sarıkaya, B. v./sn. 76a/2

³⁷⁵ Sarıkaya, B. v./sn. 76b/7

³⁷⁶ Sarıkaya, B. v./sn. 37a/9

³⁷⁷ Sarıkaya, B. v./sn. 65b/1

³⁷⁸ Sarıkaya, B. v./sn. 106b/1

³⁷⁹ Sarıkaya, B. v./sn. 7a/8

³⁸⁰ Sarıkaya, B. v./sn. 123a/15

16a/2	Levz ³⁸¹	Levz	لوز
13b/3	Lü'lü ³⁸²	Lü'lü	لوعلو
15a/5	Leys ³⁸³	Leys	ليس
			م
12a/2	-	mā'ü'l-Ḥār	ماء الحار
12a/1	-	mā'ü'l-Ḥayāṭ	ماء الحياط
17b/7	Me'cūc ³⁸⁴	Me'cūc	ماء جوج
15a/7	Maḥān ³⁸⁵	Māhān	ماهان
16a/7	-	Māmiyān	ماميان
47b/15	Māhīn ³⁸⁶	Māhīn	ماهين
13a/8-9	-	Mārūn	مارون
15a/6	Māverā'ün-nehir-Mā-verā'i-nehir-Māverā'i-nehr-Ma-verā'ün-neher-Māverā'ün-nehr-Mā-verā'ün-nehir ³⁸⁷	Māve-rāü'n-nehr	ماور النهر
12b/2	-	Marīz	مريض
32b/7	Mağrib ³⁸⁸	Mağrīb	مغريب
16b/6	-	Maḳ'ün?	مقعون
15a/8	Manşūriyye ³⁸⁹	Manşūra	منصوره
15a/7	Maşīşa-Maşayşa-Maşūşiyye ³⁹⁰	Maşīşiniyye	مصيصنيّه
48b/10	-	Meşenna	مثنى
15a/6	Medāyin ³⁹¹	Medāyin	مداين
16b/8	-	Medmir/Müdemmer?	مدمر
13b/11	Medīne ³⁹²	Medīne	مدينه
13a/4	Mercān ³⁹³	Mercān	مرجان

³⁸¹ Sarıkaya, B. v./sn. 157b/4

³⁸² Sarıkaya, B. v./sn. 77b/2

³⁸³ Sarıkaya, B. v./sn. 127b/8

³⁸⁴ Sarıkaya, B. v./sn. 100b/14

³⁸⁵ Sarıkaya, B. v./sn. 307b/17

³⁸⁶ Sarıkaya, B. v./sn. 35b/14

³⁸⁷ Sarıkaya, B. v./sn. 61b/3, 62b/5, 63b/11, 93b/6, 100b/7, 112a/3, 131a/15

³⁸⁸ Sarıkaya, B. v./sn. 128b/13, 54a/9

³⁸⁹ Sarıkaya, B. v./sn. 132a/5

³⁹⁰ Sarıkaya, B. v./sn. 46b/6, 131b/8, 143a/7

³⁹¹ Sarıkaya, B. v./sn. 37a/4

³⁹² Sarıkaya, B. v./sn. 116a/12

³⁹³ Sarıkaya, B. v./sn. 35a/9

15a/7	-	Merḥ	مرح
15a/6, 48b/8	Merv-Merve ³⁹⁴	Merv	مرو
13b/3	Mürvārīd	Mervārīd	مرورید
13b/4	-	Merḳaṣa	مرقشا
44b/7, 46a/4, 11a/6, 33b/4	Merrīḥ-Mirriḥ ³⁹⁵	Merrīḥ	مریج
43a/14, 43b/2, 43b/4	Muḥammed ³⁹⁶	Muḥammed	محمد
12b/1	Muḥīṭ ³⁹⁷	Muḥīṭ	محیط
44b/6, 45b/7, 11a/6, 41b/6, 44b/7, 46a/1, 46a/2, 33b/5	Müşterī ³⁹⁸	Müşterī	مشتری
15b/5	-	Meşidiyü'l-mu'in	مشیدی المعین
45a/5, 15a/5, 47b/15	Mışır ³⁹⁹	Mışır	مصر
13a/8	-	Mu'azzam	معظم
12b/2	-	Muḳaddes	مقدس
13b/4	Mıḳnāṭīs ⁴⁰⁰	Mıḳnāṭīs	مقناطیس
38a/15, 49b/15	Mekrān ⁴⁰¹	Mekrān	مکران
15a/5	Mekke ⁴⁰²	Mekke	مکه
13b/4	-	Melḥ	ملخ
12b/2	-	Minte	منته
15a/6	Mehdiyye ⁴⁰³	Mehdiyye	مهدیه
15a/8	Mihribān ⁴⁰⁴	Mihr-bān	مهربان
15a/6	Mühre ⁴⁰⁵	Mühreme	مهرمه
7a/12, 13b/6, 13b/14, 16b/2	Mūsā ⁴⁰⁶	Mūsā	موسی
15a/8, 15a/6	Mūşıl ⁴⁰⁷	Mūşul	موصل
15a/7, 47b/5	-	Muğan	موغان

³⁹⁴ Sarıkaya, B. v./sn. 42b/12

³⁹⁵ Sarıkaya, B. v./sn. 25a/2, 34a/16

³⁹⁶ Sarıkaya, B. v./sn. 4b/7

³⁹⁷ Sarıkaya, B. v./sn. 303b/17

³⁹⁸ Sarıkaya, B. v./sn. 25a/2

³⁹⁹ Sarıkaya, B. v./sn. 72b/8

⁴⁰⁰ Sarıkaya, B. v./sn. 78a/12

⁴⁰¹ Sarıkaya, B. v./sn. 27b/16

⁴⁰² Sarıkaya, B. v./sn. 66b/8

⁴⁰³ Sarıkaya, B. v./sn. 132a/9

⁴⁰⁴ Sarıkaya, B. v./sn. 132a/15

⁴⁰⁵ Sarıkaya, B. v./sn. 131b/7

⁴⁰⁶ Sarıkaya, B. v./sn. 9b/4

⁴⁰⁷ Sarıkaya, B. v./sn. 68b/13

15a/7, 9b/10	Mūlitān ⁴⁰⁸	Mūltān	مولتان
13b/4	Mūmiyā ⁴⁰⁹	Mūmiyālī	مومیالی
15a/7	-	Miyākārīq	میاقاریق
49a/9, 49a/14	Mīzān ⁴¹⁰	Mīzān	میزان
27a/6	Mīkāil-Mīkāyil ⁴¹¹	Mikā'il	میکایل
14a/3	-	Minā	مینا
			ن
16a/2	Naḥl ⁴¹²	Naḥl	نخل
6b/9	-	Nāhiye?	ناهیہ
13a/6	-	Necm	نجم
13a/4	Nuḥās ⁴¹³	Nuḥās	نحاس
16a/2	Nārcil ⁴¹⁴	Nārcil	نرجل
15a/9	Ḳaynesrīn	Nesrīn ⁴¹⁵ /Nasreyn	نسرین
15a/8	Niṣābūr ⁴¹⁶	Niṣābūr	نشاہور
15a/9	Naṣbeten? ⁴¹⁷	Naṣtenīn	نصبتین
13b/12	-	Nuṣra	نصرہ
50a/5	-	Nikera	نکارا
15a/8, 16b/12	Nihāvend-Nehāvend- Nūḥ-evende ⁴¹⁸	Nihāvend	نہاوند
12b/3	Nehrevān ⁴¹⁹	Nehrvān	نہروان
15a/9	Nūbe (Nevbe)	Nevbe (Nūbe) ⁴²⁰ - manṣ	نوبہ منظر
15b/6	Nevbahār ⁴²¹	Nevbahār	نوبہار
13b/11, 35a/7	Nūḥ ⁴²²	Nūḥ	نوح
13a/9	Nuṣādır ⁴²³ - Nūṣādur	Nūṣādır	نوشادر

⁴⁰⁸ Sarıkaya, B. v./sn. 12b/12

⁴⁰⁹ Sarıkaya, B. v./sn. 79b/4

⁴¹⁰ Sarıkaya, B. v./sn. 36b/5

⁴¹¹ Sarıkaya, B. v./sn. 18a/2, 288a/3

⁴¹² Sarıkaya, B. v./sn. 158a/12

⁴¹³ Sarıkaya, B. v./sn. 79b/16

⁴¹⁴ Sarıkaya, B. v./sn. 158b/14

⁴¹⁵ Sarıkaya, B. v./sn. 126a/2

⁴¹⁶ Sarıkaya, B. v./sn. 132b/15

⁴¹⁷ Sarıkaya, B. v./sn. 64a/7

⁴¹⁸ Sarıkaya, B. v./sn. 132b/4, 59b/11, 63b/15, 132b/8

⁴¹⁹ Sarıkaya, B. v./sn. 189a/17

⁴²⁰ Sarıkaya, B. v./sn. 216b/17, 282a/1

⁴²¹ Sarıkaya, B. v./sn. 134a/8

⁴²² Sarıkaya, B. v./sn. 27a/3

⁴²³ Sarıkaya, B. v./sn. 79b/12, 131a/13

15b/6	Nūṣīrevān-ı ‘Ādil ⁴²⁴	Nūṣīrevān	نوشیروان
12b/3, 19a/6, 45a/4	Nīl ⁴²⁵ , Nīl-i Mıṣır ⁴²⁶	Nīl	نیل
			ه
18a/9	Mārūt ⁴²⁷	Hārūt	هاروت
15a/10	Herāt ⁴²⁸	Herāt	هرات
12b/4, 13a/9	Herkend/Hirkend ⁴²⁹	Herkend/Hirkend	هرکند
9a/7	Heremān-Hermān ⁴³⁰	Hermān	هرمان
12b/4	Ulu Hirmend ⁴³¹	Hermend/Hirmend	هرمند
47b/15	Hiryū ⁴³²	Hiryī/Hiryā	هریوی
15a/13	-	Hülviyye	هلویه
16a/2	Helīlec/ Helīle ⁴³³	Helīlec	هلیلاج
3a/8, 9b/15, 15a/9, 47b/15	Hemedān ⁴³⁴	Hemmedān	همدان
15a/9, 18b/12, 49a/16, 16a/8	Hind ⁴³⁵	Hind	هند
2a/2, 2a/14, 28a/11, 39a/1, 13a/14, 2a/5	Hindūstān ⁴³⁶	Hindi:stān	هندیستان
16a/2	Hindī ⁴³⁷	Hindiye	هندیه
			و
13a/9-10	Vaḳvāḳ ⁴³⁸	Vāḳvāḳ	واقواق
13a/10	-	Vārī	واری
15a/10	Vāṣīt ⁴³⁹	Vāsiṭ	واسط
16a/3	Verd ⁴⁴⁰	Verdī	وردی
			ی
18b/12	-	Yāfes	

⁴²⁴ Sarıkaya, B. v./sn. 7b/5

⁴²⁵ Sarıkaya, B. v./sn. 55b/13

⁴²⁶ Sarıkaya, B. v./sn. 33b/3

⁴²⁷ Sarıkaya, B. v./sn. 177a/17

⁴²⁸ Sarıkaya, B. v./sn. 123a/4

⁴²⁹ Sarıkaya, B. v./sn. 56a/3, 302b/10

⁴³⁰ Sarıkaya, B. v./sn. 12a/11

⁴³¹ Sarıkaya, B. v./sn. 110b/1

⁴³² Sarıkaya, B. v./sn. 35b/14

⁴³³ Sarıkaya, B. v./sn. 159a/5

⁴³⁴ Sarıkaya, B. v./sn. 82a/13

⁴³⁵ Sarıkaya, B. v./sn. 38a/6

⁴³⁶ Sarıkaya, B. v./sn. 28a/16

⁴³⁷ Sarıkaya, B. v./sn. 266a/8

⁴³⁸ Sarıkaya, B. v./sn. 70a/17

⁴³⁹ Sarıkaya, B. v./sn. 138a/3

⁴⁴⁰ Sarıkaya, B. v./sn. 159a/13

49b/10	-	Yağ	ياغ
13a/5	Yāḳūt ⁴⁴¹	Yāḳūt	ياقوت
17b/6	Ye'cūc ⁴⁴²	Ye'cūc	ياءجوج
16a/3	Yebrūh ⁴⁴³	Yebrūh	يبروح
13b/13	Yaḥyā bin Zekeriyā ⁴⁴⁴	Yaḥyā bin Zekeriyā	يحيى بن زكريا
13a/13	Ḥacer-i yereḳān ⁴⁴⁵	Yereḳān taşı,	برقان تاشى
15a/10	-	Yezd	يزد
16b/3	Ya'ḳub ⁴⁴⁶	Ya'ḳub	يعقوب
48b/2	Deylemān	Yilmān	يلمان
15a/10	Yemām/ Yemāme ⁴⁴⁷	Yemāme	يمامه
15a/10, 44b/16	Yemān-Yemen ⁴⁴⁸	Yemen	يمن
12b/4	Yemūn ⁴⁴⁹	Yemīn	يمين
16b/4, 26b/12, 26b/15	Yūsuf bin Ya'ḳub ⁴⁵⁰	Yūsuf	يوسف

⁴⁴¹ Sarıkaya, B. v./sn. 80a/5

⁴⁴² Sarıkaya, B. v./sn. 192a/16

⁴⁴³ Sarıkaya, B. v./sn. 159b/7

⁴⁴⁴ Sarıkaya, B. v./sn. 58b/12

⁴⁴⁵ Sarıkaya, B. v./sn. 72a/12

⁴⁴⁶ Sarıkaya, B. v./sn. 177b/1

⁴⁴⁷ Sarıkaya, B. v./sn. 138b/5

⁴⁴⁸ Sarıkaya, B. v./sn. 138b/9, 182a/1

⁴⁴⁹ Sarıkaya, B. v./sn. 70a/15

⁴⁵⁰ Sarıkaya, B. v./sn. 17b/5

Arap Harfli Özel Adlar Dizini İstatığı

Bu çalışmada merkeze aldığımız nüsha, üzerinde çalıştığımız ‘*Acayibü’-l-Mahlûkât* nüshasıdır. Tezimize konu olan nüsha, Batı sahasındaki Rükneddin Ahmet nüshalarından biri olan Millet Kütüphanesi’nde kayıtlı nüsha ile karşılaştırılmıştır. Bu karşılaştırmada değerlendirmeye alınan özel adların sayısı 480’dir. Yapılan karşılaştırma sonucunda 299 özel adın karşılığı Rükneddin Ahmed nüshasında tespit edilmiştir. Böylece her iki nüshanın karşılaştırmaya tabi tuttuğumuz özel adlar bakımından benzerlik oranı %62,2 olarak belirlenmiştir. 181 özel adın ise karşılığı bulunamamıştır. Ortak özel adlardan 49 tanesi birebir ad karşılığı olmayıp çok küçük farklarla bizim aynı ad olabileceğini düşündüğümüz özel adlardır. Örneğin;

Rükneddin Ahmed’de;

Ağaniküs-Ağıniküs
Baḫīḫa
Belinced
Cerem
Cünd-i Şāpūr
Damḫala
Ḥadeḫa
Sürüşe
Deylemān
Ḳālikīla
Ṭalayṭala

Doğu Sahası Nüshası’nda;

Ağınüs
Baḫḫa
Belencer/Belenced
Cācerem
Cünd-i Nişābūr
Damıḫla
Ḥadīḫa
Sürüşiyye
Yilmān
Ḳāliḫa
Ṭaliṭ

SONUÇ

Bu tez çalışmasında Doğu Türklük sahasına ait olduğu bilinen ve üzerinde daha önce bir çalışmanın yapılmamış olduğu tespit edilen ‘*Acāyibü’l- Maḥlūkat ve’l- Ğarāyibü’l Mevcūdāt* adlı eser Giriş-Metin-Türkiye Türkçesine Aktarım-Dizin bölümleri hâlinde incelenmiştir.

‘*Acāyibü’l-Maḥlūkat*, İslam bilginleri tarafından evrenin yaratılışına, insanın, cinlerin ve muhtelif mahlukatın kaynağına, kozmogonik olaylara, çeşitli yeryüzü şekillerine ve metafiziğe duydukları merakı gidermek istemeleriyle ortaya çıkan bir metindir.

Bu türün örneklerine bilhassa Batı Türklük sahasında rastlanılmaktadır. 15. yy.’da, Çelebi Mehmet döneminde Rükneddin Ahmed’e ait bir nüsha ve bu nüsha üzerinde yapılan çalışmalar vardır. Bunun dışında yine 15. yy.’da Ahmed Bican’ın yazdığı ve Kanuni devrinde Sururî’nin yarım kalan tercümeleleri bulunmaktadır. Bugün Anadolu’nun birçok şehrindeki kütüphanede *Acāyibü’l-Maḥlūkat* metinleri bulunmaktadır. Bunların büyük bir bölümü üzerinde çalışma yapılmamıştır.

Doğu Türkçesiyle yazılmış ‘*Acāyibü’l-Maḥlūkat* eserlerine dair kayıtlar sınırlıdır. Bu hususta Günay Kut’un İslâm Ansiklopesi’nde⁴⁵¹ ayrıntılı biçimde yazmış olduğu ‘*Acāyibü’l-Maḥlūkat* maddesinde Doğu Türkçesiyle yazılmış Uppsala nüshası ile ilgili kısa bir ifade vardır. Mehmet F. Köprülü de *Edebiyat Araştırmaları*⁴⁵²’nın ikinci cildinde Doğu Türkçesiyle yazılmış bir ‘*Acāyibü’l-Maḥlūkat* nüshası olduğunu bildirmektedir.

Üzerinde inceleme yaptığımız nüsha klasik sonrası Doğu Türkçesi devrinde tercüme edilmiştir. Bunu metnin dil özelliklerinde tespit etmeye çalıştık. Metin Doğu Türkçesinin dil hususiyetlerini yansıtmakla beraber klasik sonrası şekillenmeye başlayan ağızların bazı özelliklerini de taşımaktadır. Sorumlu olduğumuz 1a-50b yaprakları arasında metnin sebeb-i

⁴⁵¹ Kut, Günay (1988) *Acāyibü’l-Maḥlūkat*, TDV İslam Ansiklopedisi, s.315-317

⁴⁵² Köprülü, M.Fuat. (1989) *Edebiyat Araştırmaları II*, İstanbul. s. 163.

telif, fihrist gibi bölümleri de olduğu için bu özellikler diğer bölümlere nispeten kısıtlıdır. Çünkü fihrist kısmında birçok yer adı, bitki, hayvan adı vb. özel adlar yer almaktadır. Ana metin ancak 20. yapraktan itibaren başlamaktadır.

Eserin kim tarafından ve nerede tercüme edildiği bilinmemektedir. Metinde bununla ilgili herhangi bir ibareye rastlanılmamıştır.

Metnin yazıldığı dönem klasik sonrası Doğu Türkçesi dönemi olmalıdır. Metinde tespit ettiğimiz söz varlığı ve dil hususiyetleri bunu takıkladmaktadır: 18a/2 *ayna* “işte o” (YUyg. *ayna* NECİP, 25), 21a/2 *tıkı*- “kapatmak” (YUyg. *tikimək*, “kapatmak” NECİP, 411), 23a/7 *ötkez*-⁴⁵³ “geçirmek” (YUyg. *ötküzmek* NECİP, 309), 40a/7 *körküz*- “göstermek”, 30a/2 *körset*-⁴⁵⁴ “göstermek” (YUyg. *körsetmek* NECİP, 207), Bunun dışında, 27b/14 *buyru*- “emretmek” (YUyg. *buyrumak* NECİP, 54), 28a/14 *körget*- “göstermek”, 31a/1 *bölek*⁴⁵⁵, “ayrı” (YUyg. *bölek* “başka, ayrı” NECİP, 50) 38a/13 *boğaz* gebe, hamile (YUyg. *boğaz* “gebe, yüklü, hamile” NECİP, 46) *çanğkat*- “susatmak”, 37b/14, *çuva*-⁴⁵⁶ “dağılmak, çözülmek” 9a/5 gibi sözcükler tespit edilmiştir. Yukarıda verilen söz varlığı ile birlikte dil hususiyetleri de giriş kısmında detaylarıyla zikredilmiştir.

Bu çalışmayla, Türk dili tarihi ve kültürü çalışmalarına katkı sağlaması amacıyla Doğu Türklük sahasına ait olan eserin 1a- 50b yaprakları çeviri yazısıyla verilmiş, Türkiye Türkçesine aktarımı yapılmış ve yazım ve dilbilgisi incelemesi verilmiştir. Metindeki söz varlığı Dizin bölümünde gösterilmiş ve en son metnin tıpkıbasımını çalışmaya ilave edilmiştir.

⁴⁵³ Bugün Özbek Türkçesinde ve Yeni Uygur Türkçesinde bu ek ettirgenlik işlevinde fiilden fiil yapım eki olarak kullanılır. Bk. Bakırcı, Fatih. (2013). *Şalāhī Gül ü Bülbül (GİRİŞ-METİN-TÜRKİYE TÜRKÇESİNE ÇEVİRİ-DİZİN-TIPKIBASIM)* Cilt 1, Mimar Sinan Güzel Sanatlar Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Yayınlanmamış Doktora Tezi.

⁴⁵⁴ “Sadece kör -set- ‘göstermek’ fiilinde karşımıza çıkar.” Öztürk, Rıdvan. (2015). Age., s.46.

⁴⁵⁵ Edat ve yardımcı fiiller dışında Klâsik Doğu Türkçesi metinlerinde kullanılmayadan ya da farklı anlamda kullanılan bazı sözcükler vardır: bölek “+den başka”. Bk. Bakırcı, F. (2013). Age., s. 119.

⁴⁵⁶ Bk. Maimaitalı, N. (2019). Çuvul-: “çözülmek, dağılmak; *çuvulup ket*- [Jarring], s. 128.

KAYNAKLAR

- AKÇURAOĞLU, Y. (2018). *Müverrih Leon Cahun ve Muallim Barthold'a Göre Cengiz Han*, İstanbul: Ötüken Yayınları
- ALPER, S. (2013). *Vâkı'ât-ı Emîr Temür: Metin-Türkiye Türkçesine Aktarım-dizin-tıpkıbasım*, Mimar Sinan Güzel Sanatlar Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Yayınlanmamış Doktora Tezi, İstanbul.
- ARGUNŞAH, M. (1990). *15. Yüzyılda Yazılmış Tuhfe-i Murâdi İsimli Cevhernâmede Geçen Değerli Taşlarla İlgili Terimler*, Türklük Araştırmaları Dergisi, Marmara Üniversitesi Fen-Edebiyat Fakültesi Yayınları., Sayı 6, İstanbul: 1-20
- ARGUNŞAH, M. (2013). *Çağatay Türkçesi*, İstanbul: Kesit Yayınları.
- ATA, A. (2010). *Moğol Fütühatı ve Doğu-Batı Türk Yazı Dili Kavramları Üzerine*, *Türkoloji Dergisi*, Cilt 17, Sayı 1, Ankara: 29-37.
- ATALAY, B. (1970). *Abuşka Lugati ve Çağatay Sözlüğü*, Ankara: Ayyıldız Matbaası.
- AYDIN, E. (2016). *Eski Türk Yer Adları*, İstanbul: Bilge Kültür Sanat.
- AYDIN, M. (1989). *Batı Türkistan'da Yer Adları*, İstanbul Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Yayınlanmamış Doktora Tezi, İstanbul.
- BAKIRCI, F. (2013). *Salâhî Gül ü Bülbül: Giriş-metin-Türkiye Türkçesi çeviri-dizin-tıpkıbasım*, Mimar Sinan Güzel Sanatlar Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Yayınlanmamış Doktora Tezi, İstanbul.
- BANGUOĞLU, T. (2007), *Türkçenin Grameri*, Ankara: TDK Yayınları
- BARTHOLD, V. V. (1930). *Historico-Geographical Survey of IRAN*, Çev. H. Serdadver, Tahran.
- BARTHOLD, V. Vladimiroviç (1990). *Moğol İstilasına Kadar TÜRKİSTAN*, Haz. Hakkı Dursun Yıldız, Ankara: Türk Tarih Kurumu Basımevi

BARUTÇU-ÖZÖNDER, F. S. (2000). *Doğu Türk Yazı Dili ve Edebî Çevresi ve Timür, Journal of Turkish Studies, in Memoriam Agâh Sırrı Levend Hâtırası 3, Volume 24/3: 289-294.*

BAYTOP, T. (1994). *Türkçe Bitki Adları Sözlüğü*, Ankara: Türk Dil Kurumu Yayınları

BODROGLİGETİ, András J.E. (2001). *A Grammar of Chagatay*, Lincom Europa, Languages of the World/Materials 155, Muenchen.

CAFEROĞLU, A. (1948). *Çağatay Türkçesi ve Nevâî*, Türk Dili ve Edebiyatı Derigisi, C. II, s.3-4, İstanbul.

CAFEROĞLU, A. (1984). *Türk Dili Tarihi I*, İstanbul: Enderun Kitabevi.

CAFEROĞLU, A. (1984). *Türk Dili Tarihi II*, İstanbul: Enderun Kitabevi.

CAFEROĞLU, A. (2011). *Eski Uygur Türkçesi Sözlüğü*, Ankara: TDK Yayınları.

CAN, F. (2015). *VIII-XIII. Yüzyıllar Arası Türkçe Eserlerde Hayvan Adları*, Niğde Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Yayınlanmamış Doktora Tezi, Niğde.

CEYLAN, E. Y. (1991). *Ana Türkçede Kapalı e Ünlüsü*, Türk Dilleri Araştırmaları, Ankara.

CLAUSON, G. (1972). *An Etymological Dictionary of Pre-Thirteenth Century*, Clarendon Press, Oxford.

ÇELİKBAŞ, A. (2006). Yeni Uygur Türkçesindeki Ses Hadiselerine Art Zamanlı Bir Bakış. *Sosyal Bilimler Dergisi*, sayı:15.

Diyanet İşleri Başkanlığı (1973). *Kur'ân-ı Kerim ve Türkçe Anlamı (Meal)*, Ankara.

Doerfer, Gerard. (1967). *Türkische und Mongolische Elemente Im Neupersischen. Franz Steiner Verlag GMBH. Wiesbaden*

ECKMANN, J. (1959). *Çağataycada Yardımcı Cümleler*, TDAY-Belleten, Ankara. s.27-58.

ECKMANN, J. (1996). *Harezmi, Kıpçak ve Çağatay Türkçesi Üzerine Araştırmalar*, Hzl. Osman Fikri Sertkaya, Ankara: TDK Yayınları.

ECKMANN, J. (2017). *Çağatayca El Kitabı*, Çev. Günay Karaağaç. Ankara: TDK Yayınları.

ERASLAN, K. (1970). *Doğu Türkçesinde Ek Uyumsuzluğuna Dair, Türk Dili ve Edebiyatı Dergisi*, Cilt 18, İstanbul: 113-124.

ERASLAN, K. (2012). *Eski Uygur Türkçesi Grameri*, Ankara: TDK Yayınları.

ERCİLASUN, A. B. (2004). *Başlangıçtan Yirminci Yüzyıla Türk Dili Tarihi*, Ankara: Akçağ Yayınları,

ERCİLASUN, A. B. (2016). *Türk Kağanlığı ve Türk Bengü Taşları*, İstanbul: Dergâh Yayınları,

ERCİLASUN, A. B. ve AKKOYUNLU, Z. (2014). *Dîvânü Lugâti't-Türk*, Ankara: TDK Yayınları,

ERGİN, M. (2013). *Türk Dil Bilgisi*, İstanbul: Bayrak Basım/Yayım/Tanıtım,

ERGİN, M. (2018). *Orhun Abideleri*, İstanbul: Boğaziçi Yayınları,

GABAİN, A.Von. (2007). *Eski Türkçenin Grameri*, Çev. Mehmet Akalın, Ankara: TDK Yayınları,

GEDİZLİ, M. (2011). *'Acaibü'l-mahlûkat [200a/404a] Giriş, Transkripsiyonlu Metin, Dil-Yazım Özellikleri, Dizin*, Kocaeli Üniversitesi, Yayımlanmamış Doktora Tezi, Kocaeli.

GÖL, O. (2008). *Ali Bin Abdurrahman 'Acāibü'l-Mahlūqāt (1.-35. Varak)*. Yayımlanmamış yüksek lisans tezi, Sakarya.

GÖMEÇ, S. Y. (2017). *Türk Tarihinde Çingizliler*, Ankara: Berikan Yayınevi,

GÜLENSOY, T. (2007). *Türkiye Türkçesindeki Sözcüklerin Köken Bilgisi Sözlüğü 1-2*, Ankara: TDK Yayınları

- GÜLER, K. (1988). *Kâmûsu'l-Muhîr Tercümesindeki Türkçe Hayvan İsimleri*. Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Konya.
- GÜZELDİR, M. (2002). *Abuşka Lügati (Giriş-Metin-İndeks)*, Atatürk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Yayınlanmamış Doktora Tezi, Erzurum.
- HACIEMİNOĞLU, N. (1984). *Türk Dilinde Edatlar*, İstanbul: Milli Eğitim Basımevi,
- HACIEMİNOĞLU, N. (2008). *Karahanlı Türkçesi Grameri*, Ankara: TDK Yayınları.
- HOFMAN, H. F. (1969). *Turkish Literature A Bio-Bibliographical Survey Section III*, Utrecht.
- KANAR, M. (2015). *Farsça Dilbilgisi*, Ankara: Say Yayınları
- KARAAĞAÇ, G. (2012). *Türkçenin Dil Bilgisi*, Ankara: Akçağ Yayınları,
- KARAHAN, L. (2013). *Türkçede Söz Dizimi*, Ankara: Akçağ Yayınları,
- KAZVİNİ, H. M. (1915). *Kitâb-ı Nüzhetül'l-kulüb-The Geographical part of the Nuzhat-al-Qulub*, Çev. G. Le Strange, Leyden: E. J. Brill, Imprimerie Oriental, London.
- KIRBAÇ, S. (1999). Hayâtü'l-Hayevân Tercümesi (Giriş-İnceleme-Metin-Dizin-Sözlük) *Sakarya Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Doktora Tezi*. Sakarya
- KOCASAVAŞ, Y. (2004). *Türkçede Şahıs Zamirleri*, Ankara: TDK Yayınları.
- KORKMAZ, Z. (1969). *Türkçede Eklerin Kullanılış Şekilleri ve Ek Kalıplaşması Olayları*, Ankara: TDK Yayınları.
- KÖPRÜLÜ, Mehmet, F. (1997). *Çağatay Edebiyatı*, TDV İslâm Ansiklopedisi, Milli Eğitim Bakanlığı Yayınları, C. 3, s.270-323.
- KUT, G. (1988). *Acâibü'l-Mahlûkât*, TDV İslam Ansiklopedisi.
- KUT, G. (2010) *Acâibü'l-Mahlûkât*, Simurg Yayınları, İstanbul.
- MAIMAITAILI, N. (2019) *Çağdaş Uygurcanın Ağızları ve Söz Varlığı*. Yıldız Teknik Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Yayınlanmamış Doktora Tezi. İstanbul.

MOHAMMAD, R. (2015). Yeni Uygur Türkçesindeki Arapça Kelimelerde Görülen Anlam Değişimleri Üzerine. *Uluslararası Uygur Araştırmaları Dergisi*.

NECİP, Emir, N. (1995). *Yeni Uygur Türkçesi Sözlüğü*, Çev. İklil Kurban., Ankara: TDK Yayınları.

Özbek Tiliniñ İzahlı Lügati, Özbekistan Milli Ansiklopedisi Devlet İlmi Neşriyatı, Taşkent.

ÖZTÜRK, F. (2005). *Kutadgu Bilig'de Bitki Adları*, Türk Dünyası İncelemeleri Dergisi, Cilt 6, Sayı 1, İzmir: 201-208.

ÖZTÜRK, R. (2015). *Yeni Uygur Türkçesi Grameri*, Ankara: TDK Yayınları.

PARLATIR, İ. (2009). *Osmanlı Türkçesi Sözlüğü*, Ankara: Yargı Yayınları.

RÜKNEDDİN, A. *Acâibü'l-Mahlûkat*. Millet Genel Kütüphanesi, A.E. TARİH, nr. 897. İstanbul.

SAMİ, Ş. (1966). *Kamûs-ül Â'lâm*, University of Toronto Library, Amerika Birleşik Devletleri.

SARIKAYA, B. (2010). *Rükneddin Ahmed'in Acâibü'l-Mahlûkat Tercümesi (Giriş-Metin-Sözlük)*, Marmara Üniversitesi, Yayınlanmamış Doktora Tezi, İstanbul.

STEİNGASS, F. (2005). *A Comprehensive Persian-English Dictionary*, İstanbul: Çağrı Yayınları.

ŞEŞEN, R. (2001), *İslâm Coğrafyacılarına Göre Türkler ve Türk Ülkeleri*, Ankara: Türk Tarih Kurumu Basımevi.

ŞEŞEN, R. (2017). *10. Asırda İslâm Coğrafyası*, İstanbul: Yeditepe Yayınevi.

ŞEYH SÜLEYMAN EFENDİ. (1881). *Lugât-ı Çağatayî ve Türkî-i Osmanî*, Mihran Matbaası, İstanbul.

TANÇ, M. (2003). *Son Dönem Çağatay Türkçesi ve Ömer Han*, TDDED, Sayı 15, Ankara, 111-118.

- TEKİN, F. (2011). *Hanlıklar Dönemi Çağatay Edebiyatı*, Turkish Studies, Volume 6/1, Winter 2011, 1782-1788.
- TEKİN, T. (2006). *Orhon Yazıtları*, Ankara: TDK Yayınları.
- Uygur Tilinin İzahlık Luğiti* (1990), Millertler Neşriyatı.
- ÜNLÜ, S. (2013), *Çağatay Türkçesi Sözlüğü*, Konya: Eğitim Yayınevi
- YILDIRAN, Mahsut (2010) *Ali Bin Abdurrahman 'Acāibü'l-Mahlūkāt*,
Yayımlanmamış yüksek lisans tezi, Sakarya.
- YILDIRIM, K. (2015). *Doğu Türkistan'ın Yer Adları*, İstanbul: Kesit Yayınları
- YILMAZ, E. (1998). *'Acaibü'l-mahlûkat (1-200 varaklar arası İmla ve Ses Bilgisi – Metin- Dizin)*, Sakarya Üniversitesi, Yayımlanmamış Doktora Tezi, Sakarya.
- YILMAZ, E. (2002). *Doğu Türkçesi*, Edebiyat Terimleri Ansiklopedisi, Ankara.
- ZENKER, J., T. (1866-1876). *Türkisch, Arabisch, Persishes Handwörterbuch Dictionnaire Turc-Arabe-Persan*, 2 cilt, Leipzig.
- ZETERSTEEN, K., V. (1930). *Die arabischen, Persischen Und Türkischen Handschriften der Universitätsbibliothek Zu Uppsala*, Uppsala Üniversitesi, İsveç.

ÖZGEÇMİŞ

Bu çalışmanın sahibi Emrah Kalaycı , 11.11.1994 tarihinde Bartın ili Merkez ilçesinde doğdu. İlk öğrenimini İnönü İlköğretim Okulunda, orta öğretimini Köksal Toptan Anadolu Lisesinde tamamladı. 2012 yılında Yeditepe Üniversitesi Türk Dili ve Edebiyatı Öğretmenliği Bölümü'nü tam burslu olarak kazandı. 2017 yılının Haziran ayında adı geçen bölümden mezun oldu. Aynı sene Mimar Sinan Güzel Sanatlar Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Türk Dili ve Edebiyatı Ana Bilim Dalı Eski Türk Dili Programında yüksek lisans eğitimine başladı.

TIPKIBASIM

يوكتا سده قندو اخونزادگان كتاب
 شمس و در اوقات که او در قفقاز او در توران شکر کرده
 من ربيع و شکر و در اوقات که او در قفقاز او در توران شکر کرده
 بين شکر و در اوقات که او در قفقاز او در توران شکر کرده
 بر شکر و در اوقات که او در قفقاز او در توران شکر کرده

بسم الله الرحمن الرحيم
 این کتاب عجایب المخلوقات و غایب الموجدات
 نام نهاده شد محمد پیچد و ثنای بیهود پروردگار
 کیم عالمیست بار خدای و بنی آدم بنی جمیع مخلوقات الهیه
 مصطفی و برگزیده قیلدی و آنکاش چو اس ظلمت
 بشی چو اس باطنی بنی کرامت قیلدی تا آنکه صفات
 سبعی و سهیمی دین یعنی جبرنده و درنده چو
 لارفتاریدین حقیب انبایت و حاکم که شکای
 ی لار و فرشته لار قطاریده کرکای قوله تعالی
 ولقد کرمنا بنی آدم و جعلناهم فی البر
 و هر چو اسپنده استعداد دیگر کون بر
 حکمت کامله و علم شامله پیغه دلالت قیلغای و بنی
 بنی نوریه سپر قیلدی و بری پای خردمند اینک
 از او شیخی عالم نور تونجی جابیل و رفیعی
 بنی تعیین قیلدی و بنی بر بیکار محتاج
 قیلدی

۲
 اسپندرغز مینج بولدی آفاقا چنزه یوروز ب عالم حکمت
 جاصل قیلدی آندین کین مندیستان پادشا می غم
 نامه ایباردی ایدیکیم ای رای عالم آرای حکما اطاعت
 قیلغین اگر قیلمایسنگ پشکا اول معاملاتی قیلدی
 اوزکا پادشاه لار و جهاندار لار غم قیلدیلم و مملک مندی
 یستان دیدیکیم ای پادشاه جهان پناه محمد عالمی
 آدیشک انداخ خیال قیلکیم مندی ستاتی هم ای بسین
 و منی اوزونک کا ایطاعت قیلدی و رو بسین اما
 و دنیا غم منج قلیماق بخش ای ریاس دیب اسپندر
 ین نامه بتیدیکیم ای رای بسین نکه منج قیلدی بسین
 رای ینه جو اب نامه بتیدیکیم من حکمت غم و علم لار
 صحبتی غم و حکما لار الفتی غم منج قیلدی من اما
 پشکا ایکی حکیمی ایبار و من بری فیاض حکیم
 ویزری محمدان طلبی چون بولار اسپندر

و ملک هندستان دین بر قوتی روغن کو و الحکما فور
 اینکته پانچب دور لارا ایکندر قوتی بی ایباکینه
 لارنه آینه قیلد وروب فیلیوف حکیم غم بردی فیلیوف
 آینه بی کور و ب وینه ایکندر آلدیو ایباردی پس
 حضرت ایکندر فیلیوف بی حاضری قلب پوردیکه
 ای فیلیوف پور و غن ایبار کرده غرض من علم
 دانش و حکمت ده یزد و من و بینک کونکلوک
 سمور دیکه قنغ دور حکیم کوب خون زین لقی قیلغاه
 پس بدین پیوزندک قتیب دور چون بو انکینه
 لارنه آینه قیلدم حوشنگ جواب بی دور فیلیوف
 ایدیکم ای ایکندر ای تب پسین کیم کونکلوک اگر چه
 قنغ دور اما حکمت و معوا عظمه رله روشن قیلو
 من پادشاه ایکندر بو جوابغه کون بختین و آون
 لار قلب ز رو جوابر لار نوازیش لار قلب معدن
 طیب

طیب کلتور تو بپور دیکم ای حکیم اغیغاشک باشی
 نه دور طیب دیدیکم طعام کوب بیب وینه پور دیکم
 داروشنک باشی نه ترور چویم دیدیکم آدم آنچه طعام
 ییکای کیم پینلوار کلکای ای ایکندر من پینکار
 معجوننی برای کیم اول داروشنی ییکای یین آندین
 آنچه حضرت لیک طعام لارغم اشترها بولمکای وینا
 وار طعام لارغم حیل کلکای دیدی ایسه ایکندر
 ایته کیم ای حمدان بود عویسی عظیم دور و من
 بسیار اوز هنرنیک غم قیلدینک و بو معجوننی
 راست قلیب بر طیب بریب ایکندر ریب و هر میلی
 ضرر لیک خور دانیم هر کیز میلی کلکای کولکلی
 کایتاس ایدی اما ایکندر رکون دست احفه
 باریب قضای حاجت کا اولتور تو بپور ایدی
 بید بولدی ایکندر راس کور و پور دیکم

طیب کلتور تو بپور دیکم ای حکیم اغیغاشک باشی

اول صورت ایستی که من اغزیقا بده بشک نم کر از من رب
 کردی ایکندر قضای حاجت دین قویوب چغتیا
 محمدان طیب کوروب دیدیم پین بیمار بولوب پین
 دیدی ایکندر اغزیقانی فوشیده قیل پوز
 دیمای حکیم محمدان ایستی که نه او چون منین
 یا شعور پین من انکا دوا قیلای ایکندر ردارو
 طیار قلیقل دیب داروشی اوز فرم فرایستی را
 طیار ایلاب کلتوردی ایکندر تخی داروشی سما
 نه قضای حاجت کاباردی کور دیگر بیاقی صورت
 تسنیدن چقب دیدیم من ایکنک دین چغتیم
 پین داروشی سپانک ایدی من کویوب کتیار
 ایدیم دیکان بیوز یکا بسیار خوش وقت و خوش
 قضای حاجت دین چغتیا طیب ایکندر کابا قیب
 قدح ایچداکی داروشی در حال توکسی ایکندر دیدیم
 ای محمدان

دارونی حکما ایچو حای نه او چون یوقا استیک حکیم
 همدان کولوب دیدیم ای ایکندر اول علت لار
 بدانشکدین حقیب کتیب و رد ارو ایچک سیکالایم
 بو ملاغان سبب دین تواقه موشر و نم دیدی
 ایچ حضرت ایکندر رجه کآن طیب نیشک دانشی
 تقوی عه قالب اندین کسین حکما و علما لاری
 کوبدین کوب عدت و چو حست لار قلیب زرو و جوم
 خلعت فخریه حمنون اتیب ایقرار در کتتام
 کنج عالمدین مؤنداق خلق لار شنگ صحت لاری
 خوب ایکان دیب نیز کونی پادشاه ایکندر بو
 از فوئی قلمدیکم کنشی اجلد و قشینی بلیب زردی
 دیب و ستام حکما و علما لاری حاضیر قلمد و دیب
 بو عینی اتکار ایلادی و حکما لار و علما لار
 بو خبرنی بدیلار کوم سبب اندانچ زرد اولکای سبب کیم

اول برینک اسپمانی التوندین ری تموردین بولغا
 دیب شهبیل اوتی حضرت ایکندر رکوتی و بر کون
 لشکر برستی لارا آنرا شحور بولدی اولک یارگاه
 و سیزده لاری کسین قانغان اردی فی النجال
 زره لارینی پالیب بر دیلار آنرا تو شوب آفتاب
 ساعه شیره قیلدی التوق سبغ لارینی باشلار
 سیایه بان قیلدی یلار حضرت ایکندر کوروب دیلم
 چکما و عظمالاری سوزلاری مخاطط لاری یوسفیت
 قوعلاری قلمدی انابسی ناخیره غم نامر بورد
 طیار قلیب کاتور دیلار کیم ای جانیم انام جان
 اعانت دور آخر احانتی ایکی سیکار بولما
 اولوم ریحفدری دو رکیم یاغما یین قالماس بو جهنم
 یاد شاه لارینک انابسی زور فنا انابسی زور علاج
 فرزند

7

فرزند اناسیفه پاینده ایما پدور اگر چه شینگ دو نیا دارا
 یار شاه یقیم گشتی اما آخرت پادشاه یقی شی جفا
 سبحانک و تقالی عطا قیلدی و بود دولت ابدی
 و بود سعادت پیرمدی منکا علما چکما و فضلا لار
 شینگ صحبت لاریدین پیدای بولدی مرادان بو
 حکایم دین اولی و کیم بو عالمدا هیچ جوایز و کلام
 خیرینه دینه علم دین خور باقا و بهر باقا ایما
 و آخرتده هم هیچ حالجی و جوایزی منفعت نکلور
 ما پس مکر علم انبیا و پادشاه لاری همیشه مر باها
 و تیاخر علم دانش غنیاب رو لاری حنا نخب
 حضرت آدم صلی صلوات الله علیه السلام
 صحیفه حضرت موسی علیه السلام حضرت
 عیسی علیه السلام حضرت انجیل حضرت زکریا علیه السلام
 انبیا کلدی بیلقیس که حرم سلیمان علیه السلام

نامه سلیمان فی قولیض ایب نامه ایچدا قتیبه دور لار انکه
 هین یلیمان و انکه بسم الله الرحمن الرحیم العقب بو
 نامه کا کتاب کریم اطم قویدی اعتزاز و اکرام لار بسیار
 و بویب بدین ایلام عن مشرف هم بولدی حرم خاص
 حضرت مهر سلیمان علیه السلام لیکر روزی قتلدی
 و منیک خاتون شینک اولوغی بولدی خبرده
 انداغ کلتوریه دور لار کریم برکونسی حضرت سلیمان
 و بلیقیس آصف این برضا بر دستور خاند او خونده
 طعام ییب اولتور و پ ایردیلار کیم سید بالیق
 کبابی کلتوریک بلیقیس خاتون یوروشیک ای سلیمان
 او شو اولوک بالیق تریلیور جو حضرت سلیمان
 ای لار کیم تریلیور بر شکر طکر سین من آصف
 راست خیالیمده غا ایبتیاق دیویدلار آصف ایستی کر لیکه
 سلیمان

جاندار که بار دور رفته میشکد تحت فرج سیندا دور
 جمیع خزاین و فلین لارا اوز لارینی مسکا عرض
 قیلور لار کیم ای پلیمان بنیزنی آجیب الیا کدیب
 انکا الطقات قیلما سین اما ایکی کدیب کرب کاپ
 بری شنگ بر شیه کینه ندریه سی بولیه وین بری شنگ
 پنج نینر سی بولیه اول تجوه لیقنی تجعه بنیزنی
 دوست راق تو تقوم کلور دیدی لارا بالیق کوز
 دینا سیکریب بوجه کرب کستی بوسوزده عرض
 انصافده و رایت لیق ده اولو ک تیری لیت در
 ادجی قانجه اوزون عورتا پیب دو آنجه چار ش
 راق بولوبدور عمر نی سیک او جهون عشرت قیلما
 او جهون ترار بریب کیم کوندوز دنیا لیقا تا بیاق عم
 مشغول بولوب اوجقانه ایسیغ قانتما پس روزیاغم
 اوزنی

9

اوزینی یو باتیب او فراتیب عمونی بهوده اولمکا
 زبسد و در دنیا لیقنی یغیب یغیب سیمای اچماکی
 برنج دوشمن لارنه قویوب اوزی منزل پسین
 بولغ با یان سیز جولغ کرب کیتاد و قلیغان
 اتکاشی ایسکالکان جواکاشی بهوده ج پایده
 بولدی جنانچه و سپوز لاریکم بیز بو کتاب یوزکا
 کاشور دوک قلعده هرماندا و دروازده قیر و اندا
 بیتیب دور لار انشاء الله کبر جموعظه بولغوشور
 ابو عمی انداغ ایتیب دور کیم بیز کاخ قیلد لار کیم
 فلان پسر آیدر جماعه فیه فیق فیق فیق کور لار
 چون بار دوک کور دوک جماعه فیه فیق فیق کور
 اما اولار نینگ ارا پیدار کیم سر د فیزی او قوب
 اولتور و با ایکان شول کشتی نینگ چرستی دینا
 بیجا نینگ کنا مینی اوتوک غرض انکه کتاب کا

بخشش تو در من که فقیر حقیر بود کتابی جمیع قلیدم
 آنچم بوطالم نینگ عجایبات غایبات تارسی کوروش
 و ایشتیب من یعنی بو اراده را عرض اولدیم بو
 عجایبات تارکیم آسمان ده ورعد و برق و آفتاب
 دورانی کورمان بیماک حاجت عمر دراز بیلیم
 پست برله بیب بولمیس و اول عجایب نینگ بولما
 شوم تو در جبراکه کوریه که بحق سبحانه و تعالی
 نینگ صنع و صفات نینگ بولیم شوم تو در
 بلکه کافر تو در احوال اگر کوریه روم نینگ
 یا اندایس نینگ یا قند بار نینگ یا ملتان نینگ
 عجایب لازدین حکایه و قلیبه دلیل قلیبه و کوراک
 کیم بارب کورور کالکای اول کوریه نینگ دیکان
 سوزنی راسته کالکای کوریه کالکای کوریه
 مسککتی نینگ عجایبات لاری معلوم بولمیس حاشا
 کور غایبات تار بعدان مسککتی ده بولور احوال
 سقرا اسکا

10
 بقدر اینک دین خربوق من قسم دیکان شهرنگ
 قاضی سید من پور دوم کیم قدیم ده شهر قوما
 قدم منی زجر دیرایکان لاریب نه زور دیدیم
 اول بیلمادی یاکن باقیب قالدی و دیدیم منی کینه
 مو نواغ ایشیکانیم یوقدور دیدی امانا درنج
 کتابلاریدا شهر و حور و ف دورینه پور و دیگر
 حضرت عیسی علیه السلام اولو کنی تیرکوز و بودور
 اول یردا او لکان کل لارنه بیلور مو بین دیا
 انی هم بیلمادی بینه هم پور دوم کیم خطه لار بار
 ایشیک کیم خطه خدایان دیر ایشیک لار انی بیلور
 مو بین دیا انی هم بیلمادی کتر سنه کتر ایشیک
 یتیم بیلور ایشیکه منی او تکاز کای اول شهرنگ
 عجاibatلار منی بیلمادی بولور بولور اول شهر
 لار کیم اطراف عالمداد و زانی بیلمادی نه نه عجب عجب

ایچکچو در حقا سبحانه و تعالی نینک قدرات کامله
 لاریدن هم بی خبر بولور اما تقدیر بر
 بیلور اما باینکلار و آگاه بولو کلار کیم بیز بو
 کتاب غم عجایب المخلوقات و غریب الموجودات
 اظرفوی دوق اون رکن بر جمع قیلدوقا بر
 رکن سنی نجه باب بر تقسیم قیلدوقا بر باب سنی نجه
 فصل بر جدا قیلدوقا سوزشی بر سنی نجه قیلدوقا
 رکن اول اجرام علویه نینک عجایبات غریبات
 لاری نینک بیاینده زور بشی باب زور اولقی
 باب عرضا کرسی لودج قلم تورن فرشته دمقر
 نینک روحانی لاری نینک صفات مکانلاری نینک
 بیانی زور اکلنجی باب یستی طبقه آسمان نینک
 اولو مخلوق نینک عمری نینک دلیل بر یاشی نینک
 بیاینده زور او جوجی باب آفتاب جهان تاب نینک
 دا اولوغ

۱۱
 و اولو غلو قی نینگ و کنگ لور کی نینگ پیری نینگ تاد
 شیر نینگ صوراتی نینگ رنگی نینگ بیانده زور
 نور توشی باب ای نینگ صفاتی نینگ تاد شیر نینگ
 شعاعی نینگ و صوراتی نینگ کمر سید توشنده
 ای کونانی کورنگ نینگ بیانده زور توشی
 باب زحل عطارد و مریخ شتری زهره نینگ
 زور ایکنجی رنگی نخی بشی باب برله ترتیب برله
 اولقی باب اوت نینگ رنگی نینگ صفت لاری
 زور ایکنجی باب آتش غلو یکم رعد و برق کوا
 منفصیه نینگ بیانده و قوس خنوج نینگ بیا
 نیده زور او جو توشی باب هوانینگ یعنی بیسپا
 و الارض نینگ و اجسام و اجرام نینگ الر سیده
 مشترک یکی نینگ بیانده زور نور توشی ماست
 شمال لار نینگ جنبی نینگ و غوغایسی نینگ و غیره

قبلیشی نینگ و مخالف یعنی نینگ بیابنده تودور
 بېشېخی باب بولون لار نینگ و کور کوراشی نینگ
 ننگی نینگ بیانی او جوجونجی رکن التی باب بیل
 ترتیب بریلدی بوزر کن دریا لار نینگ چشمه لار
 نینگ قودوخ لار نینگ نهر لار نینگ تاغلا نینگ
 تاش لار نینگ بیانی تودور اولقی باب دریا لار
 نینگ بیانی تودور مفردات بله ترتیب بریلدی
 الف دریایی اخضر دریایی انزالسی دریایی
 الماس دریایی اتل دریایی اوروسی دریایی اوج
 دریایی ابیض دریایی اسود ب دریایی
 ماکس دریایی بکر دریایی بلنج دریایی بلکان
 دریایی بطحی دریایی بابک ش دریایی زرم
 ش دریایی ثوابه دریایی شریار چشمه دریایی
 چچون دریایی خهردور دریایی جکل دریایی
 برجان

دریاها و ام

12

بحر جان دریایی جاچوم بحر ماء البیاط
 ماء البحار دریایی بحر طنج دریا بی خارزم
 دریایی خلاطه دریایی خابور دال دجله
 عین الدم دریایی روم دریایی رومیه ز
 دریایی زنج دریایی زریز و پس دریایی
 پرسی دریایی پسیچان دریایی پیوری
 دریایی سمرقند دریایی شیر دریایی شام
 عین الشدید ص دریایی صخل ص دریایی
 ضابشی طه دریایی طبریه دریایی طبرستان
 عین الرطبه دریایی عمان دریایی عدن
 عین الفمام ف دریایی فارس دریایی خوات
 دریایی قیم البواب دریایی قنم اسپ دریایی
 فریابی عین الفوس ق دریایی قندزم دریایی

دال

عین الشدید

ص

طه

قنم اسپ دریایی
 قندزم دریایی

دریای قیوم دریای قرمتال م دریای محیطه
 دریای منته دریای مقدس دریای مریض
 ن دریای نیل دریای نهر و آن که دریای
 هر کسند دریای هر مندی عین الیمین
 اینکشی باب حدود لارینگ و جشمه لارینگ
 بیانی ترور او جو سخی باب عالم نینگ تقسیم ده
 یر نینگ دایره لاری نینگ و ندر و ن نهر و ن
 قصه قباغان شهر لارینگ عالم نینگ شکل
 نینگ بیانی ترور تو سخی باب مانع لارینگ
 بیانی اول تاغلار بولار ترور لار بوجهم مفودان
 بیلر ترتیب بیلدی کوه اخضر کوه ابر کوه احمد
 کوه آسک کوه اردند کوه اشکان کوه املاس
 کوه اطواران کوه بصر کوه پارچاخ کوه ج پتون
 کوه

13
 کوه برطانیل کوه برق کوه توحید کوه توبت کوه کوه پ
 جودی کوه جلیل کوه مجاری کوه حرا کوه چو
 کوه جبل کوه جدید کوه دواخذ کوه دیون کوه
 پیمین کوه پنجار کوه سیلان کوه پنج کوه پایی
 کوه شوان کوه سه کوه خین کوه طور سینا کوه
 طما کوه طنبری کوه طبر و یانی کوه عقیق کوه نجم
 کوه قصور کوه قیق کوه قلاق کوه قاف کوه قارن
 کوه کبودان کوه کند کوه کلام کوه معظیم کوه حا
 رونا کوه ناری کوه نوشادر کوه هر کند کوه واق
 واق کوه قاری کوه بر اعانت پشنجی باب معادن
 و جواهر الاربعین الف الماس ارضی اسپهان
 ب بید بولور بادیرید خشا بچاره تفرغ تهای
 رحمت برغیرقان تاشی ریح زوب زکسان التون
 کاشی تورغاشوم کاشی زردمندستان التون کاشی

ایکنجی باب کینه لاریعن جبادت گاه لاریبانی ترور
 کینه روحیه کنه صهنونه کینه الملک کینه
 صه کینه القیامه کینه وینا کینه القونین کینه
 فارس او جویجی باب شهر لاری و اقلیم لاریبانی
 بو شهر لاری نه هم جردن معجم بیله ترتیب بیلدی
 باب الالف شهر ایلیا شهر انطاکیه شهر ارون شهر
 اصفهان شهر ارمینیه شهر اسپندر ربه شهر اندلس
 شهر امواز باب الباب شهر بستان شهر باسیدر
 شهر طلاس شهر روم شهر یابل شهر بغداد شهر
 بده شهر بلخ شهر بد بوستان شهر بولمیک شهر بروج
 شهر بست شهر بوستان شهر بلا یاقون شهر بلغار
 بد نشان باب الثانی تبت کرکستان تلاس تبست
 ترمیز تکریت شهر ترمذ شهر تاربول شهر تاشکانت شهر تاجیک
 تاشاور شهر تاجیک شهر حاجلی شهر صفاریان شهر

حیره شهر جابلوقا شهر جابلوقا شهر جابلوقا شهر
 حص شهر جیلوان شهر جیحون شهر خرابان شهر
 شهر خوانزوم شهر خوارستان شهر خزر شهر خرمین
 شهر خند شهر خواصی دال شهر داعقان شهر دمشق
 شهر دغقله شهر وردان دارالهدی شهر دغیاط دال
 زات الاطلاق شهر دوحیه شهر دوم شهر دری شهر
 رویان شهر راس العین شهر رمله ز زور شهر
 زرنج زبجار سا براندیز شهر سین زان
 سیستان شهر قند شهر قوشینه شهر سواد
 شمش شهر شام شهر شروان شهر شوش شهر شوش
 ص شهر سین شهر صفانیان صفا شهر صولا شهر صو
 صن خرواع ط شهر طایف شهر طلیط شهر طریحین
 شهر طاز شهر طالقان طبرستان شهر طبریز ع عراق
 شهر قتلان شهر عسکر شهر عمان ع شهر غور شهر غنی
 شهر غزنه

قبة الذهب دندان ساریر و سنج سندان پندول
 قرین شمشیر شمشیر شمشیر شمشیر
 ععدان فوجان و عدنی ق قلنس قور العویا
 قور القوار قور القور قور کبری قور الصوی
 قور المشدی المعین میدان سلیمان علیہ السلام
 قور نو شیروان قور نوبهار قور مهران و رسیان
 بشیخ باب الشجار لاریبانی زور الف ازج اب
 نوس الجدان ابروت اسن اطلاق با بقم پیش
 بلپان ت تین تقاج ح جوز جولان جوز حیا
 علی خذنگ دولب دار شعبان در دار در حوس
 درن لامان رسانی ز زیتون زقوم زور
 س ساوج سفجل سماق سنط شمشاد شجر
 الشراب صندل صوبر صوفی عود عنبر و عنبر
 عناب عصافر عقاربسی غبار فلفل فبق و صبار

زرع قرع قطران کیمش اکافور کبر کاره کاوی
 کاویان لوز لوبیا نخل نار جلی پلسا پندیه
 شکر الهنوطه شجر الوقواق وردی ببرد
 بشنبی رکن اوج باب زور اولقی باب جمع
 صورت لاریبانی زور اول صورت لاریبانی زور
 اندلس صورت قسطنطنیه صورت لندن صورت
 مغرب صورت ترکستان صورت عامریان صورت اول
 صورت بطل مظلله صورت اسکندریه صورت هند
 صورت جاریه بر سنزینک جاریه کایغلاب توغرا
 نیشک صورتی بر عمو و عمه قیلغان صورت برزخ
 شیر نیشک صورتی بر تو کو کدگی بطل نیشک صورت
 تنی قوی نیشک صورتی اکینجی باب کور لاریبانی
 لاریبانی زور جمیع انبیا علیهم السلام نیشک تو کدگی

حضرت آدم علیه السلام نینک قزلاری حضرت داود علیه السلام
 نینک قزلاری حضرت ابراهیم علیه السلام نینک قزلاری حضرت
 موسیٰ علیه السلام نینک قزلاری حضرت یعقوب علیه السلام نینک
 قزلاری حضرت یوسف علیه السلام نینک قزلاری حضرت
 دانیال علیه السلام نینک قزلاری اصحاب رقص نینک قزلاری
 مقعون نینک قزلاری اسکندر نینک قزلاری بنوری
 نینک قبری بالیقین نینک قبری سر نینک قبری بهمن
 نینک قبری مدور نینک قبری کبری نینک قبری روم داقی
 قبری خرموت داقی قبری شدار ابن عاد نینک
 قبری صفار داقی قبری او جو نینک باب کینج لاریانی
 مایدره بیمان علیه السلام کینج ملک روم کینج داود علیه السلام
 کینج روبر کینج ناعنه اسکندر کینج نهاوند کینج عار
 کینج اهور کینج خوارزم بهار کبری کینج جیشید نینک
 التینی رگنا تقوز باب ترور اولقی باب فرزند آدم
 عجایب لایزه

۱۷
 عجایب لاریده و خلقتی نیک خواصیده آدم و جبارک
 لاریشنگ ارا سینه قی شرافت لاریشنگ و تفاوت لاری
 نیک مختلف قوت لاریشنگ ارواح نیک تقوی لاری
 نیک و حیواس لاریشنگ توکل لاریشنگ اوستخوان لاریشنگ
 اوت نیک کندیک نیک بول غایت نیک بیانی زور
 ایکتی باب خاتون لاریشنگ عیب قصور و حیرتی نفاس
 جنگ جدول لاریشنگ بیانی او جو نیک باب بعد
 لاریشنگ قسم بولوبد و رلار بو آفاق عالم داری لاری
 پیدا بولوبد و رلار اول میم عرف معجزه بر پیدا بولوبد
 انجان لیق اول لیق آیل لیق بواج لیق بجا لیق
 بلهار لیق بر طاسن لیق بر طائل لیق تا وال لیق
 نبت لیک زکست لیق جرجانیه لیق جینا لیق چشور
 لوق حریم لیق خرگاه لیق خیزی لیق درهم لیک و

لوق روما و یه لوق زحمی لیک ذاهه لیک ذانگ لوق
 پور لوق سباندیب لوق شیغنان لوق صخلی لوق
 صینی لوق طاروشی لوق طرسوشی لوق عار لوق
 عوج لوق غور لوق و بانوس لوق قاموس لوق
 کوهه لیک لیک لوق ملجان لوق نثار لیک ناسک
 لوق ننگ لوق نیناس هندی هرکندی یادی جوج
 ماد جوج بشنجی باب ادھی لار ننگ بربر لیدن
 شرافت و درجه لاری ننگ شرف نبوت لاری
 حضرت آدم صلوة الرحمن ننگ فضیلت لاری
 حضرت محمد مصطفی صلی الله علیه و علی اله و آله
 اجمعین ننگ فضیلت لاری ننگ بیابنده زور
بشنجی باب کاهن لاری یعنی باقیم جی لار ننگ و حمد
 علی لار ننگ تجویسی زندق لاری ننگ یلفان دعوی
 نبوت یلفان لار ننگ یلفان دعوی ولایت قتلگاه
 لار ننگ

لار شنگ بیانی ترورالتنجی باب عجایب علم لار شنگ
 یعنی علم کیمیا علم حکمت علم طب و علم طبایع
 نه قسم قولغه کاتوروب دورلار بیتنجی باب او
 بقول شنگ عجایب لار بده و تعیر لار بیانده ترور
 بیتنجی باب و دنیا شنگ عیب لاری و قصور لاری
 شنگ و بیان یقن شنگ و فتنه لیک شنگ غدار لاری
 لیک بیانی ترور بیتنجی مکن ایکی باب ترور اولق
 باب دیو لار شنگ عفریت لار شنگ چن لار شنگ
 لار شنگ دیو ابلیس شنگ یاروت حاروت شنگ ا
 بلیس شنگ بولار شنگ رجیم بولاق شنگ سپر شنگ
 دیو خفاش شنگ شناس شنگ غول بیابان لار شنگ
 دیو لار شنگ آدم فرزند لاری نه بوق قلب اوز لار
 مکنان قیلغان یار لار شنگ بیار ترور ایکنجی باب نجشی
 خوشخوی و خوش صورت زیبا قد لیغ نهال قامت لیغ

آتی میکنید لیک زهره کوزلوک مهلال قاش یغی پری لار
 نیشکا بیانی ترور بویهم جودن معجم ریه تزیب
 بریلیدک اعیوس اهورون ابو قاسمون الصم
 ب پنجس بطل بید بلوری جوشی جزارنی
 چهارک خمام مضاف خفاش خندی دیگا
 و جاج و ماوندی دسم زردور رنگباری
 سندر سماپی سادی ستقا سگانی شکر طلی
 شامینی صیفو صمکا طلوطی طیسرو شارسا
 عنقا عقاب عصفور عاید انار عواقب غراب
 خاوران قماوند ققنس کایر العظام ککریه
 کیر کافور کسر نعام طیارنی حکا مکاده
 هند مندرک یاغسی بیکنر نی رکنی توتوق باب
 زردر اولقن باب قیل تیوه آط نجی خرقه
 و چکوشیکا بیاینده ترور ایگنچی باب سب

یعنی شیر و فلنگ یوز قار و شقو تو نکوز ایغ
 بیز بوزینه اریطه بولار نینگ بیاسیده ترور
 او جونیجی باب مشرقی بالیق لاری نینگ شمال
 بالیق لاری نینگ سوی سوی ننگ بار تصور
 جنسی جنس دکر اطم حر اطم حال زالقین
 نیلی محیطی طینا بیاسی ترور نورونیجی باب
 مور ملخ اورما جوک پشه ننگ اژدها و
 جانور لاری ننگ بیو جانور لاری ننگ بیاسی
 ترور بیلینگلار و آگاه بولونگلار و ای بوکتاب
 نی او قوعونیجی لاری بوکتاب ننگ جمله باب
 فصللاری سیکند یوز بیتمیش ترور تا آنکی بو
 کتاب نی او قوعونیلار آنگلای لاری عیت القان
 لاری بیخشی بیانلاری اندیشه قلیغای لاری

تمثیل بنائیکه بنا قیله فوجی نیک الدیده جبار
 یوقا تورو صورت نیک صورت کر نیک الدیر اجا
 ره بی یوقدور هر نه خوالا به قیلور انیکه خیا
 لی دین قاجیب قوتو لاماس بو عالحده یاج
 نیدیم یایدار ایما پدور همه نیک فشانه سیفه
 فنا یق تا حفا سین او غاندر لار کک حضرت
 حقا سبحانده و تقالی ملک الحی الذی لا یملک
 دور جمع خلاق نیک خالق اول دور آخر
 همه بی رقیان کیکان بولیه عمر سنایر رده
 هر کویده هر ندر جب ده درایش ده او تکان بولیه
 هر کستی خدانیک در کایف دور اندا باران
 علقا چیب یوقدور آخرت ایشینی بو عالحده
 قلیب پونکازیب اما به یولفه چوب منزل پسند

بولده

بولده پامان سپید جولهه چیران انتظار بولور
 پیشمان ندامت لار فایده بریاس ای فرزند ایما
 غای سپین کیم بود و نیایی غدا آرنا پایدار نکا ایغ
 قاتور بند اور ریاس دیما کیل شونداغ مهر دم
 علیه الپلام غم شیطان بند اور دی شونداغ
 شیطانغ دونیا بند اور دی ایغ قاتماری
 سبکانه قیلغای انداغ روشمن بوی نوک غم
 نیب دور انشکیدن سچوک ایسین بولا سین هم
 وقت همیشه سینگ بند نیک ره تور و بدور
 بین اینک بندیده یاتب سین دمادم سکا
 جیلوه لار له کور و نوب عشوه لاریله کونکلوک
 نی الیب غم و نکا اچیده تا بقان نقد لار نیک
 بر ساعت الیب قیلغان قیلماغان سکنی مهر قلبی بولور

تمثیل حکایت بر سر سده بار اردی بر او غلی و بر خاتون
 هم بار اردی اما اول کسب نیک بر یانی بار اردی
 کونلارده بر کون او غلی باغچه کرب سیرتینا شایب
 ریکایت بار اردی او یقو غلبه قلیب بر کله تو بیده
 کینه یاتیب قالدی قضا را بو باغ ایچره ریلان
 جایگاه قلیب اردی ریلان نینگ قارنی آجیب
 چقیب کلور اردی کوردیکم بر آدم یاتیب دور
 بو بیکیتم کازهر سینی سالدی اول او غول اولدی
 آخر او غول نینگ آتاسی باغچه کرب او غلینی
 بو چالده کوروب سیاخ و سقا سینی یولوب و یقا
 سینی پاره قلیب سلامت تاشینی باشینه اوروب
 رحمت ایلکی لاری سینی تیشلاب انداغ یغلا دیکم
 حدر سینی خدا پلدی آخر سر حساب بار دیکم ریلان

یلان جاقیب دور قویله کتمن ایلب یلان ایندیجه
 کلب تو شو ککایتی کر کیمارنی کتمن لر یقیتقای
 یلانن تاپیب اولتورکای یلان شول چین را
 شو کدن باش چقاردی ایتمه که ای وزیر ادم
 نیمه قیلا بین بو کیمه دیدیکم سنی اولتور ادر
 یلان سپوردیکه نیمه اوجون سنی اولتور این بو
 ادم ایتمی کم اولغوم سنی بین اولتور وچ بین
 سنی قصاب قیلا دورن یلان ایتمی که ای ایتمق
 سنی اولتور کاینک بیل اولغوم ک تیریلور جو
 بو کیمه دیدیکم اولغوم غو تیریلیماس و تیریلیمک
 اوجوم چقار یلان دیدیکم اولغوم ک کنا چیمه
 اولدی ایتمک یایدیسی یوقان سسکارا وی التون
 برای اینک کنا چیمه سنی اولتور بو کیمه التون اینک

آطینی ایشتی بیلان نیشک کنا میدین کچتی التون
 سنا ایب او ککا کلدن مو نیشک ارا پنی نجه کون
 اوشی انخرینه برکوش خاتونینی حقیب اولتورکا
 بو کیمسه خاتونینی اولوک کوروب بیلدیکه بیلان
 حقیب دور قویله کتمن ایب قهر قیب توشوکه
 ائدیو ییب ایدی بیلان سنی تا اولتورکای بیلان
 باش چقارب ایتمه کیم ای ارحق بیه قیلد پین
 بو کیمسه ایتمه کیم خاتونوم سنی اولتوروب پین
 ایمدی من پینی اولتورادور من بیلان ایتمه کیم
 اولتورکان بیلدیکه فایده سیم اولتورک
 دیدیکم اوجوم چقارب بیلان ایتمه کیم ای ارحق
 منی اولتورکان بیلدیکه خاتونونک تیر ییما س قو
 لونکدا اولونک بولپ خاتونینی تولا پیم یوق
 یوز ایکی یوزی یوز و بدو کیم بریلد کیم امان
 من پینکا

من پشکار بر زمره برای خراج مملکت دور قومی خاتون
 اولیچہ یا ش خاتون الفیل بوکر سے ہو پوز کار و غیرہ
 بولوب زمرہ کا الکی سیلان نیک کنایہ یعنی روستی
 سیلان توشو ککا کردی بوکر سے اویکا کادی
 شارو خرم بولدی بو جمال و احوال اوزیکا
 کاورینی بیلمادی یہ جمل دین کین بوکر سے
 باغ پیری سی قیلب یور و رادی سیلان بوکر سے
 جاقتی حاشی علی قیفی سی سیلان روبرو سیف
 کلب باشتی کوتاریب بو آدمیند اوست با قیلب
 دیدیکم ای ار حقیقیم بولدی ونگ بولیم مجالدور
 بوکر سے ایستی ای دوستی جان انور ککا جم
 بو کون شی سیال دینک دو ایسی بار بود و سیلان
 دیدیکم ای ای شقا تراویک الشون بیلہ زمرہ دینی دوا
 قیل غیل ایلکاری خیزند نیکتی جاقیم آن دین خا

تو فوگنی و آندین پسنی جقیب بو حال لایق قالین
 پشکایت بو طاری شول وقت من اولتور سانه
 بو حاله قالماس ازدیکه التون بیلیم زجره دو
 قیل غیل دیب بیلان غایب بولدی بو کشتی اولی
 اوزیکه اولدی التون مهم قالدی زجره مهم قالدی
 ایچ شیبیا آخر دمهده پایده مهم قیلارک ایشیغ
 ماتم قاتمدارک ادره درینو ایچ سورد قیلارک
 عرض کردونیا ایل دونیا نیک رشحه پسنی ایل مال
 بیلیم رشحه پسنی زن قوزنر بیلیم رشحه پسنی خوب
 خور بیلیم رشحه پسنی عندن محبت بیلیم رشحه کون زریف
 نه قیلدی مفرور لوقا بیلیم عمر اوشی انخر کون
 اجل کربان دین تو تقاندا ایچ قیب بیلیم
 قاتمدارک عمر زینر بیلیم ده کینه اوشی کشتی برکون
 و اچیتا و اندر امدار یکال پایده بیلیم ادره
 بر پیلیم

بدین پایه دور که اینک قدر قیمتی تری که بکاره
 معلوم بود ما را اول کانه معلوم بود و اولی که
 لاری بود لاری ما به هم بود ما حق سبحانه و تعالی
 پورا کنیم ای بندم منی پس که موندت مدتی در پیش
 موندت منی نه اینها غرضی قیلدیک نه حاصل
 آیدیک مسکنه کلتور دوگانه دیکای منی نه پیر
 او تکاز دیک آنه و آنه جواب ابتر سیتی ای فرزند
 آدم جمیع عبارات لاریش را حق سبحانه و تعالی
 و تعالی حق تا ثوماق ترور و انی بر یکبار یاد
 ترور و فصل کینه زوق شوق بیلد خدای با قلب
 فکر ز کینه قلیغان آیتش بیلقی به زوق عبارات
 دین بخشی را قدر آیدین گیسین شروع قلم
 بو کتابشک تفصیل ارکان لاریه باب اول

و شکر سی لوز قلم نینک بیانده اوردی این
 ایتمدی ایشتمک کراک اول بیان لاری حق سبحانه
 و تعالی عرش نی قرآن مجید و فرقان مجید بخند
 عرش عظیم دین یاقولین دور اول صفت کرسیت
 کلکو سوز شریه ترور از غینه معلوم بولیم
 همه موجودات علویات بغلیات همه مخلو
 قاتکه حق سبحانه و کاک راست دور همه سی عرش
 نینک آئیده بر نقطه دور ری کار ایتمده عرش
 تجسیدی دور اوز کاپی بر شخا بجه عبد الله ابن
 عباس رضی الله عنه انداخ روایت قیل دور لاکم
 حق سبحانه و تعالی اول نینک یاراشی بر دانه
 در یکانه اوردی نینک بیل دین کین بود و غنه
 نظر قیلدی حضرت حق سبحانه و تعالی نینک نظر

دین بو تاش ایکی پاره بولدی هر پاره بی ارب پی
 بولدی هر پاره بی عرش عظیم بولدی بو عرش
 سپو او سینه تور دی بی تنگ بیل قالدی آدین
 حضرت حق جل علاه تورت فرشته یاراشی بر آدم
 صورائیده بر شیر صورائیده بر غاچه صورائیده
 بر اوی صورائیده بولار حق سبحانه و تعالی
 بو یوردیکم عرش نی کوتار نیکلار دیب بولار تنگی
 بیل این هم دور قلیب تیزلار یق چوقار دیلار حق
 سبحانه و تعالی دین قوت تیلاب نه بی تنگی بیل
 دا پسینه لاریکا آلدیلار نه کونج قوت لاری قالمادی
 نه خدای تعالی دین قوت تیلاب کفوت لاریق الدی
 لار اوزلاریکا تنغا قیلدیلار کیم جمیع مخلوقات تنگ
 اولو عرش نی بیز کوتاریب دورمیز دیب حق سبحانه

بولار دین الیب سواد املق تورغوزدی عرش
 چوریدور تور جمیع ملائکه لارانی طوائفیلور
 لار لعله تعالی وتری الملائکه حاقین من
 حول العرش عرشه باقار لار جمیع موجوداتی
 انداکورار لار طبع لار نیک شکی نی کور و بصلوات
 ایبارور لار نغاصی لار نیک شکی نی کوریه لار شفقار
 ایور لار بوعرش نیک قایمه لاری باررور و قایمیک
 اوترا سپیدار کورسی قویو غلو قدر کویا پردر یانیک
 لبیده برکاسید اگر نیوریه لار کیم حق سبحانه و تعالی
 نیک عرش کرسیف حاجتی یوق نیما و چون یارشی
 حکمت نذور جواب ایفیل کیم جمیع موجودات نی
 حاجت او چون یارتمادی بلکه اوزنی آشکارا ظلم
 قاض قدرت عظمت لاری نی مخلوقات موجودات
 بیلدور جان او چون یارشی عرش نی صفت قلیب

بولاس

بوکات احق آن نیک معنی سپیدین اندکی شسته قلمی
 لوح قلم نیک بیاییده ترور آندین کسین جمع سجانه
 و تعالی بر قلمی پاراشی اوز نلو قمی اون ایکی نیک
 یل لبق کعب الاخبار انداغ روایت قیلور لاکریم
 جمع سجانه و تعالی امر قلمد یکم ای قلم بیکلده
 قلم پوتوی بر دی اون ایکی نیک یل ایته کر لا اله
 الا انا من لمر رض بقضائی و لمر شکر علی نعمائی
 و لمر صبر علی بلائی فلیخرج من ارضی فلیطلب
 سوا بی معنی سی اول بولور اون بیکند نیک عالم
 نیک پرودکاری من ترور من هر کس نیک قضا من
 رضا بولم بل ایبار کائیم کابر قیلما په نعمت بر کائیم
 شکر قیلما په جیعقون نیک عالمیدین خدای دیکر
 استا پیون که اندین اولار نبار ب بولار نسی تیلان
 من بیزاردور من انداغ بنده دین اگر سپور سه لاکریم بولور

قلم او نایبیک سبیل را بپوشاکی ده سپب نه ارزی
 بو تو کان بیله ثواب آنکا یوق ارزی نه ایشی غم مو شخ
 در دراز بو تودی جواب ایغیل کیم بو تو ماکی خدا
 بشک امری شی تو توب رحا کلتور ماکی ارزی در دراز
 بیماکی اول کیم هر کیم سه کیم کوند وزده بکیم تو توب بشک
 نفس آخور نفس کینه خدا بشک یا ریغه مشغول بولت
 زکر آیتیه شول ثواب شی تا یار اگر سبور سه لاکیم نیان
 و حق غم جایز ایماکن تور لودج شی نه ایشقه یار شی
 همه شی کوروب بیل بقروب جواب ایغیل کیم خلوقا
 بشک احوالی شی بیماکی او چون یار شی قوله تقا
 می لودج محفوظ لودج شی هر اسپر افیل غم تا بشوری
 اول انداغ خط بیتی کیم اول دو نیادین آخر دینیا
 غنچه آبماندین شخ قطره سیغفور ریوزیکا تو شار اول
 حیا بقیلب بیتی کاندین بر قطره کیم زیاد یا غمی اس جمیع
 درخت لار ایتدایس عالم دین استهایس عالم غنچه شخ برک
 جقارور

چقارور اینکدن بررک کیم زیاد بولماس قانجه زیجان تبریلور
 قانجه توکسی بار دور قانجه عمر کورار قانجه رزق یر قانجه
 نفس آنغزیدن چقار بوعجه دین بری کیم زیاد بولماس
 حدیث دا انداخ ایستب دور لار کیم حوق تعالی جلاله
 نی ویمان قیلدیکیم آدم غه سجده قیلنیکلار دین اول
 کشی کیم سجده قیلدی هتتر ایل قیلاریدی حوق سبحانه
 و تعالی لوج نی اینکدن شان سیداقویدی دمام
 انکا نظاره قیلغای عرش نیک او سینه آنکا تکان
 نفسین قیلدی آنغزیده صورتی قویوب تورار کوز
 یوجوب اتجقوشه غافل بولماس صورتی تارتقودیک
 بولوب تورار انی حاجب صور دریلار تنادی الامت
 دیرلار نیر که قیامت کونن کشی کا اولوک لار نی چر
 لار انی عبدالحالیق اتم دیرلار ابوالمناجیح ک
 حضرت هتتر ایل علیه السلام نی انداخ کلتور دور

همیشه دور کنیم انی اول الانبیا دیرلار روح القدس
 دیر جمع پیغامبرلارغ حقیق سبحانک و تعالیٰ شیک اورد
 فو انی شی دعا و درودی شی سلام پیامی شی تیکو کورد
 اولار دوزلار هر اولو کاکا اولار نیک بیدی تیکو کورد
 اولار نیک جایگاهن سیدرت المنتهی ترور لقولده کاکا
 ولقدر آی نزلده آخری عند سدرت المنتهی
 یول سدرت المنتهی دیکان بر درختی عظیمی دور نیک
 بوزک لوقی شی حقیق تعالیٰ دین او زکامچ ذاتی پیامان
 حضرت پیغامبر صلی الله علیه و سلم انداغ ایدیلاریم
 هر برکی بود و نیاجو ریش یا پیب نورار موشه اولو
 بهشت لارده ایچ قوی و کوشکی یوقدوریم انینگ
 روشن لیک توشمکای و بیایه قیامعا حضرت یوسف
 پیغامبر علیه السلام شی اغالاری قودوق غه تا شلاغاندا
 حقیق سبحانک و تعالیٰ امر قیلدیک ای جو ایلک توتغیل
 یوسف جا مغه توشما پون دین حضرت جو ایلک علیه السلام
 سیدرت

پسیدت المنة ای دین کلدیلار تنخی قدوق غم اوترا
 بو عاب ایدی رتیه لار تو تعوب الدیلار انا ارایسی اوترا
 یوزینک ییل لیقا ایدی بحق سبحانده و تقالی اولار
 چمنده کلام تجید و فرقان تجید ده خبر ییب دورکم
 ذی قووة عند العرش مکین قناتلاری بری توغ
 دادور بری مشرقدا صفت هت میکانیل علیه السلام
 بو تدر انداغ و زینت دور لار کم حقوب و مبارک او
 لارنه قایم الارزاق دیرلار جمیع بنده لارینک ارق
 سنی اولار تقسیم قیلورلار و زان القیست هم دیرلار
 جمیع دیرلارنه بیغفورلارنه و ز قیلورلار عبد ال
 زاق هم دیرلار صفت آتسز راسیل علیه السلام
 فیشتنه دور لار کم عظیم مللک الملوته دیرلار ق
 بعض الارواح دیرلار یادم القصور جامع القبور
 دیرلار بحق سبحانده و تقالی نینک اهر و نماش بر جمیع
 جانلارنه قبض قیلورلار قصور ایوان لارنه باغ اراغ

لار حورلی چرم لاری بی بنیاد قلیب کورستانلاری آباد
 قیلور لاری بوج کورسه که رحیم قلیما سن لاری بوج طفلی غم
 آنا آنا پسین بخشیشی قلیما سلا ر هر کانا بار سلا ر
 تاجان آلمای یا نهایس لار حکایت ده انداخ کتابه
 رو بدور لاری کیم هر کون حضرت سلیمان پیغام علیه السلام
 قاشلا ریظه کله ر ایدیلار تا آتش و قتی غنچه تورار
 ایدیلار بر کون کلیم حضرت سلیمان علیه السلام نینگ
 برکشی لاری بار ایدی عجایب رحمت لاری هم بار ایدی
 اول کورسه کابا قتی لار کوزیک کور دندیلار اول
 کورسه نینگ بد اینکا لر زور کور پید ابولد کیم مونداتو
 رار غنچه تاب طاقتی قالماد کیم ایشی کرای سلیمان
 ننگا بر کورسه قرالادیکه ایمان قورق قورق مونداتو
 تور مایدور من شماله بوری و غیل کیم میند پستانغ
 التیب قویسون حضرت سلیمان شماله بوری و دیلار
 شمال میند پستانغ ایب بار ب بر رشت تو پسته قویده
 حکما الحوق

ملك الموت شول يردہ جہان شی بنی الدیلار تا کلا پی
 حضرت پلیمان علیہ السلام بیور دیلار ای دو سووم غز
 رائیل تو نا کون پینین کیشیم شی قورقو تو نا ایگان
 پینین مندین درختوارست قیلدی شمالدین مندرستان
 غم ایبار دیم دیدیلار ملک الموت ای دیلار کیم تو نا
 کون مندرستاندا فلان درخت تو بیدره قبض روخ
 قیلدی دیدیلار حضرت پلیمان عجایب تو قالدیلا
 ملک الموت ای دیلار کیم حقی تعالی انکا امر قیلدی کیم
 فلان کبر سه ننگ جہان شی مندرستاندا افلا شی
 درخت تو بیدره الفیل دیب من دیدیم کیم ای نابار
 خدایا بوکشی فارس را فارس نیرده مندرستان
 نیرده من پنچوک قیلای دیدیم خدای تعالی ای
 ای غزرائیل سین منم بیما کید من طرفت العین ده
 پنکا الیب برای دیدی من انکا اوروز منی کورکایتم
 اولایستم دینی قورقوب پنکا عرض قیلدی کاسیدان

شمال دین شول بر کاکتور و ب بر دینکیند من اندا
 جایشنی قبضه قیلیم دیدیلار قل یوقیتم لایه
 مقصود بو چکایدین اولدور کیم حق سبحانله و
 انداغ قوتلا عظیم ریب دور کیم ایسمان خلقی و
 یخلق و مغرب خلقی و شریف خلقی هم سی اینک
 الدیدار طبق انجیده حوالا لایه هم پیشنی کورادور
 خواه لایه جان برادور آلا دور خیزده انداغ
 کتور و بدور لاکم ملک الموت نینگ الدیدار
 بر درخت عالی دور هر برکی که بر جاندار نینگ آتی
 پیشکلیک دور آیل لازیم شول لو چی که بارید
 اول تورار درخت دین برک توشار بولور داتی
 اطاقه مقابله قیلم لو حدنی آتینی بو زار لار فر
 یشته ایباردور لاکاب بوکشی نینگ جایشنی
 قبضه قیلور شوعیم کفایت دور ملائکه و
 چاشنی لار صفتی شی بیان قیلور بولور نینگ عبد

نبی حقا سبحانه و تعالی دین او زکا هیچ فرات بیایم
 قال الله تعالی و ما یعلم جنود ربک الا هو انما
 بیماک کراک کیم جمیع حلائک بر تنس دور لار اعاولا
 نینگ هر قبیسی غم بر جایگاه تعیین دور اندین او زکا
 یرده قرار قیاماسن لار هر قایسی برایش غم شکل و
 اندین او زکا ایشان قیامایلار بولار نینگ بعضی
 لاری رحیم کننده در شیطان دور لار بعضی لاری
 عذاب غم شکل دور لار بعضی لاری رحمت غم شکل
 دور لار مقام جبرائیل سدره المنتهی دور
 مقام ایزد فیل عرش او سینه تور جبرائیل
 ایزد فیل نبی بیند بولد و زنی کور کاندیک کور
 حضرت پیغمبر صلی الله علیه و سلم انداغ اییزد لار کم
 برادریم جبرائیل بشکه الدیسمدا اولتور و اردی
 جهز سی تغایر بولو بکتی پور دوم یاد و بیتم
 جبرائیل بیکانه حال بولدی دیب برادریم جبرائیلیم

مهتر ایلی او برین بری توشتی شو کافر قوم دیر
 لار بیز حدیث دا انداغ کلتور و بدور لار کیم حضرت
 مهتر ایلی عرش مجید نیک استیده تور و بدور لار
 باشلا یغم پرتاج قویون بدور لار نیک کنکره بی بار
 در کنکره سپیده برنار که برنار سپیده برنار
 اول فرشته نیک اولو غلوقی نی حق سبحانه و تعالی
 اوزی بیلور یار می تسی او تدین یار می تسی قار
 دین اوت قاری که از قبیلما بدور قار لو تسی او
 چورما بدور فردوس دیکان قینلار دور کیم یاریم
 بدن لاری قینزیل کلدین بیل لاری تعالی اوق کلم
 دین بولغای بو قینلاری خدای تعالی بیفاج لار
 و جمع گزار لار اتکان ترور بو قینلار خاتمه شولا
 دور عرش نیک استید بولغای حضرت بیفاج صلی
 الله علیه و آله انداغ ایدیلار کیم ازا یالتم الله شینا
 استلمو الفردوس یعنی ای احرمت لار کیم اگر حق سبحانه
 و تعالی

و تعالی دین بهشت است ایند قیلبا کیندلار تیلایا کیندلار
 و دوسنی خوالایا شوشنی تیلایا کاسیندلار احوالماک
 کراک کیم ایکی قطب ترور بری قطب جنوبی نیز بری قطب
 شمالی بولار ملائکه روحانی نینگ جایی ترور حکما
 بولار نینگ خاصیت لاری نئی انداخ یقینین قیلبا کیم
 بر جانیور کیم ماده دور بوغاز دور قطب جنوبی نئی
 کورسه بو بیدار قینی منی العیال تا شلار اگر سهیل کیم نینگ
 همک خید در ایشک کر دیده بو زورانی کورسه منی العیال
 اولار اما قطب شمالی نینگ کر دیده یستی بولدور بو زور
 لارانی قطب الاصفدر لار هر اغریقا انکار دور بو زور
 اغریقینی یستی کون کون اولتورغان دین کیین شونغا
 کوریا تیب و من قیلبا اول بولدور و زحق سبحانده و تعالی
 دین در خواست قیلب شفا تیلایا برکای بو بکشنه دین
 بو نکفی یک ننه نجه سالم الاعضا بولغای هر قیلم ضعف
 بولسه بالکلیه ادا بولغا اگر کیم هریرقان بولسه اونک

قولی می جگر یکا قدیوب بیول قولینی قطب شمالی غم اوزار
 آیتیه که ای نور خدا بو جکریم کا شفا تیلایدور من
 دیسه بو آزینه دین بیونکفی جمعه غیجه بویرقان صغیفی
 ادا بولکفا امثال شیرد بوزو بیرو قنیلر چیمون
 یارالیغ بولسه یا یوقیسی آغریقی بولسه قطب شمالی غم
 باقار عرض قلیغور آیلغور چون ماده شیر چیمون کور
 اوج کون بیله کون بولور بوج بیله سیکها آتدین کین
 قطب شمالی غم عرض قلیغور اول بلادین خلاصتیار
 اما بو قطب شمالی خاصه آغریق لایحه دو اوج لایحه
 دور احابیلماک کزاک کیم ملائکه فلا پ فینک مند
 نسیده باقی زور لار حکما اولارنی اروج دیر لار
 و هم باقی دیر لار تیریک لاری ذاتی دور دور
 اما اهلای اسلام ایتور لار کیم تیریک لیک ملائکه لایحه
 هم عارضی زور اولوم و فنا اولایحه کیم زور لار
 ایشیب دور لار کیم ایکی قطب نیک خیزدایتده کیم نور
 روحانی

روحانی دور و دوری بود که رنگ ده دوری با دور
 آدمی لایحه و رایتند دور قوللاری شیرینک قوللایفه
 منکدر بای شنگ بودانی بالیقظه منکدر ایکی قو
 یروغنی بار ترور همیشه قطب شنگ کریده یورور و
 کیمیه بو صورتنی قورغان شوم بیلد قیلد ایله اول
 کینک لاقوه و فالج بولیه انکا کور سپاتیه اول ضعف
 دینی خلاص بولغا اما حکما ایست دور حلاکله اول
 دبدور انی مسلم تو تادور اما باقی دور لاریه
 مسلم تو تایدور حمید حذیب اسلام داخلانکه هم نشا
 بولور لاری باقی الله تعالی ترور انکا باقی روا
 ایکی دور ایستکدن اوز کا کا باقی بولغا قوروا ایست
 دور بیز بولاید ایستکدن حذیبانی معلوم قیلدوق
 ایستکی حقیق باطلینی اوزونک فوق قیلغای سینی تانوق
 غای سینی بیز ویشیه اظه صورایتده دور باش ایکی
 دور ایکی قناتی بار دور قور و غنی بیلانغه منکدر زو کیم
 بو صورتنی نقش قیلدیر کی دیوار قیلغان کس کار و

بر قبلیه مویشیه کلکای اگر ما خویا بولیه نایل بولعه
 اگر عایشه بولیه بوی نیفه باغلاسه حالیه کلکای اما
 ملائکه بریدین شریف را قدر بعضی پی بعضی
 لطیف را قدر شریف را قتی اگر لطف را قتی بکلیه تا
 پیشی سه انی روحانیه اروحانیه دیر لارا اما قطعه
 جنوبی نینگ جنده خائیده بر فرشته بار دور به صورتی
 آدم باشی چونکه یوزی کنک بولغای سنی فیله نینگ
 سنی غده او خشاغای ابکی قناتی بولغای دایم او خوب
 یوزکای بر کیز بر جان آرام الماعای اگر کیم به بالحق
 دین صورت قبلیه محمد اند افوشور سه بخش رنگ
 لار سله نقطه لار حکیه لار به صورت سنی و قتی که کیم
 در جانده بولیه یوزمانیه یا هم پی اعق بولیه برید
 مرد کلان بوزرت سنی اب که به قور و عیبه جف خطب
 جنوبی نینگ برابریده تونقای در حال کیم او نکلانقا
 روان بولغای اما روحانی لارده بر فرشته بار دور
 اول هم شکلی آدم که منکزر قوللاری ابلیک لاری اوزون

اوزون

او زون بولغای ایکی قناتلاری بولغای سینه بسی بوج
 ادم غه او خشاغای آندین تو بانی حریغ اسی غه او
 خشاغای ایغلاری مهم حریغ اسی ننگ ایغلاری غه
 او خشاغی دور پر کپسه بوجت غه پالیم غه قیلد
 بیله بوجت باد پیموم دین ایچین بولغای اگر غه
 بولپه اول اغریقدن خلاصی بولغای اییب دور
 لار کیم منذر الله تعالی جل جلاله ترور مهم مخلوقا
 ت موجودان اینک حکم فرماینده دور لار خاص
 آدیند اغه قیماق غه چیکت لار برب دور خاص
 و اشکال لارده عظیم اش لار بار دور جناب ایدی
 بر صورت عظیم شا کوریه کونکلی کا بروهم ترس
 پیدا بولادور اینا بی شکل لار بیله ایسم لار بیله
 آریا دور لار بیست بولادور انداغ کلتور بولادور
 لار کیم کوه قافدا اوشتیم بار دور کیم نور و دور ای
 بوز ننگ با شغ او خشاغی بویسی حریغ اسی ننگ

بوی نینقا او خشار قناتلاری کجیک کجیک کینه بولور
 بو تلاری آدم فوتلاری او خشار هر کیمیه بولور
 پالچه بیله قیلما کیمه شیره بوری بولماس
 بوقیم شیره لار زیا نیت کورور بولیه بولور
 ایکیزیک خجقارب قویسه لار همه بوجانوار
 قاجقایلار حتما کیمیک لار مهم اولکای قجان او
 لما یسه هم اولرده نورجانایلار دریایی مغیره
 بوز شیشه باردور قطب جنوبی نینگ باریده تور
 نینگ باشی ترونجی او خشار بوی شیره حتما
 او خشار تور کوز لوک دور برری کیمیک او سینه
 ایکی باشی باردور ایکی قولی و سینه سی آدم کا او
 خشار اندین تو باشی حیوانقه او خشار اما یور
 مویدور هر کیمیه بولور شیره قیلما او زکایله تو
 سیه او بوقیم قاجقان کیشی باشیدا قویوب یاشیاد
 بو قلاغای باشیدن اول صورتی اعلایه حتما او قویوب
 اچلما

اما بندگان را که در دنیا با نیت تقرب باین پیمودگان لاری
 باد و حالش فکری لاری بیان فلالی اول ایشان را در اول
 که اول سنت و جماعت استیب دور لاری نیتیک لاری
 قیسونلار آنچه که موافق اول سنت جماعت بولیم
 هرگز در عین اول حقا سبحانک و تعالی انداخ استیب و کیم
 یعنی آسمان منی اوزانکینز لاری ده چاک تو غوز و بدو من
 و بر لاری حکمت بیل استیب دو معنی انداخ استیب دور
 لاری کیم حقا سبحانک و تعالی استیبانلار بیوشیک پنجا
 بر دین یارانتی بر لاری بیوشیکیند من یارانتی تمام
 لاری بیوشیکیند من یارانتی حکما انداخ استیب دور
 کیم استیبانلار اگر بیوشیکیند من یارانتی تو بن قویولور
 اردی نیتیکیند من یارانتی بیوشیکیند من یارانتی تو
 نیتیکیند من یارانتی تو بن قویولور بکتار اردی اوند
 بین یوشیکیند من یارانتی بیوشیکیند من یارانتی تو
 حقا سبحانک و تعالی اوزی بیوشیکیند من یارانتی تو بن قویولور

بار آتیب دور نه دین ایمن اعا جمیع ایمان لایزال
 کیچیک راقی فلک قدر ترور ایکنجه سی فلک عطارد
 ترور او جو سی فلک زهره ترور نور تو سی
 فلک شمس ترور شنبه سی فلک حریح ترور شنبه سی
 فلک مشتری ترور یکنجه سی فلک زحل ترور
 بولار دین او ستون بر بوش ترور جمیع بولور
 اینکدا ثوابت دور لار اولار کیه فلک پرست دور
 لار اینی بر یمن دیر لار اولار کیه فلک اطلس دیر لار
 ایتر لار کیم جمیع آسماندا فلک اطلس اولوغراق
 دیر لار ایستاب اول ایماندا ترور کویا کیم بر دایره نیک
 اجدار نقطه دیک نور اریب دور لار اما انداخ
 ایستاب دور لار کیم یچ کیم کوزی بیله کورکان ایساک
 کونکلیده کیمان بیله ایستاب دور لار امثال ایجا
 عتی پسته مصلحت قیلدیلار کیم یارب فیلینی کوردا
 لیم اریب بار دیلار بری باشیدا اولتوردی بائینی
 کوردی

کوردی با شینی بیلدی آنزینا اوزکا اعضا پسین خبری
 یوق ایتا دور که من فیلی کوردوم سیمو دغا اوخشا
 بنرسه ایکان دیدور بری قولا قیدرا اولتوردی قولا
 قنی کوردی قولا قینی بیلدی اوزکا اعضا پسین
 خبری یوق ایتا دور که فیلی من کوردوم بیغره غه او
 خشا دیدور دیدور بری خبری خطلو میف قوندری شوخ
 کس جیاب باردی شوخ کوردی شوخ بیلدی اوزکا
 اعضا پسین خبری یوق ایتا دور که فیلی کوردوم
 فیلی تون بشک بشکی غه اوخشا بنرسه ایکان دیدور
 بر قیسی پشه بر اعضا پسین کوردی شوخ اوزی
 کورکان شی حکم توشی مهمه پی بریکاقا خوشتی مرتقا
 پی اوز کورکانینی ایتا دور که اول صوراسیک من
 کوردوم شول راستا دیدور ایجوری کشکیم مهمه تی
 کوردوبدور اول ایتا دور که راستا مهمه شنگا پتو کزی
 راستا بر قیسی که بر اعضا پسین کوردوب پسین اول فیلی

اوزکا ایچاس بلکم بر اعضا پی زور ویدور انکا ایشا
 خدای تعالی ننگ قدرت بیله قلیقان مصنوعا سی
 کوب تروری آسمان شی انکیز نورادور خدا
 بولیمه شونداق کنکو و انکیز حفاق نورار میری
 دیب انکا پرستیش قیلا دور ری آختابینی چه دین
 روشن نورادور خدا بولیمه شونداق روشن بولور
 میدی دیب انکا باش اورادور ری اوت نی جمع
 نیر لاریف خدا بولیمه کوبیدور حاقس ایدی دیب
 انکا بنده لیک قیلا دور اعا امل ایللام ایتادور لکم
 بر قیسی کور نیر کانا بینه دور حقیق سچانله و کانا
 ننگ کمترین کیمینه بنده پی زور جمع عالم ننگ معبود
 بر حقا و یاد شاهی مطلق اول تروری اوزکا یا ایشا
 اوزکا که یارا شعور اوز که که بنده لیک بار ایشور
 اینیب دور لار کم اون سکیند ننگ عالم ننگ بر ننگ عالم
 آسمان تروری اینیب دور لار کم عالم ننگ علمی بی تو
 زور

توراتی بی حضرت محمد مصطفی صلی الله علیه و سلم
 ایلکاری اوتکان توراتنیک دین بری برقرن تمام
 بولور عثمی تمام بولور دین دورلاری عثمی
 لار بیلنگلار کیم حوق سبحانده و تعالی هر شیء سوره و هر
 سوره که یارایب دور انکا عثمی بی تعیین قیلخان
 عثمی تمام بولغا بدین کین بو عالم دین اوتوبان
 چنانچه حضرت نوح پیغام علیه السلام نینگ لاری
 چیک بیل ایدی حضرت لقمان نینگ لاری بیستی
 نینگ عثمی که ایدی هر کس نینگ عثمی بش بوز بیل
 بولور چشند نینگ عثمی بیستی بوز بیل ایدی لافون
 نینگ عثمی هم بیستی بوز بیل ایدی چنچاک نینگ عثمی
 نینگ بیل ایدی حوق سبحانده و تعالی همه نینگ عثمی
 بر کس مکنک یارایتمادی تفاوت بیل عثمی انا اخی
 عثمی توکاری بو عالمده توراتلای اوتوبان کیم
 سبحانده بار البت بو عالم انکا باقی ایماس دور اخی

قاتلین بیوفادور قولین کلبه بیوفایه کونکل براسه
 بخش ترور وفادارین ایندین انکا کونکل بره بر وقت
 ده خواه لایه سیغ قاتور اعا وفادار حق سبحانه
 و تعالی اوزی ترور قاتلینک اجیم آشی یالینک تا
 لپانک ایگین بیوسا سکنک بیو همه بی بیولادور
 بیج منور منشی یوقا حق سبحانه و تعالی انداغ
 ایتب دور کیم آن ریکم الله الذی خلق السموات
 و الارض فی سته ایام یعنی حق سبحانه و تعالی
 بیاون اسکیندینک عالمی الی کونده یاراش تورت
 کونده آسمان عالمی نی آی کون بیولدور لارشی آج
 که هر سیم سده کیم عالم علویه دورانی یاراشی ایکی
 کونده ریوزینی و ریوزیدکی مخلوقات لارشی
 یاراشی حق سبحانه و تعالی انداغ کام بی زبان
 ایتب دور کیم باقی پاینده من ترور منی بر شیش قلم
 منکا یاراشور مندی اوزر که هر سیم سده که باز دور بر همه فنا دور
 بیادور

پرستش عذرا را مکن با رشمس اشمال ایستب دور لاکرم
 پشته نینک عموی اوج کوند و پورکان نینک عموی بشن کوند
 جبین نینک عموی ورق کوند و ز ایشک نینک عموی ورق
 بیل دور غا جیر نینک عموی بیسی یوز بیلدور بیوه نینک
 عموی الیک بیل دور قونک قارعه نینک عموی عیله بیل
 دور بیلد نینک عموی بکره بیلدور نور کورت نینک عموی
 نیک بیل دور قنار قونک نینک عموی النی یوز بیلدور
 شوخه بیترای فرزند آدم عده بوعلما غای پسین لار ورق
 بیسی فیمه بیسی پسینک دیک بتریک لیک قیلادور آخر شرت
 اجل ایچای علاجی یوق اولمای جاره بیسی یوق بوعلما
 فاشی دور بیسی کوجوروب آندین اوزی مهم کچار اسغ
 قاتمس انداغ اسغ قاتما بیسی تا شلاب اسغ قاتما
 کوز لاکای سین نور نوحی باب ای کون نینک بیانی حق
 سبحانک و تعالی انداغ خبر ریب در کیم و الت شمس بحری
 لیسقر لها ذالک تعذیر العزیز العظیم یعنی نیت قل

خدای تعالی بنده لاریفه انداخ کیم روان قلیلم آفتابین
 آسمانلار یوزنده تا انکه جهان روشن بولغا و خام
 میوه لاریشقای و گیاه لاریشک تا پیده او نکا یلار
 دریا لاریشک بخاری سی یوقاری تارتقای صواب بولغا
 سمفورلار انین یاغقای آق برلار کور کار کای عالم یار
 بولغا انیک ایستغ یعنی دین کانیاتلار پهنده عالما ک
 آفتاب اولتوریم همه جهان و انک فلولوق بولغا همه جا
 نورلار تشوکا کور کایلار آفتاب ذریجه ک ظلمانیدین پس
 حصار و در وقت نمی بچید برلار جمیع جانورلار پاریشقا
 قیلغان دعا لار استجاب بولغای و جمیع حیوانات تشو
 کدین او اسیدین اویدین جمعی لار همه ساکن لار
 حرکت قیلغای جمیع شیوات آراسته بولغای لاریشک
 فوکی ساریق قوشن ایاغ پیدیم کور بولغا اوزکا
 حیوانات جاندارلار غر روشن لیک بولغا همه نیک
 کوزی نیک روشن لیک نیک باغشی آفتاب جهانن
 دورا کور آفتاب باقیه تا شی آفتاب شعاعی کور
 قیلور

قیلور پر جیوه کر آفتاب بیس اس پنج بولور بلکه ز بولور
 خاصه انجیر و قطره انداخ کلتور و بدور لار کم ایکی
 تاغ بار بر توایی تاغدا بر بورت قویود دور لار آفتاب
 چقیبه کولار آفتاب اولتور بیه یغلار لار انداخ آفتاب
 دور لار ای کون نیشک و جمیع بولور لار نیشک اوکن
 یوزی اوستوند و ربو کور و نکان همه آرقا بی
 یوزی اوکن یوزیدار و ربو کور و نکان آرزغ اول
 نور نیشک شفای ترور امثالی یوزی کلدور آرقا
 بی تیکاند و راول سبب دین جمعه کور لاری یوقا
 ری توشار حال امثالی نلار باشید کوریکان طرخ
 نیشک تانیم روشنی تو شکی شو مدین قیاس قیاس
 کراک چقا سچاند و تعالی کلام کجید ده خبریب
 دور کم قولک تعالی جعل الشمس ضیاء و النقیب
 نوراً داغی برات بو ترور کم و الیماء ذات البروج را
 برات بو ترور کم فلا انیم بموافق النجوم دین حق
 سچاند و تعالی کلام کجید و قران کجید ده خبریب دور

بار خورده تا بنیاد کراک اوز کاپود اوز لور و زلازل
 عدوی منک بکرم ایکی بولور و زور لار بولور و زلازل
 اوریندی بوزیم قرق تقوز منک التیش المه رازور
 ازل بقیدانه مقدار ریتاشی اصبوق تور ارا بیمان نینک
 کنگر لوکی نه وسیع بقی فی موندین بیلما کراک اکتبا
 رکه الله احسن الخالقین بیلما کراک کیم حق سجانه
 ونفالی جمیع مخلوقاتنی یاراتب دور بو مخلوقات نینک
 ازاسیده آفتاب نه جهانتاب قلیب دور انکار کان حقا
 لار و ناما بیلر لار نه اوز که مخلوقات بر کانی یوق
 انداخ کلتور و دور لار کیم مغرب زمین ده بر جانور
 لار بار دور آفتاب توغدی اول هم توغار بلا بستی
 آفتاب چقاریب قویار بر کونده چونک بولور آفتاب
 اولتور دی انا بی اولار بالایی بوغاز بولور اورتا
 بی آفتاب توغدی بو هم توغار نه شوینه شوق
 عمری ایکی کوند و زور کیم زور شوق و حکران جودوی
 دایر اولوغ جانور لار بار دور و ریادین چقار آفتاب
 بیلر اول

تورتون توفز بیلما
 التیمی اتم بر

منی کورار میباشند بولور آفتاب اولتوردی اولاز کیمچی
 لار شکر او یونسی اولدور آفتاب چققی یینه تیریلور افنا
 برینا هر کیمز تویماسن پرا ندیب پیرجه اسپیره ییلانلار
 باردور کاروان اول برکایتیه همه اولاغلا زینگی تیریلور
 توغنگر اغولار باغلار لار ییلانلار قنچار وینه اولدور
 درخت لار باردور کیم ییلانلار هر کیمز اول درخت غه
 یغین بارماسن لار آفتاب چقیق شاغلاری همه یایلیب
 یا بقایلار خلق لار همه شاغلاری یایلیب بولور کایلار
 یینه آفتاب اولتوردی اول شاغلار تو بقای یینه درخت
 بولور حکایت اسکندر رومی دین بوردی لار
 کیم سین دونیانی بیجه به عدد دیر قلیب سین زینگی
 عجبایم راق کوردونکن ایتی که مغز مشرقانی قلم
 اچار عجبایم درخت لار کوردوم برسیاننده آفتاب چقیق
 نوشانی همه شاغلاری یینه درده بولور قالور توشدن
 کینار کانه کوب کنگای آفتاب چقاند اینه تفرق بولور ارا
 سیدین تیریلیب چقایلار اچایدی ایبار دینا هم حوصس بو
 راق

یراق ترور هندستان مملکتده بردخت بار دورانی کس
 در لاری میوه پسی او زوم دنگ بولد کون جقار طرا
 نید کی میوه لاری دارو نافع ترور کون اولتورور
 طلا نید اقی میوه لاری زور ترور غور مملکتی ده
 با باغ بار دور کیم بولید اول تا عده یوز نینگ خیل صو
 لار پید بولدور تا کما آنتب آفتاب جقتی ایریب جمیع صور
 نایدید بولدور لارا افاقتاب بن انداغ ایستب دور لار کیم
 یوز نینگ شامی بار ترور اول سبب دین جمیع عالمده یک
 سپان ترور هیچ آدم اینی کوز بیلد کور کان ایساکس امان جقا
 سبجانده و تعالی قرآن اچیده خبر سید دور در خفناه
 هاننا علیاً یعنی حق سبجانده و تعالی انداغ ایستب در کیم
 بیزمتر در سنی مکان عالی هم جقار دوقا آسماندا
 جمیع فرشته لار نینگ احوالینی قیلورایشلارینی اولتور
 رور مکانلارینی انکا بیلدور دوک و جمیع آسمان مملکتی
 ننی انکا بیلدور دوقا جمیع بولدور لار نینگ عجایب شایسته

رختی بیمانی بی بعد بخش بی چونک کچک لیکی بی طریح
 تر زینی لون اشکال لارینی اشکا بیلدوردوک اندان کلتو
 رو بدور لارکم مهترادرسن علیه السلام نیشک اشکان غم
 جقما قلاری نیشک اندا تیرک قاعما قلاری نیشک هر شه
 مکان قلیما قلاری نیشک باعشی اول ایردیکم رکون جوا
 بغایت ایستغ بولدی حرارتدن جان حشره در علقیف
 کلدی مناجات قلب ایستی لارکم ای پاکار ووردکار ایستی
 که آفتاب بی روز نشسته نیشک او شیشه قدیور سین آفتاب
 سی اول ایب یور و بدور اول فرشته کا ایستی بی آتبان
 قلیبانک فاشراق آفتاب نه مکانی غم التیسیر یو ایستغ
 ایستی بست راق بولیا من اندا کی آرام ایام حال عطف
 کلپام دیدی لار حقا سچانک و تقالی آتبان قیلدی
 طخت العین ره کون یاندی آفتاب او شور دی یو
 فرشته هرینه قالدی ایستی که ای بار خدایا بو کون بو آیم
 بی منکا آتبان قیلدنگ سبب نه ایردی دیدی خود جانک
 و تقالی ایستی که ادریس دعا قیلدی ایستغ دعا سین سچانک

قیلیم

قیلیم اول ایشنی سنکا آلمان قیلیم ویدیکا اول فرشته ایشنی
 ای بار خدایا شعل ادرسن نی سنکا کور کوز سانک خدای کفا
 مهتر ادرسن علیه السلام بیلیم بریکاقا و شتوردی هم صحبت
 بولدیلمار حضرت ادرسن علیه السلام ایدیلار کیم ای بولدیلم
 سنکا آفتابا کور کوز سانک فرشته و حق سبحانله و حق
 مناجات قیلدی ایشنی ای بار خدایا بو بندنک سنکا آفتاب
 کور کوز کیل دیدور قایدانق قیلاین ایشنی حق سبحانله
 و تعالی دین فرحان بولدیلم اول بندم هر ندوسیه اندرغ
 قیلغای سین دیب بو فرشته تمام آفتاب نیشک حکار ایشنی
 اولوغلو قسنی قرص نی کور سانی ایشنی و هم بیلیم هر دی
 اندرمن حلاله اطوعه کلب جانی سن قیض قیلدی بولدیلم
 ایشنی ای حلاله الموت بولدیلم نیشک هر جانیم ایدی نه قیلدیلم
 دیدی حلاله الموت ایشنی که حق سبحانله و تعالی ایشنی
 عالنده سنکا ایشنی ایدی کیم فلان ای فلان بندم نیشک
 جانی سن فلان زماندا فلان بساعتده قرص آفتابدا

و اول و سیم و بیست و یکم که در دو هفته اول وقت ساعت بولوب
 کلمه‌ی تاجی بوبنده بر یوزیده یوزیده و در حین طایران
 قلیبام بولور ایلین و ب چیرانلیق داریم بیدم بیدم دعا
 قیلدینگ حق سبحانله و تعالی منینگ دعاکنانی مستجاب
 قلیب ایتقان یکا کلتور و ب بردی اینی من قلیب روح
 قیلدم دیدی اول و نوشته مناجات قیلدی کرای بار خله
 اول منینگ مهمانیم غم جان عطا قلیبانک و ب چیرانلیق
 و تعالی اول و نوشته منینگ دعا سیمی منی مستجاب قیلدی
 همزادرس علیله السلام غم جانکی باشین جان عطا قیلدی
 اول منینگ بولوب قیامت غم منینگ دور جمیع بهشتی
 لار اوجون رحله باسی بهشتی لاری طیار قیلور لار
 منکالار که بهشت عنبر شست ته دور احابیلک
 کراک کیم آفتاب منینگ صورانی را اولوغ حیوانه منکدر
 باشینف تاج او غم دور لار اول تاج منینگ نور و
 بار و روت لاری منی ایکی اطفه قویغان تر در اطنینگ

جلاوی شی قولیفه تو تعوب بر اولوغ طوق تا جعفر لیس
 فلک یوزنده یورور قولله تعالی وکل منی فلیح پیچون
 آفتاب نینک مزاجی قوروغ ایستغ زورور سیر سنی لیلی
 قیلور چیا تنی غم و عاقیل ادر اکل لیتقا بو عاقفه تعلق
 علی الخصوص یاد شاه لارده زورور هر کیمی بلند قدر
 قیماقغه لطافت لیک نراکت لیک قیماقغه خیالی
 بار زورور اول سبب دین آفتاب شی ابوالتاج در
 لار بیستنجی باب ای نینک بیاینده و عجاایاتلارید
 زورور قولله تعالی و القصر قدر ناه منازل جیتی عا
 دک الو چون القدریم یعنی معنی بی انداغ بو
 لور کیم ای شی یار اتوق اینک نندل لاری شی معلوم
 قیلدوق اینکا کیم زیاد بو عاقفی زمانلادوق تا انکه
 بر ای کون نینک ساعت رقیقه شی معلوم قیفا یلا
 ای اولوغ العجب زورور بارور مخلوقات غم کوره ای
 نینک العجب یعنی آدم فرزندی معلوم بو کاس اوزی

مدد خود در مغزی روشن لیکن عاریه بر نور اینک
 نور ای آفتاب شنگ نور یونین ترور بجمع یولو و زلا
 بر عالمی غریبین راقی ترور مو تو تک سیری خلک
 نما او تو ز کونده تمام قیلور اوز کابیی مو تو تک
 دیک ایمان دور آفتاب اوز ایکی آئی تو لغاندا کیری
 بر تمام بولور حشری اوز ایکی یلد استام قیلور
 ز چیل او تو ز ییل بر سیری قیلور ای شنگ تا دیک
 انداز ترور کیم جمع میوه لار زنگ العا ای تو لغانچ
 میوه لار مغزی تو لغای بجد کیم ای کیم بولدی میوه
 لار شنگ مغزی کیم ماخی کیم بولغای انچه کیم ای غریب
 تعلق نیرنه لار معاد نوزن کیموش شیشه زو اید
 حیوانیدن بیوت بالیق کالا و هر شیشه کیم طبعی
 اول بیوت قدر در سراجدن بلغم ای غریب تعلق ترور
 هر ایش کیم ای شنگ بیای عینه قیلور لار مغزی کیم بولغای
 فایده تو لار راقی بولغای هر فرزند کیم بو بیای ده
 بولور

بوليه جرابليق خوش صورت خوش مجاوره بولغاي
 برد زختي كرم ساعتی ده تيكه لاريا اولايه لار
 بختي او بدران بولغاي على الخصوص او زوختي كو
 جوريه لاريات عينه جماله كلكاي كنج قارغاي ميوه
 بي او بدران بولغا جنانجه ميوه اي نه تعلقا زور
 اي بولغا تعلقا زور بولغا تعلقا بولغا تعلقا زور
 على الخصوص عطار د بيله قتر سوبيله تعلقا نه
 تعلقا زور لار ميوه هر زراعت بولايكي بياعت
 شنگ بریده قول قويس لار و قيله لار بختي بولغا
 اما بيلماك كراك اي افتاب دین نورالور على الخصوص
 اون نور توختي كچه بين تو لار آنزین يانما كرم بولور
 اما افتاب شنگ مكناشي شنگ اي شنگ مكناشي شنگ
 اوايين براق زور مسافت او تو ز الشنگ ايكي بوز
 نوقيان بيش ز شنگ زور بيلماك كراك اي شنگ صوابي
 نى صوراشي سقال سيز كشي كراوختار ايكي قناشي بار دور

او وقتي اندي
 اكاندورون اي
 زور

مختاری کتف لاری طریقه یانین ترار اتوندین تاج
 باشیفه قویوغلو قدور اباخلاری شی ایکی اوی نیشک
 بوی نیشک قویوب بویدا پین قوییدا قویوب ترار
 ای شی کریم نوشیده کورس پادشاه لارعه منکر پادشاه
 لارعه تعلق نوروز حضرت جبر عایشه رضی اللہ عنہ
 اوج آی ایچاک لاریکا توشوب نوش کوردیلار
 که حضرت بیضا جری اللہ علیہ وسلم عالم فاسیدین حلت
 قیلدیلار اریسپ حضرت ابابکر صدیق رضی اللہ عنہ ایدیلار
 کیم ای عایشه اول اوج آی که سین کوروب ایردینکا
 بر لاریکا بو لار ترور دیب حضرت جبر عایشه نیشک
 لاریده دفن قیلدیلار حضرت ابابکر صدیق عالم دین
 اوتکانه هم شوندا دفن قیلدیلار حضرت جبر عایشه
 رضی اللہ عنہما جبر انلیق دار ایدیلار کیم اوجوشی آی
 کیم بو لکا دیب حضرت ابراهیم دین عمر رضی اللہ عنہ

عالم دین

عالمی بن اوستی لار اولار نه هم شوندا کتوروب قویلا
 اما حضرت عمر رضی الله عنه وصیت قیلد ایردیلا کیم
 اول حججه بجه عایشه نینگ جگه لاری تورو خواجه
 لایسه قویلا لار بو عایشه یوق قیجا کیم آندا قویلا لار
 کورستان بقعه ده قویونک لار دیر ایردیلا چون
 حضرت عمر رضی الله عنه نینگ جنازه لاری نئی حضرت
 بجه عایشه نینگ ایشیک لاریکا ایب کلمه یلا رنماز
 قیلدیلا ر حضرت بجه عایشه ایردیلا کیم تیریک لایره
 ایطاعتیم باراردی اییدی ر بر جاسام عاصی بولور
 هیدیلار بیلماک کراک ای نینگ عجایب لاریده تورو
 کیم سید سوال قیلدی ابو الحکم عمر ابن ابی جهل
 اینی شام دین پیغام خداتشک مسج نبوت نشان لا
 رینی کور کانتوسینی دین طبعه المطلب جواب ایستی که
 محمد بنو کده ایکان زماندا بر کیم بنو کمل ایب جعوب

او کذا او بیون قویغاندا اچچو قوتی بار ایله کور
 دوم ای کلیب شوکینی نیجه قاتلا ایلان دی حجه شیکه
 یغیا پی ای نی کور و ب پت بولدی ای یینه ایستمانغ
 چقیب کتی کین بیوردیلار ای محمد ای کلیب بیزین
 ایلانغانی بیلور حوسید جواب ای دیلار کیم بیلار
 ای کلدی حندیخا پور دیکه منکا حاجت و حجه مت
 بار کین دیدی من ایتم کیم من پنی بروقت ده
 آرادین ایکی پاره بولمیلار دیر من شوندا ایکی بولون
 کاسین دیدیم روا بولغای دیب باشیمید خایلا
 نیب کتی دیدیلار کافرلار بوسوزنی ایشیب بالفان
 ایتادوریا لغانچی قیلالی دیب بو حجه نه نی تیللا کاند
 ری بواردی اها ای نی کافرلار حجه نه تیللا کاند ایشا
 قیلدیلار ای ایکی پاره بولوب بری یقالا دیدن کیم
 ایتاکلاریدین چقیب باشلاریدین اواج اورولدی کیم
 ایشاک

۱۴۴
 ایتا کلا ریوین کرب بقا لاریین جویب باشلاریدین اوور
 مراسته ایلانیب چقیب یوزر یولدی ایا آئی نیشنگ باشی
 ایردی قولون بولوب چقیب یوقیم خیمزحت ریجا
 کاتوردی خطای سخاں بالیقدا اتا دیرنجی شول
 شقا القم کونیندین اددیلار سیام دیکان تاغدا
 ای نیشنگ کوردوشی بر ساعت کینه لوردی ادرخا
 اولتوروب کیتار التخی باب یولدور لاریننگ
 بیامنی ایردی انه کورمال کراک یولدوز لاریننگ
 سچانده و تعالی کلام مجید ده خبر بریب دور کیم قال
 لا الله تعالی انما زیننا السماء الدنيا بزینة الکوا
 کب و حفظا من کل شیطان عارذ یعنی سبزه
 یولدوز لارین جماعت بیله یاراتوق تا انکه ایضا لاری
 زینت بریت برکای هنرین قیلفای شیطان می کویور
 کای بیابانلارده یولدوز فیه باقیب یورکایلار از قیما
 غای لار قوللا تعالی و بالینجم حکمده هتدون اما

بولدوزلار شنگ بعضی پی جنوبی ترور و بعضی پی شمالی ترور
 قجبانگم افتاب شمال بر جیفه کلپه ووا بغایت ایستغ بولور
 قجبانگم جیفته اعتدالیفه کلور جیفه سبچانده و تقالی شنگ
 امر فرمائی بیلد یورور اوز میلی جم ایسکدور اما یور
 لدوزلار طبیعی نی بنیماک کر اک ز جیل نجس اکر دور
 توروق ایستغ ترور زوره اول استغ ترور طرب انکیز
 ترور مرستغ نجس اصغر ترور قتال وضع ترور شنگ
 مودل ایستغ ترور بعد اکر ترور عطار دی بعد کا
 نظری بولیه بعد ترور نجس غم نظری جو لبه نجس
 راق ترور اما عام یاس ب نجش ترور طبع لارینی
 ازون قیلور قجبانگم افتاب اسید بر جیفه کلپه مودل
 اونا اولور ایستغ بولور جم جوتده و پرتده استغ
 نشنه لیکل که اولار لار ایا جوت بر جیفه کلپه ساوق بو
 پس اندا ساوق بولور قجبانگم عمل بر جی غم کلپه ساوق
 بولور معتدل بولور سایلیم در کمان بولدوزلار
 کیم بین مملکتی ده توغار هر سیداعراق خلقی غموق
 کون

سخاقت باق قوتی است
مکاتبتش بل
بیر کیمین فکرا در نظر نه اون
الستبیل بر نظر نه اون
ان قور

کون کور و غور اندین یینه کور و شماس امانه توره کیم
کوزار البته اولار غمی مزج ب لیک لار انی رتبه الارب
دیر لار انکاتتا بیور لار امانه غوق دیکان بر بولور
نیدور کیم اول توغنیه جمیع بولار جالف لار کیمین
در یایی موه بویکی در یاشینگ بویس جالفیناس
شیرا دیکان بولور توغنیه جمیع در یالار شینگ بویس غم
نیطراب توغنیه جالف بولور لیک کولور کیم باریت
مانغای اغتدالیقه کلکای زجیل دیکان اندانغ بولور
نور کیم شنج اسماده نین توغنیه شینگ فلک بولور
لار دین اولوغ غراق توره بولور سیدانلکیم شنج بولور
لور بر قرن دیر لار هر جرد الیکای بولور سیدانلکیم
اوتار هر جرد بولور برای توغنیه بولور سیدانلکیم
بیلیم الیکای هر جرد بولور بولور بولور اوتار دار بولور
بولور بر نیارده بولور بولور بولور بولور بولور
بولور سیدانلکیم شنج بولور سیدانلکیم شنج بولور
زیدین شینگ مکانی اون بولور شینگ تقوز بولور بولور
رت شینگ الیکای بولور قرق فوشنگ توره بولور بولور
دولور شینگ کیم اولار بولور بولور

سید ابو تیغی در ارق راق بولد و ز بوق تر و نوز جان نیک
 جود را نیشی بر سید و هر کس سیده اول تو غان اکیه قیاس
 باز قولید بر تخته نوتون اول شو غای شغله خلقه
 انکا منکند انور لار حیوانا تدین ارش و پاشی برنده لاری
 ترا جانورن کاشا تدین تو غاشوم نمانشلا دین
 قراناشنی دین لادین جهود لارن انکا منکند انور
 لار انا شتر انکلا بولد و ز دور کیم التنجی انکلا
 تو غار برینجه در بر سید نور لار اونا یکی سید اوز
 خلکی شی بر جور و لوزن بر خطی دیر لار بر اکیه اکی
 یارم در جور و بر سید افتاب بیلیم اکی حرمه قا
 و شور بر حرمه افتاب او تو شش ده او حرا شور
 بر حرمه افتاب یا نیشدا او حرا شور افتاب یا نیش
 بکره کوندین کین تو غار اول سید اکی بر ز ز کیم
 کاؤلاری انکا عبود دینباشی اوز لار لار حوراشی
 یکیشی دور جه ایلقا جازانقا اول تو غان اوششی کا
 بیفاج کویفان اکیه قناتی بار تو و راستی نیند انور
 حیوان بار تو و بری لوی بری اطه بری بیوه بری کاوش
 بر و زین

بوز سچان اوج نینگه التي بوز ايک ريتي فوسنگ ترو طبعي
 لطيف دور مزاجي بلغم ده رويد قیلور جبرایلیق جویان
 لایحه تروق شوقه عشق بوردن صوراسی جبرایلیق جویان
 قیز صوراسی ترو معادن دین مردار بوز کوشی کردلیل
 قیلور چکما نینگ قولیده جبرایلیق جویان ترو باشیفته تاج
 اوزخان ترو بر بخت اوستیده اولتور و غلوق اوستیده
 اوزوم درختی ترو تختی استیدا اورت جبرایلیق جویان
 ترو هر قیسی نینگ قولیده ابردستده کلما ریحان تو غلوق
 انجا بیدلاب تورا رلا عطار د بر بولدور بیدور کیم اول
 هم نوردن اوشار اقدور ایگنچی آسمان دن توغرا کتاب
 دین جدا بولماس ایننگ قران بوز بیکر تقون کون ترو
 اندن یا نار صوراسی بند آکشی لاکر منگنر رایشیق
 تون کیپ باشیفته جوتنگه دستار ایکان ترو قولیده
 بر صیفا تو تو غلوق تخت نینگ اوستیده جبرایلیق
 اولتور و غلوق تختی استیدا بر بیکر کوشی ریشقال سید
 کوشی بر خیزمت کار کوشی بر خاتون نشی تورا ر بوز بیدین
 ایننگ مکانی التي منگ تورا بوز اونا ریتي فوسنگ ترو
 طبعي

بوز سچان اوج
 منگ المودر الکلام
 جبرایلیق جویان

طبعی قوروغ ترور دیل قیلور دین ایسلام امر لاریکه
 و یخشنی نازکی این لاریم و عاقیلی خلق غریمو این
 ایرطلاریم سیلانلاریم منکر از معادند من مر جان و من
 لار دین پیاریم باشیلد تا شوق لاریم منکر از سینه بی
 بزج لار شنگ بیانی ترور حقا پیچاند و تقالی عالمیم
 یاراشی اون ایکی بزج پیرا قیلدی تا انکه بیله ای
 ییل لاریم بیله کاییلار بویتی بولور و سوعات لاریم
 پیر قلفانی اندر اعطام بولور بوزج لاریم بیله
 پیر کیمکا لاریم بولور حکما بوزج لار شنگ پیر سینه
 سیمسه که اوختا سیب دور لار بری شنگ حورایتی کلیم
 بری شنگ حورایتی یاغ بری شنگ حورایتی اوی غم
 بری شنگ حورایتی بیانغ بری شنگ حورایتی شریغ
 بری شنگ حورایتی تاروغه امثال هر قیسی شریغ
 اوختا سیب اول سیمسه شنگ اتی شنی قویوش لار اجا
 بیله کاییل کلیم که بیج بزج لار شنگ باشی ترور اوتدی
 سبک رو ترور حورایتی ترور ایکی باشی ترور باشی

از قالیسی غم باقیب زار اینک یک بر کاسته غینه قیومل نو
 کی کلا لایکت دور که تا شیفه کلاه کی کان ایکی قناری بار
 دور العواخ اییب دور لاکم عسای تا عنید ابر و پربار
 دور قجانکم افتاب چکل بر صیفه کلایه اول دور دین بر او
 دور بیوروان بولور اول سودین آرزو بیجان موعان
 اول سیتن کورترتان بو شهر لار ابار بولور چون افتاب
 چکل بر صیفه کار کیچ کوندر بر بار بولور ریح اعتدال
 دیر لار استیره بر بولور زما در دور این کف الی بر بار
 دور بیجان ایکنجی برت بو برت نغوان غ تعلق ترور
 جنوبی ترور سطقم الظلوع ترور کران رو ترور
 اول بر اوی نیکه هو تر استیده ترور ایکی بوتلاری بوغالا
 ری بو لک ترور انکار سبقال سیزیک بو لغا بوی
 ریفه السون طوق سالغان اوی نیکه ار قاسید اوتور
 زلف لوق بر خاتون بولغای اوی نیکه الید ابر درخت
 عظیم بولغای بو برت حور بوی می آمد آن حایق بو شاعر
 نعلق ترور اوزی ثابت ترور حور نونک فاسید زریو
 لدوز

48
 لدر فزاید در این عین الشوری دیر لار قتال زور خوش
 نیز بر یولد و ز بار دور کیم این ر کیم الفول دیر لار
 اول کیم بخش قتال دور شمالی زور کیم بو طالعه ده
 لغتیه یولدوزی بو برنگه مغربیه انکاسی منی اولتور دور
 اول سبب دین بو یولدوز لار منی قتال دیر لار صحرای
 و جوی بی بزج زور بو بزج والستی یولدوز بار زور
 بر منی ر کس البچار دیر لار اول سحابی زور قطیف
 بخش زور بر منی شکست البچار دیر لار اول کیم داعی
 قتال زور بر منی شکست السیری دیر لار بر منی الع
 سطر دیر لار بر منی قدم السیری دیر لار بر منی بر منی
 العیون دیر لار بو یولدوز سعد دور بو بر جید و شکار
 غم تعلق تو تار بهاری دور جفر منی دور جعفر الطالع
 دور ایکی صورتده دور بر منی نیک کتفی غم قولین قو
 لسی منی قولین تو رار سیلاری ما خلق و اولتول کیم کان
 دور لار بو لار شکار قاسمید بر کیم سترار بر اثر دیر اول
 کشتی نیکه با شید اعرغای اول بر اثر دیر نیکه قولین منی را

عجب
 یزید یکی از دما بود لغای اول کشی نینک باشیغ باقیغ نور
 غای شهر لار دین بیلیمان هر جان کابک ترخان بوزغ
 غوغتعلق دور سلطان دیکان بزجی دور آبس حاره
 شمالی نینقلب ترور بوجوم مسطعم الطلوع کران رو
 پیمان جنگی ایشاک کاکنکر در مسقال سید بیک نینک
 آرقا پیدین قاولاب یورور رینه بریکت نینک قولید
 فحاق نو تو غلو قدور باشی موین پش لاری یوقاری
 تدرار سر طانغ باقیغ نور غای شهر لار دین مرو
 افرقه خراسان بجزین دور تورتا بولدوزی بادوا
 شعوبی رسن الوم پیمانی مشنی سحابی اسد
 اوت بوزجی نور در ارکن ترور بهار کازور حشرقی ترور
 سبک رو ثابت دور شیره صورتیده ترور المده اوت
 کدیوب تدرار آرقا پیدیا بریکت باردور یکی باشلیق
 باشلار یغ تاج اوروغلو ق ترور بو طالع کرکستان
 ایران حکم لک لار غم بجه بر سر لار که یار اشور مویش نینک
 بر بولدوزی باردور قلب الانگ دیر لار شمالی ترور قتال
 ترور

49
 تور سنبله برچی زور خاکسای ماره بیل جنوبی سقیم
 الطلوع کران رو تولا قوالا غاق بر خاتون کشتی نیک
 صورتی توره غای اوکن قولید ابغدا ی باشی توتو
 غلوق باشید تاج زرتی آرقایی طرافیه برقال
 پید کشتی آرقاسی بی حوشکا قیل تور غای ایندی ال
 یده یز بر خاتون بر نکون تور غای قیجا نکم افتار سنبله
 برچی غم کلبه در ایلا ز سیمان بولغایلا ر شهلار دین کون
 خا رسی شام قهرمان کرمان تعلق زور بولور
 باردور صوفه دیر لار شمالی تور سعد زور میزان
 برچی زور کم شمالی تعلق زور بهاری زور مغربی
 زور سبک روح سقیم الطلوع تولا قوالا غاق
 رستی کشتی بولغایکه تیند لاری حوری سید سنبله
 تور غای قولید آرازو بولغا انکار حرد کلان یغاج
 غم تیکه قیلغان همراه بولغای قیجا نکم افتار میزان
 غم کلبه کون تون برابر بولغای شهلار دین کرمان پیستان
 بکارستان بلخ کشمیر هند و روم نیک طالعی زور

بوزج نینگ اوج بولدوزی بارزور سماک الالاسج الالیک
 هرایکی بی شمال زور سماک الاغزل جنوب باست
 عدلت عقوب برچی زور شابت این ماده لیلی
 سماکی سطحه الطلوع کران زور جیان صورته
 اینک او سیده برکفال سید کشی یا تقای بوزج
 عرب بروه و حجاز و امل و قوس بوشه لار شنگ
 طالعی زور انکی بولدوزی بارزور بری قلبه العقوب
 بری جنت العقوب امکی لاپس قتال زور قوس
 دیکان اوت بوزج زور نهاری زور مشرقی زور
 سیکرد صورته یاغ منکدر آرقا سیدار جوالیف
 کشی زور ارالدیدار اولوغ بیلان یا تار قوروغ
 نئی یوقاری کوتاریب قیچانکیم افتاب قوس بر حیف کلیم
 فارس دریایی ایضا ایف توشار دریا یوسسی اسج
 بولور کیم بلده ام یو یوزر شه لار دینی اصفهان زوری
 مکرانف تعلق زور بولدوزی کا بار دورانی عین
 الاتی دیر لاد جیدی دیکان برچی زور کیم خاکس منقلب
 ماده

50
 ماده لیلی شمالی کران رو معدج الطلوع صورتی
 یکی بالبقا نینک صورتی ترو بر روی نینک قوی
 غنی نم باشی تو پیدایان ترو الدیدار خاتون
 ترو رکیم باشی نم تاج کیکان الدیدار پیرنگون
 ترو ر شهر لار دین طبرستان بسم قندو سکارا
 اسکندر ز به غم تعلقا توتار بر یولدوزی بارد درانی
 منکب الفوس دیر لار شمال نجسی ترو عام بو رقی
 چکها لار انداغ ایستب دور کیم بو بر لار نینک صورت
 لار نینک که یاد قیلدوق اوزون عمر لار نینک صرفا قلیب
 یولدوز لار ساناب نینک یکدم یکی یولدوز ثابت نینک
 فرق پیکند صورتده تاپیب نینک لار قلیب یولدوز
 لار نینک سیر لار نینک لار نینک تاپقان نینک لار نینک
 بعضی چکان لار نینک دور لار کم یونان مملکتی ده بر لار
 بارادی جمیع یولدوز لار نینک که عالم علوبده
 باردور شول دریا دا ظاهر یولدوز یوقون نینک

المخلو
 آلور لار کتاب یوزیکا الغانندوز لار احه بو زحاندا اول قلیم
 نینک یول لار نینک قدم بیلیم یول لار نینک قالیب دور
 والله اعلم بالصواب

